ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան	Տար· 90 փր·	Վեցամսեայ	50 փր
Արտասահման	Տար· 115 փր·	Հատը	0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

MARDI 1 DECEMBRE 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11·979

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

46e. ANNÉE — N° 11.979

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Սեւրի յիսնամեակին ոգեկոչումը բացառիկ հանգամանք ստացաւ Ֆրանսայի, մանաւանդ Փարիզի մէջ։

Յանձնախումբը ջանք չէր խնայած ներկայանալի ու արժանավայել հանդէս մը կազմակերպելու համար։

Յատկանշական ու քաջալերական երեւոյթ։ Առաջին անգամն է, որ հայկական հանդէսի մը Պատուոյ Հովանաւոր Յանձնախումբին — ամէն հոսանքէ Հայերու կողքին — իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէին Ֆրանսացի երեք նախարարներ, ծերակուտականներ, երեսփոխաններ, ակադեմականներ, քաղաքապետներ, փաստաբանական կաճառի նախագահներ, Նոպէլեան մրցանակաւոր մը, ուսուցչապետներ, կուսակցապետներ, գրագէտներ, հրապարակագիրներ, արուեստագէտներ, մէկ խօսքով ամէն կարգի մտաւորականներ, պաշտօնական հանգամանք ներկայացնող եւ այլ յարգելի անձնաւորութիւններ։

Մեծ անակնկալ մըն էր Ծերակոյտի նախագահ Ալէն Փոհէրի ներկայութիւնը Նոյեմբեր 7ին Սեւրի Թանգարանի յիշատակի արարողութեան։

Ու երբ նկատի ունենանք մեր հանդիսութեանց քաղաքական բնոյթը, շատ աւելի արժէք կը ներկայացնէ Պատուոյ Յանձնախումբի անդամներուն ցոյց տըւած անվերապահ համակրութիւնը հանդէպ մեր ազգային Դատին։

Մարսիլիոյ մէջ եւս մեծ յաջողութեամբ տօնուած է Սեւրի յիսնամեակը։ Նախարար Ժօզէֆ Քոմիթիի եւ երեսփոխան–քաղաքապետ Կասթոն Տէֆէրի միաժամանակ ներկայութիւնը մեր հանդէսին գրաւական մըն է, որ Հայկական Հարցին շուրջ ոչ մէկ տարակարծութիւն կայ ֆրանսական զանազան հոսանքներուն միջեւ։

Քաջալերական ու յուսադրիչ է մեր բարեկամ Կասթոն Տէֆէրի առաջարկը՝ կազմելու Հայկական Դատի Պաշտպան Միութիւն մը։

Ահա՛ գործնական առաջարկ մը, զոր պէտք է իրականացնել ամէն գնով։ Սրահներու մէջ խօսուած ճառերը կը խանդավառեն ունկնդիրները, սակայն շուտ կը մոռցուին։ Մնայուն գործ պէտք է, հետեւողական աշխատանք՝ վառ ու կենդանի պահելու համար Հայկական Դատը եւ հետապնդելու զայն ամէն պատեհ առիթի, կարելի բոլոր միջոցներով։

Այս ուղղութեամբ ծանր բայց քաղցր պարտականութիւն կը ծանրանայ մեր նոր սերունդին վրայ։ Մեծ Եղեռնի եւ Սեւրի յիսնամեակները ցոյց տուին, որ օտար աստղերու տակ ծնած ու սնած մեր երիտասարդ տղաքն ու աղջիկները հոգեւին կը հետաքրքրուին Հայութեան ազգային դատով, Հայոց պատմութեամբ, լեզուով ու գրականութեամբ։

Պէտք է օգտակար ու արդիւնաւէտ գործի լծուին անոնք։

Ահա՛ աշխատանքի լայն դաշտ մը, ցոյց տալու համար իրենց հայրենասիրութիւնն ու ազգային ոգին։

Հայկական Դատի Պաշտպան Միութիւն։

Այս պէտք է ըլլայ օրուան կարգախօսը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՐԵԺՆԵՒԻ ՃԱՌԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԸ ՇՆՈՐՀԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Հայաստանի խորհրդայնացման յիսնամեակին առթիւ Լէոնիտ Բրեժնեւ երկար ճառ մը արտասանեց Երեւանի մէջ, Նոյեմբեր 29ին։ Առաւելաբար անդրադարձաւ միջազգային հարցերու։

Խորհ· Միութեան Համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարին հաւաստիացումով, Մոսկուա իր «քաղաքական, տնտեսական եւ այլ բնոյթի օժանդակութիւնը կ'ընծայէ այն երկիրներուն եւ ժողովուրդներուն, որոնք նշաւակ կը դառնան գաղթատիրական յարձակումներու»։

Այս շրջագիծին մէջ ալ ան խօսիլ քըննադատեց ամերիկեան անցեալ շաբթուան օդային ռմբակոծումը Հիւսիս· Վիէթնամի վրայ։ Բրեժնեւ վստահեցուց, որ Խորհրդային Միութիւն կը շարունակէ զօրավիգ կենալ Հիւսիս· Վիէթնամի, «քաղաքականապէս, ռազմապէս եւ տնտեսապէս»։ Վիէթնամի հարցը կարելի է լուծել ընդունելով Հանոյի առաջարկները։

Բրեժնեւ անդրադարձաւ նաեւ Կինէի խնդրին, Քոնաքրիի վրայ կատարուած յարձակումը որակելով «յելուզակային»։ Այս առթիւ աւելցնենք, որ ՄԱԿի քննիչ յանձնախումբը, որ Քոնաքրի ժամանած էր քննելու համար Սեքու Թուրէի ամբաստանութիւնը Փորթուկալի դէմ, մեկնած է Կինէի մայրաքաղաքէն, առանց իր եզրակացութիւնը հրապարակելու։ Քննիչ յանձնախումբը իր աշխատանքներու մասին պիտի զեկուցէ Ու Թանի։

Միջին Արեւելքի խնդրին լուծման համար անհրաժեշտ է, որ «խաղաղասէր ուժերը զօրացնեն իրենց բարոյական եւ քաղաքական ճնշումը յարձակողին եւ անոր տէրերուն վրայ»։

Քաղաքական դէտերը յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնեն Բրեժնեւի ճառին այն կէտին, ուր խօսք կ'ըլլայ Պերլինի մասին։ Խորհ· Միութեան Համայնավար կուսակցութեան ընդհ· քարտուղարին համոզումով «հարցը կարելի է կարգաւորել», եւ ասոր համար կը բաւէ, որ շահակից պետութիւնները «բարեկամեցողութիւն» ցոյց տան եւ գտնեն այն լուծումը, որ կը համապատասխանէ Արեւմըտեան Պերլինի բնակչութեան բաղձանքներուն, ինչպէս նաեւ նկատի առնուին Արեւելեան Գերմանիոյ դերիշխանական օրինական իրաւունքները։

Խօսելով գերման – խորհրդային յարաբերութիւններու մասին Բրեժնեւ դիտել տուաւ, թէ Խորհ· Միութիւնը կը փափաքի բնականոն յարաբերութիւններ պահպանել Դաշնակցային Գերմանիոյ հետ, զարգացնելով երկու երկիրներու տնտեսական եւ մշակութային կապերը։ Վերջապէս, Մոսկուա կը փափաքի լաւ համագործակցութիւն մը ստեղծել երկու երկիրներու միջեւ, որպէսզի ամրապընդուի Եւրոպայի ապահովութիւնը եւ խաղաղութիւն հաստատուի աշխարհի մէջ, կնքուած վերջին համաձայնագրին հիման վրայ (գերման – խորհրդային)։

Ֆրանսայի Նախագահին Խորհ· Միութիւն այցելութիւնը «մեծ իրադարձութիւն» որակուեցաւ Բրեժնեւի կողմէ, քանի որ երկու երկիրներու միջեւ հաստատուած համաձայնագիրը «դրական ազդեցութիւն» պիտի ունենայ «միջազգային բովանդակ կացութեան վրայ»։

Քաղաքական շրջանակները նկատեցին, որ Բրեժնեւ իր ճառի ընթացքին երբեք չանդրադարձաւ Չինաստանի, ընդհանրապէս խիստ ոճ գործածեց Մ· Նահանգներու հասցէին, իսկ արեւմտեան Եւրոպացիներու մասին խօսեցաւ հաշտարար եւ գիջող ոգիով։

Համայնավար կուսակցութեան ընդհ· քարտուղարը անդրադարձաւ նաեւ ներքին հարցերու յայտարարելով, թէ հնգամեայ ծրագրին հիմնական կէտերը յաջողութեամբ ապահովուած են, թէեւ պէտք է «լուրջ միջոցներ» ձեռք առնել գիւղատնտեսութեան մարզին մէջ։

Կուսակցութիւնը, համաձայն Բրեժնեւի, «մեծ յարգանք» ունի խորհրդային ուղղափառ մտաւորականութեան հանդէպ, ինչ որ լռելեայն կը նշանակէ, թէ կը մերժէ ընդունիլ բողոքող մտաւորականութեան միտքերը։

Բրեժնեւ որ Փեշտայէն ուղղակի Հայաստան կուգար եւ այս ճառը կ'արտասանէր կուսակցութեան Կեդր· Կոմիտէի անդամներուն եւ երեսփոխաններուն առջեւ (բացառիկ նիստի մը ընթացքին) Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան կարգը շնորհեց Հայաստանի Հանրապետութեան։

ՊԱՊԸ ՍԻՏՆԷՅԻ ՄԷՋ

ՊՕՂՈՍ Զ. ՇԱՏ ՅՈԳՆԱԾ Է

Բենիամին Մենտոզա, որ առջի օր փորձեց Պապը սպաննել եւ ձերբակալուած է ցարդ անծանօթ նկարիչ մըն էր եւ Նիւ Եորքի մէջ դժուար էր ծախել իր գործերը։ Քանի մը օրուան մէջ սակայն ամէն ինչ փոխուեցաւ եւ բաւեց որ Մենտոզա մարդասպանութիւն փորձէ որպէսզի յանկարծ յայտնուի թէ «տաղանդաւոր» է ու ձեռքէ ձեռք խլուին իր պաստառները, կրկնապատկուած գիներով։

Մինչ Մենտոզա բանտն է, Պապը, չափազանց յոգնած կը շարունակէ իր ճամբորդութիւնը եւ Երկուշաբթի օր կը հասնէր Սիտնէյ

Նախապէս, Մանիլլայի մէջ, խօսքն ուղղելով ուսանողներուն կ'ըսէր.— Ահաւասիկ ձեր ժամը։ Ձեր երկրին յառաջապահ տարրն էք։ Կը հասկնանք ձեր փափաքը աւելի գործօն կերպով մասնակցելու ձեր ժողովուրդին կեանքին։ Փիլիպպեաններու, ինչպէս բովանդակ Ասիոյ երիտասարդութիւնը կը քալէ։ Գիտէ՞ք թէ ո՞ւր երթալու համար։ Հեռանկարը ունի՞ք ձեր նպատակներուն։ Եկեղեցին կրնայ ձեզի օգնել այս հարցերուն պատասխանները գտնելու համար։

Պօղոս Զ· ըսաւ լրագրողներուն.—
« Ձեր գործունէութիւնը դժուար է, բայց թոյլ տուէք որ ըսեմ նաեւ թէ ազնիւ է։ Գիտէք որ առաքելութեան մը մեծութիւնը կը չափուի համեմատաբար այն իտէալին, որու ծառայութեան կը դնէ ինքզինքը եւ իր ընծայած ծառայութեան որակէն։ Իտէալը որուն կը ծառայէք, ճշմարտութիւնն է»։

Ամէն կողմ Պապը շատ խանդավառ ընդունելութեան արժանացած է։ Բացումը կատարելով Մանիլլայի ձայնասփիւռի մէկ նոր կայանին Ռատիօ-Վերիթաս, Պապը կոչ ըրած է որ բոլոր հաւատացեալները միանան պայքարելու համար նիւթապաշտութեան եւ անաստուածութեան բարձրացող ալիքին դէմ։

× Հաւանական կը նկատուի որ Պօղոս Զ· գալ տարի Լեհաստան այցելէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱԲ շրջանակները ընդհանրապէս գոհունակութեամբ ընդունեցան Սուրիոյ անդամակցութեան որոշումը՝ Եգիպտոս – Լիբիա – Սուտան դաշնակցութեան։ Հիւսէյն ի մօտոյ Գահիրէ կը մեկնի, ինչ որ ոմանց ենթադրել կուտայ, թէ Յորդանան եւս տրամադիր է միանալու դաշնակցութեան։ Պաղեստինեան շրջանակները մտահոգ են դէպքերու այս ընթացքէն, քանի որ արաբ երկիրները կրնան ընդառաջ երթալ պաղեստինեանց հարցին խաղաղ լուծման ամերիկեան առաջարկին։ Այդ պարագային վերստին կ'անտեսուին Պաղեստինցիներու իրաւունքները։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Պերլին տանող գլխաւոր երթուղիները փակուեցան քանի մը ժամուան համար, Արեւելեան Գերմանիոյ իշխանութիւններուն կարգադրութեամբ։ Այս որոշումը տրուեցաւ իբրեւ բողոք քրիստոնեայ – դեմոկրատ երեսփոխաններու ժողովին, Արեւմտեան Պերլինի մէջ։ Մոսկուա այս ժողովին գումարման դէմ բողոքեց արեւմտեան երեք մեծերուն։

ՊՈԼՍՈՅ նոր օփերայի շէնքը եւ մշակոյթի կեդրոնը մասամբ այրեցան Ուրբաթ երեկոյ։ Հաստատուեցաւ, որ շէնքը ապահովագրուած չէր։ Մշակոյթի կեդրոնին բացումը կատարուած էր 18 ամիս առաջ։

ՓԵՇՏԱՅԻ մէջ վերջ գտաւ Հունգարիոյ բանուորակ· կուսակցութեան 10րդ խորհրդաժողովը։ Քատար, որ Հունգարիոյ 1956ի յեղափոխութենէն ետք ձեռք առած էր իշխանութիւնը, երբ խորհրդային հրասայլերը աւեր գործած էին երկրին մէջ, միաձայնութեամբ ընդհ· քարտուղար վերընտրուեցաւ, յառաջիկայ չորս տարիներուն համար։ Համագումարի բանաձեւը լայն տեղ կը յատկացնէ ներքին հարցերուն։ Կ'ընդունի կուսակցականներուն դերը հունգար կեանքին մէջ, ինչպէս նաեւ ազատ տնտեսութեան պահպանման անհրաժեշտութիւնը պետական տնտեսութեան կողքին։ Քաղաքական դէտերը համաձայն են հաստատելու, թէ Հունգարիա ամէնէն ազատախոհ երկիրը դառնալու վրայ է, խորհրդային աշխարհի մէջ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ 30 հոգի ձերբակալուած են խափանարարական գործունէութեան համար։

ԿՈՄՈՒԼՔԱ, Ցիրանկիէվիչ եւ Խեորխչովսկի Ֆրանսա հրաւիրուեցան, ու պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի կատարեն ի մօտոյ։ Շապան Տելմասի ճամբորդութիւնը մեծ յաջողութիւն մը կը նկատուի թէ քաղաքական եւ թէ անձնական գետնի վրայ։

ԷԹՈՒԱԼԻ հրապարակի պաշտպան կոմիտէն կոչ մը ըրաւ Նախագահ Փոմփիտուի, որպէսզի առաջքն առնէ հրապարակին անունը փոխելու տրուած հապճեպ որոշումին, որոշում մը որ պառակտում ստեղծած է Ֆրանսացիներուն միջեւ։

ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆԷՆ կը հեռաձայնեն թէ Սեւրի Դաշնագրի յիսնամեակի հանդիսութիւնը բացառիկ յաջողութիւն գտած է Լիոնի մէջ, ուր ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը։ Թղթակցութիւնը՝ առանձին։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ, ԶՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾ ՄՈՌՑԱԾ Է

Այս խորագրով Ս· Լ· Սըլցպըրկըր յօդուած մը գրած է Հայերու մասին Նիւ Եորք Հերըլտի Նոյ· 30ի թիւին մէջ, որու կ'անդրադառնանք առանձին։

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

Ա.

ԽՄԲ.— «Պատմաբանասիրական Հանդէս»ի այս տարուան երրորդ թիւին մէջ, Փրոֆ. Կ. Ղափադարեան երկար յօդուածով մը կը ներկայացնէ հնագիտական աշխատանքներն ու ձեռք ձգուած արդիւնքները Հայաստանի մէջ, հինգ տասնամեակներու ընթացքին: Սեղմ գիծերու մէջ կը ներկայացնենք յօդուածին գլխաւոր մասերը:

×

Ա. Քարէ դար.— Մինչեւ տասնամեակներ առաջ քարէ դարու գոյութիւնը Հայաստանի մէջ հաստատուած չէր: Շատեր կը պնդէին, որ Հայաստան, ինչպէս նաեւ Անդրկովկաս, մարդկային ցեղերով բնակուած չէր քարէ դարուն: Նոյնիսկ այդ շրջանի գործիքներու յայտնաբերումը կը վերագրուէր աւելի ուշ ժամանակներու կամ կասկածի կ'ենթարկուէր:

Առաջին ուսումնասիրողը եղաւ Սանդրօ Սարդարեան, որուն վիճակուեցաւ երեւան հանել քարէ դարեան քանի մը հնավայրեր: Անոր ուսումնասիրած հնավայրերէն մէկը Արագած լերան շրջապատն էր՝ Արտին լեռը, Սատանի դարը եւ Արեգունին: Անցեալին Ժաք տը Մորկան հոս էր գտած քարէ գործիքներ: Միւս հնավայրը Արզնիի բարձրաւանդակն էր, ուր երկրաբան Ալ. Դեմոխին 1935ին քարէ գործիքներ գտած էր: Սարդարեան 1943–49ին հետազօտեց նաեւ քանի մը այլ օճախներ՝ Արագածօտնի, Աբարանեան դաշտի, Ախուրեանի հովիտին եւ Հրազդանի միջին հոսանքին մէջ: Անոր գիւտերը, մանաւանդ Արագածի շրջապատին մէջ հաւաքած քարէ գործիքները բացառիկ արժէք կը ներկայացնեն Խորհ. Միութեան մէջ, քանի որ ասոնցմէ ոմանք ուրիշ տեղ չեն գտնուած: Այդ քարէ գործիքները վեց հարիւր հազար տարուան հնութիւն ունին:

Արտին լերան լանջերուն գտած է քարէ գործիքներու պատրաստութեան ծառայող արհեստանոցներու մնացորդներ, ուր մինչեւ այսօր ալ պահպանուած են գործիքներու թափոններ: Կան նաեւ աւրուած գործիքներ, որոնք մէկ կողմ նետուած են: Գտնուած առարկաներու մեծագոյն մասը հրաբխային ապակիէ շինուած է, որուն ստուար շերտերը բնական վիճակի մէջ կը գտնուին նոյն լերան լանջերուն:

Այդ վայրերուն մէջ է, որ Հայաստանի նախամարդը առաջին անգամ հանքէն դուրս հանած է իր ձեռքի գործիքներուն հում նիւթը եւ իր արհեստանոցին մէջ յարմարցուցած ու մշակած է զանոնք:

Հնագէտներէն ոմանք անցեալին այն սխալ կարծիքը յայտնած են, թէ Հայաստան նոր քարէ դար չէ ունեցած եւ կամ ան շատ կարճ տեւած է: Ասոր պատճառը, համաձայն անոնց, մետաղին շուտ յայտնաբերուիլն էր, որով միջին քարէ դարուն անմիջապէս յաջորդած է մետաղի դարաշրջանը:

Այժմ այդ տեսակէտը հերքուած է եւ Հայաստանի մէջ յայտնի են քարէ դարեան հնավայրեր, որոնց մէջ բնակած է մարդը եւ ձգած է իւրայատուկ մշակոյթի հետքեր: Նոր քարէ դարուն դաշտային վայրերու մէջ ծնունդ առած է երկրագործութիւնը, իսկ լեռնային շրջաններու մէջ լայն ծաւալ է ստացած անասնապահութիւնը:

Վերջին քանի մը տարիներուն քարէ դարու ուսումնասիրութիւնը նոր փուլի մէջ մտաւ: 1967ին գիտարշաւ մը կազմակերպուեցաւ Հայաստանի քարէ դարեան քարանձաւները ուսումնասիրելու նպատակով: Արշաւախումբը 1967–68ին ուսումնասիրեց Հրազդան գետի միջին հոսանքի քարայրները բաւական ընդարձակ տարածութեան վրայ: Արշաւախումբը մանրազնին պեղումի ենթարկեց «Երեւանեան ծովակ»ի աջ ափին գտնուող խոշոր քարայրներէն մէկը, որ կամարաւոր ծածկոյթ ունի: Քարայրը յառաջ եկած է լաւայի հետեւանքով:

Այդ քարանձաւին մէջ պեղումներու ժամանակ գտնուած են 20.000է աւելի գործիքներ, քերիչներ, բրիչներ եւայլն: Մարդիկ հոս ապրած են երկար ժամանակ: Շատ են նաեւ կենդանիներու մնացորդները: Գտնուած են ռնգեղջիւրի, խշայծեամի, եղջերուի, արջի, գայլի, աղուէսի, վայրի ձիու, ինչպէս նաեւ թռչուններու եւ կրծողներու ընտանիքին պատկանող կենդանիներու ոսկորներ: Ինչպէս արդէն հաստատեցինք, այդ քարայրին մէջ մարդը ապրած է սառցային շրջանին, երբ մարդկութիւնը կ'ապրէր միջին հին քարէ դարը, որ սկսած է մօտաւորապէս 100.000 տարի առաջ եւ տեւած է մօտ 50.000 տարի:

Պազալտէ անջրպետափանց քարայրներ կան նաեւ Սեւանի լիճի շրջապատին եւ շատ այլ վայրերու մէջ, որոնք պիտի ուսումնասիրուին յառաջիկայ տարիներուն:

Բ. Պղնձէ դար.— *Մինչեւ ներկայ դարու երեսունական թուականները պղնձէ դարը իբրեւ առանձին դարաշրջան չէր ճանչցուեր, այլ կը նկատէին, որ նոր քարէ դարուն անմիջապէս յաջորդած է անագապղինձի (պրոնզ) դարը:*

Սակայն աշխարհի զանազան մասերուն մէջ ի յայտ եկան քարէ դարուն յաջորդող այնպիսի մշակոյթներ, որոնց գործիքները ընդհանրապէս քարէ պատրաստուած էին. սակայն այդ շրջանին պղինձը արդէն ծանօթ էր մարդուն եւ անկէ կը պատրաստէին միայն ասեղներ, հերիններ եւ զարդեր: Պղինձի գործածութիւնը, մինչեւ անագապղինձի գիւտը, բաւական երկար տեւած է եւ ունեցած է իր իւրայատուկ կողմերը, որով այդ դարաշրջանը առանձնացուցին եւ զայն կոչեցին պղնձեդար: Հարցը սակայն չփակուեցաւ, քանի որ մինչեւ այսօր ալ վէճեր կան անոր բնոյթին եւ տեւողութեան մասին:

Արդի Հայաստանի սահմաններուն մէջ պղինձի դարու հնավայրեր կը համարուին Շէնգաւիթ (Երեւան), Սեւ Բլուր, Մոխրաբլուր (Էջմիածին), Թաղաւորանիստ (Կիրովական), Էլար եւայլն: Պեղումները հաստատեցին, որ նոյնիսկ հին եւ միջնադարեան արքայանիստ մեծ քաղաքներն ու լեռնային ամարանոցները (Դուին, Գառնի), հիմնադրուած են պղնձեդարեան բնակավայրերու մէջ: Այդ դարաշրջանի բնակավայրեր գտնուած են նաեւ Արեւմտահայաստանի մէջ — Կարին, Սերասախ, Վասպուրական, Ալաշկերտ եւայլն:

Ամէնէն լաւ ուսումնասիրուածը Շէնգաւիթն է:

1936–38ին հոն ի յայտ եկան չորս կացարաններ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր կեդրոնը ունէր բոլորաձեւ հսկայ սրահ մը 6–8 մեթր տրամագիծով, որ շրջապատուած էր քառանկիւն սենեակներով: Այդ շէնքերը գրեթէ անմշակ քարերով շինուած էին, իսկ վերին մասերը՝ հում աղիւսէ կամ կաւակերտ: Այդ կլոր սրահներուն մէջ զետեղուած էին օճախներ՝ 70–90 սմ. տրամագիծով եւ զարդարուած էին դարուն յատուկ ոլորաններով եւ ուրուցիկ այլ զարդերով: Կ'ենթադրուի, թէ ասոնք գործնականին առնթեր պաշտամունքի ալ կը ծառայէին: Օճախը դարձած է տոհմի, գերդաստանի, ընտանիքի խորհրդանիշ:

Բոլորաձեւ եւ քառանկիւն սենեակներուն մէջ գտնուած են կարասներու բազմաթիւ մնացորդներ: Հոն գտնուած է նաեւ մետաղ ձուլելու քարէ կաղապար: Երեւան եկած են նոյնպէս ցորենի եւ գարիի տեսակներ, մեծ եւ փոքր եղջերաւոր անասուններու, ինչպէս նաեւ շունի, վայրի կենդանիներու եւ ձուկերու ոսկորներ: Ասոնցմով կը փաստուի, որ Շէնգաւիթի պղնձեդարեան բնակիչները զբաղած են նախնական երկրագործութեամբ, տան մէջ պահած են անասուն եւ զբաղած են որսորդութեամբ ու ձկնորսութեամբ: Ասիկա կը փաստուի գտնուած ձկնորսական կարթերով, որոնք շինուած են պղինձով, ինչպէս նաեւ սրածայր տէգերով եւ նետերով:

Ատեն մը կը կարծուէր, թէ նոյնիսկ առաջին հազարամեակին Հայաստան իր մետաղը չունէր, կը ստանար ուրիշ երկիրներէ: Այդ տեսակէտը վերջնապէս հերքուեցաւ, երբ Հայաստանի մէջ երեւան եկան պրոնզէ դարեան կացիններ ձուլելու կաղապարներ (Կարմիր Բլուր): Ամէնէն հինը, որ տափակ կացին ձուլելու կաղապարն է, գտնուեցաւ Շէնգաւիթի մէջ:

ՓՐՈՖ. Կ. ՂԱՖԱԴԱՐԵԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆ

(ԹԻՒԵՐ ԵՒ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ)

Միջերկրականի ափին տարածուած այս փոքր երկրին տարածութիւնն է 10.450 քառ. քիլոմեթր: Ան կը հաշուէ 2 միլիոն 500.000ի հասնող բնակչութիւն:

Մայրաքաղաքը՝ Պէյրութ, շուրջ 650 հազար բնակիչ ունի: Գլխաւոր քաղաքներն են Թրիփոլի, Պուրճ Համուտ (առաւելաբար հայաբնակ), Սայտա, Սուր, Զահլէ, Ալէյ, Պաալպաք եւ Մերժայուն:

Աշխարհագրականօրէն, Լիբանան կը բաժնուի գլխաւոր երեք շրջաններու — ծովեզերեայ գօտին, որ Միջերկրականի երկայնքին՝ հիւսիսէն հարաւ երկարող նեղ բայց բարեբեր շրջան մըն է. լեռնային շրջանը, կազմուած Լիբանանի եւ Անդր–Լիբանանի երկու լեռնաշղթաներէն եւ անոնց ճիւղաւորումներէն. եւ վերջապէս՝ ներքին լեռնադաշտը կամ Պէքաան, որ այդ երկու լեռնաշղթաներուն միջեւ ինկած բերրի եւ ընդարձակ դաշտ մըն է:

Լիբանանի բարձրագոյն գագաթն է Քորնէթ–էս–Սաուտան, 3060 մեթր բարձրութեամբ (Հիւս. Լիբանան): Երկրորդ կարեւոր գագաթն է Սաննին, 2600 մեթր բարձրութեամբ, որ կը գտնուի Լիբանանի լեռնաշղթային մօտաւորապէս կեդրոնը:

Անձրեւները առատ են ծովեզերեայ գօտիին մէջ, որ երկրին ամէնէն խոնաւ շրջանն է: Պէքաայի դաշտը ունի համեմատաբար ցամաքային կլիմայ:

Երկրին եկամուտները կ'ապահովեն գլխաւորաբար երկրագործութիւնը (պտղաբերութիւնը՝ մասնաւորաբար), վաճառականութիւնը, դրացի երկիրներու կողմէ Պէյրութի նաւահանգիստի օգտագործման համար վճարուած անցքի (թրանզիթ) տուրքերը եւ զբօսաշրջիկութիւնը: Լիբանան ունի գեղեցիկ եւ հանգստաւէտ ամարանոցներ, լեռնային շրջաններու մէջ, որոնցմէ կ'օգտուին այլ եւ այլ երկիրներէ գացող կարեւոր թիւով զբօսաշրջիկներ: Վերջին տասնամեակին բաւական կարեւոր թափ ստացած է նաեւ Լիբանանի ճարտարարուեստը (հիւսուածեղէն, պտուղի հիւթեր եւ պահածոներ, երկաթի բարձր հնոցներ եւայլն):

Լիբանան հին քաղաքակրթութեան օրրաններէն մէկն է: Փիւնիկեցիները եղած են նշանաւոր նաւարկողներ եւ վաճառականներ: Անոնք ստեղծած են մարդկութեան առաջին այբուբենը:

Քաղաքակրթական եւ մշակութային այդ աւանդներուն հաւատարիմ է այսօրուան Լիբանանը: Անգրագիտութեան տոկոսը ցած է: Երկիրը ունի կարեւոր թիւով դպրոցներ, երկրորդական եւ արհեստագիտական վարժարաններ: Պէյրութ ունի չորս համալսարաններ, Լիբա-

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Եւ կը կարծէ՞ք որ միայն այդ ըլլայ տիկին Զարուհիի վերջերս ինծի դէմ ունեցած հակակրութեան պատճառը:

— Ուրիշ ի՞նչ դժգոհութիւն կրնայ ունենալ քեզի դէմ... բայց ինչ հարկ երկար–բարակ խօսելու անոնց վրայ... քանի որ կարելի է ամէն բան շուտով լուսաբանել եւ վերջ տալ անախորժ կացութեան մը:

— Ի՞նչ կերպով կարելի է այդ ձեր ըսածը:

— Շատ պարզ է. հիմա որ Շաւարշ հեռացաւ անդարձ կերպով՝ պաշտօնապէս Զարուհիի ձեռքը կը խնդրէք ինծմէ եւ ես ալ իրեն կը հաղորդեմ ձեր փափաքը:

— Եթէ յարմար կը տեսնէք տիկին, ես ամենայն սիրով պատրաստ եմ տառը, պատասխանեց Վահան ուրախութեամբ:

— Այո, ըսաւ վաճառականը, Մարտիկ էֆէնտիի հետ այդպէս որոշեցինք եւ կարծեմ լաւագոյն ձեւը այս է:

— Ուրեմն ըրէք ինչ որ կ'ուզէք: Ես պատրաստ եմ համակերպելու ձեր կամքին:

Երկու խօսակիցները այսպէս խօսակցելով հասան մինչեւ նաւամատոյց:

Վահան չափազանց յուզուած էր: Իր ճակատագիրն էր որ պիտի վճռուէր անդառնալիօրէն:

Եւ եթէ Զարուհի այս անգամ բացարձակօրէն մերժէր ամուսնանալ, եթէ յայտարարէր թէ չէր սիրեր զինքը:

Այդ հաւանականութիւնը բոլորովին կը վրդովէր մեր երիտասարդը:

— Ե՞րբ պիտի կրնամ ձեզմէ վերջնական պատասխան մը ստանալ, հարցուց վաճառականին:

— Հաւանաբար երկու օրէն, պատասխանեց այս վերջինը, աչքիկս իր որոշումները շուտով կուտայ եւ երբ անգամ մը բան մը որոշէ՝ այլեւս զայն չի փոխեր:

Նոյն միջոցին Պոլսոյ շոգենաւը հասաւ եւ ուղեւորները դուրս ելլել սկսան:

Օդը բաւական զով էր եւ Բարսեղ էֆէնտի խոհեմութիւն չհամարեցաւ աւելի երկար ատեն նստիլ ծովեզերքի զբօսարանը:

— Ելլենք ճամբորդները դիտենք եւ տեղերնիս վերադառնանք, ըսաւ երիտասարդին:

— Մէկու մը կը սպասէ՞ք արդեօք:

— Ոչ, բայց թերեւս բարեկամ մը կուգայ:

— Արդարեւ, ահաւասիկ բարեկամ մը եւ նոյնիսկ զոյգ մը բարեկամներ, ըսաւ Վահան ձեռքովը ցոյց տալով մարդ մը եւ կին մը որ կը յառաջանային:

— Վա՞յ, գոչեց Բարսեղ էֆէնտի ուրախութեամբ, մեր պարոն Ճոն Կորեկը եւ իր կինը, ինչ բարեբախտութիւն... կ'երեւայ որ մնաս բարովի եկած են մեզի:

— Ի՞նչպէս, կը մեկնի՞ն մօտերս:

— Այո, կարծեմ երկու շաբաթէն:

Ճոն Կորեկ արդէն տեսած էր իր բարեկամը եւ ուրախ դէմքով դէպի իրեն մօտեցաւ:

— Ի՞նչպէս, գոչեց, մեզի կը սպասէի՞ք:

— Այո, պատասխանեց վաճառականը խնդալով, ձեզի կը սպասէինք եւ եթէ չգայիք շատ յուսախաբ պիտի ըլլայինք:

Պ. Ճոն դարձաւ դէպի Վահանը.

— Շատ ուրախ եմ որ դուք ալ հոս էք, ըսաւ, բաւական ժամանակէ ի վեր զիրար չենք տեսած:

— Պարոն Վահանն ալ այս իրիկուն հիւր է մեզի, ըսաւ վաճառականը:

Յետոյ, չորսը միասին ճամբանին շարունակեցին դէպի վաճառականին ամարանոցը:

Ճոն Կորեկ եւ իր կինը երկու շաբաթէ ի վեր Պոլսոյ գացած էին օդափոխութեան, եւ տեղեկութիւն չունէին վերջին օրերու անցուդարձերէն:

Զապէլ միայն բարեկամուհիէ մը ստացած նամակէն իմացած էր թէ Շաւարշի եւ Զարուհիի նշանտուքը գրեթէ կատարուած գործ մըն էր եւ այս լուրը շատ անախորժ տպաւորութիւն գործած էր երկու ամուսիններուն վրայ, որոնք երբեք չէին համակրած այդ անծանօթ երիտասարդին:

Այս տպաւորութեան ներքեւ այցելութեան գալով իրենց բարեկամներուն՝ շատ զարմացան երբոր տեսան Բարսեղ էֆէնտիի մտերմութիւնը Վահանին հետ:

Այդ բանը անշուշտ զիրենք կ'ուրախացնէր, բայց միանգամայն անբացատրելի կը թուէր:

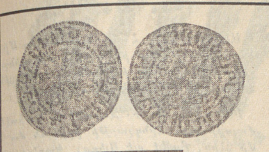
— Արդեօք, կը մտածէր Ճոն Կորեկ, գործը վերջնականապէս կարգադրուած ըլլալով՝ Վահան ամէն յոյս կորա՞ծ է ու հիմա իբր նախկին բարեկամ մը կը տեսնուի Բարսեղ էֆէնտիենց հետ:

Երբ տուն հասան Զարուհի մեծ ուրախութեամբ ընդունեցաւ իր բարեկամուհին:

Իրիկ մարդիկ հաւաքուեցան պարտէզի տաղաւարին ներքեւ, մինչ երկու մանկամարդ կիները ոտքով պտոյտ մը ընելու համար դուրս ելան:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(270 — Շար.)

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ
ԵՒ ԻՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մեր տեղեկագրութիւնը պիտի սկսինք նախ Թուելով դրամատան հաշիւներու զանազան տեսակները եւ պիտի տեսնէք, շնորհիւ անոնց կցուած մեկնաբանութիւններուն և լուսաբանութիւններուն, որ այդձեւով նկատի առած պիտի ըլլանք դրամատան գործողութեանց եւ դրամատան ծառայութեանց մեծ մասը, — ուրիշ պատճառ մըն ալ կայ այս ընտրութեան համար՝ շատ հազուադիւտ են այն գործողութիւնները որոնք չեն պարտադրեր հաշիւի արձանագրութիւնը

ՉԷՔԵՐՈՒ ՀԱՇԻՒ (Քոնթ տը Շէք):

Ամէնէն յաճախակի պարագան է եւ այս տեսակի հաշիւները մեծ մասը, բանկ՝ զանգուածը, կը կազմեն դրամատուներու մատակարարած հաշիւներուն:

Կարելի չէ չէքի հաշիւ մը չունենալ, մէկ կողմէ որովհետեւ օրէնքը կը պարտադրէ որ չէքով, փոխանցումով (վիրման) կատարուին 1000 փրանքը անցնող բոլոր գնումներն ու ծախքերը, միւս կողմէ դրամ փոխադրելը կամ պահելը վտանգներ ունի, ինչպէս՝ կորուստ, գողութիւն, հրդեհ եւայլն, որոնց վրայ աւելորդ է ծանրանալ:

Ինքնութեան Թուղթ մը կը ներկայացնէք, ձեր ստորագրութեան մէկ նմոյշը կուտաք (կրնաք փոխանորդագիր տալ ուրու որ ուզէք) եւ գումար մը կը յանձնէք, հնչուն դրամով կամ չէքով, ձեր հաշիւը բացուած է: Ձեզի կը տրուի չէքի տետրակ մը, որու վրայ կայ ձեր հաշիւին թիւը (անշուշտ նաեւ ձեր անունն ու մականունը) եւ անմիջապէս կրնաք գործածել. — ապահովութիւն է ձեր դրամին համար, որովհետեւ ձեր կողմէ ստորագրուած չէք մը չի կրնար չփոթուիլ որեւէ ուրիշի հետ եւ կրնաք ձեր տրամադրելի գումարը քաշել որեւէ ատեն:

Չէքի հաշիւը բոլորովին ձրի է, բայց հոն դրուած գումարները շահ չեն բերեր, գոնէ ներկայիս:

Միայն կարգ մը յատուկ գործողութիւններ, շնչին թիւով մարդոց կողմէ ներկայացուած, ծախքերու գանձումի կ'ենթարկուին շատ ցած սակով. օրինակ ապառիկ գնումի շարունակական վճարումներ (Էֆէ տը Շէն), տեւական փոխանցման հրահանգներ կամ յատուկ նըշում մը ունեցող եւայլն, եւայլն:

Ձեր այդ հաշիւին կրնաք ստանալ այն գումարները որոնք ձեզի պարտք են. — ամսաթոշակ, ընտանեկան նպաստ, վարձք եւայլն: Կը բաւէ ձեզի որ ձեր պարտատէրներուն տաք դրամատան ձեր տեղեկութիւնները, ձեր դրամատան անունն ու մասնաճիւղը (աժանս) եւ ձեր հաշիւին թիւը: Այդ առընչութեամբ կըրնաք գործածել «դրամատունի ինքնութեան փիշը» զոր ձեր դրամատունը ձեզի ղրկէ ձեր դիմումին վրայ (կարգ մը դըրամատուներ արդէն ինքնաբերաբար կ'ըննեն, պարբերաբար, տրուած ըլլալով որ անոր գործածութիւնը յաճախակի դարձած է):

Անշուշտ ձեր բոլոր գնումները կամ այլ ծախքերը կրնաք վճարել չէքով կամ այդ հաշիւին վրայ փոխանցումով (վիրման) նախ եւ ձեր տուած հրահանգին վրայ մի անգամ ընդմիշտ, ձեր դրամատունը ինքնաբերաբար կը վճարէ կազի, ելեկտրականութեան, հեռաձայնի, ջուրի, ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի եւայլն հաշուեցոյցերը:

Չէքի հաշիւը, ինչպէս արդէն «խնայողութեան յատուկ» հաշիւը (Քոնթ սփե-սիալ տ'Էփարնեը), որու մասին կը խօսինք ուրիշ գլուխի մը մէջ, ձեզի շատ գնահատելի առաւելութիւն մը կուտան. — ճամբորդութեան ընթացքին եւ ձեր արձակուրդի ատեն, այլեւս մեկնումի պահուն պէտք չունիք դրամ առնելու ձեր վրայ, որովհետեւ ձեր չէքի տետրակին եւ ինքնութեան Թուղթի ներկայացումով, կրնաք մէկ կամ քանի մը անգամէն մինչեւ 1000 Ֆր. (ներկայիս) գանձել, եօթը օրը անգամ մը, ձեր դրամատան բոլոր մասնաճիւղերէն: Այս գանձումները որեւէ ծախքի ենթակայ չեն եւ կրնան կատարուիլ միայն հաշիւին տիրոջ կողմէ, այլ խօսքով նման չէք մը չի կրնար ըստանձնուիլ (անտոսէ) ուրիշ անձի մը անունին, ինչպէս նաեւ լիազօրուած մը (մանտաթէռ) չի կրնար օգտուիլ այս առաւելութենէն:

Կարգ մը դրամատուներ իրենք իրենց միջեւ համաձայնութեան եկած են որպէսզի կարենան այս ծառայութիւնը ընել (եօթը օրը անգամ մը 1000 Ֆրանքի վճարում) փոխադարձաբար իրենց յաճախորդներուն, որովհետեւ այս ծառայութիւնը կը կայանայ անոր մէջ, որ Ա. դրամատունը վճարէ նման չէքեր զորս կը ներկայացնէ Բ. դրամատան յաճախորդը, եւ փոխադարձաբար:

Ձեր գործողութեանց համառօտագրութիւն մը կը ղրկուի ձեզի պարբերաբար, ձեր դրամատան կողմէ, ընդհանրապէս ամիսը անգամ մը, ձեզի կը մնայ քննել եւ նկատել որեւէ տարբերութիւն, եթէ ըլլայ:

Չէքի հաշիւի մը տէր ըլլալը ձեզի թոյլ կուտայ օգտուիլ այն բազմաթիւ ծառայութիւններէն զորս Դրամատուն մը ձեր տրամադրութեան տակ կը դնէ եւ ի մասնաւորի անհատական վարկերու զանազան ձեւերը, եւ իր գործակիցները կրնան ձեր եմտական խորհրդատուներն ըլլալ:

Ուրիշ մարզի մը մէջ, կարելի է նաեւ «միացած հաշիւ» մը բանալ. — երկու ամուսիններ, քոյր եւ եղբայր, մը, կամ քանի մը հոգի ինչ որ ալ ըլլան զիրենք միացնող կապերը: Միշտ «չէքի հաշիւ» մըն է, բայց դիմողներու անունին բացուած է, կը բանի իւրաքանչիւրին առանձին ստորագրութեամբ եւ առաւելութիւն կուտայ երբ ճամբորդութեան մէջ են կամ արձակուրդի, քանի որ եօթը օրը անգամ մը, իւրաքանչիւրը կրնայ 1000 Ֆրանք գանձել, — Դրամատան կը մնայ իր պատասխանատուութիւնները ստանձնել չէքի մէկ կամ քանի մի տետրակ տալով, քանի որ իւրաքանչիւրը կրնայ գործածել ուզածին պէս:

ՆՇԱՆ ՀԱՅԹԱՅԵԱՆ
Directeur
BANQUE NATIONALE DE PARIS
66, Rue du Président Wilson
92 - LEVALLOIS-PERRET
Téléphone : 737-76-55
Métro : ANATOLE FRANCE

Նննեան (պետական), Ամերիկեան, Ֆրանսական եւ Արաբական համալսարանները:

Լիբանան անկախ Հանրապետութիւն է 1943 Նոյեմբեր 22էն ի վեր: Անկախութեան շրջանին ան ունեցած է յաջորդական հետեւեալ նախագահները.— Պշարա Խուրի (1943–52), Քամիլ Շամուն (1952–58), Զօր. Ֆուատ Շեհապ (1958–1964), Շարլ. Հէլու (1964–1970) եւ ներկայ նախագահը՝ Սլէյման Ֆրենճիէ, որ ընտրուեցաւ 1970 Օգոստոս 17ին:

Վարչականօրէն՝ Լիբանան բաժնուած է հինգ նահանգներու, — Պէյրութի նահանգ (Պէյրութ քաղաք) Լեռնալիբանանի նահանգ (կեդրոն՝ Պաապտա), Հիւսիսային Լիբանանի նահանգ (կեդրոն՝ Թրիփոլի. Պէքաայի նահանգ (կեդրոն՝ Զահլէ) եւ Հարաւային Լիբանանի նահանգ (կեդրոն՝ Սայտա):

1943ի ներքին համաձայնութեան հիմունքով, Լիբանանի կրօնական զանազան համայնքները կը վայելեն ներքին ամբողջական ազատութիւն: Գլխաւոր համայնքներ են, քրիստոնեաներէն՝ Մարոնիները, Յոյն Օրթոտոքսները, Հայ Առաքելականները (Լուսաւորչական) եւ Յոյն Կաթոլիկները. մահմետականներէն՝ Սիւննիները, Շիիները եւ Տիւրզիները, որոնց կրօնքը բաւական կը տարբերի ուղղափառ իսլամներէն:

Պետական լեզուն արաբերէնն է: Շատ գործածական լեզուներ են նաեւ ֆրանսերէնը, անգլերէնը եւ հայերէնը:

X

ԻՍԿՈՒՀԻ ԳԱՐՄԷՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԽՄԲ.— Քանի մը օր առաջ, տարաբախտ Իսկուհի Գարմէնի բարեկամուհիները այց մը կատարած են իր շիրիմին: Այդ տխուր առթիւ քանի մը տող՝ իր յիշատակին:

Ի. Գարմէն, որ մտաւոր եւ բարոյական բազմապիսի ընդունակութիւններու տէր կին մըն էր, դժբախտ կեանք մը ունեցաւ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին: Արդարեւ, հալածուեցաւ բախտէն: Նախ սպաննուեցաւ իր հերոս ամուսինը նենգ թշնամիին կողմէ, ապա յաջորդաբար կորսնցուցած իր երկու զաւակները՝ մին ութ տարեկան հասակին աքսորի ճամբուն վրայ, երկրորդը՝ շնորհալի Վիգէնը Լոյս Քաղաքին մէջ: Այսուհանդերձ, կրեց իր վիշտը՝ դառնութեամբ բայց համբերութեամբ եւ, միեւնոյն ատեն, սրտակցեցաւ բոլոր դժբախտներուն եւ զրկուածներուն:

Բեղուն կեանք մը ունեցաւ երիտասարդական օրերուն իսկ: Խասեան վարժարանը հազիւ աւարտած, կոչուեցաւ ուսուցչական պաշտօնի: Անոր ուսուցչուհին՝ Տիկին Նիկողոսեան, որ յետագային իր վարժարանին մէջ աւագ ուսուցչուհիի դերը ստանձնեց, հետեւեալ տողերը կը գրէր Մ. Նահանգներէն.— Իսկուհին մահը գիս խորապէս յուզեց, ան բիւրեղի նման հոգի մը ունէր, գերզգայուն ու բարի, կը հասնէր բոլոր անոնց, որ իր օժանդակութեանը կարիքն ունէին»:

Հազիւ 22-23 տարեկան էր, երբ Ազգանուէր Հայուհեաց Միութիւնը զաւառ ղրկեց զինք, ուսուցչական պաշտօնով, դպրոցներ հիմնելու համար գաւառի գիւղերուն մէջ: Տարիներ շարունակ, խղճմըտօրէն կատարեց իրեն վստահուած պաշտօնը:

Երիտասարդ հասակին քրոնիկագիր դարձաւ «Ծաղիկ» շաբաթաթերթին մէջ. հաճոյքով կը կարդացուէին անոր սրամիտ եւ հաճելի գրութիւնները:

Փարիզի շէնքերէն մէկուն վերնայարկի սենեակին մէջ, կոկիկ եւ մաքուր, խոնարհ ձեւով դասաւորած էր իր կեանքը: Նոյնիսկ իր յառաջացած տարիքին կը հետաքրքրուէր հանրային աշխատանքներով եւ կը քաջալերէր բոլոր անոնք, որոնք իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին հանրանուէր աշխատանքներուն. կարեւոր աշխատանք կատարեց Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան մէջ, ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի:

Տիկին Իսկուհի Գարմէնի յիշատակը միշտ վառ պիտի մնայ զինքը ճանչցողներու սրտին մէջ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

Այս շարժումը այնքան անսպասելի էր իշխանուհիին մշտական անդորրութեան համար եւ իշխան Վասիլիյի երեսին վրայ արտայայտուած սարսափը այնքան անհամապատասխան էր անոր վեհութեան, որ Փիէր կենալով հարցականօրէն նայեցաւ իր առաջնորդուհիին, Աննա Միխայլովնա զարմանք չէր արտայայտեր, ան միայն թեթեւակի ժպտեցաւ եւ հառաչեց, կարծես կ'ուզէր հասկցնել թէ այս բոլորը արդէն կը նախատեսէր:

— Արիասիրտ եղէք, բարեկամս: Իսկ ես կը հսկեմ ձեր շահերուն վրայ, ըսաւ ան իբր պատասխան անոր հայեացքին եւ աւելի արտօրանքով յառաջացաւ միջանցքէն:

Փիէր բան մը չէր հասկնար, մանաւանդ «կը հսկեմ ձեր շահերուն վրայ» նախադասութեան իմաստը, սակայն կը հասկնար, որ այս բոլորը անհրաժեշտութիւններ էին, եւ այդպէս ալ պիտի ըլլային:

Միջանցքէն ներս մտան կամսի ընդունարանին կից եղող կիսախաւար դահլիճը: Այս Փիէրին ծանօթ ճոխ սենեակներէն մէկն էր: Սենեակին մէջտեղը դըրուած էր լողարանը, գորգերուն վրայ ջուր թափած էր: Դիմացի կողմէն ոտքի մատներուն վրայ կոխելով ներս մտան սպասաւոր մը եւ տիրացու մը՝ ձեռքը բուրվառ մը բռնած: Աննա Միխայլովնա եւ Փիէր ծանօթ ընդունարանը մտան՝ երկու իտալական պատուհաններով դէպի ձմեռնային պարտէզը տանող մուտքով, խոշոր կիսանդրիով եւ հասակով նկարուած Եկատերինայի կենդանագիրին քովէն: Նոյն անձնաւորութիւնները, գրեթէ նոյն դիրքով նստած կը փսփսային իրարու հետ: Ամէնքն ալ մէկէն լռեցին եւ ներս մտնող Աննա Միխայլովնայի լացակումած գունատ դէմքին եւ գէր խոշոր Փիէրին նայեցան, որ գլուխը կախած, հնազանդութեամբ կը հետեւէր անոր:

Աննա Միխայլովնայի դէմքին վրայ նկարուած էր վճռական վայրկեանը հասած ըլլալու գիտակցութիւնը: Ան փեթերպուրկի գործունեայ կնոջ մը շարժուձեւով ներս մտաւ աւելի համարձակ քան առաւօտուն, կը զգար, որ իր ընդունելութիւնը բոլորովին ապահովուած է, քանի որ ինք կը բերէ այն անձը, զոր մեռնողը տեսնել կը փափաքի: Արագաստ հայեացք մը պտըտցնելով սենեակին մէջ եղողներուն վրայ եւ տեսնելով կոմսին խոստովանահայրը, խոնարհութիւն ընելով անոր մօտեցաւ եւ յարգալիր կերպով ընդունեցաւ նախ մէկի եւ յետոյ միւսի օրհնութիւնը:

— Փառք Աստուծոյ, որ հասաք, ըսաւ ան հոգեւորականին, մենք՝ ազգականներս չափազանց երկիւղի մէջ էինք: Ահա այս երիտասարդը, կոմսին որդին է. վայրկեանը սոսկալի է:

Այս ըսելէն ետքը բժիշկին դիմեց:

— Սիրելի բժիշկ, ըսաւ ան, այս երիտասարդը կոմսին որդին է... յոյս կա՞յ:

Բժիշկը լռութեամբ վեր առաւ ուսերն ու աչքերը:

Աննա Միխայլովնա նոյնը ըրաւ, աչքերը ղոցելով հառաչեց, Փիէրին մօտեցաւ եւ յարգանքով մեղմ տխրութեամբ ըսաւ.

— Վստահեցէք անոր ողորմութեան, մատով բազմոցը ցուցուց, որպէսզի հոն նստի եւ իրեն սպասէ, իսկ ինք թեթեւ քայլերով անցաւ դէպի դուռը, որուն ուղղուած էին ամէնուն աչքերը, մեղմ ճռնչոցով մը դուռը բացաւ եւ անհետացաւ անոր ետեւ:

Փիէր, որ վճռած էր ամէն բանի մէջ հնազանդիլ իր առաջնորդուհիին, գնաց նստելու անոր ցուցուած բազմոցին վրայ: Հէնց որ Աննա Միխայլովնա հեռացաւ, Փիէր նկատեց որ սենեակին մէջ գտնուողներուն աչքերը աւելի հետաքրքրութեամբ եւ կարեկցութեամբ իր վրայ ուղղուած են: Ամէնքն ալ աչքերով զինքը կ'ակնարկէին եւ իրարու բան մը կը փսփսային, առանձին յարգանքով եւ մինչեւ իսկ համակրութեամբ անոր հետ չափազանց յարգանքով կը վերաբերուէին, բան մը որ կատարեալ նորութիւն էր. հոգեւորականներուն հետ խօսող անծանօթ կինը նստած տեղէն ելաւ եւ իր տեղը անոր հրամցուց:

Ածիւտանթը վերցուց Փիէրի ձգած ձեռնոցը եւ իրեն տուաւ. բժիշկները յարգանքով լռեցին երբ իրենց մօտէն կ'անցնէր ու ետ քաշուեցան ճամբայ տալու համար:

Փիէր նախապէս ուզեց ուրիշ տեղ նըստիլ տիկինը անհանգիստ չընելու համար, ուզեց նաեւ ինք անձամբ վերցնել ձեռնոցը եւ տանց խանգարելու անցնիլ բըժիշկներու քովէն, որոնք երբեք չէին խափանած իր ճամբան:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կեսարիոյ աղէտին տարեդարձին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Դեկտ. 6ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Կը հրաւիրուին Կեսարացիները եւ նահատակաց յիշատակը յարգողները:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐԸ

Ամէն իրիկուն հայերէն լեզու կը դասաւանդեն իրենց գիշերօթիկ աշակերտուհիներուն: Այս տարի, ամէն Հինգշաբթի օրերը ժամը 16,30էն 18 բացառիկ դասախօսութիւն հայերէն, ցերեկօթիկ աշակերտուհիներուն համար:

Դպրոցին ինքնաշարժը տրամադրուած է ձրի, Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներուն հետեւող աշակերտուհիներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ գումարները, եկեղ. կից Ազգ. Տան նոր շէնքի շինութեան հաշւոյն եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն:

Գառնիկ Տիւմէճեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Հ. Զուլէմեան 2000ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ն. Թիւթիւնճեան, Ժորժ Մամասեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Մանիկեան, Տէր եւ Տիկին Բ. Կազարեան, Քլերմոնէն Հ. Ապասեան եւ Ոմն 1000ական, Քլերմոնէն Ս. Թիւթիւնճեան, Տիկին Ս. Թիւթիւնճեան, Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Մասլաքեան, Տիկին Տէաէեան եւ Ոմն 500ական: Տէր եւ Տիկին Զ. Փէհլիվանեան 400, Տիկին Քէօլէօյեան եւ Կորիւնեան եղբայրներ 300ական, Տէր եւ Տիկին Ա. Պէնէքեան, Տէր եւ Տիկին Պալիոզեան, Տէր եւ Տիկին Է. Մարկոսեան, Է. Փէհլիվանեան, Բ. Երեմեան, Ալթունեան ընտանիք եւ Քլերմոնէն Տիկին Աճէմեան 200ական: Կ. Ինճէեան 150, Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան 120, Օ. Պէնէքեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Կէնճեան, Մխիթարեան ընտանիք 100ական, Տէր եւ Տիկին Ս. Բարսեղեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Աւագեան, Օր. Գ. Փէհլիվանեան, Սէն Մորիսէն Մխճեան, Պր. Տահհան եւ Յ. Արմուտեան 50ական, այրի Տիկին Առաքելեան, Գ. Կէնճեան եւ Տիկին Մարտիրոսեան 20ական, այրի Տիկին Զորճալեան եւ Պր. Շիրինեան 10ական:

(Ընդհ. գումար նախորդ նուիրատուութեանց հետ 101.775 ֆրանք):

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտ. 12 ժամը 8,30ին

SALLE PAUL FARALICQ, Rue Yves Toudic (Métro République)

Կը նախագահէ ընկ ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ողերձ Նոր Սերունդի կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմ.ի ժողովը այս Հինգշաբթի (Դեկտ. 3) իրիկուն ժամը 8,30ին Ֆուայէ տէ վիէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 21ին, Քաֆէ տէ Սփոր: Կարեւոր օրակարգ:

ՃՇԴՈՒՄ

Մարսէյլի Անօյշէն ի նպաստ Կիլիկեան հիմնարկութիւնը նուիրած էր 1000 ֆրանք (ոչ թէ 500 ինչպէս յայտարարուած էր թիւրիմացութեամբ):

ՔՍԱՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿ

Ֆրանսահայ մանուկներու բանակումի հիմնադրութեան քսանեւհինգամեակին առթիւ ընդունելութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Երկուշաբթի 7 Դեկտ. երեկոյեան ժամը 19ին, Օթէլ Նորմանտիի սրահին մէջ, Մարսէյլ:

Խօսք պիտի առնեն

Նախարար Պ. ԺՕԶԷՖ ՔՈՄԻԹԻ

եւ Վեր. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

հիմնադիր – տնօրէն բանակումին

Մուտք՝ հրաւիրատոմսով միայն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 5 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Ժողովի օրակարգն է.
1. Զեկուցում եւ հաշուետուութիւն,
2. Հասութաբեր ձեռնարկի որոշում
3. Վարչական ընտրութիւն:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴ. Հայր. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Ուրբաթ Դեկտ. 4, ժամը 8,30ին Հ. Բ. Ը. Մ.ի սրահը: Բոլոր հայրենակից անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անիէռ – Պուա Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը կը սարքէ բաժակ մը թէյի շուրջ, Դեկտ. 6ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը: Հասցէ՝ 1. Փլաս Օթէլ տը Վիլ:

Կը հրաւիրուին ընկեր – ընկերուհիները եւ համակիրներ:

ԼԻՈՆԻ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

5 Դեկտեմբեր Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ Պոռնի օդակայանի

LES SOUCOUPES VOLANTES

սրահներուն մէջ

Orchestre Guy MARCELLIN

Ձոյս եւ համեղ պիւֆէ, մատչելի գիներ՝ ընտանեկան եւ ընկ. ջերմ մթնոլորտ

Տոմսերը կը գտնուին երգչախումբի անդամներու մօտ

Հաճեցէք կանխաւ ապահովել ձեր տոմսերը:

ՖԻԼՄԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան.

ՍԻՐՏՍ ԵՐԳՈՒՄ Է

գունաւոր հայախօս ժապաւէն

Դեկտ. 1, Երեքշաբթի ժամը 21ին::

Ֆիլմը կը ցուցադրուի ճիշդ ժամուն, Իսիի Ալհամպրայի սրահը (Մեթրօ Մեռի տ'Իսիէն 50 քայլ):

Մուտք 6 ֆրանք: Տոմսերը ապահովել Միութեան անդամներէն:

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՒՍՏՐԻԱ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Zell Am See

Մեկնում Դեկտ. 21 Թրէն տէ նէժով Կառ տը լ'Էսթէն, վերադարձ Յունուար 2 նոյն կայարանէն:

ՊՐԻՒՔԻ մէջ (Զել ամ Զէի մօտ), հովերէն պատսպարուած 758 մեթր: Բոլոր մարզական զբօսանքները՝ դահուկ, լիւժ, փաթինաժ, եւայլն:

Բնակութիւն լաւ պանդոկի մը մէջ, ճաշով միասին:

Մասնակցութիւն 485 ֆր. բոլոր ծախքերը մէջը:

Կանխավճար՝ 100 ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

ԶԵԼ ԱՄ ԶԷ, Սալցպուրկի մէջ ձմեռնային մարզական հրաշալի կայան մը, գեղեցիկ լիճի մը եզերքը, պաշտպանուած սաստիկ ցուրտերէն բարձր լեռներուն շնորհիւ: Զուարճութեան վայրեր, սինեմա, պարահանդէս, սրճարան, փոլքլորիք երեկոյթներ եւայլն:

Մասնակցութիւն՝ 525 ֆր.:

Կանխավճար՝ 100 ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

Ծախքերուն մէջ են ճամբորդութեան գինը (Բ. կարգով) եւ բնակութիւնն ու ճաշը, բացի ճամբորդութեան ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նոր Տարուան գիշերը (Դեկտ. 31) Լիոնի մէջ կազմակերպուած ցայգօնքը Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ:

×

Առնուվիլի Անարատ Յղութեան Քոյրերու տօնածառը Դեկտ. 20ին:

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ թատերական ներկայացումը Կիրակի Մարտ 14ին:

×

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր»ը տեղի կ'ունենայ Յունուար 17ին Ազգ. Տան սրահը:

×

Իսիի Կապոյտ Խաչի տարեկան ճաշը Փետրուար 20ին:

×

Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան Ցերեկոյթ–Պարահանդէսը 21 Մարտ:

×

ԿՈՎԿԱՍ, ՆԱՅԻՐԻ եւ ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբերու բացառիկ փառատօնը Կիրակի, Փետր. 14ին, ժամը 21ին Փլեյէլի սրահը:

×

Խայեան Սանուց Միութեան ընկերահամակրական ցերեկոյթը Կիրակի 13 Դեկտեմբեր ժամը 15–19: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 21ին:

×

«ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»ը կը կազմակերպէ իր երկրորդ «ԿԱԼԱ» գեղարուեստական ցերեկոյթը Յունուար 17ին, ժամը 14,30ին, «Էքոլ Նորմալ»ի Քորթօ սրահին մէջ, 114 պլս, Պուլվար Մալզերպ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Տիկնանց Օժանդակ Մարմինի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 12ին Շաբաթ գիշեր, Օթէլ Սփլանտիտի սրահներուն մէջ:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջան

Բարեկամներուն ու հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ: Կրնաք ապահովել ձեր օրացոյցը դիմելով հետեւեալ հասցէին՝

Monsieur G. HOVSEPIAN
53, Bld. des Grands-Pins, 13 - MARSEILLE (10e)

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Կիրակի, 13 Դեկտ. ժամը 16,30էն սկսեալ:

Ճաշ, վիճակահանութիւն, անակնկալներ եւ ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ:

Մասնակցութեամբ Նաւասարդ պարախումբին, Ժերար Մելքոնեան ու Պետիկ Պետիկեան նուագախումբերուն եւ վարժարանի աշակերտութեան:

Կաղանդ Պապան ճոխ նուէրներով պիտի վարձատրէ սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր մանուկները:

Մուտքը ազատ է:

ԽՆՁՈՅՔ ԵՒ ՃԱՇ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի ընտանեկան խնջոյքը Դեկտեմբեր 6ին Կիրակի ժամը 14ին, Ֆայրըկուլ Հանրականքի Ընկերութեան սրահին մէջ: Հայկ եւ եւրոպական պարեր: Գեղարուեստական բաժին:

Արձանագրուիլ Նոյեմբեր 25էն առաջ, Նշան Նաճարեանի մօտ՝ Քամփանեը Ռոզըռէ Լէփէն տէ Պասթիտ, Սէնթ Անթուան:

ԱՅՑ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ

Իսիի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած է այցելութիւն մը Մոնմորանսիի ծերանոցին Դեկտ. 6ին, գեղարուեստական բաժինով: Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ հեռաձայնելով Տիկին Սրապեանի 626–42–48, Տօնիկեանի 642.62.45, Յովսէփեանի 642–99–01:

Օթոքարը կը մեկնի ժամը 13,30ին, Փլաս Լէօն Պլումէն: Գին 10 ֆր.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ՀԱՏՈՐ)

Գրեց՝ *ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ*

Տպարան՝ Համազգային, Պէյրութ:

Լաթակազմ, ընտիր տպագրութեամբ հատոր մը, 280 էջ:

Գին 15 ֆրանք

Կարելի է անձամբ դիմել «Յառաջ»ի կամ՝ հեղինակին՝

Mr. M. Ghazarian
3, Rue des Trois Pierres
LYON 7e

Մարսէյլի մէջ՝ Թիւթէլեանի
4, Ռիւ Փարմանթիէ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տարեկան Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 2 DECEMBRE 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·980 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — No 11.980

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՈՒՐԱՆԱԼ ԱՆՑԵԱԼԸ

Խորհրդայնացման յիսնամեակին առթիւ խօսուած ճառերուն եւ գրուած յօդուածներուն մէջ մարդ ի զուր կը փնտռէ երկու տող խօսք անոնց մասին, որոնք իրենց անհուն զոհողութիւններով եւ թանկագին արիւնով հիմը դրին Հայաստանի Հանրապետութեան:

Երախտագիտական ո՛չ մէկ տող հասցէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ քաջաէն հայրենիք ստեղծեց, հերոսաբար կուրծք տալով չորս կողմէն Հայաստան աշխարհին վրայ յարձակող այլազգի թշնամիներուն:

Իբրեւ հարազատ արտայայտիչը Հայութեան քաղաքական պահանջներուն եւ ազգային բաղձանքներուն, ութսուն տարի առաջ Դաշնակցութիւնը իր շուրջն էր համախմբած ազգի մտաւորական ընտրանին ու հայրենասէր զաւակները, որոնց իտէալ մըն էր տուած — ազատութեան, սեփական, անկախ հայրենիքի գաղափարականը:

Ու առաջին աշխարհամարտի ճակատագրական օրերուն, երբ ազգը դրուած էր լինել-չլինելու հարցականին առջեւ, Հայութեան բոլոր զաւակները, առանց սեռի, հասակի ու դաւանանքի խտրութեան, բոլորուեցան մարտական մեծ կուսակցութեան շուրջ, — ռահվիրան մեր ազատագրական շարժումներուն:

Դաշնակցութեան անձնազոհ հայդուկները աւելի քան քառորդ դար Հայաստանի լեռներուն վրայ հերոսաբար ճակատած էին դարաւոր թշնամիին դէմ, յանուն ազատութեան:

1918ի Մայիսեան բախտորոշ օրերուն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը արդարացուց Հայութեան իր վրայ դրած վստահութիւնը: Հանդիսացաւ առաջնորդ ու ղեկավար՝ յաղթանակէ յաղթանակ առաջնորդելով զայն Սարդարապատի, Ղարաքիլիսայի եւ Բաշ Աբարանի ճակատներուն վրայ:

Այդ երբեակ դիւցազնամարտերուն շնորհիւ, է որ Փիւնիկի նման իր աճիւններէն յարութիւն առնելով վերածնաւ Հայաստան:

Հայ ժողովուրդը իր ազատ կամքով Հ. Յ. Դաշնակցութեան վստահեցաւ ոչինչէն Պետութիւն ստեղծելու անհաւատալիօրէն դժուարին գործը:

Չորս տարուան աննախընթաց ահռելի պատերազմը աւերակ էր դարձուցած մեր հայրենիքը, ուր սովն ու համաճարակը աւերներ կը գործէին ամէն օր: Տասնեակ հազարաւոր որբերու եւ այրիներու խնամատարութեան հոգը կը ծանրանար նորակազմ իշխանութեան վրայ:

Իրերայաջորդ դաշնակցական կառավարութիւնները երեսուն ամսուան ընթացքին հրաշք գործեցին, մարմին ու կերպարանք տուին քաոսին:

Նեղ էին նորաստեղծ Պետութեան սահմանները, որոնց մէջ մեծ թիւ կը կազմէին այլազգիները: Կառավարութիւնը ընդարձակեց հայրենիքի սահմանները 1914ի ռուսեւթուրք սահմանագծի ուղղութեամբ: Դիւրին գործ չէր մաքրագործել երկիրը օտար տարրերէ, կազմելու համար միատարր Հայաստան:

Առանց այս վերջին պայմանին, կարելի չէր ապահովել անկախ հայրենիքի մը գոյատեւումը:

Բարեկարգեց ներքին կեանքը: Պայմաններ ստեղծեց ժողովուրդի խաղաղ զարգացման եւ ապահովութեան համար: Լայն բացաւ հայրենիքի դուռները սփիւռքի Հայութեան առջեւ, ԱՌԱՆՑ ՀԱՒԱՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ:

Արտաքին ճակատին վրայ տարաւ դիւանագիտական աշխատանքներ: Դեսպաններ ու հիւպատոսներ կարգեց գլխաւոր երկիրներու մէջ: Իր պաշտպանութեան տակ առաւ սփիւռքի Հայութիւնը, իբրեւ «ամենայն Հայոց կառավարութիւն»: Բոլորս դարձանք «Հայաստանի քաղաքացի»: Ճամբորդեցինք Հայաստանի Հանրապետութեան անցագրով, առանց ենթարկուելու օտար պետութեան մը արգելիչ «վէթոյ»ին:

Դաշնակիցները իրողապէս ու իրաւապէս ճանչցան Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որուն ներկայացուցիչը անոնց հետ հաւասարազօր իրաւունքներով ստորագրեց Սեւրի դաշնագիրը, որ կը նուիրագործէր «Անկախ եւ Միացեալ Հայաստան»ը:

Այս բոլորի մասին ո՛չ մէկ ակնարկութիւն այն գրութեանց ու ճառերուն մէջ, որոնք այս օրերս կ'ողողեն հայրենիքի մամուլին հետ նաեւ սփիւռքի «Հայաստանեան» կոչուած թերթերու էջերը:

Յիսուն տարի ետք կիրքերը չեն հանդարտած դեռ: Ու մարդիկ կը վախնան ճշմարտութիւնները ճակատաբաց խոստովանելէ:

Ա՞յսպէս պէտք է գրուի պատմութիւնը:

Որո՞ւն կը պարտիք այսօրուան Հայաստանը:

Ի՞նչպէս կարելի է ուրանալ անցեալը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԻՏՆԷՅԻ մէջ է որ Պօղոս Զ. իմացաւ այն «յեղափոխութիւնը» որ կատարուած է Իտալիոյ մէջ, իր բացակայութեան: Արդարեւ երկար տարիներու վէճերէ, ձգձգումներէ ետք, Իտալիոյ Ազգ. Ժողովը քուէարկեց այն օրինագիծը, որ ամուսնալուծումի իրաւունք կը հաստատէ երկրին մէջ: 97 տարի առաջ է որ առաջին օրինագիծ մը ներկայացուած էր: Ըսել չէ անշուշտ թէ ամէն բան դիւրացաւ Իտալացիներուն համար, տրուած ըլլալով որ քուէարկուած օրէնքը շատ ազատական չէ եւ նաեւ ամուսնալուծման որեւէ դիմում կատարելու համար, նախ պէտք է հինգ տարուան օրինական բաժանում: «Ֆորթունա» օրէնքը (հեղինակին անունով) անցեալ տարի արդէն քուէարկուած էր Ազգ. Ժողովին կողմէ, բայց Ծերակոյտը մերժած էր: «Հակամուսնալուծում» տարրերուն, առաւելաբար քրիստոնեայ-դեմոկրատ կը մնայ ջնջել տալ օրէնքը, հանրաքուէ մը կազմակերպելով երկրին մէջ: Սահմանադրութիւնը կը նախատեսէ թէ եթէ 500 հազար ստորագրութիւն հաւաքուի հանրաքուէ պահանջող, կարելի է հանրաքուէով օրէնքը չեղեալ համարել:

ԳՐԱԿԱՆ Ֆեմինա մրցանակին արժանացաւ Ֆրանսուա Նուրիսիէ «Լա Քռէվ» վէպին համար, որ պատմութիւնն է 50 տարեկանի հասած այր մարդուն որ կ'ապրի իր տագնապը: Մետիսիս մրցանակը ստացաւ Քամիլ Պուրնիքէլ իբրեւ ֆրանսացի գրող եւ Լուիճի Մալերպա, իբրեւ օտար հեղինակ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Պաշտպանութեան նախարարին յայտարարութեան համաձայն, Եւրոպայի ամերիկեան ուժերը պիտի չկրճատուին, առնուազն մինչեւ 1972 Յունիս:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ, ԶՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾ ՄՈՌՑԱՒ

Խորհ. Հայաստան Նոյեմբեր 29ին տօնեց իր հիմնադրութեան յիսնամեակը· Հանրապետութիւն մը, որ ստեղծուեցաւ Օսմանեան Թուրքիոյ մոխիրներէն եւ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան կրակէն: Հայերը եթէ նոյնիսկ չգտան իրենց ազատութիւնն ու անկախութիւնը, առնուազն ունեցան վայր մը, եւ ապահով կեանք մը, կազմակերպուած կողոպուտներու եւ ցեղասպանութեան դէմ:

Հայերը Առաջին Համաշխարհային Պատերազմին Հրեաներն էին: Անոնց անողոք թշնամին, Թուրքերը, զանոնք սկսած էին ջարդել կանոնաւոր կերպով 1895ին, Սուլթան Ապտիւլ Համիտ Բ.ի օրով, սակայն ամէնէն մեծ արհաւիրքը տեղի ունեցաւ 1915ին: Թուրքերը վախնալով, որ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնը կը գործակցի Կովկասի ռուս բանակին հետ, որոշեցին տեղահանել բովանդակ բնակչութիւնը իրենց հայկական նահանգներէն մինչեւ Սուրիա եւ Միջագետք:

Մօտաւորապէս 1·750·000 հոգի տեղահան եղան բարբարոս պայմաններու մէջ: Վեց հարիւր հազար հոգի ջարդուեցաւ ճամբու ընթացքին: Հայերուն համար այս աղէտը կը համապատասխանէ Հրեաներու Երկրորդ Համաշխարհային Տախաույին, Աուշվիցի եւ Պելսէնի:

Լեհերու, Քիւրտերու եւ այլ սահմանային ժողովուրդներու նման, Հայերն եւս դէշ վայր մը ընտրեցին հաստատուելու համար: Քիչ օտարականներ գիտեն, թէ որքան հին ազգութիւն կը ներկայացնեն անոնք: Հայաստան քրիստոնեայ հնագոյն Պետութիւնն է (Ք.Ե. 300ին), եւ իր անցեալի արմատները կ'երկարին մինչեւ հեռաւոր ժամանակները:

Եւ հակառակ իրենց տաղանդին, մշակոյթին եւ իմացական կարողութեան, անոնք տեւաբար ենթակայ մնացին աւերի ու քանդումի, զիրենք շրջապատող կայսերական բանակներու կողմէ: Հռոմէացիներն ու Պարթեւները Հայաստանը նկատեցին իբրեւ պատուար ծառայող Պետութիւն կամ պատերազմի դաշտ: Բիւզանդիոն եւ Պարսկաստան այս սինիք սովորութիւնը ժառանգեցին, որ, յետագային, փոխանցուեցաւ Թուրքերուն եւ Ռուսերուն:

Անկախ Հայաստանի վերջին թագաւորը տարագրութեան մէջ մեռաւ, Փարիզ, 1393ին, եւ Աստուծոյ հնագոյն քրիստոնէութեան միջնաբերդին ազատութիւնը ամբողջովին չիջեցաւ: Նկատի առնելով այս իրողութիւնը, իսկապէս յատկանշական երեւոյթ է հաստատել, որ Հրեաներու նման Հայերն ալ տոկունութեան կենսունակութիւն եւ ազգային ինքնագիտակցութիւն ի յայտ բերին:

Առաջին համաշխարհային պատերազմի աւարտին, յաղթական դաշնակիցները, անդրադարձ մը ունենալով իրենց գիտակցութեան, որ կը համապատասխանէ երկրորդ համաշխարհային պատերազմի աւարտի այն գիտակցութեան, որու շնորհիւ Հրեաները յաջողեցան հիմնել Իսրայէլը, հաւանեցան ստեղծել միացեալ Հայաստան մը, բաղկացած Օսմանեան Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ նահանգներէ: Ռուսիա այդ շրջանին քաղաքացիական պատերազմով բզկտուած էր:

Անգլիա եւ Ֆրանսա փորձեցին համոզել Մ. Նահանգները իր հոգատարութեան ներքեւ առնելու նոր պետութիւնը, ինչ որ, սակայն, մերժուեցաւ Ծերակոյտին կողմէ: Այսուհանդերձ, Սեւրի Դաշնագիրը պաշտօնապէս ճանչցաւ Հայաստանը իբրեւ «ազատ, անկախ Պետութիւն», եւ Նախագահ Ու. Ուիլսըն, որուն դիմում կատարուած էր ճշդելու սահմանները, այսօրուան 11·000 քառ. մղոն հողամասին կցեց 40·000 քառ. մղոն հող Թուրքիայէ:

Այս գեղեցիկ երազը անյայտացաւ Ուիլսընեան միւս երազներուն հետ: Քէմալ Աթաթիւրք ուժով վերագրաւեց Թուրքիայէն անջատուած հողերը եւ խորհրդային բանակը, պարտութեան մատնելէ ետք ցարասէր ուժերը, համաձայնագիր մը կնքեց Թուրքիոյ հետ 1920ին, որով սահմանուեցաւ այսօրուան սահմանագիծը:

Քոալիսիոն մը, բաղկացած համայնավարներէ եւ ազգայնականներէ, որոնք կը կոչուէին Դաշնակցական, կազմեց կառավարութիւն մը, որ շուտով իւրացուեցաւ Խորհ. Միութեան կողմէ: Դաշնակցականները շուտով արտաքսուեցան եւ մաքրագործուեցան: Իրական անկախութիւնը ջնջուեցաւ, մնաց միայն մշակութային եւ լեզուական գերիշխանութիւն, եւ իւրայատուկ, եթէ ոչ ստորադաս դիրք մը Հայաստանեայց եկեղեցիին համար, պաշտօնապէս անաստուած Խորհ. Միութեան մէջ:

Այնուամենայնիւ, եթէ նոյնիսկ իրենց ոգին կաշկանդուեցաւ, Հայերը վեց դարերէ ի վեր առաջին անգամն ըլլալով զգացին թէ պաշտպանուած են: Յիսուն տարի առաջ, երբ Խորհ. Հանրապետութիւն հաստատուեցաւ, երկրին բնակչութիւնը հազիւ 700·000 էր, իսկ Երեւան մայրաքաղաքը ունէր 30·000 բնակչութիւն: Այսօր երկրին բնակչութիւնը 2,5 միլիոն է, իսկ քաղաքին բնակչութիւնը՝ 750·000է աւելի:

Հսկայական հանրային շէնքեր եւ լայն պողոտաներ հաստատուած են Երեւանի մէջ: Հնագէտները պեղած եւ վերականգնած են աւերակներ, որոնց շարքին քանի մը անուանի եկեղեցիներ, իսկ գրասէրները մէկտեղած են սքանչելի հաւաքածոներ միջնադարեան ձեռագիրներու եւ հին գիրքերու:

Թերեւս միլիոն մը Հայեր եւս կը բնակին Խորհ. Միութեան այլ վայրերու մէջ, եւ հաւանաբար երկու միլիոն մըն ալ տարտղնուած են աշխարհի չորս կողմերը: 1920էն ի վեր բաւական լայն շարժում մը կայ ներգաղթի, որ կարելի է բաղդատել Հրեաներու Իսրայէլ վերադարձին հետ:

Ըսել թէ խորհրդային Հայերը երջանիկ են իրենց պայմաններով, անկասկած չափազանցութիւն պիտի նկատուի, քանի որ անոնք անշուշտ պիտի փափաքէին բոլորովին անկախ ըլլալ եւ ունենալ լիառատ ազգայնական քրիստոնէականութիւն: Այսուհանդերձ, ոեւէ Հայու համար նախընտրելի է խորհրդային գոյութիւնը թըրքական չգոյութենէն:

Երբ իր աչքերը կը սեւեռէ դէպի Արեւմուտք, Թուրքիա, Հայը կը յիշէ թէ Հայաստանի ամէնէն անուանի լեռը, Արարատ, ուր Նոյ նահապետ իր տապանը զետեղեց, կը գտնէ շրջան մը, որ անցեալին Հայաստան կը կոչուէր եւ ուր ներկայիս ոչ մէկ Հայ կ'ապրի: Իրեն համար անաստուածութիւնը, որ պաշտօնապէս հռչակուած է Խորհ. Միութեան կողմէ, նախընտրելի է աւանդական բռնութենէն, որուն ենթակայ մնաց ժողովուրդ մը, զոր Աստուած մոռցած է:

Ս. Լ. ՍԸԼՑՊԷՐԿԷՐ

(Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւն, 30–11–70)

ՆԵՐԿԱՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆ Է ԵՐԷԿՈՒԱՆ

Հայաստանի խորհրդայնացման յիսնամեակին առթիւ, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն հրապարակած է Որոշում մը, որու նախաբանին մէջ կ'ըսուի. «Յիսուն տարի առաջ սկսուեց հայ ժողովուրդի բազմադարեան պատմութեան նոր դարագլուխը: Ընթանալով Հոկտեմբերեան սոցիալիստ. մեծ յեղափոխութեան ուղիով, Հայաստանի բանուորներն ու գիւղացիները, կոմունիստական կուսակցութեան ղեկավարութեամբ, տապալեցին դաշնակցականների եւ նրանց օտարերկրեայ տէրերի իշխանութիւնը եւ Հայաստանը հռչակեցին Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութիւն»: Այս տողերը չեն համապատասխաներ իրականութեան, չեն նպաստեր հայ ժողովուրդի պատմութեան շարունակութեան եւ միութեան:

Եթէ ազգային է մօտեցումը, ազգի մը նոր սերունդները իրենց անցեալ պատմութեան իրականութեանց ընդմէջէն միայն կրնան հաւատք ու ուժ ձեռք բերել, ապագան կերտելու համար:

Ազգի մը պատմութեան բոլոր էջերը չէ որ հպարտութիւն կ'ըլլան. կրնան ցաւագին պահեր գոյութիւն ունենալ, ցաւագին դարեր կրնան ըլլալ մինչեւ անգամ: Սերունդները կուգան, կը տեսնեն, կը կարդան, կը հաստատեն իրական տուեալները, իրական դէպքերն ու այդ դէպքերուն դիմաց ժողովուրդի զաւակներէն այս կամ այն հոսանքին պատկանողներուն արտայայտած կեցուածքը, եւ ըստ այնմ կ'արժէքաւորեն զանոնք կամ կ'արժեզրկեն: Իրականութեան չհամապատասխանող եւ փարկաբեկիչ յայտարարութիւնները վերջ ի վերջոյ կը դառնան զանոնք մէջտեղ նետողներուն դէմ եւ նըպաստ մը չեն բերեր իրենց:

Չեն նպաստեր մանաւանդ ազգային ամբողջութեան ամրապնդումին:

1920 Նոյեմբեր ամսուան ընթացքին, Հայաստանի բանուորներն ու գիւղացիները, Համայնավար կուսակցութեան առաջնորդութեամբ տապալած չեն դաշնակցականների իշխանութիւնը Հայաստանի մէջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը օտարերկրեայ տէրեր չունէր, իր միակ տէրը հայ ժողովուրդն էր, Հայութեան անցեալէն եկող զուտ հայկական մղումներն էին եղէկ, եւ ե՛ն նաեւ այսօր:

Հակառակ Համայնավար կուսակցութեան բուն փափաքին, Հայաստանի խորհրդայնացումը տեղի չէ ունեցած «Յեղափոխութեամբ», «Բանուորագիւղացիական ապստամբութեամբ», այլ քաղաքական համաձայնագրով մը, կնքուած պետութենէ պետութիւն, Խորհրդային Միութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան միջեւ: Այդ խորհրդայնացումը տեղի չէ ունեցած Նոյեմբեր 29ին, այլ 1920 Դեկտեմբեր 2ին:

1920 Նոյեմբեր 29ին, Ազրպէյճանի սահմանին մօտ գտնուող, Հայաստանի Իջեւան գիւղին մէջ, հայ համայնավարներ յայտարարութիւն մը հանած են այո՛. այդ յայտարարութեամբ սակայն Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը տապալած չէ, ոչ ալ խուժը, ոչ ալ այդ փաքրը:

Եթէ տապալած ըլլար այդ կառավարութիւնը, Խորհրդային Միութեան ներկայացուցիչը կարիք պիտի չունենար այլեւս համաձայնագիր կնքելու Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան հետ:

Այդ համաձայնագիրը կնքուած է երկու հաւասար իրաւունքով, անկախ պետութեանց միջեւ: Խորհ. Միութեան 1922ին լոյս ընծայած «Ժողովածու գործող դաշնագրերի» գործին մէջ, ամբողջութեամբ տեղ գտած է ան:

Այլ փորձ մը կը կատարուի Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի միջոցով, այս կամ այն ձեւով Նոյեմբեր 29ի յայտարարութեան կապելու Հայաստանի խորհրդայնացման աքթը: 1967ին ակադեմիայի կողմէ լոյս ընծայուած «Հայոց Պատմութիւն» 7րդ հատոր գրքի 121րդ էջին վրայ կը յիշատակուի Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Խորհրդային Միութեան մինչեւ Դեկտեմբեր 2ին կնքուած համաձայնագիրը, սակայն անոր կը տրուի «անձնատուութեան» բնոյթ եւ կը կատարուի պատմութեան եղծանում մը երբ կ'արձանագրուի այնտեղ թէ «Համաձայնագրի առաջին կէտով դաշնակցականներն ընդունում էին Հայաստանի Ցեղկոմի դեկլարացիան Հայաստանը Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութիւն հռչակելու մասին»: Այդ դաշնագրի առաջին յօդուածը կ'ըսէ. «Հայաստանը կը յայտարարուի անկախ Ընկերվար Խորհրդային Հանրապետութիւն»: Այսքան միայն. ոչ մէկ ակնարկութիւն գոյութիւն ունի Ցեղկոմի կատարած յայտարարութեան մասին, ոչ մէկ կապ ունի Հայաստանի խորհրդայնացումը հայ համայնավարներու կատարած յայտարարութեան հետ:

Այդ խորհրդայնացումը քաղաքական եւ զինուորական կացութեանց պարտադրանք անհրաժեշտութիւնն էր, եւ մաս կը կազմէ Հայոց պատմութեան շղթային:

1920 Հոկտեմբեր – Նոյեմբեր ամիսներուն, երբ Հայաստան ենթարկուած էր քէմալական ուժերու յարձակման, Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան եւ անոր զօրավիգ եղող Հ. Յ. Դաշնակցութեան միակ մտահոգութիւնը, Հայաստանի եւ Հայութեան գոյութեան պահպանումն էր:

Թրքական բանակները, զօրացած Խորհրդային Միութեան կողմէ իրենց ընծայուած զէնքի եւ ոսկիի օժանդակութեամբ, կ'արշաւէին Հայաստանի վրայ: Թրքական յարձակման զուգահեռ, հայկական բանակը քայքայելու աշխատանք կը տարուէր զինուորներուն մէջ, հայ համայնավարներուն կողմէ: Ալեքսանդրապոլի «Կոմունիստ» թերթը 1920 Նոյեմբերին, քէմալականների դաւթողական հայաջինջ պատերազմը որակեց որպէս Դաշնակցութեան դէմ ուղղուած քաղաքացիական պատերազմ, որը ճնշուած ժողովուրդների համար բաց է անում մի նոր դարաշրջան: Ահա թէ ինչու բանակայինները հերոսաբար չկռուեցին Թըրքական բանակի դէմ, իսկ Ալեքսանդրապոլի կոմունիստ ղեկավարները, Նոյեմբեր 5ին դուրս գալով բանտից, ստեղծեցին Ռեւկոմ եւ որոշեցին գործակցել քէմալականների հետ»: (Ս. Խ. Կարապետեան «1920 Թուականի հայ–թրքական պատերազմը եւ Սովետական Ռուսաստանը» հրատարակութիւն «Հայաստան» հրատարակչականի, Երեւան 1965, էջ 32):

Հայաստանի բանակը պարտուեցաւ, ծանր պարտութեամբ:

Թրքական ուժերու հրամանատարութիւնը ծանրագոյն պայմաններ կը դնէր հաշտութեան համար:

Խորհրդային Միութեան ներկայացուցիչ Լեգրան Վերջնագիր կուտար Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան, պահանջելով Հայաստանի խորհրդայնացումը:

Հայաստան ու հայ ժողովուրդը փրկելու համար մէկ ճամբայ միայն կար Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիմաց, ընդունիլ Հայաստանի խորհրդայնացումը եւ փոխանցել իշխանութիւնը համայնավարներուն:

Նաեւ այդ փոխանցման ժամանակ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Հայաստանի կառավարութեան մտահոգութիւնը, մինչեւ վերջին վայրկեան, կ'ըլլար Հայաստանի հողերուն եւ անկախութեան ապահովումն ու պահպանումը: (Տեսնել Լեգրան – Դրօ համաձայնագիրը):

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը փոխանցէր իշխանութիւնը, յուսալով որ Խորհրդային Միութեան վստահութիւնն ու բարեկամութիւնը վայելող հայ համայնավարները պիտի կարենան ձեռք բերել Թրքական բանակներու հեռացումը հայապատկան հողերէն:

Կարելի չեղաւ: Մոսկուա, Թուրքիոյ հետ իր կնքած դաշնագրերով՝ աւելի ծանրացուց Ալեքսանդրապոլի դաշնագրի պայմանները: Այդ ալ Հայոց պատմութեան շղթային մաս կը կազմէ, եւ պէտք է առնուի այնպէս, ինչպէս որ կայ:

Պատմութիւնը կը շարունակուի սակայն: Հայաստանի հողին վրայ ապրող ժողովուրդը յիսուն տարուան նոր շրջանի պատմութիւն մը ունի իր ետին, իր լաւ ու գէշ օրերով, իր տուած զոհերով ու արձանագրած նուաճումներով: Հայոց պատմութեան շարունակութեան մաս կը կազմէ անկասկած խորհրդայնացումը Հայաստանի, եւ խորհրդային կարգերու տակ ապրուած յիսուն տարուան կեանքը հայ ժողովուրդի եւ Հայաստանի:

Ամէն փարչաձեւ ունի իր առաւելութիւններն ու թերիները: Պատմութիւնը կը ճշդէ թէ կշիռքին մէջ ո՛ր կողմը ծանր կշռած է այս կամ այն փարչաձեւին տակ: Էականը այն է որ Հայաստանը կայ, հայացած, աճած, պարզացած, անցեալի իր շատ մը վէրքերը դարմանած, հպարտօրէն կանգնած աշխարհի դիմաց, որպէս ստեղծագործ ու շինարար ժողովուրդ, որպէս քաղաքակրթական ազդակ:

Վաղը ան պիտի ըլլայ նաեւ պահանջատէր աշխարհէն, իր կորսուած հողերուն, իր ազգային բոլոր իրաւունքներուն: Վաղը աշխարհ պարտաւորուած պիտի ըլլայ անդրադառնալ հայ ժողովուրդի պահանջներուն գոհացում տալու կենսական անհրաժեշտութեան:

Ներկան, գոյութիւն ունեցող պատմական իրականութիւնը, Հայաստանն է խորհրդային կարգերով, եւ որպէս մէկ մասը Խորհրդային Միութեան:

Խորհրդայնացման յիսնամեակի տօնակատարութիւններն ու ոգեկոչումները երբ կը ներկայացնեն պատմութիւնը որպէս ընդհատուած պատմութիւն, ամէն ինչ խորհրդայնացումէն սկսող պատմութիւն, սխալ կ'ընեն, եւ ատով չեն աւելցներ Համայնավար կուսակցութեան ժողովրդականութիւնը, չեն նպաստեր Խորհրդային Ռուսաստանին:

Երբ Դաշնակցութիւնը վարկաբեկելու ճիգ կը կատարուի, նաեւ խորհրդայնացման յիսնամեակին առթիւ, այդ ճիգը ոչինչով կը փոխէ պատմական իրականութիւնները, անցեալ դէպքերու ժամանակագրութիւնը. եւ մանաւանդ ոչինչով կ'աւելցնէ Հայաստանի իշխանութիւնը իրենց ձեռքը ունեցողներու արժէքը:

Խորհրդային կարգերու ղեկավարները պէտք է անդրադառնան, յիսուն տարին բաւարար ժամանակ է որ անդրադառնան, թէ միակ ուղիղ ճամբան Հայոց պատմութեան շարունականութեան պահպանման ճամբան է:

1918ը եւ Սարդարապատի հերոսամարտը, առաջնորդեցին Մայիս 28ի անկախութեան, Հայաստանի Հանրապետութեան միջազգային ճանաչումին, անոր երկուքուկէս տարուան անկախ գոյութեան, Սեւրի դաշնագրին:

1920 Սեպտեմբերէն Նոյեմբեր տեղի ունեցած հայ–թրքական պատերազմը, առաջնորդեց Հայաստանի խորհրդայնացման, յետագային անոր Խորհ. Միութեան մաս կազմելուն, խորհրդային կարգերու տակ իր ապրած կեանքին, արձանագրած վերելքին, եւ կրած կորուստներուն:

Այս բոլորի համագումարն ու գումարն է Հայոց պատմութեան վերջին յիսուն, յիսունհինգամեակը:

Կարելի չէ անջատել իրարմէ: Պէտք չէ անջատել իրարմէ: Պէտք չէ անջատել: Մէկը շարունակութիւնն է միւսին, ինչպէս վաղն պիտի ըլլայ շարունակութիւնը ներկային:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ
«ԱԶԴԱԿ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱԿ»ի

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

Բ.

Գ. Անագապղինձի դար.— Հայաստանի մէջ Ք. Ա. երկրորդ հազարամեակը կը նկատուի անագապղինձի (պրոնզ) դարաշրջան:

Անագապղինձի դարու հին փուլը սկսած է կաւանօթներով, որոնց կարմրաւուն փոնին վրայ սեւ նկարազարդումներ կատարուած են, ընդհանրապէս երկրաչափական զարդանախշեր եւ կենդանիներու պատկերներ: Այդ անօթները ծանօթ են աշխարհագրական շատ լայն տարածութեան վրայ՝ Միջին Ասիայէն մինչեւ Միջերկրականի ափերը: Այս տարածումը նախապէս կը նկատուէր իբրեւ արդիւնք գաղթերու, բայց հետզհետէ այնքան շատ ու բազմազան օճախներ յայտնաբերուեցան, որ այլեւս կարելի չէր կապել զայն որեւէ ցեղախումբի հետ: Այժմ պարզ է, որ այդ մշակոյթը յառաջ եկած է եւ զարգացած տարբեր ցեղերու համագործակցութեամբ: Հայկական լեռնաշխարհի հին

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

Զապէլ կը սպասէր Զարուհիի քով տեսնել Շաւարշը եւ անոր բացակայութենէն չափազանց կը շահագրգռուէր:

Հազիւ թէ դուրս ելան՝ ուղեց գոհացում տալ իր հետաքրքրութեան:

— Պրուսա գտնուած միջոցիս զոնէ նամակ մը չգրեցիր ինծի, ըսաւ յանդիմանական շեշտով մը:

— Կը ներես, պատասխանեց Զարուհի, իրաւունք ունիս այդ մասին, բայց այնքան տագնապալից օրեր անցուցինք որ ժամանակ չկրցայ գտնել:

— Ուրիշներ ալ նոյն տագնապները անցուցին, բայց չմոռցան իրենց բարեկամուհին... եւ նոյնիսկ փութացին քու մասիդ ալ ուրախ լուրեր տալու մեզի:

— Ուրախ լուրեր իմ մասի՞ս, հարցուց Զարուհի զարմացած, ի՞նչ էին այդ լուրերը:

— Բայց քու նշանտուքդ պարոն Շաւարշի հետ:

— Հա՛, հա՛, ըսաւ մանկամարդ կինը, կը տեսնեմ որ քու բարեկամուհիդ ճշգրտապատում թղթակից մը չէ եղեր եւ եթէ միւս տուած լուրերն ալ ատոր կը նմանին, բան մը չեն արժեր:

— Ի՞նչպէս, տակաւին նշանտուքը տեղի չունեցա՞ւ:

— Ոչ, պատասխանեց Զարուհի չոր կերպով:

— Ուրեմն յետաձգուեցա՞ւ...

— Այո, յետաձգուեցաւ յաւիտեան:

— Ահա անակնկալ լուր մը որ զիս չափազանց կը զարմացնէ, բայց եւ այնպէս բարեկամուհիս այնքան թեթեւօրէն այդ տեսակ լուրեր տուող մէկը չէ:

— Բարեկամուհիդ քեզ խաբել չէ ուզած, պատասխանեց Զարուհի, այլ պարզապէս իր իմացածը հաղորդած է մասնաւորաբար: Արդարեւ այդ ամուսնութիւնը կատարուած բան մըն էր գրեթէ, երբ վերջին վայրկեանին, դեռ մէկ քանի օր առաջ, ամէն բան խզուեցաւ եւ այս միջոցիս Շաւարշ արդէն հեռացած է Պոլսէն:

— Խզումը որո՞ւ կողմէ էր, հաւանօրէն քու կողմէդ, ըսաւ Զապէլ:

— Խզում չեղաւ, բացատրեց Զարուհի, այլ պարզապէս փախուստ:

— Բայց շատ տարօրինակ բաներ կ'ըսես ինծի, գոչեց Զապէլ, քիչ մը մանրամասնօրէն բացատրէ տեսնենք անցած դարձածը:

Զարուհի մանրամասնօրէն պատմեց ամէն բան, մինչ Զապէլ՝ զարմացած մտիկ կ'ընէր:

— Ինչ բարեբախտութիւն որ, գոչեց երբ Զարուհի խօսքը աւարտեց, վերջին ժամուն ամէն բան յայտնուեր է եւ դուք ազատեր էք այդ պիսի մարդէ մը որ ամբողջ ձեր ընտանիքին նախատինք մըն էր: Եւ այդ մեծ ծառայութիւնը մատուցանողը, ինչպէս քու պատմութենէդ կ'երեւայ, միմիայն Վահանն է:

— Շիտակ է, հաստատեց Զարուհի:

— Կը յուսամ որ բոլոր այս դէպքերը խորապէս չյուզեցին քեզ:

— Իրաւ, առաջին վայրկեանին բաւական յուզուեցայ, բայց յետոյ շուտով հանդարտեցայ ու հիմա ալ բնաւ չեմ մտածեր Շաւարշին վրայ, այդ բոլորը անախորժ երազի մը տպաւորութիւնը միայն թողած է վրաս:

— Կ'ենթադրեմ որ երբեք բուռն սիրով մը չէիր սիրած այդ բախտախնդիրը:

— Չէ, պարզ համակրանք մըն էր իր մասին զգացածս եւ ոչ աւելի:

— Համակրանք մը որ անարժան անձի մը կ'երթար:

— Ի՞նչպէս կրնայի գուշակել այս ամէնը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(271 – Շար.)

ցեղերն ևս գործօն մասնակցութիւն ունեցած են:

Անագապղինձին յաջորդող բրոնզով երկրագործութիւն ընող անասնապահ եւ որսորդ ցեղերը կարողացան աւելի կատարեալ զէնքեր եւ գործիքներ ունենալ ամրակուռ անագապղինձէն: Այդ ժամանակ Հայաստանի լեռնային անասնապահ ցեղերը աւելի յառաջդիմեցին, անոնք պրոնզին հետ միասին սկսան ոսկիի հանքերը օգտագործել եւ իրենց արուեստը այնքան զարգացուցին, որ այսօր ալ բոլորին ալ զարմանք կը պատճառէ, թէ իրենց կիսամիջոցներով ի՞նչպէս յաջողեցան այդքան նուրբ եւ գեղեցիկ զարդարուն իրեր պատրաստել:

Անագապղինձի դարու երեք հնավայրեր կանոնաւոր կերպով հետազօտուած են: Անոնք հարուստ նիւթ կը հայթայթեն այդ ժամանակաշրջանի (2րդ հազարամեակ) պատմութեան մասին:

Լճաշէն. Սեւանի ջուրի նուազման հետեւանքով որոշ տարածութիւն մը ցայտեց. հոն երեւան ելան դամբարաններ: Պեղումները երեւան հանեցին բնակելի տուներ Բերդչէնի մէջ, որ կը գտնուի դամբարանադաշտին քովը, բարձունքներու վրայ: Տուներուն ձեւն ու կազմութիւնը ցոյց կուտայ, որ հայկական գիւղատան սաղմերը շատ հին անցեալ ունին:

Մետաղի խարամներու գիւտը ապացոյց է, որ հոն հնոցներ եղած են պրոնզէ իրեր ձուլելու համար: Ոսկիէ պատրաստուած նուրբ իրերու բնապննական քննութիւնը պարզած է, որ այդ մետաղը հանուած է Զօդի ոսկեհանքէն, ուր, ի մէջ այլոց, գտնուած են հանքահորերու հետքեր եւ հին ժամանակներու գործիքներ:

Գտնուած ագօրիքները, սանդերը ցոյց կուտան, որ Լճաշէնի մէջ զբաղած են երկրագործութեամբ, իսկ անոյին անասուններու մնացորդները, մեծ եղջերաւոր անասուններու ոսկորները, ինչպէս նաեւ կթնատնտեսական ամանեղէնը կը վկայեն զարգացած անասնապահութեան մասին:

Հետաքրքրականն այն է, որ այդ դամբարաններուն մէջ, որոնք կը պատկանին 2րդ հազարամեակի երկրորդ կէսին, ի յայտ եկած են երկու տասնեակ սայլեր, կառքեր եւ մարտակառքեր, որոնց լծուած էին եզներ կամ ձիեր:

Խիստ ինքնատիպ եւ գեղեցիկ են Լճաշէնի կաւանօթները, յայտնաբերուած են սեւ, սպիտակ, կարմիր գոյներով զարդարուած եւ նախշուած բազմաթիւ կաւանօթներ, որ անագապղինձի դարու կաւագործութեան գլուխ գործոցներ են: Գտնուած են պրոնզէ բազմաթիւ զէնքեր եւ զարդեր, ինչպէս նաեւ արձանիկներ, եղջերուի, թռչուններու, ցուլի, ռազմակառքի փոքր օրինակներ:

Արթիկ. քարահանքերուն մէջ երեւան ելած են տուֆ քարի շերտին մէջ փորուած դամբարաններ: Հոս եւս անագապղինձէ դարու իրեր ի յայտ եկած են արուեստի բազմաթիւ տարրերու հետ:

Մեծամօր (Սեւբլուր). առանձին տեղ կը գրաւէ այս բլուրը, որու վրայ մերկ ժայռեր կան եւ ուր մարդիկ բնակած են Ք. Ա. 3րդ հազարամեակէն մինչեւ Ք. Ա. 8րդ դարը: Այնուհետեւ ան կենդանութիւն ստացած է ԺԱ., ԺԳ. դարերուն: Ինչպէս հնագոյն ամէն բնակավայր, իր շրջապատին մէջ ունեցած է պարիսպ, իսկ ներսը՝ բնակելի տուներէ զատ մեհեան մը աղուշանով, նուիրուած երեք աստուածներու: Հոս կան ժայռի մէջ փորուած հորեր, որոնք գործածուած են իբրեւ մետաղաձուլարաններ: Պեղումները հարուստ նիւթ տուած են առաւելապէս արհեստներու վերաբերեալ:

Վերջին քանի մը տարիներուն արտակարգ աշխուժութիւն մը կը նկատուի ժայռապատկերներու ուսումնասիրութեան գործին մէջ:

Սիւնիքի լեռներու, ինչպէս նաեւ Ագիլբեկլուի եւ Եղէգնաձորի լեռնային գանգուածներու աւելի քան 5000ի հասնող ժայռապատկերները մեծ մասամբ կը բովանդակեն կենդանիներ, որոնց մէջ ցրուած որսորդներ նետ ու աղեղով, նիզակով կ'որսան զանոնք, իսկ որսի շուներն ալ կ'օգնեն իրենց տէրերուն: Ժայռապատկերներուն հինները կրնան հասնիլ մինչեւ 5000 թուականները Ք. Ա., իսկ նորերը Ք. Ա. առաջին հազարամեակին:

Դ. Ուրարտու.— Ուրարտական պետութեան կեդրոն դարձած է ներկայիս Երեւան քաղաքը: Արդի Հայաստանի սահմաններուն մէջ գտնուած են ուրարտական ռազմական եւ վարչական քանի մը մեծ կեդրոններ, ինչպէս Թէյշեբայնի (Կարմիր Բլուր), Էրեբունի (Արին բերդ) եւայլն:

Ինչպէս ծանօթ է, Ուրարտու հին արեւելեան ձեւի ստրկատիրական մեծ պետութիւն մը եղած է, որ տնտեսական եւ մշակութային յարաբերութիւններ հաստատած է դրացի պետութիւններու հետ:

Արին բերդի պեղումներուն շնորհիւ պարզուեցաւ, որ Երեւան քաղաքը եւս ուրարտական ծագում ունի, նոյնիսկ բացայայտուեցաւ հիմնադրման ճիշդ թուականը (2750):

Այժմ սկսած են ուրարտական Արգիշտիխինելի (Արմաւիր) եւ Նոր Արմաւիրի պեղումները:

Ե. Հին Հայաստանի քաղաքները.— Հայ ժողովուրդի պատմութեան հին շրջանը կ'ընդգրկէ Ք. Ա. 6րդ դարէն մինչեւ Գ. դարը եւ հետաքրքրական է այն փաստով, որ մեր երկիրը յարաբերութեան մէջ կը մտնէ Յունաստանի, Հռոմի, Պարսկաստանի եւ Ասորիքի հետ: Մեր ազգային մշակոյթի դիմագիծը եւ ազդեցութիւններու խնդիրը ճշդելու տեսակէտով կարեւոր են պեղումները հին քաղաքներու: Նոր Արմաւիրի, մասամբ նաեւ Էրեբունիի եւ Դուինի պեղումները որոշ նիւթ կուտան այդ ուղղութեամբ:

Ցարդ հին Հայաստանի հնավայրերէն յատուկ պեղումի ենթարկուած է Գառնիի ամրոցը, որ եղած է Արշակունի թագաւորներու ամարանոցը:

Հին Հայաստանի կեդրոններ եղած են Արմաւիր, Արտաշատ, Երուանդաշատ, Վաղարշապատ եւայլն: Առայժմ միայն Արմաւիրի եւ Գառնիի մէջ կը կատարուին ծրագրուած պեղումներ:

ՓՐՈՖ. Կ. ՂԱՖԱԴԱՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

—o—

ՎԻԷՆ (Յատուկ).— Վիէնի հայ գաղութն ալ (թէեւ ուշացումով) իր յարգանքը մատոյց հայ մշակոյթի երկու լուսաւոր դէմքերու՝ Կոմիտասի եւ Թումանեանի գործին հանդէսով, Կիրակի, Նոյեմբեր 15ին, քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ:

Հանդէսը, որ նախաձեռնուած եւ կազմակերպուած էր Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ, կը հովանաւորէր Տէսինի հոգեւոր հովիւը՝ Վահան Վրդ. Թօփալեան, իսկ նախագահութիւնը ստանձնած էր Բժ. Ա. Սարաֆեան, Սէնթ Էթիէնի Ազգ. Միութեան ատենապետ:

Քաղաքապետարանի սրահին ճակատը կը զարդարէին երկու անմահներու մեծածաւալ նկարները, որոնք տպաւորիչ մթնոլորտ մը կը ստեղծէին սրահին մէջ:

Բացումը կատարեց օրուան խօսնակը Ժորժ Մաս, որ ներկաները հրաւիրեց վայրկեանի մը յոտնկայս լռութեամբ յարգելու Զօր. Ալ Կօլի յիշատակը:

Հանդէսի նախագահը՝ Բժ. Ա. Սարաֆեան ֆրանսերէն գրաւոր խնամուած ճառով նախ շեշտեց, թէ հանդիսութեան նպատակն էր մեծարանքի եւ յարգանքի արտայայտութիւն մը ունենալ հայ մտաւորականութեան երկու մեծ դէմքերուն գործին եւ յիշատակին հանդէպ, անոնց ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ: «Երկու դէմքեր, որոնք շատ սիրեցին ինչ որ մեծ եւ գեղեցիկ էր, քանի որ անոնք տոգորուած էին արդարութեան եւ ազատութեան տրամադրութիւններով: Անոնք բաժնեցին ցաւերը ժողովուրդի մը, որ կ'ուզէր անաղարտ պահել իր հայրերու ժառանգութիւնը»:

Նախագահը յաջորդաբար խօսեցաւ Կոմիտասի եւ Թումանեանի մասին, ներկայացնելով իւրաքանչիւրին բերած նպաստը մեր մշակոյթին:

Երկրորդ խօսողը եղաւ Վահան Վրդ. Թօփալեան, որ նոյնպէս գրաւոր ներկայացուց Կոմիտասի կեանքն ու գործը ճշգրիտ մանրամասնութիւններով— ծննդավայրէն մինչեւ Գէորգեան ճեմարան, ապա Գերմանիա, յետոյ վերադարձ Էջմիածին, Թիֆլիս, Պոլիս եւ այլուր, բոլոր վայրերու մէջ վարդապետին տքնաջան աշխատանքը հայ երգի հաւաքման, բիւրեղացման եւ ծանօթացման համար եւայլն: Կարա – Մուրզայէն եւ Եկմալեանէն ետք, եզրակացուց իր խօսքը բանախօսը, Կոմիտաս հայ եկեղեցական երաժշտութիւնն ու ժողովրդական երգը իրենց լրումին հասցուց. ահա թէ ինչու Կոմիտաս արժանացաւ բովանդակ ժողովուրդի մը յարգանքին եւ երախտագիտութեան զգացումին:

Հրանդ Ակոնայեան խնամուած գրաւոր ճառով մը հանգամանօրէն ներկայացուց Հայաշխարհի բանաստեղծը, մէջ ընդ մէջ կարդալով անոր քերթուածներէն հատուածներ:

Բանախօսը յիշեց բաւաստեղծին ծնունդը, պատանեկութիւնը, գրողական կեանքը, Թիֆլիսի չէն օրերը, անոր շուրջ խմբուած մտաւորական ընտրանին, ինչպէս Աղայեան, Ահարոնեան, Շանթ, Ազբալեան, Շիրվանզադէ, Պռօշեան եւ ուրիշներ: Լայն գիծերով ներկայացուց Սասունցի Դաւիթն ու Թմկաբերդի առումը, Անուշն ու հէքեաթային մեծ Լոռեցիին միւս գործերը, որոնք «մեր գրողական տարիքէն խոր կերպով դրոշմուած են մեր յիշողութեան մէջ»:

Կոմիտաս եթէ եղաւ յղկիչը հայ ինքնատիպ երաժշտութեան, Թումանեան, իր կարգին, ժողովրդականացուց հայ քերթութիւնը իր մատչելի լեզուով եւ հիւթեղ ոճով: Եղաւ Հայոց հանճարեղ ամենայն Հայոց բանաստեղծը: Արդարեւ, երկուքն արժանի են, անվերապահ կերպով, մեր ժողովուրդին ընծայած մեծարանքին եւ յարգանքին:

Գործադրուեցաւ ճոխ եւ խնամուած յայտագիր մը, որ կը բաղկանար հայ երգի վարպետին՝ Կոմիտասի յօրինած երգերէն և Յ. Թումանեանի գողտրիկ բանաստեղծութիւններէն: Երգերն ու բանաստեղծութիւնները կատարուեցան մերթ հայերէն եւ մերթ ֆրանսերէն՝ ֆրանսախօս երիտասարդութեան եւս հասկնալի ըլլալու նպատակով:

Արտասանեցին օրիորդներ Արաքսի Աճէմեան (Գ. Սարեանի «Դէպի կառափնարան»), Օր. Արսինէ Կարապետեան (փրնս. Անուշի նախերգանքը), Օր. Էլիզապէթ Քէլէշեան ֆրանսերէն եւ հայերէն քերթուածներ, Էմանուէլ Թաշճեան՝ «Ազաւնու վանքը»:

Մեներգեցին Տիկին Ալիս Գալուստեան, Տիկին Մարի Կարապետեան եւ Գաբրիէլ Չէլլէպեան՝ Կոմիտասի երգերէն: Միհրան Թորոսեան, ընկերակցութեամբ դաշնակի (Օր. Նազելի Գալյաճեան) սրինգի վրայ նուագեց երկու մեղեդի:

Յաջորդական չորս խմբերգներ երգեցին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբի անդամները, ղեկավարութեամբ երիտասարդ խմբավար Միհրան Թորոսեանի, ապա նոյն խումբը ներկայացուց հայկական ժողովրդական պարեր:

Հանդէսը յաջող էր իր կազմակերպութեամբ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՑՈՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

Բայց յանկարծ զգաց որ անվայել կ'ըլլար, զգաց որ ինք այս գիշեր անձնաւորութիւն մըն էր որ պարտաւորուած է ինչ որ սարսափելի եւ ընդհանուրին կողմէ սպասուած դեր մը կատարել, ուստի պէտի ընդունի ամէնուն կողմէ իրեն մատուցուած ծառայութիւնները:

Ան, լռութեամբ ընդունեցաւ ձեռնոցը, նստաւ տիկնոջ տեղը, դնելով իր խոշոր ձեռները քով քովի դրած ծունկերուն վրայ, եգիպտական արձանի մը միամիտ դիրքով, եւ ինքն իր մէջ վճռեց որ այս բոլորը անհրաժեշտութիւններ են եւ այդպէս ալ պէտի ըլլան, եւ որ այս գիշեր ինքզինք չկորսնցնելու եւ յիմարութիւններ չգործելու համար պէտք է հրաժարի իր սեփական մտածումներէն եւ ամբողջապէս յանձնուի առաջնորդներու կամքին:

Երկու վայրկեան չանցած, իշխան Վասիլի տնային հագուստ հագած, գլուխը բարձր բռնած՝ վեհօրէն ներս մտաւ: Կարծես տասնըհէ ի վեր աւելի նիհարցած էր ան, աչքերը սովորականէն աւելի խոշոր բացուած էին. շուրջը նայեցաւ եւ նկատելով Փիէրը, մօտեցաւ, բռնեց անոր ձեռքը (բան մը որ զարմանք պատճառեց Փիէրի):

— Մի վհատիր, մի վհատիր բարեկամս, ան ձեզ տեսնել փափաքեցաւ: Այդ լաւ է, ըսաւ եւ հեռանալ ուզեց, բայց Փիէր հարցուց.

— Ի՞նչպէս է... առողջութիւնը... կակազեց, չէր գիտեր ինչ անուանէր, անյարմար կը տեսնէր մեռնողի մը կոմս կոչել, իսկ հայր անուանել կ'ամչնար:

— Կէս ժամ առաջ հարուած մը եւս ստացաւ. մի վհատիր բարեկամս:

Փիէրի միտքը այնպիսի շփոթ վիճակի մէջ էր որ հարուած բառը անոր մտքին մէջ փայտի մը հարուածին մտապատկերը յառաջացուց. ուստի զարմացած իշխանին նայեցաւ, բայց շուտով հասկցաւ իր սխալը եւ ըմբռնեց հարուած բառին ներկայ իմաստը: Իշխան Վասիլի երթալու ատեն քանի մը խօսք փոխանակեց Լոռէնի հետ եւ ոտքերու ծայրերուն վրայ դրան դէպի գնաց: Անոր հետեւեցաւ անդրանիկ իշխանուհին, յետոյ հոգեւորականները եւ տիրացուները, ծառաներն ալ դրան շուրջը խմբուեցան:

Յանկարծ, նոյն գունաթափ դէմքով, բայց պարտականութիւնը անթերի կատարողի մը երեւոյթով, ներս վազեց Աննա Միխայլովնա եւ Փիէրին ձեռքին դպչելով ըսաւ.

— Աստուծոյ ողորմութիւնը անսահման է: Օծումը պիտի սկսի: Երթանք:

Փիէր անցնելով կակուղ գորգերու վրայէն, դռնէն ներս մտաւ, նկատեց որ ադիւտանը, անծանօթ տիկինը եւ սպասաւորներէն մէկը իրեն հետեւեցան, կարծես հիմա սենեակին մուտքը ազատ էր ամէնուն:

—o—

ԻԳ.

Փիէրի շատ լաւ ծանօթ էր այս մեծ, սիւնազարդ եւ կամարակապ դահլիճը՝ ամբողջապէս պարսկական գորգերով ծածկուած: Սիւներուն ետեւը ինկող մասը, որուն մէկ կողմը դրուած էր կարմիր փայտեայ բարձրադիր մահճակալը՝ շըրջափակուած մետաքսեայ վարագոյրներով. իսկ միւս կողմը կը գտնուէր խոշոր երկփեղկեայ պահարանը սուրբի պատկերով, կարմիր պայծառ լոյսով լուսաւորուած էր: Պահարանին փայլփլող շրջանակներուն տակ դրուած էր Վոլթերեան գահորակ մը, որուն վրայ ձիւնի պէս ճերմակ բարձերու վրայ ինկած էր Փիէրի հօր, կոմս Բեզուխովի փառահեղ գլուխը՝ իր ճերմակ գանգուր մազերով, իր լայն ճակատով եւ գեղեցիկ կարմիր դեղնագոյն դէմքը ակօսող վսեմ կնճիռներով:

Ծիշդ պատկերին տակ պառկած էր. երկու հաստ խոշոր ձեռքերը դուրս հանուած էին մինչեւ կէս մէջքը ծածկող բաց կանաչ վերմակին տակէն եւ դրուած էին կուրծքին վրայ:

Աջ ձեռքին՝ բթամատին ու ցուցամատին մէջ մոմ մը դրուած էր, զոր գահորակին ետեւէն սպասուհի մը կը բռնէր: Գահորակի գլխուն կողմը շարուած էին հոգեւորականները՝ իրենց ճոխ եւ շողշողուն զգեստներով, որոնց վրայ սփռուած էին անոնց երկայն մազերը: Անոնք բռնած էին վառած մոմեր եւ դանդաղ հանդիսաւորութեամբ պաշտօն կը մատուցանէին: Անոնց ետեւը կեցած էին կրտսեր իշխանուհիները, ձեռքերնին բռնած թաշկինակներով աչքերնին ծածկած, անոնց առջեւը կեցած էր անդրանիկ իշխանուհին, Կատիշ, չար ու վճռական երեւոյթով եւ առանց աչքը թարթելու յամառաբար պատկերին կը նայէր:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կեսարիոյ աղէտին տարեդարձին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Դեկտ. 6ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Կը հրաւիրուին կեսարացիները եւ նահատակաց յիշատակը յարգողները:

×

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Զարդարեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զարդարեան եւ զաւակները Երուանդ եւ Գոռին, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Օհանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ալզը Գողալեան եւ զաւակները (Ռումանիա), Տէր եւ Տիկին Վահէ Թելեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Սիմոն Եղսէեան եւ զաւակները, Պր. Սեպուհ Եղսէեան (Պոլիս), այրի Տիկին Էլիզ Թելեան եւ զաւակները (Պոլիս), Պր. Մարգար Զագիկեան (Լատին Ամերիկա), այրի Տիկին Եղիսաբէթ Ղայխճեան (Մոնթրէալ), Պոլ. Օտտոյի Թաղականութիւնը, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն Կիրակի 6 Դեկտեմբեր յետ պատարագի, Պոլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, աներ–հօր, ազգականին, նախկին ատենապետին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգողներուն:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տիկին Անահիտ Լամբէլ մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մայրիկին՝ այրի Տիկին Շահան Զօտեանի (Նիս):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Մարի Մարտիկեանի, այրի Տիկին Անժէլի եւ զաւակներուն՝ Ժիրայրի եւ Նիքոլի նաեւ ընտանեկան պարագաներուն Պատրիկ Մուկպիրեանի կսկծալի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի յիսուն ֆրանք կը նուիրէ Կապ. Խաչի օղափոխութեան կայանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՒՍՏՐԻԱ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Zell Am See

Մեկնում Դեկտ. 21 Թրէն տէ նէժով Կառ տը Լ'էսթէն, վերադարձ Յունուար 2 նոյն կայարանէն:

ՊՐԻՒՔԻ մէջ (Զել ամ Զէի մօտ), հովերէն պատսպարուած 758 մեթր: Բոլոր մարզական զբօսանքները՝ դահուկ, լիւժ, փաթինաժ, եւայլն:

Բնակութիւն լաւ պանդոկի մը մէջ, ճաշով միասին:

Մասնակցութիւն 485 ֆր. բոլոր ծախքերը մէջը:

Կանխավճար՝ 100 ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

ԶԵԼ ԱՄ ԶԷ, Սալցպուրկի մէջ ձմեռնային մարզական հրաշալի կայան մը, գեղեցիկ լիճի մը եզերքը, պաշտպանուած սաստիկ ցուրտերէն բարձր լեռներուն շնորհիւ: Զուարճութեան վայրեր, սինեմա, պարահանդէս, սրճարան, փոլքլորիք երեկոյթներ եւայլն:

Մասնակցութիւն՝ 525 ֆր.:

Կանխավճար՝ 100 ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

Ծախքերուն մէջ են ճամբորդութեան գինը (Բ. կարգով) եւ բնակութիւնն ու ճաշը, բացի ճամբորդութեան ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՅԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմ.ի ժողովը այս Հինգշաբթի (Դեկտ. 3) իրիկուն ժամը 8,30ին Ֆուայէ տէ վիէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 21ին, Քաֆէ տէ Սփոր: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի Կոմիտէի ընդհանուր ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, նոր ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտ. 12 ժամը 8,30ին

SALLE PAUL FARALICQ, Rue Yves Toudic (Métro République)

Կը նախագահէ ընկ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆԻ ԿՈՂՄԷ

12 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ արշալոյս, Օթէլ Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՄԻՋԱՎԱՅՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

Անցեալ տարուան հրապարակ ելած Թոմպոլաներու Թիրաժ

Տոմսակներու համար դիմել Միութեան գրասենեակը՝ 7 Ռիւ Փափէր,

Հեռաձայն 54–16–50

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իվրիի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութիւնը շնորհակալութեամբ 50 ֆրանք ստացաւ Պ. Ժանօ Ճիհանեանէ իր հօր մահուան տասներորդ տարեդարձին առիթով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Վարդանեան Վարդուշ Ադիբեկի կը փնտռէ իր ամուսինը Բայազէտի շրջանի Սարուխանցի Զիչոյեան Վանիկի. հօր անունը Երուանդ:

Տեղեկացնել.

Madame Mousseyan Chouchan
44, Av. Boileau, Bat. 1, Bois l'Abbé
94 - Champigny S./M.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Սէն Ժեռմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. Կարապետ Ոսկանեանէն 10 ֆր. Տիկին Տօրումեանի մահուան առթիւ: Ա. Թէճիրեանէ 30 ֆ. իր եղբօր Ոսկեան Թէճիրեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Կիրակի, 13 Դեկտ. ժամը 16,30էն սկսեալ:

Ճաշ, վիճակահանութիւն, անակնկալներ եւ ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ:

Մասնակցութեամբ Նաւասարդ պարախումբին, Ժերար Մելքոնեան ու Պետիկ Պետիկեան նուագախումբերուն եւ վարժարանի աշակերտութեան:

Կաղանդ Պապան ճոխ նուէրներով պիտի վարձատրէ սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր մանուկները:

Մուտքը ազատ է:

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐԸ

Ամէն իրիկուն հայերէն լեզու կը դասաւանդեն իրենց գիշերօթիկ աշակերտուհիներուն: Այս տարի, ամէն Հինգշաբթի օրերը ժամը 16,30էն 18 բացառիկ դասախօսութիւն հայերէն, ցերեկօթիկ աշակերտուհիներուն համար:

Դպրոցին ինքնաշարժը տրամադրուած է ձրի, Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներուն հետեւող աշակերտուհիներուն:

ԼԻՈՆԻ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

5 Դեկտեմբեր Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ Պոռնի օդակայանի

LES SOUCOUPES VOLANTES
սրահներուն մէջ

Orchestre Guy MARCELLIN

Ճոխ եւ համեղ պիւֆէ, մատչելի գիներ ընտանեկան եւ ընկ. ջերմ մթնոլորտ

Տոմսերը կը գտնուին երգչախումբի անդամներու մօտ

Հաճեցէք կանխաւ ապահովել ձեր տոմսերը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 5 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Ժողովի օրակարգն է.

1. Զեկուցում եւ հաշուետուութիւն,
2. Հասութաբեր ձեռնարկի որոշում
3. Վարչական ընտրութիւն:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴ. Հայր. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Ուրբաթ Դեկտ. 4, ժամը 8,30ին Հ. Բ. Ը. Մ.ի սրահը: Բոլոր հայրենակից անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ԽՆՋՈՅՔ ԵՒ ՃԱՇ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի ընտանեկան խնջոյքը Դեկտեմբեր 6ին Կիրակի ժամը 14ին, Ֆապրըկուլ Հանրակառքի Ընկերութեան սրահին մէջ: Հայկ եւ եւրոպական պարեր: Գեղարուեստական բաժին:

Արձանագրուիլ Նոյեմբեր 25էն առաջ, Նշան Նաճարեանի մօտ՝ Քամփանեը Ռոզրոէ Լէփէն տէ Պասթիտ, Սէնթ Անթուան:

ԱՅՑ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ

Իսիի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած է այցելութիւն մը Մոնմորանսիի ծերանոցին Դեկտ. 6ին, գեղարուեստական բաժինով: Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ հեռաձայնելով Տիկին Սրապեանի 626–42–48, Տօնիկեանի 642·62·45, Յովսէփեանի 642–99–01:

Օթոքարը կը մեկնի ժամը 13,30ին, Փլաս Լէոն Պլումէն: Գին 10 ֆր.:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջան

Բարեկամներուն ու հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ:

Կրնաք ապահովել ձեր օրացոյցը դիմելով հետեւեալ հասցէին՝

Monsieur G. HOVSEPIAN
53, Bld. des Grands-Pins, 13 - MARSEILLE (10e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ՀԱՏՈՐ)

Գրեց՝ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Տպարան՝ Համազգային, Պէյրութ: Լաթակազմ, ընտիր տպագրութեամբ հատոր մը, 280 էջ:

Գին 15 ֆրանք

Կարելի է անձամբ դիմել «Յառաջ»ի կամ՝ հեղինակին՝

Mr. M. Ghazarian
3, Rue des Trois Pierres
LYON 7e

Մարսէյլի մէջ՝ Թիւթէլեանի
4, Ռիւ Փարմանթիէ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անիէռ – Պուա Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը կը սարքէ բաժակ մը թէյի շուրջ, Դեկտ. 6ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը: Հասցէ՝ 1. Փլաս Օթէլ տը Վիլ:

Կը հրաւիրուին ընկեր – ընկերուհիները եւ համակիրներ:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 40ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի 7 Մարտ 1971 կէսօրէ ետք ժամը 2,30ին: Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նոր Սերունդի 25ամեակը Վիէնի մէջ, Դեկտեմբեր 13ին Կիրակի:

×

Դաշնակցութեան 80ամեակը Սէն Մորիսի մէջ, Դեկտեմբեր 13ին:

×

Նոր Տարուան գիշերը (Դեկտ. 31) Լիոնի մէջ կազմակերպուած ցայգօնքը Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ:

×

Արնուվիլի Անարատ Ցղութեան Քոյրերու տօնածառը Դեկտ. 20ին:

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Թատերական ներկայացումը Կիրակի Մարտ 14ին:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան	Տար. 90 փր.	Վեցամսեայ	50 փր
Արտասահման	Տար. 115 փր.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 3 DECEMBRE 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11·981 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.981

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՆԵՆԳԱՓՈԽԵԼ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Կէս դարէ ի վեր նոյն յանկերգը կը կրկնեն մեր Հայրենիքի վարիչներն ու անոնց հլու կամակատարները սփիւռքի մէջ:

Խորհրդայնացման յիսնամեակին առթիւ, Հայաստանի Կոմկուսի կեդրոնական կոմիտէն կը գրէ.

«... Ընթանալով Հոկտեմբերեան սոցիալիստական մեծ յեղափոխութեան ուղիով, Հայաստանի բանուորներն ու գիւղացիները, կոմունիստական կուսակցութեան ղեկավարութեամբ, տապալեցին դաշնակցականների ու նրանց օտարերկրեայ տէրերի իշխանութիւնը եւ Հայաստանը հռչակեցին Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութիւն» (Հայրենիքի Ձայն, 17 Հոկտ. 1970):

Հայաստանի բանուորներն ու գիւղացիները չէին, որ «տապալեցին» դաշնակցականներու իշխանութիւնը: Երեւանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն այնքան տգէտ չէ՝ չգիտնալու համար թէ ի՛նչ պայմաններու տակ կարմիր պատմուճան հագաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

Յիսուն տարի առաջուան դէպքերու ականատեսներէն ու լաւատեղեակ վկաներէն շատեր կ'ապրին դեռ եւ գիտեն բուն ճշմարտութիւնը: Յետոյ նաեւ ժամանակի հայ եւ օտար թերթերու մէջ հրատարակուած առարկայական տեղեկութիւններն ու յիսուն տարիէ ի վեր արտասահմանի մէջ իրադէպներու լոյս ընծայած յուշերը ջախջախիչ ու անհերքելի փաստաթուղթեր կը կազմեն:

Ի՞նչպէս կարելի է պարկեշտօրէն խեղաթիւրել դէպքերն ու նենգափոխել պատմութիւնը:

Շատ է գրուած Հայաստանի խորհրդայնացման ի՛նչ եղերական ու ողբերգական պայմաններու տակ կատարուած ըլլալուն մասին: Ամէն մարդու — ու ամէնէն առաջ Երեւանի այսօրուան վարիչներուն — շատ լաւ ծանօթ է բուն ճշմարտութիւնը: Սակայն այս վերջինները սուտ-խենթ կը ձեւանան՝ պարզապէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վարկաբեկելու անբուժելի մոլուցքէն տարուած:

Հայ ժողովուրդը կենաց եւ մահու պայքար մղեց համաշխարհային առաջին պատերազմի ճակատագրական օրերուն:

Թրքահայաստանը ոչ թէ «արցունքի հովիտ», այլ «արեան դաշտ» դարձաւ: Կովկասեան Հայաստանը նոյն դժբախտութեան ենթարկուեցաւ: Ծգնաժամային տարիներ անցուց: Օրհասական կռիւներ մղեց: Հրաշքով միայն փրկուեցաւ վերջնական բնաջնջումէ: Բախտորոշ վայրկեանին, ըմբռնելով կացութեան ծանրութիւնը, գիտցաւ ու կրցաւ համախմբուիլ հայրենիքի ազատութեան սուրբ դաղափարին ու նուիրական դրօշին շուրջ, ծունկի բերաւ դարաւոր դահիճը եւ անոր պարտադրեց Հայաստանի անկախութիւնը:

Եթէ երեսուն ամսուան ընթացքին դաշնակցական կառավարութիւնը չկարենար ամուր հիմերու վրայ դնել եւ միաձոյլ դարձնել Հայաստանը, անիկա շատոնց կը ջնջուէր աշխարհի քարտէսէն: Թուրքիան, Ազրբէջանն ու Վրաստանը իրենց միջեւ կը բաժնէին զայն: Ազրբէջան իր սահմաններուն մէջ կ'ուզէր առնել — Ղարաբաղէն ու Նախիջեւանէն զատ — նաեւ ... Երեւանը:

Վրաստան արգիլելով Պաթումէն Երեւան փոխադրութիւնը ամերիկեան ալիւրին եւ այլ կենսական առարկաներու, կ'ուզէր սովի ու թշուառութեան ճիրաններուն մէջ խեղդել նորազատ Հայաստանը: Անկէ կը խլէր Լոռին ու Ախալքալաքը:

Այդպիսի դժնդակ պայմաններու տակ է, որ ապրեցաւ Հայաստան: Կուրծք տուաւ հարեւաններու յարուցած տնտեսական ու ռազմական դժուարութեանց: Պարտաւորուեցաւ նոյնիսկ խաղաղեցնել ներքին խլրտումները ճիշդ այն օրերուն, երբ արտաքին թշնամիները կը սպառնային իր գոյութեան:

Ի վերջոյ հարաւի եւ հիւսիսի թշնամի ու բարեկամ կարծուած հարեւանները ձեռք ձեռքի տուած պիտի խորտակէին Հայաստանի անկախութիւնը:

Ա՛յս է մերկ ճշմարտութիւնը

Ինչո՞ւ նենգափոխել պատմութիւնը:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆ ԵՒ ՊՐԻՒՍԷԼ

Երկու կարեւոր ժողովներու բացումը կատարուեցաւ մին Արեւելեան Պերլինի եւ միւսը Պրիւսէլի մէջ:

Չորս ամսուան մէջ երկրորդ անգամ ըլլալով Վարշաւայի Ուխտի անդամ երկիրներու վարիչները կը հաւաքուին խորհրդակցելու համար Գերմանական հարցին շուրջ: Առաջին հանդիպումը տեղի ունեցած էր Մոսկուա, Օգոստոս 20ին, այսինքն Մոսկուա — Պոն համաձայնագրի կնքումէն ութ օր ետք: Այս անգամ՝ Պրանտի Վարշաւա մեկնելու նախօրէին: Ծանօթ է, որ Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը Լեհաստանի մայրաքաղաքին մէջ պիտի ստորագրէ Պոն — Վարշաւա համաձայնագիրը, որ արդէն իսկ ստորագրուած է երկու երկիրներու Արտաքին Նախարարներուն կողմէ:

Արեւելեան Պերլինի ժողովին կը մասնակցին Խորհ. Միութեան կողմէ Բրեժնեւ, Կոսիգին եւ Գրոմիկօ:

Մինչ Խորհ. Միութիւնն ու անոր արբանեակ երկիրները քննութեան կ'առնեն գերմանական հարցը, անդին Պրիւսէլի մէջ իր նիստը կը գումարէ Ատլանտեան Ուխտի Նախարարներու Խորհուրդը:

Երկու հիմնական հարցեր օրակարգի նիւթ կը դառնան. առաջինը զինուորական, իսկ երկրորդը քաղաքական նկարագիր ունի:

Եւրոպացիները կ'ընդունին, թէ պէտք է թեթեւցնեն Մ. Նահանգներու ուսին ինկած զինուորական ծախքի բեռը: Ըմբռնած են, թէ Նիքսըն չի կրնար դէմ դնել ամերիկեան Քոնկրէսի ճնշումին, որ կը ձգտի նուազեցնել ամերիկեան ուժերու ծախքը Եւրոպայի մէջ: Արդարեւ, ինչպէս կը հաստատեն քաղաքական շրջանակները, Եւրոպայի ցամաքամասին վրայ գտնուող 300·000 ամերիկացի զինուորներու եւ անոնց կայաններու ծախքը տարեկան երեք միլիառ տոլար է:

Նախագահ Նիքսըն դէմ է զինուորական ուժերու կրճատումին, յորչափ Մոսկուա իր կարգին կարեւոր կրճատում մը չի կատարեր իր ուժերուն մէջ:

Պաշտպանութեան տասը եւրոպացի նախարարներ (Իսլանտա, Փորթուկալ եւ Ֆրանսա ներկայացուած չեն) որոշեցին նոր ծրագրով մը աւելցնել իրենց երկիրներու նիւթական օժանդակութիւնը Ատլանտեան Ուխտի ծախքերուն մէջ: Համաձայնեցան հինգ տարուան ընթացքին 900 միլիոն տոլարի համեմատութեամբ աւելցնել իրենց յատկացումը Եւրոպայի պաշտպանութեան համար: Անգլիա, առայժմ, նիւթական յանձնառութեան տակ չուզեր մտնել, այլ իր մասնակցութիւնը կ'ուզէ բերել ռազմամթերքի եւ զինուորական ուժերու յաւելումով: Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ, կը ստանձնէ ընդհանուր յաւելումին 40 առ հարիւրը հոգալ:

Այս առաջարկները պիտի ներկայացուին Մ. Նահանգներու Արտաքին նախարարին, որ, ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, յայտարարութեամբ մը ճշդած էր, թէ Ուաշինկթըն պիտի չկրճատէ Եւրոպայի իր ուժերը, գոնէ մինչեւ 1972ի կիսուն:

Ատլանտեան Ուխտի նախարարներու Խորհուրդը քննութեան կ'առնէ նաեւ Խորհ. Միութեան առաջարկած Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովի գումարման հարցը: Նախարարները պիտի քննեն ստեղծուած կացութիւնը եւ այն պայմանները, որ պէտք է լրացուին նման ժողովի մը գումարման համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷԹՈՒԱԼԻ հրապարակը լուռ ցոյց մը եղաւ Երեքշաբթի իրիկուն, ուր հրապարակին պաշտպան կոմիտէն ստորագրութիւն կը ժողվէր բողոքելու համար հրապարակին անունը փոխելու եւ Տը Կօլ դնելու որոշումին դէմ: Մօտ 1000 հոգի «Անծանօթ Զինուորի» գերեզմանը գացած էն, պոռալով՝ «Էթուալը Ֆրանսացիներուն, Ֆրանսայի՝ Էթուալը»:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ նախագահ նշանակուեցաւ, յառաջիկայ վեց տարուան համար, Լուիս Էչեվերիա: 62 երկիրներէ պատուիրակութիւններ մեկնեցան Մեքսիկա, մասնակցելու համար նախագահական հանդիսութեանց:

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱՅԻ մէջ բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան բողոքելու համար կառավարութեան որոշումին դէմ պատերազմ. ատեանին միջոցաւ դատել 16 ազգայնական Պասքեր: Գերմանիոյ փոխ-հիւպատոսը առեւանգուեցաւ անծանօթներու կողմէ: Առեւանգումը ապահովաբար կապ ունի Պասքերու դատին հետ, նկատի առնելով որ Սպանիոյ Արտաքին նախարարը ներկայիս Գերմանիա կը գտնուի: Ազգայնական Պասքերու դատավարութեան առթիւ կօշիստներ ցոյց մը ըրած են Փարիզի մէջ եւ ջարդուփշուր ըրած Օփերայի Թաղամասի խանութներու ապակիները: Ցոյցը տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի:

ԵԹՈՎՊԻԱ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատեց Զինաստանի հետ:

ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՔ եգիպտական փոքր նաւ մը ընկղմեցին Սուէզի Ջրանցքի հիւսիսը: Չորս նաւաստիներ սպաննուած եւ երեք հոգի ալ գերի բռնուած են: Թել Ավիվի հաւաստիացումով, նաւուն մէջ գտնուած է թմբեցուցիչ, իսկ նաւազները լրտեսութիւն կը կատարէին: Գահիրէ կը պնդէ, թէ ձկնորսական անգէն նաւ մըն էր:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը կրկին անդրադառնալով արաբ գրաւուած հողերու հարցին դիտել տուաւ, թէ Եգիպտոս մատնաչափ մը հող անգամ թոյլ պիտի չտայ, որ գրաւուի իր հողերէն: Համաձայն է հրադադարի նոր երկարաձգման մը, եթէ յստակ ճշդուի օտար ուժերու պարպումը արաբ հողերէն: Զօր. Տայեանի համոզումով երրորդ ճամբայ մը կայ խաղաղութեան եւ պատերազմի միջեւ. այդ ճամբան կռիւներու առկախումն է, որուն «պէտք է ձգտի Իսրայէլ ամէն գնով»:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ թագաւորը երկար շրջագայութիւն մը պիտի կատարէ այցելելով օտար մայրաքաղաքներ: Ամմանէն կը մեկնի Ռիատ, ապա յաջորդաբար Գահիրէ, Լոնտոն, Ուաշինկթըն, Փարիզ եւ Պոն: Հիւսէյն Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ պիտի ընդունուի Դեկտեմբեր 14ին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՐԵՒԱՆԻ «ԱՐԱՐԱՏ»Ը ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Հայաստանի «Արարատ» փութպոլի խումբը, որ շաբաթէ մը ի վեր կը գտնուէր Պէյրութ, իր վերջին երկու ելոյթները ունեցաւ Կիրակի 22 եւ Երկուշաբթի 23 Նոյեմբերին, Պուրճ Համուտի քաղաքապետարանի դաշտին վրայ:

Լիբանանեան փութպոլի պատմութեան մէջ յիշատակելի օր մը պիտի մնայ Կիրակի, 22 Նոյեմբեր թուականը: Արդարեւ, երկար ժամանակէ ի վեր չտեսնուած բազմութիւն մը ներկայ գտնուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ. — «Արարատ» հանդիպումին, որ եղաւ փութպոլի որակաւոր ցուցադրութիւն մը, խանդավառելով 15·000 հանդիսականներ:

Մրցումը սկսելէ առաջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները «Արարատ»ի մարզիկներուն նուիրեցին մէկական բաժակ, որոնք տրամադրուած էին Հ. Մ. Ը. Մ.ական Կարօ Ղազարեանի կողմէ: Ամբողջ մրցումի ընթացքին, պայքարը եղաւ բուռն: «Արարատ» հեշտօրէն յաղթելէ ետք Ռասինկին (7–1) եւ Հ. Մ. Մ.ին (4–0), կը կարծէր դիւրին յաղթանակ մը եւս արձանագրել Հ. Մ. Ը. Մ.ի դէմ: Բայց, դեղին շապիկաւորները եղան արժանի մրցակիցները Հայաստանի իրենց եղբայրներուն, յաճախ վտանգելով անոնց բերդը: Հ. Մ. Ը. Մ. պարտուեցաւ 3–1 արդիւնքով, որ բնաւ չի ցոլացներ մրցումին իրական պատկերը: Հաւասար արդիւնք մը աւելի արդար պիտի ըլլար Լիբանահայերուն համար, որոնք ցուցադրեցին աւելի բարձր խաղարկութիւն մը, բայց Ֆիզիքական իրենց կարողութիւնով եղան տկար: «Արարատ»ի մարզիկները ջախջախիչ յաղթանակ մը արձանագրելու հեռանկարով, կիրարկեցին կարծր խաղարկութիւն մը, որուն պատճառով վիրաւորուեցան Արօ Նէնէճեան եւ Միկէ: Վերջինը, ստիպուած լքեց խաղը:

Առաջին կիսախաղին, մրցումը ընթացաւ հաւասարակշռուած: Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը կորսնցուցին կէտ նշանակելու երկու սքանչելի առիթներ: Երկրորդ կիսախաղին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի յետսապահ Միկէ վիրաւորուեցաւ եւ դաշտէն հեռացաւ: 51րդ (Ղազարեան), 73րդ (Իշտոյեան) եւ 76րդ վայրկեաններուն, «Արարատ» նշանակեց 3 կէտեր: 80րդ վայրկեանին Հ. Մ. Ը. Մ. նշանակեց իր միակ կէտը:

Հ. Մ. Ը. Մ. — Հ. Մ. Մ. — Ռասինկ — Մազրաա միացեալ կազմի եւ «Արարատ»ի հանդիպումը, Երկուշաբթի, վերջացաւ հիւրերուն յաղթանակով, 3–0: Այս արդիւնքը իրականացաւ առաջին կիսախաղին:

«ԱԶԴԱԿ»

«50 ՏԱՐԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ»

Այս խորագրին տակ, Չորեքշաբթի օր (Դեկտ. 2) Իւմանիթէ քանի մը սիւնակ նուիրած է Հայաստանի, ուր կը շեշտէ մանաւանդ երկրին վերելքը եւ անոր յառաջապահ դիրքը բաղդատմամբ 14 միւս Հանրապետութեանց, խորհրդայնացման 50ամեակին առթիւ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԵՒ ԻՐ «ՅՈՒՇԵՐԸ»

Թրոցքիէն ի վեր, նման բան տեսնուած չէր: Բայց Լէոն Թրոցքի որոշեց Արեւմուտքի մէջ հրատարակել իր Յուշերը, ինք արդէն աքսորական էր: Նիքիթա Խրուշչեւ կ'ապրի Մոսկուա, հինգսենեակնոց յարկաբաժնի մը մէջ: Խորհրդային կառավարութիւնը ամիսը 500 ռուբլի կուտայ իրեն ու, երբ օդը պայծառ ըլլայ, կը հայթայթէ «Վոլկա» մը, որպէսզի երթայ Փեթրովօ-Տանիէի իր ընդարձակ վիլլան:

Ուստի, 76ամեայ այս մարդը, որ հանդըստեան կոչուած է, ոչ մէկ պատճառ ունի խռովութիւններ ստեղծելու: Եւ սակայն, անցեալ շաբաթ, ամերիկեան «Լայֆ» շաբաթաթերթը եւ Լիթըլ, Պրաուն եւ ընկերութիւն հրատարակչական տունը ծանուցանեցին խորհրդային նախկին վարչապետին յուշերուն հրատարակութիւնը. 700 էջ, 275.000 բառ: «Լայֆ» նախապէս, եւ շատ սուղ գինով, հրատարակութեան իրաւունքը ծախած էր Փարիզի, Լոնտոնի եւ Համպուրկի հրատարակիչներուն եւ թերթերուն, որոնք գնած էին «առանց տեսնելու»:

Մոսկուայի մէջ, ապշութեան մատնուեցան: Խրուշչեւ, որ երբեք չէր գրեր, ի՞նչպէս կրցած էր գաղտնաբար շարադրել այդքան երկար գործ մը եւ ինչո՞ւ դայն դրկած էր «աշխարհակալ» մամուլին: Պատմաբան Փիոթր Եաքիր, Ստալինի հրահանգով գնդակահարուած զօրավարի մը տղան, կ'ուզէր լուծել հանելուկը: Կը հեռաձայնէ Տիկին Խրուշչեւի, որ վճռականօրէն կը հերքէ. «Կատակ է»: Խորհրդային կառավարութիւնը կը մնայ լուռ:

Կիրակի օր, «Թայմ-Լայֆ» խմբակի բանբերը կը նահանջէ քիչ մը: «Խրուշչեւի յուշերն են իսկապէս, — կ'ըսէ ան, — ոճը յայտնի է, բայց այս չի նշանակեր, թէ իր ձեռքով գրած է: Աւելի ճիշդը, եղածը հաւաքածոյ մըն է խօսակցութիւններու, հարցազրոյցներու եւ մեկնաբանութիւններու»: Ուստի Խրուշչեւը չէ, որ որոշած է իր յուշերը հրատարակել տալ, այլ ուրիշ մը, առանց իր գիտութեան: Ո՞վ: Եւ ինչո՞ւ:

Հրատարակիչները լուռ են: Բայց դանիական թերթ մը, «Պերլինկսքէ Աֆթէվանիս» կը յայտնէ, թէ 20-27 Օգոստոս, Վիքթոր Լուիս անունով ռուս լրագրող մը — մասնագէտ խորհրդային ձեռագիրներու արտասահմանի մէջ վաճառման — բնակած է Քոփէնհակի Անկլըթէր պանդոկի թիւ 222 սենեակը: Նոյն յարկին վրայ կը գտնուէին նաեւ ամերիկացի երեք լրագրողներ, որոնցմէ մէկը «Թայմ-Լայֆ»ի խմբագրապետն էր, իսկ միւսը՝ Մոսկուայի թղթակիցը: Եւ յաճախ անոնք մէկ սենեակէն միւսը անցած են:

Մօտաւորապէս չորս ամիս առաջ, նոյն այս Վիքթոր Լուիսը, ամերիկեան մեծ թերթի մը տնօրէնին գաղտնաբար հարցուցած էր, թէ տրամադի՞ր է Խրուշչեւի յիշատակները գնելու:

Արդ, ո՛վ Վիքթոր Լուիս կ'ըսէ, ըսած կ'ըլլայ հանդուրժուած կամ խորհրդային իշխանութիւններու կողմէ թելադրուած գործողութիւն: Այնքան բաւական է, որպէսզի Լոնտոնի «Տէյլի Միրըր»ի նման թերթ մը բացայայտօրէն խօսի խորհրդային գաղտնի սպասարկութեան կողմէ սարքուած մեքենայութեան մը մասին, որուն նպատակն է, կուսակցութեան Մարտի համագումարէն առաջ, վարկաբեկել Խրուշչեւը, ապաստալինացումի մարդը:

Ուրեմն, ո՞վ է Վիքթոր Լուիս: Ամէնէն նուազ խորհրդաւոր մարդը: 42 տարեկան այս ռուս լրագրողը, բուն անունով Վիթալի Եւգենեւիչ Լուի, «Իվնինգ Նիուզ» անգլիական օրաթերթին թղթակիցը, — ուստի խորհրդային միակ թղթակիցը արեւմտեան թերթի մը — Մոսկուայի մէջ ունի եօթը սենեակնոց յարկաբաժին մը, վիլլա մը Փերետելքինոյի մէջ, լողալու աւազանով, սօնայով, պարտէզով եւ կառատունով մը, ուր կը գտնուին Փորշ մը, Լենտ-Ռովըր մը եւ Մերսետէս մը: Բազմաթիւ լեզուներ խօսող այս մարդը, որ 1947ին Ստալինի կողմէ կեդրոնացման կայան մը դրկուեցաւ իբրեւ արեւմտեան գործակալ, ազատ արձակուելէն ի վեր (1956) կրնայ ուզած տեղը ճամբորդել եւ հանդիպում ունենալ ոեւէ մէկուն հետ: Ասիկա Խորհրդային Միութեան մէջ շատ տարածուած առանձնաշնորհում մը չէ:

Կարելի՞ է դայն գործակալ մը նկատել: Կարգ մը զուգադիպութիւններ ուշագրաւ են: Տարի մը առաջ, Լոնտոնի մէջ լոյս տեսաւ լուր մը. Մոսկուայէն կը ծանուցուէր, թէ չին հիւլէական կեդրոններուն դէմ յարձակում մը անհաւանական չէ: Կ'ըսուէր, թէ աշխարհ դէպքը պիտի իմանայ պատահելէն ետք: Այս լուրին հեղինակն էր Վիքթոր Լուիս: Վերին իշխանութիւններու կողմէ թելադրուած էր եւ ուղղուած չին ղեկավարներուն: Ու տեսաւ ակնկալուած արդիւնքը:

Այսքանը՝ բարձր քաղաքականութեան մասին: Բայց կան նուազ քաղաքական լուրեր, որոնք նոյնքան կարեւոր են:

Քանի մը տարիէ ի վեր, Վիքթոր Լուիս դարձած է ռուս գրականութեան վաճառորդ մը: Ան է, որ բռնեց ըմբոստ գրագէտ Վալերի Թարսիսի ձեռքէն եւ դայն տարաւ Լոնտոն, հոն ազատութիւնը ընտրելու համար: Ան է, որ տարածեց Սվետլանա Ստալինի առաջին յիշատակները, «Քսան նամակներ բարեկամի մը» խորագրին տակ: Հոգիի մեծութի՞ւն: Ոչ անպայման: Որովհետեւ, երբ Թարսիս Մոսկուայէն կը խօսէր, միջազգային մամուլի վերտառութիւններուն կ'արժանանար, բայց երբ սկսաւ Լոնտոնէն քննադատել Կրեմլինը, շահեկանութենէ զրկուեցաւ: Գալով Սվետլանայի նամակներուն, որոնք ծախուեցան անտիպ նըկարներով, յուսախաբ ըրին հասարակութիւնը, որ երբեք չփնտռեց ժողովուրդներու հօ՛ր աղջկան Յուշերը, երբ անոնք հրատարակուեցան Միացեալ Նահանգներու մէջ:

Ուրեմն, երկու պարագաներուն մէջ ալ, տեսնուեցաւ խորհրդային գաղտնի սպասարկութեան մատը: Հաւանական է, որ նման հաւատարիմ ծառայութիւններու փոխարէն, խորհրդային իշխանութիւնները Վիքթոր Լուիսին հնարաւորութիւն կուտան անձնական քանի մը շահեր ապահովելու: Խրուշչեւ «գործողութիւնը» այս վերջիններէն մէ՞կն էր: Վիքթոր Լուիս Խրուշչեւի մտերիմ բարեկամն է, ներկայ կ'ըլլար անոր բոլոր ընդունելութիւններուն: Ուստի, կրնայ ըլլալ, որ հաւաքածոյ կազմած է նախկին վարչապետին խօսակցութիւններէն եւ սրամիտ արտայայտութիւններէն: Կրնայ նաեւ հաւաքած ըլլալ վկայութիւնները բոլոր անոնց, որոնք, Խրուշչեւի անկումէն ետք, առիթը ունեցած են տեսնելու դայն: Ի՞նչ է այս բոլորին նպատակը: Գործողութիւնը ձրի չեղաւ ու բաւական կլորիկ գումար մը պահ դրուեցաւ Զուիցերիոյ դրամատուներէն մէկուն մէջ: Անշուշտ՝ անանուն:

«Թայմ-Լայֆ»ի բանբերները կը յայտարարեն, թէ համոզուած են գրութեան վաւերականութեան, բայց կը խուսափին «Յուշեր» անուան տակ հրատարակելու դայն: Բայց, կը ծագի աւելի ծանր խընդիր մը: Կարելի՞ է հրատարակել ձեռագիր մը, նոյնիսկ վաւերական, առանց իր հեղինակին հաւանութեան:

Եթէ այս հարցումը կ'ուղղուի այսօր, պատճառը այն է, թէ խորհրդային գրաքննութիւնը եւ հրատարակչական գործին վրայ պետութեան հաստատած մենաշընորհը անկարելի կացութիւն մը կը ստեղծեն: Արեւմուտքը սքանչելի էջեր կը հրատարակէ խորհրդային գրողներէ, որոնք խորհրդային դիւանագիտութեան կողմէ լռութեան դատապարտուած են: Բայց ի՞նչպէս կարելի է գիտնալ, թէ ենթակաները համաձայն են: Ի՞նչպէս իրականը դատել կեղծէն:

Սոլժենիցինի թատերախաղերէն մէկը, որ վերջերս Արեւմուտք անցաւ հակառակ իր կամքին, կրնայ, Խորհրդային Միութեան մէջ, հակախորհրդայինի պիտակ տալ իրեն: Արեւմուտքի մէջ հրատարակուեցաւ կտակը տնտեսագէտ Եօժէն Վարկայի, որ ազատական գաղափարներու հասնելէ առաջ, ստալինական եղած էր: Արդ, ակադեմականին մայրը, աղջիկը եւ պաշտօնակիցները կը յայտնեն, թէ այդ գրութիւնը կեղծ է: Մտածումը երբեմն կայ, բայց ոճը կը պակսի:

Այսօր, Մոսկուան դարձած է արգիլուած ձեռագիրներու գաղտնի տօնավաճառ մը: Վաւերական գրագէտներ կը ջանան ճանչցնել իրենց գործը, բայց գաղտնի ոստիկանութիւնը եւս կը ծախէ անոնցմէ կամ կը կեղծէ, մինչ Ա. Փ. Ս. գործակալութիւնը կ'արտածէ սուղ դրամանիշերու փոխարէն: Վերջապէս, տարագիրներու կազմակերպութիւն մը՝ Ն. Թ. Ս., ծայրայեղ աջակողմեան եւ որուն կեդրոնը կը գտնուի Ֆրանքֆորթ, կ'աշխատի ձեռք բերել նման ձեռագիրներ, երբեմն խորհրդային ոստիկանութեան մեղսակցութեամբ:

Երբ արտայայտութեան ազատութիւնը ապահովուած չէ, ամէն բան կարելի կը դառնայ:

«ԷՔՍՓՐԷՍ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂՆԵՐԷՆ

X

Պետրոս Հայրիկն իր ոդիսականն էր պատմում:

Դա մի տխուր եւ ահաւոր հէքեաթ էր եւ հէքեաթ չէր միաժամանակ, որովհետեւ հէքեաթները պարտաւոր են երջանիկ աւարտուել:

Դա ոդիսական էլ չէր նոյնիսկ, որովհետեւ երկար դեգերումներից ու զըրկանքներից յետոյ, Ոդիսեւսին ի վերջոյ յաջողւում է գրկել իր սիրելի, հաւատարիմ կնոջն ու որդուն: Իսկ Պետրոս Հայրիկի կնոջն ու որդուն թուրք ասկեարները թրատել էին հէնց նրա աչքերի առջեւ, ուրիշ, շատ-շատ ուրիշ կանանց ու զաւակների հետ: Ոդիսակա՞ն... Այդ թափառումները՝ արկածային թեթեւ գրօսանքներ են եղել Պետրոս Հայրիկի տառապանքների համեմատ: Պետրոս Հայրիկը այս երկրի վրայ է տեսել դըժոխքը: Բախտի երես տեսած այն յոյն զօրականի համար աստուածները կռիւներ էին մղում երկնքում ու հարթում, մաքրում էին նրա ճանապարհը, այնինչ Պետրոս Հայրիկի միակ Աստուածը, Հայի միակ աստուածը երես էր թեքել նրանից, իսկ յետոյ պարզուել էր, որ չկայ, որ սուտ է եղել նոյնիսկ այդ միակ Աստուածը, երբ նրա կարիքն ամէնից շատ էր զգացւում: Ո՛չ, դա ամենեւին էլ ոդիսական չէր, որովհետեւ Ոդիսեւսն իր տունն էր դառնում, իսկ Պետրոս Հայրիկի համար պետական սահմանասիւներով յաւէտ փակուած էին արդէն հայրենի Մուշ տանող բոլոր ճանապարհները:

... Նա կը մեռնէր վշտից, եթէ վրէժը չպահէր նրան: Վրէժը նրան ուսից վիրաւոր դուրս բերեց ընկած դիակների ու դարնանային տաք, խոնաւ հողի տակից, որ շտապով իրենց զոհերի վրայ էին լցրել հողին անծանօթ, հողին թըշնամի թուրք ասկեարները: Ու երբ փախչում էր մութի միջով, դարհուրած մտածեց, թէ խելագարուել է: Նա խուլ տընքոցներ ու հառաչանքներ էր լսում, որ գալիս էին մերձակայ բլուրներից, ու

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Ես, շիտակը ինչպէս նաեւ ամուսինս, առաջին օրէն չէինք համակրած այդ երիտասարդին, բնազդական հակառակութիւն մը կը զգայինք իրեն հանդէպ, թէեւ կը ջանայինք մեր այս զգացումը քեզմէ ծածկել:

— Բայց ես նշմարած էի ատիկա, նոյնիսկ կը տեսնէի որ եղբայրս եւ հայրս ալ չէին համակրեր իրեն:

— Եւ հակառակ ասոր, կ'ուզէիր հետը ամուսնանալ...

— Կ'ուզէի ամուսնանալ պարզապէս վերջ մը դնելու համար այրիութեանս եւ ազատօրէն կեանքս վայելելու, որովհետեւ մանկամարդ եւ հարուստ այրի մը ըլլալը բաւական դժնդակ կացութիւն մըն է:

— Բայց մի՞թէ ուրիշներ կը պակսէին քեզի այդ վիճակէն ազատելու համար, ուրիշներ, որոնք շատ աւելի կ'արժէին քան Շաւարշը:

— Գիտեմ թէ որու ակնարկել կ'ուզես, ըսաւ Զարուհի ժպտելով:

— Որո՞ւ, հարցուց Զապէլ, ինքն ալ խնդալով:

— Պարոն Վահան Նայիրեանին:

— Ճիշդ գուշակեցիր:

Երկու մանկամարդ կիներուն մէջ պահ մը լռութիւն տիրեց: Յայտնապէս կը տեսնուէր որ Զարուհի նեղութիւն կը զգար այդ խօսակցութիւնը շարունակելու:

— Հիմա կարծեմ պարոն Վահանը մերժելու պատճառները վերցած են մէջտեղէն, շարունակեց Զապէլ:

— Ի՞նչ պատճառներ կային որ, հարցուց Զարուհի:

— Նախ՝ բնականաբար Շաւարշը:

— Այո, Շաւարշը անդառնալիօրէն հեռացած է եւ նոյնիսկ եթէ հեռացած ալ չըլլար, ինծի համար գոյութիւն չունի:

— Այդպէս ուրեմն, գլխաւոր պատճառը այլեւս վերցած է մէջտեղէն, ինչպէս որ քիչ մը առաջ ըսի. հիմա դանք երկրորդական պատճառին:

— Այսի՞նքն, հարցուց Զարուհի:

— Գիտեմ որ Վահանին դէմ հակակրանք մը ունէիր, կասկածի մը հետեւանքով. հիմա այդ կասկածդ ալ ահա փարատեցաւ:

— Ճիշդ է, պատասխանեց Զարուհի, հիմա համոզուած եմ որ անտեղի են կասկածներս եւ Վահան ոչ թէ վատ դեր մը չէ խաղացած, նոյնիսկ շատ ազնիւ ընթացք մը ունեցած է:

— Ուրեմն քու սխալդ դարմանելու վայրկեանը հասած է ահա:

— Հոգեկան այնպիսի դրութեան մը մէջ կը գտնուիմ այս միջոցիս որ մտերմօրէն պիտի խնդրէի քեզմէ այդ խնդրին վրայ չխօսիլ, ըսաւ Զարուհի աղաչաւոր ձայնով մը:

— Բայց ի՞նչ է այդ հոգեկան վիճակդ, բացատրէ տեսնենք... Մի՞թէ վճռապէս որոշած ես Վահանի հետ չամուսնանալ:

— Բան մըն ալ չեմ որոշած:

— Ուրեմն ի՞նչ է միտքդ:

— Պարզապէս կ'ուզեմ միտքս հանգիստ թողուլ քիչ մը ժամանակ, որովհետեւ այս վերջին օրերու յուզումներէն ետքը, պէտք ունիմ ատոր:

— Ո՞վ կը ստիպէ քեզ որ անմիջապէս որոշում մը տաս, ըսաւ Զապէլ:

— Բայց կարծեմ այդ է քու ուզածդ ժամէ մը ի վեր, դիտել տուաւ Զարուհի:

— Ես մէկ բան մը հասկնալ կ'ուզեմ քեզմէ եւ այդ մէկ բանը կրնաս այժմէն ըսել:

— Ի՞նչ է, տեսնենք:

— Պարզապէս սա է թէ՝ Վահան պէտք է յուսա՞յ, թէ վերջնականապէս յոյսը կտրելու է քեզմէ:

— Արդէօք իր կողմէ քեզի պաշտօ՞ն յանձնուած է այս մասին իմ պատասխանս առնելու:

— Բնաւ երբեք, բողոքեց Զապէլ, ինծի որեւէ պաշտօն յանձնուած չէ, պարզապէս ես իմ կողմէս այս դիմումը կ'ընեմ:

— Այն ատեն կը խնդրեմ զիս այսքան նեղը չդնես:

— Թո՛ղ ուզածիդ պէս ըլլայ:

Զապէլ զգաց որ աւելի պնդելը անօգուտ էր եւ խօսակցութեան նիւթը փոխեց իր բարեկամուհին չվշտացնելու համար: Փոխանակուած խօսքերէն բան մը հասկցած էր սակայն, այսինքն թէ Զարուհին բացարձակապէս հակառակ չէր Վահանի հետ ամուսնանալու խորհուրդին, սակայն տակաւին կէտ մը կար որ արգելք կ'ըլլար վերջնական եւ որոշ պատասխան մը տալու:

Ի՞նչ էր այդ կէտը:

Ահա՝ ինչ որ Զապէլ կը ջանար գուշակել ու չէր յաջողեր:

Արդարեւ Զարուհիի հոգեկան վիճակը, այս միջոցին չափազանց կնճռալից էր: Շաւարշի հեռացումը մեծ ցաւ մը չէր պատճառած իրեն, այսուհանդերձ արժանապատուութիւնը վիրաւորուած էր, որովհետեւ ինքզինքին չէր կրնար ներել այդպիսի բախտախնդիր մէկէ մը խաբուած ըլլալը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(272 — Շար.)

Նրան թւում էր, թէ նման կենդանի թաղուածների հեւքից տատանւում, ալեկոծւում են մի գիշերուայ մէջ հարիւր-հազար մարդու գերեզման դարձած, մի գիշերուայ մէջ կանգնած սեւ բլուրները:

... — Հայրիկ, կամացուկ խնդրեց Նուարդը:

— Հա՛, ջան, անմիջապէս արձագանքեց Պետրոս հայրիկն ու կարծես նոր էր տեսնում, մեզ նայեց տխուր, պղտոր աչքերով, զարմացած, յետոյ յանկարծ դարձաւ Մանուկին... — Քանի՞ տարեկան ես, տղա՛ս:

— Քսաներկու, Պետրոս հայրիկ, շփոթուելով կակազեց Մանուկը:

— Հա՛, ասաց ծերունին, ձեր Պետրոս հայրիկն էլ այդ օրը քսաներկու տարեկան էր:

Լաւ էր, որ հարցը ինձ չտուեց: Եթէ ես խօսէի, լաց կը լինէի Նանարի պէս, որը ձեռքերով ծածկել էր աչքերը: Բայց ես աւելի շատ ցնցուած էի եւ ցնցուած էի իմ անգիտութիւնից: Մի՞թէ Մանուկն էլ չի իմացել: Մի՞թէ ոչ ոք չի իմացել: Իսկ մենք դպրոց ենք աւարտել ու համալսարան եւ այն էլ՝ հայկական համալսարան: Մենք սովորել ենք հազար ու մի բան եւ հազար ու մի բան էլ կարդացել ենք: Ես անգիր գիտեմ հին Յոյների ու Հռոմէացիների պատմութիւնը եւ տարիների ճշգրութեամբ կարող եմ ասել, թէ մեր թուականութիւնից առաջ ո՛ր դարի ո՛ր կէսում է տեղի ունեցել այս կամ այն անիծեալ պատերազմը: Ես գերազանց կը պատասխանեմ այն բոլոր հարցերին, թէ ինչ ենք ունեցել յեղափոխութիւնից առաջ եւ ինչեր ենք ձեռք բերել մեծ հնգամեակների տարիներին, եւ էլի շատ հարցերի կարող եմ պատասխանել: Բայց չեմ իմացել, պարզապէս չեմ լսել, որ իմ ծննդից ընդամէնը երեք հնգամեակ առաջ, իմ ծննդավայր Երեւանից մի քանի քիլոմեթր հեռու դարձեալ Հայաստան է եղել եւ այդ Հայաստանում մի քանի օրուայ ընթացքում բնաջնջուել է մի ողջ ժողովուրդ՝ ջահել, մանուկ ու ծեր, որ Թրքական կառավարութեան հրամանով կոտորուել, պարզապէս կոտորուել են երկու միլիոն անմեղ, անզէն Հայեր, այսինքն՝ մօտաւորապէս այնքան, որքան ըստ վիճակագրական տուեալների ապրում են այսօրուայ Հայաստանում: Այսպէս հօ խենթանալ կարելի է: Բա ինչո՞ւ այդ մասին չկայ մեր դասագրքերում, ինչո՞ւ մեր դասախօսներից ոչ մէկը մեզ չի պատմել այդ մասին: Յետոյ հօ բոլոր Հայերն անզէն չեն եղել, կռուել են օրեր, շաբաթներ շարունակ, դիմադրել են թշնամուն այս մեր Պետրոս հայրիկին նման, աշխարհազօրներ են կազմել, գեներալներ եւ հերոսներ ունեցել: Ինչո՞ւ նրանց նկարները չկան մեր դասագրքերում: Պետրոս հայրիկն ասում է, թէ ինչ-որ մի Անդրանիկ զօրավար Հայերի վրէժխնդիր սատանան էր դարձել՝ Աստծոյ պէս հզօր էր ու արդար: Թուրք փաշաները նրա անունը լսելիս սարսափահար փախչում էին՝ իրենց թրնդանօթներն ու կանանց թողած: Իսկ Անդրանիկ փաշան այդ կանանց ու երեխաներին հաց էր տալիս, պաշտպանում էր դաղդաղած, վրէժից խելագար զինուորներից:

— Ես նրա հողուն մեռնեմ: — Պետրոս հայրիկի աչքերը լուսաւորուած են հին-հին օրերի կրակով, նիհար մարմինն աւելի է ձգուել պարսակական թախտի վրայ, ու նա հիմա նման է զօրավարի, որ շքերթի է դուրս բերել իր մարտական յուշերի պատառոտուած կարմիր դրօշները:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆ

Հատուած «Մարաթոն» վէպէն

ԷՋԻՆ ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԸ...

Փաքիստանի զարհուրելի աղէտով, բնութիւնը անգամ մը եւս հարուածեց երկիրն ու մարդիկ, ահեղ պոռթկումով՝ ակնթարթի մէջ հնձելով հարիւր հազարաւորներով անմեղ էակներ: Ի տես այս նոր ողբերգութեան, ինքնաբերաբար կը մղուիմ խորհրդածելու թէ, երբ մեր դարաշրջանի մարդկութեան հզօրները, ապաւինած գիտութեան նորանոր հրաշալի յառաջդիմութեան, յաւակնօրէն կ'արշաւեն ու կը խորատուզեն բնութեան ցարդ անմատչելի եւ անթափանցելի մնացած սահմաններն ու գաղտնիքները, այսօր Լուսին, վաղը գուցէ դէպի Հրատ կամ Արուսեակ, չունին սակայն ինչպէս դարեր դարեր առաջ, նաեւ եւ ներկայիս, հակառակ գիտութեան հսկայական նուաճումներուն, պաշտպանութեան նուազագոյն հնարաւորութիւն մը՝ «վերէն» եկած կործանարար պատուհասներու դէմ, ինչպէս՝ երկրաշարժ, ուրական կամ ողողում...: Եւ եթէ յանկարծ դարձնենք այդ էջը եւ նայինք միւս կողմը, ափսո՛ս պիտի գտնենք որ նոյն մարդկութիւնը, հազար տեսակ ճակատամարտներու ընթացքին, անհաւատալի բայց իրական, մրցակից մը եղած է երկնային այդ աղէտներուն կողքին, անհաշուելի զոհերու դիակոյտով, եւ կը տարակուսիմ, եթէ հաշուեցուցակ մը պատրաստուէր, կարելիին սահմանին մէջ, թէ ո՞վ պիտի գերազանցէր սպանութեան եւ աւերի իր թիւերովն ու տարածութեամբ, մարդի՞կ թէ բնութիւնը...: Դեռ միայն վերջին Աշխարհամարտին, ու շնորհիւ չնաշխարհի՛կ գիտութեան, ուր զոհերու թիւը տասնեակ միլիոններու կը հասնէր ոչ միայն պատերազմի դաշտերու, այլ նաեւ քաղաքներու եւ գիւղերու անծայրածիր տարածութիւններու վրայ: Փաքիստանի աղէտին առթիւ, երկիցս շնորհաւորելի եւ յուզումնալից է բոլոր ժողովուրդներու եղբայրական մասնակցութիւնը՝ օգնութեան հասնելու վիրաւոր վերապրողներուն եւ աղէտեալներուն:

Որքա՛ն ըղձալի պիտի ըլլար սակայն որ այդ մարդասիրութիւնը համայն աշխարհի մէջ տիրապետէր ամէն ժամանակներով, եւ ոչ թէ եղերական առիթներով: Ո՞վ է որ պիտի յանդգնի ժխտել գիտութեան բարիքները՝ բազմատեսակ մարդերու մէջ, բժշկականէ մինչեւ մեքենականը: Պարզ օրինակ մը. օդանաւը այսօր մէկ ժամուան մէջ քեզ կը տանի այնտեղ՝ ուր, երկաթուղին, հակառա՛կ վերջին տարիներու արագութեան շատ զգալի իր յառաջդիմութեան, քեզ պիտի հասցնէ հազիւ տասը ժամուան մէջ: Օռլիէն Նիւ Եորքի օդակայանը պիտի ժամանես շատ աւելի շուտ՝ քան Փարիզի Լիոն կայարանէն Մարսէյլի Սէն Շառլ կայարանը, վայրաշարժով... դեռ աւելին, բրիտանական եւ ֆրանսական համագործակցութեան պտուղ՝ «Քոնքորտ» ամենաարագաշարժ օդանաւը, մօտիկ ապագայի մէջ պիտի կատարէ իր առաջին թռիչքը հին աշխարհէն դէպի նոր աշխարհ, ժամական 2000 քիլոմեթր խելացնոր արագութեամբ Փարիզ – Նիւ Եորք 6000 քիլոմեթր հեռաւորութիւնը ճեղքելով երեք ժամէն...

— Փարիզեան արուարձան մը բնակող աշխատաւորը աւելի երկար ժամանակ պիտի վատնէ օրական, իր տունէն դէպի գործին վայրը երթուդարձով:

Շատ երկար պիտի ըլլար մատնանշել շարքը գիտութեան ընծայած առաւելութիւններուն: Ինչ որ սակայն սոսկում կը պատճառէ, միւս երեսն է գիտութեան, երբ մարդիկ, ինչպէս ակնարկեցինք քիչ անդին, անոր կը դիմեն սանձարձակ, պատերազմներու ընթացքին, անողորմ կատաղութեամբ, ճամբորդութեան այդ օգտաշատ օդանաւերը աւերիչ զաղաններու վերածելով, հրասայլերու եւ այլ կարգի մարդասպան հնարքներու կողքին:

Յառաջդիմութի՛ւն, պիտի ծափահարենք քեզ միշտ, ցորչափ ծառայես միայն ու միայն բարիին ու գեղեցիկին:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԳԻՏԷ՞Ք ԹԷ...

— Գիտէ՞ք, թէ Զապէլ Ասատուր (Սիպիլ) ծնած է Պոլիս եւ աշակերտած է ծանօթ մանկավարժներ Խաչատուր Միսաքեանի եւ Սիմոն Զէլէկեանի: Դպրոցական շրջանին իսկ գրած եւ հրատարակած է ոտանաւորներ: Տասնեւհինգ տարեկանին, հիմնած է «Ազգանուէր Հայուհեաց Միութիւն»ը, նպատակ ունենալով գաւառներու հայ աղջիկներու դաստիարակութիւնը: Աշխատակցած է բազմաթիւ թերթերու: Լուրջ խմբագրականներ ստորագրած է «Մասիս» եւ «Արեւելք» թերթերու մէջ: Պատրաստած է քերականութեան եւ ընթերցանութեան դասագիրքեր: Գրած է «Յոլքեր» քերթուածներու հատորը, «Աղջկան մը սիրտը» վէպը եւ «Մագնիս» թատերախաղը Ալփաւլեանի հետ:

ՊԵԼԿՐԱՏ

Պելկրատ, որ Եուկոսլավիոյ մայրաքաղաքն է, կը նշանակէ Սպիտակ քաղաք:

Վաղեմի ժամանակներու մէջ, 24 դար առաջ, բերդաքաղաքին հիմնադիրները՝ Կելտերը, այս վայրը կ'անուանէին Սինճիտունում: Քաղաքին բլուրներէն մէկուն վրայ, մինչեւ այսօր, հաստատակամ կը մնան Քալեմէյտանի բերդին պատերը: Անոր կողին փռուած Սպիտակ քաղաքը (անունը կուգայ Թ. դարէն) կործանեցաւ, հրկիզուեցաւ եւ նուաճուեցաւ բազմաթիւ անգամներ: Այս պատճառով է, որ քաղաքին կարգ մը ժամանակաշրջաններու պատմութիւնը աղքատ է: ԺԹ. դարու շինութիւններ են Տոսիթէի լիսէն, Կուպերևվացի հիւանդանոցը, իշխանուհի Լիւպիցաի բնակարանը: Այսուհանդերձ, Պելկրատցիները հպարտութեամբ կը յիշեն իրենց անցեալը. այսպէս՝ քաղաքին փողոցները կը կրեն պատմական անուններ: Լայնատարած եւ պարզատես Նեմանիայի վրայէն թերեւս ինը դար առաջ անցաւ Շթեֆան Նեմանինա իշխանը, որ 1190ին ցնցեց Բիւզանդական տիրակալութիւնը, թերեւս քնեաց Միլոշ կամ Միհայլով կամ Պորիս իրենց ազատութեան երազները պտըտցուցին այս վայրերուն վրայ, որոնք այժմ կը յիշեն զիրենք: Անցեալն ու ներկան զօդուած են իրարու հետ Պելկրատի բոլոր փողոցներուն վրայ:

Քալեմեյտանի մէջ, հին եկեղեցիներուն եւ ԺԸ. դարու Ալի փաշա Տամատի դամբանին կողքին կը բարձրանան քանի մը քանդակներ, որոնք հաստատուած են անուանի քանդակագործ Իվան Մեսթրովիչի կողմէ: Այս քանդակները արդէն նոր շրջանը կը պատկերացնեն՝ հինի կողքին: Յաղթանակի յուշարձանը նուիրուած է բոլոր անոնց, որոնք համաշխարհային Բ. պատերազմի դաժան տարիներուն պաշտպանեցին իրենց ծննդավայրերը, որոնք դժբախտ օրերու մէջ անեղծ պահեցին ազգային ոգին:

Քաղաքին մայթերը, վաճառատուները, ճաշարանները կը շնչեն առաւօտէն մինչեւ գիշեր: Անհամար վաճառատուներ ունին գունեղ ցուցափեղկեր, որոնք փողոցը կը լեցնեն լոյսով: Ամէնուր եռուզեռ, կեանքոտ շրջագայութիւն:

Ահա այսօրուան Պելկրատը:

Ն. Կ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՍԱՂԲԻՒՐ, պարբերագիր գրական, գեղարուեստական, գիտական, նոր շրջան, Ա. տարի: Արտօնատէր՝ Պ. Էլէկեան, Փարիզ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Աննա Միխայլովնա համեստ վիշտով մը եւ անծանօթ տիկինը կեցած էին դրան քով: Իշխան Վասիլի դրան միւս կողմն էր, դահորակին մօտ, թաւշապատ թիկնաթոռի մը ետին ձախ ձեռքը վառած մոմ մը բռնած յենած էր աթոռին թիկնատեղիին, իսկ աջովը կը խաչակնքէր, եւ մատները ճակատին տանելու ատեն աչքերը վեր կը բարձրացնէր: Անոր դէմքը խաղաղ երկիւղածութիւն եւ հնազանդութիւն կ'արտայայտէր, եւ կարծես կ'ըսէր. «Եթէ դուք չէք հասկնար այս զգացումները, ձեզի համար աւելի գէշ»:

Անոր ետին կեցած էին ածիւտանը, բժիշկները եւ սպասաւորները: Արական եւ իգական սեռերը բաժնուած էին, ինչպէս սովորական է եկեղեցիին մէջ: Ամէնքն ալ լուռ էին եւ խաչ կը հանէին, միայն աղօթքներու ընթերցումը եւ զսպուած, թաւ երգերու ձայնը կը լսուէր. իսկ երգերու ընդհատման միջոցին ոտքերու եւ հառաչներու աղմուկը: Աննա Միխայլովնա իր բրած թողածը շատ լաւ հասկցողի մը երեւոյթով, սենեակին մէջտեղէն անցնելով Փիէրին քով գնաց եւ անոր մոմ տուաւ: Փիէր մոմը վառեց, շուրջը գտնուող անձնաւորութիւնները դիտելով սկսաւ մոմը բռնած ձեռքով խաչ հանել:

Կրտսեր եւ խնդուն Սոֆիա իշխանուհին որ զայն կը դիտէր, յանկարծ խնդաց, թաշկինակով դէմքը ծածկեց եւ երկար ատեն չբացաւ, բայց քանի մը վայրկեան վերջը յանդգնեցաւ երեսը բանալ եւ կրկին Փիէրին դէմքը նայելով խնդաց: Ինչպէս կ'երեւի, անոր վրայ առանց խնդալու նայիլ անկարող կը զգար, բայց չէր ալ կրնար նայելու փափաքին դիմադրել, ուստի վտանգէն խոյս տալու համար կամացուկ մը սիւնին ետեւը անցաւ:

Արարողութեան կէսին հոգեւորականներուն ձայնը յանկարծ լռեց եւ սկսան իրարու բան մը փսփսալ: Կոմսին ձեռքը բռնող սպասաւորին ոտքի ելաւ եւ կանանց կողմը նայեցաւ: Աննա Միխայլովնա առաջ անցաւ եւ հիւանդին վրայ ծռելով մատի շարժումով մը Լօռէնը կանչեց: Ֆրանսացի բժիշկը, որ սիւնին կռթնած էր այնպիսի փայլուն դիրքով մը, որ կարծես ըսել կ'ուզէր թէ, չնայելով իրենց կրօնական դաւանանքներու տարբերութեան, ինք շատ աղէկ կը հասկնայ կատարող ծէսերուն բարձր նշանակութիւնը, անլսելի քայլերով հիւանդին մօտեցաւ եւ իր ճերմակ փոքր ձեռքերով կանաչ վերմակին վրայէն հիւանդին դաստակը բռնելով զարկերակը շօշափեց եւ մտածեց: Հիւանդին բան մը խմցուցին, քանի մը վայրկեան անոր շուրջը իրար անցան, յետոյ դարձեալ իրենց տեղերը գացին եւ արարողութիւնը վերսկսաւ: Այս ընդհատման ատեն Փիէր նկատեց որ Վասիլի իշխանը աթոռին ետեւէն առաջ անցնելով եւ բրած թողածը շատ լաւ գիտցողի մը պէս, հիւանդին քովէն անցնելով միացաւ անդրանիկ իշխանուհիին եւ անոր հետ մէկտեղ քաշուեցան ննջասենեակին խորը դէպի բարձրադիր մահճակալը մետաքսեայ վարագոյրներուն ետին անցան: Քիչ մը ետքը նորէն երեւցան եւ սենեակին ետեւի դուռնէն դուրս ելան, սակայն արարողութեան վերջանալու մօտ նորէն իրենց տեղը եկան կեցան:

Փիէր այս պարագային առանձին ուշադրութիւն մը չընծայեց եւ վերջնականապէս ինքնիր մէջ վճռեց, որ այս բոլորը՝ ինչ որ կ'անցնին կը դառնան, անհրաժեշտութիւններ են, որ այդպէս ալ պիտի ըլլայ: Եկեղեցական երգերուն ձայնը կտրուեցաւ, լսուեցաւ հոգեւորականին ձայնը որ ծէսին առթիւ յարգանքով կոմսը կը շնորհաւորէր: Հիւանդը անփոփոխ կերպով անշարժ ու անկենդան պառկած էր: Անոր շուրջը իրարանցում մը եւ փսփսուք մը կար, որուն մէջէն առանձնապէս Աննա Միխայլովնայինը կ'որոշուէր:

Փիէր լսեց անոր ձայնը, որ կ'ըսէր.

— Անպատճառ մահճակալին վրայ տանելու է: Այստեղ անհնար պիտի ըլլայ...

Բժիշկները, իշխանուհիները եւ ծառաները հիւանդը այնպէս մը շրջապատեցին, որ Փիէր այլեւս չկրցաւ տեսնել այն ալեհեր գլուխը եւ կարմիր դեղնագոյն դէմքը, որ արարողութեան ամբողջ ընթացքին անոր մտքէն հեռացած չէր: Փիէր՝ հիւանդը շրջապատող մարդոց զգոյշ շարժումներէն կռահեց, որ հիւանդը կը վերցնեն եւ կը տեղափոխեն:

— Ձեռքս աղէկ բռնէ, այդպէս կը ձգես, լսուեցաւ սպասաւորի մը վախցած ձայնը: Ցածէն... մէկը եւս... կ'ըսէին ձայները եւ ծանր շնչառութիւններն ու մարդոց քայլափոխերը սկսան արագանալ, կարծես տարած բեռերնին իրենց ուժէն շատ վեր էր:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կեսարիոյ աղէտին տարեդարձին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Դեկտ. 6ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Կը հրաւիրուին կեսարացիները եւ նահատակաց յիշատակը յարգողները:

×

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Զարդարեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զարդարեան եւ զաւակները Երուանդ եւ Գոռին, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Օհաննեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ալգր Գոզալեան եւ զաւակները (Ռումանիա), Տէր եւ Տիկին Վահէ Թելեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Սիմոն Եղսէեան եւ զաւակները, Պր. Սեպուհ Եղսէեան (Պոլիս), այրի Տիկին Էլիզ Թելեան եւ զաւակները (Պոլիս), Պր. Մարգար Զաքիկեան (Լատին Ամերիկա), այրի Տիկին Եղիսաբէթ Ղայիխճեան (Մոնթրէալ), Պոլք. Օտոոյի Թաղականութիւնը, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն Կիրակի 6 Դեկտեմբեր յետ պատարագի, Պոլ. Օտոոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, աներ–հօր, ազգականին, նախկին ատենապետին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Պօղոս Մալխասեան, Տէր եւ Տիկ. Մեծպաքեան, Տէր եւ Տիկ. Աղաճանեան, այրի Տիկ. Զարեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Զ. Դանիէլեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ըլլայ անձամբ, ծաղկեպսակով, նամակով, հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՊՕՂՈՍ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ, նոյնպէս շնորհակալութիւններ նաեւ Պանեէօ–Քաշանի Կապ. Խաչի ընկերուհիներուն եւ Հ. Յ. Դ. Արծիւ ենթակոմիտէին:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտ. 12 ժամը 8,30ին

SALLE PAUL FARALICQ, Rue Yves Toudic (Métro République)

Կը նախագահէ ընկ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆՈՒԷՐ

ՏԷՍԻՆ.— Այրի Տիկին Մէրուին Մուրատեան իր ամուսնոյն Տիգրան Մուրատեանի մահուան Բ. տարեդարձին ի յիշատակ 50 Ֆր. կը նուիրէ Տէսինի Հ. Յ. Դ. տան նորոգութեան:

×

Տէր եւ Տիկին Արշակ Գրիգորեան իրենց սիրելի եղբօր եւ տագրոջ Յովհաննէս Գրիգորեանի (Ռումանիա) մահուան քառասունքին առթիւ կը նուիրեն 50 Ֆր. Մոնմորանսիի ծերանոցին, 50 ալ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Ալէն Փափազեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք իրենց համակրական զգացումները ցոյց տուին, կառքի իր արկածին առթիւ:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմ.ի ժողովը այս Հինգշաբթի (Դեկտ. 3) իրիկուն ժամը 8,30ին Ֆուայէ տէ Վիէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 21ին, Քաֆէ տէ Սփոր: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի Կոմիտէի ընդհանուր ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, նոր ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Դ. Դ. Պօմոնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 3 Դեկտ. Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, նկատի ունենալով օրակարգերու կարեւորութիւնը:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆԻ ԿՈՂՄԷ

12 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ արշալոյս, Օթէլ Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՄԻՋԱՎԱՅՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անցեալ տարուան հրապարակ ելած Թոմպոլաներու Թիրաժ
Տոմսակներու համար դիմել Միութեան դրասենեակը՝ 7 Ռիւ Փափէր,

Հեռաձայն 54–16–50

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէնթ Մարկրիթի Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, հանգուցեալ Օր. Ժանէթ Աֆարեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի. Ա. Պօզոյեան 20 Ֆր. Մարսէյլի Մ. Տան, Վ. Մուրատեան 10, Տէր եւ Տիկ. Արմաղանեան 10, Տիկ. Վ. Զաքարեան 10, Տիկ. Ֆիլոր Տօնապետեան 30, Տիկ. Ովսաննա Խոլաքեան 20 եկեղեցիին, Տէր եւ Տիկ. Ո. Ծերուկեան 10 եկեղ.ին 10 Տէր հօր, Տէր եւ Տիկ. Վ. Միքայէլեան 50 Կապ. Խաչին, Հ. Սարեան 10 եկեղ.ին: Թաղականութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գ. Աֆարեանի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 5 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Ժողովի օրակարգն է.
1. Զեկուցում եւ հաշուետուութիւն,
2. Հասութաբեր ձեռնարկի որոշում
3. Վարչական ընտրութիւն:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴ. Հայր. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Ուրբաթ Դեկտ. 4, ժամը 8,30ին Հ. Բ. Ը. Մ.ի սրահը: Բոլոր հայրենակից անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ՈՒԽԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ԱՒՍՏՐԻԱ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Zell Am See

Մեկնում Դեկտ. 21 Թրէն տէ նէժով Կառ տը լ'Էսթէն, վերադարձ Յունուար 2 նոյն կայարանէն:

ՊՐԻՒՔԻ մէջ (Զել ամ Զէի մօտ), հովերէն պատսպարուած 758 մեթր: Բոլոր մարզական զբօսանքները՝ դահուկ, լիւժ, փաթինաժ, եւայլն:

Բնակութիւն լաւ պանդոկի մը մէջ, ճաշով միասին:

Մասնակցութիւն 485 Ֆր. բոլոր ծախքերը մէջը:

Կանխավճար՝ 100 Ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

ԶԵԼ ԱՄ ԶԷ, Սալցպուրկի մէջ ձմեռնային մարզական հրաշալի կայան մը, գեղեցիկ լիճի մը եզերքը, պաշտպանուած սաստիկ ցուրտերէն բարձր լեռներուն շնորհիւ: Զուարճութեան վայրեր, սինեմա, պարահանդէս, սրճարան, ֆոլքլորիք երեկոյթներ եւայլն:

Մասնակցութիւն՝ 525 Ֆր.:

Կանխավճար՝ 100 Ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

Ծախքերուն մէջ են ճամբորդութեան գինը (Բ. կարգով) եւ բնակութիւնն ու ճաշը, բացի ճամբորդութեան ճաշերէն:

LIONI «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ԼԻՈՆԻ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

5 Դեկտեմբեր Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ Պոռնի օդակայանի

LES SOUCOUPES VOLANTES
սրահներուն մէջ

Orchestre Guy MARCELLIN

Ճոխ եւ համեղ պիւֆէ, մատչելի գիներ ընտանեկան եւ ընկ. ջերմ մթնոլորտ

Տոմսերը կը գտնուին երգչախումբի անդամներու մօտ

Հաճեցէք կանխաւ ապահովել ձեր տոմսերը:

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Մարսէյլի Կապ. Խաչի 4 մասնաճիւղերէն 4300 Ֆր., Տէր եւ Տիկ. Գ. Խոսրովեան Գեղամ, Հ. Յ. Դ. Գէորգ–Զաւուշ խումբ (Նիս), Ոմն 500ական, Այվազեան Աւետիս, Ալեքսանեան Սուրէն (Նիս) 200ական, Հ. Յ. Դ. Համազասպ խումբ 150, Ծառուկեան Արամ 200, Միսքճեան Հերմինէ (Նիս) 100: Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութենէն՝ ողբացեալ Ժ. Տէր–Վարդանեանի հոգեհանգիստին առթիւ այրի Տիկ. Ե. Տէր–Վարդանեան եւ զաւակը Յովհաննէս 50, Տէր–Վարդանեան Վաղարշ եւ զաւակներ, Տէր եւ Տիկին Մահիկեան Կապլի 50ական, Տիկին Շահլամեան եւ Ալէն, Տէր եւ Տիկ. Պետիկեան Արամ 30ական, Տէր եւ Տիկ. Ղազարեան Տիգրան 25, Տէր եւ Տիկ. Տէր–Վարդանեան Գամէր եւ զաւակներ, Տէր եւ Տիկ. Աւետեան Մարիս, Տիկ. Էօրտէքեան ընտանիք 20ական, Հ. Յ. Դաշնակցութեան « Շաւարշ Միսաքեան » խումբ 140: Ողբացեալ Արսէն Գուրտեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տոքթ. Պիպէրեան Ալֆոնս 50, Ոսկեան ընտանիք, Բերնարեան 30ական, Պժեան Ժան 20:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՏՕՆԱԾԱՌ

Կիրակի, 13 Դեկտ. ժամը 16,30էն սկսեալ:

Ճաշ, վիճակահանութիւն, անակնկալներ եւ ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ:

Մասնակցութեամբ Նաւասարդ պարախումբին, Ժերար Մելքոնեան ու Պետիկ Պետիկեան նուագախումբերուն եւ վարժարանի աշակերտութեան:

Կաղանդ Պապան ճոխ նուէրներով պիտի վարձատրէ սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր մանուկները:

Մուտքը ազատ է:

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ
ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐԸ

Ամէն իրիկուն հայերէն լեզու կը դասաւանդեն իրենց գիշերօթիկ աշակերտուհիներուն: Այս տարի, ամէն Հինգշաբթի օրերը ժամը 16,30էն 18 բացառիկ դասախօսութիւն հայերէն, ցերեկօթիկ աշակերտուհիներուն համար:

Դպրոցին ինքնաշարժը տրամադրուած է ձրի, Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներուն հետեւող աշակերտուհիներուն:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անիէռ – Պուա Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը կը սարքէ բաժակ մը թէյի շուրջ, Դեկտ. 6ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը: Հասցէ՝ 1. Փլաս Օթէլ տը Վիլ:

Կը հրաւիրուին ընկեր – ընկերուհիները եւ համակիրներ:

ԽՆՋՈՅՔ ԵՒ ՃԱՇ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի ընտանեկան խընջոյքը Դեկտեմբեր 6ին Կիրակի ժամը 14ին, Ֆապրկուլ Հանրակառքի Ընկերութեան սրահին մէջ: Հայկ եւ եւրոպական պարեր: Գեղարուեստական բաժին:

Արձանագրուիլ Նոյեմբեր 25էն առաջ, Նշան Նաճարեանի մօտ՝ Քամփանեը Ռոզըռէ Լէփէն տէ Պասթիտ, Սէնթ Անթուան:

ԱՑՑ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ

Իսիի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած է այցելութիւն մը Մոնմորանսիի ծերանոցին Դեկտ. 6ին, գեղարուեստական բաժինով: Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ հեռաձայնելով Տիկին Սրապեանի 626–42–48, Տօնիկեանի 642·62·45, Յովսէփեանի 642–99–01:

Օթոքարը կը մեկնի ժամը 13,30ին, Փլաս Լէոն Պլումէն: Գին 10 Ֆր.:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տօնածառը Դեկտեմբեր 20ին:

×

Նոր Սերունդի 25ամեակը Վիէնի մէջ, Դեկտեմբեր 13ին Կիրակի:

×

Դաշնակցութեան 80ամեակը Սէն Մօրիսի մէջ, Դեկտեմբեր 13ին:

×

Նոր Տարուան գիշերը (Դեկտ. 31) Լիոնի մէջ կազմակերպուած ցայգօնքը Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ:

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տարեկան Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 4 DECEMBRE 1970
LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.982
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
46e ANNÉE — No 11.982

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉՊԷՍ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑԱՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ա. ՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԷՊՔԵՐԸ

Երկու գլխաւոր թշնամի ունէր Սեւրի դաշնագիրը, — քեմալական Թուրքիան եւ պոլշեւիկեան Ռուսիան:

Յիսուն տարի առաջ, մեր պատմութեան բախտորոշ օրերուն, Սեւրը կը նկատուէր մեծ յաղթանակ մը, մեր գերագոյն երազին իրականացումը՝ դարերու անասելի տառապանքներէն վերջ: Այդ հաւատքն ունէին Հայութեան երկու հատուածներն ալ, — անոնք՝ որ կ'ապրէին Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններուն մէջ եւ անոնք, որ աշխարհի չորս հովերուն ցրուած՝ կը խանդավառուէին ազատ ու միացեալ հայրենիք վերագտնալու հեռանկարով:

Սեւրը նուիրագործումն էր անկախ եւ միացեալ Հայաստանի գաղափարականին, որուն շուրջ ո՛չ մէկ տարակարծութիւն ունէին Հայութեան բոլոր հոսանքները: Ծովէ ծով Հայաստան պահանջողներուն մէջ ամէնէն աւելի բարձր կը հնչէր ռամկավարներու ձայնը: Սեւրը աւելի համեստ էր: Ծովէ ծով չէր տար: Կիլիկիան ալ կը զրկէր մեզ: Սակայն շատ գոհ էինք տուածովն ալ, — եթէ միայն տային...:

Հեռու էին դաշնակիցները:

Կովկասի իրենց ներկայացուցիչները աւելի շատ կը նպաստաւորէին մեր հարեւանները: Կ'անտեսէին մեզ եւ անիրաւ կարգադրութիւններ կ'ընէին սահմանավէճերու առթիւ:

Իբրեւ իրատես, Հայաստանի կառավարութիւնը ուզեց լեզու գտնել պոլշեւիկեան Ռուսիոյ հետ:

1920ի Ապրիլի վերջերը խորհրդայնացած էր Ատրբէջան, որուն նոր կառավարութեան առաջին գործն էր եղած վերջնագիր ներկայացնել Հայաստանի, որ պէտք է իր զինուորները քաշէ Ղարաբաղէն: Նախ քան այդ, Ապրիլ 15ին Էրզրումի մէջ գաղտնի դաշնագիր կնքուած էր Ատրբէջանի Զինուորական նախարարի օգնական Ալի Աղա Շիխլինսկիի եւ Քեազիմ Քարապէքիրի միջեւ, ուղղուած Հայաստանի դէմ, պոլշեւիկներու օրհնութեամբ: Մոսկուայի եւ Անգարայի միջեւ սերտ գործակցութիւն կար: Լենին ամէն կերպ կ'աջակցէր Մուսթաֆա Քէմալի շարժումին:

Անհրաժեշտ էր լուսաբանել Կրեմլինը եւ սիրաշահիլ զայն:

Հայաստանի կառավարութիւնը Ապրիլի վերջերը պատուիրակութիւն մը ղրկեց Մոսկուա՝ նախագահութեամբ Լեւոն Շանթի: Նպատակն էր բարեկամական դաշինք կնքել Հայաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ, հետեւեալ հիմերու վրայ.

1) Խորհ. Ռուսիա պէտք է ճանչնայ Հայաստանի անկախութիւնը, անոր սահմաններուն մէջ ընդունելով Ղարաբաղն ու Գիւլիստանը: 2) Խորհ. Ռուսիա, դոնէ սկզբունքով, պէտք է ընդունի Թրքահայ հողերու կցումը Հայաստանի: 3) Խորհ. Ռուսիա պիտի չմիջամտէ Հայաստանի ներքին գործերուն: 4) Խորհ. Ռուսիա թոյլ պիտի տայ, որ Հիւսիսային Կովկաս եւ Ռուսիա գտնուող հայ գաղթականները վերադառնան Հայաստան: Եւ շարք մը այլ հարցեր:

Պատասխանելով վարչապետ Համօ Օհանջանեանի Մայիս 4ի հեռագրին, Արտաքին գործավար Չիչերին Մայիս 17ին կը յայտնէր թէ խորհրդային կառավարութիւնը համաձայն է կնքելու Հայաստանի կառավարութեան հետ պայմանագիր՝ երկու ժողովուրդներու միջեւ բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատելու նպատակով:

Լեւոն Շանթի պատուիրակութիւնը Մոսկուայի մէջ գտաւ թունաւոր մթնոլորտ մը Հայերու հանդէպ: Թուրք-թաթար գործակալները յաջողեր էին Իզվեստիայի, Պրաւդայի եւ այլ թերթերու մէջ հրատարակել տալ սուտ լուրեր: Իբրեւ թէ դաշնակիցները ամէն օր Հայաստան կը ներմուծեն լեռներու չափ ռազմամթերք, զինագործական արհեստանոցներ, որոնք առանց դադար առնելու ռազմանիւթ կը պատրաստեն: Ամբողջ աշխարհի բուրժուաները հաւաքուած են Հայաստան՝ շահագործելու համար պրոլետարիատը: Եւ այնպիսի քաղաքականութիւն են մտցուցած, որ ուղղուած ըլլայ սոցիալիստական Ատրբէջանի եւ սոցիալիստական Տաճկաստանի խեղճ ու կրակ աշխատաւոր զանգուածներուն դէմ: Այդ երկու երկիրներու իսլամները հանգիստ չունին հակայեղափոխական Հայոց կառավարութեան հսկայաթիւ զօրքերու նուաճողական յարձակումներէն: Հայ հակայեղափոխականներու ձեռքով ստեղծուած Ղարաբաղի անցքերուն ժամանակ տուժեցին ո՛չ թէ Հայերը, այլ խորհրդային իշխանութեան մշտական կողմնակից մուսուլման աշխատաւորութիւնը (Ս. Վրացեան, Հայաստանի Հանրապետութիւն, Փարիզ, 1928, էջ 407):

Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ հակահայ քարոզչութիւն կատարողներն էին համայնավարական դիմակի տակ ծածկուած Խալիլ փաշաները, Քազանի եւ Բագուի Թաթարները, որոնք արտօնեալ դիրք ունէին Մոսկուայի մէջ: Նման ազգադաւ աշխատանքի լծուած էին նաեւ հայ համայնավարները Բագուի, Վլատիկաւկասի, Ռոստովի եւ այլ գաւառական քաղաքներու մէջ:

Լեւոն Շանթի պատուիրակութիւնը իր դասախօսութիւններով եւ թերթերու մէջ հրատարակած յօդուածներով յաջողեցաւ լուսաբանել Մոսկուայի հանրային կարծիքն ու պետական շրջանակները եւ դիմակազերծ ընել կոմունիստ կոչեցեալ Թուրքերն ու Թաթարները, որոնք իրենց անպատկառ սուտերով կ'ուզէին մոլորեցնել ռուս հասարակութիւնը:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՍՔԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Պասք անջատողականներու դատավարութիւնը Պուրկոսի Պատերազմական Ատեանին առջեւ, դժգոհութեան ալիք մը ստեղծեց Սպանիոյ մէջ: Արդարեւ, ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան Պարչելոնայի եւ քանի մը այլ քաղաքներու մէջ: Ապահովութեան ուժերը մեծ դժուարութիւն ունեցան ցրելու ցուցարարները:

Հաղորդած էինք նոյնպէս, թէ Սան-Սեպասթիէնի մէջ առեւանգուած է Դաշնակցային Գերմանիոյ տեղւոյն հիւպատոսը: Այժմ կը ճշդուի, թէ առեւանգումը կազմակերպուած եւ գործադրուած է Պասք անջատողական կազմակերպութեան մը կողմէ, որ կը կոչուի Էթա: Պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը առեւանգիչները կը ճշդեն, թէ գերման հիւպատոսին «ճակատագիրը կախում պիտի ունենայ Պիւրկոսի դատավարութենէն»:

Առեւանգումը կատարուած էր Երեքշաբթի օր: Ոստիկանութիւնը փակած է սահմանները եւ խիստ խուզարկութեանց ձեռնարկած:

Գերմանացիին առեւանգումը, ինչպէս կը հաստատեն օտար մամուլի թղթակիցները, կապ ունի Սպանիոյ Արտաքին նախարարին՝ Լոփէզի Պոն այցելութեան հետ: Առեւանգիչները կ'ակնկալեն գերման ճնշում մը սպանացի նախարարին վրայ: Այս վերջինը արդէն իսկ տեսնուած է Դաշնակցային Գերմանիոյ Արտաքին նախարարին հետ, որուն վստահեցուցած է, թէ ամէն միջոց ձեռք պիտի առնուի գտնելու համար դեսպանը, որ 58 տարեկան է:

Պասք 16 անջատողականներու (որոնց մէջ երկու կրօնականներ) դատավարութիւնը կը սկսէր Հինգշաբթի օր: Վճիռը դեռ չէ արձակուած:

Պատմութեան համար յիշենք, որ Պասքի հարցը երեք տասնամեակներու պատմութիւն ունի Սպանիոյ մէջ: 1936ին, 30 հազար Պասքեր միացան հանրապետական ուժերուն, երբ խոստում ստացան այս վերջիններէն իրենց անկախութեան մասին: 1936 Հոկտեմբերին Պասքերու առաջին նախագահը կը կատարէ իր ուխտը: Վեց ամիս ետք Ֆրանքոյի ուժերը կը ռմբակոծեն եւ արիւնայեղութեան մէջ կը զսպեն անջատողական շարժումը: 1600 հոգի սպաննուած, 800 հոգի վիրաւորուած:

Այդ օրէն ցայսօր Պասքերը կը մնան Սպանիոյ գերիշխանութեան տակ, սակայն, ազգայնական-անջատողական շարժումը կը կազմակերպուի եւ որոշ ծաւալ ալ կը ստանայ:

Պասքերը իրենց հայրենիքին անկախութիւնը կը պահանջեն, ճշդելով իրենց հողերուն սահմանները — Նավարի մէկ մասը (Ֆրանսա), ինչպէս նաեւ երեք նահանգներ Սպանիոյ մէջ (Կիւփիւզքոա, Պիսքայէ եւ Ալավա): Այս շրջաններուն մէջ աւելի քան երկու միլիոն Պասք կը բնակի:

Ազգայնական շարժումը սկսած է 1890ին:

× Մադրիդի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 19 ուսանող, որոնք գաղտնի նիստի մը ընթացքին կ'որոշէին կազմակերպել ուսանողական ցոյցեր:

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅ ՈՐՈՇԵՑ ՀԱՅ ԴԱՏԸ ԱՐԾԱՐԾԵԼ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ՄՈՆԹԵՎԻՏԷՕՅԷՆ կը հաղորդեն.—

Ուրուկուէյի մէջ, Հայ Դատին ի նպաստ տարուած աշխատանքները ի վերջոյ արդիւնաւորուեցան:

Նոյեմբեր 18ին, Ուրուկուէյի Երեսփոխանական Ժողովը տուաւ պատմական որոշում մը: 45ի վրայ 39 ձայնով եւ վեց ձեռնպահութեամբ, Խորհրդարանը որոշեց Հայ Դատը տանիլ Միացեալ Ազգերուն:

Քուէարկուած բանաձեւը Ուրուկուէյի Արտաքին նախարարութեան պարտականութիւն կու տայ, յարմար դատած ժամանակին եւ Հայութեան համար ամէնէն նպաստաւոր պայմաններուն մէջ, մեր դատը արծարծել Միացեալ Ազգերու ընդհանուր ժողովին մէջ:

Ուրուկուէյեան Խորհրդարանին այս որոշումը, որ արդիւնք է Հայ Դատի Յանձնախումբին կատարած աշխատանքներուն եւ ուրուկուէյցի մեր բարեկամներուն հայանպաստ գործունէութեան, խոր գոհունակութիւն պատճառեց Հարաւային Ամերիկայի գաղութներուն մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց ընտանեկան նպաստ սահմանել որբերուն եւ ամուրի մայրերուն: Այս նպաստէն պիտի օգտուին աւելի քան 500 հազար հոգի:

ՊԱՊԸ Ծաքարթա մեկնեցաւ Հինգշաբթի օր: Ինտոնեզիա մեկնելէ առաջ Պօղոս Զ. ձեռնադրեց առաջին փափուա եպիսկոպոսը, որու հայրը՝ մարդակեր եղած է: Պապը ճառ մը արտասանած է 200 հազար երիտասարդի առջեւ եւ ըսած. «Եթէ դուք ձեզ գերագոյն դատաւոր նշանակէք ձեր ճշմարտութեան, աշխարհը լաւագոյն պիտի չըլլայ»:

ԱԼԷՆ ԺԷՍՄԱՐ որ վերաքննութեան դիմած էր, իր առաջին դատավարութեան համար (Պատժական Ատեանի) պարզապէս վերահաստատուեցաւ իր դատապարտութեան մէջ, այսինքն 18 ամիս բանտարկութիւն, որու վրայ աւելցած էին երկու տարիներ ալ զորս տուած էր Պետութեան Ապահովութեան Ատեանը:

ՔԱՄՊՈՃԻ մէջ մտահոգիչ կացութիւն ստեղծուեցաւ, երբ Հիւսիս. Վիեթնամեան ուժերը յաջողեցան մօտենալ մայրաքաղաքին: Կառավարական բանակը չի յաջողիր կեցնել արձակազէններու յառաջխաղացումը: Այսուհանդերձ, վախ չկայ, որ Փնոմ Փէն գրաւուի կամ անմիջական ձեւով ճնշումի ենթարկուի պաշարման մը հաստատումով:

ԹՐԻՓՈԼԻ (Լիբիա) կաթողիկէ մայր եկեղեցին մզկիթի վերածուեցաւ՝ Կամալ Ապտէլ Նասր անունով: Կառավարութիւնը իր այս միջոցառումը կը բացատրէ հետեւեալ ձեւով — «վերջ գաղթատիրութեան»:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Գրեչկօ Շուէտ մեկնեցաւ պաշտօնական այցելութեան: Մարեշալը 1968ի աշնան պիտի այցելէր, սակայն Կարմիր Բանակի Չեխոսլովաքիոյ վրայ կատարած յարձակումին հետեւանքով յետաձգուեցաւ, երբ Շուէտ խիստ բողոքեց խորհրդային յարձակումին դէմ:

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ երեք մեծերը պաշտօնապէս պատասխանեցին Մոսկուայի բողոքագրին դիտել տալով, թէ Արեւմտեան Գերմանիա իրաւունք ունի խորհրդաժողովներ գումարելու Արեւմտեան Պերլինի մէջ: «Տարիներէ ի վեր տեղի կ'ունենան արդէն»: Մոսկուա բողոքեց Արեւմուտքի մօտ, երբ քրիստոնեայ-դեմոկրատ երեսփոխաններ որոշեցին յատուկ նիստ մը ունենալ Արեւմտեան Պերլինի մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ անուղղակի կերպով որոշեցին չգնել Քոնքորտ օդանաւեր, տրուած ըլլալով որ գեր-հնչիւն (սիւփէրսոնիք) օդանաւերու թռիչքը արգիլուած է երկրին վրայ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Թագաւորը Գահիրէի մէջ տեսակցեցաւ Եգիպտոսի նախագահին հետ: Հիւսէյն առաջարկեց Սայաթի սերտացնել եւ ամրացնել երկու երկիրներու յարաբերութիւններու կապը:

ԼԱ ՓԱԶԷ հաղորդուած լուրի մը համաձայն, Ֆրանսացի ձախակողմեան մտաւորականը՝ Ռեժիս Տըպրէ, որ 30 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր իբրեւ Կեվարայի գործակիցը, հաւանաբար ազատ արձակուի Ամանորին:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

Հայաստանի մէջ Սիամանթոյի նուիրուած առաջին տարածուն մենագրութիւնը լոյս տեսաւ 1964ին, գրագատ Հր. Թամրազեանի գնահատելի ջանասիրութեամբ: Գրականագէտը օգտագործած էր մամուլի եւ Հանդէսներու մէջ ցրուած նիւթերը, ինչպէս նաեւ Երեւանի գրականութեան եւ արուեստի Թանգարանի Հարուստ դիւանը, պատրաստելու Համար շուրջ 250 էջերէ բաղկացած մենագրութիւն մը, եղերաբախտ բանաստեղծին կեանքին եւ ստեղծագործութեան մասին:

Աւելի տարածուն եւ, միաժամանակ, լայն վերլուծումի մը կնիքը կը կրէ «Սիամանթօ» Հատորը, որ վերջերս լոյս տեսաւ « Հայաստան » Հրատարակչականի կողմէ, Երեւան:

Մենագրութեան Հեղինակը՝ Հեկտոր Ռշտունի ծանօթ անուն մըն է գրագատական մարզին մէջ: Տասնամեակներու վրբայ տարածուող նկատելի աշխատանք մը գինք դարձուցած է մէկը այն խոհուն գրագատներէն, որոնց ուսումնասիրութիւնները մի՛շտ ալ շահեկանութիւն կը ներկայացնեն: Արդարեւ, Հեկտոր Ռշտունի պրպտող, վերլուծող եւ դատումներու ճամբով սահմանումներ կատարող գրագատ մըն է, որ շնորհիւ նաեւ իր ձեռք ձգած լայն ծանօթութիւններուն, գրականութեան եւ անոր հետ առընչուող Հարցերուն մէջ, իր շօշափած նիւթերը կը դառնան կրկնապէս Հետաքրքրական:

Հեկտոր Ռշտունի 1961ին լոյս կ՚ընծայէր «Դանիէլ Վարուժան» խորագրուած մենագրութիւն մը, շուրջ 250 էջ, ուր Հանգամանօրէն կը վերլուծուէին Վարուժանի ստեղծագործութիւնները, ինչպէս նաեւ ցոյց կը տրուէին անոր արուեստին առանձնայատկութիւնները:

Սիամանթոյի քերթողական արուեստի մասին Հետաքրքրական յօդուած մը ստորագրած էր գրագատը «Սով. Գրականութիւն» ամսաթերթի 1968 Սեպտեմբերի թիւին մէջ, բանաստեղծին ծննդեան 90ամեակին առթիւ: Յօդուածը ցայտուն կը դարձնէր Հարցին մօտեցումի Հեղինակին վերլուծական եղանակը՝ դատումներու խորացման ակներեւ ճիգով:

« Սիամանթօ » խորագրուած Հատորին Հիմնական առանձնայատկութիւնը, որ մեր կարծիքով գործին գլխաւոր արժանիքներէն մին կը կազմէ, Հեղինակին առաջադրութիւնն է բանաստեղծին գրականութիւնը գետեղել արեւմտահայ կեանքի այդ ժամանակաշրջանի շրջագիծին մէջ: Աւելին՝ այդ կեանքին զուգորդել նոյնպէս արեւելահայ Հատուածին մտորումներն ու արձանագրած Հոլովոյթները: Արդարեւ, Սիամանթոյի, ինչպէս նաեւ մեր միւս բանաստեղծներու արուեստին գաղափարական բովանդակութիւնը պայմանաւորուած էր իրենց ժամանակաշրջանի ընկերային – քաղաքական իրադարձութեամբ:

Այսպէս է, որ ան յետադարձ ակնարկով մը կը վերլուծէ անցեալ դարու 40ական թուականներէն մինչեւ Ի. դարու առաջին մէկուկէս տասնամեակը երկարող Հայ բանաստեղծութեան ուղին, մի՛շտ նկատի առնելով օրուան քաղաքական ու ընկերային վերիվայրումները, որոնց ազդեցութեան ենթակայ եղած է անկասկած Հայ գրականութիւնը:

Ուշագրաւ է, որ բանաստեղծական շարք մը ձեւեր, արուեստի ըմբռնումներ, ստեղծագործական մտայղացումներ, գրական Հանգանակներ, ստեղծագործական փոփոխման եւ զարգացման ճամբով, փոխանցուած են անցեալ դարու 40ական թուականներու դէմքերէն մինչեւ 90ական թուականները եւ Հուսկ ուրեմն մինչեւ Սիամանթօ, Վարուժան, Մեծարենց, Թէքէեան: Արդ, բացառիկ Հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն այդ երեւոյթները բացայայտելու, փոխանցման Հոլովոյթը սահմանելու եւ, վերջապէս, Սիամանթոյի կրած ազդեցութիւններու (Հեղինակին խօսքով՝ նախորդներէն վերցուած) ոլորտը ճշդելու կոչուած մեկնաբանական տողերը:

Բացառիկ շրջան մը արձանագրեց Հայ գրականութիւնը մեր դարասկիզբին: Ասիկա, ինչպէս կը ճշդէ գրագատը, Հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարի, ողբումներու եւ ծանր յուսալքումներու Հետ կապուած գրականութիւն էր. «ժողովրդի կենսափիլիսոփայութեամբ, դարերի իմաստութեամբ ու Հանճարով, ցաւով ու կրակով շաղուած բանաստեղծութիւն եւ արուեստ»:

Քանքարաւոր բանաստեղծներու սեռունդ մը նոր եւ ինքնատիպ բարձրութեան կը Հասցնէ արեւմտահայ չափածոյ արուեստը, որ կը դարդանայ ազգային եւ եւրոպական արուեստի զուգորդութեամբ, խաչաձեւումով, ստանալով գեղարուեստական ինքնուրոյն խորք եւ գրական նշանակելի դէմք: Այս Հանդրուանը, Համաձայն Ռշտունիի, կը բնութագրուի «քնարականութեամբ եւ էպիկական ուժով, ազգային ճակատագրի փիլիսոփայութեամբ»:

Ընդհանուր այս շրջագիծէն դիտելով է, որ գրականագէտը, այնուհետեւ, իրերայաջորդ գլուխներու մէջ կը ներկայացնէ նախ բանաստեղծին կեանքը, ապա անոր քերթողական արուեստը իր առանձնայատուկ գիծերով:

Այս բաժիններուն մէջ եւս Ռշտունի միշտ նկատի կ՚առնէ եւ կը մատնանշէ ժամանակաշրջանի իւրայատուկ նկարագիրը եւ այն գրական միջավայրը, ուր ապրեցաւ եւ ստեղծագործեց «Դիւցազնօրէն»ի, «Հայորդիներու» եւ այլ ակնառու գործերու Հեղինակը:

Այսպէս 1900ական թուականներուն, որ զուգադիպեցաւ Սիամանթոյի գրական ասպարէզ իջնելու տարիներուն, Հայ գրականութեան Համար Հրամայական պահանջ կը դառնար ազգային ցաւերու եւ տենչերու բացայայտումը, մասնաւորապէս 1894–96ի ջարդերէն ետք: Ասիկա «սարսափի ու տառապանքի, լուռ ցասման ու վրէժի, վհատութեան եւ դեգերումների տարիներ»ն էին, որուն բնական եւ ըմբռնելի Հետեւութիւնը պիտի ըլլար «ցաւի» եւ «յոյսի», «Հողեւլարքի» եւ «դիւցազնօրէնի» երգերը: Բանաստեղծն է, որ արդէն կը ճշդէ իր ուղին գրելով.

> «Տեսայ որ արդարութիւնը ստեղծել պէտք էր
> Եւ ազատութիւնը մոլեգնաբար յափշտակել…»

Մեկնակէտի ճշդումէն ետք, Ռշտունի կը թուէ բանաստեղծին քնարին առանձնայատկութիւնները Հիմ առնելով Սիամանթոյի աշխարհայեացքը, վիպապաշտութեան նկարագիրը, ինչպէս նաեւ բանաստեղծութեան եւ իրականութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող կապը:

Այս վերջին կէտին կապակցութեամբ Հ. Ռշտունի անհրաժեշտ կը գտնէ անդրադարձով մը Հերքելու այն մեղադրանքները, որ եղան անցեալին, Հայ ազատագրական շարժումը պարսաւողներու կողմէ: Ծանօթ է, որ կարգ մը գրիչներ, վարդապետական որոշ տեսութենէ մը առաջնորդուած, « գաղափարական սխալ դիրքորոշում » մը որդեգրեցին «Հայկական ազատագրական մաքառումներուն » Հանդէպ: Օրինակ, Ա. Կարինեան քննադատեց Սիամանթոյի ձգտումը « մեծաբելու պարտիզաններին, տաճկահայ այն Հայդուկներին, որոնք առանց ժողովրդի լիագօրութեան ձեռնարկում էին տարբեր քաղաքական էքսպերիմենտներ ». աւելին՝ Կարինեան նոյնիսկ քննադատեց Թումանեանը՝ անոր «Հայրենիքիս Հետ» բանաստեղծութեան Համար, բանաստեղծին գործին մէջ տեսնելով «նացիոնալիզմի» եւ «ռազմական ինստինկտների» արտայայտութիւն, իսկ « Տաճկահայաստան » բառին մէջ՝ վերացական արտայայտութիւն:

« Հերոսականութեան այս ռոմանտիկական սկզբունքը կտրուած չէ կեանքից, կը պնդէ իրաւամբ գրագատը, քանի որ նրա Հիմքում դրուած է իրականութիւնը, Հողեւլարքի եւ յոյսի մէջ տարուբերող Հայրենիքը, ժողովրդի փրկութեան պրոբլեմը: Հերոսական կերպարները, չնայած ռոմանտիկական (վիպապաշտ) եւ հիպերբոլիկ (չափազանցուած) նկարագրութիւններին, ոչ միայն իրական Հիմք ունեն, այլեւ յաճախ ծանօթ դէմքեր են, ժամանակին աՀագին ժողովրդականութիւն վայելող Հերոսներ»:

Սիամանթօ զարգացուցած է դեռ անցեալ դարու կէսէն ցայտուն դարձող քաղաքական – Հայրենասիրական նիւթը, թեման, անոր տալով գեղարուեստական նոր բովանդակութիւն: Հայրենասիրութիւնը բանաստեղծին մօտ եւս կը դառնայ գեղարուեստական ներգործութեան Հիմնական միջոց: Այս գետնի վրայ Սիամանթօ «իր մարտական քնարով եւ գրական իտէալներով Հարազատ է դառնում նոր դարի բոլոր Հայ մեծ գրողներին՝ Աբովեանից մինչեւ Վարուժան »:

Բանաստեղծը կը ձգտի խորացնել եւ ընդարձակել քերթողութեան ներգործութիւնը, տալով անոր դիւցազներգական նկարագիր, ինչպէս նաեւ լայն շունչ: Ու ասոնք դասական ընդունուած միջոցները խախտող արտայայտչական նոր ձեւերով:

Հեկտոր Ռշտունի տարրաբանական վերլուծումի կ՚ենթարկէ յաճախ բանաստեղծին քերթուածները՝ տող առ տող, բացայայտելու Համար անոնց ինքնատիպ առանձնայատկութիւնները: Անշուշտ Հոն կան մեկնաբանութիւններ, որոնք կը կարօտին աւելի լայն պարզաբանումի, իսկ ուրիշներ՝ կը մնան վիճելի:

Գրագատը լայնօրէն եւ մանրամասնօրէն քննած եւ ուսումնասիրած է Հայ մամուլի եւ առանձին գիրքերու եւ Հանդէսներու մէջ Հրապարակուած յօդուածներն ու այլ բնոյթի գրութիւնները Սիամանթոյի մասին: Յատկանշական է այն իրողութիւնը, որ Ռշտունի յատուկ քննութեան ենթարկած է, ինչպէս կը Հաստատուի իր մենագրութեան էջերէն, ո՛չ միայն Պոլսոյ անցեալի պարբերական մամուլը, այլեւ արտասահմանի մէջ տասնամեակներու ընթացքին Հրատարակուած այն բոլոր նիւթերը, որոնք կապ ունին բանաստեղծին Հետ: Աւելին՝ տքնաջան աշխատանքով ուսումնասիրած է Հայաստանի գրականութեան եւ արուեստի Թանգարանին մէջ ի պահ դրուած Սիամանթոյի Հարուստ դիւանը:

Այս Հետազօտութեան եւ պրպտումին կը պարտինք կարգ մը նորութիւններ բանաստեղծին կեանքին եւ ստեղծագործութեան մասին, ինչպէս նաեւ Հատորին վերջընթեր գլուխին սեւագիր, անտիպ էջերը, որոնք լայն Հետաքրքրութեան առարկայ կը դառնան անկասկած:

Գրագատը վերլուծող միտք մըն է, թէեւ երբեմն կը դիմէ չափազանցութիւններու իր գնահատական տողերուն մէջ, իսկ երբեմն ալ՝ միտքերու կրկնութիւններ կը ծանրացնեն մեկնաբանական նկարագիր ունեցող անոր տողերը:

«Սիամանթօ» Հատորը լուրջ աշխատանքի մը արգասիքն է:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) «Սիամանթօ», հեղինակ՝ Հեկտոր Ռշտունի, Երեւան, 1970: 475 էջ:

ՄՏԵՐԻՄ ՁՐՈՅՑ

Առեն է, կը կարծենք, սիրտ–սրտի զրոյցի մը նստելու բոլոր անոնց Հետ՝ որոնք նամակներ, Թղթակցութիւններ, յօդուածներ եւ զանազան գրութիւններ ղրկած են մեզի Հրատարակութեան խնդրանքով ու անպայման մամլոյ մեր աշխատանքներուն նպաստելու գուրգուրա

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

Միւս կողմէ արժանապատուութեան վիրաւորանք կը զգար նաեւ տեսնելով որ Վաhանի դէմ իր բռնած ընթացքը որեւէ Հիմք չունէր եւ այդ կէտին մէջ ինք էր խաբուողը իր անհիմն կասկածներովը: Ու Հիմա իրեն Համար տեսակ մը պզտիկութիւն կը Համարէր Վաhանը իբրեւ ամուսին ընդունիլ:

Իրեն այնպէս կուգար որ այս կերպով պարտութիւն մը կրած պիտի ըլլայ, կամ իր յանցանքին Համար ներում խնդրած:

Ու կ՚ուզէր սպասել, յուսալով որ դիպուածը օգնութեան պիտի Հասնէր իրեն եւ ամէն բան կարգադրէր:

Իր Հպարտութիւնը կ՚արգիլէր իրեն որոշում մը տալ, զոր տեսակ մը զիջողութիւն կը նկատէր: Բայց միւս կողմէ իր սիրտը ներքնօրէն քննելով՝ կը ստիպուէր ինքնիրեն խոստովանիլ թէ՝ Վաhան շատ աւելի մեծ տեղ մը սկսած էր գրաւել Հոն, քան որչափ չէր կրցած գրաւել Շաւարշ:

Ասոր Համար ահա, Հակառակ իր բարեկամուհիին ստիպումներուն, ոչ Հաստատական եւ ոչ ալ ժխտական պատասխան մը տալու ուժը կը զգար իր մէջ:

Երկու մանկամարդ կիները վերադարձան տուն եւ զացին միացան էրիկմարդոց որոնք պարտէզի տաղաւարին ներքեւ Հաւաքուած, օրուան քաղաքական անցքերուն վրայ կը խօսէին:

Ազատարար բանակին վերջնական յաղթութիւնը ողեւորած էր ամէնքն ալ եւ ապագայի մասին շլացուցիչ Հեռապատկերներու վրայ կը խօսէին:

Վաhան մանաւանդ շատ խանդավառուած էր եւ մտադրութիւն կը յայտնէր քիչ ատենէն դառնալու դէպի երկիր եւ նոր ու բեղուն գործունէութեան մը մէջ նետուելու:

Ճոն Կորեկ Համակարծիք էր իրեն:

— Եթէ, կ՚ըսէր, նոր ռեժիմը վերջնականապէս Հաստատուի ու արմատանայ, երբ ներքին գաւառներու բարեկարգութեան ձեռնարկուի, անշուշտ ամէնքս ալ պէտք է վերադառնանք մեր երկիրը ու մեր ամբողջ կարողութիւնը եւ դրամագլուխը նուիրենք մեր Հայրենիքի վերածնունդեան: Ես իմ մասիս, միտքս դրած եմ Ամերիկայի գործս փակել եւ երթալ Հայկական կեդրոնի մը մէջ Հաստատուիլ ու Հոն գործել:

Այս մտադրութիւնը անախորժ թուեցաւ իր կնոջ, որ բողոքեց եւ ըսաւ որ ինչ որ ալ ըլլայ ինք տրամադիր չէ երթալ գաւառը բնակելու:

— Եթէ Ամերիկա գործդ վերջացնես եւ գաս Պոլիս Հաստատուիս, ատոր ըսելիք չունիմ բնաւ:

Վաhան դիտել տուաւ որ գաւառի կեանքն ալ այնքան Հաճելի է որքան Պոլիսինը կամ Ամերիկայինը, թէեւ Հաճոյքներու ձեւն ու տեսակը իրարմէ բոլորովին կը զանազանուէին:

Սուրբիկ Հանըմ ինքն ալ խօսքի խառնուեցաւ եւ ըսաւ թէ Պոլսեցիի մը Համար անկարելի էր գաւառը ապրիլ, գաւառ Հարս գացող աղջիկներու մէկ քանի օրինակներ յիշեց, որոնց ամէնքն ալ ըստ իրեն, թշուառ եղած էին:

— Կը մեռնիմ՝ աղջիկնիս գաւառ Հարս չեմ ղրկեր, վճռեց ի վերջոյ:

— Բայց եթէ անոնք ուզեն երթալ, դիտել տուաւ Ճոն Կորեկ:

— Չէ, անկարելի է որ ուզեն, պատասխանեց Սուրբիկ Հանըմ, մի՞թէ Պոլսոյ մէջ վարժուողը կրնայ գաւառը ապրիլ:

Ի զո՛ւր Վաhան կը ջանար Համոզել թէ գաւառի կեանքն ալ շատ ապրելի է եւ թէ ինքը կը ճանչնար պոլսեցի աղջիկներ որոնք գաւառները բնակելով շատ երջանիկ էին:

— Քու կարծիքդ ի՞նչ է, Հարցուց Զապէլ դէպի Զարուհին դառնալով որ միւնոյն ատեն խօսակցութեան չէր մասնակցած:

— Ինծի Համար տեղը կարեւորութիւն չունի, պատասխանեց մանկամարդ կինը, մարդս ամէն տեղ երջանիկ կամ դժբախտ կրնայ ըլլալ:

— Ահա խելացի պատասխան մը, գոչեց Ճոն Կորեկ:

— Բայց դուն առաջ ատանկ չէիր մտածեր, ըսաւ Սուրբիկ Հանըմ իր աղջկան:

— Առաջ կեանքի փորձառութիւն չունէի, պատասխանեց Զարուհի:

Զարուհիի խօսքերը նոյնքան զարմանք պատճառեցին Բարսեղ էֆէնտիի, որչափ Սուրբիկ Հանըմին:

— Արդեօք, մտածեց, մասնաւոր դիտումո՞վ մըն էր որ այս գաղափարը յայտնեց:

Խօսակցութիւնը վերջ գտաւ ճաշի զանգակին զարնուելով:

Լուսնոտ Հիանալի գիշեր մըն էր: Կերակուրէն ետքը մանկամարդ կիները փոքր յայտնեցին պտոյտ մը կատարելու:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(273 – Շար.)

զգացումով, սակայն ոչ միայն գոհացում չէին գտած, այլեւ, յաճախ, անպատասխանի մնացած:

Կ'ըմբռնեն անոնք թերեւս, որ խմբագրութիւնը կրնայ պատճառ մը ունեցած ըլլալ՝ գրկուածը չհրատարակելու համար. սակայն արդարօրէն կը վրդովին՝ երբ լռութիւն միայն գտնեն... բացատրութեան տեղ:

— Ինչո՞ւ տեղ չի գտներ իրենց գրութիւնը թերթին մէջ. ինչո՞ւ պատասխան չի տրուիր իրենց հարցումին. ինչո՞ւ խմբագրութիւնը ընթացք չի տար իրենց մէկ կամ միւս խնդրանքին՝ որուն համար նոյնիսկ երբեմն հասցէագրուած եւ նամակադրոշմուած պահարաններ ալ կը ներփակեն...

Ճշդենք, նախ, թէ չենք անգիտանար տարրական փափկանկատութեան պահանջները:

Ամէն նամակ ու ամէն գիր՝ որ ուղղուած է մէկուն, իր պատասխանը պէտք է ունենայ:

Կրթութեան եւ կենցաղագիտութեան պակաս կ'ենթադրէ թերացումը այս մարզին մէջ, երբ մանաւանդ նամակագիրը կամ յօդուածագիրը արձագանգի մը կը սպասէ. պատասխանի մը կը կարօտի. հետեւութեան մը ակնկալութիւնը ունի. պահանջը կը զգայ լուսաբանութեան կամ բացատրութեան:

Մինչ կը գիտակցինք այս ընկերային պարտաւորութեան, միւս կողմէ ընդհանրապէս կը թերանանք սակայն տարրական այդ սովորականութիւնը յարգելու մեր բծախնդրութեան մէջ:

Եթէ ամէն օր նուազագոյն հինգ նամակ ու երեք-չորս հրատարակելի գրութիւն կը ստանանք — բոլորն ալ երկտող պատասխանի մը կարօտ — հազիւ մէկուն ու երկուքին արձագանգ կրնանք տալ:

Ու նամակագիր եւ յօդուածագիր արդարօրէն կը մղուին եզրակացնելու վստահօրէն՝ թէ իրենց հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումին մէջ առնուազն անտարբերութիւն կայ, եթէ ոչ՝ չկամութիւն կամ դաստիարակութեան պակաս:

Արդ, առանց աջ ու ահեակ խոտորումի, կ'ուզենք «համագումար» կամ «միանուագ» պատասխանել մեր յարգելի նամակագիրներուն ու յօդուածագիր-թղթակիցներուն.

— Ժամանակ չունինք:

Ժամանակ ունէի՞ն հինները: Անգործ, ծոյլ կամ անհո՞գ էին երբեմնի խմբագրական պատասխանատուները իրենց տարբեր աշխատանքներուն մէջ, երբ ժամանակ կը գտնէին ստացուած նամակներէ մեծագոյն մասին պատասխանելու: Եւ եթէ անոնք ձեւը կը գտնէին լռութիւն չպահելու՝ ուրեմն ի՞նչ պատահեցաւ որ այսքան անգտանելի է դարձած «ժամանակը»...

Ճիշդ չենք նկատեր հրապարակային լայն ու մանրամասն բացատրութիւններ տալ հայկական թերթերու մերօրեայ ներքին կացութեան՝ այսինքն հայ թերթին ամէն օր ծնունդ տուող խմբագրական, վարչական թէ տպարանային աշխատաւորութեան աշխատանքի պայմաններու մասին:

Սակայն կ'ուզենք ընդհանուր կերպով դիտել տալ, թէ Հայ Մամուլը, գրեթէ ամէն տեղ, աննախընթաց անձկութիւն մը կ'ապրի ուժերու եւ անձնակազմերու. կը ծառայէ հեւքով մը՝ որ բաղդատութեան եզր չունի նոյնիսկ տասնամեակ մը առաջ գոյութիւն ունեցող տարրական պայմաններու հետ:

Ութժամեայ պրկուած լարումի մը մէջ են այն մէկ-երկու հոգիները՝ որոնց ուսերուն կը ծանրանայ օրաթերթի մը խմբագրութիւնն ու հրատարակութիւնը:

Հե՛շտ գործ է «չտեմարան պիտի գիտենայ» նկատել որեւէ հրատարակութիւն ու ասկէ-անկէ ապահովուած ձեռագիրներով ու թարգմանութիւններով խճողել որեւէ թերթ: Հաւանօրէն երեք-չորս ժամուան յոգնութիւն ու ճիգ:

Սակայն եթէ նկատի ունենանք, որ թերթ մը հանրային պարտաւորութեան տակ է ամէն օր «կերակրելու» իր ընթերցողները տեղական թէ համահայկական կեանքի բոլոր վիճակներով, երեւոյթներով ու անցուդարձերով, տարրական թէ վերլուծական նշմարներով, ներքին թէ յարաբերական հարցերու արծարծումով, — կրնաք ենթադրել՝ թէ մէկ կամ երկու հոգին ի՛նչ կրնան ընել իրենց մէկ, երկու կամ երեք հեռաւոր աշխատակիցներով...

Մօտաւոր անցեալին, ու մինչեւ 1960ական թուականներ, մեր թերթերը գրեթէ կրկնապատիկ (եթէ ոչ աւելի) անձնակազմերով կը տքնէին: Եւ յետոյ, իրենց թեքնիք կամ վարչական հնարաւորութիւնները անհամեմատօրէն ձեռնտու էին համակարգուած աշխատանքի: Աշխատակիցներ, արտատպումներ, թարգմանական ու սրբագրային զբաղումներ՝ նուազ կը ծանրաբեռնէին խմբագրական կազմը:

Այսօ՞ր: — Լաւ է ներքին մտահոգութիւնները չփոել որովհետեւ իմաստ չունի մեր օրերու ընդհանուր տագնապներէն ու դժուարութիւններէն բխող խոչընդոտներ թուել ընթերցողին, երբ արդէն կեանքի մեր բոլոր մարզերուն մէջ այսօրը այնքա՛ն պերճախօս է ու մեր ընդհանուր անձկութիւնը բացորոշ:

Վայրկեաններն իսկ պէտք է օգտագործել, անձերու եւ միջոցներու տագնապը դիմագրաւելու համար: Մամլոյ աշխատանքը կամ խմբագրական գործը կ'ենթադրէ հեւալ ոչ միայն թերթերուն, ձեռագիրներուն, հեռաձայններուն, պարբերական այցելուներուն, գիրքերուն ու տեղեկատուական գործակալութեանց հաղորդումներուն առջեւ, այլեւ յանձնառու ըլլալ յաւելեալ կարգ մը պարտականութեանց՝ որոնք ուղղակի ոչ մէկ աղերս ունին մտքի եւ գրչի հետ...

Դեռ խօսքը չենք ըներ մեր տարբե՛ր տաղտուկներուն: Ի՛նչ անիմաստ, անտեղի, Մամլոյ հետ աղերս ու կապ չունեցող գրութիւններ կը հասնին մեզի յաճախ՝ որոնց ընթերցումին յատկացուած ժամանակը հաւանօրէն օգտակար ըլլար ուրիշներուն...

Քիչ չէ արդարեւ թիւը այնպիսիներու՝ որոնք չեն ուզեր սորվիլ թէ ի՛նչ բան եւ որո՛ւ պիտի գրեն. ի՛նչը ներելի է պահանջել կամ խնդրել եւ ի՛նչը չառաջարկել իսկ. ի՛նչպէս գրել եւ ո՛րքան պահանջկոտ ըլլալ:

Արդ, պէտք չէ դառնանալ ու դատապարտել:

Կարելին՝ կ'ընենք առանց յապաղման. իսկ անկարելին՝ կը փորձենք: Եթէ օրը քսանըեւչորս ժամ ունի, 12–14ը կուտանք յաճախ մեր գործին: Օրուան մէջ ժամուան մը դադար իսկ չունի հայ մամլոյ աշխատաւորութիւնը:

Թերացում ըլլալէ չի դադրիր անշուշտ մեր լռութիւնը այս բոլորը ըսելէ ետք ալ: Գիտե՛նք ատիկա: Ու ցաւ ունինք, որ այդպէս է: Սակայն մի՛շտ կը յուսանք, որ հայ մարդը սիրտ ունի եւ հոգի, ու գիտէ մտքին ամէնէն ամուր դատումն անգամ անարդար հռչակել երբեմն...

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ԷՐԻԽ ՄԱՐԻԱ ՌԸՄԱՐՔ

—o—

Տարիներ առաջ կարդացի անոր գիրքը՝ Իմ վէսթէն Նիից Նոյէս:

«Հանդարտութիւն կը տիրէ արեւմտեան ճակատին վրայ», կ'ըսէր անգլերէն թարգմանութիւնը: «Արեւմուտքի մէջ ոչ մէկ նորութիւն» թարգմանած էին Ֆրանսացիք ու մենք ալ նոյն խորագիրը ընդգրկած էինք:

Երեսունեւմէկ տարեկան երիտասարդ մըն էր այն ատեն հեղինակը, որ 1929ին հրատարակած էր այդ գիրքը: Յիշատակներ Ա. Աշխարհամարտէն, Ֆրանքօ-գերման ճակատին վրայ:

Վէպը, մէկ տարուան ընթացքին, մէկ միլիոն օրինակ սպառեցաւ միայն Գերմանիոյ մէջ: Յետոյ թարգմանուեցաւ արագօրէն բազմաթիւ լեզուներու ու ամբողջ աշխարհ ճանչցաւ Էրիխ Մարիա Ռըմարքը: Հակապատերազմեան գաղափարներով ակադձուն գիրք մըն էր «Իմ Վէսթէն Նիհց Նոյէս»ը, զոր լափեցին անյագօրէն պատերազմի արհաւիրքներէն զզուած միլիոնաւորներ՝ համայն աշխարհի մէջ: Ու 1930ին Ամերիկացիք շարժանկարի վերածեցին զայն: Ու դարձաւ անկրկնելի դասական մը:

1898 Յունիս 22ին ծնած էր Էրիխ Մարիա Ռըմարք, Գերմանիոյ Օսնապրիւք քաղաքին մէջ, պարզ ու աղքատիկ ընտանիքի մը մէջ: Աննշան մէկն էր: Փողոցէն անցնող մարդը: Խաղաղութեան թշնամիները բռնեցին անոր օձիքէն ու զինուորական համազգեստը կռնակը անցընելով ղրկեցին պատերազմական ճակատ: 1916ին էր այդ ու Ռըմարք 18 տարեկան պատանի մըն էր, մարմինը կեանքով լեցուն եւ մտքին մէջ գաղափարներ, հարցումներ, որոնց լուծումը չկար:

Այո, «Հանդարտութիւն կը տիրէր արեւմտեան ճակատին վրայ»: Բայց ինչո՞ւ այս պատերազմը: Ինչո՞ւ սպաննել ջանալ այս Ֆրանսացի տղան, որ հոն, դիմացը կը գտնուէր տղմոտ խրամին մէջ:

Բայց ինչո՞ւ Ֆրանսացի տղան թշնամի էր իրեն: Ինքը Ռըմարք, չէր իսկ ճանչնար այդ Ֆրանսացին...:

Եւ թնճուկը կը բարդանար հետզհետէ, առանց լուծումի նշոյլ մը իսկ ցոյց տալու, մինչեւ 1929ին յանդեցաւ աշխարհահռչակ վէպին: Երբեմնի պարզուկ, հետեւակ զինուորը, Ռըմարք, հսկայի մը նման կանգնեցաւ պատերազմ հրահրող ճիւաղներու դէմ, իր խօսքը լսելի ընելու համար միլիոնաւոր զոհերու եւ անոնց ընտանիքներուն:

Բայց պատերազմի լորտերը ձեռնածալ չէին անշուշտ: Նոր զոհեր կը պահանջէին անոնք եւ Էրիխ Մարիա Ռըմարք լուրջ արգելք մըն էր: Անմիջապէս որ ախտավարակ Հիթլէր գործի գլուխ անցաւ, «Իմ Վէսթէն Նիհց Նոյէս»ը արգիլուեցաւ ժողովուրդին իբրեւ յետադիմական գրութիւն եւ Ռըմարք չկարենալով տոկալ հալածանքին, անցաւ Զուիցերիա եւ 1939ին Միացեալ Նահանգներ երթալով ընդունեցաւ ամերիկեան հպատակութիւնը: Հոն հրատարակեց իր յաջորդական գործերը. 1931՝ Վերադարձի ճամբան, 1937՝ Երեք ընկեր, 1941՝ Խլեակներ, 1949՝ Յաղթական կամար, 1952՝ Կեանքի կայծը:

Անտարակոյս հրաշալի գիրքեր էին բոլորն ալ, որոնց մէջ Ռըմարք ջանաց տարածել իր հակապատերազմեան, մարդկային գաղափարները: Եւ ահա անոնք բոլորն ալ կաղապարուեցան 1929ի գլուխ գործոցին, «Արեւմուտքի մէջ նոր բան չկայ»ին վրայ: Կարծես այդ գիրքը ըլլայ միակ առաջնորդը, տեսակ մը արեւ, որու շուրջ կը դառնային անուանի հեղինակին միւս բոլոր գործերը ձգողութեան անխուսափելի օրէնքին հետեւելով: Եւ անոնցմէ ոչ մէկը կրցաւ ոչ թէ գերազանցել, այլ հասնիլ իսկ առաջին տիտան գործին կատարելութեան:

Ռըմարք շատոնց քաշուած էր գրական ասպարէզէ: Մենք զինքը Ամերիկա կը կարծէինք, բայց թերթերէ լսեցինք թէ աչքերը այս ապերախտ աշխարհին փակեր է Լոքարնոյի մէջ: Եօթանասուներկու տարեկան էր:

Ինքնատիպ էր Էրիխ Մարիա Ռըմարք, որովհետեւ կը գրէր պարզ ու յստակ, եւ իր ըսելիքները չէր զարդարեր «գրական» բառերով ու բացատրութիւններով:

ՎԱՀՐԱՄ ԲԱՐՈՒՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

—o—

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Հիւանդը տանողները, որոնց մէջ էր նաեւ Աննա Միխայլովնա, Փիէրին հաւասարեցան եւ ան մարդոց ուսերուն եւ ծոծրակներուն մէջէն տեսաւ հիւանդին ուռուցիկ, դէր, բաց կուրծքը, հոլանի ուսերը եւ ճերմակ զանգրահեր առիւծին գլուխը: Այդ գլուխը անսովոր լայն ճակատով, գեղեցիկ զգայական բերնով եւ վսեմ սառն նայուածքով, մահուան մերձաւորութենէն աղարտած չէր, սակայն մարդոց անհաւասար քայլերէն անզօր կը տատնէր եւ սառն, անտարբեր հայեացքը անորոշութեան մէջ կը թափառէր:

Քանի մը վայրկեան իրարանցումը շարունակուեցաւ մահճակալին շուրջը: Հիւանդը տեղափոխողները հեռացան: Աննա Միխայլովնա Փիէրին ձեռքին դպելով ըսաւ. «Եկէք»: Փիէր անոր հետ մէկտեղ մահճակալին մօտեցաւ: Հիւանդին գլուխը բարձերուն վրայ կը հանգչէր: Իսկ ձեռքերը վերմակէն դուրս կուրծքին վրայ քովէ քովի դրուած էին: Երբ Փիէր մօտեցաւ, կոմսը ճիշդ անոր երեսին նայեցաւ, սակայն այնպիսի նայուածքով մը, որուն իմաստն ու նշանակութիւնը մարդոց անմատչելի է: Այդ նայուածքը կամ բան մը չէր ըսեր կամ շատ բան: Փիէր կեցաւ ընելիքը չգիտնալով եւ հարցականօրէն Աննա Միխայլովնային նայեցաւ: Աննա Միխայլովնա աչքերով հիւանդին ձեռքը ցուցուց եւ շրթունքներով օդային համբոյրներ ղրկեց անոր: Փիէր մեծ ջանքով վիզը երկնցուց, որպէսզի վերմակին չդպչի, եւ կատարեց առաջնորդուհիին պատուէրը, հիւանդին խոշոր ձեռքը համբուրեց: Կոմսին ոչ ձեռքը եւ ոչ ալ դէմքի մկանունքներէն մէկը շարժեցաւ: Փիէր նորէն հարցականօրէն Աննա Միխայլովնային նայեցաւ: Աննա Միխայլովնա աչքերով մահճակալին քովը դրուած աթոռը ցուցուց: Փիէր հնազանդութեամբ նստաւ աթոռին վրայ, աչքերով հարցնելով թէ անոր միտքը ճիշդ հասկցաւ: Աննա Միխայլովնա գլուխը շարժեց ի նշան համաձայնութեան: Փիէր դարձեալ եգիպտական կուռքի մը միամիտ դիրքը առաւ, ցաւելով որ իր խոշոր դէր մարմինը այդքան մեծ տեղ կը բռնէ, ամբողջ ուժով կ'աշխատէր հնար եղածին չափ պզտիկ երեւալ: Կոմսին նայեցաւ: Կոմսին աչքերը ուղղուած էին այն կէտին, ուր կը գտնուէր Փիէրին գլուխը, երբ ոտքի վրայ էր: Աննա Միխայլովնայի դէմքին վրայ կը կարդացուէր հօր եւ որդւոյ մը վերջին տեսակցութեան ամբողջ սրտաշարժութիւնը: Այս բոլորը երկու վայրկեան տեւեց, սակայն Փիէրին ամբողջ ժամ մը երեւաց: Յանկարծ կոմսին մկանունքներուն եւ կնճիռներուն մէջ շարժում մը նկատուեցաւ: Շարժումը ուժովցաւ եւ գեղեցիկ բերանը պրկուեցաւ (Փիէր հիմա միայն հասկցաւ թէ հայրը մահուան որքան մերձ է) ծամըռուած բերանէն անորոշ խռպոտ ձայն մը լսուեցաւ: Աննա Միխայլովնա լարուած ուշադրութեամբ հիւանդին աչքերուն մէջ նայեցաւ, աշխատելով հասկնալ անոր ցանկութիւնը, մէյ մը Փիէրը կը մատնանշէր, մէյ մը խմիչքը կը ցուցնէր, մէյ մը հարցական շշուկով Վասիլիյ իշխանը կ'անուանէր: Հիւանդին աչքերն ու դէմքը անհամբերութիւն կ'արտայայտէին: Գլխուն ետեւը կեցող սպասաւորին նայելու ճիգ մը ըրաւ:

— Միւս կողմին վրայ դառնալ կ'ուզէ, շշնջաց ծառան եւ կոմսին ծանր մարմինը դարձնելու համար ոտքի ելաւ:

Փիէրն ալ կ'օգնէր կոմսը դարձնելու ատեն, կոմսին մէկ ձեռքը անզօր ետ ինկաւ եւ ի զուր կը ջանար վերցնել զայն: Կոմսը նշմարե՞ց այն սարսափով լեցուն հայեացքը, որով Փիէր անզօր ինկած ձեռքին կը նայէր, թէ անոր մեռնող ուղեղին մէջ ուրիշ միտք մը յղացաւ, յայտնի չէ միայն թէ մէկ քանի անգամ փոփոխակի մէյ մը ձեռքին մէջ, Փիէրին նայեցաւ եւ անոր դէմքին վրայ երեւցաւ թոյլ, տանջալի ժպիտ մը, կարծես իր սեփական անզօրութիւնը ծաղրող: Այս ժպիտի տեսքէն Փիէրին սիրտը յանկարծ ճմլուեցաւ եւ արտասուքները ողողեցին անոր աչքերը: Հիւանդը միւս կողքին վրայ դարձուցին: Ան հառաչեց:

— Նիրհեց, ըսաւ Աննա Միխայլովնա, նկատելով ներս մտնող իշխանուհին: Երթանք:

Փիէր դուրս ելաւ:

Ընդունարանին մէջ Վասիլիյ իշխանէն եւ անդրանիկ իշխանուհիէն զատ ուրիշ մարդ չկար: Անոնք Եկատէրինայի պատկերին տակ իրարու քով նստած՝ բանի մը վրայ տաք տաք կը խօսէին:

Հէնց որ Փիէրը եւ անոր առաջնորդուհին տեսան, լռեցին: Իշխանուհին բան մը պահեց արագօրէն եւ շշնջաց.

— Այդ կինը տեսնելն իսկ անտանելի է:

— Կատիշը պատուիրեց փոքրիկ հիւրանոցին մէջ թէյ մատուցանել, ըսաւ Վասիլէյ իշխանը Աննա Միխայլովնային: Դուք, խեղճ Աննա Միխայլովնա, աղէկ կ'ըլլայ քիչ մը կազդուրուիք, թէ չէ ուժերնիդ չի բաւեր:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կեսարիոյ աղէտին տարեդարձին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Դեկտ. 6ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Կը հրաւիրուին Կեսարացիները եւ նահատակաց յիշատակը յարգողները:

×

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Զարդարեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զարդարեան եւ զաւակները Երուանդ եւ Գոռին, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Օհանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Այգը Գողալեան եւ զաւակները (Ռումանիա), Տէր եւ Տիկին Վահէ Թելեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Սիմոն Եղսէեան եւ զաւակները, Պր. Սեպուհ Եղսէեան (Պոլիս), այրի Տիկին Էլիզ Թելեան եւ զաւակները (Պոլիս), Պր. Մարգար Զագիկեան (Լատին Ամերիկա), այրի Տիկին Եղիսաբէթ Ղայիխճեան (Մոնթրէալ), Պոլ. Օտտոյի Թաղականութիւնը, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն Կիրակի 6 Դեկտեմբեր յետ պատարագի, Պոլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, աներ-հօր, ազգականին, նախկին ատենապետին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգողներուն:

×

Տիկին Մելինէ Ստեփան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի առաւօտ, Դեկտ. 6, իր մօր՝

ՍԻՐԱԶԱՐԴ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարեդարձին առթիւ, ինչպէս նաեւ ներոջ

ՌՈԶԻ ՊՈՆԱՐՏԷԼԻ

(Քալիֆորնիա)

մահուան Ա. տարեդարձին առթիւ:

Այս առթիւ Տիկին Մելինէ Ստեփան կը նուիրէ 30 Ֆ. Բարեգործականի, 20 Փարիզի եկեղեցիին եւ 20 «Յառաջ»ին:

Թերզիպաշեան ընտանիքը (Պոլիս), Տիւմանեքէն ճաշարանին անօրէնութիւնն ու անձնակազմը ցաւով կը ծանուցանեն

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ (ԱՐԹԻՒՐ)

ԹԵՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

արկածալի մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանը, Նոյեմբեր 26ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ առտու ժամը 9ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ — Հ. Յ. Դ. Անի Կոմիտէի ընդհանուր ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, նոր ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պանեօ-Բաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր. Տիկին Հաքիմեանէ իր աղջկան Սեդայի ամուսնութեան առթիւ Տարօն Պօղոսեանի հետ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 20 ֆր. Պ. Առաքել Թաթուլեանէ Տարօնցի Տիգրան Գէորգեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբերդցիական Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը (Ֆրանսայի շրջան) իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութեան անդամ հայրենակից Պ. Հայկ Տէր-Մարտիրոսեանի եւ իր զաւակներուն, այրի Տիկին Աննա Տէր-Մարտիրոսեանի, Նաճարեան, Աւագեան եւ Ծիւրաքճեան ընտանիքներուն եւ իրենց բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, քրոջ և հարսին Տիկ. Ալիս Տէր-Մարտիրոսեանի (ծնեալ Աւագեան) մահուան առթիւ:

ՓԷՆ-ՔԼԸՊ

Այս Շաբաթ օր ժամը 14,30էն սկսեալ Փարիզի Արեւտրական Սենեակի սրահին մէջ (27 Ավընիւ տը Ֆրիէտլանտ)

ՎԻԿՏՈՐ ԿԱՌՏՈՆ

կը ստորագրէ իր գիրքերը:

ՆՈՒԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին կը նուիրեն. Տիկին Զուարթ Կոստանեան, Նիւ Եորք, 25 տոլար: Օր. Անի Վարդանեան 100 ֆրանք:

ՔՍԱՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿ

Ֆրանսահայ մանուկներու բանակումի հիմնադրութեան քսանեւհինգամեակին առթիւ ընդունելութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Երկուշաբթի 7 Դեկտ. երեկոյեան ժամը 19ին, Օթէլ Նորմանտիի սրահին մէջ, Մարսէյլ:

Խօսք պիտի առնեն

Նախարար Պ. ԺՕԶԷՖ ՔՈՄԻԹԻ

եւ Վեր. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԷԼՎԱՃԵԱՆ

հիմնադիր – տնօրէն բանակումին

Մուտք՝ հրաւիրատոմսով միայն

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օգնութեան Մարմնի կեդր. վարչութիւնը նիստ գումարեց 23 Նոյեմբեր ժամը 17ին, իր կեդրոնատեղիին մէջ:

Պարբերական այդ ժողովին ներկայ եղան Մարսէյլէն Տիկիններ Խաչիկեան Սիրարփի, Շէլէլէկեան Արուսեակ եւ Մելիքեան Անժէլ եւ յանձնեցին 2317,55 ֆր. զորս հաւաքած էին Մարսէյլէն եւ շրջականերէն՝ Սէնթ Մարկրիթ, Պօմոն, Սէն Լու, Սարդան, Վալպարէլ, Սէն Ժեռոմ, Կարտան, Սէնթ Աշ, Գանէ եւ Կրընօպլ:

Այդ գումարը պիտի յատկացուի Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին:

Պարտք կը սեպենք մեր շնորհակալութիւնները յայտնելու թէ՛ յիշեալ տիկիններուն եւ թէ բոլոր անոնց որոնք այդ գումարը տրամադրած են:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՕԳՆՈՒԹՅԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 20, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15,30ին վարժարանին մէջ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտ. 12 ժամը 8,30ին

SALLE PAUL FARALICQ, Rue Yves Toudic (Métro République)

Կը նախագահէ ընկ ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Quelques poèmes choisis
pour composer

La légende Arménienne

Disque 33 tours

Montage poètique et réalisation *EVE GRILIQUEZ*
Production ROUBEN MELIK

Կ'արտասանեն

François Chaumette (sociétaire de la Comédie Française)
Jean-Jacques Aslanian — Eve Griliquez — Jean Martin

Թարգմանուած հեղինակներ՝

Եղիշէ Չարենց, Նարեկացի, Յովհ. Թումանեան, Վահան Տէրեան, Յովհ. Շիրազ, Սայաթ Նովա, Յովհ. Երզնկացի, Նահապետ Քուչակ, Վահան Թէքէեան, Դանիէլ Վարուժան, Պարոյր Սեւակ եւ ժողովրդական:

ԳԻՆ 30 ՖՐ.

PRIX 30 FR

Դիմել

Editions EREBOUNI, B. P. 46, Charenton(94) — Eglise Arménienne, 15 Rue Jean Goujon, Paris (8e) — Librairie H. Samuélian, 51, Rue Mr-le-Prince — Tarpinian, 269, Bd. Voltaire — Palouyan, 43, Rue Richer Paris (9e) et « Haratch »

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԶՈՐ ԿՐՆԱՔ ԸՆԵԼ ՁԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ԼԻՈՆԻ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

5 Դեկտեմբեր Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ Պռոնի օդակայանի

LES SOUCOUPES VOLANTES

սրահներուն մէջ

Orchestre Guy MARCELLIN

Ձոխ եւ համեղ պիւֆէ, մատչելի գիներ ընտանեկան եւ ընկ. ջերմ մթնոլորտ

Տոմսերը կը գտնուին երգչախումբի անդամներու մօտ

Հաճեցէք կանխաւ ապահովել ձեր տոմսերը:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անիէռ – Պուա Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը կը սարքէ բաժակ մը թէյի շուրջ, Դեկտ. 6ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը: Հասցէ՝ 1. Փլաս Օթէլ տը Վիլ:

Կը հրաւիրուին ընկեր – ընկերուհիները եւ համակիրներ:

ԽՆՋՈՅՔ ԵՒ ՃԱՇ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի ընտանեկան խնջոյքը Դեկտեմբեր 6ին Կիրակի ժամը 14ին, Ֆալլըկուլ Հանրակառքի Ընկերութեան սրահին մէջ: Հայկ եւ եւրոպական պարեր: Գեղարուեստական բաժին:

Արձանագրուիլ Նոյեմբեր 25էն առաջ, Նշան Նաճարեանի մօտ՝ Քամփանեը Ռոզըռէ Լէփէն տէ Պասթիտ, Սէնթ Անթուան:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻԻ

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

1921

Պէյրութ 1970

Հրատարակութիւն «Համազգային» տպարանի

Տեղւոյն վրայ՝ դիմել «Յառաջ»ի

Գին 10 ֆր

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 5 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Ժողովի օրակարգն է.
1. Զեկուցում եւ հաշուետուութիւն,
2. Հասութաբեր ձեռնարկի որոշում
3. Վարչական ընտրութիւն:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴ. Հայր. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Ուրբաթ Դեկտ. 4, ժամը 8,30ին Հ. Բ. Ը. Մ.ի սրահը: Բոլոր հայրենակից անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ԱՅՑ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ

Իսիի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած է այցելութիւն մը Մոնմորանսիի ծերանոցին Դեկտ. 6ին, գեղարուեստական բաժինով: Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ հեռաձայնելով Տիկին Սրապեանի 626-42-48, Տօնիկեանի 642.62.45, Յովսէփեանի 642-99-01:

Օթոքարը կը մեկնի ժամը 13,30ին, Փլաս Լէոն Պլումէն: Գին 10 ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»ը կը կազմակերպէ իր երկրորդ «ԿԱԼԱ» գեղարուեստական ցերեկոյթը Յունուար 17ին, ժամը 14,30ին, «Էքոլ Նորմալ»ի Քորթօ սրահին մէջ, 114 պլտ, Պուլվար Մալզէրպ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան	Տար. 90 փր.	Վեցամսեայ	50 փր
Արտասահման	Տար. 115 փր.	Հատը	0,50

ՇԱԲԱԹ 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 5 DECEMBRE 1970
LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.983
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
46e ANNÉE — N° 11.983

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉՊԷՍ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑԱՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բ. Լ. ՇԱՆԹԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Լեւոն Շանթի պատուիրակութիւնը Մոսկուա հասնելուն տեսակցեցաւ Չիչերինի հետ, որ պաշտօն յանձնեց Արտաքին փոխ-գործավար Յովսէփ Գարախանի յանուն խորհրդային կառավարութեան բանակցելու Հայաստանի ներկայացուցիչներուն հետ:

Բանակցութիւնները կ'ընթանային շատ յաջող: Խորհրդային պատուիրակութիւնը կ'ընդունէր Երեւանի կառավարութեան բոլոր պայմանները եւ կը կրկնէր շարունակ, որ Մոսկուա ցանկութիւն չունի խորհրդային կարգեր մտցնելու Հայաստանի մէջ:

Լեւոն Շանթ Յունիս 10ին կը հեռագրէր թէ ռուս-հայկական դաշնագիրը կազմուած է եւ քանի մը օրէն պիտի ստորագրուի:

Սակայն Ազրբէջանի համայնավար իշխանութիւնը Բագու գտնուող հայ համայնավարներու աջակցութեամբ կը յաջողի ազդել Մոսկուայի վրայ եւ յետաձգել տալ դաշնագրի ստորագրութիւնը:

Յուլիս մէկին Լեւոն Շանթ կը հեռագրէր թէ Ազրբէջանի վարիչները օգտուելով կարմիր բանակի ներկայութենէն՝ կ'ուզեն գրաւել Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը: Բոլշեւիկեան 11րդ բանակի զինուորներուն եւ Դրոյի զօրամասերուն միջեւ տեղի կ'ունենան կռիւներ, որոնց հետեւանքով Ղարաբաղ-Զանգեզուրը կ'անցնի խորհրդային իշխանութեան ձեռքը:

Չիչերին Յուլիս մէկին կը հեռագրէ Հայաստանի կառավարութեան առաջարկելով բանակցութիւնները տեղափոխել Երեւան՝ Մոսկուայի լիազօր Լեգրանի հետ:

Յուլիս 20ին Լեգրան Խալիլ փաշայի ընկերակցութեամբ կը հասնի Բագու, ուր Ազրբէջանի համայնավարներուն հետ տեսակցելէ վերջ կ'անցնի Թիֆլիս: Այնտեղ Օգոստոսի սկիզբը Լեգրանի եւ Հայաստանի ներկայացուցիչներուն միջեւ տեղի կ'ունենայ խորհրդաժողով մը՝ դադրեցնելու համար Զանգեզուրի, Նախիջեւանի եւ Ղարաբաղի մէջ շարունակուող հայ-բոլշեւիկեան կռիւները:

Եւ Օգոստոս 10ին, ճիշդ այն օրը՝ երբ Սեւրի դաշնագիրը կը ստորագրուէր, Թիֆլիսի մէջ Լեգրանի, Ա. Ջամալեանի եւ Ա. Բաբալեանի միջեւ կը կնքուի հաշտութեան համաձայնագիր, որով վերջ կը գտնէին կռիւները Ազրբէջանի ճակատին վրայ:

Շանթի պատուիրակութիւնը Հայաստան վերադարձաւ Սեպտեմբեր 14ին սպասելով Լեգրանի ժամանումին՝ վերսկսելու համար բանակցութիւնները: Լեգրան 47 հոգինոց պատուիրակութիւնով մը Երեւան հասաւ Հոկտ. 11ին միայն եւ մեծ պատիւներով ընդունուեցաւ կառավարութեան կողմէ: Յաջորդ օրն իսկ սկսան բանակցութիւնները: Լեգրան Հոկտ. 13ին ներկայացուց կարգ մը խիստ ու անընդունելի պայմաններ: Բոլշեւիկները հիմնովին փոխեր էին Մոսկուայի իրենց հաշտարար քաղաքականութիւնը եւ կը պաշտպանէին Հայութեան դարաւոր թշնամիներուն շահերը:

Ահա՛ թէ ինչեր կը պահանջէր Մոսկուայի լիազօրը Հայաստանի կառավարութենէն.—

1) Հրաժարիլ Սեւրի դաշնագրէն:

2) Թոյլ տալ խորհրդային զօրքերուն, իրենց ռազմամթերքով, անցնիլ Հայաստանի երկաթուղիներով եւ խճուղիներով՝ միանալու համար Մուսթաֆա Քէմալի զօրքերուն, դաշնակիցներուն դէմ կռուելու նպատակով:

3) Հայաստանի եւ հարեւաններու սահմանավէճերը լուծել Խորհրդային Ռուսիոյ միջնորդութեամբ:

Բացի առաջին կէտէն, որ վճռականապէս մերժուեցաւ, միւս պայմաններուն մասին համաձայնութիւն գոյանալով կազմուեցաւ «բարեկամութեան եւ խաղաղութեան դաշնագրի» նախագիծ, հետեւեալ հիմերով.—

1) Խորհ. Ռուսիա կը ճանչնայ Հայաստանի անկախութիւնն ու ներքին անձեռնմխելիութիւնը: Հայաստանի մէջ պիտի մտնէ Զանգեզուրը. իսկ Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի վիճակը պիտի որոշուի իրաւարարութեամբ:

2) Խորհ. Ռուսիա իսկոյն պիտի միջամտէ կասեցնելու համար պատերազմը Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ: 1914ի սահմանին վրայ պիտի ստեղծուի չէզոք գօտի եւ հայ-թրքական սահմանավէճը պիտի լուծուի Խորհ. Ռուսիոյ բարեացակամ միջամտութեամբ:

3) Հայաստան թոյլ պիտի տայ ռուս զինուորներուն անցնելու իր ճամբաներով: Հայաստանի վրայով Թուրքիա փոխադրուելիք զէնքի 30 %ը պէտք է մնայ Հայաստանի մէջ, իբրեւ ինքնապաշտպանութեան միջոց:

4) Հայաստան կ'ընդունի Խորհ. Ռուսիոյ միջնորդութիւնը՝ իր եւ հարեւաններու հողային վէճերը լուծելու համար:

5) Խորհ. Ռուսիա պէտք է վճարէ Հայաստանին երկուքուկէս միլիոն ոսկի ռուբլի, բանայ նաւթային ճանապարհը, յանձնէ երկրագործական գործիքներ, յանձնէ Էջմիածնի գոյքերը, որ Մոսկուա կը գտնուին, դիւրացնէ Հայաստան փոխադրութիւնը Ռուսիոյ կարգ մը կեդրոններուն մէջ հաւաքուած հայ գրենական գեղարուեստական երկերուն: Արտօնէ եւ աջակցի հայ գաղթականներու վերադարձին եւայլն:

Բոլոր կէտերու մասին երկուստեք համաձայնութիւն գոյանալէ ետք, Լեգրան կը մեկնի Բագու՝ իբրեւ թէ ստանալու համար Մոսկուայի վերջնական հաւանութիւնը, ուրկէ ետք պիտի վերադառնար Երեւան, ստորագրելու համար դաշնագիրը:

Պարզապէս բոլշեւիկեան խաղ էր կատարուածը:

Լեգրան կը վերադառնայ Նոյեմբերի վերջին տասնօրեակին՝ ո՛չ թէ «բարեկամութեան դաշնագիր» կնքելու, այլ Հայաստանի խորհրդայնացման վերջնագիր ներկայացնելու համար կառավարութեան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԱՏԱ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏԸ ԱԶԱՏԵՑԱՒ

ՔՐՈՍ ՈՂՋ-ԱՌՈՂՋ ՏՈՒՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ճէյմս Ռիչըրտ Քրոսի առեւանգման «պատմութիւնը» որ կրնար եղերական վախճան մը ունենալ, վերջ գտաւ Հինգշաբթի օր:

Յետադարձ ակնարկով մը յիշեցնենք, որ անգլիացի դիւանագէտը առեւանգուած էր Մոնթրէալի մէջ, Հոկտեմբեր 5ին: Առեւանգիչները՝ Քեպէքի Ազատագրական Ճակատի մարդիկ, դիւանագէտին ազատ արձակման համար պահանջած էին 500.000 տոլար, վճարելի ձոյլ ոսկիով, եւ նաեւ ազատ արձակումը իրենց 23 ձերբակալուած ընկերներուն:

Առաջին առեւանգումին յաջորդեց երկրորդը Քեպէքի Աշխատանքի նախարար՝ Լափորթի, որ, դժբախտաբար, եղերական վախճան մը ունեցաւ: Արդարեւ, սպաննուեցաւ առեւանգիչներու կողմէ:

Հինգշաբթի օր ոստիկանութիւնը պաշարած է Մոնթրէալի թաղերէն մէկը, ուր թաքնուած էր անգլիացի դիւանագէտը: Ապահովութեան ուժերը յաջողած էին գտնել վերջապէս այն տունը, ուր բանտարկուած էր Քրոս:

Իշխանութիւնները խուսափելու համար աւելորդ արիւնայեղութենէ եւ, մանաւանդ, չվտանգելու համար Քրոսի կեանքը, երկու փաստաբաններու միջոցաւ բանակցեցան առեւանգիչներուն հետ:

Ուրբաթ օր, համաձայն եղած կարգադրութեան, անգլիացի դիւանագէտը, ընկերակցութեամբ Մոնթրէալի Քուպայի դեսպանին, կը հասնէր Սէնթ Հելէն կղզին, որ այդ առթիւ կը դառնար Քուպայի դեսպանատան «վայր»ը:

Քրոսի երկու առեւանգիչները եւ անոնց ընտանիքները, ընդամէնը եօթը հոգի, քանատական զինուորական օդանաւով մը կը մեկնէին Մոնթրէալէն եւ շուտով կը հասնէին Քուպա:

Այս ձեւով Քրոս պաշտօնապէս կը յանձնուէր քանատական իշխանութիւններուն, որոնք զինքը անմիջապէս կը փոխադրեն հիւանդանոց, նկատի առնելով անոր առողջական թոյլ վիճակը եւ վերջ կը գտնէր Քրոսի առեւանգման «պատմութիւնը»:

Դժբախտաբար, ինչպէս կը հաստատէ մամուլը, Քեպէքի Ազատագրական Ճակատի առեւանգման ծրագիրը ունեցաւ իր ողբերգական երեսը, քանի որ Քեպէքի նահանգի Աշխատանքի նախարարը՝ Լափորթ, սպաննուեցաւ Հոկտեմբեր 17ին:

Աւելցնենք, որ Քրոսի հարկադրական բանտարկութիւնը տեւեց ինը շաբաթ:

Առեւանգիչները վերջին հաշուով ձախողեցան իրենց ծրագրին մէջ: Իշխանութիւնները չյանձնեցին 23 քաղաքական բանտարկեալները եւ ոչ ալ ձոյլ ոսկին:

ՊՈՒՐԿՈՍԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բաւական շփոթ կացութիւն մը կը տիրէ Սպանիոյ մէջ, ուր մթնոլորտն ալ շատ լարուած է: Էթա շարժումը, որ Պասքերու գաղտնի կազմակերպութիւնն է, կը հերքէ թէ ինք ըլլայ Սան-Սեպասթիանի գերման հիւպատոսին առեւանգման հեղինակը եւ զայն կը վերագրէ հերձուած խմբակի մը: Մասնաւոր զեկոյցով մըն ալ կ'ըսէ թէ այդ առեւանգումը պէտք է Էթայէն արտաքսուած խումբի մը գործն ըլլայ, խումբ մը որ շարժումէն հեռացուած է ընդհ. ժողովի մը ընթացքին ասկէ երեք ամիս առաջ:

Միւս կողմէ Պոն եւ Մատրիտ մշտական յարաբերութեան մէջ են համադրելու համար իրենց ճիգերը, հիւպատոսը գտնելու իրենց ջանքերուն մէջ:

Պուրկոսի մէջ դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ եւ 16 ազգայնականներէն վեցը կրնան մահուան դատապարտուիլ: Այս ամբաստանեալներուն մէջ ամէնէն աչքառուն է՝ Իզգօ, որ ենթադրեալ ոճրագործն է ոստիկանապետ Մանզանասի: Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանքօ անմիջապէս բացառիկ նիստի կանչած է Դահլիճը, ինչ որ կը նշանակէ թէ ինք ալ մտահոգ է:

Փարիզի մէջ, Հինգշաբթի իրիկուն, աւելի քան 10 հազար հոգի պատասխանելով սենտիքաներու կոչին, ցոյց մը ըրին Ռեփիւպլիքէն Նասիոն, Ֆրանքոյի դէմ: Նշանախօսքերն ու ցուցատախտակներն էին «Ֆրանքօ մարդասպան», «Ազատութիւն Սպանիոյ մէջ»: Ըստ սովորութեան, քանի մը ցուցափեղկեր ջարդուփշուր եղան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԷՆ ԼԸՊԱՐ եօթը տարեկան դպրոցական մը առեւանգուած էր Երկուշաբթի օր, երբ դուրս կ'ելլէր Ավընիւ տը լա Պուրտոնէի երկլեզուեան վարժարանէն: Ոստիկանութեան եւ ծնողքին խնդրանքին վրայ մամուլ, հեռատեսիլ եւ ձայնասփիւռ (բացի Փարի-Ժուռէն եւ Փարիզիէն Լիպերէէն) լուռ կը մնային չվտանգելու համար փոքրիկին կեանքը: Ուզուած փրկագինն էր՝ 50 հազար ֆրանք: Ի վերջոյ առեւանգիչը կը բռնուէր, փրկագինը դեռ չառած եւ երախան ալ ողջառողջ ծնողքին տունը կը վերադառնար: Շատեր կը ձաղկեն (Լը Մոնտ, ծնողքը եւայլն) այն թերթերը որոնք մերժած են լուռ մնալ, «լրատուութեան» անըմբռնելի մարմաջէն բռնուած:

ՎԵՆԵՏԻԿԸ փրկելու համար, Ֆրանսայի մէջ 50 հազար Ծնունդի քարթեր պիտի ծախուին:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ թագաւորը Լոնտոն հասաւ՝ տեսակցելու համար Անգլիոյ վարչապետին հետ: Գահիրէի մէջ հրատարակուեցաւ միացեալ զեկոյց մը, Հիւսէյն-Սայաթ խօսակցութիւններու առթիւ: Զեկոյցը կը շեշտէ երկու երկիրներուն տրամադրութիւնը՝ պահպանելու համագործակցութիւնը բոլոր ասպարէզներու վրայ: Իրենց հիմնական նպատակը կը մնայ իսրայէլեան ուժերու հեռացումը արաբ հողերէն: Ամմանի մէջ բուռն հրացանաձգութիւն տեղի ունեցաւ: Տասնեակ մը վիրաւորներ կան:

ՊՐԱՆՏ Վարշաւայի մէջ բաղձանք յայտնեց, որ Լեհաստան դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատէ Պոնի հետ: Կոմուլկայի յայտարարութեան համաձայն՝ «անկարելի չէ»:

ՆԻՔՍԸՆ վստահեցուց Ատլանտեան Ուխտի անդամ երկիրները, թէ ամերիկեան ուժերու նուազում պիտի չըլլայ Եւրոպայի մէջ, որչափ Մոսկուա համապատասխան միջոցի չի դիմեր: Ատլանտեան Ուխտի Նախարարաց Խորհուրդի ժողովին մէջ, Պրիւքսէլ, Շուման յայտարարեց, թէ Փարիզի համար Պերլինի հարցին կարգադրութիւնը հիմնական նախապայման է Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովի գումարման համար: Շուման ճշդեց, թէ պէտք է ապահովուի Պերլինի ազատ հաղորդակցութիւնը Արեւմուտքի հետ, բարելաւուի Պերլինցիներու կացութիւնը, հաստատուի գոյութիւն ունեցող տնտեսական եւ մշակութային կապը Պերլինի եւ Դաշնակցային Գերմանիոյ միջեւ:

ՀԻՒՍ. ՔՈՐԷԱՅԻ գնդապետ մը՝ Փարք Սինկ Քու Միկ-15 օդանաւով փախուստ տուաւ Հարաւ. Քորէա: Յարդ չորս սպաներ փախած էին:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ դրամատունը կը մտադրէ 185 միլիոն տոլար յատկացնել Արեւելեան Փաքիստանի աւերուած շրջանները վերանորոգելու համար:

«ՏԳԵՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ» մը հաստատած է Բրիտանական Թաղապետութեանց Ազգ. Միութիւնը — ազգային յատուկ հիւմուրով — որպէսզի իշխանութեանց ուշադրութիւնը հրաւիրէ քաղաքներու թշուառութեան եւ քաղաքաշինութեան այլանդակութեանց վրայ: Այս մրցանակին արժանացած են արդէն բրիտանական հինգ քաղաքներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՒՈՅԻ ԴԷՊՔԸ

Ամէն ինչ փոխուեց, շուռ եկաւ մէկէն, կեանքը իր հունից դուրս ընկաւ յանկարծ:

Անամպ երկնքից կայծակ տրաքեց…

— Դաւօն մատնել է…

— Ռազմամթերքի բոլոր թաքստոցները կառավարութեան ձեռքն է յանձնել Դաւօն…

Փակւում են դպրոցներն ու շուկան, դադարում փողոցների երթեւեկութիւնը, դատում – տրամաբանում՝ մտահոգուած ծանր ու այլատարբեր հետեւանքներով:

— Դաւօն մեր մէջքը կոտրեց…

— Յեղափոխութեան գործի ողնաշարը փշրեց մի հարուածով…

— Ախր, ամէն բան նրա գիտութեամբ տեղի կ'ունենար, նրա ձեռքի տակով կ'անցնէր: Բոլոր գաղտնիքները գիտէր սրիկան, հաղորդ էր ամէն բանի…

— Խուզարկութիւններ են կատարւում ամենուրեք: Բերան տրուած պահարաններն բոլոր դատարկւում են, եւ թաքցրած զէնքերն ու փամփուշտները կառքերով փոխադրւում են պետական զինապահեստները:

— Կորաւ: Տարիներ շարունակ արիւնքրտինքով հայթայթած զէնքն ու զախիրան գնաց մեր ձեռքից…

Խօսում են մարդիկ՝ հայրս ու հօրեղբայրս իրենց ընկերների հետ հաւաքուած մեր տանը, եւ ես լսում եմ:

— Հարիւրապե՛տ, ականջս թեթեւակի քաշելով, ինձ է դիմում յանկարծ Պուռնութեան Նազարէթը, դո՛ւ ի՞նչ կ'ասես:

Ես կախում եմ գլուխս: Ես ի՞նչ եմ, որ ի՞նչ ասեմ…

… — Դաւաճան Դաւօն զէնք չթողեց, էլ ի՞նչպէս զինես քո հարիւր քաջերին ու կռուես Տաճիկների դէմ, ազատես Հայաստանը:

— Հայաստան ազատութիւն չի տեսնի, քանի դեռ մատնիչներ է ծնում, — իմ փոխարէն պատասխանում է հայրս եւ հառաչում:

— Կը տեսնի՛, — յաւատեսօրէն պնդում է Պուռնութեանը, բաց թողնելով ականջս, — կը տեսնի՛ ազատութիւն: Մասնաց կատարին շուտով պիտի ծածանի ազատ եւ անկախ Հայաստանի դրօշակը:

— Կը ծածանի՛, ասում ես, — թերահաւատում է Սմսարենց Սահակը:

— Հեռու չէ արշալոյսը, ասում է Նազարէթը եւ վրայ բերում խանդավառուած.

«Թող փչէ ճամին պաղ-պաղ երեսիս,
Վերէն, ամպերէն սաստիկ ձիւն թող գայ,
Որքան որ կ'ուզէ՝ թող փչէ հիւսիս
Յուսով եմ՝ վաղ-ուշ գարուն պիտի գայ»:

— Ջա՛ն, Նազարէթ ջան, — ոգեւորւում է Տանձոլի Գալուստը ու գրկելով նրա վիզը՝ համբուրում է նրան:

— Երանի ձեզ, ասում է նա, դուք ազատութիւն բերիք, պրծաք եւ գրկախառնուած՝ տօնում էք այն արդէն, մինչդեռ Արամը, Իշխանն ու միւսները հորերն են մտել, ու մենք էլ պատրաստւում ենք հետեւելու նրանց օրինակին…

— Որպէս վախկոտ նապաստակներ, — լրացնում է հօրեղբայրս խօսքը Սմսարենց Սահակը նոյնպէս ծիծաղելով

— Այո՛, — պատասխանում է նրանց Նազարէթը, — հորերն ենք մտնում այսօր որպէս նապաստակներ, որպէսզի վաղը որպէս առիւծներ դուրս գանք մեր որջերից:

— Կեցցե՛ս:

— Ապա ի՞նչ գիտես:

— Լա՛ւ, վերջացնենք առայժմ, — ասում է հօրեղբայրս եղրափակելով զրոյցը, — ու մտածենք թաքնուելու մասին, մինչեւ տեսնենք ի՛նչ կը դայ մեր գլուխը, վաղը ի՛նչ օր կը ծագի:

— Նախ եւ առաջ պէտք է ընտանիքները տեղափոխել մի ապահով վայր, — ասում է հայրս հօրեղբօրս, երբ հեռանում են մեր տանը հաւաքուած մարդիկ:

— Իսկ ո՞ւր տեղափոխել:

— Նորաշէն, Դարբնենց Գրիգոր աղի տունը, ուր գնացել էինք նաեւ Մուրոյի դէպքին: Ամէնէն յարմարն այնտեղ է:

— Կ'ընդունի՞:

— Ի՞նչ պիտի ասի որ չընդունի:

— Յամենայն դէպս՝ պէտք է նախապէս խօսիլ հետը, համաձայնութիւն առնել:

— Անշուշտ:

Երեկոյեան դէմ մենք եւ հօրեղբօրանքս դուրս ենք գալիս տնից եւ ուղեւորւում դէպի Նորաշէն:

— Ո՞ւր ենք գնում, Մա՛, — հարցընում է Կարօն Արմաղանին, որ բռնել է եղբօրս ձեռքից ու քայլում է մի պօղչա շալակած:

Հայրիկի եւ Օհանի ուսերին էլ մի-մի կապոց կայ մեծ, ու հազիւ քայլում են՝ ծանրապէս բեռնաւորուած: Իսկ ես այբենարանս եմ տանում միայն թեւիս տակ, այնպէս, որ կարծես թէ դպրոց եմ գընում:

— Գնում ենք Նորաշէն, Գրիգոր աղենց տունը, մեռնիմ քէ, — եղբօրս հարցին պատասխանում է Արմաղանը սրտաբեկ:

— Ինչի՞:

— Մեր տունը Տաճկի բերանն ի, դրա համար:

— Ի՞նչ՝ Տաճկի բերան… չի հասկանում Կարօն:

Արմաղանը բացատրում է թէ մեր տունը քաղաքի ծայրամասում լինելու եւ Թուրքական թաղերի մօտիկ գտնուելու պատճառաւ անապահով է, ու դրա համար փախչում ենք Նորաշէն:

— Էնտեղ Հայերի մէջ կը լինենք, — ասում է Արմաղանը եւ աւելացնում. — մահն ընկերով հարսանիք է…

Մահն ինչո՞ւ հարսնիք պիտի լինի, չեմ հասկանում ես: Իսկ Կարօն ուղղակի չի համաձայնում այդ մտքի հետ:

— Ես չեմ ուզի մեռնել, — ասում է նա, ես մեռնել չեմ ուզի…

— Չես մեռնի, չէ, — ամուր ձայնով եւ հաստատապէս սրտապնդում է մեզ հայրիկը: — Ինչի՞ պիտի մեռնինք: Փախչում – ապաստանում ենք հայաշատ վայրում, որպէսզի ազատուենք մահից:

— Տաճիկներ թող մեռնեն, — քաջաբար վրայ է բերում Կարօն:

Մենք եւ հօրեղբօրանքս տեղաւորուել ենք Գրիգոր աղենց տան երկրորդ յարկի սենեակներից մէկում:

Հայրս վերադարձել է Շուշանց, իսկ հօրեղբայրս թաքնուել է, ո՛ւր չգիտենք:

Տանտէր Գրիգոր աղէն էլ չկայ, չի երեւում: Նա էլ է պահուել:

Մնացել ենք երեխաներս ու կանայք:

Ձմեռ է:

Մի կողմից երկիւղը եւ միւս կողմից ցուրտը կուչ են բերել մեզ ու կծկուել ենք իրար կողքի, քուրսու տակ:

Դուրսը ճքճքան ցուրտ է: Սառնամանիքը ճմուկ է կապել պատուհանների ապակիներին: Նրանց նայելն անգամ սարսուռ է ազդում մեզ ու սրթսրթում ենք:

Քուրսին չի տաքացնում:

— Կրակը մարել – մոխրացել է, երեւի, մանղալի մէջ, — մրմնջում է Մաքրուհին:

— Ձիւն-ձմեռ օրո՛վ… արձագանգում է նրան Արմաղանը՝ իր մտքերի հետ:
— Գէթ մեր տան-տեղաց վրայ լինէինք:

— Ապա ի՞նչ, — համաձայնում է Մաքրուհին ոգեւորուած:

Ոստանիկը կախել է գլուխը եւ մտածում է:

՝ Ի՞նչ է մտածում Ոստանիկը…

— Մա՛, մեր ձիւնն ո՞վ է սրբում հիմա, — մօրն է դիմում նա յանկարծ:

— Ձիւնր մեր գլխին է եկել, որդի, — պատասխանում է մայրը վշտալին եւ քիչ յետոյ աւելացնում. — Ո՞վ կայ, որ սրբի, մնացել է անտէր-անտիրական…

×

Ձմեռնեց:

Դաւոյին սպաննեցին:

— Տաճատն սպաննեց:

Մարդիկ ասին՝ օ՜խ…

— Այս աչքերովս տեսայ ու մինչեւ մահս չեմ մոռնար պատկերն այդ հոգեցունց ու հերոսական, — խանդավառուած պատմում էր այդ վրէժխնդրութեան ականատես պարոն Կարապետ Խոնդիկեանը՝ մեր դպրոցի դասատուներից մէկը: — Պաղշամը կանգնած կը նայէի Փոլիս-Տարիասու առջեւի հրապարակին մէջ խռնուած ոստիկաններուն, որոնց մէջ էր նաեւ մատնիչ դաւաճանը՝ վատն Դաւօն, երբ քաջազնդուր պարթեւ պատանին՝ տասնութամեայ Տաճատն հրաշալերտ՝ կայծակն ի ձեռին մխրճուեց բազմութեան մէջ: Ատրճանակի երկու պայթիւն, երկու կրակ՝ եւ մատնիչն եբերաց, ընկաւ, փռուեց փոշիներուն մէջ, Փոլիս-Տարիասու առաջ…

— Յետո՞յ:

— Յետոյ ալ ի՞նչ: Ոստիկաններն անակնկալի եկած՝ իրար անցան, բայց Տաճատ չկար. Տաճատն աներեւութացաւ: Նետեց իրեն այգիների մէջ ու անհետ եղաւ:

— Կեցցե՛ս դու, տղա՛յ: Տեսա՞ր մի՞ կտրիճ:

— Ամէն Հայ համբուրելու է ճակատն այդ պատանու, — եզրափակեց պարոն Կարապետը ոգեւորուած, — վասնզի անիկա ողջ Վասպուրականի վրէժն առաւ:

— Բանը բանից եղաւ, նո՞ր, ի՞նչ օգուտ:

— Էնքան մարդկանց գլուխ կերա՛ւ, էնքան զէնք զախիրա բերան տուե՛ց…

— Թող էնի, հօ՛, մատնիչը սատկեց:

— Մատնիչի վերջն էդ է…:

ՄԿՐՏԻՉ ԽԵՐԱՆԵԱՆ

ՊՐԱԶԻԼԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԲԱՐԵԶԱՐԴԻՉԸ Մ. ԼԱԹԻՖԵԱՆ

«Յառաջ» հետաքրքրական սիւնակ մը հաստատած է «Գիտէ՞ք թէ» ընդհանուր խորագրին տակ, ուր շահեկան տեղեկութիւններ կը տրուին պատմական, աշխարհագրական, գրական եւ այլ մարզերու կեանքէն: Շարքին Հոկտեմբեր 10ի թիւին մէջ կը յիշատակուէր ի մէջ այլոց, որ Ռիօ տէ Եանէրօ քաղաքը բարեզարդողը եղած է Հայ մը՝ Լաթիֆեան:

Այս առթիւ հարկ կը համարինք յաւելեալ տեղեկութիւններ տալ այս ականաւոր Հայուն մասին, դանոնք թարգմանաբար քաղելով Ռիոյի «Քորէյօ տա Մանիա» օրաթերթին 1956 Մայիս 23ի թիւէն:

— Ճարտարապետ Միրան Լաթիֆ Պրազիլ եկաւ 1878ին, մեծ յաջողութեամբ աւարտելէ ետք Կանտի (Պելժիա) Կամուրջներու եւ Ճամբաներու շինութեան համալսարանը, որ ամբողջ ԺԹ. դարուն իր շուրջը կը հաւաքէր ամէն ազգէ ուսանողներ, նոյնիսկ Պրազիլցիներ:

Միրան Լաթիֆ ծնած էր Պոլիս, Հայ ընտանիքէ, որ օսմանեան հպատակ էր: Լաթիֆեանները սերած էին Հայաստանի առանձնացեալ լեռներու ընտանիքէ մը: Ճարտարապետին մեծ հայրը՝ Յակոբ ամիրա իբրեւ խորհրդատու աշխատած է Թուրք պետութեան վերելքին համար, երբ անդին Եւրոպայի մէջ կ'արձանագրուէր ճարտարարուեստական մեծ շարժումը:

Յառաջդիմելու ձգտումը միշտ յատկանշական երեւոյթ մը եղած է Հայերու համար, որոնք ծագումով արիական, իրենց բնօրրանը հաստատուած են գալով Եւրոպայի հիւսիս – արեւելքէն: Անոնք նկատուած են «արեւմտականներ». արդարեւ, քաղաքներու մէջ եղած են ճար-

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

Սուրբիկ հանըմ յոգնած ըլլալով չուզեց մասնակցիլ այդ պտոյտին: Մարտիկ էֆէնտի եւ Բարսեղ էֆէնտի նոյնպէս չմասնակցեցան որովհետեւ բարեկամի մը պիտի երթային թուղթ խաղալու:

— Դուք երիտասարդներդ գացէք ուր որ կ'ուզէք, ըսաւ վաճառականը:

Ճոն Կորեկ առաջարկեց կառքով կըղզին պտոյտ մը կատարել:

— Չէ, կառքը պարապ բան է, ըսաւ Զապէլ, էշ նստինք:

— Ատոնք սովորական բաներ են, դիտել տուաւ Արամ, ես ձեզի լաւագոյն պտոյտ մը ունիմ առաջարկելիք, լուսնի այս հրաշալի գիշերով:

— Խօսէ, տեսնենք, ըսին միւսները:

— Նաւակ մը բռնենք եւ մինչեւ Հէյպէլի երթանք, հոն Չամ Լիմանի քիչ մը ժամանակ կ'անցընենք եւ յետոյ կը վերադառնանք:

Այս առաջարկը մեծամասնութեան հաւանութեան արժանացաւ:

— Այո, այո, գոչեց Զապէլ, սքանչելի խորհուրդ մըն է այդ, նաւակով պըտոյտ, այս օդով, իրաւցնէ շատ հիանալի կ'ըլլայ:

— Ես ալ նաւակը կը նախընտրեմ կառքէն կամ էշէն, ըսաւ Զարուհի:

— Ուրեմն ճամբայ ելլենք դէպի նաւամատոյց, ըսաւ Արամ:

Արդարեւ հիանալի գիշեր մըն էր: Լուսինը կը փայլէր իր ամբողջ լիութեանը մէջ, օդը թէեւ չափազանց տաք էր, սակայն ծովուն վրայ զով ըլլալու էր անշուշտ:

Արամ արագ-արագ առջեւէն կը քալէր երթալ նաւակը պատրաստել տալու համար:

Զապէլ Վահանի հետ կ'երթար խօսակցելով, իսկ Զարուհիին կ'ընկերանար Ճոն Կորեկ:

Երբ փոքրիկ խումբը նաւահանգիստ հասաւ, արդէն նաւակը իրենց կը սպասէր:

— Այս ինչ սարսափելի տաք է, դիտել տուաւ Զարուհի, նոյնիսկ ծովուն վրայ զովութիւն չկայ:

— Երբ քիչ մը բացուինք, կը զովանայ, պատասխանեց Արամ:

— Ես չիտակը տաքին շատ չեմ հաւնիր, դիտել տուաւ Ճոն Կորեկ, կարծես թէ այս տաքին փոթորիկ մը պիտի յաջորդէ:

— Մեզ վախցնելո՞ւ համար կ'ըսես, գոչեց Զապէլ իր ամուսնոյն:

— Չէ, բայց քիչ մը կը հասկնամ այդ տեսակ բաներէ, տեսէք արդէն հեռուն ամպեր կ'երեւան:

— Այդ ամպերը մինչեւ որ մօտենան, մենք շատոնց տեղերնիս դարձած կ'ըլլանք, ըսաւ Արամ:

Ի վերջոյ օդին մասին յոյն նաւավարին կարծիքը հարցուցին:

Մարդը տարտամ շարժում մը ըրաւ եւ ի վերջոյ ըսաւ.

— Կ'երեւայ որ օրը պիտի աւրուի, բայց մենք երթալ գալու ժամանակ ունինք:

Հազիւ Հէյպէլիի մօտեցած էին, երբ զով ու թեթեւ հով մը ելաւ:

— Օ՜ֆ, վերջապէս քիչ մը օդը զովացաւ, գոչեց Զարուհի զուարթութեամբ:

Արդարեւ հեղձուցիչ տաքը անցեր էր:

— Շատ լաւ գաղափար մը ունեցար այս պտոյտը առաջարկելով, ըսաւ Զապէլ Արամին:

Վերջապէս հասան Չամ Լիմանի, ուր ցամաք ելան:

Սրճարանները արդէն բաւական բազմութիւն հաւաքուած էր: Զուարթ երգեր կը լսուէին ամէն կողմ: Երաժշտախումբ մըն ալ կը նուագէր ծովեզրին մօտ:

Փոքրիկ խումբը տեղաւորուեցաւ սեղանի մը շուրջ: Հիմա այնքան զովացած էր օդը որ երկու մանկամարդ կիները գրեթէ կը մսէին:

— Բարեբախտաբար մեր կրկնոցները միասին առած ենք, դիտել տուաւ Զարուհի, միայն թէ նաւակին մէջ կը գտնուին:

Վահան խկոյն վազեց երկու կիներուն կրկնոցները բերելու: Առաջին անգամն էր որ առիթ մը կը ներկայանար ուղղակի ծառայութիւն մը մատուցանելու իր նախկին նշանածին ու չէր ուզեր զայն ձեռքէ փախցնել:

Զարուհի ժպիտով մը շնորհակալ եղաւ երիտասարդին, երբ այս վերջինը դողահար ձեռքով մը կրկնոցը անոր ուսերուն վրայ զետեղեց:

Երկինքը կամաց-կամաց ամպերով կը ծածկուէր: Հոն գտնուող ընտանիքներէ շատեր կը մեկնէին, վախնալով, այնպէս որ սրճարանները ամայանալ սկսան:

Ճոն Կորեկ առաջարկեց մեկնիլ: Սակայն երկու մանկամարդ կիները այնքան հաճելի կը գտնէին գիշերուան զովութիւնը որ մերժեցին երթալ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(274 – Շար.)

տար արհեստաւորներ, առեւտրականներ եւ յայտնի արուեստագէտներ, եւ կամ կառավարական պաշտօնեայ, մինչ մղում տալով արեւմտեան քաղաքակրթութեան տարածման այն տարասեռ ժողովուրդներուն մօտ, որոնցմով կազմուած էր հին Օսմանեան Կայսրութիւնը։

Պրագիլի մէջ Միրան Լաթիֆ նշանակուեցաւ առաջին աստիճանի ճարտարագէտ «Փետրօ Բ.» երկաթուղիի մօտ, եւ մինչեւ միապետութեան անկումը (այն ժամանակ Պրագիլ կայսրութիւն կը նկատուէր) մնաց պետական ճարտարագէտի իր պաշտօնին մէջ, հաստատելով երկաթուղիներ, երկար տարածութեան վրայ։

Այդ ժամանակաշրջանը Պրագիլի համար կը նկատուի «դիւցազնական շրջան» մը, երբ կամուրջներ եւ երկաթուղիներ կը թափանցէին երկրին խորերը, բոլորին անծանօթ վայրեր։ Այդ օրերուն ճարտարագէտները չունենալով իրենց տրամադրութեան տակ տեղագրական քարտէսներ, հարկադրուած էին գուշակութիւններու ճամբով ճշդել երկաթուղիներու յատակագիծերը։

Իր աշխատութեան շրջանին, աւելի քան եօթը պրազիլական նահանգներ օգտուեցան իր վայելուչ եւ գեղեցիկ արուեստէն. շինուեցան ի մէջ այլոց Օրօ Փրետոյի գիծը, Մինաս Ժերայս նահանգին մէջ եւ կեդրոնական ճիւղը՝ Բերնամպուգի մէջ։

Հանրապետութեան շրջանի սկիզբը, Միրան Լաթիֆ, որ արդէն ընտանիք կազմած էր, կը մեկնի Եւրոպա, ուր կը հիմնէ գրասենեակ մը իբրեւ ճարտարագիտական խորհրդատու։ Հոն կը զբաղի ի մէջ այլոց, ծանօթ երկաթուղիի ծրագրով մը (8 ԴԷ) որ Պերլինէն սկսելով Պասրա պիտի հասնէր, Պարսից ծոցին վրայ։

Այդ օրերուն Հայերը չյաջողելով ձեռք ձգել իրենց անկախութիւնը Պերլինի խորհրդաժողովին մէջ, դիմեցին ապստամբութեան։ Սկսան ահաւոր ջարդերը («Փորէյօ» թերթին յօդուածագիրը կը սխալի. Պերլինի վեհաժողովին հայ պատուիրակութիւնը բարենորոգութեան սահանջ ներկայացուց միայն)։

Միրան Լաթիֆ նախագահն էր Փարիզի Հայ Ազգային Խորհուրդին, որ կը պաշտպանէր Հայկական Հարցը օտար մեծ պետութիւններու առջեւ։

Դարավերջին (ԺԹ.) Միրան Լաթիֆ վերադարձաւ Պրագիլ, ուր Սան Փաւլոյի նահանգին մէջ հիմնեց սուրճի մշակութեան ձեռնարկութիւն մը, ապա մաս կազմեց Ռիօ տէ Ժանէյրոյի քաղաքաշինական ծրագրի յանձնախումբին՝ իրագործելու համար քաղաքապետ Փասսոսի քաղաքը վերազարդելու որոշումը։

Պէյրա Մառ շքեղ պողոտային իրագործողներէն մէկն եղաւ Լաթիֆ։

Դարասկիզբին նախաձեռնողներէն մին կ'ըլլայ Պրագիլի ելեկտրուժի հաստատման, շինելով Ռիպէյրօն տա Լաժէս գետին ամբարտակը, Ռիոյի մօտ. Նոյնպէս ելեկտրականութ. հաստատեց Ժահուի և Ռիպէյրոնի մէջ, Սան Փաւլոյի նահանգ։ Ծրագրած եւ արդէն սկսած էր շինել Պրապուլի (Անկրա տոս Ռէյզ) ելեկտրամետաղագործարանը, շուէտական հնոցներով, երբ կառավարական միջամտութիւններով ընդհատուեցաւ այդ գործը։

Մ. Լաթիֆ մանկանէզի արտադրութեան ձեռնարկեց Մինաս Ժերայս նահանգին մէջ։ Ինքն էր որ յղացաւ տեղւոյն վրայ օգտագործել ածուխի մնացորդը, խնայողական նպատակներով, ծրագիր մը, որ միայն յետագային (1956) նկատի առնուեցաւ։

Միրան Լաթիֆ մեռաւ 1929ին, Ռիօ տէ Ժանէյրօ։

Գ. ԹԱԳՈՒՇԵԱՆ

Ռիօ տէ Ժանէյրօ

ԵՀՈՄԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՓԱՐՄԱ (Յատուկ).— Աշնանային գեղեցիկ եւ պայծառ օր մըն է։

Խումբ առ խումբ Գերմանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ զանազան քաղաքներէն Փարմա կը հասնին հայ ուսանող–ուսանողուհիներ։

Անոնք կու գան որպէս պատգամաւոր կամ ունկնդիր ներկայ գտնուելու Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան 5րդ համագումարին։

Արդէն օրեր առաջ Փարմայի մասնաճիւղը, գիտակից իր պարտականութեան, լաւագոյն կերպով կազմակերպած է համագումարի նախնական աշխատանքները։ Արդարեւ, Փարմայի համալսարանը սիրայօժար ընդառաջ կու գայ հայ ուսանողներու փափաքին եւ երկու օրով համագումարի տրամադրութեան կը յանձնէ ճարտարագիտութեան ամպիոնի նորակառոյց սրահները։

Նոյեմբեր 21։

Համագումարի բացման օրն է։ Տեղական մամուլը կ'արձագանգէ իր էջերուն մէջ։ Բոլոր պատգամաւորները գրաւած են իրենց յատկացուած տեղերը եւ Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչի բացման խօսքով կը սկսին օրակարգերու լուծման։

Շատ տպաւորիչ է տեսնել զանազան միջավայրերէ եկած եւ տարբեր նկարագրերու եւ սովորութիւններու տէր տղաք եւ աղջիկներ համախմբուած այս Միութեան շուրջ, որոնք սակայն նոյն Հայու հոգիերով եւ նոյն Հայու ոգիով ու եռանդով կը ջանան լուծել հարցեր որոնք ազգին են, հայ ազգին։

Անոնք կը վիճաբանին, նոր գաղափարներ կը յայտնեն, յեղափոխական գաղափարներ։ Ու այդ վիճաբանութիւններուն տիրապետողը հայերէն լեզուն է։ Հասկացողութիւնը չի պակսիր եւ հարցերը կը պարզուին։

Համագումարը բաժնուած է երկու յանձնախումբերու։ Մէկը կ'ուսումնասիրէ «Սփիւռք»ը, կը բերուին ազգօգուտ առաջարկներ հայապահպանման, Սփիւռքի մէջ։ Անոն մտահոգ եւ գիտակից են Հայու ճակատագրին եւ կը հաւատան անոր ազատագրման ձուլումէն, որ արդէն իր աւերը սփռած է Սփիւռքի մէջ։

Երկրորդը կ'ուսումնասիրէ Միութեան ներքին եւ արտաքին յարաբերութեանց հարցերը, հայ թէ օտար միութիւններու հետ, մասնաւորաբար Հայաստանի։

Ե. Հ. Ո. Մ.ի համագումարին կը մասնակցին Միւնիխի, Լիոնի, Մարսէյլի, Փարիզի, Փարմայի, Վենետիկի, Կրընոպլի, եւ Միլանի մասնաճիւղերը։ Ախընի Հայ Ուսանողական Միութիւնը նամակով մը կը բերէ իր մասնակցութիւնը։ Միլանի Հայ Երիտասարդական Ընկերակցութիւնը ներկայ է որպէս խորհրդակցական, ներկայ է նոյնպէս Իտալահայ Մշակութային Միութիւնը։

Համագումարի առաջին օրուան նիստերէն ետք բոլոր պատգամաւորներն ու Փարմայի հայ ուսանողութիւնը կը մեկնին Փարմայի մօտակայ գիւղերէն մէկը, մասնակցելու մասնաճիւղի կազմակերպած խրախճանքին։

Երգերու, պարերու եւ կատակներու հետ կը զուարճանան բոլորը, ստեղծելով մթնոլորտ մը որ տոհմիկ հայկական է։

Ուշ գիշերին անոնք ակամայ կը բաժնուին սեղաններէն, գիտակցելով յաջորդ օրուան իրենց սպասած աշխատանքներուն։

Կիրակի միեւնոյն եռանդով եւ լրջութեամբ անոնք կը շարունակեն համագումարի աշխատանքները, ու կը պատրաստեն տարեկան իրենց գործունէութեան ծրագիրը։

Մասնաճիւղերու միջեւ հանդիպումները քիչ են, կ'առաջարկեն շրջանային ժողովներ եւ աւելի զարկ տալ ձմեռնային դպրոց–բանակումին, որ տեղի պիտի ունենայ Կալուստ Խաչի Պէլֆոնթէնի կայանին մէջ, տարեվերջի արձակուրդի շրջանին։

Կէսօրէ ետք նիստին ներկայ կ'ըլլան նաեւ քիւրտ ուսանողներ, որոնք Փարմայի համալսարանը կ'ուսանին։

Երեկոյեան պատգամաւորները կընտրեն իրենց հետ կեդրոնական վարչութիւնը ու համագումարը կը վերջանայ, բայց բաժանումի պահը դեռ ուշ է։

Մասնաւոր ինքնաշարժով, բոլորը միասնաբար կը մեկնին Միլան, ներկայ ըլլալու Միլանի Հայ Երիտասարդաց Ընկերակցութեան ի պատիւ իրենց կազմակերպած պարահանդէսին «Հայ Տան» մէջ։

Կրկին պար, կրկին ուրախութիւն եւ սկիզբ բաժանումներու։

Պատգամաւորները կը մեկնին իրենց քաղաքները, ներկայացնելու իրենց ընկերներուն համագումարին իրենց վրայ դրած պարտականութիւնները։

Ե. Հ. Ո. Մ.ի համագումարի արդիւնքը դրական է։

Տարի մը ետք կ'որոշեն կրկին հաւաքուիլ, այս անգամ Կրընոպլ, դատելու համար իրենց տարեկան աշխատանքը։

ԶԱՐԵՀ

ԿՈՉ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Յարգելի հայրենակիցներ,

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Մարմինը նախաձեռնարկ եղաւ գնելու քաղաքիս կեդրոնը 12–14 Սէն–Պազիլ փողոցին վրայ, Գանըպիէրէն եւ Ռէֆորմէ եկեղեցիէն հազիւ հարիւր ոտք հեռաւորութեամբ երկյարկանի շէնք մը, 800 մեթր տարածութեամբ։ Այս տունը իր մէջ պիտի պարփակէ մեծ սրահ մը հանդիսութեանց համար, փոքր սրահ մը ժողովներու, գրադարան մը, կարգ մը դրասենեակներ՝ գաղութիս մէջ գոյութիւն ունեցող կազմակերպութեանց հաւաքատեղի ծառայելու, ինչպէս նաեւ սրճարան-ճաշարան եւ զբօսարան մը։ Այս տունէն պիտի օգտուին առանց բացառութեան անխտիր ամէն միութիւն ինչ դաւանանքի եւ կուսակցութեան ալ որ պատկանի,

Այս տան գնումը ի հարկէ յանձնախումբի մը կամ առանձին ընկերակցութեան մը ուժերէն վեր էր, նկատի առնելով շէնքի գնման եւ կահաւորման ծախքերը. անհրաժեշտ էր ուրեմն ձեռնարկել ժողովրդային մեծ հանգանակութեան մը։ Այս առիթով կազմուեցան՝ Կեդր. Յանձնախումբի կողքին, արուարձաններու մէջ ենթայանձնախումբեր, որոնք մասնաւոր տոմարներով պիտի դիմեն ձեզի, խնդրելով ձեր օժանդակութիւնը։

Ներկայիս, աւելի քան երբեք, անհրաժեշտ է որ մեր երիտասարդութիւնը ունենայ քաղաքին կեդրոնը ժամադրավայր մը, իրեն յատուկ նորագոյն կազմածներով, որպէսզի կարենայ հոն ստեղծել աւելի դիւրութեամբ հայկական մթնոլորտ մը, որպէսզի հաղորդակից ըլլայ հայ անհատին, ինչպէս նաեւ այժմու գիտութեան հսկայ յառաջացումին համընթաց տեղեակ մնայ մեր դարաւոր արժէքներուն հետ՝ Փրանսական քաղաքակրթութեան, որուն հնոցին շուրջ կ'առնէ իր իմացական պաշարը։ Հայկական այս Տունը պիտի ըլլայ միջոց մը որ հայ երիտասարդութիւնը գիտակից արտայայտիչը դառնայ մեր երեք հազար տարուան քաղաքակրթութեան, ցոյց տայ հայ հանճարին նուաճումները ամէն մարզերու մէջ, հպարտութեամբ ներշնչուած տարածէ մեր անմահ նախնիքներու անհամար չարքին ինքնայատուկ մեծ վաստակը։

Վստահ եղէք, հայրենակիցներ, որ Յանձնախումբս տոգորուած հայրենասիրական անսահման ոգիով, մեզ վստահուած գումարները պիտի յատկացնէ հայ տղոց ազգապահպանման, հայ անունի յաւերժացման ու Հա՛յ մնալու անվհատ կամքին։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
(Մարսէյլ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

Փիէրին բան մը չըսաւ, միայն կարեկցութեամբ անոր բազուկը սեղմեց։ Փիէր Աննա Միխայլովնայի հետ անցաւ Փըթի Սալոնը։

— Անքուն գիշերուան յոգնածութեան համար բաժակ մը ռուսական թէյի պէս կազդուրիչ բան չկայ, կ'ըսէր Լոռէն զսպուած աշխուժով մը չինական գաւաթէն ումպ ումպ խմելով։

Լոռէն կայներ էր փոքրիկ շրջանաձեւ հիւրասենեակին մէջտեղը դրուած սեղանին քով, որուն վրայ թէյի սարք եւ պաղ ընթրիք կար։ Բոլոր հիւրերը հաւաքուած էին սեղանին շուրջ՝ իրենց ուժերը վերականգնելու համար։ Փիէր շատ աղէկ կը յիշէր այս հայելազարդ շրջանաձեւ հիւրասենեակը։ Կոմսին սարքած անվերջ պարահանդէսներու ատեն պարել չգիտնալով, կը քաշուէր այս սենեակը եւ կը դիտէր թէ ինչպէս շքեղօրէն հագուած, մերկ թեւերով ու կուրծքերնին ադամանդներով, մարգարիտներով զարդարուած կիներ կը մտնէին հոն եւ պայծառօրէն լուսաւորուած հայելիներու մէջ քանի մը անգամ ինքզինքնին կը դիտէին ու նորէն պարասրահ կ'ելլէին։ Հիմա նոյն սենեակը հազիւ լուսաւորուած էր երկու մոմերու աղօտ լոյսովը եւ գիշերուկէսին սեղանի մը շուրջը ժողվուած էին պարզ հագուած անձեր, որոնք իրարու հետ շշուկով կը խօսէին եւ իրենց շարժուձեւերուն մէջ առանձին խորհրդաւորութիւն մը կը տիրէր։ Փիէր չընթրեց, թէպէտ չափազանց պահանջ կը զգար։ Հարցական իմաստով նայեցաւ իր առաջնորդուհիին եւ տեսաւ որ ան ոտքին մատներուն վրայ քալելով նորէն ընդունելութեան սրահը մտաւ, ուր կը գտնուէին Վասիլէյ իշխանը եւ անդրանիկ իշխանուհին։ Փիէր ենթադրեց որ այդպէս ալ անհրաժեշտ է եւ քանի մը վայրկեան սպասելով, ինք եւս ելաւ եւ անոր հետեւեցաւ։ Աննա Միխայլովնա իշխանուհիին քովը կեցած էր եւ երկուքն ալ յուզուած՝ շշուկով կը խօսէին։

— Թոյլ տուէք, Աննա Միխայլովնա, որ ընելիքս ես գիտնամ, ըսաւ իշխանուհին, ինք եւս ըստ երեւոյթին գտնուելով նոյնպիսի յուզմունքի եւ այլայլման մէջ։

— Բայց, սիրելի իշխանուհիս, ըսաւ Աննա Միխայլովնա խոնարհութեամբ եւ համոզիչ շեշտով մը, ննջարանը տանող ճամբուն վրայ իշխանուհիին դէմ ծառանալով, չափազանց ծանր չէ՞ դար խեղճ հօրեղբօրս համար մանաւանդ այժմ, երբ հանգստութեան պէտք ունի։ Ասանկ ժամանակ մը անոր հետ աշխարհային բաներու վրայ խօսի՞լ, երբ արդէն անոր հոգին պատրաստուած է....։

Վասիլէյ իշխանը ոտքը ոտքին վրայ, մտերմական դիրքով մը նստած էր բազկաթոռին վրայ, անոր այտերը նկատելի կերպով կը ջղացնցուէին։ Սակայն այնպէս երեւոյթ մը տուած էր իրեն, իբրեւ թէ երկու կանանց խօսակցութեամբ երբեք չի հետաքրքրուիր։

— Աննա Միխայլովնա, գիտէ՞ք թէ կոմսը որքան կը սիրէ զայն։

— Ես մինչեւ իսկ չեմ գիտեր թէ ինչ կայ այս թուղթերուն մէջ, ըսաւ իշխանուհին դիմելով Վասիլէյ իշխանին եւ ցուցնելով ձեռքի նկարազարդ պայուսակը, միայն գիտեմ որ իսկական կտակը կոմսին թղթարկղին մէջ է, իսկ ասոնք մոռցուած թուղթեր են... Ան անցնիլ ուզեց, բայց Աննա Միխայլովնա ցատկելով նորէն անոր ճամբան կտրեց։

— Ես գիտեմ սիրելիս, բարի իշխանուհիս, ըսաւ Աննա Միխայլովնա ձեռք ձգելով պայուսակին մէկ ծայրը եւ այնպէս պինդ բռնելով, որ ձեռքէն ազատելը շատ ու շատ դժուար պիտի ըլլար։ Սիրելի իշխանուհիս կը խնդրեմ, կ'աղաչեմ խնայեցէք անոր։ Իշխանուհին լռեց. միայն լսելի էր պայուսակի համար մղուած կռուի շշուկը։ Աննա Միխայլովնա պինդ բռներ էր, բայց անոր ձայնը կը պահէր իր անուշութիւնն ու փափկութիւնը։

— Փիէր, մօտեցիր, բարեկամս։ Կարծեմ անոր ներկայութիւնը ընտանեկան խորհուրդի մէջ աւելորդ չէ։ Իրաւացի չե՞մ իշխան։

— Ինչո՞ւ լուռ կը մնաք, յանկարծ պոռաց իշխանուհին այնպէս բարձրաձայն, որ ընդունարանէն լսեցին եւ վախցան, ինչո՞ւ լռեր էք, երբ հոս, Աստուած գիտէ ով իրեն թոյլ կուտայ մէջ իյնալ եւ մեռնողին սենեակին շէմին առջեւ այսպէս տեսարաններ սարքել։ Ինթրիկա՛ն, չընչաց ան չարութեամբ եւ ամբողջ ուժով պայուսակը քաշեց։

Բայց Աննա Միխայլովնա քանի մը քայլ ցատկեց պայուսակը ձեռքէն չթողելու համար։

— Ա՜հ, բացագանչեց Վասիլէյ իշխանը նախատական եւ զարմացական շեշտով (ոտքի ելաւ), թողէք, կ'ըսեմ ձեզ։

Իշխանուհին թող տուաւ։

— Դուք եւս։

Աննա Միխայլովնա չհնազանդեցաւ։

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Զարդարեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զարդարեան եւ զաւակները Երուանդ եւ Գոռին, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Օհաննեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ալիս Գողալեան եւ զաւակները (Ռումանիա), Տէր եւ Տիկին Վահէ Թելեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Սիմոն Եղսէեան եւ զաւակները, Պր. Սեպուհ Եղսէեան (Պոլիս), այրի Տիկին Էլիզ Թելեան եւ զաւակները (Պոլիս), Պր. Մարգար Զագիկեան (Լատին Ամերիկա), այրի Տիկին Եղիսաբէթ Ղայիխճեան (Մոնթրէալ), Պուլ. Օտտոյի Թաղականութիւնը, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն Կիրակի 6 Դեկտեմբեր յետ պատարագի, Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, աներ-հօր, ազգականին, նախկին ատենապետին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Նորայր Երամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԵՐԱՄԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտ. 12 ժամը 8,30ին

SALLE PAUL FARALICQ, Rue Yves Toudic (Métro République)

Կը նախագահէ ընկ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ — ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՆՈՅՇԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը հազար տոլար նուիրած է Անոյշի ներկայացման առթիւ (Մարսէյլ) ի նպաստ ծախքերու մասնակցութեան:

ՓԷՆ-ՔԼԸՊ

Այս Շաբաթ օր ժամը 14,30էն սկսեալ Փարիզի Առեւտրական Սենեակի սրահին մէջ (27 Ավընիւ տը Ֆրիէտլանտ)

ՎԻԿՏՈՐ ԿԱՌՏՈՆ

կը ստորագրէ իր գիրքերը:

ԷՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութեան ընկերահամակրական հաւաքոյթը Կիրակի 13 Դեկտեմբերին ժամը 15էն մինչեւ 19, Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ, Մէթրօ Քատէ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պատուասիրութիւն:

Կը հրաւիրուին էսաեանցիներ եւ համակիրներ:

Ծախքերու մասնակցութիւն 8 ֆրանք:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 20, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15,30ին վարժարանին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Հանգուցեալ Ստեփան Տուրսունեանի մահուան առթիւ Ղեւոնդ Կիւլեան 10 ֆ. եկեղեցւոյ, 10 Պ. Օտտոյի Կ. Խաչին, Յովակիմ Պէլեան 10 եկեղեցւոյ, 10 ազգ. ուսումնարանին: Հանգուցեալ Տէր Միքայէլ Գույումճեանի մահուան յիշատակին հոգեհանգիստէն՝ Պ. Օտտոյի Կապ. Խաչ 30 Մարսէյլի Մշ. Տան, Յովսէփ Արզումեան, Տէր եւ Տիկին Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Օհաննեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Տէր-Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Խոզիկեան 10ական ֆր. Մարսէյլի Մշ. Տան: Հանգուցեալ Տիկին Եղիսաբէթ Քէօսէեանի մահուան առթիւ Յակոբ Էլմաճեան 20 ֆր. եկեղեցւոյ, 10 Պուլ. Օտտոյի Կ. Խաչին, Տէր եւ Տիկին Արտէշեան 10 եկեղեցւոյ: Հանգուցեալ Տիկին Ժանէթ Կիւլեանի մահուան տարելիցի հոգեհանգիստին առթիւ Ղեւոնդ Կիւլեան 10 եկեղեցւոյ, 10 Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանին, Ադամեան 20 Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանին, 10 եկեղեցւոյ, Քէօսէեան 20 եկեղեցւոյ: Այրի Տիկին Մարի Պէմեան եւ զաւակը 20 եկեղեցւոյ, 20 Մարսիլիոյ Մշ. Տան, 20 Պուլ. Օտտոյի Կ. Խաչին, Մարտիրոսեան 20 եկեղեցւոյ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆԻ ԿՈՂՄԷ

12 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ արշալոյս, Օթէլ Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՄԻՋԱՎԱՅՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անցեալ տարուան հրապարակ ելած թոմպալաներու թիւեր

Տոմսակներու համար դիմել Միութեան գրասենեակը՝ 7 Ռիւ Փափէր,

Հեռաձայն 54-16-50

ԼԻՈՆԻ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

5 Դեկտեմբեր Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ Պռոնի օդակայանի

LES SOUCOUPES VOLANTES

սրահներուն մէջ

Orchestre Guy MARCELLIN

Ճոխ եւ համեղ պիւֆէ, մատչելի գիներ — ընտանեկան եւ ընկ. ջերմ մթնոլորտ

Տոմսերը կը գտնուին երգչախումբի անդամներու մօտ

Հաճեցէք կանխաւ ապահովել ձեր տոմսերը:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՏՕՆԱԾԱՌ

Կիրակի, 13 Դեկտ. ժամը 16,30էն սկսեալ:

Ճաշ, վիճակահանութիւն, անակնկալներ եւ ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ:

Մասնակցութեամբ Նաւասարդ պարախումբին, Ժերար Մելքոնեան ու Պետիկ Պետիկեան նուագախումբերուն եւ վարժարանի աշակերտութեան:

Կաղանդ Պապան ճոխ նուէրներով պիտի վարձատրէ սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր մանուկները:

Մուտքը ազատ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անիէռ — Պուա Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը կը սարքէ բաժակ մը թէյի շուրջ, Դեկտ. 6ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը: Հասցէ՝ 1. Փլաս Օթէլ տը Վիլ:

Կը հրաւիրուին ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրներ:

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան

Փարիզ, 11 Սքուար Ալպոնի, մէթրօ Փասի

Նուպարեան մատենադարանը բաց է հասարակութեան ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 14էն 18, բացի Զորեքշաբթի, Կիրակի եւ տօնական օրերէ:

ԱՅՑ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ

Իսիի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած է այցելութիւն մը Մոնմորանսիի ծերանոցին Դեկտ. 6ին, գեղարուեստական բաժինով: Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ հեռաձայնելով Տիկին Սրապեանի 626-42-48, Տօնիկեանի 642-62-45, Յովսէփեանի 642-99-01:

Օթոքարը կը մեկնի ժամը 13,30ին, Փլաս Լէոն Պլումէն: Գին 10 ֆր.:

ԱԶԴԱԿ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱԿԻ
ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻՆ

Լրացաւ «Ազդակ Շաբաթօրեակ» (Դրօշակ)ի առաջին տարին. 1970 Նոյեմբեր 22ին լոյս կը տեսնէ երկրորդ տարուան առաջին թիւը, որ նուիրուած պիտի ըլլայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ութսունամեակին:

Հակառակ թղթատարական վարչութեանց նոր կարգադրութիւններուն, որոնց հետեւանքով առաքման ծախքերը յաւելում կրած են, բաժանորդագրութեան պայմանները կը մնան նոյնը:

Բաժանորդագրուելու համար պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէին.

Mr. KULTCHEYAN
23, Rue Pixéricourt, Paris (19e)

Ազդակ Շաբաթօրեակի բաժանորդագրութիւնը կանխիկ է, առանց վճարումի կատարուող բաժանորդագրութեան խնդրանքները նկատի պիտի չառնուին:

Բաժանորդագրութիւնը միշտ կը սկսի տարեսկիզբէն, կամ վեցամսեայի սկզբնաւորութեան:

Անոնք որոնք կը փափաքին վերանորոգել իրենց բաժանորդագրութիւնը եւ կամ նոր բաժանորդագրուիլ, կը խնդրենք որ ժամ առաջ դիմեն մեր գործակալին, որպէսզի թերթի առաքումը կարենայ շարունակուիլ առանց ընդհատումի:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ԱԶԴԱԿ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱԿ»Ի

ՈՒՍԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ԱՒՍՏՐԻԱ
ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Zell Am See

Մեկնում Դեկտ. 21 Թրէն տէ նէժով Կառ տը լ'Էսթէն, վերադարձ Յունուար 2 նոյն կայարանէն:

ՊՐԻՒՔԻ մէջ (Զել ամ Զէի մօտ), հովերէն պատսպարուած 758 մեթր: Բոլոր մարզական զբօսանքները՝ դահուկ, լիւժ, փաթինաժ, եւայլն:

Բնակութիւն լաւ պանդոկի մը մէջ, ճաշով միասին:

Մասնակցութիւն 485 ֆր. բոլոր ծախքերը մէջը:

Կանխավճար՝ 100 ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

ԶԵԼ ԱՄ ԶԷ, Սալցպուրկի մէջ ձմեռնային մարզական հրաշալի կայան մը, գեղեցիկ լիճի մը եզերքը, պաշտպանուած սատիկ ցուրտերէն բարձր լեռներու շնորհիւ: Զուարճութեան վայրեր, սինեմա, պարահանդէս, սրճարան, ֆոլքլորիք երեկոյթներ եւայլն:

Մասնակցութիւն՝ 525 ֆր.:

Կանխավճար՝ 100 ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

Ծախքերուն մէջ են ճամբորդութեան գինը (Բ. կարգով) եւ բնակութիւնն ու ճաշը, բացի ճամբորդութեան ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջան

Բարեկամներուն ու հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ:

Կրնաք ապահովել ձեր օրացոյցը դիմելով հետեւեալ հասցէին՝

Monsieur G. HOVSEPIAN
53, Bld. des Grands-Pins, 13 - MARSEILLE (10e)

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏՕՆԱԾԱՌ – ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Պատրաստուեցէք եւ այժմէն ապահովեցէք ձեր սեղանը՝ Մարսէյլի Պոլսեցիներու Հայր. Մշակութային Միութեան սարքած աւանդական տօնածառ ճաշպարին, որ տեղի պիտի ունենայ Յունուար 17ի Կիրակին ժամը 17էն մինչեւ կէսգիշեր, բոլորիդ ծանօթ Ֆարոյի սրահներուն մէջ, 71 Պուլվար Շարլ-Լիվոն, Մարսէյլ:

Մուտքը ապահովելու համար դիմել ձեզ ծանօթ վարչական անդամներուն եւ կամ կեդրոնատեղին 37 պիս, Ռիւ Թիւպանօ, Պ. Եավէրի գրասենեակը հեռաձայն 20-26-74:

Կերուխում, խրախճանք, պար

Ընտիր օրքէսթր

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 5 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Ժողովի օրակարգն է.

1. Զեկուցում եւ հաշուետուութիւն,
2. Հասութաբեր ձեռնարկի որոշում
3. Վարչական ընտրութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»ը կը կազմակերպէ իր երկրորդ «ԿԱԼԱ» գեղարուեստական ցերեկոյթը Յունուար 17ին, ժամը 14,30ին, «Էքոլ Նորմալ»ի Քորթօ սրահին մէջ, 114 պիս, Պուլվար Մալզերպ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

×

Կապոյտ Խաչի Պոմանի մասնաճիւղի տօնածառը 10 Յունուար Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Անիէռ — Պ. Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը իր կազմութեան 40ամեակը կը տօնէ բացառիկ գեղարուեստական բաժինով, Փետրուար 28ին, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ թատերասրահը: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տարեկան Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 6 DECEMBRE 1970
LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.984
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
46e ANNÉE — N° 11.984

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉՊԷՍ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑԱՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գ. ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՄՈՒՐՃԻ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱԼԻ ՄԻՋԵՒ

Այն պահուն, երբ Չիչերին եւ Գարախան սին յոյսերով կ՚օրօրէին Լեւոն Շանթի պատուիրակութիւնը եւ յետին նպատակներով կը ձգձգէին Խորհրդային Ռուսիոյ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան միջեւ ծրագրուած եւ երկուստեք ընդունուած համաձայնագրի ստորագրութիւնը, Մոսկուա կը հասնէր Թուրք պատուիրակութիւն մը՝ նախագահութեամբ Պէքիր Սամի պէյի, Արտաքին գործավար Անգարայի Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութեան:

Պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Եուսուֆ Քէմալ՝ նախկին եւ ապագայ գործավար՝ ինչպէս նաեւ ուրիշ կարեւոր անձնաւորութիւններ: Կ՚արժէ առանձին խօսիլ այս պատուիրակութեան մասին, որ մասնաւոր պատիւներով ընդունուեցաւ Լենինի եւ Չիչերինի կողմէ, որոնք անգամ մը եւս հաւաստիքներ տուին Մուսթաֆա Քէմալի «միլլի» շարժումին հանդէպ Մոսկուայի անվերապահ համակրութեան եւ նիւթական ու ռազմական աջակցութեան մասին:

Այս պատուիրակութիւնը՝ միացած Խորհ. Ազրբէջանի գործակալներուն հետ՝ ազդեցութիւն բանեցուց Կրեմլինի վրայ եւ արգիլեց ռուսեւհայ համաձայնագրի ստորագրութիւնը:

Քէմալական Թուրքերը արդէն իսկ 1920 Յունիսին որոշեր էին յարձակիլ Հայաստանի վրայ, ճամբայ բանալու համար դէպի Խորհ. Ազրբէջան, ուր կը գտնուէր Կարմիր բանակը: Սակայն կ՚ուզէին նախապէս ապահով ըլլալ իրենց թիկունքէն:

Մոսկուայի երաշխաւորութիւնը ստանալէ ետք, Եւսուֆ Քէմալի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը գնաց Թիֆլիս, հասկնալու համար թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ Վրաստան՝ երբ Թուրքերը յարձակին Հայաստանի վրայ: Եուսուֆ Քէմալ տեսնուեցաւ նախագահ Նոյ Ժորտանիայի եւ Արտաքին նախարար Գեգեչկորիի հետ, որոնք հաւաստեցին իրենց երկրի չէզոքութիւնը — չըսելու համար համամտութիւնը — նման պարագայի մը:

Զինուած Չիչերինի եւ Ժորտանիայի հաւաստիքներով, Թուրք պատուիրակները վերադարձան Անգարա: Հայաստանի դէմ յարձակումը պիտի չուշանար:

1920 Սեպտ.ի սկիզբը Մոսկուայի օրհնութեամբ Բագուի մէջ կը գումարուէր «Արեւելքի ժողովուրդներու առաջին համագումար»ը, մասնակցութեամբ Էնվէր փաշայի եւ այլ Թուրք ջարդարարներու: Այնտեղ նրբանցքներու մէջ կը վճռուէր Հայաստանի ճակատագիրը:

Պատրուակ բռնելով հայ զինուորներու կողմէ Օլթիի գրաւումը, Քեազիմ Քարապէքիրի բանակները Սեպտ. 23ին յարձակողական անցան Հայաստանի դէմ: Հայ զինուորները քաջաբար դիմադրեցին: Սակայն բոլշեւիկեան քարոզութիւնները աւերներ գործած էին: Տեղ տեղ դասալքութիւններ տեղի ունեցան: Զինուորներուն քարոզեր էին զէնք չվերցնել Թուրքերուն դէմ, որոնք կուգային միանալու ռուսական Կարմիր բանակին: «Մուսթաֆա եղբա՛յրդ է գալիս» կը հոլովէին բոլշեւիկ գործակալները:

Արդիւնքը յայտնի է: Հայկական բանակը պարտուած էր: Թուրքերը գրաւած էին Կարսը եւ նստած Ալեքսանդրապոլի մէջ:

Նոյեմբեր 6ի առաջին զինադադարէն ետք Նոյ. 22ին կնքուեցաւ նոր զինադադար Թուրքերուն հետ: Հայաստանի կառավարութիւնը միաժամանակ դիմեց Մոսկուայի միջնորդութեան: Չիչերին իր կողմէ նշանակեց Բուդու Մդիւանին՝ մասնակցելու համար հայեւթուրք բանակցութիւններուն: Սակայն Թուրքերը հակառակեցան անոր ներկայութեան:

Նոյեմբեր 25ին Ալեքսանդրապոլի մէջ սկսան հաշտութեան բանակցութիւնները:

Նոյն օրը հրաժարական տուաւ Հ. Օհանջանեանի կառավարութիւնը եւ Խորհրդարանը հաստատեց Ս. Վրացեանի նոր հոգինոց նախարարութիւնը, որուն մէջ Զինուորական նախարարի պաշտօնին կոչուած էր Դրօ:

Նոր դահլիճը հազիւ գործի ձեռնարկած՝ Նոյ. 29ին Կարմիր բանակը Ազրբէջանի կողմէն կ՚անցնէր Հայաստանի սահմանը: Ղազախի ճակատին վրայ բարդութիւններ կը ծագէին: Նոյ. 30ին Լեգրան վերջնագիր կը ներկայացնէր Վրաստանի կառավարութեան, պահանջելով խորհրդայնացնել Հայաստանը:

Քեազիմ Քարապէքիր Ալեքսանդրապոլի, Լեգրան Երեւանի մէջ նստած՝ նեղը կը դնէին Հայաստանի կառավարութիւնը:

Սեղմուած բոլշեւիկեան մուրճի եւ Թրքական սալի մէջտեղ, Վրացեանի դահլիճը տեղի կուտար:

Դեկտ. 2ին Լեգրանի հետ կը ստորագրէր համաձայնագիր մը, որով «Հայաստանը յայտարարւում է անկախ Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութիւն»:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԸ ՀՌՈՄ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ասիա կատարած իր ճամբորդութենէն ետք, Պօղոս Զ. Հռոմ հասաւ Շաբաթ վաղ առաւօտեան եւ կարճ աղօթք մը ետք, իր անձնական մատրան մէջ, քաշուեցաւ իր յարկարաժինը, հանգստանալու համար:

Հռոմ վերադառնալէն առաջ ճառ մը խօսած էր Հոնք Քոնկի մէջ, ուր 40 հազար հոգիի առջեւ յայտարարած էր. — «Հոս ենք մէկ խօսք ըսելու համար՝ Սէր: Մեր շուրջը կը գտնենք ամբողջ չին ժողովուրդը ուր որ ալ գտնուի»:

Ապա Պապը Սէյլան հանդիպած էր: Կը հաղորդուի թէ ոստիկանութիւնը երկու հոգի ձերբակալած է Քոլոմպոյի մէջ: Այդ երկու ծայրայեղները ծրագրած էին եղեռնափորձ մը կատարել Պապին դէմ: Քոլոմպօ կատարած իր շատ կարճ կայքին ընթացքին (հազիւ 3 ժամ) մօտ մէկ միլիոն Սէյլանցիներ խանդավառ ընդունելութիւն մը ըրած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔՕ երեք ամսուան համար պաշարման վիճակ հռչակեց Սպանիոյ Պասք Ծիուփուզքոա գաւառին մէջ: Միւս կողմէ Պասք Էթա կազմակերպութեան հերձուածողական թեւը յայտարարած է թէ գերման հիւպատոսը ողջ-առողջ է եւ մօտէն կը հետեւի դէպքերուն:

ՃԷՅՄՍ ՔՐՈՍ, անգլիացի դիւանագէտը որ առեւանգուած էր Քեպէքի Ազատ. Ճակատի կողմէ, Անգլիա կը վերադառնայ ուր ընտանիքին հետ, պիտի տօնէ իր «ազատութիւնը»:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ սպառնալիք կայ կազի եւ ելեկտրականութեան համար: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը (Սէ. Ժէ. Թէ.) կ՚ըսէ թէ պայքարը սկսած է:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ սահմանին վրայ նոր միջադէպեր պատահած են մինչ Իսրայէլ իր 26րդ բողոքը ներկայացուցած է զինադուլի հսկողութեան մարմնին, առարկելով թէ Եգիպտացիք կրկին տեղափոխած են Սամ 2 հրթիռներ վերջին 24 ժամերու ընթացքին:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ կառավարութիւնը համաձայն չէ որ Յորդանան մաս կազմէ չորսերու Դաշնակցութեան, որ կը համախմբէ Արաբ Մ. Հանրապետութիւնը, Լիբիա, Սուտան եւ Սուրիա:

ՇԹՈՒԹԿԱՐՏԷՆ կը հաղորդեն թէ ըստ Արեւմտեան Գերմանիոյ բարեսիրական կազմակերպութեանց որոնք օգնութեան փութացած էին Փաքիստանի աղէտեալներուն, 300 հազար որբ կայ եւ 2էն 3 միլիոն անապաստան: Մեռեալներու թիւը 500 հազարի շուրջ կը նկատուի:

ՓԱՐԻԶԻ Թաղապետական Խորհուրդը որոշեց որ Քոնքորտի հրապարակը վճարովի կայքի առաջին շրջանը պիտի ըլլայ: Սակը ճշդուած է հետեւեալ ձեւով՝ ժամը մէկ Ֆր. կառքերու համար եւ 3 Ֆր. հանրակառքերու (օթոպիւս):

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ կուսակցութեան համագումարը, որ տեղի կ՚ունենայ Վակրամի սրահը, բաւական լուրջ եւ գործունեայ ընդդիմութիւն մը մէջտեղ հանեց Ժ. Ժ. Սերվան-Շրայպէրի դէմ: Կարեւոր միջադէպ մըն ալ պատահած է Ծերակոյտի նախկին նախագահ՝ Կասթոն Մոներվիլի եւ Սերվան-Շրայպէրի միջեւ երբ Մոներվիլ մեղադրած է նոր քարտուղարը իր «կօլեան» վարուելակերպին համար — այսինքն ընել ինչ որ կ՚ուզէ առանց մարդու բան հարցնելու — եւ ի վերջոյ Մոներվիլ գլուխը առած մեկնած է: Մոներվիլէն զատ, շատ է արմատականներու թիւը, որ չուզեր ընդունիլ Սերվան-Շրայպէրի մեթոտները՝ կուսակցութիւնը դնել կատարուած իրողութիւններու առջեւ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ եւ դուրսը բաւական իրարանցում կայ իբրեւ հետեւանք այն հրովարտակին զոր Աթէնքի իշխանութիւնները հրապարակեցին առջի օր եւ ըստ որուն նուազագոյն մէկ տարի բանտարկութեան կրնան դատապարտուիլ այն օտար լրագրողները որոնք Յունաստանէն «կեղծ լուրեր» կը հաղորդեն: Արդարութեան նախարարը ուզած է վստահեցնել թէ այդ օրէնքը կը վերաբերի արտասահմանի Յոյներուն բայց ոչ ոք համոզուած է:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ մէջ օրինագիծ մը պատրաստուած է մամուլի ազատութեան վերաբերող: Հաւատարիմ մնալով հանդերձ Սահմանադրութեան, կը նախատեսուի կանխաւ գրաքննութեան ջնջումը:

ՀԻՆ ՏՈՄՍԵՐ

ԺՈՂՈՎԱՊԱՏՈՒՄ

— Նորէն ո՞ւր կ՚երթաս. գիշեր մըն ալ տունը կեցիր, մարդ Աստուծոյ...
— Ժողով կայ, երթալու եմ...
— Ի՞նչ ժողով...
— Երկաթագործներու Ընթերցասիրացին ժողովը... Վարչութեան անդամ եմ, չերթամ չըլլար...
— Ինչո՞ւ չըլլար եղեր. ազգը դո՞ւն պիտի փրկես... Հինգ տարի է կարգուեր ենք, օր մը տունը կեցած չունիս, փա՛ռք Տիրոջը...
— Քու խելքդ ասանկ բաներու չի հասնիր, կնիկ. ես չերթամ, միւսը չերթայ, Ընթերցասիրացին վիճակը ո՞ւր կ՚երթայ...
— Ուր կ՚ուզէ թող երթայ, քե՞զի ինչ:
— Շատ կը խօսիս. սա վերարկուս բռնէ նայիմ... Ինծի մի՛ սպասեր, ով գիտէ երբ կուգամ...
— Եթէ ասանկ շարունակես, ես մօրս տունը պիտի երթամ...
— Ո՛ւր կ՚ուզես գնա՛. աւելի լաւ է որ դուն մօրդ տունը երթաս քան մայրդ մեր տունը գայ...

×

— Սոնա, մաման ո՞ւր է, աղջիկս...
— Ժողովի գնաց... Տիկնանցը պարահանդէս մը պիտի տայ եղեր... Դուռ, դրացի իրար անցած են, եղածն ալ բան մը ըլլար...
— Դուն ալ հագուեր, սքուեր ես, դո՞ւն ուր...
— Ես ալ ժողով ունիմ, հայրիկ, չե՞ս գիտեր որ Օրիորդաց Միութեան քարտուղարուհին եմ...
— Եղբա՞յրդ ուր է...
— Ան ալ ժողովի գնաց... Մարզա՛կանին նախագահ ընտրուեր է, տեսնես ի՛նչ ուրախ է. քիչ մը առաջ տուն եկաւ, ածիլուեցաւ, մաքրուեցաւ, նոր հագուստները հագաւ եւ կառքը առաւ, գնաց...
— Լա՛ւ, սա սեղա՞նը ով պիտի դնէ... Անօթի մեռայ...
— Սառնարանը քիչ մը միս կայ, պնակ մըն ալ կաթնապուր... Հացին տեղն ալ հոն է եւ կարծեմ սուրճ մըն ալ եփել գիտես... Ուշ մնացի, վազեմ... Պայ, պայ, փա:

×

— Թադոս, ո՞ւր կը վազես, շնչասպառ...
— Ժողովի, այս իրիկուն շատ կարեւոր ժողով ունինք...
— Ի՞նչ ժողով է... Դո՞ւն ալ ժողովի կ՚երթաս եղեր:
— Մեղա՛յ Աստուծոյ, չե՞ս գիտեր որ Թաղական Խորհուրդին ատենապետ ընտրուած եմ... Կիրակի Սրբազանը պիտի պատարագէ...

×

— Բարե՛ւ աղջիկս. հայրիկդ, մայրիկդ ո՞ւր են...
— Էրիկ, կնիկ թեւ թեւի մտան ու ժողովի գացին...
— Միեւնո՞յն ժողովին...
— Այո՛, երկուքն ալ անդամ են Արուեստագէտներու Միութեան. մէկը քարտուղար, միւսը դանձապահ... Շաբթուն երեք օրը դուրսն են...
— Բայց, չհասկցայ, ո՛չ հայրիկդ արուեստագէտ է, ո՛չ ալ մայրիկդ. ի՞նչպէս պատահեր է որ այդ Միութեան մէջ մտեր են:
— Բացատրեմ — արուեստագէտներուն գլխուն մէկ կողմը պարապ կ՚ըլլայ, գիտէք. իրենց ձեռքը անցած դրամները կառավարել չեն գիտեր... Ուրեմն պէտք ունին հայրիկիս պէս խանութպան եւ մայրիկիս պէս հաշուագէտ անձերու խորհուրդներուն...

×

Հայոց ազգին ժողովներուն այս առատութի՞ւնն է պատճառը որ Հայոց ազգը կէս ճամբան մնացած է իր վազքին մէջ:
Հաւանաբար:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԱՆՁՆԱՍԷՐ ՀՍԿԱՆ

Ամէն իրիկուն դպրոցէն վերադարձին, տղաքը, ըստ սովորութեան խաղալու կ'երթային Հսկային պարտէզը:

Անիկա ընդարձակ եւ սիրուն պարտէզ մըն էր, փափուկ եւ կանանչ խոտերով լեցուն: Խոտերուն վրայ, հոս ու հոն կային գեղեցիկ ծաղիկներ, աստղերու պէս ցանուած, նաեւ կային տասներկու հատ դեղձի ծառեր, որոնք գարնան կը պայթէին նուրբ բողբոջներով բոսորագոյն ադամանդներու պէս, իսկ աշնան առատ պտուղներով կը բեռնաւորուէին: Թռչունները կը թառէին այս ծառերուն վրայ եւ այնքան անոյշ կը դայլայլէին որ փոքրիկ տղաքը կը կեցնէին իրենց խաղերը, զանոնք մտիկ ընելու համար: «Ինչ երջանիկ ենք հոս մենք», կ'ըսէին իրարու բարձրաձայն:

Օրին մէկը սակայն Հսկան ետ եկաւ: Ան այցելելու գացած էր քաղաքին հեռաւոր մէկ ծայրը ապրող եւ փոքր տղաքը կուլ տուող Դեւին եւ եօթը տարի անոր մօտ նստած էր: Եւ երբ այս եօթը տարիները վերջացած էին, ու պատմած էր անոր ամէն ինչ որ ունէր պատմելիք եւ բան չէր մնացած այլեւս պատմելու, որոշած էր իր սեփական աշտարակը վերադառնալ: Վերադարձին տեսած էր տղաքը որ կը խաղային իր պարտէզին մէջ:

«Ի՞նչ կ'ընէք հոս», պոռաց Հսկան բարկութենէ խեղդուած ձայնով մը: Տղաքը հեռուն փախան:

«Իմ պարտէզս ինծի կը պատկանի», ըսաւ Հսկան:

— Ուեւէ մէկը կրնայ հասկնալ այդ բանը, ինծմէ զատ ոչ ոքի կ'արտօնեմ որպէսզի անոր մէջ խաղայ»: Այսպէսով բարձր պատ մը հիւսել տուաւ անոր շուրջ եւ ցուցատախտակ մը դրաւ վրան.

Անցորդները պիտի գլխատուին:

Չափազանց անձնասէր էր Հսկան:

Խեղճ փոքրիկները խաղալու տեղ չունէին այլեւս: Անոնք փորձեցին ճամբուն վրայ խաղալ, բայց ճամբան շատ փոշոտ էր եւ կարծր քարերով լեցուն, այնպէս որ չսիրեցին զայն: Հետեւաբար խաղացին բարձր պատին շուրջ, իրենց դասերը լրանալէ ետք եւ խօսեցան գեղեցիկ պարտէզին մասին: «Ինչ երջանիկ էինք հոն», ըսին անոնք իրարու:

Ապա գարունը եկաւ եւ ամբողջ գիւղը ծածկուեցաւ փոքր ծաղիկի բողբոջներով եւ թռչուններով: Միայն Անձնասէր Հսկային պարտէզին մէջն էր որ տակաւին ձմեռ կը տիրէր: Թռչունները չէին փափաքեր հոն երգել, որքան ատեն որ հոն չէին փոքրիկները եւ ծառերը մոռցան ծաղկիլ:

Անգամ մը գեղեցիկ ծաղիկ մը իր գլուխը դուրս հանեց խոտէն, բայց երբ տեսաւ որ ամէն կողմ շատ տխուր էր փոքրիկներուն համար, ետ դարձաւ դարձեալ քնանալու հողին մէջ եւ շարունակեց քնանալ: Այս բոլորին մէջ ամէնէն աւելի ուրախացողը ձիւնը եւ սառն էր:

«Գարունը մոռցաւ այս պարտէզը», կը պոռային անոնք, «Այնպէս որ մենք հոս պիտի բնակինք ամբողջ տարի մը»: Ձիւնը ծածկեց խոտը իր խոշոր ճերմակ ծածկոցով եւ սառը բոլոր ծառերը արծաթ ներկեց: Ապա Հիւսիսային Մրրիկը հրաւիրեցին անոնք որպէսզի իրենց մօտ մնայ, ու ան ալ եկաւ: Հիւսիսային Մրրիկը մուշտակներու մէջ փաթթուած ամբողջ օրը պարտէզին շուրջ կը մռնչէր, եւ ծխնելոյզներու պարունակութիւնը վար կը փչէր. «Անիկա հրաշալի վայր մըն է, խնդրենք Կարկուտէն որպէսզի այցելէ մեզ»: Ուստի Կարկուտն ալ եկաւ: Ամէն օր երեք ժամ անընդհատ թափահարեց աշտարակին տանիքը մինչեւ որ կոտրեց անոր քարէ կղմինտրները, ապա վազեց ու վազվզեց կլոր շրջանակներ գծելով այնքան արագ որքան որ կրնար: Ան գորշագոյն հագուած էր եւ շունչը սառի մը չափ պաղ էր:

«Չեմ կրնար հասկնալ թէ ինչո՞ւ համար Գարունը այսքան ուշ մնացած է», ըսաւ անձնասէր Հսկան, երբ նստաւ պատուհանին մօտ եւ դուրս նայեցաւ իր պաղ եւ ճերմակ պարտէզին. «Կը յուսամ թէ փոփոխութիւն մը ըլլայ օդին մէջ»:

Բայց Գարունը չեկաւ երբեք, ոչ ալ Ամառը: Աշունը ոսկի պտուղներ տուաւ ամէն պարտէզի: Բայց ոչ իսկ հատ մը Հսկային պարտէզին: «Ան չափազանց անձնասէր է», ըսաւ Աշունը: Հետեւաբար միշտ հոն էին Ձմեռը, Հիւսիսային Հովը, Կարկուտը, Սառնամանիքը եւ Ձիւնը:

Առաւօտ մը երբ Հսկան պառկած էր անկողինին մէջ, լսեց սիրուն նուագ մը: Նուագը այնքան անոյշ կը հնչէր իր ականջներուն, պահ մը կարծեց թէ թագաւորին նուագախումբն էր որ կ'անցնէր: Բայց իրականին մէջ փոքրիկ եկքանիկ մըն էր որ կ'երգէր իր պատուհանէն դուրս: Այնքան երկար ատենէ ի վեր չէր լսած թռչունի մը երգելը իր մօտ որ աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ նուագը թուեցաւ իրեն: Ապա Կարկուտը դադրեցաւ իր գլխուն վրայ թափահարելէ, Հիւսիսային Հովը դադրեցաւ մռնչելէ եւ գլխիչ բոյր մը եկաւ իրեն պատուհանին բացուածքէն: «Կը հաւատամ թէ Գարունը եկաւ վերջապէս», ըսաւ Հսկան, եւ անկողինէն ցատքելով դուրս նայեցաւ:

Ի՞նչ կը խորհիք որ տեսած ըլլայ: Ան տեսաւ տեսարաններուն ամէնէն հրաշալին: Պատին վրայ փոքրիկ ծակի մը մէջէն տղաքը ներս սպրդած էին, եւ նստած էին ծառերուն ճիւղերուն վրայ: Ամէն մէկ ճիւղի վրայ, փոքրիկ տղայ մը կար: Եւ ծառերը այնքան ուրախ էին տղաքը դարձեալ ընդունելով որ իրենք զիրենք ծածկած էին բողբոջներով, իրենց թեւերը մեղմօրէն կ'օրօրէին փոքրիկ տղոց գլխուն վերեւ: Թռչունները կը թռէին եւ ուրախութեամբ կը ճռուողէին, մինչ ծաղիկները կանանչ խոտին մէջէն վեր կը նայէին եւ կը խնդային: Սիրուն էր այս տեսարանը, միայն մէկ անկիւն մը տակաւին ձմեռ կը տիրէր: Անիկա ամէնէն հեռաւոր անկիւնն էր պարտէզին ուր կեցած էր փոքրիկ տղայ մը: Ան այնքան փոքր էր որ չէր կրնար հասնիլ ծառին ճիւղերուն, շուրջը կը դեգերէր և դառնագին կուլար: Խեղճ ծառը տակաւին սառն ու ձիւնով ծածկուած էր եւ Հիւսիսային Հովը անոր վրայէն կը փչէր ու կը մռնչէր. «Վեր մագլցէ փոքրիկ տղայ», ըսաւ ծառը եւ իր ճիւղերը վար ծռեց, այնքան ցած որքան որ կրնար: Բայց տղան շատ փոքր էր:

Հսկային սիրտը կակուղցաւ երբ դուրս նայեցաւ: «Որքան անձնասէր եղայ ցարդ» ըսաւ ան, «Հիմա կը հասկնամ թէ ինչո՞ւ համար Գարունը չի գար: Այս խեղճ փոքրիկ տղան պիտի հանեմ ծառին գագաթը, ապա պիտի փլցնեմ պատը, եւ իմ պարտէզս պիտի ըլլայ ասկէ վերջ տղոց խաղալու վայրը»: Իրապէս շատ ցաւ զգացած էր իր ըրածներուն համար:

Հետեւաբար վար մագլցեցաւ, շատ մեղմօրէն բացաւ ճակատի դուռը եւ պարտէզ ելաւ: Բայց երբ տղաքը տեսան զինքը այնքան վախցան որ ամէնքն ալ դուրս վազեցին ու պարտէզին մէջ դարձեալ ձմեռ տիրեց:

Միայն փոքրիկ տղան չփախաւ, որովհետեւ աչքերը այնքան լեցուն էին արցունքով որ չնշմարեց Հսկային մօտենալը: Հսկան իր ետեւէն պահուըտեցաւ եւ զինքը վեր վերցնելով, ծառին վրայ դրաւ: Ծառը յանկարծ բողբոջներով պայթեցաւ եւ թռչունները եկան ու երգեցին անոր վրայ: Փոքրիկ տղան դուրս երկարեց իր երկու բազուկները, փաթթեց զանոնք Հսկային վիզին շուրջ եւ զայն համբուրեց: Իսկ միւս տղաքը, երբ տեսան որ Հսկան չար չէր այլեւս, վազելով ետ եկան եւ անոնց հետ եկաւ նաեւ Գարունը:

«Այս պարտէզը ձերն է այլեւս, փոքրիկ տղաքս», ըսաւ Հսկան, եւ խոշոր տապար մը առնելով փլցուց պատը: Երբ գիւղին ժողովուրդը կէսօրին շուկայ կ'երթար, տեսաւ որ Հսկան կը խաղար տղոց հետ աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ պարտէզին մէջ որ երբեք տեսնուած ըլլար:

Տղաքը ամբողջ օրը միասին խաղացին, իսկ իրիկուան Հսկային մօտ եկան մնաք բարով ըսելու համար:

«Բայց ո՞ւր է ձեր փոքրիկ ընկերը», ըսաւ Հսկան անոնց, «այն տղան զոր ծառին վրայ հանեցի»: Հսկան շատ կը սիրէր զայն, որովհետեւ համբուրած էր զինք:

«Չենք գիտեր», պատասխանեցին տղաքը: «Գացած ըլլալու է հոսկէ»:

«Ըսէք անոր որ չվախնայ եւ վաղը գայ», ըսաւ Հսկան: Բայց տղաքը ըսին թէ չէին գիտեր անոր բնակած տեղը եւ զայն չէին տեսած բնաւ: Հսկան չափազանց տխրեցաւ:

Ամէն օր կէսօրէ վերջ, երբ դպրոցը վերջանար, տղաքը կուգային եւ կը խաղային Հսկային հետ: Բայց փոքրիկ տղան զոր այնքան սիրած էր ալ չէր տեսնուեր երբեք: Հսկան շատ ազնիւ էր հիմա մանուկներուն հանդէպ, բայց կը կարօտնար իր առաջին փոքրիկ բարեկամը եւ յաճախ անոր մասին կը խօսէր: «Որքան կը փափաքէի տեսնել զայն», կ'ըսէր յաճախ:

Տարիները իրարու յաջորդեցին, Հսկան հետզհետէ ծերացաւ ու տկարացաւ: Ան այլեւս չէր կրնար խաղալ, հետեւաբար կը նստէր խոշոր բազկաթոռի մը մէջ, կը դիտէր տղաքը, անոնց խաղերը եւ կը հիանար պարտէզին վրայ: «Ես շատ մը գեղեցիկ ծաղիկներ ունիմ», կ'ըսէր ան, «Բայց այս փոքրիկները բոլոր ծաղիկներէն աւելի գեղեցիկ են»:

Ձմեռ առաւօտ մը, երբ կը հագուէր, պատուհանէն դուրս նայեցաւ: Ձմեռը չէր ատեր, որովհետեւ գիտէր թէ Գարունը կը քնանար պարզապէս, եւ ծաղիկները կը հանգչէին: Հսկան յանկարծ շփեց աչքերը հիացմամբ, երկար, երկար նայեցաւ ու նայեցաւ հեռուն: Իրապէս շատ գեղեցիկ էր տեսարանը: Պարտէզին մէջը, անկիւնը ծառ մը կար որ ծածկուած էր սիրուն եւ ճերմակ բողբոջներով: Անոր ճիւղերը ամբողջութեամբ ոսկի էին եւ արծաթ պտուղներ կախուած էին անոնցմէ ու հոն կեցած էր փոքրիկ տղան, զոր սիրած էր այնքան:

Հսկան պարտէզին մէջ, մեծ ուրախութեամբ վազվզելով, արագօրէն մանուկին քովը հասաւ: Երբ բաւական մօտեցած էր, յանկարծ երեսը բարկութենէն կասկարմիր եղաւ: «Ո՞վ համարձակեցաւ քեզ վիրաւորել», պոռթկաց ան: Արդարեւ, փոքրիկին ափերուն մէջ եղունգի երկու խորունկ հետքեր կային եւ նոյն հետքերը կային նաեւ իր փոքրիկ ոտքերուն վրայ:

«Ո՞վ համարձակած է քեզ վիրաւորել», գոչեց դարձեալ Հսկան, «ըսէ որպէսզի իմ խոշոր դաշոյնովս կտրեմ զայն»:

«Ոչ ոք, պատասխանեց մանուկը, այս հետքերը սիրոյ պատճառաւ վէրքերն են»:

«Ո՞վ ես դուն», ըսաւ Հսկան, եւ տարօրինակ վախ մը զգաց իր մէջ, ծունկի եկաւ մանուկին առջեւ:

Մանուկը ժպտեցաւ Հսկային, եւ ըսաւ անոր. «Դուն անգամ մը ձգած էիր որ խաղամ քու պարտէզիդ մէջ, իսկ այսօր պիտի ըլլանք իմ պարտէզիս մէջ, որ Դրախտն է»:

Նոյն օրը տղաքը դարձեալ խաղալու եկան երբ գտան Հսկան պառկած անշունչ այդ ծառին տակ ամբողջութեամբ ծածկուած ճերմակ բողբոջներով:

ՕՍՔԱՐ ՈՒԱՅԼՏ

Թարգմ. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՏԱՅԵԱՆ – ՄԱԿԱՐԵԱՆ

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Բայց յետոյ անձրեւի պիտի բռնուինք, դիտել տուաւ Զապէլի ամուսինը:

— Եթէ կը վախնաս՝ դուն կրնաս մեկնիլ, ըսաւ Զապէլ, մենք կը մնանք:

— Առանձի՞ն:

— Չէ, պարոն Վահանն ու Արամը հոս են:

— Բայց թերեւս անոնք ալ իմ կարծիքէս են:

— Չեմ կարծեր, ըսաւ Զապէլ, կամ գոնէ կ'ենթադրեմ որ եթէ Արամը քու կարծիքէդ է, վստահօրէն Վահան մեզի հետ կը մնայ:

Այս խօսքերը զորս Զապէլ առանց մասնաւոր նպատակի մը արտասանած էր, Ճոնի թուեցաւ որ թաքուն նշանակութիւն մը ունին եւ թէ իր կինը կ'ուզէ Վահանը եւ Զարուհին առանձին թողուլ պահ մը:

Եւ համակերպելու համար իր կնոջ թելադրութեան, ոտքի ելաւ ու Արամին ըսաւ.

— Եկէք սանկ պտոյտ մը ընենք ծովեզրը:

Երկուքը միասին գացին ծովեզրը, ուր երկու նաւակներ կեցած էին փայտէ նաւահանգիստին քով:

— Ահաւասիկ մեր նաւը, ըսաւ Արամ:

— Այո, բայց ուրիշ մըն ալ կայ:

— Կ'երեւայ որ ան ալ իր յաճախորդները ունի:

— Հարցուր տեսնենք:

— Բայց ի՞նչ պիտի ընես, հարցուց Արամ զարմացած:

— Նախ հարցուր, յետոյ կ'ըսեմ թէ ինչ պիտի ընեմ, պատասխանեց Ճոն Կորեկ խորհրդաւոր ձեւով մը:

Արամ մօտեցաւ նաւավարին:

— Նաւակդ պարա՞պ է, հարցուց:

— Այո, պատասխանեց մարդը, ո՞ւր պիտի երթաք:

— Մեծ կղզի, ըսաւ Ճոն Կորեկ որ ինքն ալ մօտեցած էր նաւակին:

— Հրամմեցէք, ըսաւ նաւավարը իր նաւակը բոլորովին մօտեցնելով նաւամատոյցին:

— Մտիր, ըսաւ Ճոն իր ընկերոջ:

Երիտասարդը վարանեցաւ եւ զարմացած իր ընկերոջ նայեցաւ:

— Մտիր, շարունակեց միւսը, եւ քեզի կը բացատրեմ խնդիրը:

Արամ համակերպեցաւ եւ րոպէ մը ետքը նաւակը ճամբայ ելաւ:

— Ուզեցի զիրենք առանձին թողուլ, բացատրեց Ճոն Կորեկ:

— Որո՞նք, հարցուց Արամ, որ տակաւին խնդիրը չէր հասկցած:

— Քոյրդ եւ Վահանը:

— Բայց ինչո՞ւ համար:

— Չտեսա՞ր որ կինս ատիկա կը հասկցնէր մեզի իր խօսքերով:

— Իրաւ որ ուշադրութեամբ մտիկ չըրի ձեր փոխանակած խօսքերը, պատասխանեց երիտասարդը:

— Ես Զապէլին խօսքերէն այնպէս հասկցայ որ մեր հեռանալը կ'ուզէր:

— Կը կարծե՞ս որ քոյրս այս անգամ իր հաւանութիւնը տայ Վահանի հետ ամուսնանալու, հարցուց Արամ:

— Կը յուսամ եւ կը փափաքիմ:

— Ես ալ նմանապէս:

Նաւավարը հետզհետէ կ'արագացնէր թիավարութիւնը եւ մտատանջ նայուածքներ կ'ուղղէր չորս բոլորը դէպի երկինք:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունիս, ինչո՞ւ այսքան կ'աճապարես, հարցուց Արամ:

— Էֆէնտի, պատասխանեց նաւավարը, օդը սպառնական է եւ կարծես քիչ մը ետքը փոթորիկ պիտի ծագի, կ'ուզեմ ժամ առաջ տեղերնիս հասնիլ:

Երկու բարեկամները իրենք ալ իրենց կարգին սկսան հորիզոնը զննել: Արդարեւ սեւ ամպեր արագօրէն կը յառաջային եւ կը ծածկէին երկինքին երեսը, հովը հետզհետէ կը սաստկանար եւ ծովը կը սկսէր իր միապաղաղ հանդարտութիւնը կորսնցնել:

— Իցիւ թէ անոնք ալ մեզի հետ մեկնած ըլլային, ըսաւ Ճոն Կորեկ մտատանջ դէմքով մը:

— Թերեւս ճամբայ ելած են:

Աչքերնին ուղղեցին դէպի հեռու, իրենց եկած կողմը, բայց բան մը չկրցան նշմարել:

Իրաւ է որ ամպերը այլեւս ծածկած էին լուսինն ու աստղերը եւ կատարեալ մթութիւն կը տիրէր ամէն կողմ:

Ատեն–ատեն հեռաւոր փայլատակումներ կը տեսնուէին, որոնց կը յաջորդէին խուլ որոտումներ:

Նաւակը արագօրէն կը յառաջանար:

Հիմա անցած էին Հէյպէլիի նաւային վարժարանին առջեւէն եւ ուղղակի Մեծ կղզի կ'ուղղուէին:

Նաւավարին մտատանջութիւնը հետզհետէ կ'աւելնար, անիկա յայտնի կը տեսնուէր այն խօլական շտապէն, որով թիերը կը շարժէր:

— Եթէ տակաւին նաւակ չեն նստած, անշուշտ խելք կ'ընեն ու հոն կը մնան, ըսաւ Ճոն Կորեկ իր բարեկամին:

— Կը վախնամ որ անխոհեմութեամբ իրենք ալ մեկնած են մեզմէ ետքը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(275 – Շար.)

ԴԱՍԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐ

ՎՈՂՖԿԱՆԿ ԱՄԱՏԷՈՒՍ ՄՈՑԱՐԹ

(1756–1791)

—o—

Բոլոր երաժշտագէտներուն մէջ ամէնէն հանճարեղը, իր հանճարին արտակարգօրէն կանխահաս յայտնութեան տեսակէտով—Մոցարթ, որ ծնած էր Սալզպուրկ (Աւստրիա), բացառիկ ընդունակութիւններով օժտուած, դեռ հինգ տարեկանին յօրինած է Մընիւէներ, վեց տարեկանին Քոնչերթօներ, իսկ տասնեմէկ տարեկանին հեղինակած է պատարագ մը, զոր ղեկավարած է ինք: Ու տակաւին վեց տարեկանին սկսած է նուագել իր դաշնակահար հօրը փոքր դաշնակին վրայ: Իր զաւկին այս արտասովոր ձիրքերը տեսնելով, հայրը, իր նոյնքան տաղանդաւոր աղջիկն ալ հետը առնելով, 1762ին տարած է Միւնիխ եւ Վիէննա, ուր երկու փոքրիկները կազմակերպած են նուագահանդէսներ: Ասիկա եղած է յաղթական մեկնակէտ մը, եւ ատկէ ետք Մոցարթ ճախրած է յաջողութենէ յաջողութիւն: Յաջորդ տարին գացած է Փարիզ: Ֆրանսայի արքունիքը եւ բոլոր գեղարուեստասէրները զմայլած են լսելով «հրաշք մանուկը»: Մոցարթ այնուհետեւ հրջած է Անգլիոյ, Հոլանտայի եւ Զուիցերիոյ կեդրոնները: Իսկ 1769ին գացած է Իտալիա, ուր 13 տարեկանին բեմադրած եւ ղեկավարած է իր յօրինած Միհրդատ՝ թագաւոր Պոնտոսի օփերան, աննախընթաց յաջողութեամբ: Վերադարձած է Սալզպուրկ, ուր գրած է բազմաթիւ համանուագներ, քոնչերթօներ, սենեակի երաժշտութիւն, օրաթորիօ մը եւ օփերա մը:

Այնուհետեւ կրկին գացած է Փարիզ իր մօրը հետ եւ ղեկավարած է, իր հեղինակութիւններէն, կրօնական համերգ մը: Հոն կորսնցուցած է իր մայրը, 1778ին: Վերադարձած եւ հաստատուած է Վիէննա, ուր ստիպուած է դիմագրաւել նախանձութիւններ: Ամուսնացած է Քոնստանս Վէպէրի հետ 1781ին եւ նոյն տարին բեմադրած է իր գուարթ օփերան՝ Առեւանգումը Սերայէն, իսկ 1785ին՝ իր գլուխ գործոցը՝ Ֆիկարոյի ամուսնութիւնը, զոր կրկնած է նաեւ Փրակայի մէջ, աւելի մեծ յաջողութեամբ: Փրակայի Թատրոնին համար կը գրէ իր զմայլելի Տոն Ժուանը, որուն բեմադրութիւնը կ՚ապահովէ իրեն նոր դափնիներ: Կը շարունակէ իր յաղթական պտոյտները Գերմանիոյ մէջ — Պերլին, Տրէզտէն, Լայփցիկ եւ վերստին կը վերադառնայ Վիէննա: Ստեղծագործութիւնները իրարու կը յաջորդեն օփերաներով, որոնց մէջ ամէնէն նշանաւորներէն մէկը կը հանդիսանայ Հմայուած սրինգը (1791), որ իր վերջին օփերան կ՚ըլլայ, որովհետեւ կը մեռնի նոյն տարին, երկար ժամանակ թոքախտով տառապելէ, բայց նաեւ աշխարհին իր հսկայական Ռէքուէմը նուիրելէ ետք:

Մոցարթ երաժշտական բոլոր սեռերուն վրայ ալ դրած է իր անհասնելի հանճարին կնիքը: Անհամար են իր ստեղծագործութիւնները՝ օփերաներէն մինչեւ իր համանուագները, քայլերգները, պարերը, սերենատները, եկեղեցական երաժշտութենէն՝ իր պատարագները, տաղերն ու մեղեդիները, քոնչերթօները, սոնատները, խմբերգները, սենեակի երաժշտութիւնը, եւայլն, եւայլն: Մոցարթի երաժշտական կտորներուն ամբողջական թիւը կը հասնի 624ի, որոնց 41ը համանուագներ եւ 21ը օփերաներ:

Եւ ըսել, որ հակառակ իր աքնաջան երկունքին եւ հակառակ իր մեծաշուինդ յաջողութիւններուն, Մոցարթ ապրեցաւ թշուառ եւ նիւթապէս միշտ կարօտ կեանք մը: Այնքան աղքատ մեռաւ, որ զայն թաղեցին հասարակաց փոսի մը մէջ:

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

ՍՈԼԺԷՆԻՑԻՆ ԻՆՉՈ՞Ւ ՍԹՈՔՀՈԼՄ ՉԵՐԹԱՐ

—o—

Ինչպէս գրած էինք, Ալեքսանդր Սոլժէնիցին Նոյեմբեր 27ին գրած է Շուէտի Արքայական Ակադեմիային որ Սթոքհոլմ պիտի չերթայ ստանալու համար Նոպէլի գրական մրցանակը: Ստորեւ իր նամակին բովանդակութիւնը.—

« Հեռագրի մը մէջ, ուղղուած Ակադեմային քարտուղարին, արդէն ըսի եւ կը կրկնեմ երախտագիտութիւնս այն պատիւին համար որ եղաւ ինծի, Նոպէլի մրցանակին շնորհումով: Զայն կը բաժնեմ, ներքնապէս, իմ բոլոր նախորդներուս հետ, ռուս գրականութեան մէջ, որոնք վերջին տասնամեակներու բարդ պայմաններու պատճառով, հարկ եղածին չափ երկար չապրեցան նման պարգեւ մը ստանալու համար, կամ թէ քիչ ծանօթ էին իրենց կեանքին ընթացքին, որպէսզի յայտնաբերուին օտար ընթերցողներու կողմէ շնորհիւ թարգմանութիւններու կամ թէ նոյնիսկ կարդացուէին իրենց հայրենակիցներէն բնագրին լեզուով:

Նոյն հեռագրին մէջ, կը յայտարարէի թէ միտք ունիմ Սթոքհոլմ երթալու գիտնալով հանդերձ այն ձեւակերպութիւնները, որոնց պէտք է ենթարկուէի եւ որ կան մեր երկրին մէջ, արտասահման որեւէ ճամբորդութեան համար, նուաստացուցիչ ձեւակերպութիւններ, որոնք կը կայանան յատուկ հարցարաններ լեցնելու, կուսակցական կազմակերպութեանց վկայագիրներ ստանալու եւ հրահանգներ արտասահման ընդգրկուելիք դիրքին վերաբերեալ:

Բայց, վերջին շաբաթներուն մրցանակիս դէմ, այն թշնամական վերաբերմունքը որ յայտնուեցաւ հայրենիքիս մամուլին մէջ եւ արգելքները որոնց կրկին ենթակայ են, ինչպէս անցեալին, գիրքերս (մարդիկ կը վռնտուին իրենց աշխատանքէն կամ կ՚արտաքսուին համալսարաններէ կարդացած ըլլալնուն պատճառով) զիս կը մղեն մտածելու որ Սթոքհոլմ ճամբորդութիւնս պիտի օգտագործուի զիս կտրելու իմ հողէս, պարզապէս արգելք հանդիսանալով որ երկիրս վերադառնամ:

Միւս կողմէ, ձեր ղրկած թուղթերէն իմացայ որ մրցանակի յանձնումին վերաբերեալ արարողութիւնները շատ հանդիսաւոր բնոյթ կը կրեն: Ատիկա զիս կը յոգնեցնէ: Իմ ապրելակերպովս եւ բնաւորութեամբ, նման արարողութեանց սովորութիւնը չունիմ: Ցանձնումի լուրջ մասը, ճառը, մաս չի կազմեր արարողութեան:

Հեռագրով եւ նամակով, դուք ալ արտայայտեցիք նոյն մտահոգութիւնները այն ցուցամոլական հակազդեցութեանց մասին, զորս պիտի պատճառէ Սթոքհոլմ ներկայութիւնս:

Նկատի առնելէ ետք այն ամէն ինչը զոր ըսի եւ օգտուելէ ետք ձեր ազնիւ լուսաբանութիւններէն, ըստ որոնց ներկայութիւնս պարտադիր պայման մը չէ մրցանակը ստանալու համար, նախընտրեցի հիմակուհիմա արտօնութիւն չուզել Սթոքհոլմ երթալու:

Կրնամ, եթէ առարկութիւն չունիք, վկայականը եւ մետալը ստանալ Մոսկուա, ձեզի եւ ինծի յարմար առեն մը: Ինչպէս նախատեսուած է Նոպէլի Հիմնարկութեան Կանոնագրին մէջ, պատրաստ եմ Դեկտեմբեր 10ին յաջորդող վեց ամիսներուն ընթացքին ճառը արտասանել կամ ձեզի ղրկել բնագիրը:

Այս նամակը բաց նամակ մըն է եւ որեւէ արգելք չեմ տեսներ որ զայն հրապարակէք»:

Ա. ՍՈԼԺԷՆԻՑԻՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ Հայ Օգնութեան Միութեան (1910–1970), հրատարակութիւն Հ. Օ. Մ.ի կեդրոնական վարչութեան (Պոսթըն):

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ (1921) գրեց Կարօ Սասունի, տպարան Համազգային, Պէյրութ 1970:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (սոփրանօ) երգահանդէս մը կուտայ, Դեկտեմբեր 18ին, Սալ Կաւօ (ժամը 21ին): Ցայտագիր՝ Հէնտէլ, Տօնօտի, Պելլինի, Ռոսինի, Խաթէվ, Թիգրն, Շթրաուս, Զայքովսկի, Սաթեան, Կոմիտաս, Ալէմշահ, Կանանչեան եւայլն:

Ծնած Նիւ Եորք, Աստղիկ Տէտէեան աւարտած է Պոսթընի Երաժշտանոցը, ապա հինգ տարի յաճախած է Երեւանի Երաժշտանոցը Թամարա Շահնազարեանի ուսուցչութեամբ եւ 1966ին ստացած է Ա. մրցանակը, եւ այդ առթիւ Երեւանի Մեծ Թատրոնին մէջ երգած է Թրավիաթան: Ապա յաջորդաբար երգած է Պորտօ, Թուլուզ, Սթրազպուրկ, Նիւ Եորք, Լոս Անճելըս:

ԳԻՏԷ՞Ք ԹԷ...

— Գիտէք, թէ Յովհաննէս Այվազովսկի ծնած է Թէոդոսիա, 1817ին: Նկարչութեան սէր եւ յարմարութիւն ցուցաբերած է մանուկ տարիքէն: 1833ին կ՚ընդունուի Պետերբուրգի Գեղարուեստից վարժարանը, աշակերտելով միաժամանակ Ֆրանսացի ծովանկարիչ Թաննէրի: Կ՚ուղեւորուի Իտալիա, Ֆրանսա, Թուրքիա եւայլն, ամենուրեք գտնելով մեծ յաջողութիւն, պարգեւատրուելով ռուսական եւ ֆրանսական կառավարութիւններէն եւ այլ պետութիւններէ: Կազմակերպած է հարիւրէ աւելի ցուցահանդէսներ, որոնց հասոյթը միշտ յատկացուած է բարեսիրական նպատակներու: Ունի 5000է աւելի նկարներ, որոնք պահուած են թանգարաններու եւ անհատական հաւաքածոներու մէջ: Իր գլուխ գործոցներն են՝ «Ջրհեղեղը», «Խորտակուած նաւը», «Ծովը՝ գիշեր ատեն», «Տրապիզոնի Հայոց կոտորածը», «Պայրընի մուտքն ի Ս. Ղազար» եւայլն:

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Շատ յաճախ կը բաւէ կնոջ մը՝ դէմք մը ունենալ, այրը պէտք է գլուխ մը ունենայ:

×

Մահապատիժը ջնջե՞լ, լա՛ւ, բայց թո՛ղ մարդասպաններն սկսին:

×

Աւելի լաւ է միշտ առանձին ըլլալ քան երբեք առանձին չըլլալ:

×

Գրողներու թիւը շատ մեծ է եւ երթալով պիտի աւելնայ, որովհետեւ միակ արհեստն է, կառավարելու արուեստին հետ, զոր կարելի է ընել առանց սորված ըլլալու:

Ա. ՔԱՌ

«ՑԱՌԱՋ«Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

— Թո՛ղէք, կ՚ըսեմ ձեզ: Ամբողջ պատասխանատուութիւնը վրաս կ՚առնեմ: Ես անձամբ կ՚երթամ եւ անոր կը հարցնեմ: Ես անձամբ...:

— Բայց իշխանս, ըսաւ Աննա Միխայլովնա, այսպիսի մեծ ծխակատարութենէ ետքը հանդիստ թողէք զայն: Փիէր, դուք ի՞նչ կարծիք ունիք, դիմեց ան երիտասարդին, որ մօտեցած զարմացած կը դիտէր, ամէն վայելչութիւն մոռցած եւ կատաղած իշխանուհիները եւ Վասիլէյ իշխանի ջղացնցուող այտերը:

— Գիտցէք, պատասխանատու պիտի ըլլաք հետեւանքի համար, խստութեամբ ըսաւ Վասիլէյ իշխանը, ըրածնիդ չէք հասկնար:

— Զզուելի կին, գոչեց իշխանուհին եւ անակնկալ կերպով յարձակեցաւ Աննա Միխայլովնայի վրայ եւ պայուսակը ձեռքէն խլեց:

Վասիլէյ իշխանը գլուխը կախեց եւ ուսերը ցնցեց այդ վայրկեանին, այն սրսկալի դուռը որու վրայ ուղղուած էին Փիէրի վախցած աչքերը, յանկարծ հրաշքով մը բացուեցաւ եւ անկէ դուրս վազեց միջնակ իշխանուհին եւ ձեռքերը իրարու զարնելով յուսահատաբար գոչեց.

— Ըրածնիդ ի՞նչ է. ան կը մեռնի եւ ինձ միս մինակ կը թողուք:

Անդրանիկ իշխանուհին ձգեց պայուսակը: Աննա Միխայլովնա արագութեամբ ծռեցաւ եւ առաւ վիճելի առարկան եւ ննջարան վազեց: Անդրանիկ իշխանուհին եւ Վասիլի իշխանը սթափելով անոր հետեւեցան, քանի մը վայրկեան ետքը հոնկէ նախ ելաւ անդրանիկ իշխանուհին, դունատ եւ խիստ դէմքով, կրծելով ներքեւի շրթունքը: Փիէրը տեսնելով անոր դէմքի վրայ անզուսպ չարութիւն մը գծագրուեցաւ:

— Ուրախացիր այժմ, ըսաւ ան, դուք ասոր կը սպասէիք:

Եւ հեկեկալով, թաշկինակը ծածկեց դէմքը եւ սենեակէն դուրս վազեց: Իշխանուհիէն ետքը Վասիլի իշխանը ելաւ: Օրօրուելով հասաւ Փիէրի նստած բազմոցին եւ ինկաւ անոր վրայ, ձեռքերով դէմքը ծածկեց: Փիէր նկատեց որ անոր դէմքը սկրդած էր, իսկ նեքթեւի ծնօտը ջերմախտէ բռնուածի մը պէս կը դողդղջէր:

— Ո՛հ, սիրելիս, ըսաւ ան բռնելով Փիէրի ձեռքը եւ անոր ձայնին մէջ զգալի էր անկեղծութիւն մը եւ վհատութիւն մը, որ Փիէրի համար բացարձակապէս նորութիւն էին, որքա՜ն կը մեղանչենք, որքա՜ն կը խաբենք եւ բոլորը ի՞նչ բանի համար: Վաթսունի մէջ եմ, սիրելիս... չէ՞ որ ինձ... ամէն բանի վախճանը մահ է. մահը սարսափելի է (լալ սկսաւ):

Ամէնէն վերջը Աննա Միխայլովնա ելաւ. հանդարտ, մեղմիկ, անձայն քալելով Փիէրին մօտեցաւ:

— Փիէր... ըսաւ ան:

Փիէր հարցականօրէն անոր նայեցաւ: Աննա Միխայլովնա Փիէրի ճակատը համբուրեց, արցունքներով ողողեց ու լռեց:

— Ան չկայ այլեւս:

Փիէր ակնոցներու մէջէն անոր նայեցաւ:

— Երթանք, ես կ՚ուղեկցիմ քեզ: Աշխատեցէք արտասուել, ոչինչ այնպէս չի թեթեւցներ ինչպէս արցունքը:

Ան Փիէրը առաջնորդեց մութ հիւրանոցը: Փիէր գոհ էր ատկէ. այստեղ ոչ ոք կրնար իր դէմքը տեսնել: Աննա Միխայլովնա քանի մը վայրկեան հեռացաւ անոր քովէն եւ երբ վերադարձաւ, Փիէր արդէն խոր քունի մէջ էր:

Միւս առտու Աննա Միխայլովնա Փիէրին ըսաւ.

— Այո, սիրելի բարեկամ, այս մեզի համար մեծ կորուստ մըն է: Բայց Աստուած ողորմած է, դուք երիտասարդ էք եւ ահա այժմ, ինչպէս կը յուսամ, մեծ հարստութեան տէր էք: Կտակը դեռ չէ բացուած: Ես քիչ շատ կը ճանչնամ ձեր բնաւորութիւնը եւ կը յուսամ թէ այդ հսկայական հարստութիւնը ձեզ գլուխի պտոյտ չի տար: Բայց ձեր վրայ պարտականութիւններ կը դնէ եւ պէտք է այր մարդու պէս կատարէք:

Փիէր կը լռէր:

— Վերջը գուցէ ձեզ պատմեմ որ եթէ ես հոն չըլլայի, Աստուած գիտէ ինչեր պիտի պատահէին: Դուք գիտէք որ հօրեղբայրը երեք օր առաջ ինձ խոստացաւ Պորիսը չմոռնալ, բայց չկրցաւ խոստումը կատարել: Կը յուսամ սիրելիս, դուք ձեր հօր փափաքը կ՚իրագործէք:

Փիէր բան չէր հասկնար, եւ ամօթխածութեամբ լուռ Աննա Միխայլովնային կը նայէր:

Փիէրի հետ խօսելով Աննա Միխայլովնա Ռոստովներուն գնաց եւ պառկեցաւ:

Առաւօտեան Ռոստովներուն եւ բոլոր ծանօթներուն մանրամասնութեամբ պատմեց Բեզուխով կոմսի մահուան պարագաները: Կ՚ըսէր որ կոմսը մեռաւ այնպէս ինչպէս ինք կը ցանկար, որ անոր վախճանը ոչ միայն յուզիչ էր այլ եւ խրատական:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտ. 12 ժամը 8,30ին

SALLE PAUL FARALICQ, Rue Yves Toudic (Métro République)

Կը նախագահէ ընկ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ կը մասնակցին.— Օր. Օր. Անի Տէմիրեան, Նայիրի Աբէլեան եւ Նատին Քէօլչէեան, երգ եւ արտասանութիւն: եւ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵ-ՏԻԿԵԱՆ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Արմենուհի Խաչիկեան իր թոռնիկին Ռեբեկա Փիլիպպոսեանի յիշատակին կը նուիրէ 25ական ֆր. Կապոյտ Խաչի կայանին, Փարիզի մասնաճիւղին հայերէնի դասընթացքին, Անթիլիի հանգըստեան տան եւ «Յառաջ»ին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տիկին Ասլանեան իր ամուսնոյն Յակոբ Ասլանեանի յիշատակին կը նուիրէ 100 ֆր. Կարմիր Խաչի օդափոխութեան կայանին, 100 Ֆր. Կապ. Խաչի օդափ. կայանին (Ստանալ «Յառաջ»էն), եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ի:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երիտասարդ տղայ մը, որ աւարտած է Պոլսոյ համալսարանը, կէսօրուան (կէսօրէ ետք) գործ կը փնտռէ: Լաւ հայերէն գիտէ, քիչ մըն ալ ֆրանսերէն եւ անգլերէն: Դիմել.— Սէմէրճեան, 6, Ռիւ տէ Լիլա, Շաւիլ:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 20, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15,30ին վարժարանին մէջ:

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան

Փարիզ, 11 Սքուար Ալպոնի, մէթրօ Փասի

Նուպարեան մատենադարանը բաց է հասարակութեան ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 14էն 18, բացի Չորեքշաբթի, Կիրակի եւ տօնական օրերէ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ այրի Տիկին Նեվրիկ Գաբրիէլեանէ եւ աղջիկէն Օր. Ժաքլինէ, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Համբարձում Գաբրիէլեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ 50 ֆրանքի նուէրը:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեանն եւ օծման 13րդ տարելիցը կը տօնուի Կիրակի Դեկտեմբեր 13ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց յիշատակին: Երգեցողութեան կը մասնակցին մայր եկեղեցւոյ դպիրներ: Սկիզբ պատարագի ժամը 10,30:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Կիրակի 13 Դեկտ. Պուլ. Օտոյի Հայոց եկեղեցւոյ պաշտպան՝ Յակոբ Մըծբնացիի տօնին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ, կը քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ Թաղին հոգեւոր հովիւ ՆՇԱՆ ՔՀՆյ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ:

Մատաղօրհնէքի մասնակցիլ փափաքողները թող հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆԻ ԿՈՂՄԷ

12 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ արշալոյս, Օթէլ Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՄԻՋԱՎԱՅՐ, ՋԱՆԱՁԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անցեալ տարուան հրապարակ ելած թոմպոլաներու թիւած Տոմսակներու համար դիմել Միութեան գրասենեակը՝ 7 Ռիւ Փաֆէր,

Հեռաձայն 54-16-50

ԷՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութեան ընկերահամակրական հաւաքոյթը Կիրակի 13 Դեկտեմբերին ժամը 15էն մինչեւ 19, Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ, Մէթրօ Քատէ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պատուասիրութիւն:

Կը հրաւիրուին էսաեանցիներ եւ համակիրներ:

Ծախքերու մասնակցութիւն 8 ֆրանք:

ԱՅՑ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ

Իսիի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած է այցելութիւն մը Մոնմօրանսիի ծերանոցին Դեկտ. 6ին, գեղարուեստական բաժինով: Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ հեռաձայնելով Տիկին Սրապեանի 626-42-48, Տօնիկեանի 642.62.45, Յովսէփեանի 642-99-01:

Օթոքարը կը մեկնի ժամը 13,30ին, Փլաս Լէօն Պլումէն: Գին 10 Ֆր.:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջան

Բարեկամներուն ու հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ: Կրնաք ապահովել ձեր օրացոյցը դիմելով հետեւեալ հասցէին՝

Monsieur G. HOVSEPIAN

53, Bld. des Grands-Pins, 13 - MARSEILLE (10e)

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Կիրակի, 13 Դեկտ. ժամը 16,30էն սկսեալ:

Ճաշ, վիճակահանութիւն, անակնկալներ եւ ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ:

Մասնակցութեամբ Նաւասարդ պարախումբին, Ժերար Մելքոնեան ու Պետիկ Պետիկեան նուագախումբերուն եւ վարժարանի աշակերտութեան:

Կաղանդ Պապան ճոխ նուէրներով պիտի վարձատրէ սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր մանուկները:

Մուտքը ազատ է:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Անիէռ – Պ. Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը իր կազմութեան 40ամեակը կը տօնէ բացառիկ գեղարուեստական բաժինով, Փետրուար 28ին, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ թատերասրահը: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐԸ

Ամէն իրիկուն հայերէն լեզու կը դասաւանդեն իրենց գիշերօթիկ աշակերտուհիներուն: Այս տարի, ամէն Հինգշաբթի օրերը ժամը 16,30էն 18 բացառիկ դասախօսութիւն հայերէն, ցերեկօթիկ աշակերտուհիներուն համար:

Դպրոցին ինքնաշարժը տրամադրուած է ձրի, Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներուն հետեւող աշակերտուհիներուն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ
(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ՀԱՏՈՐ)

Գրեց՝ *ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ*

Տպարան՝ համազգային, Պէյրութ:

Լաթակազմ, ընտիր տպագրութեամբ հատոր մը, 280 էջ:

Գին 15 ֆրանք

Կարելի է անձամբ *դիմել «Յառաջ»ի կամ՝ հեղինակին՝*

Mr. M. Ghazarian

3, Rue des Trois Pierres

LYON 7e

Մարսէյլի մէջ՝ Թիւթէլեանի

4, Ռիւ Փարմանթիէ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ԱՒՍՏՐԻԱ
ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Zell Am See

Մեկնում Դեկտ. 21 Թրէն տէ նէժով *կառ տը լ'Էսթէն, վերադարձ Յունուար 2 նոյն կայարանէն:*

ՊՐՈՒՔԻ մէջ (Ձէլ ամ Զէի մօտ), հովերէն պատսպարուած 758 մեթր: Բոլոր մարզական զբօսանքները՝ դահուկ, լիւժ, փաթինաժ, *եւայլն:*

Բնակութիւն լաւ պանդոկի մը մէջ, ճաշով միասին:

Մասնակցութիւն 485 ֆր. բոլոր ծախքերը մէջը:

Կանխավճար՝ 100 ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

ՁԵԼ ԱՄ ԶԷ, Սալցպուրկի մէջ ձմեռնային մարզական հրաշալի կայան մը, գեղեցիկ լիճի մը եզերքը, պաշտպանուած սաստիկ ցուրտերէն բարձր լեռներուն շնորհիւ: Զուարճութեան վայրեր, սինեմա, պարահանդէս, սրճարան, ֆոլքլորիք *երեկոյթներ եւայլն:*

Մասնակցութիւն՝ 525 ֆր.:

Կանխավճար՝ 100 ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

Ծախքերուն մէջ են ճամբորդութեան գինը (Բ. կարգով) եւ բնակութիւնն ու ճաշը, բացի ճամբորդութեան ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

ՈՒՐԱՐՏՈՒԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան երիտասարդաց խումբը կը կազմակերպէ Կիրակի օր 20 Դեկտ. ժամը 15ին խմբական այցելութիւն «Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը» արուեստի ցուցահանդէսին, 107 Ռիւ տը Ռիվոլի, առաջնորդութեամբ եւ բացատրութեամբ Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտիի:

Ժամադրութիւն ցուցահանդէսին մուտքը ժամը 15ին:

Մուտք 2 Ֆր. 50:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Լու Կրանփէնի թաղական խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները փոխան ծաղկեպսակի Կայծակ Գույումճեանի մահուան առթիւ. Տիկին Նարդունի Պապուչեան 10 ֆր., Տիկին Մարգրիտ Պէրպէրեան 20, Մկրտիչ Պօյաճեան, Պօղոս Գույումճեան, Տիկին Զուքուրեան 10ական: Կարապետ Քէքչիլեանի մահուան առթիւ՝ այրի Տիկին Գազանճեան եւ զաւակները 20 ֆր., Տիկին Նարդուհի Պապուչեան, Միքայէլ Եղիայեան 10ական, Մարկոսեան ընտանիք 20, Ռուբէն Թէճիրեան 10, Միրաքեան, Տէր-Կարապետեան 20ական, Եղեկիէլ Նահապետեան, Տէր եւ Տիկին Զուքուրեան, Գրիգոր Փիլիկեան, Սարգիս Կարապետեան, Աւագ Զալըըճեան 10ական, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Յովհաննէսեան 20, Սուրէն Թէճիրեան 25 ֆրանք:

(Շար.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻԻ

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ
1921

Պէյրութ 1970

Հրատարակութիւն «Համազգային» տպարանի

Տեղւոյն վրայ՝ դիմել «Յառաջ»ի

Գին 10 ֆր

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»ը կը կազմակերպէ իր երկրորդ «ԿԱԼԱ» գեղարուեստական ցերեկոյթը Յունուար 17ին, ժամը 14,30ին, «Էքոլ Նորմալ»ի Քորթօ սրահին մէջ, 114 պլս, Պուլվար Մալզերպ: *Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:*

×

Կապոյտ Խաչի Պօմանի մասնաճիւղի տօնածառը 10 Յունուար Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տօնածառը Դեկտեմբեր 20ին:

×

Նոր Սերունդի 25ամեակը Վիէնի մէջ, Դեկտեմբեր 13ին Կիրակի:

×

Դաշնակցութեան 80ամեակը Սէն Մօրիսի մէջ, Դեկտեմբեր 13ին:

×

Նոր Տարուան գիշերը (Դեկտ. 31) Լիոնի մէջ կազմակերպուած ցայգօնքը Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ:

×

Արնուվիլի Անարատ Յղութեան Քոյրերու տօնածառը Դեկտ. 20ին:

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ թատերական ներկայացումը Կիրակի Մարտ 14ին:

×

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր»ը տեղի կ'ունենայ Յունուար 17ին *Ազգ. Տան սրահը:*

×

Իսիի Կապոյտ Խաչի տարեկան ճաշը Փետրուար 20ին:

×

Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան Ցերեկոյթ-Պարահանդէսը 21 Մարտ:

×

ԿՈՎԿԱՍ, ՆԱՅԻՐԻ եւ ՆԱՒԱՍԱՐԴ պարախումբերու բացառիկ փառատօնը Կիրակի, Փետր. 14ին, ժամը 21ին Փլեյէլի սրահը:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 21ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 8 DECEMBRE 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.985 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 46e ANNÉE — No 11.985

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉՊԷՍ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑԱՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դ. ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

2 Դեկտեմբեր 1920ին Երեւանի մէջ ստորագրուեցաւ ութ յօդուածներէ բաղկացած հայեւռուս Համաձայնագիր մը:

Ստորագրողներն էին՝ Հայաստանի կառավարութեան կողմէ Դրօ Կանայեան եւ Համբարձում Տէրտէրեան, Խորհ. Ռուսիոյ կողմէ՝ լիազօր Լեգրան:

Առաջին յօդուածով Հայաստանը կը յայտարարուի անկախ Սոցիալիստական խորհրդային Հանրապետութիւն:

Երկրորդ յօդուածով՝ «մինչեւ Հայաստանի Խորհուրդների համագումարի հրաւիրումը կազմւում է Ռազմա-Յեղափոխական Կոմիտէ, որին կ'անցնի բովանդակ իշխանութիւնը Հայաստանում»:

Երրորդով կը ճշդուին Խորհրդային Հայաստանի սահմանները:

ՅՕԴ. 4.— «Հայկական բանակի հրամանատարական կազմը չի ենթարկւում պատասխանատուութեան այն գործերի համար, որ կատարել է բանակի շարքերում մինչեւ Հայաստանում խորհրդային իշխանութեան յայտարարումը»:

ՅՕԴ. 5.— «Դաշնակցութեան եւ ուրիշ սոցիալիստական կուսակցութիւնների (Սոց. Յեղ., Սոց. Դեմ.) անդամները ո՛չ մի հալածանքի չպիտի ենթարկուեն կուսակցութեան պատկանելու եւ կոմունիստական կուսակցութեան դէմ մղուած կռիւներում մասնակցելու ու խորհրդային Հայաստանի յայտարարութիւնից առաջ կատարած գործերի համար»:

ՅՕԴ. 6.—«Ռազմա-Յեղափոխական Կոմիտէի մէջ մտնում են հինգ անդամներ կոմունիստական կուսակցութեան կողմից նշանակուած եւ երկու անդամ ձախ դաշնակցականների խմբակից՝ համաձայնելով կոմունիստական կուսակցութեան հետ»:

Եօթներորդ յօդուածով Ռուսիոյ խորհրդային կառավարութիւնը յանձնառու կ'ըլլայ կեդրոնացնելու անհրաժեշտ զինուորական ուժեր Խորհ. Հայաստանի պաշտպանութեան համար:

ՅՕԴ. 8.— «Սոյն համաձայնագիրը ստորագրուելուց յետոյ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը քաշւում է իշխանութիւնից: Իշխանութիւնը, ժամանակաւոր կերպով, մինչեւ Յեղափոխական Կոմիտէի գալը, անցնում է զօրահրամանատարութեան, որի գլուխն է կանգնում Դրօն: Ռուսիոյ Սոցիալիստական Ֆեդերատիւ Սովետական Հանրապետութեան կողմից Հայաստանի զօրահրամանատարութեան կից կոմիսար է նշանակւում ընկ. Սիլինը»:

Ուրեմն ո՛չ ժողովրդական ապստամբութիւն ո՛չ յեղափոխութեան միջոցով «Դաշնակների կառավարութեան տապալում», ինչպէս Թութակաբար կը հոլովուի կէս դարէ ի վեր: Թրքական ու բոլշեւիկեան կրկնակ ճնշումները ստեղծեր էին այնպիսի վիճակ մը, որ Հայաստանի կառավարութիւնը, առանց արիւնահեղութեան, խոհեմութիւն համարեցաւ երկրի իշխանութիւնը յանձնել Կարմիր Ռուսիոյ բարեխղճութեան:

Հայաստանի պաշտօնապէս խորհրդայնացումէն վերջ է, որ Դեկտ. 2էն 3 լուսնալիք գիշերը, ընկ. Սիլինի հրահանգով, ստորագրուեցաւ Ալեքսանդրապոլի հաշտութեան դաշնագիրը Թուրքերու հետ:

Շատ կարճ տեւեց դաշնակ - բոլշեւիկ ժամանակաւոր կառավարութեան կեանքը: Դեկտ. 6ին Երեւան հասաւ Յեղափոխական Կոմիտէն (Յեղկոմ) եւ չեղեալ յայտարարեց Լեգրանի հետ կնքուած համաձայնագիրը: Ժխտեց Մոսկուայի լիազօրին բոլոր յանձնառութիւնները: Օրէնքէ դուրս յայտարարեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ սկսաւ ձերբակալել բոլոր աչքառու ղեկավարները: Երկրին մէջ հաստատեց բռնութեան, ահաբեկումի, կողոպուտի եւ կամայականութեան վարչակարգ մը: Բանտերը լեցուեցան հազարաւոր քաղաքական եւ հանրային գործիչներով: Բանակի սպաները՝ 1500 հոգի՝ գլխաւորութեամբ սպարապետ Նազարբէգեանի, զօրավարներ Սիլիկեանի եւ Հախվերդեանի՝ ձիւն-ձմեռ օրով քշուեցան դէպի Ռուսիա: Փետր. 16ի եւ 17ի գիշերը Երեւանի բանտին մէջ գնդակահարուեցան կամ կացինով սպաննուեցան աւելի քան յիսուն հոգի:

«Բոլշեւիկեան խոստումներից չկատարուեց եւ ոչ մի բան: Թիւրքը չհեռացաւ Ալեքսանդրապոլից եւ խորհրդային ներկայացուցիչների աչքի առջեւ վայրագութիւններ էր գործում Շիրակում: Արտասահմանեան օժանդակութիւնը կտրուեց եւ Հայաստան ընկաւ նոր սովի գիրկը»: (Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութիւն, Փարիզ 1928, էջ 439-440):

Բոլշեւիկեան վարչաձեւի վայրագութիւններն էին, որ Հայաստանի բնակչութիւնը մղեցին տարերային ապստամբութեան՝ նորեկ, խորթ իշխանութեան դէմ, 1921 Փետրուար 18ին:

Բայց այս ուրիշ պատմութիւն է արդէն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՄՓԻՏՈՒ ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ

Շաբաթ առտու, Նախագահ Փոմփիտու խօսք առաւ ընտանեկան ընկերակցութեանց Ազգ. միութեան համագումարին առջեւ, այս կազմակերպութեան 25ամեակին առթիւ: Միութիւնը հիմնուած է տը Կօլի կողմէ 1945ին եւ կը համախմբէ 500 հազար անդամ, որ կը ներկայացնեն 13 միլիոն ընտանիք:

Նախագահը շեշտեց այս առթիւ.— Ընկերային բոլոր խմբակցութիւններուն մէջ, ընտանիքն է որ ամէնէն լաւ կրցած է տոկալ, ընտանիքն է նաեւ որ թէ՛ ամէնէն լաւը կրնայ դիմադրել մեր քաղաքակրթութեան բոլոր տագնապներուն վերապրելու համար»: Փոմփիտու կը յիշէ Վիքթոր Հիւկօն, որ խօսելով մայրական սիրոյն մասին կը գրէր.— Ամէն ոք իր բաժինն ունի եւ բոլորը զայն ամբողջովին ունին ու կ'աւելցնէ.— «Ինծի կը թուի թէ աւելի լաւ սահմանում կարելի չէ գտնել անհատապաշտ եւ ընկերվարական երիտասարդութեան մը երազներուն, որ մտահոգ է իր անձնական ճակատագրով: Արդ ընտանիքը այդ է զոր կը բերէ եւ ոչ միայն մայրական սիրոյ ձեւին տակ այլեւ պաշտպանութեան զոր կը մարմնաւորէ հայրը... Պիտի ըսուի թէ խօլալ պատկեր մը կը ներկայացնեմ ընտանիքին: Անշուշտ չեմ անգիտանար ոչ բարքերու փոփոխութիւնը ոչ ալ ամուսնալուծումներու բարձրացող թիւը, բայց գուցէ պէտք չէ շփոթել ֆրանսական ընկերութեան ամբողջութիւնը նեղ աշխարհի մը հետ, զոր դրամը եւ ծանուցումները այլափոխուած են: Հիմնականին մէջ, Ֆրանսայի ընտանիքը կը մնայ առողջ եւ իր ապագան բարոյապէս խնդրոյ առարկայ չէ:

Դեռ երկար վերլուծելէ ետք ընտանիքը եւ անոր դերը ընկերութեան մէջ, Նախագահ Փոմփիտու եզրակացուց.— «Պէտք չէ եզրակացնել իմ խօսքերէս թէ ներկայ ընկերութիւնը, որ կը ձգտի անհատներու խմբաւորում մը ըլլալ, պէտք է դառնայ ընտանիքներու խմբաւորում մը: Բացայայտ է որ անհատական եւ հաւաքական կեանքը կ'անցնի ընտանեկան շրջանակը եւ թէ համախոհութիւններ վերստեղծելու անհրաժեշտութիւնը, ինքզինքը կը պարտադրէ ոչ միայն ընտանիքին գետնի վրայ այլեւ՝ քաղաքին, ազգին եւ աւելի լայն՝ արհեստին ու ոգեկանութեան: Ուզեցի պարզապէս ըսել թէ այն բոլոր զործիքներէն որոնք հոգի մը կրնան տալ մեր ընկերութեան եւ ապահովել անոր վերապրումը, ընտանիքը ամէնէն տրամադրելին է, ամէնէն ամուրը եւ արդիւնաւէտը: Այդ հանգամանքով է որ ձեր տարած գործունէութիւնը կը գէ կ'անցնի ձեր պաշտպանած շահերը եւ կը միանայ ազգային շահուն եւ մարդկային ու բարոյական ամէնէն ստիպողական եւ բարձր մտահոգութեանց: Իմ ներկայութեամբ ուզեցի ձեզ բերել այդ վկայութիւնը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷԼ ՊՈՒՍԱՔ, ֆրանսական ճարտարարուեստի ամէնէն մեծ անուններէն մէկը, քաշուեցաւ իր գլխաւոր գործին գլուխէն, զոր յանձնեց իր փեսային: 81 տարեկան միլիոնատէրը չի քաշուիր գործէ, քանի որ կը մնայ տէրը կերպասի իր կայսրութեան (65 գործատուն, 16.500 բանուոր, տարեկան գործառնութիւն՝ 540 միլիոն Ֆր.) ու նաեւ իր այլ ձեռնարկներուն՝ մամուլ (Օռոռ, Փարի-Թըրֆ), Կարի տուն (Տիոր), չէնք եւ ձի: Կ'ըսուի թէ թեքսթիլի գործէն քաշուիլը միայն տարիքի խնդիր չէ այլ գործը առեւտրականօրէն պէտք է վերականգնել նոր մեթոտներով:

ՊՐԱՆՏ Վարշաւայի մէջ ընդունուեցաւ բացառիկ պատիւներով: Երկուշաբթի օր հանդիպումներ կ'ունենար լեհ վարչապետին եւ Նախագահին հետ: Վարշաւայի մէջ կը ստորագրուի գերմանեւլեհ դաշնագիրը, որ յետագային պէտք է վաւերացուի գերման Խորհրդարանին կողմէ: Քրիստոնեայ - դեմոկրատ երեսփոխաններէն մտադիր են համաձայնագրին վաւերացման ի նպաստ քուէարկելու:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Պուշկին հրապարակին վրայ 17 հոգի արագ ցոյց մը կատարեցին քաղաքական ազատութեան ի նպաստ: « Սահմանադրութեան օր » անուան տակ ամէն տարի դեկտեմբեր 6ին նման ցոյց մը կ'ըլլայ 1965էն ի վեր: Այդ թուականին ձերբակալուեցան խորհրդային երկու գրագէտներ — Եուրի Տանիէլ եւ Անտրէյ Սինիավսկի:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Փաքիստանի կառավարութիւնը խիստ բողոք մը ներկայացուց հնդկական կառավարութեան՝ հնդիկ ոստիկաններու կատարած յարձակումին համար փաքիստանեան գիւղի մը վրայ: Յարձակման ընթացքին սպաննուած են 300 հոգի եւ վիրաւորուած 700 անձ:

ԱՄՄԱՆԷՆ կը հաղորդեն, թէ բուռն հրացանաձգութիւն եւ բախում տեղի ունեցած է մայրաքաղաքին եւ Հիւսիսային Յորդանանի մէջ: Բախումը տեղի ունեցած է կառավարական եւ պաղեստինեան ուժերու միջեւ:

ՊՈՒՐԿՈՍԻ պատերազմական ատեանը կը շարունակէ դատել Պասք 17 ամբաստանեալները: Առջի օր ամբաստանեալները յայտարարեցին, թէ բանտի մէջ եւ հարցաքննութեան ընթացքին խոշտանգուած են ոստիկանութեան կողմէ: Խոստովանութիւնները կատարուած են ճնշման տակ: Բանտարկեալներու ի նպաստ ցոյցերը կը շարունակուին Սպանիա եւ այլուր:

ՃԷՅՄՍ ՔՐՈՍ, առեւանգուած անգլիացի դիւանագէտը, որ ազատ ձգուած էր առեւանգիչներուն կողմէ, Լոնտոն իր ընտանիքին մօտ վերադարձաւ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Համայնավար կուսակցութեան մէջ մաքրագործումներ տեղի կ'ունենան: Բազմաթիւ պատասխանատու կուսակցականներ, որոնք կարեւոր պաշտօններ ունէին պետական գործերու մէջ, կ'ամբաստանուին կաշառակերութեան, անգործնականութեան ծրագիրներ կեղծելու, հաշիւներ խարդախելու յանցանքով: Ալիէվ, Ադրբեջանի Համայնավար կուսակցութեան առաջին քարտուղարը յայտարարեց իր կարգին, թէ երկրին գլխաւոր ճարտարարուեստները վերջին տարիներուն չեն իրագործած ճշդուած ծագիրները: Երկրին տնտեսութիւնը աղդնապալի դարձած է, որու հետեւանքով Կեդր. Կոմիտէն տնտեսական օժանդակութեան կարեւոր միջոցներ ձեռք առած է:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ համագումարը վերջ գտաւ Կիրակի օր, Ժան-Ժաք Սերվան Շրայպէրի յաղթանակով, որ կրցաւ նոյնիսկ վաւերացնել տալ շրջաններու ներքին դաշնակցութեան մը վտանգաւոր ծրագիրը:

Ս. ՊԵՏՐՈՍԻ առջեւ եւ շրջակայ փողոցներուն մէջ մօտ 700 հազար հաւատացեալներ հաւաքուած էին Կիրակի առտու Պապը տեսնելու եւ լսելու համար: Տասը օրուան մէջ, Պօղոս Զ. 45 հազար 783 քիլոմեթր թռիչք կատարած էր: Պապը խօսքն ուղղելով ժողովուրդին անդրադարձած է նաեւ իրեն դէմ եղած եղեռնափորձին: Կ'իմացուէր նաեւ թէ Հոնք-Քոնկ արտասանած քարոզին մէջ, Պապը վերջին պահուն նախադասութիւն մը աւելցուցած էր, ուր կ'ըսէր.— «Զինաստանի իմաստութիւնը առակ մը տուած է.— Բոլոր մարդիկ եղբայր են եւ կը գնահատենք անոր տարողութիւնը: Պօղոս Զ. այս նախադասութիւնը աւելցուցած է այն յոյսով որ «Սիրոյ իր պատգամը» կը լսուի Փեքինի մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ Չիլիի դեսպան նշանակուեցաւ՝ Փապլօ Ներուտա, բանաստեղծ որ գրական Նոպէլի մրցանակին արժանացած է անցեալին:

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ «կանոնաւորումը» կը շարունակուի նոյն թափով եւ Էմիլ Զաթոփէք պարտաւորուած է հրաժարիլ մարմնամարզի դաշնակցութենէն:

ԻՏԱԼԻԱ յայտարարեց թէ կը քաշուի Ապագաղթականացման Կոմիտէէն (24երու կոմիտէ), Ցունուար մէկէն սկսեալ, որովհետեւ այդ թուականին, երկու տարուան համար Ապահովութեան Խորհուրդի ոչ-մնայուն անդամ պիտի դառնայ:

ՆԻՒ ՃԸՐԶԻԻ մէջ հսկայ հրդեհ մը պատահած է Սթանտարտ Օյլի քարիւղի մէկ զտարանին մէջ: 17 վիրաւոր կայ: Արկածը պայթումի հետեւանք է:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ծիսակատարութիւնները իրենց երգերով — Հայկական նոթագրութիւնը — Շարականներու դասաւորումը — բառեր եւ խօսքեր ջարդուփշուր — բազմաձայնութիւնը — Եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագները — Քառորդ թոնը — Պատարագիչի եւ սարկաւագի բաժինները — Անվաւեր հրատարակութիւններ — Մենք եւ օտար հեղինակութիւններ — Անկումը

ԽՄԲ. — Այսօրուընէ կը սկսինք հրատարակել Պ. Արա Պարթեւեանի յօդուածաշարքը, նուիրուած Հայ Եկեղեցական Երաժշտութեան: Տրուած ըլլալով նիւթին մասնագիտական բնոյթը, աւելորդ կը նկատենք շեշտել թէ հոն յայտնուած կարծիքներուն միակ պատասխանատուն է հեղինակը:

Ա.

Փարիզի մայր եկեղեցւոյ մէջ իբրեւ խմբավար եւ երգէոնահար մեր բազմամեայ ծառայութեան ընթացքին ուսումնասիրութեան նիւթ ըրինք հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը, անոր նկարագիրը, ինչպէս նաեւ ծիսակատարութեանց ընթացքին՝ անոր գործադրութեան տարբեր զանազան երեւոյթները:

Այս բոլորը փափաքեցանք ամփոփ յօդուածաշարքով ներկայացնել:

Նիւթը շատ ընդարձակ է, ուսումնասիրութիւնն ալ փշոտ, եւ զանազան տեսակէտներու ենթակայ:

Այն ինչ որ կրցանք եզրակացնել՝ մեր համոզումներն են:

Ըստ մեր հասկացողութեան՝ անոնցմէ ոմանք անվիճելի են, ուրիշներ կրնան դիտուիլ տարբեր ակնոցով հաւատացեալներու կողմէ:

Վերջապէս, ընդհանուր պատկեր մըն է որ կը ներկայացնենք, խորհելով որ հետաքրքրութեան առարկայ կրնայ ըլլալ:

Եթէ ինչ ինչ հարցերու մէջ որոշ գոյավիճակներ ներկայացուցած ենք դիտողութեան ձեւով, երբեք չենք առաջնորդուած խծբծանքի զգացումներէ:

Չենք ալ կարծեր որ մեր տեսակէտները պիտի առաջնորդեն փոփոխութիւններ մտցնելու այլ եւ այլ կէտերու շուրջ:

Յօդուածաշարքը պէտք չէ նկատել իբր խոր ուսումնասիրութիւն հայ հոգեւոր երաժշտութեան, այլ՝ զայն կը ներկայացնենք այնպէս՝ ինչպէս ունինք ներկայիս:

Նիւթը վիճելի կրնայ ըլլալ, բայց մեր եզրակացութեանց եւ համոզմանց մէջ հաստատ ենք:

Հեռու ստորագնահատման զգացումէ, ընդհակառակն առաջնորդուած ենք նախանձախնդիր ունկնդիրի և երաժիշտի անկինդարձէ, փափաքելով որ մեր եկեղեցական երաժշտութիւնը իր նախանձելի վիճակը ունենայ, կարգ մը անընդունելի անցքեր սրբագրուին կամ ուշադրութեան առարկայ ըլլան:

1. ԾԻՍԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԵՐԳԵՐՈՎ

Հաւատք եւ կրօնք մարդկութեան համար անհրաժեշտ են:

Պաշտամունքը շնորհակալիք է դէպի արարչագործութիւնը, եւ բոլոր ցեղերը, ըլլան քրիստոնեայ, հրեայ, մահմետական, կռապաշտ կամ վայրենի, զանազան ձեւերով կ՚արդարացնեն այդ զգացումը բերանացի ասացուածքով եւ երգով:

Հին ցեղերու մէջ արտայայտութեան ուրիշ ձեւեր ալ կային եւ կան: Ոմանք պարելով, թմբուկի, ծնծղայի եւ աղմկարար գործիքներու օժանդակութեամբ, վերջապէս իրենց մարմինը չարչարելով:

Տակաւին կան նաեւ հաճելի կամ անհեթեթ ձեւեր:

Հոգեւոր երաժշտութիւնը զանազան սեռի պատկանող գործերու քանակին մէջ կարեւոր համեմատութիւն մը ունեցած է, մանաւանդ միջին դարէն մինչեւ տասնեւիններորդ դարու վերջը:

Ներկայ ընկերային ըմբռնումներու հոսանքին առջեւ թէեւ քիչ մը անտեսուած, սակայն իրենց ասպարէզին գիտակից երաժիշտներ միշտ ալ ստիպուած կամ նախընտրած են ներշնչումի աղբիւր փնտռել կրօնական գրութեանց, հին կտակարանի զանազան դրուագներուն մէջ, յօրինելու համար իրենց ամէնէն հոյակապ գործերը:

Ծիսական երաժշտութիւնը անսահման հորիզոններ եւ պատկերներ ստեղծելու ընդունակ տարր մըն է ուր՝ հանճարը կրնայ թռիչք տալ իր երեւակայութեան, այնքան բարձր որ կարենայ:

Որով, հոգեւոր երաժշտութիւնը պաշտամունքի սահմանուած արտայայտութիւն մը ըլլալէ յետոյ, ամենապարզ մեղեդիէն կը բարձրանայ մինչեւ սենֆոնիք օրաթորիոներու, կը մտնէ գեղարուեստի կալուածէն ներս:

Ծիսական երաժշտութիւնը անմիջական մէկ ճիւղն է գեղարուեստին, այս պատճառաւ ալ պէտք ունի մասնաւոր հոգածութեան:

Այս տուեալներէն մեկնելով քննենք թէ ի՛նչ մակարդակի վրայ կը գտնուի նաեւ մեր եկեղեցական երաժշտութիւնը:

Ժողովրդականին նման հոգեւոր երգն ալ մեզի փոխանցուած է բերանացի ուսուցմամբ եւ յիշողութեամբ, եւ մասամբ ալ խազային նոթագրութեամբ:

Բերնէ բերան այս ուսուցումը պատճառներէն մէկն է որ երկրէ երկիր ծնունդ տուած է փոփոխակներու կամ աղաւաղումի:

Այսպէս՝ կան էջմիածնի, Պոլսական կամ Մխիթարեան հայրերու երգուածքի զանազան ձեւեր, որոնք թէեւ մթնոլորտով նոյնն են, սակայն զգալի տարբերութիւններ ունին, եւ առնցմէ ամէն մէկը կը պնդէ իր վաւերականութեան վրայ:

Մենք միշտ փափաքող եղած ենք որ եկեղեցական երաժշտութիւնը կարեւոր հեղինակութիւններով օժտուի, պատարագի երգեցողութիւնը ըլլայ բառերուն իմաստին համեմատ բարձրորակ երաժշտութեամբ:

Սակայն, հոգեւոր երաժշտութեան կիրարկումին առնթեր, կը հանդիպինք երկու տեսակէտներու որոնք տարբեր մեկնաբանութեան կ՚առաջնորդեն զայն:

Մեր հոգեւոր երգերուն գրական իմաստները շատ աւելի բարձր են քան անոնց յարմարցուած եղանակները, յաճախ առանց կապ ունենալու գրական իմաստին հետ:

Ասոր պատճառը կրօնական երգերու կիրարկման մէջ ժողովրդական երգի ազդեցութիւնն է, որ շատ կանուխէն մուտք գործած է, նպատակ ունենալով հասարակութեան մատչելի կամ հաճելի ըլլալը, անոր եկեղեցասիրութիւնը հրահրելը:

Այս երեւոյթը յաճախակի է բոլոր ժողովուրդներուն համար: Մեր աղօթագրքին մէջ երգեցիկ բաժնին կողքին գրուած է դպիրք եւ ժողովուրդք, *այսինքն բարեպաշտները միաբերան կամ մասլի կրնան կամ պարտին մասնակցիլ երգեցողութեան, դպիրներու առաջնորդութեամբ:*

Այս ձեւը արդէն լիուլի կը գործադրուի Անկլիքան եւ առ հասարակ աւետարանական ծիսակատարութեանց ընթացքին, երբ ամէն ոք գիրք մը առած, միաբերան կ՚երգեն իրենց շատ դիւրին եւ պարզունակ երգերը:

Ասոր դէմ ուրիշ տեսակէտ մըն ալ կը նախընտրէ որ ստեղծագործութեան ուղղեալ երաժշտութիւն մը ունենայ ոչ ռամիկ նկարագիր, ըլլայ միսթիք եւ բարձր որակով, ինչ որ տրամաբանօրէն նոյնքան ընդունելի է բայց որ մեզ կ՚առաջնորդէ համանուագային ստեղծագործութեան:

Այս երկու տուեալներուն միջեւ համադրութիւն մը գտնելու մտօք ծրագրուած են երգերու բազմաձայն դաշնաւորումները, զանոնք հանդիսաւորելու համար:

Ժողովրդական երգի ազդեցութիւնը մեր հոգեւոր երգերը հետեւաբար հաճոյքով եւ երկիւղածութեամբ կ՚ունկնդրուին, հակառակ իրենց երկար տեւողութեան:

Բացատրեցինք երաժշտութեան պարզացումին կամ հաճելի ըլլալուն պատճառը, որ էր առաւելապէս երաժշտութեան ժողովրդականացումը: Բան մը՝ ուր սակայն աղօթքի գրական իմաստը երբեմն կը կորսուի:

Ունինք խնդրողական, գովաբանական, գղջման *կամ* խանդավառութեան *մղող գրական տողեր, որոնց նկարագիրը յաճախ խոտոր կը համեմատի յարակից երաժշտութեան հետ՝ երբ բան մը կը պահանջենք փոխանակ խնդրելու կամ կ՚ողբանք փոխանակ հպարտանալու կամ գոհացում յայտնելու:*

Օրինակ առնելով հատ մը՝ Զատկի առաւօտեան երգուած Թափօրի շարականը «Յարեաւ Քրիստոս», *երկու բառեր որոնք ամբողջ պատկեր մը կու տան եւ որոնց առընթեր երաժշտութիւնը յուղարկաւորութեան երգուելիք գոյն մը ունի:*

Յաղթանակի ափոթէօզ *մը պէտք է նկատուի նոյնպէս պատարագի գոնէ վերջաւորութիւնը, ուր՝ ցանկալի է ունենալ հոգեպարար երգ մը, նման զոր օրինակ,* Հէնտէլի *Ալէլուիային:*

Անջատաբար այս տեսակէտներէն, անվիճելի է որ հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը իր ամբողջութեան մէջ թէեւ քիչ մը մելամաղձոտ, արեւելեան ժողովուրդներու հոգեւոր երգերուն միջեւ ամէնէն գունագեղը, այլազանը եւ հետեւաբար հետաքրքրականն է:

Այս երաժշտութիւնը կերտելու մարզին մէջ մեր հոգեւոր եւ աշխարհական հեղինակները կը թուի թէ առաջնորդուած են աւելի զգայնութենէ, առանց որ երգ մը խօսքի յարմարցնելու կամ հեղինակելու աշխատանքին մէջ նախ քան այդ՝ ուսումնասիրեն գրութեան նկարագիրն ու իմաստը:

Յաջորդին տանք պատկերը մեր հոգեւոր երաժշտութեան զանազան ինքնայատկութեանց, որոնք խիստ շահեկան եւ հետաքրքրական են:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

—O—

ԼԻՈՆ (Յատուկ). — 28 Նոյեմբերի Շաբաթ երեկոյեան Լիոնի Մոլիէրի թատերասրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր հայրենասէր հայ հասարակութեամբ, ուր երիտասարդութիւնը կարեւոր թիւ մը կը կազմէր: Կային նաեւ հրաւիրեալ Ֆրանսացիներ: Բեմին կոնակը կը նշմարուէր Հայաստանի քարտէսը, ներկայ թէ Ուիլսընեան սահմաններով: Թուական մըն է որ յիշատակելի պիտի մնայ Լիոնի հայ գաղութին տարեգրութեան մէջ:

Լիոն ըլլալով կեդրոնական Ֆրանսայի մայրաքաղաքը, անհրաժեշտ էր որ Լիոնի

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

Մեծ կղզիի նաւահանգիստին մօտ էին երբ փոթորիկը պայթեցաւ, ահռելի հովով մը, որուն յաջորդեց որոտումն ու հեղեղանման անձրեւը:

Բարեբախտաբար թեւճակի մէկ քանի հարուածներ զիրենք նաւամատոյցին ափը բերին եւ երկու մարդիկը կրցան ինքզինքնին դուրս նետել:

Ճոն Կորեկ եւ Արամ փութացին ծովեզերքին մօտ գտնուած զբօսարանը՝ ուր ապաստանած էին նաեւ ուրիշներ:

Փոթորիկը կէս ժամի չափ տեւեց, յետոյ կամաց-կամաց անձրեւ ու հով դադրեցան:

Մտատանջութիւնը պաշարած էր երկու բարեկամներուն միտքը:

— Ի՞նչ եղան արդեօք մերինները, կը հարցնէին իրարու, առանց կարենալ պատասխան մը տալու:

— Հաւանօրէն ճամբայ ելած չեն, դիտել տուաւ Ճոն, եւ փոթորիկի միջոցին ապաստանած են Չամ Լիմանի սրճարանը, սպասելով որ օդը հանդարտի:

— Իցի՜ւ թէ այնպէս ըլլայ:

— Եւ հիմա որ օդը հանդարտեցաւ, թերեւս վերադառնան:

— Չեմ կարծեր որ փոթորիկէն անմիջապէս ետքը համարձակին նաւակ մտնել:

— Այդ պարագային պէտք է որ սպասենք այստեղ:

Երկու բարեկամները որոշեցին սպասել եւ տեղաւորուեցան սեղանի մը շուրջը, ծովուն մօտիկ, որպէսզի կարող ըլլան դիտել ծովը:

Ոչ մէկ նաւակ կ՚երեւար ծովուն բացը: Ժամէն աւելի այդպէս նստած էին եւ արդէն կէս գիշեր եղած էր երբ Ճոն Կորեկ ոտքի ելաւ եւ ըսաւ.

— Բայց այս անորոշ վիճակին մէջ չենք կրնար մնալ մինչեւ ետքը:

— Ի՞նչ կ՚ուզես որ ընենք, հարցուց Արամ:

— Պէտք է որեւէ միջոցաւ ստոյգ լուր մը առնել:

— Ես ալ այդ կը փափաքիմ, բայց միջոց մը չեմ կարող գտնել, ըսաւ Արամ:

— Արամ, պէտք է մենք վերադառնանք Հէյպէլի եւ գոնէ մէկը ղրկենք որ մեզի լուր բերէ:

— Կարծեմ լաւագոյն է մէկը ղրկենք, դիտել տուաւ Արամ, որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ մեր բացակայած միջոցին իրենք գան:

Արամ անմիջապէս զիրենք բերող նաւավարը ճամբայ հանեց պէտք եղած հրահանգները տալով:

Բաւական երկար սպասելէ ետքը՝ երկու բարեկամները վերջապէս նշմարեցին իրենց ղրկած նաւավարը որ կը վերադառնար:

Մարդը առանձին էր:

Այս պարագան մտատանջութիւն պատճառեց երկու բարեկամներուն:

Արամ՝ անհամբեր, ոտքի ելաւ, մօտեցաւ ծովեզրին ու պոռալով լուր հարցուց նաւավարին:

— Բան մը չկայ, պատասխանեց նաւավարը:

— Տեսա՞ր զիրենք:

— Այո, այո, տեսայ:

— Ինչո՞ւ չեն եկած:

— Նամակ մը բերի, անոր մէջ բացատրուած է ամէն բան:

Այս նամակին խօսքը նոր վրդովումի մը պատճառ եղաւ եւ Արամ, հազիւ թէ նաւակը մօտեցած՝ ծռեցաւ ու նամակը յափշտակեց նաւարին ձեռքէն:

Արագ ակնարկ մը նետեց պահարանին վրայ եւ ըսաւ իր բարեկամին դառնալով.

— Քեզի գրած է:

Ճոն Կորեկ իսկոյն պահարանը պատռեց եւ կազի լոյսին տակ երթալով հետեւեալը կարդաց.

«Սիրելի Ճոն,

Սարսափելի արկած մը որուն մազ մնաց զոհ պիտի երթար մեր սիրելի Զարուհին՝ եթէ Վահանի անձնուիրութիւնը չփրկէր զայն: Դեռ այնքան մեծ յուզումի մը մատնուած եմ որ կարող չեմ մանրամասնութիւններ տալ: Կ՚ըսեմ միայն որ ամէն վտանգ հեռացած է եւ այժմ կը գտնուինք պանդոկի մը մէջ, խնամելու համար մեր սիրելի բարեկամուհին: Վաղը առտու՝ անշուշտ կարող պիտի ըլլանք տուն վերադառնալու: Լաւ կ՚ըլլայ եթէ դուք ալ գաք մեզ մօտ: Եթէ կարելի է, արկածը գաղտնի պահեցէք Զարուհիի ծնողքէն, ինք այնպէս կ՚ուզէ»:

Նամակը ստորագրուած էր Զապէլի կողմէ:

Երկու բարեկամները պահ մը շփոթած իրարու երես նայեցան:

— Ի՞նչ պիտի ընենք հիմա, հարցուց Արամ:

— Անմիջապէս պիտի վերադառնանք Հէյպէլի:

— Բայց անկէ առաջ գոնէ լուր տանք մերիններուն որոնք մտատանջութեան մատնուած ըլլալու են այս միջոցին:

— Իրաւունք ունիս, պատասխանեց Ճոն, թուղթ մը գրէ եւ ղրկէ իսկոյն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(276 – Շար.)

եւ շրջանի գաղութներու Հայութիւնը եւս արժանի լրջութեամբ ոգեկոչէր Սեւրի դաշնագրի յիսնամեակը ու միացնէր իր ձայնը Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ բանաձեւուած բողոքին, Հայկական Հարցի մոռացութեան եւ Հայերու հանդէպ գործուած քաղաքական անարդարութեանց դէմ:

Այս առթիւ Լիոնի մէջ եւս կազմուած էր Յանձնախումբ մը որ գնահատելի գործունէութիւն ունեցաւ եւ շատ կարճ ժամանակի ընթացքին կազմակերպեց այս յաջող երեկոյթը:

Առանձնապէս պէտք է շնորհաւորել նաեւ Պր. Նափոլէոն Պըլըըգեանը որ շնորհիւ իր անձնական յարաբերութեանց, մեծ օժանդակութիւն բերաւ հանդիսութեան:

Պատուոյ յանձնախումբին մաս կը կազմէին, ըստ ցանկի՝ Ռոնի ծերակուտականներ՝ Պ. Պ. Փենթոն, Քոլոմպ եւ Վուայան: Ռոնի երեսփոխաններ՝ Պ. Պ. Շարրէ, Քայ եւ Քուսթէ: Վիլէօրպանի քաղաքապետ՝ Պր. Կանիէր: Վիլֆրանշի քաղաքապետ՝ Պր. Ժերմէն: Պեվիլ Սիւր Սոնի քաղաքապետ՝ Պր. Ռոսելլի: Վիէնի ընդհանուր խորհրդական՝ Պր. Շափիւ: Տէսինի քաղաքապետ եւ ընդհ. խորհրդական՝ Պր. Մութէն: Վարչական Դատարանի նախագահ Մէթր Վոյլ: Քաղաքապետի փոխանորդներ՝ Պ. Պ. Փրոթոն-տը-լա-Շափէլ, Թաիենոււ եւ Ռոլէ: Պռոնի քաղաքապետ՝ Պր. Պոխսի: Լիոնի քաղաքապետի փոխանորդներ՝ Պ. Պ. Պարիտոն, Պերթրան-Թոնի: Սէն Ժորժ տը Ռընենի քաղաքետ՝ Պր. Ժոֆրէ: Թաղապետական խորհրդական Պոնարտէլ: Փաստաբաններ՝ Մէթր Ամպրը եւ Շափիւ: Հայեր՝ Պ. Պ. Նափոլէոն Պըլըըգեան (գործարանատէր), Լիոնի հովիւ՝ Ծ. Վ. Սահակեան: Տէսինի հովիւ՝ Վահան Վր. Թոփալեան: Լիոնի Հայ Կաթողիկէ համայնքի հովիւ՝ Կոմիտաս Վ. Զարքճեան եւ հայր Գր. Ղազարեան: Հայ Աւետար. Եկեղեցւոյ հովիւ պատուելի Կարպիս Պարսումեան: Պր. Անդրանիկ Օպոզեան՝ նախագահ Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան: Պր. Ժագ Անտոնեան (Վալանս): Պր. Ճիպրայէլ Պաղտասարեան՝ ծանօթ առեւտրական: Պր. Ճերանեան-Մուշեղ (Վալանս): Պր. Միսաք Ղազարեան (Միրգէ), Տոքթ. Գոհարեան Մարք (Վալանս): Պր. Մուշեղ Մուրատեան (Վիէն): Պր. Փալթօ Պետրոսեան (Վիէն): Վիլֆրանշէն Պր. Սեդրակ Սանճեան (գործարանատէր): Պր. Վարդան Եղիշեան:

Իսկ գործադիր յանձնախումբի կազմը հետեւեալն էր.— Պ. Պ. Ռ. Տօնիկեան, Գեղամ Կանանեան, Յովհ. Հարէլեան Վ. Գալուստեան, Ս. Գուլթուճեան, Ալեքսան Մանուկեան (Տէսին), Պերճ Մարտիրոսեան (Տէսին), Ժ. Փ. Միրաճեան, Փալթօ Պետրոսեան (Վիէն), Հրանդ Թադէոսեան եւ Թէնէքճեան:

Յանձնախումբը կազմուած էր առանց դաւանանքի եւ գաղափարի խտրութեան, ինչպէս վայել էր նման համազգային բընոյթ կրող ձեռնարկի մը:

Փարիզի յանձնախումբը իր բարոյական աջակցութիւնը չէր զլացած, ղրկելով ֆրանսերէն գրքոյկներ Սեւրի դաշնագրի մասին, ապահովելով նաեւ բանախօսներ՝ յանձինս Փրոֆ. Ն. Արփիարեանի, Ժան-Մարի Գառզուի եւ Պելժիոյ Մարդկային Իրաւանց Պաշտպան Լիկայի նախագահ՝ հեղինակաւոր իրաւաբան Մէթր Ժիւլ Վոլֆի:

Ժամը 9ին, երեկոյթին բացումը կատարուեցաւ յանձնախումբը ներկայացնել Պր. Տօնիկեանի կողմէ, որ շնորհակալութիւններ յայտնեց բոլորին, ի մասնաւորի ֆրանսացի հիւրերուն: Ներկայացուց նաեւ օրուան յարգելի բանախօսները:

Խօսելու հրաւիրեց Փրոֆ. Նուպար Արփիարեանը, որ իր կարգին Հայութեան երախտագիտութիւնը յայտնեց հիւրերուն, որոնք իրենց ներկայութեամբ նեցուկ կը կանգնին հայ ժողովուրդին արդար իրաւունքներուն: Այս համակրանքը կ'ապացուցանէ թէ մեր հայրենակիցները իրենց առաքինութիւններով կրցած են յարմարիլ իրենց երկրորդ հայրենիքին կենցաղին ու գրաւել ընկերային պատուաւոր դիրքեր:

Ապա հրաւիրեց Պր. Տօնիկեանը պատմական տուեալներով վերլուծել Հայկական Հարցը: Պր. Տօնիկեան ընդհանուր ուրուագիծով մը ներկայացուց համաշխարհային առաջին պատերազմի նախօրեակի քաղաքական իրադարձութիւնները եւ Հայկական բարենորոգումներու հարցը: Հայերու Կարնոյ ժողովին մէջ տուած որոշումը (կ'ակնարկէ Դաշնակցութեան 8րդ ընդհանուր ժողովին), ի նախատեսութիւն Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցութեան: Ապա Եղեռնի զարհուրանքները: Յուսալքութիւն ու ընդվզում: Յետոյ հայ կամաւորական գունդի դաշնակից բանակներու կողքին թէ՛ ռուսական եւ թէ թրքական ճակատներու վրայ: Նաեւ հայկական դիմադրութիւնը գերմանական եւ թրքական ուժերու դէմ Բաքուի առջեւ: Ապա զինադադար եւ Սեւրի Դաշնագրի ստորագրում: Եւ 1920ի Հայաստանի խորհրդայնացում:

Ցաւալի է որ Պր. Տօնիկեան չյիշեց Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան հիմնադրութիւնը, երբ կը մատնանշէր Հայաստանի դռներուն առջեւ մղուած կռիւները:

Յետոյ խօսելու հրաւիրուեցաւ Մէթր Ժիւլ Վոլֆ: Յարգելի իրաւաբանը իր կուռ, փաստացի բանախօսութեամբ բուռն ծափերու արժանացաւ: Պարզելով Սեւրի Դաշնագրի 230րդ յօդուածը որ կը վերաբերէր պատերազմի ոճրագործներուն եւ ցեղասպանութեան պատասխանատուներու դատապարտութեան, շեշտեց թէ բոլոր դաշնագիրներն ալ կը պարունակեն յօդուածներ պատերազմական ոճիրներու մասին: Միայն Լօզանի դաշնագիրն է որ նման յիշատակութիւն նկատի չէ առած:

Մէթր Վոլֆ պրպտած եւ ուսումնասիրած ըլլալով Պելժիոյ պետական արխիւները, փաստեր բերաւ Թուրքերու գործադրած ջարդերու մասին: Այս առթիւ յիշեց Լեհերու եւ Հրեաներու կրած ֆիզիքական կորուստները հիթլերականներու կողմէ եւ աւելցուց թէ գէթ անոնք նիւթական հատուցում ստացան Գերմաններէն, մինչդեռ Հայերը այդ առաւելութենէն ալ զրկուեցան: Հայկական ջարդերը երեք գլխաւոր պատճառներու վերագրեց.— կրօնական անհանդուրժողութիւն, Հայերու քաղաքակիրթական ու մշակութային առաւելութիւն, եւ Թուրքերու փանթուրանականութեան ձգտում: Ցաւ յայտնեց թէ հանրային կարծիք գոյութիւն չունի այլեւս:

Յետոյ խօսք տրուեցաւ Ժան-Մարի Գառզուի, որ կարդաց եւրոպացի եւ ամերիկացի անձերու կողմէ գրի առնուած նօթեր հայ խլեակներու ֆիզիքական տառապանքներէն, որ մասամբ կը պարզէր հայկական ողբերգութեան: Յիշեց նաեւ կարգ մը պետական անձնաւորութեանց կատարած յայտարարութիւնները ի նպաստ Հայկական Դատին ու եզրակացուց թէ ցարդ ոչ մէկ դրական արդիւնք ստացուած է:

Դարձեալ խօսք առաւ Պր. Ն. Արփիարեան եւ իր հմտալի վերլուծումներով պարզեց իր տեսակէտները Հայկական Հարցի եւ Սեւրի Դաշնագրի նկատմամբ: Խօսելով Թալէաթի մասին յիշեց Հայութեան դահիճին նշանաւոր դարձած խօսքը, որ ակնարկելով հայկական ցեղասպանութեան, կ'ըսէր թէ Հայկական Հարցը ինքնին լուծուած է եւ յիսուն տարի ետք այլեւս պիտի չխօսուի Հայերու մասին: Եւ սակայն յիսուն տարին անցած է արդէն եւ հայ ժողովուրդը կ'ապրի եւ ունի իր մանրանկար հայրենիքը որ առանձին փայլով մը կը շողարձակէ գիտութեան եւ արուեստի համաստեղութեան վրայ: Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենան մաթեմաթիքի, բնագիտութեան, աստղաբաշխութեան միջազգային խորհրդաժողովներ:

Յարգելի բանախօսը յիշատակեց հայրենիքի թէ գաղթաշխարհի մէջ համաշխարհային տարողութեամբ համբաւ վայելող գիտուններու, արուեստագէտներու եւ գրագէտներու անուններ:

Անդրադառնալով Սեւրի Դաշնագրի պատմական յօդուածներուն բառ, եթէ Հայութեան դահիճները չպատժուեցան միջազգային ատեաններու կողմէ, յաղթական մեծ ազգերն էին պատասխանատուները, որոնք ամէն օրէնք ու արդարութիւն ոտնակոխ ընելով մոռցան իրենց երէկի փոքր դաշնակիցին արդար պահանջները: Անոնց ընթացքը մղեց Հայերը իրենց միջոցներով պատժելու ջարդարարները: Եւ իրարու ետեւէ չանսատակ եղան Թալէաթներն ու իր գործակիցները դաշնակցական Թէհլիրեաններու, Թորլաքեաններու, Շիրակեաններու եւ ուրիշներու վրիժառու գնդակներով:

Եզրակացնելով, Պր. Արփիարեան յայտարարեց թէ Հայերը պիտի շարունակեն տէր կանգնիլ իրենց պահանջներուն՝ Սեւրի դաշնագրի հիման վրայ եւ Ուիլսընեան սահմանագծումով: Եթէ Թուրքերը խելացութեամբ մօտենային Հայկական Հարցին, իրենց իսկ ազգային շահերուն համար պէտք է վերադարձնէին հայկական հողերը, ուր միայն վաչկատուն ցեղեր քարշ կուտան իրենց թշուառ կեանքը: Այս ձեւով, Թուրքերը պիտի նպաստէին Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութեան եւ Հայերու հետ բարի դրացնութեան:

Յանձնախումբի կողմէ Պր. Պերճ Մարտիրոսեան կարդաց Փարիզի եւ Մարսէլիոյ հանդէսներուն մէջ վաւերացուած բանաձեւը: Ընթերցումէն ետք բոլոր ներկաները յոտնկայս ծափահարութեամբ իրենց համաձայնութիւնը յայտնեցին ու վաւերացուցին բանաձեւը որ պէտք է ղրկուի ՄԱԿին:

Ոգեկոչումը վերջ գտաւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

×

Լիոնի «Փրոկրէ» օրաթերթին 17 Նոյ.ի թիւով Պր. Վաղինակ Միսքճեան որ թերթին մնայուն աշխատակիցն է եւ բոլոր առիթները կ'օգտագործէ հայանպաստ յօդուածներ գրելով, Սեւրի դաշնագրի յիսնամեակի առթիւ ալ շահեկան յօդուած մը ստորագրած էր, ուր խտացեալ կերպով պարզուած էին Հայկական Հարցի ու Սեւրի դաշնագրի պատմական բոլոր անցքերը, Լօզանի դաշնագրի նախօրեակին Հայերու կրած յուսախաբութիւնը՝ որ դարձեալ զոհ կ'երթային յաղթական Մեծերու նիւթական շահերուն:

Կը յիշէր ներկայ Հայաստանը՝ իբրեւ ամենափոքրը խորհրդային 15 հանրապետութեանց մէջ, ինչպէս նաեւ աշխարհի չորս ծագերուն սփռուած Հայութիւն մը՝ որ չի մոռնար իրեն դէմ գործուած անարդարութիւնն ու իր ազգային պահանջները: Ու կ'եզրակացնէ.— «Ամէն դատ որ անմոռանալի կը մնայ ու կը փոխանցուի սերունդէ սերունդ, անպայման իր լուծումը կը գտնէ»: Հայաստանի Հայութիւնն ալ որ ենթարկուած է Մոսկուայի ներկայ քաղաքականութեան եւ անկարող է իր կամքը բարձրաղաղակ արտայայտելու, անհաւանական է որ բափիւռքի Հայութենէն տարբեր զգացումներ ունենայ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Հօր եւ որդու վերջին տեսակցութիւնը այնքան սրտաշարժ էր, որ առանց արցունքի մտաբերել իսկ անկարելի էր, եւ թէ ո՞վ իրեն լաւ պահեց այդ սարսափելի ժամին. հա՞յրը որ այդ վերջին վայրկեաններուն ամէն բան սկսաւ ճանչնալ եւ վերյիշել, եւ այնպէս սրտաշարժ խօսքեր ըրաւ զաւկին, թէ Փիէրը, որուն վրայ նայիլն իսկ խղճալի էր. ա՜խ ի՜նչպէս ընկճուած էր, բայց եւ այնպէս մեռնող հայրը չվշտացնելու համար ամէն կերպով կ'աշխատէր ծածկել իր վիշտը:

«Այդ չափազանց ծանր է, բայց եւ փրկարար», հոգիդ կը բարձրանայ, կը վերանայ երբ ծեր կոմսին եւ իր արժանաւոր զաւկին պէս մարդիկ կը տեսնես, կ'ըսէր Աննա Միխայլովնա: Իշխանուհիին եւ Վասիլի իշխանի ըրածներու մասին ալ կը պատմէր, բայց չափազանց գաղտնաբար եւ շշուկով միայն:

ԻԵ.

Լիսըյ լեռներու՝ Նիքոլա Անտրէեւիչ Փոլգոնսկիի կալուածներու մէջ ամէն վայրկեան Անտրէյ իշխանի եւ իշխանուհիի ժամանումը կը սպասուէր: Բայց այդ սպասումը երբեք չէր խանգարած հոն տիրող խիստ կարգ ու կանոնը: Ժեներալ Ան Շէֆ իշխան Նիքոլա Անտրէեւիչը, որ հասարակութեան մէջ յայտնի էր «Փրուսիոյ Թագաւոր» մականունով, Պաւլ կայսեր հրամանով գիւղ աքսորուելէն ի վեր Լիսըյ լեռներու մէջ կ'ապրէր իր դստեր՝ Մարիա իշխանուհիին եւ անոր ընկերակցուհի՝ օրիորդ Պուրիէննին հետ: Յաջորդ կայսեր օրով թէպէտ անոր իրաւունք տրուած էր մայրաքաղաք իջնել, բայց ան կը շարունակէր գիւղը ապրիլ, խորհելով որ եթէ մէկը զինքը տեսնել փափաքի, թող Մոսկուայէն մինչեւ Լիսըյ լեռները գայ, 150 մղոն ճամբայ կտրէ, իսկ ինք ոչ մէկին պէտքութիւն չունի: Անոր կարծիքով մարդկային մոլութիւնները, ախտերը երկու աղբիւրէ ծնունդ կ'առնեն, պարապութենէ եւ նախապաշարումէ եւ միայն երկու առաքինութիւններ կ'ընդունէր՝ գործունէութիւն եւ խելք: Ինք անձամբ կը դաստիարակէր իր աղջիկը եւ անոր մէջ վերոյիշեալ զոյգ առաքինութիւնները զարգացնելու համար, մինչեւ քսան տարեկան հասակը անոր երկրաչափութիւն եւ հանրահաշիւ կ'ուսուցանէր եւ ամբողջ օրը անընդհատ կ'աշխատցնէր: Ինք եւս մշտապէս զբաղած էր, մերթ իր յիշատակարանները կը գրէր, մերթ բարձր մաթեմաթիքական խնդիրներ կը լուծէր, մերթ առաղձագործութիւն կ'ընէր, մերթ պարտէզը կը մշակէր եւ իր կալուածին մէջ կառուցուող շինութիւններուն ու նորոգութիւններուն վրայ կը հսկէր, եւ որովհետեւ գործունէութեան էն գլխաւոր պայմանը կարգ ու կանոնն է, ուստի եւ անոր կենցաղի մէջ կարգ կանոնը հասած էր իր ամէնէն բարձր աստիճանին:

Անոր ճաշի նստիլը կը կատարուէր անփոփոխ պայմաններու մէջ եւ ոչ միայն ժամը ժամին, այլեւ վայրկեանը վայրկեանին: Զինքը շրջապատողներուն հետ, աղջիկէն սկսեալ մինչեւ ծառաները, իշխանը խիստ էր եւ պահանջկոտ, ուստի եւ խստասիրտ չըլլալով հանդերձ երկիւղ եւ յարգանք կը ներշնչէր ամէնուն: Թէպէտ պաշտօնէն ելած էր եւ պետական գործերուն մէջ որեւէ ազդեցութիւն չունէր, բայց եւ այնպէս իւրաքանչիւր նոր նահանգապետ պարտք կը համարէր ներկայանալ անոր եւ ճարտարապետին, պարտիզպանին կամ Մարիա իշխանուհիին պէս դահլիճը սպասել, մինչեւ որ իշխանին ընդունելութեան որոշ ժամը գար: Այդ դահլիճին մէջ ամէն ոք յարգանքի եւ մինչեւ իսկ երկիւղի զգացումը կ'ունենար, երբ առանձնարանին բարձր խոշոր դուռը կը բացուէր եւ ներս կը մտնէր կեղծ ծամ կրող ծերունի իշխանը, պզտիկ չոր ձեռքերով, կախուած գորշ յօնքերով, որոնք երբեմնակի կը ծածկէին անոր փայլատակող աչքերուն խելացի հայեացքը:

Երիտասարդ ամոլին գալստեան առտուն Մարիա իշխանուհին իր սովորութեան համաձայն, առաւօտեան տեսակցութեան որոշեալ ժամուն դահլիճ մտաւ, երկիւղով խաչակնքեց եւ ներքնապէս աղօթեց: Ամէն օր այդ ժամուն հօրը կ'այցելէր, եւ ամէն անգամ ջերմապէս կ'աղօթէր անոր բարեյաջող վերջաւորութեան համար:

Դահլիճը նստող ծերուկ ծառան դանդաղ շարժումով մը ոտքի ելաւ եւ ցած ձայնով ըսաւ «հրամմեցէք»:

Դրան ետեւէն անիւի համաչափ ձայնը կը լսուէր: Իշխանուհին մեղմ բացուող դուռնէն կամացուկ մը ներս մտաւ եւ շէմքին կեցաւ: Իշխանը անիւին վրայ կ'աշխատէր, ակնարկ մը նետեց եւ գործը շարունակեց:

Ահագին առանձնասենեակը մշտապէս կիրարկուող գործիքներով ու առարկաներով լեցուն էր:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայր-եան ենթակոմիտէն կը տօնէ Դաշնակցութեան 80ամեակը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին Ռիւ Ժէլի Սէն Լուի սրահը (Կրընոպլը):

Գեղարուեստական բաժին Նոր Սերընդականներու կողմէ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ՅԱԿՈԲԱՅ ՄԾԲՆԱՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ մերազն ժողովուրդին թէ այս Կիրակի Ս. Յակոբայ տօնին առիթով, տեղի պիտի ունենայ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, զոր պիտի մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Յետ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Պալաճեան Սրբազանի, բարերար Ասպ. Վահան Խորասանճեանի, Յակոբ Մալաճեանի, Տոքթ. Սիվրիհիսարլեանի, Թահթաճեանի, Տիրան Թէքէեանի, Արամ Թէքէեանի, Վահագն Սահաթճեանի եւ Եռովք Արմէնի հոգիներուն համար:

Պատարագի աւարտին Յակոբ Եպիսկ. կ'ընդունի ներկաներու շնորհաւորութիւնները իր անուան տօնին առիթով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Լու Կրանփէնի Թաղական խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է

Փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Աշխէն Տիգամէնեանի մահուան առթիւ. Տիրան Եղնոյեան, Տիկ. Նարդուհի Պապուչեան, Տիկ. Սեմէրճեան, Թաղի Հոգեւոր քոյրեր, Սերոբ Գինոսեան, 10ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Սիմալեան 20, Մկրտիչ Նալպանտեան 10, Տէր եւ Տիկ. Արամ Ժամկոչեան 20, Յակոբ Քէօլէյեան 15, Մանուկ ընտանիք 10, Սարգիսեան ընտանիք, Թոմազինեան ընտանիք 20ական, Գրիգոր Տօրումեան 10, Տիկին Պօզիլի 5, Խաչիկ Տօրումեան, Ստեփան Քէչիչեան 20ական, Տիկ. Գուլբիկեան 10, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Գօգայեան 20, Ազնիւ Աչճեան, Կասիոն Ալյանեան, Յակոբ Սիմոնեան, Կարպիս Աճէմեան, Կիրակոս Վարդանեան, Թորիկ Նիկողոսեան, Աւետիս Սանտալեան 10ական, Երուանդ Տօրումեան 20, Միսաք Եմէնէճեան 30, Անտօն Սանտալեան 10, Վարդանեան 20, Աւազ Զալըրճեան 10, Պօղոս Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկ. Յովհաննէս Տէր-Յովհաննէսեան 50ական, այրի Տիկ. Աղամեան 30, Մարտիրոսեան, Տիկ. Էնէզեան, Մարգար Մարգարեան 10ական, Յովհաննէսեան ընտանիք, Կարօ Յովսէփեան 20ական ֆրանք:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտ. 12 ժամը 8,30ին

SALLE PAUL FARALICQ, Rue Yves Toudic (Métro République)

Կը նախագահէ ընկ ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ կը մասնակցին.— Օր. Օր. Անի Տէմիրեան, Նայիրի Աբէլեան եւ Նատին Քէօլչէեան, երգ եւ արտասանութիւն: եւ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեանն եւ օծման 13րդ տարելիցը կը տօնուի Կիրակի Դեկտեմբեր 13ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց յիշատակին: Երգեցողութեան կը մասնակցին մայր եկեղեցւոյ դպիրներ: Սկիզբ պատարագի ժամը 10,30:

ԷՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութեան ընկերահամակրական հաւաքոյթը Կիրակի 13 Դեկտեմբերին ժամը 15էն մինչեւ 19, Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ, Մէթրօ Քատէ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պատուասիրութիւն:

Կը հրաւիրուին Էսաեանցիներ եւ համակիրներ:

Ծախքերու մասնակցութիւն 8 ֆրանք:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Կիրակի 13 Դեկտ. Պուլ. Օտտոյի Հայոց եկեղեցւոյ պաշտպան՝ Յակոբ Մըծբնացիի տօնին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ, կը քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ Թաղին հոգեւոր հովիւ ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ:

Մատաղօրհնէքի մասնակցիլ փափաքողները թող հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, դպրոցի սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՖՐ. ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Յուշի երեկոյ նուիրուած

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

Ուրբաթ Դեկտ. 11, ժամը 21ին Օթէլ Մոտէոն, Փլաս տը լա Ռէփիւպլիք:

Կը նախագահէ Տիկ. Մառի Աթմաճեան

Խօսք պիտի առնեն Զ. Որբունի եւ ուրիշներ: Գեղարուեստական պատշաճ բաժին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆԻ ԿՈՂՄԷ

12 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ արշալոյս, Օթէլ Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՄԻՋԱՎԱՅՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անցեալ տարուան հրապարակ ելած թոմպալաներու թիրաժ

Տոմսակներու համար դիմել Միութեան գրասենեակը՝ 7 Ռիւ Փափէր,

Հեռաձայն 54-16-50

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Կիրակի, 13 Դեկտ. ժամը 16,30էն սկսեալ:

Ճաշ, վիճակահանութիւն, անակնկալներ եւ ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ:

Մասնակցութեամբ Նաւասարդ պարախումբին, Ժերար Մելքոնեան ու Պետիկ Պետիկեան նուագախումբերուն եւ վարժարանի աշակերտութեան:

Կաղանդ Պապան ճոխ նուէրներով պիտի վարձատրէ սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր մանուկները:

Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 12 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 20, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15,30ին վարժարանին մէջ:

ՈՒՐԱՐՏՈՒԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան երիտասարդաց խումբը կը կազմակերպէ Կիրակի օր 20 Դեկտ. ժամը 15ին խմբական այցելութիւն «Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը» արուեստի ցուցահանդէսին, 107 Ռիւ տը Ռիվոլի, առաջնորդութեամբ եւ բացատրութեամբ Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտիի:

Ժամադրութիւն ցուցահանդէսին մուտքը ժամը 15ին:

Մուտք 2 Ֆր. 50:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՆՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
VENTE PAR CORRESPONDANCE
DE TOUS ARTICLES
à caractère arménien

Pour les petits comme pour les grands
Pour s'instruire ou pour se distraire
ou tout simplement pour faire plaisir
grand choix d'articles exclusifs ou inédits

ARMENIA MONDIA

FORMULE 100 % SATISFAIT
ou 100 % REMBOURSÉ

... Avant les Fêtes de fin d'Année, et si vous ne figurez pas dans l'annuaire des P. et T., demandez de suite notre catalogue illustré, 70-71. De plus de quarante pages et vous irez de souvenirs en découvertes agréables...

Prévoir délai de livraison

NOM
PRENOM
ADRESSE

Joindre 2 timbres pour frais d'envois et adressez à

ARMENIA MONDIA
B. P. 419.08, PARIS (8e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 փր.	Վեցամսեայ 50 փր.
Արտասահման	Տար. 115 փր.	Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 9 DECEMBRE 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.986 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 46e ANNÉE — N° 11.986

«ԱԼԻՔ-ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ»

Տարեդարձը, որ կը նշուի Իրանահայ պատանեկան օրկան՝ «Ալիք-Պատանեկան» միամեայ հրատարակութեան առթիւ, բնականօրէն մեր միտքն ու հոգին կը կապէ ազգային այն հրատապ մտահոգութեան, որ ծանօթ է «Հայութեան տագնապ» բնորոշումով, — մեր օրերու ընկերային խմորումներով եւ անոնց հանդէպ հայ երիտասարդութեան կեցուածքով:

Ի՜նչ որ ալ մտածէ երէցներու դասը, եւ ո՛րքան ալ առողջ դատումի տէր պատանեկան ու երիտասարդական զանգուած մը ունենանք, դժբախտ իրականութիւն է որ նոր սերունդի բացարձակ մեծամասնութիւնը հետզհետէ բաց ծով կը նաւարկէ. — կը դառնայ աշխարհաքաղաքացի:

Սխալ պիտի ըլլար ենթադրել, թէ այս իրողութեան մէջ երէցներու նեղմտութիւնները եւ թերացումներն են որ դեր կը խաղան, կամ նորերու անտարբերութիւնը եւ դասալքութիւնը միայն բացասական ներգործութիւն կ'ունենայ: Պարտաւոր ենք աւելի առարկայօրէն նկատի ունենալու դարուն շունչը, ժամանակի ոգին, շրջապատն ու առօրեայ կեանքի պայմանները՝ որոնք Հայ ըլլալու անկարելիութիւնը կը շեշտեն տարուէ տարի. հայեցի դաստիարակութեան, հայեցի ապրումի եւ հայանպաստ ծառայութեան ու գործնական յանձնառութիւններու գործը կը դժուարացնեն աւելի քան երբեք:

Հին ու նոր՝ զիրար մեղադրելու շա՛տ տուեալներ կրնան ունենալ. սակայն երիտասարդը թէ տարեցը պէտք է անդրադառնան, որ ժողովուրդներու կեանքին մէջ տիրական ներգործութիւն ունեցող ազդակներ են ընկերային, տնտեսական ու համամարդկային շարժումները: Տարասփիւռ Հայութիւնը, հիւրընկալ հողերու վրայ եւ հիմնովին տարբեր միջավայրերու մէջ, չի կրնար չազդուիլ արտաքին ու յարաբերական այդ ներգործութիւններէն: Եւ հետեւաբար, չի կրնար բացարձակ մեղադրանքներու նշաւակ դառնալ:

Ընդհանրական այս պայմաններն ու ազգային ինքնապահպանումի կենսական հարցին դժուարութիւնները լրջօրէն նկատի ունենալէ ետք, երբ կարելին փրկելու ապրումով եւ տենդով ասպարէզ կ'իջնեն հայկական կազմակերպութիւններ ու միութիւններ՝ գնահատութեան եւ քննադատութեան չափանիշները կը փոխուին:

Հայ կուսակցութիւններ, մշակութային եւ կրթական միութիւններ, պատանեկան եւ երիտասարդական խմբաւորումներ, ու մարզական, բարեսիրական, հանրային նպատակներու սատարող հաստատութիւններ՝ բացառապէս ազգային ինքնապահպանումի զօրաշարժով մը պէտք է կլանուած ըլլան. եւ եթէ ատիկա իրենց առաքելութիւնն իսկ է, որ չի կարօտիր ընդգծումի, անոնք նաե՛ւ պէտք է պայքարին բոլոր այն հակամիտութիւններուն դէմ՝ որոնք ձուլումի, ընկրկումի եւ վարանումներու հող կը ստեղծեն գաղութէ գաղութ:

Պայքարի այս առաջին գիծերու վրայ է, որ հայ պատանի եւ երիտասարդ սերունդներու աւիշին կը կարօտինք: Նորերու՝ որոնք եկած են իրենց «հայրերուն ճամբով», — աւանդութիւններու ճանապարհէն. ոգեպէս անխաթար, երազներով տենդավառ ու գաղափարականօրէն դաստիարակուած:

«Երիտասարդութիւնը» տարիքի իմացում մը չէ անշուշտ, ու չենք խրացներ այն պնդումը՝ թէ տարեցները ծերութեան մէջ կ'ապրին անպայման: Սակայն չենք կրնար չհաստատել, թէ ամէնէն կենսունակ ու ապրումով լի երէցներն իսկ գրաւական և երաշխիք չեն կրնար ըլլալ, նկատուիլ սերունդներու յաջորդականութեան: Ֆիզիքական մաշումը բնական օրէնք է, եւ մարմնական տեղատուութեան հետ՝ մտաւոր ու հոգեկան կարողութիւնը եւս կը չքանայ անխուսափելիօրէն:

Ապագան այդ երիտասարդութեան կը պատկանի. պայքարի ամէնէն անընկճելի զէնքը՝ նոր սերունդի հաւատքն է եւ գաղափարապաշտութիւնը: Եւ եթէ մտահոգութիւն մըն է տագնապը հաւատաւոր երիտասարդութեան, այդ մտասեւեռումը մեր մէջ տիրական կը դառնայ պարզապէս այն հաստատումով՝ որ Հայութեան գիծը կը տժգունի անոնց մէջ, անկախաբար անհատական այլապէս ցայտուն արժանիքներէ, զորս չենք կրնար ժխտել կամ ստորագնահատել:

«Ալիք-Պատանեկան»ը, իր տոհմական նկարագրով, ազգային աւանդութեանց մէջ դաստիարակուած հայաշունչ երիտասարդութեան մը զգացական թէ մտածական յատկանիշներով՝ կուգայ ապահովութիւն ներշնչելու մեզի թէ պայքարունակ նորերու փաղանգներ կան հեռաւոր Իրանի մէջ, հայրենիքի կուրծքին իսկ մօտիկ, Իրանահայութեան շեշտօրէն հայեցի հոգիէն փրթած, «միսէն միս ու ոսկորէն ոսկոր»:

Փոյթ չէ թէ իբրեւ հրատարակութիւն խոցելի կողմեր ունենայ իր ձեւին մէջ, «Ալիք-Պատանեկան»ը անխոցելի ինքնութիւնը ունի զայն խմբագրող, անոր շունչով հայ երիտասարդութեան ապրումները արծարծող Իրանահայ նոր սերունդներուն: Չենք վարանիր զայն նկատելու հայրենի կանչ մը, ազգային մեր գիտակցութեան վաւերական արտայայտութիւնը իբրեւ, եւ հաստատելու հոգեկան խոր բաւարարութեամբ՝ թէ ցեղին ամէնէն յաւերժական արժանիքները երկարաձգուած են զաւակներու էութեան մէջ. ամուր պահուած է կամուրջը՝ հայրերուն եւ որդիներուն, երէցներուն եւ կրտսերներուն միջեւ:

«Արդի»ականութեան ցուցանիշը, հայ երիտասարդութեան մէջ, Հայութեան իմացումին մշակումն է՝ նոր ժամանակներու եւ նոր պայմաններու թելադրած միջոցներով, եւ ո՛չ թէ այն դարավերջիկ տարփողանքը՝ որով կոչ կ'ուղղուի ազգայնութեան «նեղ» սահմաններէն անցնիլ... համամարդկային շարժումներու հետ նոյնանալու հանգանակի մը:

Չենք ժխտած ու երբեք պիտի չժխտենք պատուաստումի կենսական կարեւորութիւնը: Առանձին չենք ապրիր աշխարհի վրայ, եւ կը հաւատանք թէ պէտք է հաղորդուիլ համամարդկային բոլոր հոսանքներով: Պայմանաւ, սակայն, որ քաղաքացիներ դառնալու փառքը մեզ անարմատ ազգութեան չվերածէ եւ Հայը, Հայութիւնը, հայեցին ու հայկականը մնան սեւեռակէտ՝ ազգային մեր գոյութիւնը երաշխաւորելու նպատակին մէջ:

«Ալիք – Պատանեկան»ը այդ ապահովութեան մէկ վկայարա՛նն է:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔ

Գերմանեւլեհ դաշնագրին կնքումը, որ հաստատուեցաւ Երկուշաբթի օր Վարշաւայի մէջ, երբ երկու երկիրներու վարչապետները ստորագրեցին զայն, քաղաքական դէտերու կողմէ կը նկատուի կարեւոր իրադարձութիւն մը Եւրոպայի համար ընդհանրապէս եւ Լեհաստանի ու Գերմանիոյ համար մասնաւորապէս:

Բնականաբար դաշնագիրը ի զօրու կը դառնայ, երբ երկու երկիրներու Խորհրդարանները իրենց կարգին կը վաւերացնեն զայն: Այս առումով հաւանական կը նկատուի, որ Պրանտ գերման Խորհրդարանի վաւերացման յանձնէ զայն, երբ վերջնապէս կարգադրուի Պերլինի հարցը:

Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը արդէն անուղղակի կերպով խօսած է այս մասին, երբ Կոմուլկայի հետ իր ունեցած տեսակցութեան ընթացքին շեշտած է, թէ անհրաժեշտ է լուծել Պերլինի թնճուկը: Պրանտ յիշեցուցած է, թէ գերման-խորհրդային դաշնագիրը կարելի կը դառնայ վաւերացնել նման պարագայի մը մէջ միայն: Մնաց որ՝ Պրանտի համար Պերլինի հարցին լուծումը նախապայման է Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովի գումարման համար:

Պատմական կը նկատուի նաեւ այն ժեսթը, զոր ունեցաւ Պրանտ այն յուշարձանին առջեւ, որ կանգնեցուած է ի յիշատակ Կեթոյի ապստամբութեան զոհերուն: Երկուշաբթի առաւօտ, ժամը 10,30ին, Պրանտ, ընկերակցութեամբ լեհ պետական դէմքերու, ծաղկեպսակ մը կը զետեղէ յուշարձանին առջեւ, եւ ապա՝ ինքնաբուխ մղումով կը ծնրադրէ, ինչ որ կը նկատուի արտայայտութեան գեղեցիկ ձեւ մը: Համաձայն մամուլի թղթակիցներուն, Լեհերը ազդուած են ի տես այս ժեսթին, որ կը նկատեն անկեղծ, քանի որ Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը անցեալին պայքարած է Նացի իշխանութեան դէմ:

Ի դէպ, Վարշաւայի Կեթօն ստեղծուեցաւ 1940ին, երբ Գերմանացիները հոն կեդրոնացուցին կէս միլիոնէ աւելի Հրեայ: Անոնք 1943ին ապստամբեցան: Վեց շաբթուան դիմադրութենէ ետք ընկճուեցան: Սպաննուեցաւ կէս միլիոն Հրեայ:

Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը ծաղկեպսակ մըն ալ զետեղելէ ետք Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին առջեւ, 45 վայրկեանի տեսակցութիւն մը ունեցաւ լեհ վարչապետին հետ, մասնակցութեամբ երկու երկիրներու վարչապետներուն: Խօսակցութեան նիւթ դարձած են լեհ-գերման յարաբերութիւններու բարելաւման հարցը, տնտեսական, մշակութային եւ այլ մարզերու մէջ, ինչպէս նաեւ եւրոպական խնդիրները: Համաձայն գտնուած են Կարմիր Խաչի միջոցաւ Գերմանիա տեղափոխելու այն բոլոր Գերմանացիները, որոնք Լեհաստան գտնուելով կը փափաքին Դաշնակցային Գերմանիա հաստատուիլ: Պրանտ եւ Սիրանկիեվիչ համաձայնած են նաեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել համաձայնագրին վաւերացումէն մէկ ամիս ետք:

Սիրանկիեվիչ, Լեհաստանի վարչապետը, ընդունած է Պրանտի հրաւէրը Գերմանիա այցելելու:

Տասնեւհինգ օրուան մէջ երկրորդ անգամ ըլլալով Պրանտ ձայնասփռուած ճառ մը խօսած է յայտարարելով, թէ պէտք է քաջութիւնը ունենալ ընդունելու գոյութիւն ունեցող իրականութիւնները: Ասիկա ուղղուած է բնականաբար գերման ժողովուրդին, որուն մօտ կատարուած հանրային կարծիքի քննութիւն մը ցոյց կուտայ, թէ 40 տոկոսը համաձայն է: 14 տոկոս մըն ալ կը գտնէ, որ շատոնց ստորագրուած պէտք է ըլլար համաձայնագիրը:

Ցամենայն դէպս, քաղաքական աշխարհի համար կարեւոր իրադարձութիւն մը կը նկատուի լեհեւգերման համաձայնագիրը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐԱԿԱՆ ԷՆԹԵՐԱԼԻԷ մրցանակը տրուեցաւ Միշէլ Տէոնի «Լէ փոնէ սովաժ» գիրքին համար:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԺՈՐԺ ՓՈՄՓԻՏՈՒ Պելժիա պիտի այցելէ Մայիսին եւ պիտի մնայ քանի մը օր, ընդառաջ երթալով Պօտուէն թագաւորին հրաւէրին:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ, անգործութիւնը երթալով աւելի ծաւալ կը ստանայ: Ներկայիս (Նոյեմբերին) չորս միլիոն 600 հազարի հասած է անգործներու թիւը ինչ որ 350 հազարի յաւելում կը նշանակէ բաղդատմամբ Հոկտեմբերին: Այս ձեւով անգործներու համեմատութիւնը 5,8 առ հարիւր է եւ ամէնէն բարձր տոկոսը՝ 1963էն ի վեր:

Ժ. Ժ. ՍԵՐՎԱՆ-ՇՐԱՅՊԷՐ կը շարունակէ աղմուկ հանել, թէ իր կուսակիցներուն մօտ եւ թէ մեծամասնութեան: Ոմանք նոյնիսկ «ոճրային» կը գտնեն իր գաղափարները (Փափոն) մինչ Սանկինէթի կ'ըսէ թէ պէտք է դատի քաշել Արմատական կուսակցութեան քարտուղարը «որ կը վնասէ Պետութեան ապահովութեան»: Քանի մը արմատական ալ դէմ են իրեն եւ կրնան մօտենալ Կոլիստներուն: Ժ. Ժ. Սերվան-Շրայպէրի «շրջանաւորման» ծրագիրը կը ձգտի լայն ինքնավարութիւն տալ գաւառներուն, տեղական Ազգ. Ժողովներով (ընտրուած հանրաքուէով), եւայլն, եւայլն:

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ տարին հարիւր հազար օրինաւոր վիժում կը կատարուի, որոնց 20 հազարը օտար կիներ են: Մասնաւոր գործակալութիւններ ալ ստեղծուած են այս առընչութեամբ, որոնք միանուագ գումարներով կ'ապահովեն օդանաւով ճամբորդութիւնը, բժշկական քննութիւնը, բնակութիւնը եւայլն:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆ շաբթու ընթացքին երկու կարեւոր հանդիպումներ կ'ունենայ Հիւսէյն Թագաւորի եւ Զօր. Տայեանի հետ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ հիւսիսը կրկին թատերաբեմ դարձաւ բուռն բախումներու՝ Պաղեստինցիներու եւ Յորդանանցիներու միջեւ, որոնք քանիերորդ անգամ ըլլալով համաձայնեցան վերջ տալ կռիւներուն:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ երեք պաշտօնատարներ, որոնք մաս կը կազմէին Անգլիա ժամանած առեւտրական առաքելութեան մը, լրտեսութեան ամբաստանութեամբ արտաքսուեցան երկրէն:

ՊՐԱԶԻԼԻ մէջ չորրորդ անգամ ըլլալով օտար դիւանագէտ մը առեւանգուեցաւ Պրազիլացի ահաբեկիչներու կողմէ: Ասոնք կեցուցած են Զուիցերացի դեսպանին ինքնաշարժը եւ բռնի ուժով առեւանգած են զայն: Դեսպանը 57 տարեկան է, կը կոչուի Ճիովաննի Պուշեր: Առեւանգիչները 60 քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակումը կը պահանջեն: Իշխանութիւնները կը մերժեն ընդունիլ պայմանը, թէեւ ուրիշ առիթներով ընթացք տուած են:

ՊՈՒՐԿՈՍԻ դատավարութիւնը ընդհատուեցաւ, դատաւորներէն մէկուն «անհանգստութեան» պատճառով: Այս է տրուած պաշտօնական բացատրութիւնը: Կը կարծուի, թէ վերջին նիստին կատարուած մերկացումներուն հետեւանքով իշխանութիւնը յարմար նկատած է դատավարութեան ընդհատումը: Ամբաստանեալները յայտարարած էին, թէ հարցաքննութեան ընթացքին խոշտանգուած են ոստիկանութեան կողմէ: Ճնշումի տակ խոստովանութիւն կատարած են:

ՉԵԽ երկու սահմանապահ զինուորներ իրենց ոստիկանական շուներով Աւստրիա ապաստանեցան:

ՄԵՔՍԻԿԱ եւս կը մտածէ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել Չինաստանի հետ:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ծիսակատարութիւնները իրենց երգերով — Հայկական նոթագրութիւնը — Շարականներու դասաւորումը — բառեր եւ խօսքեր ջարդուփշուր — բազմաձայնութիւնը — Եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագները — Քառորդ թոնը — Պատարագիչի եւ սարկաւագի բաժինները — Անվաւեր հրատարակութիւններ — Մենք եւ օտար հեղինակութիւններ — Անկումը

—o—

2· ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս ունեցած ենք մեր լեզուին հընչումները նշող այբուբենը, նոյնպէս ալ ունեցեր ենք Հայկական կոչուած նոթագրութիւն մը, որուն յղացումը կը վերագրուի Համբարձում Լիմոնճեանի (1768–1839):

Կ՚երեւի թէ մեր մեղեդիները գրի առնելու մարզին մէջ կարեւոր դեր ունեցած է, արդար է անշուշտ ենթադրելը թէ օգտուած է իրմէ առաջ ապրած դպրապետներու ցուցմունքներէն:

Հայկական նոթագրութենէն շատ առաջ հնարուեր են նաեւ Հայկական խազերը, սղագրութեան նմանող տեսակ մը նշաններ, որոնք կը զետեղուէին բառերու ձայնաւոր գիրերուն վրայ, չեշտաւորումի ցուցմունքներ տալու եւ կամ երգուածքին եւ իր ելեւէջներուն ուղղութիւն մը տալու համար:

Եւրոպական նոթերու համեմատութեամբ ունեցեր ենք հետեւաբար եօթը նշաններ զուգահեռաբար եւ պարզ թուղթի վրայ գրուած դէպի ձախէն աջ, եւ որոնց տրուեր են անուններ հետեւեալ ձեւով·

Փուշ՝ իբր ըէ, եկօրճ իբր մի, վերնախաղ՝ ֆա, բենկորճ՝ սոլ, խոսրովային, լա, ներքնախաղ սի եւ պարոյկ իբր տօ:

Նոթերը արտասանելու համար դործածուեր են իւրաքանչիւր բառի առաջին վանկը, որ մեզի կուտայ, բօ, է, վէ, բե, խօ, նէ, պա: Ամփոփելով ասոնք կ՚ունենանք հայկական ձայնաշարը, համազօր եւրոպական ըէ, մի ֆա, սոլ, լա, սի տօ–ի:

Տեւողութեան, կիսաձայներու եւ այլ արտայայտութեանց մասին կարգ մը նըշաններ եւս կը դրուէին նոթերու վրայ, օգտագործելով հին խազերու գծագրութիւնները:

Նոթագրութեան այս ձեւին վրայ ծանրանալը մեզ պիտի մղէր խոր ուսումնասիրութեան մէջ, բայց, նշենք որ այս գրութիւնը միայն մեզի յատուկ բան մը չէր:

Արեւելեան ուրիշ ազգեր եւս ունեցած են իրենց նոթագրութեան ձեւը, ինչպէս եւրոպական նոթագրութիւնը ունեցած է նախնական ձեւը, մինչեւ այսօրուան կերպարանքը ստանալը:

Միջին դարէն սկսեալ՝ եւրոպական նոթագրութիւնը ներկայացուեր է միայն մէկ գծի վրայ, երկու նշաններով:

Գիծ մը դէպի վեր՝ նշելու համար ձայնին վերելքը, եւ գիծ մը դէպի վար՝ հակառակը, բոնէթում եւ վիրկա անուններով:

Գալով հայկական խազերուն, անոնց թիւը կը կարծուի եղած ըլլալ հարիւր ութսունի չափ, եւ սակայն հակառակ մասնագէտներու պրպտումներուն, անոնց մեկնաբանութիւնը մնացեր է անծանօթ, եւ առեղծուածային: Կոմիտաս վարդապետ կը խոստովանի թէ քսան տարուան իր փնտռտուքները չեն յանգած շօշափելի արդիւնքի մը:

Հայկական այս նոթագրութիւնը սակայն նախնական ձեւ մըն է, որ գործածելի է միայն միաձայն երգ մը գրի առնելու պարագային եւ ի մասնաւորի մարդկային ձայնի համար:

Մեղեդիի մը ձայնագրութեան այս ձեւը ընդհանուր կերպով չի կրնար հարազատ վերարտադրութիւնը տալ երգուածքին մանաւանդ տեւողութեան տեսակէտով, պարզ այն պատճառով որ, ինչպէս նշած ենք, մեր շարականները կ՚երգուին ազատ չափաբերութեամբ, որ կախում ունի երգիչէն:

Այսպիսի ինքնայատուկ մեկնաբանութիւն մը որքան ալ խնամքով ձայնագրուի թէ՛ հայկական եւ թէ եւրոպական նոթագրութեամբ, դարձեալ ճշգրիտ վերարտադրութիւնը անկարող է տալու երբ յարակից անհրաժեշտ բացատրականներ կը պակսին:

Մեր նոթագրութիւնը առաւելապէս ուղեցոյց մըն է եղանակաւորման մը, եւ հաղուադէպ է հանդիպիլ կէտ առ կէտ ճիշդ ձայնագրութեան մը:

Հայկական նոթագրութիւնը կիրարկելի է միաձայն երգուածքի մը համար: Չի կրնար օգտակար ըլլալ երկձայն վերարտադրութեան, իսկ գործիական երաժըշտութեան համար ոչ մէկ յարմարութիւն կը ներկայացնէ:

Տարօրինակ բնոյթ մըն ալ ունի, եւ չգիտցողի մը համար անակնկալ: Նախընտրաբար իբր մեկնակէտ ունի պարզ միջոցը, որն է մեղեդին գրի առնելը լա կամ ըէ ձայնաշարի վրայ, որոնք բարդութիւն մը չեն ստեղծեր:

Երգիչը այս ձայնաշարերուն վրայ գրուածը պիտի պատշաճեցնէ իր ձայնին, համաձայն թէ թաւ է կամ բարձր:

Հետեւաբար, հայկական նոթերով գըրուած ձայնատեսրի մը մէջ պիտի չհանդիպինք հատուածի մը որ գրուած ըլլայ զոր օրինակ մի պէմոլ կամ ֆա տիեզ ձայնաշարի վրայ, որոնք բարդութիւններ պիտի ստեղծէին:

Մեր նոթագրութեամբ ձայնագրուած մեղեդիի մը ընթերցման պահուն պիտի հանդիպինք այնպիսի բարձր նոթերու, որոնք գործածելի չեն մարդկային ձայնով, եթէ չփոխադրուին ուրիշ ձայնաշարերու վրայ, աւելի պարզ (թրանսփոզիսիոն):

Հետաքրքրական բայց ցաւալի պարագայ մը կ՚արժէ նշել: Կարգ մը ուսումնասիրութեանց մէջ կարդացեր ենք թէ հայ հոգեւոր եւ աշխարհիկ երգերը դարերու ընթացքին կորսուելու վտանգին մէջ են եղեր երբ կը գործադրուէին խազերու բարդ միջոցաւ, եւ հարկ տեսնուեր է աւելի պարզ նոթագրութիւն մը ստեղծել, փրկելու համար զանոնք:

Այս է եղեր Լիմոնճեանի հայկական նոթագրութիւն մը ստեղծելու մեկնակէտը:

Թէ որքան յաջողած է՝ խնդրական է:

Իր շրջանին (1768–1839), գոյութիւն ունէր եւրոպական նոթագրութիւնը, իր կատարեալ ձեւին մէջ, եւ Լիմոնճեան, ինչպէս եւ ուրիշներ, ծանօթ էին այդ նոթագրութեան:

Աւելի խոհեմ գործ չէ՞ր արդեօք ուղղակի ընդգրկել զայն, եւ հոգեւոր թէ աշխարհիկ երգերը գրի առնել ուղղակի այդ միջոցաւ, զանոնք դիւրամատչելի եւ աւելի լայն զանգուածներու ծանօթացնելու համար, քանի որ արդէն ներկայիս այդ միջոցին կը դիմեն մերօրեայ երաժիշտները, Լիմոնճեան նոթագրութեան անբաւականութեան պատճառաւ:

Հայկական նոթագրութիւնը օգտակար կրնայ ըլլալ թերեւս այն պարագային երբ երաժիշտը իր տրամադրութեան տակ չունենալով հինգ գծեայ թուղթ (փորթէ), անմիջական նոթագրութեամբ մը կրնայ հապճեպ կատարել պարզ թուղթի վրայ, երգի մը վերարտադրութիւնը:

Հայկական նոթագրութեան պատմութեան մէջ պէտք է յիշել նաեւ Լիմոնճեանէն յետոյ անունները Եղիա Տնտեսեանի, Նիկողոս Թաշճեանի, Գաբրիէլ Երանեանի, եւայլն:

Եղիա Տնտեսեանը (1834–1881), մեր երգերը եւրոպական նոթերով գրի առնելու առաջին փորձը կատարած է, իսկ Նիկողոս Թաշճեանի վիճակուեր է էջմիածնի մէջ հրատարակելու այն մեծ շարակնոցը, հայկական նոթերով, որ վաւերական գործ մը կը նկատուի, թէեւ մերօրեայ ըմբռնումով կը թուի ըլլալ երկար եւ ծեքծեքուն:

Բազմաթիւ երաժիշտներ եւրոպականի փոխադրելով հայկական այդ նոթագրութիւնները, պարզացուցած են բազմաթիւ ելեւէջներ, իրենց ճաշակին համաձայն, որմէ ծնունդ առեր են պէսպիսուն երգուածքներ, նիւթ հայթայթելով ուրիշ ուսումնասիրութեանց:

Ա· ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Շար· – 2)

ՓԱՐԱՒՈՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Նախապատմական շրջանին ցեղախումբերու բաժնուած եգիպտացի ժողովուրդը տարածուեցաւ Նեղոսի հովիտի երկայնքին եւ Տէլթայի ճահճային շրջանին մէջ: Ստեղծուեցան երկու թագաւորութիւններ, Հիւսիսայինը (Վարի Եգիպտոս) եւ Հարաւայինը (Վերին Եգիպտոս): Դարերու ընթացքին, անվերջանալի կռիւներ մղեցին այս երկու թագաւորութիւնները եւ ի վերջոյ, Ք· Ա· 3400ին, Հարաւայինը յաղթեց Հիւսիսայինին եւ երկուքին միացումով, իշխեց միայն մէկ թագաւոր մը՝ Մենես, որ շինեց Մեմֆիսը եւ հիմնեց առաջին արքայատոհմը: Ասոնց թիւը երեսունի հասաւ պատմութեան ընթացքին:

Մեմֆիսի 3րդ արքայատոհմով կը սկսի հին կայսրութիւնը (2980–2475), որուն թագաւորները շինել տուին Կիզէի, Աբուզիրի եւ Սաքքարայի բուրգերը:

Եգիպտոս շատ բարգաւաճ վիճակ մը ունեցաւ 6րդ արքայատոհմէն մինչեւ 10րդի ժամանակաշրջանը, որով 11րդ արքայատոհմը, 2000ին, հիմնեց կայսրութիւն մը, որ գոյատեւեց դարերով: Շատ զօրաւոր էին 12րդ արքայատոհմի փառաւոնները, որոնք ընդարձակեցին երկիրը մինչեւ Նեղոսի ակունքը (2000–1788): Յաջորդ արքայատոհմի փարաւոնները, սակայն, տկարացան ներքին պառակտումներու պատճառով եւ 14րդ արքայատոհմի շրջանին, Ասիայէն արշաւող ցեղեր գրաւեցին Նեղոսի հովիտը եւ իշխեցին հոն մինչեւ 17րդ արքայատոհմը: Փարաւոն Ահմոսին, ի վերջոյ 1600ին քշեց զանոնք Եգիպտոսէն:

18րդ արքայատոհմի փարաւոնները վերաշինեցին աւերուած շրջանները եւ ստեղծեցին կարգապահ բանակ մը: Թութմոսիս Գ· (1501–1447), որ Եգիպտոսի մեծագոյն արքաներէն մէկը եղաւ, արշաւեց Ասիա եւ Եփրատէն անդին անցնելով, հիմնեց ընդարձակ կայսրութիւն մը, որ դար մը տեւեց: Փարաւոն Ամենոֆիս Դ·, կրօնական պառակտումի մը հետեւանքով լքեց Թեբէն եւ հիմնեց նոր մայրաքաղաք մը Էլ Ամարնայի մէջ (1375–1358): Ան Ամոն աստուծոյն հակադրեց Աղոն աստուածը, որ արեւի սկաւառակին մարմնացումն էր: Յաջորդը՝ Թութանխամոն, ուրացաւ Աղոնը եւ Թեբէ վերադառնալով իրեն իբրեւ աստուած դաւանեցաւ նորէն Ամմոնը:

Այս շրջանին, Հիթիթները գրաւած էին Ասիոյ բոլոր եգիպտական շրջանները: Անոնց դէպի հարաւ յառաջխաղացումը զսպեցին 19րդ արքայատոհմի առաջին փարաւոններէն Ռամսէս Ա· եւ Սեդի Ա·:

Այնուհետեւ, սակայն, նորակազմ լիբիական թագաւորութեան եւ Յունաստանի ու Փոքր Ասիոյ ժողովուրդներու շարժումներուն հետեւանքով քայքայուեցաւ

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

Արամ թուղթի մը վրայ մատիտով հետեւեալը գրեց·

«Ցանկարծ փոթորիկ ծագելով՝ որոշեցինք գիշերը Հէյպէլի անցընել եւ վաղը առտու վերադառնալ տուն: Մեզի համար բնաւ մտահոգ մի ըլլաք, ամէնքս ալ հանդիստ ենք»:

Եւ թուղթը գրօսարանի մանչերէն մէկուն ձեռքով տուն ղրկեց:

Տնեցիները այսպէս հանդարտեցնելէ ետքը Արամ եւ Ճոն Կորեկ կրկին նաւակ նստեցան վերադառնալու համար Հէյպէլի կղզին:

Հակառակ Զապէլի նամակին՝ երկուքն ալ մեծ մտատանջութեան մատնուած էին, մանաւանդ որ պատահած դէպքին մասին որեւէ մանրամասնութիւն չկար թուղթին մէջ եւ այս բանը կասկածներ կը ներշնչէր իրենց:

— Թերեւս շատ աւելի ծանր բան մը պատահած է, կը մտածէին, եւ Զապէլ դիտմամբ գործը թեթեւ ցոյց կուտայ՝ մեզ չափազանց չյուզելու համար:

Նամակին վերջին բառերը որով հրաւէր կ՚ըլլար իրենց Հէյպէլի երթալու, ուժ կուտային այդ կասկածներուն:

Նաւակին մէջ երկու բարեկամները հազիւ մէկ քանի խօսք փոխանակեցին իրարու հետ: Ամէն մէկը կը ջանար իր յուզումն ու մտատանջութիւնը ծածկել եւ կարելի եղածին չափ հանդարտ ցոյց տալ ինքզինքը:

Քառորդ ժամ ետքը հասած էին Հէյպէլի նաւահանգիստը: Կէս գիշերը անցած էր արդէն եւ կղզին մէջ կատարեալ հանդարտութիւն կը տիրէր:

Նաւավարը որ քիչ մը առաջ Զապէլի թուղթը բերող մարդն էր, գիրենք ցամաք հանելով ըսաւ·

— Ձեր բարեկամները Հալքի օթէլը կը գտնուին:

Արամին ծանօթ էր այդ օթէլը ուստի շուտով նաւավարին դրամը վճարեց եւ Ճոն Կորեկի հետ վազնիվաղ ճամբայ ելաւ:

Հինգ վայրկեանէն հասան օթէլին առջեւ: Մինչ ամբողջ կղզին խոր քունի մէջ թաղուած էր, հոն՝ յուզումն ու իրարանցումը կը տիրէր:

Արամ խելայեղ ներս խուժեց գոչելով·

— Ո՞ւր է քոյրս:

Հոն գտնուողները փութացին քովը եւ երբ իմացան իր ով ըլլալը՝ ըսին·

— Առաջին յարկը փոխադրուած է:

— Ի՞նչպէս...

— Բժիշկը յայտարարեց թէ կեանքը վտանգի մէջ չէ:

Առանց աւելի բացատրութիւններու սպասելու, Արամ եւ Ճոն ներս փութացին:

Մեծ սրահին մէջ դէմերնին ելաւ Վահան, որ փութաց իր երկու բարեկամներուն քով, որոնց ձեռքը սեղմեց յուզումով:

— Բան մը չկայ, վստահ եղէք, գոչեց:

— Բայց ի՞նչ պատահեցաւ, հարցուց Արամ անհամբեր:

— Սոսկալի արկած մը, տիկին Զարուհի ծովը ինկաւ, բայց կրցանք զինքը ազատել:

— Կ՚ուզեմ քովը երթալ, զինքը տեսնել, գոչեց Արամ:

— Բժիշկը բացարձակապէս արգիլած է, պատասխանեց Վահան, ժամու մը չափ ինքզինքը կորսնցուց եւ հիմա հազիւ քիչ մը կրցած է հանգչիլ:

— Գոնէ սենեակին դռնէն անգամ մը տեսնեմ զինքը:

— Եթէ կարելի է:

Վահան իր երկու բարեկամները առաջնորդեց դրան մը առջեւ զոր քիչ մը բացաւ կամաց մը եւ մէկ կողմ քաշուեցաւ:

Արամ ծակէն մօտեցաւ եւ ներս նայեցաւ:

Անկողնի մը վրայ երկնցած էր իր քոյրը, տժգոյն եւ գրեթէ անկենդան: Իր քովը Զապէլ կը հսկէր, ատեն–ատեն լաթ մը թրջելով ու ճակատին դնելով:

Դրան բացուելուն ձայնէն Զապէլ գլուխը դարձուց եւ ճանչնալով իր ամուսինն ու Արամը, կամաց մը ոտքի ելաւ եւ դըրան մօտեցաւ:

— Կը քնանայ, ըսաւ, թողէք որ հանգիստ ընէ:

— Այո, այո, մրմնջեց Արամ, միայն թէ կ՚ուզեմ վստահ ըլլալ որ կեանքը վըտանգի մէջ չէ:

— Այդ մասին բժիշկը մեզի ապահովցուց:

— Արդեօք գիս չէ՞ք խաբեր:

— Կ՚երդնում, պատասխանեց Ճոնի կինը, աւելէ զատ, եթէ իրաւցնէ իր կեանքը վտանգի մէջ ըլլար, մի՞թէ ճշմարտութիւնը կրնայինք պահել իր ծնողքէն:

— Ուրեմն մենք ալ դուրսը կը սպասենք:

— Այո, ըսաւ Զապէլ, Վահանին հետ նստեցէք ու թող ձեզի մանրամասնօրէն պատմէ մեր գլխուն եկածները:

— Մենք ալ ճիշդ այդ կ՚ուզենք, որովհետեւ տակաւին չենք գիտեր թէ ինչ պատահած է:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(277 – Շար·)

եգիպտական զօրութիւնը: 20րդ արքայատոհմի վերջին Ռամսէսները, ԺԲ. դարուն վերջերը գահազուրկ հռչակուեցան Ամմոն աստուծոյ քրմապետներուն եւ Տելթայի աւատապետներուն կողմէ: Ասկէ ետք Եգիպտոս բաժնուեցաւ երկու պետութիւններու — Թեբէի իշխանապետութիւնը Եթովպիոյ հետ, Հրեհոր քրմապետ արքայի տիրապետութեամբ եւ Հիւսիսային պետութիւնը՝ 21րդ արքայատոհմի փարաւոններու զինուորական իշխանութեան տակ: Այս արքայատոհմը տապալեցաւ Լիբիացի Շէշոնքի յարձակումով: Շէշոնք գրաւեց նաեւ Երուսաղէմը 927ին:

Եգիպտոս Ը. դարուն բաժնուեցաւ քսանէ աւելի իշխանապետութիւններու, որովհետեւ 22րդ եւ 23րդ արքայատոհմերը չյաջողեցան զսպել աւատապետները: Մինչեւ 25րդ արքայատոհմ, Նուբիացի, Սայիսցի եւ Եթովպացի փարաւոններ իրարու ձեռքէ խլեցին իշխանութիւնը: Եթովպական 25րդ արքայատոհմի Թագաւորներն ալ, կէս դար կռուելէ ետք Ասորեստանի դէմ, ենթարկուեցան անոր լուծին: Փսամմեթիք Ա. յաջողեցաւ վտարել Ասորեստանցիները եւ հիմնեց 26րդ արքայատոհմը, որուն թագաւորները, Յոյներու օգնութեամբ այնքան զօրացան, որ անոնցմէ Նեխաօ Բ. արշաւեց եւ վերագրաւեց Եփրատի շրջանը (608-604), բայց ի վերջոյ պարտուեցաւ Նաբուգոդոնոսորէն:

Այս անգամ հրապարակ ելան Պարսիկները եւ 525ին գրաւեցին Փսամմեթիք Գ.ի թագաւորութիւնը եւ իրենց թեւարկութեան տակ հիմնեցին պարսկական 27րդ արքայատոհմը, որուն պետը Գամպիզ գործեց անլուր վայրագութիւններ: Տիրոս Ա. փորձեց սիրաշահիլ Եգիպտացիները, բայց ի զուր, որովհետեւ 404ին, Արտաքսերքսէս Բ.ի օրով, Ամերթէ յաջողեցաւ վտարել Պարսիկները: Այնուհետեւ 60 տարուան ընթացքին իրարու յաջորդեցին 28րդ, 29րդ եւ 30րդ արքայատոհմերը: Պարսից Արտաքսերքսէս Գ. թագաւորը յաջողեցաւ վերագրաւել Եգիպտոսը 342ին, Նեքթանեբօ Բ. վերջին փարաւոնը պարտութեան մատնելով, բայց հազիւ կրցաւ տասը տարի դիմանալ: Այս անգամ Աղեքսանդր Մակեդոնացին արշաւեց Եգիպտոս եւ վտարելով Պարսիկները, գրաւեց զայն 332ին:

Մեծն Աղեքսանդր, պարսկական լուծէն ձանձրացած Եգիպտացիներու կողմէ ընդունուեցաւ իբրեւ ազատարար եւ իբրեւ «Ամմոն աստուծոյ զաւակ», այսինքն փարաւոններու յաջորդ: Աղեքսանդրի մահէն ետք իշխեց Փթղեմէ: Այս շրջանին երկիրը զօրացաւ, բայց շատ չանցած, Փթղեմէի յաջորդներուն տկարացումով, ինկաւ հռոմէական տիրապետութեան տակ, յունական գրաւման տակ ապրելէ ետք երեք դար: Յունական իշխանութիւնը վերջ գտաւ Ք. Ա. 30 թուականին:

Հռոմէական տիրապետութիւնը շարունակուեցաւ չորս դար եւ երբ 395ին բաժան-բաժան եղաւ հռոմէական կայսրութիւնը, Եգիպտոս մաս կազմեց բիւզանդական կայսրութեան: Այս ժամանակաշրջանը տեւեց մինչեւ 640, որմէ ետք սկսաւ արաբական շրջանը:

«Ա. Տ.»

ՄԻՇՏ ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ

ԾԽԵ՞Լ ԹԷ ՉԾԽԵԼ

Համլէթի «լինե՞լ թէ չլինել»ու պէս բան մը: Եւ նոյնքան ճակատագրական, երբեմն, կատաղի ծխամոլներուն համար, որոնք ուզեն իսկ, չեն կրնար ձերբազատիլ իրենց երկարամեայ ինքնաթունաւորման ազդեցութենէն: Ու կը շարունակեն ծխել, նոյնիսկ առողջութիւնը վտանգելու գնով:

Արդ, կա՞յ սահման մը վտանգի գիծէն անդին չանցնելու կամ չարիքը սահմանափակելու համար, ծխելը չկարենալ ձգելու պարագային:

Կարգ մը բժիշկներու համար, ծխախոտը, նոյնիսկ նուազագոյն քանակութեամբ, բացարձակ թոյն է: Ուրիշներու կարծիքով ալ իրական դեղ մըն է ան, յոգնածութեան պարագային եւ տրամադրութիւն ստեղծելու տեսակէտով: Կը թուի, սակայն, թէ որոշ պարագաներէ դուրս (կուրծքի տկարութիւն, հազ, լեզուին կամ շրթներուն վրայ ճեղքեր եւն.) ծխախոտի չափաւոր գործածութիւնը չի կրնար զգալապէս եւ ընդհանրապէս կարճեցնել կեանքը:

Բայց ո՞ւր կը դադրի չափաւորը եւ ո՞ւր կը սկսի չափազանցութիւնը:

Լաւագոյն է անշուշտ ծխելէ հրաժարիլ, երբ զգալի կը դառնայ վնասը: Բայց գիտենք, որ յաճախ աշխարհի բոլոր ըսպառնալիքները անզօր կը դառնան՝ ծխամոլներուն արտասանել տալու այդ վճռական «հրաժարիմ»ը:

Այնուամենայնիւ, անհրաժեշտ է խուսափիլ յոռեգոյնէն, քանի որ «վերջին զղջումը օգուտ չըներ»: Ատոր համար ալ հարկ է գիտնալ, թէ ի՛նչ միջոցներ կարելի է ի գործ դնել, այդ «վերջին զղջումին» հասնելէ առաջ:

Գործածել բայց չչափազանցել — ահա՛ ծայրայեղութեան չերթալու լաւագոյն միջոցը: Հնարաւո՞ր է սակայն այս ծխամոլներուն համար: Մորֆինամոլի մը կամ գինեմոլի մը պէս ծխողն ալ, ընդհանրապէս, կը փորձուի շարունակ աւելցնել իր նախասիրած թոյնին քանակը: Եւ ասիկա, յաճախ, մեքենաբար, չըսելու համար անզգալաբար: Այդպէս, վարժութեամբ:

Այդ յաւելումը կանխելու համար կայ շատ պարզ միջոց մը, զոր իր կարգին վարժութիւն պէտք է դարձնեն ծխողները:

«Պաշար» պէտք չէ մթերել երբեք, այլ գնել տուփ առ տուփ, ջանալով միաժամանակ գնումը կատարել ամէն օր կամ օր ընդ մէջ, որոշ ժամուն, եւ, օրուան բաժինը լմնցնելէ ետք, երբեք չփորձուիլ նոր տուփ մը գնելու, մինչեւ որ ժամանակը չգայ:

Դժուար է ճշդել ծխելու սահմանները բացարձակ կերպով: Ատիկա կախում ունի ենթակայի մարմնոյն հակազդեցութիւններէն եւ ծխելու եղանակէն: Ինչ կը վերաբերի ծխուած ծխիկներու համրանքին, բազմաթիւ մասնագէտ գիտնականներ «մոլի ծխող» կը նկատեն օրական 20 ծխիկէ աւելի ծխողները:

Կարեւոր է անշուշտ ծուխը կուլ չտալ: Գլանիկ կամ ծխամորճ ծխողներէն աւելի ծխիկ ծխողներն են, որ չեն կրնար դիմանալ ծուխը կուլ տալու այս պահանջին: Այս է պատճառը, որ ծխիկը, ընդհանրապէս կը նկատուի աւելի վտանգաւոր: Ծուխը կը քաշէ մօտաւորապէս նիքոթինին կէսը եւ կը պարունակէ նաեւ ուրիշ բազմաթիւ թունաւոր տարրեր: Նըպատակայարմար է, հետեւաբար, ոչ միայն ծուխը կուլ չտալ, այլ կարելի եղածին չափ կարճ ժամանակով պահել բերնին մէջ, առանց փորձելու քթածակերէն դուրս հանել զայն: Եթէ երկարի այս գործողութիւնը, բերնին թաղանթը կը նպաստէ թոյներու ծծման:

Նիքոթինը զօրաւոր թոյն է: Լաւ է հետեւաբար գործածել նուազ նիքոթին պարունակող կամ նիքոթինը հանուած ծխախոտ: Ասոնց մէջ ալ կը մնայ թոյնը, բայց քանակութիւնը իջած կ'ըլլայ նուազագոյնին: Ամերիկեան Վըրճինիա կոչուած ծխախոտի տեսակը, օրինակի համար, շատ աւելի նիքոթին կը պարունակէ, քան ծխախոտին արեւելեան կամ Ֆըրանսական տեսակը: Պէտք է գիտնալ, սակայն, որ այս պարագային եւս ծխողը զերծ չի մնար թունաւորումէ, քանի որ իրենց կարգին թոյն են ծխախոտին արտադրած բնածխային թթուն եւ խայծղանը (քաթրան):

Ծխիկին կրակը չի տարրալուծեր նիքոթինը, որ կրնայ կորսուիլ միայն 250 աստիճան ջերմութեան տակ: Այս պատճառով ալ, ծուխէն աւելցած նիքոթինը հետզհետէ կը հաւաքուի ծխիկին բերնին կպած մասին մէջ, իսկ այս մասն ալ լորձունքով թրջելով, կը յառաջացնէ վըտանգաւոր ալքալիք տարրերու թորում: Անհրաժեշտ է, հետեւաբար, առանց «մեղքնալու» նետել ծխիկին վերջին քառորդը եւ որքան կարելի է զգուշանալ կէսէն վար մարած ծխիկ մը վառելէ:

Ծխափող գործածելը ունի իր օգուտը եւ որքան երկար ըլլայ, այնքան աւելի լաւ է, որովհետեւ այսպէսով կ'արգիլուի ծխախոտին ուղղակի շփումը շրթներուն, լինտերուն եւ ակռաներուն հետ: Եւ յետոյ, ծխափողը մասամբ կը խտացնէ եւ կը քաշէ նիքոթինը: Բայց յաճախ պէտք է մաքրել զայն: Կարելի է նաեւ կարեւոր չափով պակսեցնել վնասակար տարրերը, ծխափողին մէջ թխելով բամպակի կամ ծծուն թուղթի փոքրիկ կտոր մը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

« ՍՕՍԻ » ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Սէն Շամոնի Հայերս ուրախ առիթը ունեցանք վերջերս վայելելու Փարիզի «Սօսի» հայկական երկսեռ պարախումբը մեր քաղաքին եւ արուարձաններուն մէջ, իրենց հեզաճկուն պարերով արժանացան բուռն ծափահարութիւններու:

Սոյն պարախումբին արժանաւոր եւ եռանդուն ղեկավարուհին՝ Տիկ. Ցամիկ Քիւթնէրեան պատիւը ունեցաւ ընդունելու քաղաքապետ Անթուան Փինէի եւ քաղաքապետարանի յարգելի անդամներուն գովասանքներն ու հիացումը: Տեղական մամուլն ալ քանիցս իր լայն բաժինը բերաւ արձագանգ դառնալով Ֆըրանսացի ժողովուրդին ունեցած տպաւորութիւններուն, որովհետեւ իրենց համար աննախընթաց ցուցադրութիւն մըն էր հայկական տարազով պարերը:

Սէն Շամոնի Հայերուս համար շատ կարճ տեւեց անոնց ներկայութիւնը: Կը յուսանք որ մօտիկ ապագային բախտը կ'ունենանք երկրորդ անգամ տեսնելու զանոնք մեր մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

×

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ»
« COMMUNAUTE ARMENIENNE DE ST. CHAMOND »

Կը յայտարարենք թէ Սէն Շամոնի մէջ (Լուար Նահանգ) ծնունդ առաւ «Հայ Համայնք Սէն Շամոնի» անուան տակ տեղական միութիւն մը, որուն վարչութիւնը եւ անոր գործունէութիւնը պիտի նուիրուին մի միայն ազգային, կրօնական եւ մշակութային անհրաժեշտ հարցերուն:

Ի դիմաց Սէն Շամոնի «Հայ Համայնքի Վարչութեան»

Ատենապետ ԺԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Ատենադպիր ՄԱՆՈՒԷԼ ՀԷԼՎԱՃԵԱՆ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Ուրիշները սրբագրել որոշելէ առաջ, ջանա ինքզինքդ սրբագրել:

ՖԵՆԸԼՈՆ

Երբ մէկը բարեկամներէդ կը դրպարտէ ու կը ջանայ անոնց վրայ ունեցած վստահութիւնդ կորսնցնել տալ, կը նշանակէ որ կ'ուզէ առանց վկաներու քեզ խաբել:

ԺՈՒԱՆ ՄԱՆՈՒԷԼ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Խոշոր սեղանի մը վրայ քարտէսներ ու յատակագիծեր փռուած էին, բարձր ապակեայ դրապահարաններ, բարձր գրասեղան մը վրան բաց տետրակներով, ատաղձագործի դէզկեահ մը եւ բազմաթիւ գործիքներով, այս ամէնքը բազմապիսի եւ կանոնաւոր գործունէութեան մը յայտնանիշեր էին: Փոքրիկ ոտքերուն շարժումէն, ջղուտ, մկնոտ ձեռքերուն հաստատուն շարժուձեւէն կ'երեւար տոյգ ծերունիին ուժի թարմութիւնը եւ եռանդը: Քանի մը շրջան եւս ընելով, ոտքը պտուտարբերէն վերցուց, սեպհանը սրբեց դէզկեահին քով կախուած կաշեայ տոպրակին մէջ նետեց եւ սեղանին մօտենալով աղջիկը կանչեց: Երբեք իր զաւակները չէր օրհներ եւ միայն իր դեռ չսափրուած կոշտ երեսը անոր մօտեցնելով խստութեամբ, եւ միաժամանակ ուշադիր քննութեամբ դիտեց զայն. «առո՞ղջ ես... լա՛ւ, նստէ ուրեմն» իր ձեռքով գրած երկրաչափութեան տետրակը վերցուց, ոտքով իր աթոռը սեղանին քով հրեց:

— Վաղուան համար, ըսաւ ան թերթերը արագութեամբ շրջելով եւ մէկ հատուածէն միւսը եղունգով նշան ըրաւ:

Իշխանուհին տետրակին վրայ ծռեցաւ:

— Կեցիր, նամակ ունիս, ըսաւ ծերունին, եւ սեղանին վրայ կախուած պայուսակէն նամակ մը հանելով սեղանին վրայ նետեց:

Նամակը տեսնելով իշխանուհիին դէմքը կաս-կարմիր կտրեցաւ: Հապճեպով վերցուց զայն եւ գլուխը կախեց:

— Էլոիզէ՞ն է, հարցուց իշխանը սառն ծիծաղով մը ամուր եւ դեղնագոյն ակռաները ցուցնելով:

— Այո, Ժիւլիէն է, ըսաւ իշխանուհին երկիւղով նայելով թեթեւակի ժպտեցաւ:

— Երկու նամակ եւս թոյլ կուտամ, իսկ երրորդը սրտէն կը կարդամ, ըսաւ խստութեամբ, ո՞վ գիտէ ինչ յիմարութիւններ կը գրէք, երրորդը կը կարդամ:

— Կ'ուզէք այս եւս կարդացէք, սիրելի հայր, պատասխանեց իշխանուհին աւելի եւս կարմրելով. նամակը անոր երկնցուց:

— Երրորդը, երրորդ ըսի. կտրուկ կերպով գոչեց իշխանը ետ հրելով նամակը եւ սեղանին կռթնելով մօտ քաշեց երկրաչափութեան տետրակը:

— Դէ՛հ, օրիորդ, ըսաւ ծերուկը աւելի մօտենալով: Տետրակին վրայ կորացաւ եւ մէկ ձեռքն ալ իշխանուհիին աթոռին թիկնատեղիին վրայ դրաւ: Ահա՛, օրիորդ, ասոնք նման եռանկիւններ են կը տեսնէք այս անկիւնը...

Իշխանուհին վախցած կը նայէր շատ մօտիկէն փայլող հօր աչքերուն կարմրութիւնը, ողողեց անոր ամբողջ դէմքը եւ յայտնապէս բան մը չէր հասկնար, սաստիկ կը վախնար, երկիւղը արգելք կ'ըլլար հօր յետագայ բացատրութիւնները ըմբռնելու, որքան ալ պարզ ըլլային անոնք: Մեղաւորը ուսուցի՞չն էր թէ աշակերտը յայտնի չէր, միայն ամէն օր միեւնոյնը կը կրկնուէր, իշխանուհիին աչքերը կը մթագնէին. բան մը չէր տեսներ, իսկ ականջները չէին լսեր միայն իրեն շատ մօտիկ կը զգար խիստ հօր չոր դէմքը, կը զգար անոր շնչառութիւնը եւ կը խորհէր ինչ ձեւով շուտով ազատիլ եւ ինքն իրեն ազատութեան մէջ խնդիրը հասկնալ: Ծերուկը ինքզինքը կ'ուտէր, նստած աթոռը մէկ ետ մէկ առաջ կը քաշէր, բարկութիւնը զսպել կը ջանար սակայն ամէն անգամ կը գայրանար, կը նախատէր եւ յաճախ տետրակը կը նետէր:

Իշխանուհին իր պատասխանին մէջ սըխալեցաւ:

— Վա՛հ ինչ յիմար ես, գոչեց իշխանը տետրակը ետ հրելով. ընդոստ ոտքի ցատքեց եւ քանի մը քայլ առաւ, եկաւ նորէն նստաւ եւ սկսաւ բացատրութիւնը շարունակել:

— Այսպէս չըլլար, չըլլար ըսաւ ան, երբ իշխանուհին խնդիրներու տետրակը առնելով դուրս ելլելու կը պատրաստուէր: Մաթեմաթիքը բարձր բան է, օրիորդ: Իսկ ես չեմ ուզեր որ դուք մեր յիմար օրիորդներուն նմանիք: Համբերութեամբ աշխատեցէք, սերտեցէք (այտերը շոյեց):

Իշխանուհին մեկնիլ ուզեց, բայց ան ձեռքի շարժումով մը կեցուց եւ բարձր գրասեղանի վրայէն չկտրած երեսներով նոր գիրք մը վերցուց:

— Ահա ինչ որ խորհուրդներու բանալի ղրկեր է քեզ քու Էլոիզդ: Կրօնական գիրք մըն է: Ես մարդու հաւատքին չեմ խառնուիր... աչքէ անցուցի: Առ եւ գնա՛, գնա՛:

Մեղմիկ ուսերուն զարկաւ եւ դուռը գոցեց անոր ետեւէն:

Մարիա իշխանուհին իր սենեակը վերադարձաւ թախծոտ վախցած արտայայտութեամբ մը, որ անոր տգեղ, հիւանդագին դէմքը աւելի եւս կը տգեղցնէր:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՅ

(Շար.)

Պ. Արամ Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան եւ զաւակները՝ Արամ եւ Դանիէլ (Փարիզ), Տիկին Նէլլի Կիւլէսէրեան, Տէր եւ Տիկ. Արամ Խտրեան, ինչպէս նաեւ Մարգար - եան (Փարիզ), Գանձեան (Փարիզ), Աշճեան (Պրիւսէլ), Տէրոսկի (Պրիւսէլ), Լոքմակէօզեան, Ֆրանկիւլ, Իւթիւճեան, Իզմիթլեան, Պէլլի ընտանիքները եւ համայն ազգականք եւ բարեկամք սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն յանկարծական մահը իրենց յոյժ սիրեցեալ կնոջ, մօր, մեծմօր եւ ազգականին՝

ԱՆԻ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 5ին Շաբաթ ժամը 12,30ին, Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ ննջեցեալը փոխադրուեցաւ Շիշլիի Ազգ. գերեզմանատունը՝ ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները մեր աշխատակից՝ Պ. Գրիգոր Համբարձումեանի, կնոջ, զաւակներուն ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Արամ Խտրեանի:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Անժէլ Շեխիկեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Ղեւոնդ Շեխիկեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Շեխիկեան եւ զաւակները, Պ. Արամ Շեխիկեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ եղբօր

ՇՄԱՒՈՆ ՇԵԽԻԿԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 6ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Դեկտ. 8ին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Արամ Շեխիկեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Աստղիկ Հրաչեան, Տէր եւ Տիկին Ֆերտի Հրաչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Տավուտեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան, Պ. Յովհաննէս Հրաչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փօլատեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Պանտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խորէն Նազարէթեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրաչեան եղբարք և զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Ազգին Սապունճեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Նաթանեան Նաթան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Փուջեան, Տէր եւ Տիկին Այվազեան (Պոլիս), այրի Տիկին Հռիփսիմէ Խոստիկեան եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Արամ Պետիկեան եւ Շահպազեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի 13 Դեկտ. յետ պատարագի, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՈՂԲ. ԱՐՇԱՒԻՐ ՀՐԱՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգողներուն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն կը տօնէ Դաշնակցութեան 80ամեակը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին Ռիւ Ժէի Սէն Լուի սրահը (Կրընոպլը):

Գեղարուեստական բաժին Նոր Սերընդականներու կողմէ:

×

ՍԷՆ - ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին Սալ տէ Ֆէթի մէջ, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Վրացեան խումբին եւ հովանաւորութեամբ Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին:

Կը նախագահէ ընկ. Ս. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պր. Շմաւոն Քաջունեան եւ աղջիկը Ժանին, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Քաջունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արիս Թէճիրեան եւ որդին, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պօղոսեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Սիրանոյշ Քաջունեան եւ զաւակները, Օր. Սիրվարդ Քաջունեան, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Փետրոնի եւ զաւակները, այրի Տիկին Արուսեակ Միլոյեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով մասնակից եղան իրենց սուգին,

ՏԻԿԻՆ ԹՐՎԱՆՏԱ ՔԱՋՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Արմենուհի Խաչիկեանի իր թոռնուհիին Ռեբեկա Փիլիպպոսեանի կորուստին առթիւ:

ԼԻՈՆ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Այս Կիրակի, եկեղեցւոյ անուան տօնին առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը մատուցանէ

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագը կ'երգէ «Կոմիտաս երգչախումբը» ղեկավարութեամբ Պ. Օֆլազի, երգեհոնի ընկերակցութեամբ Օր. Ռ. Ֆէլլահեանի:

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Լիոնի եւ շրջաններու մէջ ծառայող հանգուցեալ եկեղեցականներու Ազգ. Միութեան եւ անոր հովանիին տակ ծառայած գործիչներու կըրթական մշակներու եւ դպրաց դասու անդամներու յիշատակին:

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, դպրոցի սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուիլ ներկայանալ անդամատետրով:

ՕՐ. ՎԻՎԻԱՆ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

եւ

ՏՈՔԹ. ՄԻՇԷԼ ԳԱՐԱՄԱՆԵԱՆ

Նշանուած

Փարիզ Դեկտեմբեր 6, 1970

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտ. 12 ժամը 8,30ին

SALLE PAUL FARALICQ, Rue Yves Toudic (Métro République)

Կը նախագահէ ընկ ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ կը մասնակցին.— Օր. Օր. Անի Տէմիրեան, Նայիրի Աբէլեան եւ Նատին Քէօլչէեան, երգ եւ արտասանութիւն: եւ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՖՐ. ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Յուշի երեկոյ նուիրուած

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

Ուրբաթ Դեկտ. 11, ժամը 21ին Օթէլ Մոտէռն, Փլաս տը լա Ռէփիւպլիք:

Կը նախագահէ Տիկ. Մառի Աթմաճեան

Խօսք պիտի առնեն Զ. Որբունի եւ ուրիշներ: Գեղարուեստական պատշաճ բաժին:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեանն եւ օծման 13րդ տարեդարձը կը տօնուի Կիրակի Դեկտեմբեր 13ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Մասնաւոր հոգեհանգիստ՝

ՋՕՐ. ՇԱՌԼ ՏԸ ԿՕԼԻ յիշատակին:

Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց յիշատակին: Երգեցողութեան կը մասնակցին մայր եկեղեցւոյ դպիրներ: Սկիզբ պատարագի ժամը 10,30:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆԻ ԿՈՂՄԷ

12 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մին չեւ արշալոյս, Օթէլ Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՄԻՋԱՎԱՅՐ, ՋԱՆԱԶԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անցեալ տարուան հրապարակ ելած թոմպալաներու թիրաժ

Տոմսակներու համար դիմել Միութեան գրասենեակը՝ 7 Ռիւ Փափէր,

Հեռաձայն 54-16-50

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՏՕՆԱԾԱՌ

Կիրակի, 13 Դեկտ. ժամը 16,30էն սկսեալ:

Ճաշ, վիճակահանութիւն, անակնկալներ եւ ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ:

Մասնակցութեամբ Նաւասարդ պարախումբին, Ժերար Մելքոնեան ու Պետիկ Պետիկեան նուագախումբերուն եւ վարժարանի աշակերտութեան:

Կաղանդ Պապան նոր նուէրներով պիտի վարձատրէ սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր մանուկները:

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Կիրակի 13 Դեկտ. Պուլ. Օտտոյի Հայոց եկեղեցւոյ պաշտպան՝ Յակոբ Մծբնացիի տօնին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ, կը քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ Թաղին հոգեւոր հովիւ ՆՇԱՆ ՔՀՆյ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ:

Մատաղօրհնէքի մասնակցիլ փափաքողները թող հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները.

Կարապետ Հաճիաւետիսեանի թաղման առթիւ՝ Գէորգ Խաղնէճեան ընտանիք, Տալիպոյաճեան ընտանիք 50ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պէրպէրսարգիսեան, Զիչէքեան ընտանիք, այրի Տիկին Նուրիցայ Պէրպէրեան 20ական, Նիկողոսեան Այվարդեան ընտանիքներ, Վարուժան Անտոնեան, Գարագաշեան 10ական Ֆր.:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 12 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դուրայի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը Կիրակի, Դեկտ. 13 ժամը 15ին Իսի, Քաֆէ Սփոր, Ռիւ տըլա Տէֆանս:

ԷՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութեան ընկերահամակրական հաւաքոյթը Կիրակի 13 Դեկտեմբերին ժամը 15էն մինչեւ 19, Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ, Մէթրօ Քատէ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պատուասիրութիւն:

Կը հրաւիրուին էսաեանցիներ եւ համակիրներ:

Ծախքերու մասնակցութիւն 8 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԱՅ ՄԾԲՆԱՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ կրօն. ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ մերազն ժողովուրդին թէ այս կիրակի Ս. Յակոբայ տօնին առիթով, տեղի պիտի ունենայ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, զոր պիտի մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Յետ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Պալաքեան Սրբազանի, բարերար Ասպ. Վահան Խորասանճեանի, Յակոբ Մալաքեանի, Տոքթ. Սիվրիհիսարլեանի, Թահթաճեանի, Տիրան Թէքէեանի, Արամ Թէքէեանի, Վահագն Սահաթճեանի եւ Եռովք Արմէնի հոգիներուն համար:

Պատարագի աւարտին Յակոբ Եպիսկ. կ'ընդունի ներկաներու շնորհաւորութիւնները իր անուան տօնին առիթով:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 20, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15,30ին վարժարանին մէջ:

ՈՒՐԱՐՏՈՒԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան երիտասարդաց խումբը կը կազմակերպէ Կիրակի օր 20 Դեկտ. ժամը 15ին խմբական այցելութիւն «Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը» արուեստի ցուցահանդէսին, 107 Ռիւ տը Ռիվոլի, առաջնորդութեամբ եւ բացատրութեամբ Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտիի:

Ժամադրութիւն ցուցահանդէսին մուտքը ժամը 15ին:

Մուտք 2 Ֆր. 50:

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան

Փարիզ, 11 Սքուար Ալպոնի, մէթրօ Փասի

Նուպարեան մատենադարանը բաց է հասարակութեան ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 14էն 18, բացի Չորեքշաբթի, Կիրակի եւ տօնական օրերէ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 10 DECEMBRE 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.987 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 46e ANNÉE — N° 11.987

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՆՉԵՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Ուրուկուէյի Երեսփոխանական Ժողովը քանի մը նիստ յատկացուցեր է Հայկական Հարցի քննութեան եւ Նոյեմբեր 18ի վերջին նիստին 45ի վրայ 39 երեսփոխաններու ձայնով քուէարկած է բանաձեւ մը, որով Խորհրդարանը պարտականութիւն կուտայ Արտաքին Նախարարութեան՝ յարմար առիթով մը եւ Հայութեան համար ամէնէն նպաստաւոր պայմաններու մէջ՝ մեր Ազգային Դատը արծարծել Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Ընդհանուր Ժողովին մէջ:

Սեւրի Դաշնագրի ստորագրութեան յիսնամեակին առթիւ է, որ Օգոստոս 5ին տասներկու երեսփոխաններ Ներկայացուցչական (Երեսփոխանական) Ժողովին ներկայացուցեր էին քուէարկուած բանաձեւին իմաստով «Հաղորդագրութիւն» մը, որուն կցած էին բացատրագիր մը Հայերու եւ Սեւրի Դաշնագրի մասին:

Այս «Հաղորդագրութիւն»ն է, որ իր բացատրագրով Խորհրդարանի Նոյ. 18ի արտակարգ նիստի օրակարգին վրայ էր դրուած եւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ընդունուած:

Անցեալ Օգոստոսին, Հարաւային Ամերիկա կատարած իր այցելութեան առթիւ, ընկ. Հ. Տասնապետեան տեսնուած էր Ուրուկուէյի եւ Վէնէզուէլայի Խորհրդարանի նախագահներուն եւ պետական կարգ մը վարիչներուն հետ:

Վէնէզուէլայի Հանրապետութեան ու Խորհրդարանի Նախագահներն ու այլ պետական դէմքեր նոյնպէս հաւաստիք էին տուեր ընկերոջ, թէ իրենց պարտականութիւնն է «զօրավիգ հանդիսանալ հայ ժողովուրդի արդար դատին»:

1965ին մենք եւս առիթ էինք ունեցեր տեսնուելու Ուրուկուէյի վարչապետին, Արտաքին Նախարարին եւ ՄԱԿի մնայուն ներկայացուցիչին հետ եւ խօսած մեր ազգային դատին մասին:

Բոլորն ալ ծանօթ էին Հայկական Հարցին եւ սիրայօժար տրամադրութիւն կը յայտնէին մեր հարցը տանելու եւ պաշտպանելու ՄԱԿի առջեւ, երբ առիթը ներկայանայ:

Աւելի առաջ Կիպրոսի Արտաքին Նախարար Կիպրիանու նոյն պատրաստակամութիւնն էր յայտնած, նոյնիսկ առիթ էր ունեցած ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդին առջեւ, Թուրքիոյ պատուիրակին ներկայութեան, յիշելու հայկական ջարդերը «ցեղասպան» մակդիրը փակցնելով Թուրքերու երեսին:

Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ, պատասխանելով Հ. Հ. Պատուիրակութեան յուշագրին, զանազան պետութեանց վարիչներ իրենց համակրութիւնն էին յայտնած հանդէպ Հայութեան եւ անոր արդար Դատին: Ուրիշներ նմանապէս բերանացի համակրական արտայայտութիւններ էին ունեցած նոյն առթիւ:

Այսպէս ուրեմն, ի զուր չեն անցնիր մասնաւորաբար վերջին հնգամեակէն ի վեր տարուած աշխատանքները Հայկական Դատի հետապնդման ընթացքին:

Ինչպէս կրկնած ենք միշտ: Պէտք չէ երբեք դադար տանք: Անդադար ու անվհատ պէտք է յիշեցնենք համայն աշխարհին թէ պահանջատէր է հայ ազգը եւ պահանջատէր պիտի մնայ մինչեւ վերջնական յաղթանակ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

Պրիւսէլի մէջ կարեւոր յաջողութիւն մը արձանագրուեցաւ վեցերու եւ Անգլիոյ միջեւ:

Արտաքին Նախարարներու համագումարին ընթացքին, Ռիփոն, Անգլիոյ բանագնացը, յայտարարեց, թէ Լոնտոն համաձայն է ընդունելու Վեցերու առաջարկը կամ՝ աւելի ճիշդ պայմանը՝ Անգլիոյ անդամակցութեան համար:

Հասարակաց Շուկայի անդամակցութեան համար հինգ տարուան փոխանցման շրջան մը կը ճշդուի Վեցերու կողմէ: Լոնտոն նախապէս կ'ընդունէր այդ պայմանը աւելցնելով, թէ փոխանցման շրջանները պէտք է տարբերին ճարտարարուեստին եւ երկրագործութեան մէջ: Վեցերը մերժած էին առենօք:

Անգլիա այժմ կ'ընդունի հինգ տարուան ժամանակաշրջանը թէ՛ երկրագործութեան եւ թէ ճարտարարուեստի համար: Աւելին՝ Անգլիա կ'ընդունի Հասարակաց Շուկայի ելմտական դրութիւնը, ինչպէս նաեւ տուրքերու եւ դրամագլուխներու շարժման ներդաշնակումը:

Ասիկա կարեւոր յաջողութիւն մը կը նկատուի, քանի որ հիմնական տարաձայնութիւններէն մին կը կազմէր Անգլիոյ եւ Վեցերու միջեւ:

Այսուհանդերձ, ինչպէս կը հաստատեն մասնագէտներ, դեռ լուծելի հարցեր կան օրակարգի վրայ: Արդարեւ, Ռիփոն խնդրած է, որ համաձայնութիւն մը գոյացուի տուրքերու եւ դրամագլուխներու տեղափոխման մասին, որուն Վեցերը պատասխանած են, թէ նկատի կ'առնեն եւ կը քննեն իրենց միջեւ Դեկտեմբեր 14ին:

Բնականաբար, այս հարցերը փոքր մանրամասնութիւններ կը կազմեն, հիմնականը այն է, որ Անգլիա ընդհանուր գիծերու մէջ ընդունած է Վեցերու պայմանը:

Մինչ Վեցերն ու Անգլիան Հասարակաց Շուկայի խնդրով կը զբաղին, անդին Գերմանիա եւ Լեհաստան կը փորձեն գործնականականութեան վերածել համաձայնագրին տրամադրութիւնները, որոնք դեռ չեն վաւերացուած երկու երկիրներու Խորհրդարաններու կողմէ:

Այսպէս՝ միացեալ հաղորդագրութեամբ կը ճշդեն, թէ յատուկ յանձնախումբ մը պիտի ստեղծուի՝ քննելու համար զիրենք շահագրգռող հարցերը, ինչպէս տնտեսական համագործակցութիւն, մշակութային փոխանակութիւն, գիտական, թեքնիք կապ եւայլն:

Լեհեւգերման համաձայնագրին կնքումը «անցեալին վրայ տարուած յաղթանակ» որակուեցաւ Լեհաստանի վարչապետին կողմէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մոնթէվիտէօ, Նոյեմբեր (Յառաջ).— Ինչպէս գրած էինք ժամանակին (Յառաջ, 21 Օգոստ. 1970), Սեւրի Դաշնագրի յիսնամեակին առթիւ Հայ Դատի Լատին Ամերիկայի Յանձնախումբը եւ մայրաքաղաքիս Հ. Յ. Դ. Վռամեան ակումբի վարչութիւնը Օգոստոս 4ին պատուոյ մեծ հացկերոյթով մը հիւրասիրեր էին Ուրուկուէյի Հանրապետութեան փոխ-նախագահը, Խորհրդարանի նախագահը, տասը ծերակուտականներ, 15 երեսփոխաններ եւ այլ ականաւոր դէմքեր: Մոնթէվիտէոյի բոլոր կարեւոր թերթերը յօդուածներ հրատարակեր էին Հայութեան եւ իր քաղաքական պահանջներուն մասին, բացատրելով Սեւրի Դաշնագրին իմաստը:

Յաջորդ օրը՝ Օգոստոս 5ին՝ տասներկու երեսփոխաններ Ներկայացուցչական Ժողովին ներկայացուցեր էին Հաղորդագրութիւն մը, որով կը պահանջէին յանուն Խորհրդարանի յանձնարարել Արտաքին նախարարութեան, որ պատեհ առթիւ մը ՄԱԿի սեղանին վրայ դնէ Սեւրի Դաշնագրին Հայերու վերաբերեալ մասին գործադրութեան խնդիրը:

Այս Հաղորդագրութիւնը Խորհրդարանի պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուեցաւ Հայերու եւ Սեւրի Դաշնագրի մասին համառօտ բացատրագրով մը:

Ներկայացուցչական Ժողովի Նախագահին որոշումով Հայկական Հարցը անցաւ օրակարգին վրայ եւ պիտի քննուէր շաբաթ մը առաջ, սակայն համայնավար երեսփոխանը հակառակեցաւ:

Նոյեմբեր 17ին Ներկայացուցչական Ժողովի քարտուղարութեան կողմէ հրաւէր ուղղուեցաւ բոլոր երեսփոխաններուն, յայտնելով որ յաջորդ օրը՝ Նոյեմբեր 18՝ ժամը 4ին արտակարգ նիստ պիտի գումարուի՝ իբրեւ օրակարգի առաջին խնդիր ունենալով Հայաստանի անկախութիւնը՝ Սեւրի Դաշնագրի ընդունութեամբ:

Համայնավար երեսփոխանը կրկին խօսք ուզեց, բայց խօսած ատեն երեսփոխանները դուրս ելան եւ ինքը մինակ մնաց:

Օրակարգին շուրջ խօսք առին Խորհրդարանի նախագահ Տր. Ֆէրնանտօ Էլիչիրիկոյիթի, փոխ-նախագահ Նասիմ Աչէ Էչհարտ, Արտաքին գործոց յանձնախումբի նախագահ Տր. Կութիէրրէզ Ռուիզ, փոխ-նախագահ Ռուբէն Օթաթի Խորխէ, քարտուղար գնդ. Նէլսոն Կոստանցօ, երեսփոխաններ Լուիս Ռիներօ Փէրէթ, Փետրօ Ուալթէր Զէրսոսիմօ, Հումպէրթօ Զիկանտա եւ Սանթոս Ճորէլօ Ապէլէնտա:

Ուրուկուէյի Արտաքին նախարարն է Խորխէ Փէյրանօ Ֆաչիօ, փոխ-նախարարը՝ Տր. Ամէրիքօ Փապլօ Րիքորտանի:

Խորհրդարանի նիստին իբրեւ ունկնդիր ներկայ էին Հայ Դատի Յանձնախումբի անդամները եւ հայ յայտնի դէմքեր:

Ճառերէն ետք հարցը քուէի դրուելով 45ի վրայ 39 ձայնով ընդունուեցաւ, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով Հայերուն: Նոյն օրը ձայնասփիւռ ու հեռատեսիլի կայանները Հայերու մասին տրուած որոշումը հաղորդեցին օրուան լուրերու կարգին:

Ձայնասփիւռի կայանի պատասխանատու Ասատուր Վանէսքէհեան կոմիտասլսարանին մէջ զեկուցում տուաւ Խորհրդարանի նիստին մասին: Ներկաները լսեցին խօսուած ճառերը, որոնք ժապաւէնի վրայ առնուած էին:

Ամիս մը առաջ Մոնթէվիտէոյի հանրային պարտէզներէն մէկուն անունը մկրտեցին Րէփուպլիքա Արմէնիա:

Հայ Դատի Յանձնախումբը ծրագրած է պատուոյ հացկերոյթով մը երախտագիտութիւն յայտնել երեսփոխաններուն:

Կ. Ն. Վ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՌԼ ՏԸ ԿՕԼ հրապարակին (նախկին Էթուալ) պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի Դեկտ. 15ին, Երեքշաբթի օր Թաղապետութեան Խորհուրդի նախագահին կողմէ եւ ի ներկայութեան նախարարապետ՝ Շապան Տէլմասի: Միւս կողմէ սակայն Էթուալի հրապարակին պաշտպան կոմիտէն վարչական դատարան դիմած է բեկանել տալու համար Փարիզի Թաղապետական Խորհուրդի որոշումը:

ՊՈՒՐԿՈՍԻ դատավարութիւնը կը շարունակուի շատ ծանր մթնոլորտի մը մէջ: Հաւանական կը նկատուէր որ դատավճիռը տրուի Հինգշաբթի օր: Ամէն պարագայի մէջ Պատերազմական Խորհուրդը կարծրացուցած է իր դիրքը եւ անընդունելի հռչակած պաշտպանութեան հարցումներուն մեծ մասը: Մինչ դատավարութիւնը կը շարունակուի Սառակոսի մէջ բախումներ տեղի ունեցած են ոստիկանական ուժերուն եւ երիտասարդներու միջեւ: Ցուցարարները (մօտ՝ 400) պատնէշ ալ բարձրացուցած են կեդրոնական փողոցին վրայ եւ կոտրած-թափած ցուցափեղկեր, ապակիներ եւայլն:

ՆԻՔՍԸՆ - ՀԻՒՍԷՅՆ առաջին խօսակցութիւնները տեղի ունեցան Սպիտակ Տան մէջ եւ կը թուի թէ Միացեալ Նահանգներու նախագահը բաւական առատաձեռն է Յորդանանի Թագաւորին հետ, որու հրասայլ, օդանաւ եւ քանի մը միլիոն տոլար խոստացած է:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ ընտրութեանց մէջ ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ ընդդիմութիւնը յանձինս Պուհթոյի եւ Ռահմանի, որոնք իրենց միջեւ կը բաժնուին խնդրոյ առարկայ 313 աթոռները: Վերջնական արդիւնքները դեռ յայտնի չեն բայց ապահով է որ նախագահ՝ Եահիա Խան պիտի ստիպուի միջին ճամբայ մը գտնել յաղթական երկու ընդդիմադիր պարագլուխներուն հետ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Թաղապետական ընտրութիւնները հաւանաբար կատարուին Մարտ 14ին եւ 21ին:

ՊՐԱԶԻԼԻ իշխանութիւնները մեծ ջանք կը թափեն գտնելու համար առեւանգուած զուիցերացի դեսպանը: Առեւանգիչները, որ կը պատկանին օրէնքէ դուրս հռչակուած Ազգային Ազատագրութեան Դաշնակցութեան, դեսպանին ազատ ձգման համար պահանջեցին իրենց 65 ընկերներու ազատ արձակումը բանտէն, ինչպէս նաեւ իրենց քաղաքական մանիֆեսթին հրատարակութիւնը երկրին բոլոր թերթերուն մէջ:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ ուսանողներ զէնքով բախում ունեցան ոստիկանութեան հետ, որու ընթացքին հինգ անձեր վիրաւորուեցան արձակուած գնդակներէ: Ոստիկանութեան համաձայն, ձախակողմեան երեք ուսանողներ զէնքով յարձակած են համալսարանի երեք պահակներու վրայ: Պոլսոյ մէջ հարիւր ուսանողներ ցոյց կատարեցին եւ Մոլոթովներ արձակեցին Հիլթըն պանդոկի վրայ, բողոքելու համար օտար դրամագլուխներու եւ շահերու ներկայութեան դէմ Թուրքիոյ մէջ:

ԱՆԳԼԻԱ առջի օր ունեցաւ իր առաջին «անպաշտօն» գործադուլը: Ելեկտրականութեան գործաւորներն ու պաշտօնեաները քանի մը ժամուան համար կտրեցին ելեկտրականութիւնը: Շարժումը չունեցաւ իր նախատեսած ծաւալը, քանի որ միայն 200.000 բանուոր մէկ միլիոնի վրայ հետեւեցաւ «ազգային գործադուլի» հրահանգին: Սենտիքաները դատապարտեցին տրուած որոշումը:

ՆԱԶԱՐԷԹԻ մէջ Թաղապետական ընտրութիւններ տեղի ունեցած են առջի օր, մօտ 16 հազար հոգի մասնակցած է քուէարկութեան: Նազարէթ Իսրայէլի մեծագոյն քաղաքն է եւ քուէարկողները ութ ցանկ ունէին:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ծիսակատարութիւնները իրենց երգե - րով — Հայկական նոթագրութիւնը — Շարականներու դասաւորումը — բառեր եւ խօսքեր ջարդուփշուր — բազմաձայնութիւնը — Եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագները — Քառորդ թոնը — Պատարագիչի եւ սարկաւագի բաժինները — Անվաւեր հրատարակութիւններ — Մենք եւ օտար հեղինակութիւններ — Անկումը

—o—

3· ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱՒՈՐՈՒՄԸ ՁԱՅՆ ԵՒ ԿՈՂՄ

Պատարագի արարողութեան եւ կարգ մը մշակուած երաժշտութեան պատկանող բազմաձայն երգեցողութենէն զատ, մը - նացեալ միաձայն երգուած մեղեդիներուն համար մեր նախահայրերը սարքաւորած են եւ անոնք կը գործադրուին երգի զանազան ելեւէջներ եւ նկարագիր ունեցող ութ գլխաւոր բաժանումներու վրայ, իրենց յարակից փոփոխակներով:

Այս բաժանումներուն համար տուեր են Առաջին ձայն կամ Առաջին կողմ բացատրութիւնը, եւ յաջորդաբար ունեցեր ենք Ա2, Բ2, Գ2, Դ2 եւ ԱԿ, ԲԿ, ԳԿ, ԴԿ կոչուող եղանակաւորումներ:

Մեր ուսումնասիրութեան ուղղակի մաս չեն կազմեր շարականներու առանձնա - յատկութիւնները, բայց, հակիրճ կերպով անդրադարձում մը անհրաժեշտ է հա - մոզուելու համար թէ վերոյիշեալ բա - ցատրութիւնները յստակ գաղափար մը չեն տար:

Ցարդ, ոչ մէկ դպրապետ կամ մասնագէտ կրցաւ համոզիչ կերպով բացատրել թէ ինչու համար դրուած են ձայն եւ Կողմ յորջորջումները, եւ մենք գոհ պիտի ըլլայինք եթէ տրամաբանական բա - ցատրութիւն մը տրուէր:

Եթէ ըստ առաջին ձայն, կը փոր - ձուինք խորհիլ թէ երգը պէտք է սկսի տօ ձայնաշարին վրայ:

Նոյնպէս՝ երկրորդ ձայնի համար կըր- նայ կարծուիլ թէ երգը րէ ձայնաշարին վրայ շինուած է եւ կրնայ շփոթուիլ փռիւքիական ձայնաշարին հետ:

Եւ այսպէս՝ յաջորդաբար:

Իրականութիւնը չի համապատասխա - ներ ոչ այս եզրակացութեան եւ ոչ ալ տրուած բացատրութեան:

Առաջին ձայն բուսածը ձայնաշար (կամմ) չի նշանակեր այս պարագային, կամ՝ երկրորդ ձայնը ոչ փռիւքիական եւ ոչ ալ երրորդ ձայնը դորիական ձայնաշար են. այսինքն՝ մի նոթէն մինչեւ մի:

Մեր շարականներուն համար գործածուած այս բացատրութիւնները ոչ մէկ կապ ունին եւրոպական երաժշտութեան ձայնաշարերուն ոչ ալ Գրիգորեան ձայնաշարերուն հետ:

Անոնք ոչ մաժէօր են եւ ոչ ալ մինէօր:

Իրողութիւնը բոլորովին տարբեր բան է:

Ա2 կամ ԴԿ բացատրականները կը նշանակեն պարզապէս ձայնական ելեւէջնե - րու տեսակ տեսակ կաղապարներ, որոնց վրայ նմանողաբար կ'երգուին բազմաթիւ կտորներ:

Զոր օրինակ՝ Բ2 կաղապարին (եւ ոչ թէ ձայնին) վրայ կ'երգուին հետեւեալ կտորները — Արծաթախրութեամբ, ուս - տի բուրելով, անկանիմք, եւայլն, որոնք մեր լսողութեան կուտան մեղեդիական նոյն տպաւորութիւնը:

Եթէ սոյն կտորները երգելէ յետոյ սկսինք Ուրախ լեր կտորին, անմիջապէս պիտի անդրադառնանք որ անիկա տարբեր կերտուածք ունեցող երգ մըն է եւ ուրիշ ընտանիքի կը պատկանի, մեղե - դիական տարբեր նկարագիր ունի:

Հետեւաբար ձայն եւ կողմ յորջորջումներուն տեղ — որոնք յստակ բացատրութիւններ չեն — լաւագոյն էր եթէ ըսէինք առաջին կաղապար (Ֆորմիւլ) կամ առաջին ընտանիք, եւ կտորները դասաւո - րէինք զոր օրինակ հետեւեալ կերպով, իրենց օրինակներով·

Ա2 — Առաջին կաղապար (Սուրբ եւ Տէր, որ վերօրհնիս):

Բ2 — Երկրորդ կաղապար (Արծաթախրութեամբ, ուստի բուրելով Անկանիմք):

Գ2 — Երրորդ կաղապաար (Ուրախ լեր, վերաձգողն երկնից):

Դ2 — Չորրորդ կաղապար (Խորհուրդ խորին, Գթա Տէր):

Միեւնոյն խորհրդածութիւնը նաեւ կողմ բացատրութեան համար· բառ մը որ կրկին անորոշ է եղանակաւորումը բնորոշելու համար, եւ կրնայինք մեր դասաւորումը շարունակել, զոր օրինակ՝ ը - սելով Ա2ի երկրորդ կամ լրացուցիչ ձեւը, եւ կամ՝ աւելի ճիշդ բացատրու - թեամբ շարունակէինք ըսել հետեւեալ ձեւով·

ԱԿ — Հինգերորդ կաղապար (Թագա - ւորեաց Աստուած ի վերայ):

ԲԿ — Վեցերորդ կաղապար (Այսօր կանգնեցաւ, Նշանաւ):

ԳԿ — Եօթներորդ Կաղապար (Բարե - խօսութեամբ, Նայեա ի մեզ):

ԴԿ — Ութերորդ կաղապար (Խորհուրդ մեծ, Օրհնեցէք):

Սոյն ութ կաղապարները կամ ընտա - նիքները ունին իրենց ձայնական մասնաւոր սարքաւորումները, որոնց կը յա - ջորդեն նաեւ իրենց փոփոխակները, զոր օրինակ Բ2ի փոփոխակին վրայ կ'երգուի Անթառամ ծաղիկ, Լոյս զուարթ եւայլն:

Շարականներու ընդհ· սարքաւորման մէջ մէկ ընտանիքէն միւսը անցնելու արուեստական միջոցներ կան, որոնց պիտի կրնայինք ըսել տեսակ մը մոտիւլասիոն, արեւելեան մասնաւոր դրութեամբ մը որ հաճելի փոփոխութիւն մը կը մտցնէ յաջորդաբար կրկնուած հատուածներու միօրինակութեան մէջ:

Այս ուսումնասիրութեան ընթացքին ակամայ խորհրդածութեան նիւթ կը դառնայ այն պարագան թէ որքան օտար ազդեցութիւններ կան մեր շարականնե - րուն մէջ, քանի որ վերոյիշեալ Ա2 կամ Բ2 բացատրութեանց առընթեր կան նաեւ անոնց համապատասխան օտար բառեր, ինչպէս Հիւսէյինի (Բ2), Հիճազ (Գ2), Սֆահան (Դ2) եւայլն:

Ազգային զգացումներ, որոշ սնապարծութիւններ մէկ կողմ թողլով, կարելի չէ չընդունիլ թէ պարսկական, բիւզանդական կամ արաբական ազդեցութիւն - ներ անշուշտ մուտք գործած են մեր հոգեւոր երաժշտութեան մէջ: Նոյնը կը վկայէ Եկմալեան, իր պատարագի յառաջաբանին մէջ:

Ազգասէր հոգեւորական մը օր մը յօդուածի մը մէջ կը պնդէր թէ օտարները մեզմէ առած են իրենց երգեցողութեանց ձեւերը: Կարելի չէ բոլորովին անձնա - տուր ըլլալ նման համոզման: Գիտենք որ ամէն երկիր որ կը կրէ ուրիշ ազգի մը տիրապետութիւնը, ակամայ կ'ենթար - կուի անոր մշակոյթին եւ սովորութեանց ազդեցութեան: Դժբախտաբար մեր ազգը զերծ չէ մնացած այսպիսի դժբախտ պարագաներէ:

ԳԿ եղանակաւորումը շատ մօտիկ է բիւզանդականին, Գ2 արեւելեան բոլոր ազգերու յատուկ է, իսկ պատարագի երգեցողութեան մէջ, սկիզբէն մինչեւ Սուրբ-Սուրբ ակներեւ է բիւզանդական ազդեցութիւնը:

Այստեղ մասնագիտական հետեւեալ հարցն ալ կարելի չէ անտեսել:

Մեր տպաւորութիւնը այն է թէ ֆա մաժէօռ երգեցողութեան մէջ ձայնաշարը փոխանակ ըլլալու ֆա-էն դէպի բարձր ֆա, հաւանաբար պէտք է սկսի եւ վերջանայ հետեւեալ կերպով·

Լա - սի պէմոլ - տօ - րէ պէմոլ - մի - ֆա - սոլ եւ լա:

Տեսակ մը դորիական ձայնաշար որուն հիմնաձայնը լա է, եւ ոչ թէ ֆա:

Կոմիտաս, հանճարեղ վարպետը, զգացած է այս պարագան, դաշնաւորելով Մարմին Տէրունականը վերջին հիման վրայ, ինչպէս նաեւ յատկանշական է իր դաշնաւորած Հայր Մեր վերջաւորու - թիւնը:

Մասնագիտական այս բաժինը անհրաժեշտ մաս կը կազմէ մեր ուսումնասիրութեան:

FORME CYCLIQUE

Մեր շարականներուն ամէնէն աւելի գունագեղ հանգամանքն է որ հետաքրքրական է եւ միակն է արեւելեան ազգերուն մէջ:

Նկատելի է խիստ հետաքրքրական երեւոյթ մը որն է շարականներու յաջոր - դող յօրդորակները, որոնք մեզի յիշեցնել կուտան եւրոպական երաժշտութեան մէջ կիրարկուած չահեկան այն ձեւերը, որոնք կ'ըսուին փորմ սիքլիք, այսինքն զանազան արտայութիւն ունեցող մեղեդիներու շարք որոնք հիմ ունին տրուած մոթիֆ մը, իրեն փոփոխութիւններով, բայց նոյն նկարագիրով իբր կորիզ:

Դարեր առաջ մեր շնորհալի հայրա - պետները խորհեր եւ գտեր են այս հե - տաքրքրական ձեւը, ինչ որ այսօր գործածեր են Պերլիոզ՝ իր համանուագին մէջ, Վէնսան տ'Էնտի նմանապէս, եւ դեռ շատեր:

Այս յօրդորակները զովութիւն մը կը բերեն յաջորդաբար կրկնուած խրաքան - չիւր տուներէ յետոյ:

Ցաւալի պարագան սակայն այն է թէ երգեցողութիւնը այնպէս դարձնուած է որ շնչառութեան կարելիութիւն չկայ, եւ դպիրները յաճախ իրարու բերնէ կը խլեն նախադասութիւնները, փոխանակ միւսերեան արտասանելու եւ երգելու, որ յաճախ խառնիճաղանճ երգեցողութեան մը կը փոխուի:

Այս հատուածը վերջացնելէ առաջ ցաւով կը նշենք որ շարականներու հանդէպ հետաքրքրութիւնը օրէ օր կը նուազի, եւ պէտք է գիտնալ որ առաւօտեան ժամերգութեան այս բաժինները ամէնէն աւելի հետաքրքրական եւ հաճելի մասը կը կազմէ մեր եկեղեցական երաժշտութեան:

Ա· ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Շար· - 3)

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄԸ

ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—o—

Տարիները սրընթաց կը սահին կ'եր - թան եւ իրենց թաւալումով կը տանին մեր կեանքի օրերը եւ ինչո՞ւ չէ, մեր սիրելիներն ալ: Անողոք մահը կը զարնէ ամէնուս դուռը, կը հնձէ ու կը հնձէ մանուկն ու պատանին, ծերն ու երիտասարդը, կը բաժնէ զաւակը մօրմէն, կինը ամուսինէն:

Ի՞նչ կրնանք ընել սակայն Նախախնամութեան այս անխուսափելի օրէնքին առջեւ՝ լռել ու հաշտուիլ իր հետ համա - կերպութեամբ՝ տոկալ իր անգութ հարուածներուն՝ մխիթարուիլ ոգեկոչելով մեզմէ յաւէտ բաժնուող սիրելիներու յիշատակները:

Ներկայ եղանակին երբ մեր արժէքաւոր գրագէտներու, երաժիշտներու իրե - րայաջորդ հարիւրամեակներն ու տարե - լիցները գիրար կը հրմշտկեն ոգեկոչելու համար, անոնց յիշատակը, ինչո՞ւ չո - գեկոչենք նաեւ մեր այն մտաւորական

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՁԵՄ ԱՌՆԵՐ

(Վէպ)

— Ես միայն սաչափը ըսեմ, պատասխանեց Զապէլ, եթէ Վահանը չըլլար՝ քրոջդ դիակը միայն պիտի կրնայիր գըտնել:

Ու մանկամարդ կինը դուռը գոցելով՝ վերադարձաւ իր բարեկամուհիին քով:

Այն ատեն երեք երիտասարդները ժողվուեցան մեծ սրահի պատշգամը եւ Վահան սկսաւ իր պատմութիւնը:

— Ձեր յանկարծական մեկնումը բա - ւական զարմացուց մեզ: Նախ կը կար - ծէինք որ ծովուն վրայ պզտիկ պտոյտ մը պիտի ընէիք եւ յետոյ վերադառնայիք մեր քով, բայց քիչ յետոյ մեր նաւավարը եկաւ քովերնիս եւ ըսաւ·

— Ձեր բարեկամները մեկնեցան, լաւ կ'ըլլայ որ մենք ալ ճամբայ ելլենք որովհետեւ փոթորիկ պիտի ծագի:

— Բայց անկարելի է որ մեր բարեկամները մեկնած ըլլան, պատասխանեցի:

—Ասիկա թէեւ քիչ մը տարօրինակ երեւցաւ մեզի, բայց ի վերջոյ մտածեցինք, որ թերեւս երկուքնիդ առանձին խօսք մը ունէիք եւ ատոր համար այդպէս նախընտրած էիք մեզմէ բաժնուելու:

— Ճիշդ է, ըսաւ Ճոն Կորեկ խնդալով, Արամին հետ կ'ուզէի առանձին տեսնուիլ:

— Ինչ որ է, տեսանք որ արդարեւ օդը սպառնական կը դառնար հետզհետէ, ուստի մենք ալ պատրաստուեցանք ճամբայ ելլել, մանաւանդ որ զբօսարանը մարդ չէր մնացած:

Նաւավարը մանաւանդ չափազանց կ'աճապարէր ըսելով որ փոթորիկը ծագելու մօտ էր:

— Բայց այն ատեն խոհեմութիւնը կը պահանջէր որ հրաժարէինք նաւակով ճամբորդութենէ եւ հոս կղզին մնայինք:

— Այդ առաջարկութիւնը ըրի իրենց, բայց թէ' տիկին Զապէլ եւ թէ մանաւանդ տիկին Զարուհի անպատճառ մեկնիլ ուզեցին:

Վերջապէս, չերկնցնեմ, մտանք նաւակ եւ ճամբայ ելանք: Զամ Լիմանիի ծովախորշէն հազիւ թէ դուրս ելած էինք՝ փոթորիկը պայթեցաւ ահռելի կերպով:

Հրամայեցի նաւավարին որ նաւակը վերադարձնէ դէպի ծովախորշը:

Նաւակը դարձնելու վրայ էր, երբ խոշոր ալիք մը անոր կողերուն զարկաւ ու զայն բոլորովին հակեց այն կողմը ուր տիկին Զարուհի կը գտնուէր: Յանկարծ ճիչ մը լսուեցաւ եւ ահա տիկինը արդէն ծովուն մէջն էր, միեւնոյն ատեն նաւակը արդէն խել քանի մը տասնեակ մեթր հեռացած էր, որովհետեւ առանց չուրջը նայելու կը թիավարէր:

Րոպէ մը իսկ կորսնցնելու ժամանակ չկար: Անմիջապէս ծով նետուեցայ եւ փութացի մօտենալ տիկինին որ տակաւին ծովին երեսն էր:

Վերջապէս յաջողեցայ քովը երթալ գինքը բռնել եւ ջանացի ծովեզերքին մօտենալ:

Նաւակին վրայ յոյս չէի կրնար դնել, որովհետեւ հեռացած էր մեզմէ, նոյնիսկ եթէ քովերնիս մօտենար պիտի չկրնար մեզի օգտակար ըլլալ, եւ հաւանօրէն եթէ մէջը մտնել փորձէինք, պիտի շրջէր ու ամէնքս ալ ծով թափէր կրկին:

Նոյն միջոցին փոթորիկը իր սաստկութեան հասած էր ու սարսափելի կերպով կ'անձրեւէր:

— Ճիշդ ուրեմն մեր ցամաք ելած ատենն էր, դիտել տուաւ Ճոն Կորեկ, որ դժուարաւ կրնար իր հանդարտութիւնը պահել այս պատմութիւնը լսած միջոցին:

— Բարեբախտաբար քաջ լողացող մըն եմ, շարունակեց Վահան, եւ հակառակ ալիքներուն՝ միշտ բռնած էի տիկին Զարուհիին մէջքէն ու դէպի ցամաք կը յառաջանայի:

Քանի մը վայրկեան այսպէս ալիքներու դէմ մաքառելէ ետքը, վերջապէս զգացի որ ջուրը հետզհետէ կը ցածնար եւ կըրնայինք փոխանակ լողալու՝ քալել ջուրին մէջ: Եւ ասիկա մեծ բարեբախտութիւն մըն էր, որովհետեւ զգեստները թրջուած ու մարմիններուս կպչած էին. այնպէս որ այլեւս անկարելի էր լողալը:

— Ի՜նչ ահռելի փորձանք գոչեց Արամ, իրաւցնէ հրաշքով ազատած էք մահուընէ:

— Անգամ մը որ կրցայ քալել սկսիլ, ալ զգացի որ վտանգը անհետացուցած էինք եւ յետին ճիգ մը ընելով վերջապէս յաջողեցայ ջուրէն դուրս ելլել եւ թան - կագին բեռս գետին դնել:

Այն ատեն տեսայ որ տիկինը նուաղած էր: Նոյն միջոցին տիկին Զապէլ եւ նաւավարը, որոնք արդէն ցամաք ելած էին, վազելով հասան մեր քով:

Մեր տուած խնամքներուն շնորհիւ տիկնոջ աչքերը բացուեցան եւ սկսաւ խօսիլ: Բայց քիչ յետոյ կրկին նուաղեցաւ:

Վերջապէս, չերկարեմ, իսկոյն կառք մը բռնել տալով զինքը փոխադրեցինք այս պանդոկը, ուր բժշկական խնամքներ կրցաւ ստանալ:

Երբ Վահան պատմութիւնը լմնցուց, Արամ յուզուած ոտքի ելաւ, եկաւ իր բարեկամին ձեռքը սեղմեց ու երեսը համբուրեց:

ԽՐՈՒԽԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(278 - Շար·)

կիները, որոնք բերին իրենց նպաստը հայ մշակոյթին, երգին, արուեստին եւ մանաւանդ հայ կրթական գործին:

Այդ մտաւորական կիներու փաղանգին մաս կը կազմէր Տիրուհի Մխաքեան: Խասեան վարժարանի փայլուն շրջանը աւարտելուն պէս նուիրուեցաւ դաստիարակութեան նուիրական գործին: Օժտուած զանազան ձիրքերով տարիներով պաշտօնավարեց նոյն վարժարանին մէջ աշխարհագրութեան եւ թուաբանութեան ճիւղերը դասաւանդելով:

Ցետոյ անցաւ գաւառները ուր՝ զոհաբերող ոգիով՝ կրթեց, դաստիարակեց, ուսում ջամբեց գաւառի հայ ուսումնատենչ տղոց, տքնաջան աշխատանքով եւ մարդասիրական զգացումներով՝ հոգին մաշեցուց գաւառի թմրած վարժարանները վերակենդանացնելով, հասցուցած է աշակերտներ որոնք երախտագիտութեամբ կը յիշեն իր անունը:

Դժբախտաբար 1915ի արհաւրալից շրջանը վրայ հասնելով կիսատ ձգեց իր գործը եւ դժնդակ պայմաններու մէջ Թրքուհիի մը տարազին տակ ծպտուած հրաշքով Պոլիս վերադարձաւ: Հոս նպատակ չունիմ իր կենսագրութիւնը ընելու, որովհետեւ իր մահէն վերջ արդէն իր կենսագրական գիծերը կարդացինք «Յառաջ»ի էջերուն մէջ, սակայն պզտիկ վերյիշում մը ընել ուզեցի: Պոլիս վերադարձին դարձեալ վերստանձնեց Խասեան վարժարանի պաշտօնը, ուր ես ալ իմ կարգին իբրեւ ուսուցչուհի իրեն պաշտօնակից եղայ:

Օր մըն ալ զինքը գտանք «Ճակատամարտ»ի խմբագրատունը, աթոռ մը գրաւած էր Շ. Միսաքեանի, Գր. Անդուեթի, Հ. Համբարձումեանի եւ կարգ մը մտաւորականներու կողքին, այս անգամ լրագրական ասպարէզը նետուեցաւ: Մէկ քանի տարիներ Պուլկարիա մնալէ ետք իրենց վերջին հանգրուանը եղաւ Փարիզ, ուր՝ առանց դադարի նետուեցաւ հայ մշակութային բնոյթ ունեցող ձեռնարկներու, իր գործօն մասնակցութիւնը բերաւ հայապահպանման կարեւոր գործին, հիմնադիրներէն եղաւ Կապոյտ Խաչի կազմակերպութեան, զօրավիգ կանգնեցաւ կայանի եւ Հինգշաբթի օրուան հայ դպրոցներու կազմաւորման:

Ջեռներէց ոգիով, անխոնջ աշխատանքով, աննկուն՝ յամառ կամքով հասարակական, լրագրական եւ դաստիարակչական ձեռնարկներու մէջ մեծ յաջողութիւններ արձանագրեց: Իր ամուսնոյն կողքին՝ ձեռք ձեռքի, թիկունք թիկունքի՝ իր աշխատանքի բաժինը բերաւ «Յառաջ»ի վերելքին, երկար տարիներ անհաշուելի զոհողութեամբ այդ ծանր աշխատանքին մասնակցեցաւ, դիմագրելով նիւթական բոլոր դժուարութեանց:

Զարդէպօրէն անդութ մահը չուշացաւ գալու, 1964 Դեկտեմբեր 9ին:

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐԱՐԱՅԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Արժանավայել շուքով տօնուեցաւ Արարայի աւանդական փառատօնը, 29 Նոյեմբերին, կիրակի օր, Սէն Ժերոմ արուարձանի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյն եւ սրահին մէջ:

Հայ Կամ. եւ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութեան կեդր. Վարչութիւնը ջանք չխնայեց՝ յաջողութեամբ պսակելու համար հանդիսութիւնը: Եկեղեցին լեցուն էր հոծ բազմութեամբ մը, որ ջերմեռանդօրէն կը հետեւէր պատարագի սրբազան արարողութեանց՝ ի յարգանս Արարայի նահատակներու անմահ յիշատակին:

Հետզհետէ եկած էին՝ եկեղեցիին մէջ իրենց յատկացուած տեղերը գրաւելու՝ Ֆրնս. քաղաքային եւ զինուորական իշխանութեանց եւ նախկին Ռազմիկներու ընկերակցութեանց ներկայացուցիչներ: Եկեղեցւոյ մուտքին կը ծածանէին Նախ. Ռազմիկներու տասը դրօշներ: Կարգապահութիւնը օրինակելի էր, վայել զին. ընկերակցութեան մը: Մասնաւոր հրաւէր ստացած էին՝ 89 ընկերակցութիւններ, գաղութիս բոլոր միութիւնները, պաշտ. մարմինները, Թաղական Խորհուրդներն ու հոգեւոր հովիւները, որոնցմէ ոմանք միայն ներկայ էին — Գերյարգ. Վ. Պաղտասարեան (Պօմոն), Նշան Քհնյ. Գոյումճեան (Պոլ Օտտօ) եւ Շահէն Քհնյ. Տէօտէեան (Սէն Լու): Ներկայ էր նաեւ՝ ինչպէս ամէն տարի, Մարսիլիոյ Հայ Կաթողիկէ համայնքին կրօնապետ, Գեր. Յովհ. Ծ. Վ. Զուհաճեան:

Պատարագիչ Քհնյ. Հայր Փանոսեան փառաբանեց Արարայի քաջերուն եւ համաշխարհային պատերազմներու զոհերուն յիշատակը:

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններէն եւ ներկայացուցիչներէն յիշենք՝ Ժաք Մայրոզօ, փոխ տնօրէն՝ նահանգապետ Պր. Լափորթի պաշտօնատան, Փասքինի, փոխանորդ՝ քաղաքապետ Պ. Կասթոն Տըֆէրի եւ Պ. Ժան Մասի. Տեղակալ զօրապետ Վինտսըն, ներկայացուցիչ՝ զօրապետ Տէյսօն (7րդ շրջանի հրմ.) եւ զօրավար Օտտոյի. Նախկին զինագրականներու պետ՝ Տիկին Մոսլառ, Զինուորական Շքանշանի Ընկերակցութիւն՝ Կապան. «Անդրծովեան Ֆրանսայի»՝ Շամոն. Տիկին Իքառ՝ Ա. Ս. Ի. Ֆ.ի Սիտի-Պրահիմ, Նախ. Ֆրնսկ. Ազատ. Ուժերու Ընկերակցութիւն եւ բազմաթիւ ընկեր. ներկայացուցիչներ:

Յետ եկեղեցական արարողութեանց, պաշտ. անձնաւորութիւններ, — քաղաքային թէ զինուորական — ընկերակցութեանց եւ միութեանց ներկայացուցիչներ եւ ժողովուրդը, դրօշակիրներու առաջնորդութեամբ, ուղղուեցաւ եկեղեցւոյ սրահն, ուր պիտի կատարուէին մատռուակում զանազան ըմպելիներու եւ մատուցում՝ Թացանի:

Երիտասարդ խօսնակն էր՝ վարչութեան փոխ-ատենապետ, Ժաք Սարաճեան որ բարեկալուստի ջերմ խօսք ուղղեց ներկաներուն, բացատրեց՝ հանդիսութեան էութիւնը եւ ջերմագին շնորհակալութիւն յայտնեց՝ յանուն Միութեան: Իրմէ ետք, կեդր. վարչութեան անդամ Եդ. Շէհրեան կարդաց գրութիւն մը՝ Արարայի ընդհ. իրադարձութեանց շուրջ:

Ցետոյ խօսեցաւ՝ Միութեան ընդհ. քարտուղարը որուն խօսքը արտայայտութիւնն էր՝ երախտագիտական ջերմ զգացումներու, հանդէպ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ նաւաբաժնին, որ փրկած էր Մուսա-Լերան հինգ հազար Հայութիւնը՝ ի գին անհամար զոհողութեանց: Տուաւ նաեւ՝ խտացած պատկերը Արարայի հերոսամարտին, ուր՝ աւելի քան յիսուն քաջերու կողքին ինկան՝ Ֆրանսացի սպաներ, եւս, ինչպէս՝ հրամանատար Ռոլան, տեղակալ Առուիթի, Տոքթ. Տաժ եւ ենթասպաներ:

Ընթերցում եւ խօսք տեղի ունեցաւ՝ Ֆրանսերէն լեզուով, նկատի առնելով, առաւելապէս՝ օտարներու հոծ ներկայութիւնը: Մեր խօսքէն անմիջապէս ետք, խօսեցաւ՝ Տիկին Մոսլառ, նախկին զինագրականներու եռանդուն առաջնորդը որ ըսաւ.— «Ես հոգիով խիտացուցած եմ Հայերը, որ սրտիս շատ մօտիկ են. Եղած են միշտ հաւատարիմ ծառայողներ՝ ազնուական Ֆրանսայի որ իրենց երկրորդ հայրենիքն է: Մենք մօտէն ծանօթ ենք նաեւ՝ իրենց անկեղծութեան, քաջութեան, աշխատասիրութեան եւ այլ ընդունակութեանց»:

Անմիջապէս յետոյ՝ գինեձօնի գաւաթ բաժակները սեղծեցին ջերմ մթնոլորտ մը որ համապատասխան էր փառատօնի ոգիին...: Կեդր. վարչութեան անդամները լաւագոյնս կատարեցին՝ իրենց աշխատանքի բաժինը: Պատուասիրութեան գործին մէջ եւս, մեր երիտասարդ աղջիկները թանկագին աջակցութիւն ընծայեցին՝ իրենց երիտասարդ ընկերներուն:

Մեր մայր Միութիւնը սկսած է բոլորել՝ գործունէութեան նոր շրջան մը, որուն առաջին հանգրուանն է՝ ներկայ հանդիսութիւնը:

Առաւելապէս սրտապնդիչ է այն պարագան որ երիտասարդ սերունդը բերաւ մեզի՝ թարմ ուժ, ոգեւորութիւն որ բնոյթն ունին վերարծարծելու՝ մեզի կտակուած ջահը...: Իրե՛նք են ժառանգորդն այն դիւցազնամարտին, որ կարմիրով դրուեցաւ՝ մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ...:

Արարան՝ դիւցազնական պայքարի եւ սրբազան վրէժի անմահ խորհուրդն է, որ առ յաւէտ պիտի ապրի՝ սերունդներու սրտին մէջ...:

ՎԱՀՐԱՄ Կ. ՄԻՍԹԻԿ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ բացուած է «Մելինէ Դանիէլ Գէորգ Իսկէնտէրեան» ծերանոցը: Բացման հանդիսութեան ներկայ գտնուած են Ազգ. իշխանութեան եւ այլ միութիւններու ներկայացուցիչները: Ծերանոցը օժտուած է արդիական բոլոր յարմարութիւններով:

ՏԻԹՐՈՅԻԹԻ Հայ Երիտասարդաց Մշակութային Միութիւնը Ծիքակոյի մէջ, նախաձեռնութեամբ շրջանի Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի, բեմադրած է Վահան Միրաքեանի երաժշտական թատերգութիւնը՝ «Լալվարի որսը»:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ Պոսթըն մեկնած է, Նոյեմբեր 18ին, ընկ. Բարգէն Փափազեան, «Ազդակ Շաբաթօրեակ»ի խմբագիրը: Ընկերը դասախօսութիւններու շարք մը տըւաւ զանազան քաղաքներու մէջ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պասքէթպոլի իգական եւ արական խումբերը շահեցան «Անկախութեան» բաժակը:

ՏԻԹՐՈՅԻԹԻ մէջ Նոյեմբեր 29ին յիշատակուած է Խրիմեան Հայրիկի ծննդեան 150ամեակը, տպաւորիչ հանդիսութեամբ: Երեկոյթը նախաձեռնած են Հայ Երիտ. Մշակութային եւ Համավասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնները: Օրուան բանախօսը եղած է ընկեր Մ. Թէօլէօլեան, որ ներկայացուցած է Հայրիկը, իբրեւ առաջին յեղափոխական, չեփորահար ազգային արժանապատուութեան եւ հայրենապաշտ ոգիի:

ԼՈՍ ԱՆՃԷԼԸՍԻ Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը ընդառաջելով Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքի կոչին, 3000 տոլար յատկացուցած է հայերէն լեզուի դասագիրքի մը հրատարակութեան համար, որ պիտի գործածուի Թուրքիոյ հայ վարժարաններուն մէջ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Նոյեմբեր 25էն մինչեւ Դեկտեմբեր 5, իր նկարները ցուցադրեց ամերիկահայ ծանօթ նկարչուհի՝ Տիկին Վավա Սարգիս Խաչատուրեան, «Կին-ներ-ծաղիկներ» անունին տակ:

ՊՈՒՏ՚Մ ԾԻԾԱՂ

Հիւանդ մը պիտի ենթարկուի վիրաբուժական գործողութեան: Վիրաբոյժը սիրտ կուտայ անոր.— «Զգեցէք, որ քնացնենք ձեզ, բան մը պիտի չզգաք եւ երբ արթննաք, ես ձեր քովը պիտի ըլլամ»:

Հիւանդը կը քնացնեն եւ վիրաբուժական գործողութեան կատարումէն ետք, կ'արթննայ ան, բայց կը զարմանայ տեսնելով որ բժիշկը ծերացած է:

«Ուրեմն գործողութիւնը այնքան երկա՞ր տեւեց, պարոն բժիշկ, կը հարցնէ հիւանդը զարմացած, այս որքա՞ն երկար մօրուք ունիք»:

«Բայց ես վիրաբոյժ չեմ, կը պատասխանէ ծերունին, ինծի Պետրոս առաքեալ կ'ըսեն»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Նստաւ իր գրասեղանին առջեւ, որուն վրայ ցրուած էին բազմաթիւ տետրակներ ու գրքեր, շարուած էին մանրադիր լուսանկարներ: Իշխանուհին նոյնքան թափթփած էր որքան հայրը կարգապահ: Երկրաչափութեան տետրակը շտապով սեղանին վրայ նետեց, անհամբերութեամբ նամակը բացաւ, իր մանկական ամենամտերիմ ընկերուհին էր, ան Ժիւլի Կարագինը, որ Ռոստովներու անուանակոչութեան ներկայ էր. Ժիւլին կը գրէր.

«Սիրելի եւ անգին բարեկամս, ինչ սոսկալի եւ սարսափելի բան է անջատումը: Իմ գոյութեանս եւ երջանկութեանս կէսը քու մէջդ է. չնայելով մեզ իրարմէ բաժնող հեռաւորութիւնը, մեր սիրտերը կապուած են իրարու անքակտելի կապերով, Սիրտս կ'ըմբոստանայ ճակատագրին դէմ, եւ հակառակ զիս շրջապատող զուարճութեանց, չեմ կրնար խեղդել թաքուն վիշտս, որ մեր բաժանումէն ի վեր սրտիս մէջ կը կրեմ: Ինչո՞ւ համար անցեալ տարուան պէս միասին չենք, ձեր խոշոր առանձնասենեակին մէջ, կապոյտ բազմոցին վրայ, «խոստովանութեան» բազմոցին: Ինչո՞ւ համար չեմ կրնար, ինչպէս երեք ամիս առաջ, բարոյական նոր եւ թարմ ուժ ստանալ ձեր հեզ, անդորր եւ խորաթափանց աչքերուն հայեացքէն, որ այնքան կը տենչամ, եւ որ հիմա, այս տողերը գրած վայրկեանիս իմ առջեւ կը պատկերանան»:

Մինչեւ հոս կարդալով, Մարիա հառաչեց եւ նայեցաւ աջ կողմը դրուած հայելիին մէջ: Հայելին պատկերացուց անոր վտիտ մարմինը եւ նիհար դէմքը: Աչքերը, որ մշտապէս թախծոտ էին, այժմ առանձին յուսահատութեամբ մը հայելիին մէջէն զինքը կը դիտէին: «Ան կը շողոքորթէ», մտածեց իշխանուհին: Դարձեալ շարունակեց կարդալ: Բայց Ժիւլին, իր բարեկամուհին չէր շողոքորթեր: Արդարեւ, իշխանուհիին խոշոր, խոր ու ճառագայթալի աչքերը այնքան սիրուն էին, որ յաճախ չնայելով իր դէմքին ընդհանուր տգեղութեան, իրեն կախարդիչ գեղեցկութիւն մը կուտային: Սակայն իշխանուհին երբեք չէր տեսած իր աչքերուն գեղեցիկ արտայայտութիւնը: Ինչպէս ամէն մարդու, այնպէս ալ անոր դէմքը անբնական եւ շինծու արտայայտութիւն կ'առնէր հայելիին մէջ նայած ժամանակ: Վերստին շարունակեց ընթերցումը.

«Ամբողջ Մոսկուան պատերազմի վրայ կը խօսի: Երկու եղբայրներէս մէկը արդէն արտասահման է, միւսը թիկնապահներու գունդին մէջ եւ շուտով արտասահման պիտի մեկնի: Մեր սիրելի կայսրը Փեթերսպուրկը կը թողու եւ, ինչպէս կ'ենթադրուի, մտադիր է իր թանկագին կեանքը ենթարկել պատերազմի պատահարներուն: Տար Աստուած, որ այդ Քորսիքայի հրէշը՝ Նափոլէոն, Եւրոպայի խաղաղութիւնը վրդովողը տապալի այն հրեշտակին ձեռքով, որ Ամենակարողը իր ողորմածութեամբ մեր վրայ հրամանատար կարգած է: Չխօսելով եղբայրներուս մասին, այս պատերազմը զրկեց զիս սրտիս էն մօտիկ ծանօթէ մը: Խօսքս երիտասարդ Նիքոլա Ռոստովի մասին է, որ բուռն ոգեւորութեան մէջ չկրնալով անգործութեան հանդուրժել, համալսարանը թողուց եւ բանակին մէջ մտաւ: Կը խոստովանիմ ձեզ, սիրելի Մարիա, հակառակ իր՝ Նիքոլա Ռոստովի չափազանց երիտասարդ հասակին, անոր բանակին մէջ մտնելը մեծ վիշտ պատճառեց ինծ: Այդ երիտասարդին սրտին մէջ, որու մասին անցեալ տարի քեզի պատմեր եմ, այնքան ազնուութեան, այնքան վսեմութեան էջեր կան, որ մեր ներկայ օրերուն, քսաներկու տարեկան երիտասարդներուն մէջ երբեք չես հանդիպիր: Անկեղծ եւ գթայուն բնաւորութիւն մը ունի. այնքան մաքուր եւ աւիւնով զեղուն, որ անոր հետ ունեցած յարաբերութիւնս, չնայելով իր հարեւանցիութեան, իմ դժբախտ սրտին էն անուշ հրճուանքներէն մէկն էր, սրտիս, որ արդէն այնքան շատ տանջուած է:

Ես օր մը կը պատմեմ քեզի մեր վերջին տեսակցութիւնը եւ ինչ որ խօսեցանք բաժնուելու վայրկեանին: Այս բոլորը դեռ չափազանց թարմ են:

Ո՜հ, սիրելի բարեկամս, երանի՜ քեզի որ դուն անծանօթ ես այս տոչորող վայելքներուն, այս այրող վիշտերուն: Երանի՜, որովհետեւ վերջինները շատ աւելի զօրեղ են առաջիններէն:

Եւ շատ աղէկ կը հասկնամ թէ Նիքոլա կոմսը չափազանց երիտասարդ եւ ինծի համար բարեկամէ մը զատ ուրիշ բան մը չի կրնար ըլլալ: Բայց այդ անուշ բարեկամութիւն մըն է, այդ վերին աստիճանի մաքուր եւ բանաստեղծական յարաբերութիւնը սրտիս պահանջն էր, Բայց բաւական է այդ մասին:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Այրի Տիկին Աստղիկ Հրաչեան, Տէր եւ Տիկին Ֆերտի Հրաչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Տավուտեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան, Պ. Յովհաննէս Հրաչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փօլատեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Պանտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խորէն Նազարէթեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրաչեան եղբարք և զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Ազգին Սապունճեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Նաթանեան Նաթան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Փուջեան, Տէր եւ Տիկին Այվազեան (Պոլիս), այրի Տիկին Հռիփսիմէ Խոստիկեան եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Արամ Պետիկեան եւ Շահպազեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի 13 Դեկտ. յետ պատարագի, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՈՂԲ. ԱՐՇԱՒԻՐ ՀՐԱՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգողներուն:

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ — Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, ակումբի սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Հ. Յ. Դ. «Ս Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ներկայանալ անդամատոմսով:

ՎԱԼԱՆՍ — Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20:30ին Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կը պահանջուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտ. 12 ժամը 8,30ին

SALLE PAUL FARALICQ, Rue Yves Toudic (Métro République)

Կը նախագահէ ընկ ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ կը մասնակցին.— Օր. Օր. Անի Տէմիրճեան, Նայիրի Աբէլեան եւ Նատին Քէօլչէեան, երգ եւ արտասանութիւն: եւ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեանն եւ օծման 13րդ տարեդարձը կը տօնուի Կիրակի Դեկտեմբեր 13ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Մասնաւոր հոգեհանգիստ՝

ԶՕՐ. ՇԱՒԼ ՏԸ ԿՕԼԻ յիշատակին:

Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց յիշատակին: Երգեցողութեան կը մասնակցին մայր եկեղեցւոյ դպիրներ: Սկիզբ պատարագի ժամը 10,30:

LE CLUB DES JEUNES DE L'UGAB

organise des

COURS DE CIVILISATIONS ARMENIENNES

TOUS LES LUNDIS DE 19 H. 30 A 20 H. 45

COURS DE LANGUE ARMENIENNE

TOUS LES LUNDIS DE 20 H. 45 A 22 H. — 1ère Année

TOUS LES LUNDI DE 20 H. 45 A 22 H. — 2ème Année

JEUNES ARMENIENS JOIGNEZ-VOUS A CEUX QUI VONT SUIVRE CES COURS (gratuits) DONNÉS PAR DEUX JEUNES DIPLOMÉS COMPÉTENTS C'EST DANS UNE AMBIANCE AMICALE QUE SE DÉROULENT CES EXPOSÉS COURTS ET ATTRAYANTS, AGRÉABLES A SUIVRE

Club des Jeunes de l'U.G.A.B., 11, Square Alboni, Paris 16e Mo Passy, 870-03-18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ողբացեալ ընկերներուն եւ բարեկամներուն հոգեհանգստեան պաշտօնին առթիւ.—

Պ.Պ. Ծերոն Յովհաննէսեան, Արշակ Մկրեան, Արտաշէս Զապունեան, Մկրտիչ Պէրպէրեան, Վարդգէս Գոստիկեան, Կարապետ Փափազեան: Տիկիններ Պերճուհի Պաղտասարեան, Նուրհանի Խաչատուրեան, Ովսաննա Պէրպէրեան, Աննիկ Ամբահամեան, Տիկին Սօֆեան 50ական ֆրանք: Տիկին Ուրբաթեան, Սրբուհի Նշանեան, Պ. Քրիստ. Նէտիլեան 30ական, Տիկին Զապէլ Խաչատուրեան, Զապէլ Կարապետեան 20ական ֆրանք:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պատուոյ անդամակցութեան առթիւ.

Տիկին Քոչարեան 100,

Տիկին Օնպաշեան 100

Դր. Վ. Սէրէնկիւլեան 100

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 20, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15,30ին վարժարանին մէջ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն կը տօնէ Դաշնակցութեան 80ամեակը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին Ռիւ Ժէյի Սէն Լուի սրահը (Կրընոպլը):

Կը խօսի ընկ. ԽԱԶԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին Նոր Սերընդականներու կողմէ:

×

ՍԷՆ – ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին Սալ տէ Ֆէթի մէջ, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Վրացեան խումբին եւ հովանաւորութեամբ Լեւոնի Վարանդեան կոմիտէին:

Կը նախագահէ ընկ. Ս. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԱՅ ՄԾԲՆԱՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ մերազն ժողովուրդին թէ այս Կիրակի Ս. Յակոբայ տօնին առիթով, տեղի պիտի ունենայ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, զոր պիտի մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Յետ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Պալաճեան Սրբազանի, բարերար Ասպ. Վահան Խորասանճեանի, Յակոբ Մաղաքեանի, Տոքթ. Սիվրիհիսարլեանի, Թահիրաճեանի, Տիրան Թէքէեանի, Արամ Թէքէեանի, Վահագն Սահաթճեանի եւ Եռվէֆ Արմէնի հոգիներուն համար:

Պատարագի աւարտին Յակոբ Եպիսկ. կ'ընդունի ներկաներու շնորհաւորութիւնները իր անուան տօնին առիթով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 12 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՐ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը Կիրակի, Դեկտ. 13 ժամը 15ին Իսի, Քաֆէ Սփոր, Ռիւ տըլա Տէֆանս:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ 12 Դեկտ. երեկոյեան ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ. Ա) 29րդ Պատմ. ժողովի զեկուցում: Բ) Կեդր. վարչութեան թիւ մէկ շրջաբերականի ընթերցում: Գ) Լոյս տեսած Միութեանս 1971ի օրացոյցը եւ ընթացիկ հարցեր: Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆԻ ԿՈՂՄԷ

12 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ արշալոյս, Օթէլ Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՄԻՋԱՎԱՅՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

Անցեալ տարուան հրապարակ ելած թոմպալաներու թիւրաժ

Տոմսակներու համար դիմել Միութեան գրասենեակը՝ 7 Ռիւ Փափէր,

Հեռաձայն 54–16–50

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Գասպար Մելիտոսեանի քառասունքի հոգեհանգիստին առթիւ, Հելէն եւ Պերնար Նորոյեաններ 50 ֆ., Բարաբիկեան, Սեմէրճեան, Այվազեան ընտանիքներ 50, Օր. Սեմէրճեան 20, Խօսրով Նալպանտեան 10: Օհաննէս Կօլօտեանի թաղման առթիւ Ժիրայր Տէր-Պօղոսեան 20: Նազելի Փափազեանի քառասունքի հոգեհանգիստին առթիւ, Յակոբ Յովսէփեան 100, Արամ Փափազեան 50, Տիկ. Արապաճեան, Խօսրով Նալպանտեան 10ական, Ներսէս Զաքարեանի քառասունքի հոգեհանգիստին Տոքթ. Սերժ Զաքարեան 100, Փրլանթի Քատայիֆճեանի թաղման Ա. Ցրոֆէթա 20, Նուպար Մէնչուրեանի թաղման առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արծրունի Ջրբաշեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մելքոնեան, Տիկին Հերմինէ Ժորժ Տերոֆեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Շառլ Կուրտիկեան 30, Սեպուհ Հաթէմեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելեան, Տէր եւ Տիկին Շահան Սարգիսեան, Տիկին Նէլլի Արմէն 20ական: Տիկին Արաքսի Եօքսիւզեան 100 ֆրանք՝ նուէր եկեղեցւոյ պայծառութեան:

ԼԻՈՆ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Այս Կիրակի, եկեղեցւոյ անուան տօնին առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը մատուցանէ

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագը կ'երգէ «Կոմիտաս երգչախումբը» ղեկավարութեամբ Պ. Օֆլազի, երգեհոնի ընկերակցութեամբ Օր. Ռ. Ֆէլլահեանի:

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Լիոնի եւ շրջաններու մէջ ծառայող հանգուցեալ եկեղեցականներու Ազգ. Միութեան եւ անոր հովանիին տակ ծառայած գործիչներու կրթական մշակներու եւ դպրաց դասու անդամներու յիշատակին:

ԷՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութեան ընկերահամակրական հաւաքոյթը Կիրակի 13 Դեկտեմբերին ժամը 15էն մինչեւ 19, Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ, Մէթրօ Քատէ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պատուասիրութիւն:

Կը հրաւիրուին էսաեանցիներ եւ համակիրներ:

Ծախքերու մասնակցութիւն 8 ֆրանք:

ՖՐ. ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Յուշի երեկոյ նուիրուած

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

Ուրբաթ Դեկտ. 11, ժամը 21ին Օթէլ Մօտէռն, Փլաս տը լա Ռէփիւպլիք:

Կը նախագահէ Տիկ. Մառի Աթմաճեան

Խօսք պիտի առնեն Զ. Որբունի եւ ուրիշներ: Գեղարուեստական պատշաճ բաժին:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Կիրակի 13 Դեկտ. Պուլ. Օտտոյի Հայոց եկեղեցւոյ պաշտպան՝ Յակոբ Մըծբնացիի տօնին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ, կը քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ թաղին հոգեւոր հովիւ ՆՇԱՆ ՔՀՆյ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ:

Մատաղօրհնէքի մասնակցիլ փափաքողները թող հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կիրակի, 13 Դեկտ. ժամը 16,30էն սկսեալ:

Ճաշ, վիճակահանութիւն, անակնկալներ եւ ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ:

Մասնակցութեամբ Նաւասարդ պարախումբին, Ժիրար Մելքոնեան ու Պետիկ Պետիկեան նուագախումբերուն եւ վարժարանի աշակերտութեան:

Կաղանդ Պապան ճոխ նուէրներով պիտի վարձատրէ սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր մանուկները:

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տօնածառը Դեկտեմբեր 20ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ
11
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
11 DECEMBRE
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.988

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

46e ANNÉE — No 11.988

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Խորհրդայնացումէն յիսուն տարի վերջ Հայաստանի սահմաններուն վրայ թիզ մը հող չէ աւելցած :

Եւ սակայն աշխարհի բոլոր ազգերուն մէջ ամէնէն աւելի Հայերն են, որ պէտք ունին «կենսական տարածութեան» :

Մեր ժողովուրդին կէսէն աւելին կ'ապրի հայրենիքէն դուրս, օտար հողերու վրայ, հայրենի երկրի կարօտը սրտին :

Մոսկուայի կառավարութիւնը որ կէս դարէ ի վեր իր մականին տակ է առած Հայաստանը, շատ լաւ գիտէ թէ մեր երկրի սահմաններուն ընդարձակումը կենսական պահանջ մըն է մեր ազգի ներկային, մանաւանդ ապագային համար :

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան վա - ղորդայնին, 1918 Մարտ 3ին, Լենին ու ընկերները Բրեստ–Լիտովսկի մէջ անձնատուր կ'ըլլային Գերմանիոյ ու իր զինակիցներուն, որոնց շարքին Ջարդարար Թուրքիոյ նուէր կուտային Պաթումը, Կարսն ու Արտահանը :

Այդ օրերուն թերեւս կրնային արդա - րանալ՝ պատճառ ցոյց տալով նեղ կա - ցութիւնը, որուն ենթարկուած էին արտաքին եւ ներքին կրկնակ ճակատներու վրայ :

Սակայն ի՞նչպէս բացատրել 1921 Մարտ 16ին Մոսկուայի եւ նոյն տար - ուան Հոկտեմբեր 13ին Կարսի մէջ կըն - քուած զոյգ դաշնագիրները, որոնք Հայաստանը կը զրկէին իր պատմական հողերէն : (Վրաստան նախ քան այդ կը վերստանար Պաթումը) :

Խորհրդային կառավարութիւնը կար - ծես որոշ խղճահարութիւն մը ունեցաւ երկրորդ աշխարհամարտէն վերջ եւ ուզեց մասամբ դարմանել քառորդ դար առաջ իր գործած սխալը :

1945ի Յուլիսին Փոցտամի մէջ, ուր աշխարհի նոր քարտէսը գծելու նախա - պատրաստական աշխատանքները կը կա - տարէին երեք մեծ յաղթականները, Ստալին — առանց շատ պնդելու — Չըրչիլէն ու Թրումընէն պահանջեց, որ Կարսը եւ Արտահանը վերադարձուին Խորհ. Միութեան : Միաժամանակ ուզեց, որ Նեղուցներուն վրայ հակակշռի իրաւունք տրուի Մոսկուայի :

Այս վերջին պայմանը անընդունելի էր Ստալինի զինակիցներուն համար ու մերժուեցաւ :

Մնաց որ Հոկտեմբեր 24ին, ՄԱԿի ժողովին առջեւ, Խորհրդային Միութեան Ա. պատուիրակ Վիշինսքի՝ խօսքն ուղղելով Թուրքիոյ պատուիրակ Սէլիմ Սարփէրի՝ յայտարարեց թէ Կարսն ու Արտահանը կը պատկանին Վրաստանի եւ ժամանակ է, որ անոնք վերադարձուին իր բուն տիրոջ :

Ուրեմն Մոսկուա կ'ուրանար Հայոց իրաւունքը մեր պատմական հողերուն վըրայ :

Այս դառն իրականութիւնը արգելք չէր եղած սակայն, որ Կրեմլին անկէ առաջ՝ 1945ի աշնան՝ որոշէր ներգաղթ կազմակերպել սփիւռքէն դէպի Հայաստան :

Այն ատեն խորհրդային խորհրդաւոր հրջանակներէ կը յուսադրէին մեզ թէ խորհրդային իշխանութիւնները հայրենադարձ կը կազմակերպէին՝ որպէսզի իրաւունք ունենան Հայաստանի սահման - ներուն ընդարձակումը պահանջելու :

Թրքահայ Դատի Պաշտպան Յանձնա - խումբը 1945էն 1947՝ երկու տարի օրօրուեցաւ այս յոյսերով, ետքէն Վիշինսկիի ճառով հիասթափուելու համար :

Տասը տարի առաջ, խորհրդայնացման քառասնամեակի նախօրեակին, դարձեալ յուսադրուեցանք : Անգամ մը եւս խոր - հըրդային խորհրդաւոր աղբիւրներէ լուրեր տարածուեցան հայրենիքէն մինչեւ հայկական սփիւռքի ամենախուլ անկիւնները՝ թէ Խրուշչեւ Ղարաբաղը իբրեւ նուէր պիտի տայ Հայաստանին, քառասնամեակին առթիւ :

1961 Մայիսին Խրուշչեւ Հայաստան այցելեց, սակայն Ղարաբաղի փոխարէն «մագնիս» մը հանեց իր տոպրակէն : Ըսաւ թէ Հայաստան «մագնիսի պէս» իրեն կը քաշէ սփիւռքի Հայութիւնը :

Նոր հիասթափութիւն :

Ղարաբաղը ո՛չ միայն նուէր չտրուեցաւ Հայաստանին, այլ ընդհակառակն Ատրպէյճանի իշխանութիւնները աւելի սաստ - կացուցին հալածանքները մեր լեռնային հայրենակիցներուն դէմ :

Յիսնամեակին առթիւ Երեւան այցելեց Բրեժնեւ : Հոգեշահ խօսքեր արտասանեց եւ փոխանակ Ղարաբաղի կամ Նախիջե - ւանի « Հոկտեմբերեան պատուանշան » շնորհեց Հայաստանի, իբրեւ յոբելենա - կան արմաղան :

Հայրենիքի սահմանները կը մնան նոյնը, ինչ որ էին 1920 Դեկտ. 2ին, երբ դաշնակցական կառավարութիւնը երկրի իշխանութիւնը, առանց արիւնահեղու - թեան, փոխանցեց Մոսկուայի նշանակած Ռազմա - Յեղափոխական Կոմիտէին :

Այս ճշմարտութիւնը կ'արժէր նշել խորհրդայնացման յիսնամեակին առթիւ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՐԿՈՍԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՑՈՅՑԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Պուրկոսի դատավարութիւնը, որ մեծ դժգոհութիւն ստեղծած էր հանրային կարծիքին մօտ, Սպանիա թէ այլուր, վերջ գտաւ ծանր միջադէպերէ ետք :

Հաղորդած էինք, թէ զինուորական ատեանը առկախած էր դատավարութիւնը, երբ 16 ամբաստանեալները մերկա - ցումներ կատարած էին ոստիկանական խոշտանգումներու մասին : Դատավարութիւնը Չորեքշաբթի օր վերսկսաւ, սակայն, անակնկալ կերպով տեղի տուաւ լուրջ միջադէպերու, որու հետեւանքով դատը շարունակուեցաւ դռնփակ :

Չորեքշաբթի ժամը 10ին, երբ դեռ պաշտօնապէս սկսած չէր դատավարու - թիւնը, Պասք ամբաստանեալներէն երիտասարդ մը, որ սովորական հարցաքըննութեան կ'ենթարկուէր, յանկարծ յար - ձակեցաւ դատաւորներէն մէկուն վրայ գոչելով՝ կո՛րա էօզքատի ազքաթունա, այսինքն՝ կեցցէ՛ Պասք հայրենիքը :

Այսպէս է, որ կը սկսի իրարանցում մը, որու ընթացքին ոստիկաններէն մին սուրով կը խոյանայ ամբաստանեալնե - րուն վրայ, ուրիշ մը ատրճանակը հանելով կը սպառնայ կրակել եւ, վերջապէս, 16 ամբաստանեալներն ալ կը սկսին երգել Պասքերու ազգային փառերգը՝ «Կոբոտի» : Ունկնդիրները, սկզբնական շփոթութենէ մը ետք, իրենց կարգին կը սկսին անուարկել ատեանն ու Ֆրանքօն գոչելով — ոճրագործնե՛ր, անկցի Ֆրանքօ եւայլն :

Ատեանը կը շարունակէ իր նիստը դռնփակ :

Կէսօրէ ետք է միայն, որ կը հաղոր - դուի թէ դատավարութիւնը վերջ գտած է եւ թէ դատախազը վեց մահապատիժ պահանջած է եւ 752 տարի բանտ միւս ամբաստանեալներուն համար : Պարզ է որ դատավարութիւնը շատ հապճեպ վերջ մը կը գտնէր որ միայն բողոքի դուռ կըրնար բանալ թէ՛ երկրէն ներս թէ դուրսը : Պաշտպանութեան փաստաբաններու ունկնդրու - թիւնը կը մերժուէր, եւ պաշտպան փաստաբաններն ալ կը հրաժարէին իրենց պաշտպանողականը կարդալէ :

Ըստ օրէնքի վճիռները կը տրուին անմիջապէս ետք, բայց պայման չէ որ անմիջապէս հրապարակուին : Զինուորական օրինագիրքը կը նախատեսէ որ վճիռը հաղորդուի փաստաբաններուն եւ ամբաստանեալներուն նախ քան անոր ստորագրուիլը զինուորական 6րդ շրջանի պետին կողմէ, որ կը տեղեկացնէ կառավարութեան :

Եթէ մահավճիռները արձակուին, ինչ որ կասկած չի վերցներ, այն ատեն միայն Ֆրանքօն է որ կրնայ օգտագործել ներումի իր իրաւունքը :

Ոմանց համար այս դատավարութիւնը մեծ անակնկալ մըն էր տրուած ըլլալով որ այն տպաւորութիւնը կար թէ Սպանիա երթալով ազատական ըմբռնումնե - րու կը մօտենայ բայց այս խստութիւնը ճիշդ հակառակ տպաւորութիւնը կը թողու : Ճիշդ է որ ատենէ մը ի վեր անախորժ մթնոլորտ մը կը տիրէ Սպանիոյ մէջ եւ կառավարութիւնը շատ փափուկ դիրքի մէջ է : Որեւէ սխալ կրնայ ճակատագրական ըլլալ : Կը կարծուի թէ Ֆրանքօ, որ 78 տարեկան է, տարւոյն սկիզբն իսկ իշխանութեան գլուխ պիտի բերէ իշխան Խուան Կարլոսը :

Դեռ վճիռները չտրուած հակասպանական եւ մանաւանդ հակաֆրանքիստ ցոյցեր սկսան ամէն կողմ : Չորեքշաբթի օր Մոնփելլիէի մէջ, ձախ կազմակերպու - թեանց հրաւէրին ընդառաջելով ցոյց մը եղաւ : Հակաֆրանքիստ ցոյց մըն ալ տեղի ունեցաւ Հռոմի մէջ, մինչ փարիզեան տասը կազմակերպութիւններ (համայ - նավար, Սէ. Ժէ. Թէ., եւայլն, եւայլն) Փարիզի ժողովուրդը կը հրաւիրէին ժամը 18,30ին Հինգշաբթի օր, Շան զ'էլիզէ բողոքելու համար Պուրկոսի դատավա - րութեան դէմ :

× Առեւանգուած գերման հիւպատոսին կինը կոչ մը ըրած է Պապին, որպէսզի միջամտէ Պասք ծայրայեղներու մօտ, ազատելու համար իր ամուսինը :

ԱՐՏԵՄ ՄԻԿՈՅԵԱՆԻ ԵՒ ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻԽԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀԵՐԸ

Արտեմ Միկոյեան, խորհրդային ՄիԿ օդանաւերու «հայրը», որ եղբայրն է Անաստաս Միկոյեանի, մեռաւ առջի օր, 65 տարեկանին : 1939ին պատրաստեց իր առաջին ՄիԿը :

Ծնած էր Վրաստան : «Թաս»ի հաղոր - դագրութիւնը կը ճշդէ, թէ մեռած է յետ երկարատեւ ծանր հիւանդութեան :

× Անաստաս Միկոյեան, առջի օր պարգեւատրուեցաւ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան կարգի շքանշանով, իր 75 ամեակին առթիւ եւ «առ ի երախտագիտութիւն կուսակցութեան եւ Պետութեան մատուցած իր ծառայութիւններուն» :

× Մոսկուայէն կը հաղորդեն մահը Աբրահամ Ալիխանովի (Ալիխանեան), 66 տարեկան, հիւլէական հարցերու մասնագէտ : Ինքն էր, որ օժանդակեց Ռուսե - րուն ունենալու իրենց առաջին հիւլէա - կան ռումբը : Մեռած է «ծանր հիւանդութենէ ետք» : Տնօրէնն էր հիւլէական ուժի գործածութեան պետական կոմիտէի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻԱ եւ Եուկոսլաւիա, միացեալ ղեկոյցով մը հաղորդեցին, թէ Թիթոյի Իտալիա այցելութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար Հինգշաբթի օր, «յետաձգուած է» : Պաշտօնական բացատրութիւն չէ տրուած այս անակնկալ յետաձգման որոշումին համար, սակայն, լաւատեղեակ շրջանակներու հաւաստիացումով, մանաւանդ Թիթօ դժգոհ մնացած է Իտալիոյ Արտաքին նախարարին մէկ յայտարարութենէն, ըստ որուն Իտալիա միշտ պա - հանջատէր կը մնայ իր հողերուն : Արդ, Իտալիա միշտ կը պահանջէ Թրիէսթէի հարաւ եւ արեւելք երկարող թերակղզին, որ կը կոչուի Իսթրիա : Լօզանի դաշնագրով (1923) շրջանը կը մնար Իտա - լիոյ, սակայն համաշխարհային Բ. պատերազմին եուկոսլաւ արձակազէնները կը յաջողէին գրաւել նոյնիսկ Թրիէսթէն 1945 Մայիս–Յունիս : Համաձայնութեամբ մը շրջանը բաժնուած է երկու գօտիներու իտալական եւ եուկոսլաւ : Թիթօ պիտի տեսակցէր նաեւ Պապին հետ :

ՈՒԼԲՐԻԽԹ, Արեւելեան Գերմանիոյ վարչապետը, յայտարարեց, թէ «համոզուած է», որ լուրջ խօսակցութիւններ կարելի է ունենալ Պերլինի մասին : Առաջին անգամ է, որ Ուլպրիխթ յաջողու - թեան մը հեռանկարի մասին կ'արտա - յայտուի : Ուլպրիխթ Կեդր. Կոմիտէի նիստին մէջ հասկցուց, թէ այս փոփոխու - թիւնը կը կատարէ, որովհետեւ խորհըրդային ճակատի իր վեց դաշնակիցները ճնշում բանեցուցած են իր վրայ անզիջող չգտնուելու : Ցարդ Ուլպրիխթ չէր ընդունէր Չորս Մեծերու իրաւասութիւնը Պերլինի վրայ, զայն նկատելով Արեւելեան Գերմանիոյ գերիշխանութեան պատկանող իրաւունք մը :

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՑ նախագահ ընտրուեցաւ, մէկ տարուան համար, ինչպէս կը նա - խատեսէ օրէնքը, Ռուտոլֆ Կնեագի : Նախապէս փոխ–նախագահն էր : 53 տարե - կան է :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հաղորդեն թէ Շլոմօ Թուլխացով, որ ծայրայեղ–ուղղափառ սինակոկի մը անդամ էր, բանադրուած է, որովհետեւ «զզուելի առարկայ» մը առած էր՝ հեռատեսիլէ գործիք մը : Սինակոկին կրօնական դատարանը հանրագիրով կը ծանուցանէ թէ յանցաւորը անտեսած է հրէական կանոնը, որ կ'արգիլէ հեռատեսիլը հրեայ տուներուն մէջ : Դատարանը կը յիշեցնէ թէ ամէն ոք պէտք է ուտէ, խմէ կամ նստի չորս արմըկաչափ հեռու բանադրեալէն :

ՔԱՄՊՈՃԵԱՆ ուժերը վերագրաւեցին Անկքոր քաղաքի մօտերը գտնուող կարեւոր քաղաք մը՝ Փուօք : Պարբերական կըռիւները կը շարունակուին՝ փոփոխական յաջողութիւններով եւ ձախողութիւննե - րով պատերազմող կողմերուն համար :

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդը ձայնե - րու մեծամասնութեամբ դատապարտեց Փորթուկալը՝ Կինէի վրայ կատարած իր յարձակումին համար : Լիզպոն մերժեց ընդունիլ դիտել տալով, թէ ՄԱԿի քննիչ մարմինը Քոնաքրիի մէջ իրաւունք չէ ունեցած ազատ քննութիւն կատարելու : Փաստերը հայթայթած են Կինէի իշխա - նութիւնները : Մ. Նահանգներ, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Սպանիա ձեռնպահ մնացին քուէարկութեան ժամանակ :

ՀԻՒՍԷՅՆ կը շարունակէ խորհրդակցիլ ամերիկացի զինուորական մասնագէտնե - րու հետ՝ յորդանանեան բանակի զինման համար :

ՍՄԻՔԸ (նուազագոյն աշխատավարձք) ժամական 3,50էն 3,60ի պիտի անցնի Յունուար մէկէն սկսեալ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ «ազգային» ծխիկը՝ կօ - լուազը 60 տարեկան եղաւ : Ամէն տարի չորսուկէս միլիառ ֆրանք շահ կը բերէ Պետութեան : Ծնած էր 1910 Դեկտ. 3ին եւ 20նոց տուփը կ'արժէր 60 սանթիմ :

CINQUANTENAIRE DU TRAITÉ DE SÈVRES

N. D. L. R.-: Nous publions ci-dessous le discours, prononcé le 8 Novembre dernier par Mr. Jean-Marie Carzou, normalien, agrégé de Lettres, à l'occasion de la commémoration du cinquantenaire du Traité de Sèvres.

« Le cinquante-deuxième jour, ils arrivèrent à un autre village, où on les dépouilla de tout de qu'ils avaient, même de leurs chemises et caleçons : de sorte que pendant cinq jours tous les exilés continuèrent leur marche complètement nus sous un soleil ardent. Les cinq jours suivants, on ne leur donna pas un morceau de pain, ni même une goutte d'eau. Ils furent épuisés de soif à en mourir. Des centaines et des centaines tombèrent morts en chemin, leurs langues étaient changées en charbon, et lorsqu'au bout de cinq jours ils arrivèrent près d'une fontaine tout le convoi se rua naturellement vers elle ; mais les gendarmes leur barrèrent le chemin et leur interdirent de prendre une seule goutte d'eau... A un autre endroit où se trouvaient des puits, quelques femmes s'y jetèrent n'ayant ni corde ni seau pour y puiser de l'eau. Ces femmes furent noyées mais cela n'empêcha pas le reste des exilés de boire à ces puits malgré les cadavres puants qui s'y trouvaient. Parfois, lorsque les puits étaient plus profonds et que les femmes y pouvaient descendre et en remonter, les autres exilés se ruaient sur elles pour lécher et sucer leur vêtements sales, mouillés, pour apaiser leur soif...

« Le soixantième jour, il ne restait plus que 300 exilés sur les 18.000. Le soixante-quatrième jour, ils rassemblèrent tous les hommes, les femmes malades et les enfants, et ils les brûlèrent et les tuèrent tous ».

« La plus grande partie de ces malheureux brutalement arrachés à leurs foyers et à leur pays natal, séparés de leurs familles, dépouillés de tout ce qu'ils possédaient, de tous leurs effets, au moment de leur départ ou au cours de leur exode, sont parqués comme du bétail en plein air, sans le moindre abri, presque sans vêtement, très irrégulièrement nourris et toujours d'une façon plus qu'insuffisante. Exposés à toutes les intempéries et à toutes les inclémences du temps, au soleil torride en été, au vent, à la pluie, au froid en hiver, débilités déjà par les plus extrêmes privations et les longues marches épuisantes, les mauvais traitements, les plus cruelles tortures et les angoisses continuelles de la mort qui les menacent, les moins faibles d'entr'eux ont réussi à se creuser des trous pour s'y abriter, sur les rives du fleuve.

Les quelques rares qui ont réussi à sauver quelques effets, quelques vêtements ou un peu d'argent pour se procurer un peu de farine, quand on en trouve, sont considérés comme bienheureux. On ne voit partout que faces émaciées et blêmes, squelettes errants que guette la maladie, victimes certaines de la faim.

Dans les mesures prises pour transporter toute cette population n'a en aucune façon été comprise celle de les nourrir. Bien plus, il est évident que le gouvernement a poursuivi le but de les faire mourir de faim. Un massacre organisé aurait été une mesure plus humaine, car il aurait épargné à cette misérable population les horreurs de la faim, la mort lente dans les plus atroces souffrances, dans les tortures les plus cruellement raffinées.

Les jeunes filles, souvent encore des enfants, ont été faites captives vers le long de la route pendant leur marche d'exil, violées à l'occasion, vendues quand elles n'ont pas été égorgées par les gendarmes qui guidaient les sombres caravanes... Des gendarmes à cheval font des rondes pour arrêter et punir du fouet ceux qui cherchent à s'évader...

J'ai rencontré, à différents endroits, six de ces fugitifs en train de mourir, abandonnés par les gardiens et entourés de chiens affamés, qui attendaient le dernier hoquet de leur agonie pour sauter sur eux et les dévorer...

Et partout où j'ai passé, j'ai vu les mêmes scènes. Partout où commande cet horrible gouvernement de barbarie qui poursuit l'anéantissement systématique par la famine des survivants, partout on retrouve cette même inhumanité bestiale des bourreaux et les mêmes tortures infligées aux malheureuses victimes...

Près de l'endroit où ma voiture s'arrêta, des femmes, qui ne m'avaient pas vu arriver, étaient en train de chercher dans le crottin des chevaux, les quelques grains d'orge non digérés pour les manger. Je leur donnai du pain : elles se jettèrent dessus comme des chiens mourant de faim, l'enfoncèrent avec voracité dans leur bouche avec des hoquets et des convulsions épileptiques. Aussitôt informées, par l'une d'entre elles, ces 240 personnes ou plutôt loups affamés, qui n'avaient rien mangé depuis sept jours, se ruèrent tous sur moi du haut de la colline, me tendant leur bras de squelettes, et m'implorant avec des cris et des sanglots de leur donner un peu de pain. C'étaient surtout des femmes et des enfants ; il y avait une douzaine de vieillards... ».

« En présence des scènes d'horreur qui se déroulent chaque jour sous nos yeux à côté de notre école, notre travail d'instituteur devient un défi à l'humanité. Comment pouvons-nous faire lire à nos élèves les contes des 7 nains, comment pouvons-nous leur apprendre à conjuguer et à décliner, quand dans les cours voisines de notre école la mort fauche leur compatriotes, mourant de faim ! Quand des jeunes filles, des femmes, des enfants presque nus, les uns gisant sur le sol, les autres couchés entre des mourants ou des cercueils déjà préparés, exhalent leur dernier soupir ? Des 2000 à 3000 paysannes amenées ici en bonne santé, il reste 40 à 50 squelettes. Les plus belles sont les victimes de la lubricité de leurs gardiens. Les laides succombent aux coups, à la faim, à la soif ; car étendues au bord de l'eau, elles n'ont pas la permission d'étancher leur soif. On défend de distribuer du pain aux affamés. On emporte chaque jour plus de cent cadavres.

Et tout cela se passe sous les yeux des hauts fonctionnaires. 40 à 50 fantômes squelettiques sont entassés dans la cour vis à vis de notre école. Ce sont des folles ; elles ne savent plus manger ! Quand on leur tend du pain, elles le jettent de côté avec indifférence. Elles gémissent en attendant la mort ».

Un autre témoin dira : « J'ai cru, à la lettre, avoir traversé l'Enfer ». Et l'on retrouve bien ici, en effet, ses caractéristiques : la déportation, la torture, le massacre, et toutes les violences. Devant ce tableau, si vous ne saviez que nous sommes ici pour parler de l'Arménie, qui ne penserait aux nazis et à leurs malheureuses victimes ? La volonté du génocide, la systématisation du massacre, l'ignominie sous toutes ses formes, les Arméniens ont déjà vécu tout cela, avant les Juifs, triste privilège auquel vient s'ajouter l'expérience d'une barbarie dont l'Occident, même nazi, n'a pas eu l'imagination. Le parallèle est frappant et peut d'ailleurs être poursuivi plus loin. Car à l'horreur du supplice correspond une égale indifférence de l'opinion, des témoins, des puissances. Là aussi, la guerre est là pour abriter et protéger le travail des monstres ; là aussi, personne n'a rien vu, n'a rien fait, n'a rien dit ; à Constantinople comme à Londres ou à Paris, il n'y a que de vagues rumeurs, qu'on ne peut accréditer ; là aussi, les nouveaux représentants du peuple des bourreaux viennent, à la face des nations, reconnaître le crime pour en rejeter aussitôt la responsabilité sur les odieux usurpateurs qui les ont précédés au pouvoir ; là aussi le sort des Arméniens est pire encore : la guerre mondiale achevée, celle de 14-18, le massacre continue et l'espérance reste déçue. A l'assassinat d'une nation, à l'indifférence des puissances, se superpose enfin la dérision des mots. En 1921, au cours de la deuxième Assemblée de la Société des Nations, le représentant de la Grèce prononce, comme beaucoup de ses collègues, un beau discours : ... « Depuis un certain nombre d'années, il n'y a pas eu de Conférence ni de Congrès diplomatique qui n'ait pas touché la question arménienne et qui ne se soit pas terminé par l'envoi d'expressions platoniques de sympayhie. Résultat : depuis un certain nombre d'années, des massacres réguliers, en coupe réglée, de milliers et de centaines de milliers d'Arméniens suivaient le vœu des pacifistes. Votre décision de l'année dernière, elle-même, fut suivie de massacres et d'horreurs que, jamais, je ne dirai pas les peuples civilisés, mais même les Peau-Rouges n'ont connus... Un vœu platonique émanant de vous ne serait qu'un signal de nouveau massacres. Avez-vous l'intention d'agir ? Si ou, agissez. Mais, au nom de l'humanité que nous représentons, et c'est du haut de cette tribune que je me permets de le déclarer, si de nouveaux massacres avaient lieu en Arménie, c'est sur nous que rejaillira cette fois le sang des massacrés »... (applaudissements). Au delà de l'insupportable bruit de ces applaudissements qui, dans l'inutilité de leurs encouragements, paraissent s'adresser directement aux tortionnaires, la vérité de ces paroles frappe l'esprit. Les mois qui suivirent cette Assemblée virent en effet l'achèvement du massacre, et le sang des massacrés a bien en effet rejailli sur d'autres peuples.

Tout ici devient hallucinant : l'apprentissage du génocide aux dépens des Arméniens, mais des Grecs d'abord et des Bulgares, comme si la ruse diabolique des bourreaux avait voulu, *consciemment* voulu tester la possibilité de tels actes ; et, derrière eux, la présence constamment encourageante depuis 1895, pendant plus de vingt ans, des représentants de l'Allemagne, des officiers allemands, du Kaiser lui-même : ont-ils donc eux aussi désiré se faire la mains ? l'horreur nazie était-elle donc prête à l'avance dans leurs cœurs ?

Mais les tristes ressemblances de l'Histoire ne se limitent pas à cela. Le développement à travers les années de la question arménienne pose en pleine lumière toutes les atroces faiblesses de ce que nous persistons à nommer « la civilisation », en nous cachant derrière les mots comme l'autruche dans le sable : les traités, les promesses, les discours, zéro, cela ne vaut rien ; le droit, la morale, le respect international, zéro encore, cela ne vaut pas plus. L'horreur, le massacre, l'indignation, tout s'oublie ; il n'y a que des rapports de force. Il n'y aura jamais autre chose. Hélas !

Nous devons apprendre de l'Arménie

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ, քոյրս քեզի կը պարտի իր կեանքը:

Իսկ Ճօն Կորեկ, միշտ պաղարիւն, գոհացաւ երիտասարդին ձեռքը սեղմելով:

Երեք բարեկամները ժամէն աւելի մնացին պատշգամին վրայ, միշտ խօսելով պատահած արկածին մասին եւ նորանոր մանրամասնութիւններ հարցնելով Վահանին:

Միջոց մը Զապէլ եկաւ միացաւ իրենց:

— Հիմա վերջապէս հանդիստ կը քնանայ, ըսաւ Զարուհիին ակնարկելով, մէկ քանի անգամ քունին մէջ խօսեցաւ եւ զառանցեց:

— Ի՞նչ կ'ըսէ զառանցած միջոցին, հարցուց Արամ:

— Յաճախ Վահան անունը կուտար եւ օգնութիւն կը խնդրէր անկէ, պատասխանեց Ճօնի կինը, յայտնի է, որ տակաւին պատահած արկածին ազդեցութեան ներքեւ է:

— Տաքութիւնը ի՞նչպէս է, հարցուց Վահան:

— Միշտ տենդ ունի, բայց առաջուան սաստկութիւնը չէ մնացած: Եթէ այսպէս հանդարտ քնանայ՝ կը յուսամ որ մինչեւ վաղը առտու ալ բոլորովին կը շտկուի:

Եւ Զապէլ, միշտ հոգածու եւ մտատանջ, վերադարձաւ իր հիւանդ բարեկամուհիին մօտ:

Երեք բարեկամները դրեթէ անքուն անցուցին, միայն թէ մերթ ընդ մերթ քիչ մը մրափելով բազմոցին վրայ:

Առտուն բժիշկը կրկին եկաւ, քննեց հիւանդը եւ յայտարարեց թէ, թէեւ վտանգը անցուցած էր, բայց տենդը կը շարունակուէր եւ այս վիճակին մէջ կարելի չէր զինքը տուն փոխադրել:

— Քանի՞ օր պիտի մնայ այստեղ, հարցուց Զապէլ:

— Թերեւս շաբաթ մը, եթէ նոր կնճռոտութիւններ յառաջ չգան:

Բժիշկին մեկնելէն ետքը, տիկին Զապէլ եւ երեք բարեկամները խորհրդակցութիւն մը կատարեցին: Այլեւս անկարելի էր իրողութիւնը աւելի երկար ժամանակ ծածկել Զարուհիի ծնողքէն, պէտք էր իսկոյն իմացնել ինչ որ պատահած էր:

Արամ յանձն առաւ այդ պաշտօնը կատարել եւ իսկոյն ճամբայ ելաւ պանդոկէն, միեւնոյն ժամանակ հիւանդին անհրաժեշտ առարկաները բերելու համար:

Երկու ժամ ետքը Արամ կը վերադառնար իր ծնողքին հետ, միասին բերելով նաեւ տան սպասուհին:

Սուրբիկ հանըմ շատ յուզուած էր եւ հազիւ ոտքը պանդոկ դրած՝ խելայեղ վազեց իր աղջկան քով: Խեղճ կինը կը կարծէր թէ իր աղջկան վիճակը շատ աւելի ծանր էր քան ինչ որ պատմած էին իրեն:

Իսկ Բարսեղ էֆէնտի պահած էր իր պաղարիւնութիւնը: Երբ տեսաւ որ իր աղջիկը վտանգէ զերծ է եւ միայն մէկ քանի օրուան խնամքի պէտք ունի, ուրախութեամբ եկաւ Վահանին ձեռքը սեղմելու եւ իր երախտագիտութիւնը յայտնելու յուզուած բառերով:

Զարուհի տագնապալից օր մը անցուց եւ հարկ եղաւ բժիշկը կրկին կանչել: Նոյնիսկ Բարսեղ էֆէնտի իր զաւակը Պոլիս ղրկեց որպէսզի իրենց ծանօթ հայ բժիշկ մը բերէ:

Իրիկունը եկաւ հայ բժիշկը եւ մանրամասն քննութենէ մը ետքը հաւաստիացուց թէ Զարուհիի կեանքը բնաւ վտանգի մէջ չէր եւ թէ կրած ահեղի դողն էր իր անհանգստութեան պատճառը:

— Պէտք է լաւ խնամել եւ բժիշկին պատուէրները կէտ առ կէտ կատարել, ըսաւ:

Յաջորդ օրը արդէն Զարուհիին վիճակը այնքան շտկուած էր, որ Բարսեղ էֆէնտին եւ Արամ հանդիստ սրտով Պոլիս իջան իրենց գործերով զբաղելու:

Զարուհի չէր յիշեր թէ ինչ պայմաններու մէջ տեղի ունեցած էր արկածը: Միայն յանկարծ իր ծովն իյնալը կը յիշէր եւ ոչ ուրիշ բան:

Երբ Զապէլ իրեն պատմեց թէ ի՞նչպէս Վահան իր անձը վտանգելով իսկոյն ծով նետուած ու իրեն օգնութեան փութացած էր, չափազանց յուզուեցաւ եւ ուզեց պատմութեան ամէն մանրամասնութիւնները լսել երիտասարդին բերնէն:

Վահան եկաւ մանկամարդ կնոջ անկողնին քով ու պատմեց եղերական արկածը:

Զարուհի շնորհակալութեան բառ մը չարտասանեց, բայց այնպիսի ակնարկ մը ուղղեց երիտասարդին, որ շատ բան կը հասկցնէր:

— Երբեք այսպէս չէր նայած ինծի, խորհեցաւ Վահան երանութեամբ լեցուած:

Զարուհի շատ աւելի շուտով ապաքինեցաւ քան ինչ որ գուշակած էին բժիշկները եւ արկածին հինգերորդ օրը կրցաւ վերադառնալ Մեծ կղզի, իրենց բնակարանը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(279 — Շար.)

le 20ème siècle. Elle en a inauguré les traits essentiels : le retour à la barbarie, la mort de l'Idéalisme.

Quelques années plus tard, devant la même société des Nations, un autre homme de bien devait, sous les mêmes applaudissement, déclarer : « ... Ce serait un crime contre l'humanité, un crime contre les principes qui nous réunissent ici, que de permettre la disparition d'un peuple. Jaurès a prononcé un jour ces belles paroles qui doivent nous faire réfléchir : « nous en sommes venus au temps où l'humanité ne peut plus vivre avec, dans sa cave, le cadavre d'un peuple assassiné ». Eh bien, si ! elle le peut très bien. Il suffit pour cela que le peuple soit bien assassiné. Peu importe, dès lors, que le crime soit en pleine lumière, puisqu'il est parfait ! Il n'y a plus personne pour porter plainte. Les chiffres témoignent ici de l'efficacité : il y avait en Turquie deux millions d'Arméniens et un problème aigu, ils ne sont plus que 150.000 et il n'y a plus de question arménienne. Ainsi en fut-il des PeauxRouges, ainsi a été réglé le problème biafrais. Quelle odieuse façon de traiter la difficile question des minorités ! Les Turcs pouvaient, comme les autres, tâcher de procéder à des réformes, ils ont choisi d'éliminer la cause du problème. *Et ils ont eu raison*, puisqu'ils sont restés impunis, puisqu'ils ont, bien que vaincus, conservé les territoires arméniens, puisque il faut rappeler l'existence d'une question arménienne. L'Histoire ne cesse ainsi de justifier le mal et la facilité du crime.

Mais dire tout cela, ce n'est qu'un discours de plus. Toutes les autres victimes de l'empire ottoman ont pu, depuis cent cinquante ans, recouvrer chacune sa liberté et son indépendance. L'Arménie seule n'a pu obtenir cette réparation élémentaire.

Il y a là une malchance historique que ne devraient suffire à expliquer ni une situation géographique qui la fait dépendre des intérêts des grandes puissances ni l'existence de l'Arménie soviétique. Un peuple qui a souffert plus qu'aucun autre condamné à voir ses terres et son Ararat demeurer entre les mains de ses assassins !

Un peuple de culture et de création condamné à voir sa diaspora peu à peu disparaître dans l'assimilation !

Je pose simplement une question : pourquoi cette injustice ?

J. M. CARZOU

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՈՂՋՈՅ՛Ն «ԱԶԴԱԿ»ԻՆ

ԽՄԲ.— Դեկտեմբեր 2էն ի վեր Պէյրութի մեր պաշտօնակիցը՝ *Ազդակ* սկսած է հրատարակուիլ 8 էջով: Այս առթիւ կ'արտատպենք ընկ. Կ. Սասունիի ողջոյնի գրութիւնը:

Երկար տարիներու ճամբայ կտրելէ ետք, քառուղիէ քառուղի անցնելէ ետք, այսօր «Ազդակ» օրաթերթը թեւերը կը տարածէ ուժ հորիզոններու վրայ, աւելի լայն, աւելի ծաւալուն դեր մը ստանձնելով լիբանանեան այս բարձունքէն:

Եւ իրօք, ճակատագիրը Հայութեան այնպէս պիտի դասաւորուէր, որ Պէյրութ բազմաթիւ հորիզոններու պիտի նայէր, հետեւելու համար հայ կեանքին, Ազգա՛կ մը դառնալու անոր մշակոյթին, գիտակցութեան եւ գրականութեան:

Այսօր, Պէյրութի հայ մտաւոր կեանքը մտած է այն փուլին մէջ եւ կը կատարէ այն դերը, ինչ որ Պոլիս եւ Թիֆլիս կատարած էին՝ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումէն առաջ:

Այսօր, երբ Հայաստանի Հանրապետութիւնը գոյութիւն ունի իր ինքնայատուկ վիճակով եւ Հայ Սփիւռքը կը տարածուի աշխարհի բոլոր հորիզոններուն վրայ, «Ազդակ» օրաթերթի դերը աւելի ծաւալուն, աւելի անհրաժեշտ եւ հետեւաբար՝ անոր ծաւալի ընդարձակումը ինքնին վերելքի նշան է:

Կ'ողջունեմ այս վերելքը: Առ այժմ իրբեւ ծաւալում: Բայց յոյսով կը սպասեմ, որ ծաւալին հետ ներքին խտութիւնը եւ իմացական ճառագայթումը արդարացնէ ծաւալումը: Այսօր, մեր իմացական կեանքին մէջ դեր մը ստանձնելու կարողութիւնն ունեցող հասուն եւ երիտասարդ մտաւորականներու համախմբում մը ունինք Պէյրութի մէջ: Այդ ուժերը պէտք է, որ ճառագայթեն մեր մամուլի հորիզոններուն վրայ:

Մեր մամուլը տակաւին կը պահէ այն կոչումը, ինչ որ ունէին Թիֆլիսի «Յառաջ»ը, Պոլսոյ «Ազատամարտ»ը, Ամերիկայի «Հայրենիք»ը: Հրապարակագրութիւնը բեմ մըն էր, ուր նաեւ հայ գրականութիւնը, արուեստը եւ պատմութիւնը կը մատուցէին հայ ընթերցողներուն: Հայ ժողովուրդի զարգացման փուլը այդ ճամբաներէն կ'անցնի եւ այսօր աւելի մեծ անհրաժեշտութիւն մըն է մտաւոր ու հոգեկան կապը աշխարհացրիւ Հայութեան համար: Նաեւ հրամայական, որ այդ կապը զօդուի Հայաստանի մտաւոր շարժման եւ համազգային ամբողջական Հայութեան ըմբռնումին:

Կ'ուզէի, որ համոզուած ըլլան մեր ընթերցողներն ու նաեւ մամուլի վարիչները, թէ հայ ժողովուրդի կեանքի եւ զարգացման փուլերը ինքնայատուկ են եւ բնաւ նմանութիւն չունին պատմագրական փուլերուն մէջ եղող ուրիշ ազգերուն: Իսկ իրենց բնականոն վիճակն ունեցող ազգերէն բոլորովին տարբեր է:

Մենք կ'ապրինք ալեկոծ կեանք մը, եռուզեռ մը, երբեմն դժբախտ նահանջները մեզ կը յուսահատեցնեն, երբեմն փոքր յոյս մը վերակենդանութիւն կուտայ շրջաններուն: Ու այսպէս, ահա կէս դար է, որ մենք ճամբայ կը կտրենք թէ՛ Հայաստանէն ներս եւ թէ դուրսը... տարածուն Սփիւռքի մէջ:

Կէս դա՛ր:

Երեք սերունդներ անցած են այդ դաժան, շատ յաճախ դժբախտ, բայց երբեմն ալ վերելքի, կենսունակութեան եւ անմահութեան ծխածանումով:

Ուրիշ ազգերուն համար ժամանակները կը փոխուին, կեանքն ալ հետը կը փոխուի: Մենք՝ Հայերս, հակառակ երկար ճամբայ կտրած ըլլալնուս, նոյն տեղն ենք, միշտ ալեկոծ, միշտ վաղուան սպասող, միշտ հորիզոններուն կը նայինք՝ Արեւի ծագումը տեսնելու:

Այնքա՛ն զոհեր տուող հայ ազգը չմահացաւ, կեանքն ապրիլ ուզեց ամբողջական: Արեւներ ալ տեսաւ եւ կը տեսնէ, կեանքի վերելքներ ալ արձանագրեց եւ ուրախացաւ: Բայց... աչքը միշտ Արարատի գագաթին է եւ կը սպասէ, որ արեւին ծագումը տեսնէ Մասիսի ճերմակ սաղաւարտի վրայէն:

Ուրեմն, մեր ժողովուրդը ճամբորդ է, երկար ճամբայ դէպի իր լինելութեան ամբողջացումը:

Այսօր կրնամ վկայել, որ հաստատուն է անոր ուղին: Եւ մենք, այսինքն գալիք սերունդները պիտի տեսնենք Արեւին ծագումը:

Մեր ընթերցողներն ու մամուլի ներկայացուցիչները, եթէ իմ մտածումներուս թելին հետեւեցան, կարծեմ ըմբռնեցին, թէ մամուլը, գրականութիւնը, իմացական ճանաչումները հայ կեանքին մասին, անհրաժեշտ սնունդ են հայ ճամբորդին, որ իր վերելքը կը շարունակէ:

Մամուլի սնունդը շատ անգամ անզգալի է, առօրեայ վազք մըն է, բայց ընթերցողներն ու ընթերցում հայթայթողները վստահ կրնան ըլլալ, որ աւիշ մը կը ներարկուի մեր ժողովուրդի ապրելու տենչին, համոզում կը դառնայ, կամքը կը դարբնէ եւ կը յուսադրէ լաւատեսութեամբ նայիլ դէպի հեռու հորիզոնները, ուրկէ միշտ արեւ մը կը ծագի՝ ապրիլ ուզող ազգի մը համար:

Այս լաւատեսութեամբ շատ բան կրնան ընել ընթերցողները իրենց շրջանակը լայնցնելով: Մանաւանդ շատ բան կրնան ընել մեր մամուլի ներկայացուցիչները, եթէ գիտակցին, թէ, ամէն օր, իրենց կենսատու ներարկումներով՝ անմահութեան աւիշն է, որ կը փոխանցեն հայ մարդու սրտին եւ մտքին:

Ճամբայ կ'ելլէ «Ազդակ» ութ էջերու տարածքով: Ողջունելով տարածքը, յոյս ունիմ, որ յառաջիկային անոր զարգացումով եւ էական դերով այնպիսի՛ վերելք արձանագրէ, որ ես պարտաւորուիմ ողջունելու անոր խորութիւնը եւ բարձունքը:

Կը սպասեմ եւ կը յուսամ:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԳԻՏԷԻ՞Ք ԹԷ...

Գիտէ՞ք, թէ արտասահմանի հնագոյն գաղութներէն մէկն է եգիպտահայ գաղութը: Հին ժամանակներէն մնացած հատուկտոր արձանագրութիւններ կը վկայեն, թէ բաւական մեծ թիւով Հայեր բնակած են Եգիպտոսի մէջ աւելի 8–9 դար առաջ: Մատթէոս Ուռհայեցիի վկայութեամբ, ԺԱ. դարուն, այն է՝ 1075–1100 թուականներուն, «Բազումք ժողովեցան Հայոց յԵգիպտոս իբրեւ երեսուն հազար»: Եւ այս բազմութիւնը չէ եղած անգլուխ հօտ մը, գոնէ կրօնական-եկեղեցական գետնի վրայ, որովհետեւ այդ թուականներու կապակցութեամբ կը յիշուի անունը հայ հայրապետի մը՝ Տէր Գրիգորէս, որ «յելեալ յԵգիպտոս շրջեալ ընդ ամենայն անապատսն առաջին սրբոց հարցն եւ հաստատեաց անդէն զաթոռ իւր հայրապետութեան եւ կանգնեաց նորոգեաց անդէն զամենայն կարգ սուրբ եկեղեցւոյ եւ բազում փառս եւ մեծութիւն ընկալաւ ի թագաւորէն Եգիպտացւոց առաւել քան ի թագաւորէն Հոռոմոց» (Բիւզանդիոն): Ուռհայեցիի այս վկայութեան շարունակութեան մէջ կ'ըսուի, թէ «Տէր Գրիգորէս զկնի ժամանակաց ձեռնադրեաց կաթողիկոս զՏէր Գրիգոր զքուրորդին իւր»:

Տէր Գրիգորէսի ժամանակաշրջանին կը զուգադիպի յիշատակութիւնը՝ Տէյր էլ խէնդէք թաղի Ս. Գէորգ եկեղեցիին, որ Ղպտիներու կողմէ Հայոց տրուած է 1080ին: Ապա կը յիշատակուի 1169ին վերաշինուած Ս. Յակոբ անունով եկեղեցի մը՝ «Եգիպտոսի Այգեստան կոչուած վիճակին մէջ, Բլրոց մօտ»: Ու նաեւ Ս. Գրիգորի եւ Ս. Յովհաննու Մկրտչի անուններով յիշուող ուրիշ երկու եկեղեցիներ՝ 1164ին, Գահիրէի մերձակայ Տուրա գիւղին մէջ: Ապու Սահլ անուն հայ պատմագրին համաձայն, ԺԲ. դարուն, Եգիպտոսի հայ եկեղեցիներուն թիւը կը հասնէր 7ի: Եւ վերջապէս կը յիշատակուի գոյութիւնը Ս. Մարտինոս անունով եկեղեցիի մը, ուր, Կիլիկիոյ վերջին թագաւորը՝ Լեւոն Ե. եւ թագուհին՝ Մարգարիտ կ'աղօթէին, 1375ին Եգիպտոս գերի տարուելէ ետք, Հայոց կաթողիկոսին հետ: Այս եկեղեցիին մէջ է թաղուած Մարգարիտ թագուհին:

Եկեղեցիներէն զատ, Հայերը ունեցած են նաեւ վանքեր այդ թուականներուն (Ճերմակ վանք՝ Վերին Եգիպտոս, Ս. Սարգիս՝ Մաթարիայի ճամբուն վրայ, Գահիրէի մօտերը):

Եկեղեցիներու գոյութիւնը կ'ապացուցանէ բնականաբար գոյութիւնը հայ գաղութի մը, որ սակայն, անծանօթ պատճառներով, պակսած է դարերու ընթացքին: Այսպէս, Սիմէոն դպիր Լեհացի, որ Եգիպտոս այցելած է 1615ին, այդ օրերու գաղութին համրանքը ցոյց կուտայ մօտաւորապէս 200 տուն: Նոյն թուականներուն (1605), Գրիգոր Դարանաղցի եւս կը գրէ Եգիպտոս ապրող Հայերու մասին, բայց չի յիշատակեր անոնց թիւը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

«Գլխաւոր նորութիւնը՝ ամբողջ Մոսկուան զբաղեցնող, Բեզուխով կոմսի մահն է եւ անոր ձգած ժառանգութիւնը: Երեւակայեցէք, երեք իշխանուհիները չնչին բան մըն են ստացեր: Վասիլի իշխանը, ոչինչ, իսկ Փիէրը, ամբողջ հարստութեան ժառանգորդ եւ անկէ զատ օրինաւոր զաւակ ճանչցուած է. ուրեմն Բեզուխով կոմս եւ Ռուսիոյ էն խոշոր հարստութեան ժառանգորդ: Կ'ըսեն թէ Վասիլի իշխանը շատ ստոր դեր է խաղցեր այս գործին մէջ եւ Փեթերսպուրկէ վերադարձեր է չափազանց շփոթած: Կը խոստովանիմ, այս հոգեւոր կտակներու գործերէն բան մը չեմ գիտեր. միայն այս գիտեմ որ, այն վայրկեանէն երբ այդ երիտասարդը, որ բոլորիս յայտնի էր Փիէր անունով, Բեզուխով կոմս եղաւ եւ Ռուսիոյ էն աղէկ հարստութիւններէն մէկը ժառանգեց: Ես կը զուարճանամ դիտելով հարսնցու աղջիկ ունեցող մայրերու եւ աղջիկներու դէպի այդ պարոնը ունեցած վերաբերմունքի փոփոխութիւնը: Այդ պարոնը (փակագծի մէջ ըսեմ) միշտ ոչնչութիւն է թըւած ինծի: Երկու տարիէ ի վեր ամէնքը ինծի համար փեսացուներ ընտրելով կը զուարճանան եւ ահա Մոսկուայի ամուսնական ժամանակագրութիւնը զիս արդէն Բեզուխով կոմսուհի է հռչակեր: Բայց ինչպէս դուն ինքդ ալ կը հասկնաս, այդ ինծ համար երբեք ցանկալի չէ: Ի դէպ ամուսնութիւններու վրայ քանի մը լուրեր: Գիտե՞ս, որ մօտերս հանրային մօրաքոյր Աննա *Միխայլովնա մեծ գաղտնապահութեամբ վստահեցաւ ինծ յայտնել ձեզ ամուսնացնելու մտադրութիւնը: Փեսացունիդ Վասիլի իշխանի որդին՝ Անաթոլն է, զոր խելքի բերելու համար հարուստ եւ նշանաւոր աղջկան մը հետ ամուսնացնել կ'ուզեն եւ ծնողքներու ընտրութիւնը քու վրադ կեդրոնացեր է: Չեմ գիտեր դուն ինչպէս կը նայիս այս գործին, բայց պարտք կը համարիմ առաջուց քանի մը բան յայտնել ձեզ: Ան, ինչպէս կ'ըսեն, շատ գեղեցիկ է եւ մեծ խռովարար, անկարգ. ահա բոլորը ինչ որ անոր մասին գիտեմ:*

Զբաղակրատենք: Ահա երկրորդ թուղթը կը վերջացնեմ, իսկ մայրս սպասաւորը ղրկեր է որպէսզի Ապրաքսիններու մօտ ճաշի երթալու պատրաստուիմ: Ղրկած միսթիքական գիրքը կարդա, հոս մեծ յաջողութիւն կը վայլէ: Թէպէտ անոր մէջ տեղեր կան, որ մեր մարդկային թոյլ բանականութեամբ հասկնալ անկարող ենք բայց եւ այնպէս սքանչելի գիրք մըն է: Անոր ընթերցումը մարդու հոգին կը հանդարտեցնէ, կը վերացնէ: Մնաք բարով. յարգանքներս ձեր հօրը եւ բարեւներս օրիորդ Պուրիէնին: Սրտագին կը գրկեմ ձեզ:

«ԺԻՒԼԻԱ»

«Յ. Գ.— Ձեր եղբօր եւ անոր կախարդիչ կնոջ վրայօք տեղեկութիւններ տուր»:

Իշխանուհին խորհիլ սկսաւ, ապա ժպտեցաւ (որու միջոցին ճառագայթայի աչքերով լուսաւորուած դէմքը, բոլորովին կերպարանափոխուեցաւ) եւ յանկարծ ելլելով դանդաղութեամբ սեղանին մօտեցաւ: Թուղթ հանեց եւ ձեռքը սկսաւ արագութեամբ սահիլ: Նամակին սապէս պատասխանեց.

«Սիրելի եւ անգին բարեկամս, ձեր 13 թուակիր նամակը ինծի մեծ ուրախութիւն պատճառեց: Դուք դեռ զիս կը սիրէք, իմ սիրելի երազկոտ Ժիւլիաս: Անջատումը, որու վրայ դուք այդպէս վշտացած կը խօսիք, ինչպէս կ'երեւի, իր սովորական ազդեցութիւնը չէ ունեցած ձեր վրայ: Դուք բաժանման համար կը գանգատիք, բայց ես ինչեր պիտի ըսէի, եթէ համարձակէի. ես, որ զրկուած եմ ամէն բանէ ինչ որ թանկ է սրտիս: Ո՛հ, եթէ մեզ մխիթարող կրօնք մըն ալ չունենայինք կեանքը տոկալի տանջանք մը պիտի ըլլար: Ինչո՞ւ համար ինծի խիստ հայեացքներ կը վերագրէք, երբ ձեր դէպի երիտասարդը ունեցած զգացումներուդ, հակումներուդ վրայ կը խօսիք: Այդ խնդրին նկատմամբ խիստ եմ միայն իմ անձիս նկատմամբ: Ես այդ զգացումները կ'ընդունիմ ուրիշներու քով, եւ եթէ չեմ խրախուսեր, չեմ ալ դատապարտեր: Միայն, իմ կարծիքով, քրիստոնէական սէրը, սէր դէպի մերձաւորը, սէր դէպի թշնամիդ՝ շատ աւելի արժանաւոր, քաղցր եւ բարձր է, քան այն զգացումը որ երիտասարդ անձի մը գեղեցիկ աչքերը կրնան յարուցանել երիտասարդ, բանաստեղծական եւ սիրալեղ աղջկան մը սրտին մէջ, ինչպէս որ դուք էք:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Աստղիկ Հրաչեան, Տէր եւ Տիկին Ցերոփ Հրաչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Տավուտեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան, Պ. Յովհաննէս Հրաչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փօլատեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Պանտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խորէն Նազարէթեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրաչեան եղբայր և զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Ազգին Սապունճեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Նաթանեան Նաթան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Փուջեան, Տէր եւ Տիկին Այվազեան (Պոլիս), այրի Տիկին Հռիփսիմէ Խոստիկեան եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Արամ Պետիկեան եւ Շահպազեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի 13 Դեկտ. յետ պատարագի, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՈՂԲ. ԱՐՇԱՒԻՐ ՀՐԱՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգողներուն:

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Երջանիկ Պետրոսեան (Պեսանքուէն) իր ամուսնոյն Երուանդ Պետրոսեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Տէր եւ Տիկին Գամեր Գարամաճեան, իրենց զարմիկին՝ Պետրոս Ալանկիւլեանի մահուան 4րդ տարեդարձին առթիւ, կը նուիրեն 30 Ֆր. Կարմիր Խաչին եւ 30 Կապոյտ Խաչին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Գաբրիէլ Բարատեանի մահուան տխուր առթիւ (յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Դեկտ. 7ին Հայ Աւետարանական ժողովարանին մէջ) Պոնտիէն Պալեան ընտանիքը փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրէ Մարսէյլի Մշակ. Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 «Յառաջ»ին:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտ. 12 ժամը 8,30ին

SALLE PAUL FARALICQ, Rue Yves Toudic (Métro République)

Կը նախագահէ ընկ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ կը մասնակցին.— Օր. Օր. Անի Տէմիրճեան, Նայիրի Արքէլեան *եւ* Նատին Քէօլչէեան, *երգ եւ արտասանութիւն: եւ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ:*

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռմէի Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի, ողբ. Տիկին Թուրֆանտա Քաջունեանի մահուան առթիւ.—

Թէճիրեան ընտանիք, Ղուկասեան—Թէճիրեան (Փարիզ) 50ական Ֆր., Յարութիւն Կարապետեան եւ Վարդան Քիւրքլեան 20ական, Աւետիս Քաջեան, Համբարձում Քաջեան, Ալեքսան Պապայեան, Աղայեան Վաքօ, Կիւլեան ընտանիք, Թադէոս Ադամեան, Յովհ. Կուտուզեան եւ Ադամեան Անտրէ 10ական եկեղեցիին, Ծերուկեան ընտանիք 50 դպրոցին, Թէճիրեան ընտանիք, Ղուկասեան – Թէճիրեան 50ական Կ. Խաչին, Արամ Տէրտէրեան 20, Ալեքսան Պապայեան 10 Հայ Մշ. Տան. Ղազարոս Կիւլեան 20, Թէճիրեան ընտանիք 50 Մուրատ Ռափայէլեան Վարժարանի Միութեան, Պօղոսեան ընտանիք 50 Թաղի աղքատներուն: Թաղականութիւնը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ննջեցեալի պարագաներուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9,30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, դպրոցի սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ներկայանալ անդամատետրով:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20:30ին Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կը պահանջուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆԻ ԿՈՂՄԷ

12 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ արշալոյս, Օթէլ Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՄԻՋԱՎԱՅՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անցեալ տարուան հրապարակ ելած Թոմպալաներու Թիւած Տոմսակներու համար դիմել Միութեան գրասենեակը՝ 7 *Ռիւ Փափէր,*

Հեռաձայն 54-16-50

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն կը տօնէ Դաշնակցութեան 80ամեակը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին Ռիւ Ժէի Սէն Լուի սրահը (Կրընոպլը):

Կը խօսի ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին Նոր Սերնդականներու կողմէ:

×

ՍԷՆ – ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին Սալ տէ Ֆէթի *մէջ, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Վրացեան խումբին եւ հովանաւորութեամբ Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին:*

Կը նախագահէ ընկ. Ս. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր:

ԷՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

*Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութեան ընկերահամակրական հաւաքոյթը Կիրակի 13 Դեկտեմբերին ժամը 15էն մինչեւ 19, Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17, Ռիւ Պլէօ, Փա*րիզ, Մէթրօ Քատէ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պատուասիրութիւն:

Կը հրաւիրուին Էսաեանցիներ եւ համակիրներ:

Ծախքերու մասնակցութիւն 8 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 12 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը Կիրակի, Դեկտ. 13 ժամը 15ին Իսի, Քաֆէ Սփոր, Ռիւ տըլա Տէֆանս:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ 12 Դեկտ. երեկոյեան ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ. Ա) 29րդ Պատգ. ժողովի զեկուցում: Բ) Կեդր. վարչութեան թիւ մէկ շրջաբերականի ընթերցում: Գ) Լոյս տեսած Միութեանս 1971ի օրացոյցը եւ ընթացիկ հարցեր: Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Վարդանեան Վարդուշ Աղիբեկի կը փնտռէ իր ամուսինը Բայազէտի շրջանի Սարուխանցի Զիչոյեան Վանիկի. հօր անունը Երուանդ, կորսուած հայրենական պատերազմին:

Տեղեկացնել.

Madame Mousseyan Chouchan
44, Av. Boileau, Bat. 1, Bois l'Abbé
94 - Champigny S./M.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ՅԱԿՈԲԱՅ ՄԾԲՆԱՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ մերազն ժողովուրդին թէ այս Կիրակի Ս. Յակոբայ տօնին առիթով, տեղի պիտի ունենայ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, զոր պիտի մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Յետ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Պալաքեան Սրբազանի, *բարերար* Ասպ. Վահան Խորասանճեանի, Յակոբ Մաղաքեանի, Տոքթ. Սիվրիհիսարլեանի, Թահթաճեանի, Տիրան Թէքէեանի, Արամ Թէքէեանի, Վահագն Սահաթճեանի *եւ* Եռուֆ Արմէնի *հոգիներուն համար:*

Պատարագի աւարտին Յակոբ Եպիսկ. կ'ընդունի ներկաներու շնորհաւորութիւնները իր անուան տօնին առիթով:

ԼԻՈՆ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Այս Կիրակի, եկեղեցւոյ անուան տօնին առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը մատուցանէ

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագը կ'երգէ «Կոմիտաս երգչախումբը» ղեկավարութեամբ Պ. Օֆլազի, երգեհոնի ընկերակցութեամբ Օր. Ո. Ֆէլլահեանի:

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Լիոնի եւ շրջաններու մէջ ծառայող հանգուցեալ եկեղեցականներու Ազգ. Միութեան եւ անոր հովանիին տակ ծառայած գործիչներու կըրթական մշակներու եւ դպրաց դասու անդամներու յիշատակին:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Կիրակի 13 Դեկտ. Պուլ. Օտտոյի Հայոց եկեղեցւոյ պաշտպան՝ Յակոբ Մծբնացիի տօնին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ, կը քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ Թաղին հոգեւոր հովիւ ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ:

Մատաղօրհնէքի մասնակցիլ փափաքողները թող հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

Disques Vogue

Եթէ կը փափաքիք ամբողջացնել ձեր հաւաքածոն
ՎՕԿ Ընկերութիւնը կը ներկայացնէ վերջին նորութիւնը եւ ամբողջական ցանկը ցարդ հրապարակուած երգապնակներու, հեղինակութեամբ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

1 — TRIO *(նուանուագ) սրինգ, քլարինէթ և դաշնակ*

2 — TRIO *(նուանուագ) երկու սրինգի եւ տաւիղի համար*

Nº 526 (20103) — «ՀԱՅ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԵՐ»
Գարուն Երեւան, Եայլի, Թաթարական պար, Օրօր, Ալագեազ, Նազ պար, Ազրպէյճանի, Պիլիպի, Գերիներու երգ, Կաքաւիկ, Եարօ ճան, Քանաքեռ, Ղայթարմա, Քիզ նման, Լէզկինքա

Nº 527 (20136) «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
Հայրենիք, Էրզրում, Զով գիշեր, Կայնել ես, Տարօն, Արի Սէյրան, Լալա եարս, Ետ-առաջ, Պանդուխտի երգ, Շօղի, Մարալէ, Վարդավառ

ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

20157 *(Յուլք Հայաստանի* — 199 *(Հայաստան)* — 20167 *(Պտոյտ Հայաստանի մէջ*
20172 *(Հայկական երեկոյթ)* — 20181 *(Վիպական Հայաստան)* — 182 *Կովկաս*
20176 *(Սէնֆոնիք նուագի գործեր)* — 714 *(Երազներու շարք)*
442 *(Եկմալեան պատարագ)* — 451 *(Կոմիտասեան պատարագ)*
20169 *եւ*20175 *(Գանձարան Հայ Եկեղ. երաժշտութեան, Տօնական օրերու)*
001 *(Լիզ Սարեանի տասը երգերը)* — 409 *(Թափուր Գարեգին)*:
Ստանալու համար դիմել Ա. Պարթեւեանի 14, Rue Petit, Paris (19e) — 208.99.22

Առաքում contre remboursement — *Գին* 30 *Ֆրք.*

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեանն եւ օծման 13րդ տարելիցը կը տօնուի Կիրակի Դեկտեմբեր 13ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Մասնաւոր հոգեհանգիստ՝

ՋՕՐ. ՇԱՌԼ ՏԸ ԿՕԼԻ յիշատակին:

Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց յիշատակին: Երգեցողութեան կը մասնակցին մայր եկեղեցւոյ դպիրներ: Սկիզբ պատարագի ժամը 10,30:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՏՕՆԱԾԱՌ

Կիրակի, 13 Դեկտ. ժամը 16,30էն սկսեալ:

Ճաշ, վիճակահանութիւն, անակնկալներ եւ ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ:

Մասնակցութեամբ Նաւասարդ պարախումբին, Ժերար Մելքոնեան ու Պետիկ Պետիկեան նուագախումբերուն եւ վարժարանի աշակերտութեան:

Կաղանդ Պապան ճոխ նուէրներով պիտի վարձատրէ սրահին մէջ ներկայ եղող բոլոր մանուկները:

Մուտքը ազատ է:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ
HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50
ՇԱԲԱԹ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 12 DECEMBRE 1970
LE NUMÉRO 0,50 F.
46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.989
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
46e ANNÉE — No 11.989

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓԱ՜ՌՔ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ութ տասնեակ տարիներու բեղուն վաստակով բեռնաւոր՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ճակատը բարձր կը ներկայանայ հայ ժողովուրդին, որուն ծոցէն է ծնած:

Ութսուն տարի առաջ հոյլ մը մտաւորականներ հիմը դրին այս կազմակերպութեան, որ չուտով արմատ բռնեց Հայութեան բոլոր խաւերուն մէջ՝ Կովկասէն մինչեւ Նոր Աշխարհ:

Քանի՜ տարիները սահեցան, ա՜յնքան ծաղկեցաւ եւ ուռճացաւ: Այսօր դարձած է ութսունամեայ հաստաբուն կաղնի մը, որ անսասան կուրծք կուտայ ամէհի փոթորիկներու:

Երիտասարդ տարիքէն ծիլեր արձակեց: Իր չուրջ համախմբեց մեր մայրերն ու քոյրերը՝ հայ կինը լծելով հայրենասիրական աշխատանքի: Իրեն կապեց երիտասարդութիւնը, դաստիարակեց զայն ազգային ոգիով, թարմ ուժերով միշտ կենդանի պահեց կազմակերպութիւնը:

Իտէալ մը տուաւ դարաւոր ստրկութեան տակ տառապող Հայութեան: Ազատ, սեփական հայրենիքի գաղափարականը դարձուց նպատակ:

Զէնք տուաւ գիւղացիին, մշակին ձեռքը՝ պաշտպանելու համար Հայուն անձը, ինչքն ու պատիւը:

Սորվեցուց արիւն թափել՝ յանուն ազատութեան:

Իր հազարաւոր հայդուկներն ու մարտիկները լեռ բարձրացան կռուելու համար:

Իր մտաւորական ընտրանին առաջին զոհն եղաւ Մեծ Եղեռնին:

1915–1920, Հայոց նոր պատմութեան ճակատագրական օրերուն, յոյս ու կորով ներշնչեց տարարախտ Հայութեան: Կազմակերպեց հայկական դիմադրութիւնը,— կամաւորական գունդերն ու կանոնաւոր բանակը:

Իր չուրջ համախմբելով Հայութեան բոլոր տարրերը, 1918 Մայիս 28ին ստեղծեց Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը, իբրեւ հետեւանք արարատեան դաշտի օրհասական կռիւներուն:

Երեսուն ամիս չնչեց ազատ Հայաստանը: Հայութիւնը վայելեց անկախութեան բարիքները հայրենիքի եւ սփիւռքի մէջ:

Յիսուն տարիէ ի վեր տարագիր՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը արտասահմանի մէջ լծուած է հայապահպանման նուիրական աշխատանքին: Դարձած է առաջնորդ ու ղեկավար աշխարհացրիւ Հայութեան, իր մամուլով, կրթական հիմնարկութիւններով եւ քոյր կազմակերպութիւններով:

Դաշնակցութիւնն է, որ յիսուն տարիէ ի վեր տէր ու պաշտպան է կանգնած Հայկական Դատին, զոր կը հետապնդէ կարելի բոլոր միջոցներով:

Ինչպէս երէկ երեսուն տարի հայրենիքին մէջ, այսօր ալ կէս դարէ ի վեր սփիւռքի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կանգնած է հայ ազգի կողքին, իբրեւ հարազատ արտայայտիչը անոր քաղաքական ու ազգային բաղձանքներուն:

Փա՜ռք Դաշնակցութեան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՑՈՅՑԵՐ ՖՐԱՆՔՈՅԻ ԴԷՄ

25էն 50 հազար կը նկատուի ցուցարարներու թիւը Հինգշաբթի իրիկուն Շան զ'Էլիզէի ցոյցին, կազմակերպուած ձախ շարժումներու հրաւէրով: Թիւը անշուշտ կը տարբերի ըստ աղբիւրներուն, այլ խօսքով 25 հազար է ըստ ոստիկանութեան եւ 50՝ ըստ կազմակերպիչներուն, կը մնայ միջին մը գտնել իրականութեան մօտ ըլլալու համար: Ցուցատախտակներն ու նշանախօսքերը սովորական նախադասութիւնները կը կրեն «Ֆրանքօ մարդասպան», «Ազատութիւն Սպանիոյ», «Անկցի ֆրանքիստ հալածանքը» եւայլն:

Ոչ ոք անշուշտ կրնայ չվրդովիլ ի տես Պուրկոսի դատավարութեան, բայց որքան աւելի լաւ կ'ըլլար եթէ Իւմանիթէ նոյն «առարկայական» ընթացքով վրդովէր սթալինեան «դատավարութեանց», կամ Փեշտայի եւ Փրակայի սեւ օրերուն ատեն եւ ազատութեան մասին չի քարոզեր այնպիսի օր մը երբ Սոլժենիցին ազատութիւնը չունի մինչեւ Սթոքհոլմ երթալու:

Ցուցարարները չեն կրցած մօտենալ սպանական դեսպանատան (Ավընիւ Ժորժ Ե.) որ պաշտպանուած էր ոստիկանական ուժերուն կողմէ:

Նոյնանման ցոյցեր տեղի ունեցած են Թուլոն, Լիոն, Ռուան եւ Կրընոպլը:

Մինչ ցոյցերը կը շարունակուին, Ուրբաթ առաւօտ դեռ ծանօթ չէր Պուրկոսի Պատերազմական Խորհուրդի վճիռը: Խորհուրդին անդամները գիշեր-ցերեկ նիստի նստած են եւ նոյնիսկ անկողին, պարենաւորում բերուած են դատարան: Նման երկար քննութիւն վճիռ մը տալէ առաջ աննախընթաց է Ֆրանքոյի Սպանիոյ մէջ:

Սան - Սեպասթիանի գերման հիւպատոսէն լուր չկայ: Ինչպէս գրած էինք երէկ կինն ու զաւակը Պալին դիմած են որպէսզի միջամտէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկած է որով գործադուլը արգիլուած է մինչեւ Մարտ 1: Այս օրէնքին իբրեւ հետեւանք երկաթուղիի չորս սենտիքաներէն 3ը՝ չեղեալ համարեցան գործադուլի հրահանգը զոր տուած էին: Աշխատավարձքերը 13,50 առ հարիւր յաւելում ստացան:

ՍԹՈՔՀՈԼՄԻ մէջ պաշտօնական հանդիսութիւններով, 1970ի Նոպէլեան մրցանակները յանձնուեցան: Միակ բացական խորհրդային գրագէտն էր՝ Սոլժէնիցին, որ վախնալով որ ետ չեն ընդունիր զինք, նախընտրած էր մնալ Խորհ. Միութիւն: Ընկալեալ սովորութեան համաձայն, մրցանակի յանձնումին առթիւ շուէտացի ակադեմական մը կը դրուատէ մրցանակի արժանացած անձին գործին արժէքը: Քարլ Կիերով, շուէտացի ակադեմականը խօսած է Սոլժէնիցինի գրականութեան արժէքին մասին մէջբերելով «Պրաւդա»յի 1962ի յօդուածէն գլուխ մը, ուր խորհրդային թերթը «խոր մարդկայնականութիւն» կը գտնէր գրագէտին «Մէկ օր Իվան Դենիսովիչի կեանքէն» ծանօթ գործին մէջ: Յետագային խորհրդային մամուլը դատափետեց գրագէտին նոյն գործը իբրեւ հակախորհրդային քարոզչութիւն: Նոպէլեան մրցանակները կիսաթավ Ատոլֆ Թագաւորին ձեռքով յանձնուեցան: Խաղաղութեան մրցանակը տրուեցաւ Օսլոյի մէջ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ ժողովուրդի դարաւոր անցեալը ազատագրական վսեմ խոյանքներու եւ դիւցազնական սխրագործութիւններու ամբակուռ շղթայ մըն է: Պատմութիւն մը, որ արձանագրուած է դիւցազնատիպ հերոսներու նուիրական արիւնով:

Այդ արիւնալի այլ փառահեղ անցեալի անքակտելի օղակը կը կազմէ, իր մռայլ եւ լուսաւոր էջերով, մեր պատմութեան վերջին հարիւրամեակը, որուն 80 տարիները պայմանաւորուած եւ իմաստաւորուած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան գոյութեամբ:

Խաւար դարեր անթիւ վէրքեր կուտակած էին մեր ժողովուրդի հոգիին եւ մարմնին վրայ:

Հզօրները իրենց միջեւ բաժնած էին մեր հողը:

Ազգը դարձած էր խճանկար՝ տարանջատ բազմութիւններու — արեւելահայ եւ արեւմտահայ հատուածներով: Դեռ աւելին՝ կրօնական դաւանանքներ եւ աշխարհագրական սահմաններ, յարանուանական եւ հայրենակցական գիծով, բաժանման վիհեր ստեղծած էին մեր ժողովուրդին մէջ:

Կարճ՝ թանձր խաւար եւ զաւադիր ուժեր: Ամենուր:

Եւ յուսաբեկ բազմութիւններ, հայկական լեռնաշխարհի մէջ թէ այլուր:

Ճնշուած ժողովուրդը յոյսի կը սպասէր, հալածական ժողովուրդը՝ լոյսի, խաւարը ճեղքելու եւ իր պատմական երթը շարունակելու համար:

Երթ մը, որ ընդհատուած էր, մահասարսուռ դարերու արձանագրութեամբ, հայ իրականութեան մէջ:

Յոյսի եւ լոյսի աղբիւր հանդիսացաւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը 1890ին, երբ հրապարակ ելաւ ղեկավարելու ժողովուրդի մը պայքարը՝ ի խնդիր իր գոյութեան: «Այսօր, գրուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդրանիկ մանիֆեսթին մէջ, Հայոց Հարցը նոր շրջանի մէջ է մտնում: Դարերից ի վեր ստրուկ Թրքահայաստանը ազատութիւն է պահանջում: Հայը, որ դեռ երէկ, շլինքը ծռած, Եւրոպայից օգնութիւն էր աղերսում, այսօր համոզուելով, որ օտարի վրայ դրած յոյսը ցնորք է, վճռել է իր ձեռքով պաշտպանել իր իրաւունքը, իր կայքը, պատիւը, ընտանիքը»: Հետեւաբար՝ «Համախմբուե՜նք, Հայեր, եւ քաջութեամբ առաջ տանենք հայրենիքի ազատութեան սուրբ գործը»:

Ալիշաններու, Րաֆֆիներու, Նալբանդեաններու, Քաթիպաներու եւ այլոց պատգամն էր, որ Դաշնակցութեան ձայնով կը փոխանձուէր հայ ժողովուրդին՝ գիւղացի թէ քաղաքացի, անուս թէ մտաւորական, հաւասարապէ՛ս:

Եւ այսպէ՛ս է, որ հայկական լեռնաշհի վրայ մենք ունեցանք ֆէտային, ազատամարտիկներու շքեղ փաղանգը, որ եկաւ փոխարինելու ճակատագրապաշտ, ստրուկ եւ հլու դարձած Հայու տիպարը:

Խանասորեա՜ն սերունդ: Նման Մամիկոնեան ադնուատոհմին: Ազատութիւն կամ Մահ: Կարմիր դրօշ՝ խորհրդանշան ազգային ազատագրութեան եւ ընկերային հաւասարութեան: Եւ ազգերու եղբայրակցութեան հաւասար իրաւունքներով:

Գրել հայ ժողովուրդի վերջին 80 տարիներու պատմութիւնը՝ նոյն ձեւով պիտի թէ պիտի նշանակէր գրել Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը: Որովհետեւ՝ բոլոր ճակատներու վրայ — զինուորական, մշակութային թէ այլ — մեր կազմակերպութիւնը մնաց առաջնորդ եւ դրօշակիր: Նախաձեռնարկ եւ կազմակերպիչ: Այլ մանաւանդ եղաւ ժողովուրդին հետ՝ ղոմերէն, հիւղերէն մինչեւ մարտի դաշտերը: Սուլուխէն մինչեւ Սարդարապատ: Խրճիթներէն Խորհրդարան: Մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան պատասխանատու դիրքերու վրայ:

Սարդարապատով փրկուեցաւ հայրենի փոքր հողաչերտ մը, եւ ապահովուեցաւ Հայաստանի անկախութիւնը: Հայաստանի Հանրապետութեան կարճատեւ գոյութեամբ վերջնապէս ձեւ և մարմին առաւ մեր պետականութիւնը, իր ուրոյն սահմաններով եւ, մանաւանդ, իր հայկական անվիճելի եւ անբեկանելի դիմագիծով:

Վէմ մը, որուն վրայ հայ ժողովուրդը իր ծով քրտինքով եւ խինդով, արցունքով եւ տառապանքով, այնուհետեւ, քար առ քար կը բարձրացնէ իր շէնքը, դարձնելու համար զայն, յետագային, շքեղ ապարանք մը:

1921էն ցայսօր տարագիր՝ Դաշնակցութիւնը լծուեցաւ հայապահպանումի նուիրական այլ դժուարին գործին, իր հողէն եւ ջուրէն հեռու: Տարասփիւռ:

Արտասահմանի հայ կեանքն եւս շաղախուած եւ զօդուած է Դաշնակցութեան պատմութեան հետ:

Աւելի ճիշդ՝ այդ զոյգ կեանքերը կը կազմեն միասնական ամբողջութիւն մը:

Այլ մանաւանդ պէտք չէ մոռնալ, որ միջազգային եւ ապազգային վարդապետութեան մը քարոզչութեան դէմ անհաւասար պայքար մղեց մեր կազմակերպութիւնը, որպէսզի հայ մարդու հոգիին մէջ արմատ չդնեն հայրենիքն ու ազգը ժխտող սկզբունքները: Դաւանանքները:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 80ամեակին առթիւ հպարտաբար երեւոյթ է մեզի համար հաստատել, թէ հայ ազատագրական պայքարին արդասիքը հանդիսացաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որուն հիմերուն վրայ, այսօր, կը դարբնուի, մեր ժողովուրդին անօրինակ ճիգով եւ տաղանդով, Հայութեան լուսաւոր ապագան: Իսկ ապազգային ըմբռնումները՝ բախելով ամուր պատնէշներու, ընդդրկած են չմոլոր:

Նշանաբանը կը մնայ նոյնը նաե՛ւ այսօր: Պայքար՝ յանուն ազգային գոյատեւման, արտահայաստանի մէջ, արեւելեան եւ արեւմտեան աշխարհներու մէջ, հաւասարապէս: Նիւ Եորքէն Մոսկուա: Միջին Արեւելքէն Եւրոպա:

Այլ մանաւանդ անդուլ եւ յամառ պայքար ի խնդիր մեր իրաւունքներու վերահաստատման: Սեւրի Դաշնագրի տրամադրութեանց իրագործման:

Ամբողջական Հայաստանի իրականացման, ազատ կարգերու եւ անկախ գոյավիճակի պայմաններու մէջ:

Առաւել՝ ժողովրդավարական կարգով:

Կեցցէ՛ Հայրենիքը,

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը,

Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

Հանդիսաւոր տօները չեն որ պիտի բացատրեն Դաշնակցութեան իմաստն ու արժէքը։ Ոչ ալ ճառերն ու երգերը։

Աւելի խոր, աւելի խօսուն եւ աւելի տոկուն քան բոլոր ճառերն ու երգերը, մենք ունինք պատմութիւնը մեր կեանքին։ Պատմութիւնը ամէն օրուան։ Եւ ամէն տեղի։

— Լսէ՛, ընկեր, այս կայանին մէջ, վրանի մը տակ էր որ դրինք հիմը մեր կազմակերպութեան, 1923ին։ Անձրեւ, ցեխ։ Վրանը՝ կարկտան, մենք՝ փախըստական, մեր հագուստը՝ ցնցոտի։ Եւ ահա կը տեսնէք պատկերը, — Շրջ. Կոմիտէ, Պատ. Միութիւն, խումբ խումբ ընկերներ, նոյնիսկ ընկերուհիներ։

— Եօթը հոգի էինք մենք ալ, մեր կայանին մէջ։ Ժողով՝ փուռի մը անկիւնը։ Ժողովուրդը տակաւին չունէր գլուխը դնելիք տեղ մը։ Տարին չանցած, արդէն կը հաշուէինք 120 ընկեր։

Եւ կայաններ կան ուր մեր ընկերները մինչեւ ութ քիլոմեթր ճամբայ կը քալէին, ժողովի երթալու համար։

Եւ ութ տարին մեծ փոփոխութիւն մը չէ բերած անոնց կեանքին մէջ։ Գիւղէ գիւղ պտոյտ՝ մէկուկէսէն երկու ժամ հեռաւորութեամբ, ժողովի համար (Մակեդոնիա)։ Ժողով՝ փլփլած տան մը անկիւնը, ուր ո՛չ աթոռ կը գտնուի, ո՛չ նստարան, ուր մոմն անգամ դուրսէն կը բերեն (Կրետէ)։ Եւ մոմի լոյսով ժողով։ Ժողով՝ հոգիւ դարձած աշխատանքէն, գիշերուան ժամը 11ին, աշխատաւորի գոգնոցը վրան։

Դաշնակցութիւն, Դաշնակցական գործ՝ այնպէս ինչպէս քառասուն տարի առաջ, սարի մը ստորոտը, մարագներու կամ գիւղերու կամ քարայրներու մէջ։ Դաշնակցութիւն՝ առանց սեթեւեթի։ Առանց փողկապի եւ ձեռնոցի։ Կուրծքը բաց, ձեռքերն ու երեսը մրոտ, մազերը խառն ի խուռն։ Եւ բարի, բարի՜ աչքերով։

×

Դաշնակցութեան գլխաւոր ուժն անոր մէջ է որ, գիտցաւ, կրցաւ միշտ մնալ պատնէշին վրայ, հակառակ բոլոր փոթորիկներուն, որոնք ամէնէն առաջ կ'իջնէին իր գլխուն։ Մանաւանդ իր յեղափոխական աշխատաւոր շարքերու գլխուն։

Դաշնակցութիւնը շատոնց թաղուած կ'ըլլար, առանց այդ բարի եւ արի բազմութեանց, որ գունդագունդ լեցուցեր են եւ կը լեցնեն, տակաւին իր շարքերը, ամէն ժամանակ եւ ամէն տեղի մէջ։

Փոթորիկներու պահուն ալ, ինչպէս վրիպումի վայրկեաններուն, այդ նոյն բազմութիւնն է որ կը մնայ պատնէշին վրայ։ Կամ կը պահէ մեզ կանգուն՝ պատնէշին վրայ։

Առաջին իսկ օրէն հայ գիւղացին իր ճակատագիրը կապեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ։

Հայ մշակը իր ամէնէն սրբազան երդումը կատարեց Դաշնակցութեան զինանշանին վրայ։

Եւ փոխադարձաբար, Դաշնակցութիւնը ամէնէն աւելի ներշնչուեցաւ ու գործեց գիւղին մէջ։ Եւ գիւղին համար։

Գիւղէն, սարէն էր որ մեր կուսակցութիւնը արշաւեց դէպի քաղաքները, իր խիզախ եւ խրոխտ կերպարանքը պարտադրելու պողոտաներուն վրայ։

×

Այս երկրին բարբարոս դէմքերէն մէկը յայտարարած է, ճակատագրական պահու մը.

— Պիտի կռուիմ Փարիզի առջեւ. պիտի կռուիմ Փարիզի մէջ. պիտի կռուիմ Փարիզի ետին։

Քառասուն տարի յետոյ ալ, Դաշնակցութիւնը կը յայտարարէ, նոյնքան անողոք վճռականութեամբ.

— Պիտի կռուիմ թշնամիներուն առջեւ. պիտի կռուիմ թշնամիներուն մէջ. պիտի կռուիմ թշնամիներուն ետին։

Ինչ որ կը նշանակէ, — պիտի կռուիմ բոլոր ճակատներուն վրայ, յանուն այս ժողովուրդի փրկութեան։ Յանուն հայրենիքի ազատութեան։

Թո՛ղ չմեղադրեն մեզ արիւնախանձ արարքներով։ Եւ ոչ ալ յետամնաց, ժամանակավրէպ ունակութիւններով։ Գիտենք թէ ո՛ւր ենք։

Մե՛նք ալ տեղեակ ենք «աշխրքի բաներուն»։ Այո, պարոններ, այս աշխարհը բոլորովին ո՛ւրիշ բան է։

Եւ սակայն, այս գիտակցութիւնն իսկ մեր վրայ կը դնէ պարտք աւելի ամուր կենալ պատնէշին վրայ։ Աւելի արթուն եւ աւելի աշխոյժ։

Ի՞նչ կը քարոզէին, կամ կը փորձէին կատարել մեր անդրանիկները 40 տարի առաջ։

— Հաւաքել յեղափոխութեան, ազատագրութեան ցիրուցան, պատահական, յաճախ հակամարտ կայծերը եւ վերածել մէկ խուրձի, ուղղելով մէկ նպատակի.

— Ազատութիւն եւ Հայրենիք։ Մէկ դրօշի տակ համախմբել բոլոր հալածական, աշխատաւոր եւ ռազմունակ տարրերը։ Զարին հանդէպ դառնալով երկու անգամ աւելի չար, զարնել՝ զարնողին։ Ներշնչել ինքնավստահութիւն եւ ապրելու կամք։ Մաքրել խանութպանի եւ փերեզակի արատը, պատրաստելու համար քաղաքացին։ Քակել, քանդել բոլոր տեսակի շղթաները։ «Բանուոր հօտը» դարձնել ժողովուրդ, հատուածները՝ մէկ ամբողջութիւն։ Ժողովուրդին հարիւրին 80ը ըլլալով մշակ — բուն բանուորը յետոյ ունեցանք — ձեւակերպել եւ պաշտպանել անոր իրաւունքները։ Կազմակերպել, կարգ կանոնի վարժեցնել արի, չարքաշ այլ «պաշըպօզուք» բազմութիւնները։

Այս բոլորը եւ դեռ ուրիշ առաջադրութիւններ՝ անշուշտ հայրենիքի համար։ Հայրենիք եւ ազատութիւն ստանալու, կազմակերպելու համար։

Ո՞վ կրնար պնդել, թէ ամբողջովին իրականացած են այս բոլորը։ Թէ մենք «անելիք չունինք այլեւս»։

Եւ ո՞վ կրնար, առանց վտանգելու իր պարկեշտութիւնը, յայտարարել թէ կա՛ն ուրիշ ուժեր որոնք ընդունակ են եւ պատրաստ՝ աւրարար գլուխ հանելու այդ աւանդը։ Նոյնիսկ անոր մէկ մասը։

Սնապարծութեան տօն չէ Դաշնակցութեան Քառասնամեակը։ Ոչ ալ աժան պատեհութիւն՝ փող հնչեցնելու եւ թմբուկ զարնելու։ Դաշնակցութեան օր մը այս ալ, քառասնամեակով ճոխացած։

Քառասուն տարուան զինուորութիւնը չէ փրկած մեզ՝ մեր յանձնառութիւններէն։

Աւա՜ղ մը կայ սերունդէ սերունդ փոխանցուած, եւ մենք պատնէշին վրայ կը մնանք ոչ միայն մեր հիմնական ծրագով եւ առաջադրութիւններով, մեր կենդանի խօսքով ու գործով, մեր արու կերպարանքով եւ պայծառ աչքերով, այլեւ իբրեւ հատուցում ուրիշներու անյատակ տգիտութեան եւ քստմնելի ապիկարութեան։

×

... Քառասնամեա՜կ։ Երկունք մը՝ զարհուրելի եւ աննման։ Առիւծի մռունչ՝ անդնդախոր վերիվայրումներով։

Ողջո՛յն այն Թանկագին փաղանգին որ անխնայ սպառ դրաւ իր միտքն ու սիրտը, չնչապատ իյնալով ազատութեան ճամբուն վրայ։

Եւ համբոյր այն անհամար եւ անանուն քաջերուն որ Դաշնակցութեան դրօշին տակ, կամ Դաշնակցութենէն առաջ, կամ անոր հետ զուգընթաց, կամ ուրիշ դրօշի տակ, կռուեցան մինչեւ վերջին շունչը, ազատութեան եւ հայրենիքի կարօտով։

21 Դեկտ. 1930 Շ.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

Բազմիմաստ է Դաշնակցութեան Օրուան խորհուրդը։

Կերտուած է ան պատուանդանին վրայ պատմական մեր նորագոյն անցեալի հերոսական շքեղանքին։ Շքեղանք մը՝ առանց որուն շատ բան պարպուած պիտի ըլլար Հայոց Պատմութենէն։

Դաշնակցութիւնը սակայն լոկ պատմական երեւոյթ մը չէ։ Անիկա, հոգեբանական եւ գաղափարաբանական տեսակէտէ, ամենահարազատ արտայայտութիւնն է Ցեղափոխական Հայութեան հոգեբնախօսական կառոյցին։ Ան իր մէջ կը մարմնաւորէ այդ կառոյցին ամենահիմնական յատկանիշները, — ազատութեան պաշտամունք, հոգեկան արիութիւն, ազգային հպարտութիւն։ Անոր նկարագրային ամենացայտուն գիծերը, — գաղափարապաշտութիւն եւ մարտունակութիւն, — առաքինութիւններ են, որոնք հայ ժողովուրդինն են եղած, իր փառապանծ պատմութեան արշալոյսէն սկսած։

Ուստի, ոեւէ ժողովուրդի պատիւ միայն բերող ստուածային բնկումներու ոսկեղէն շղթայէն ալ անդին, առասպելատիպ նուիրեալներու նկարագրային անբասիր վեհութենէն ալ վեր, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Օրը կը խորհրդանշէ։

Ա) Հայ հողին հարազատ դիմագծութեան եւ ազգային ազատատենչ գաղափարախօսութեան վերադարձումը՝ աւելի քան հինգ հարիւր տարուան ամօթալի խաւարէն ետք։

Բ) Դարբնումը հայ քաղաքացիի կերպարին, վերացումովը դաւանական թէ նեղ տեղացիական այն անիմաստ ու վըտանգաւոր հողերանութեան, որ Հայը կ'ընէր լուսաւորչական կամ կաթոլիկ, արեւելահայ կամ արեւմտահայ, ղարաբաղցի, մշեցի կամ պոլսեցի։ Դաշնակցութիւնը արեւելահայութեան կողմէ ըստեղծուեցաւ, բայց իր ամենահիմնական առաջադրանքներուն իսկ՝ արեւմտահայութեա՛ն համար։ Հասարակաց դիմագծութեան դարբնումի անոր հոյակապ զպրոցին մէջ՝ վերացան բոլոր տարբերութիւնները եւ մարդիկ դարձան պարզապէս ՀԱՅ։

Գ) Իր իրաւունքներուն եւ ազգային արժանիքներուն գիտակից հայ մարդու վերակերտո՛ւմը վերջապէս։ Հայ մարդուն, որ այսօր կրնայ դաշնակցական ըլլալ կամ Դաշնակցութեան հակառակորդ, բայց որ բոլոր պարագաներուն պէտք չէ մոռնայ, թէ անկախ մտածողութիւն եւ կեցուածք ունենալու, ընկերային հարցերուն այս կամ այն եղանակով մօտենալու եւ ազգային – քաղաքական պահանջներ բանաձեւելու իր այսօրուան ընդունակութիւնը ժառանգ մնացած է իրեն՝ հայ հողի եւ գիտակցութեան զարթօնքը կերտող յեղափոխական սերունդներէն։

Վերակերտումի, վերագիտակցութեան, վերահայացման իմաստներով է լեցուած Դաշնակցութեան Օրը։

×

Այսօր, երբ քիչ մը ամէն տեղ, իր դաւանական ու քաղաքական զանազան հոսանքներով եւ հնարաւոր ամէն սոփիթով, հայ ժողովուրդը կը ձգտի իր ազգային – քաղաքական Դատի վերարծարծման եւ իր անթռնաբարելի իրաւունքներու հետապնդման, կ'արժէ, յետադարձ հայեացքով մը, զուգահեռ մը ընել Դաշնակցութեան ութսունամեայ գործունէութեան եւ Հայկական Հարցի զարգացման ընթացքին միջեւ։

Այդ զուգահեռը ոչինչ ունի արուեստական, այլ կը բխի պատմական փաստացի իրականութենէն։ Հայկական Հարցի հոլովոյթը այնքան սերտօրէն շաղկապուած է Դաշնակցութեան պատմութեան հետ, որ այդ երկուքը փաստօրէն կը նոյնանան։

Հաւատարմօրէն եւ յեղափոխական կազմակերպութեան մը մօտ քիչ անգամ տեսնուող քաղաքական իրատեսութեամբ մը, Դաշնակցութիւնը իր գործունէութիւնը համակարգեց մեր ազգային իրաւունքներու եւ պահանջներու խնդրին յաջորդական փուլերուն հետ։

Փոխադարձաբար, նաեւ իր գործունէութեամբ Դաշնակցութիւնը պայրեբարար փոփոխութեան եւ զարգացման ենթարկեց Հայկական Հարցի կառոյցն ու էութիւնը։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան եւ պայքարին շնորհիւ էր միայն, որ միջազգային դիւանագիտութեան մէջ «Հայկական Հարց» անունով ճանչցուած տարտամ խնդիրը դարձաւ ազգային իրական Դատ, հայ ժողովուրդին իսկ կողմէ հետապնդուող այժմէական, ամէնօրեայ խնդիր։ Այդ գործունէութեան ու պայքարին հետեւանքով էր, որ Հայը դիւանագիտական ատեաններուն կրցաւ ներկայանալ իբրեւ անկախ իրաւատէրը իր սեփական ազգային Դատին։

... Երեւանի Հ. Յ. Դ. Ցրդ ժողովը,

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

Վահան արդէն երրորդ օրն իսկ, երբ տեսած էր որ մանկամարդ կինը ալ բոլորովին աղէկ է, իջած էր Բերա։

Բայց շաբաթ իրիկունն իսկ Արամ եկած գտած էր զինքը եւ ստիպած միասին կղզի տանելու։ Երիտասարդը ընդդիմացած էր, առարկելով որ դեռ շաբաթ մը առաջ արդէն այցելած էր իրենց։

— Այս իրիկուն ալ անպատճառ պիտի գաս, ըսած էր Արամ։

— Ինչո՞ւ համար։

— Որովհետեւ Զարուհին այնպէս ըսաւ։

— Տիկին Զարուհին շատ ազնիւ է իր այս հրաւէրին համար, միայն թէ պիտի խնդրէի որ ուրիշ օրուան մը յետաձգենք։

— Կարելի բան չէ, քոյրս կ'ըսէր որ իր շնորհակալութիւնը չէ կրցած պէտք եղածին պէս յայտնել, հետեւաբար կ'ուզէ որ գաս եւ իր այս պարտականութիւնը կատարէ։

— Եթէ ատոր համար է, տաւել պատճառ մըն է, որ չգամ։

— Եւ ես որոշած եմ օձիքդ չձգելու եւ քեզի միասին տանելու։

Վահան տեսաւ որ անկարելի էր երկար ատեն դիմադրել։ Արդէն ինքն ալ ներքնապէս կը փափաքէր երթալ եւ տեսնել իր սիրոյն միակ առարկան, միայն թէ իր վեհերոտութիւնը զինքը կ'արգիլէր չափազանց փութկոտութիւն ցոյց տալու։

Վերջապէս երկու բարեկամները եկան կամուրջ եւ ուղղուեցան կղզիներու շոգենաւը ուր եկաւ իրենց միացաւ նաեւ Բարսեղ էֆէնտին։

— Գիտե՞ս որ Ճոն Կորեկ ու տիկին Զապէլ դեռ մեզի են, ըսաւ Արամ։

— Կը կարծէի որ անոնք ալ վար իջած էին, պատասխանեց Վահան։

— Ոչ, ստիպեցինք որ մնան ու անոնք ալ տեղի տուին, մանաւանդ որ քանի մը օրէն բոլորովին պիտի մեկնին դէպի Ամերիկա։

Երբ հասան Մեծ կղզի, անեցինները նաւամատոյցին վրայ իրենց կը սպասէին։

— Դժուարաւ համոզեցաւ գալու, ըսաւ Արամ Վահանը ցոյց տալով։

— Ինչո՞ւ համար, հարցուց Զարուհի։

— Զեմ գիտեր, կ'երեւայ որ ինքզինքը յանցաւոր կը զգայ քեզի մահուընէ ազատած ըլլալուն համար, պատասխանեց Արամ խնդալով։

— Կը խնդրեմ որ այլեւս այդ դէպքին ակնարկութիւնը չընէք, ըսաւ Վահան, անցած-դացած բան մըն է ու չարժեր վրան խօսիլ։

Երիտասարդը արդարեւ սրտնեղութիւն կը զգար ամէն անգամ որ ակնարկութիւն կ'ըլլար իր ազատարարի դերին։ Արամ հասկցաւ որ եթէ աւելի երկարէ իր խօսքը, անհաճոյ պիտի ըլլայ բարեկամին, ուստի փութաց խօսակցութեան նիւթը փոխել։

Զարուհի այդ իրիկուն սովորականէն աւելի զուարթ կ'երեւար։ Արկածին հետքը այլեւս չէր մնացած վրան եւ խնդալ-խօսելով կը քալէր իր բարեկամուհիին՝ Զապէլին հետ։

Գիշերուան ճաշէն ետքը, երբ ամէնքը պարտէզը հաւաքուած էին, միջոց մը Զարուհի մօտեցաւ Վահանին։

— Կ'ուզէ՞ք հետս պտոյտ մը ընել, ըսաւ։

Երիտասարդը սրտատրոփ պատասխանեց.

— Բայց ամենայն հաճութեամբ։

— Ուրեմն սանկ դէպի վեր քալենք, մեծ փափաք մը կը զգամ քալելու եւ օդ առնելու։

Յետոյ աւելցուց.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(280 – Շար.)

իբրեւ քաղաքական հիմնական առաջադրանք, որդեգրեց Արեւմտահայոց Համագումարին մէջ բանաձեւուած՝ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի ծրագիրը: Երկար դարերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, հայ ժողովուրդը ինքզինք միակ եւ գերիշխան իրաւատէրը կը նկատէր իր Դատին. կ'առաջադրէր մեծցնել, դիւանագիտական կարգադրութեամբ թէ զէնքի ուժով, իր փոքր հայրենիքը, ամփոփելու եւ համահայկական պետութիւն ստեղծելու համար՝ անոր ընդարձակուած սահմաններուն մէջ:

1920 Օգոստոսին՝ մանուկ Հայաստանը ինքզինք արդէն իսկ կը պարտադրէր միջազգային դիւանագիտական ատեաններուն: Կը ստորագրուէր Սեւրի դաշնագիրը, որուն որոշման համաձայն՝ Նախագահ Ուիլսըն կը գծէր ընդարձակուած Հայաստանի սահմանները: Թէեւ քաղաքական դժբախտ պայմաններու բերումով չիրականացած՝ Սեւր–Ուիլսընեան տրամադրութիւնները մինչեւ այսօր ալ կը կազմեն, Հայութեան համար, Հայ Դատի հետապնդման հիմնական եւ իրաւական յայտագիրը:

Ինկած «Թրքական սալին եւ պոլշեւիկեան մուրճին միջեւ»՝ Հայաստանի վերջին կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ, 1920 Դեկտ. 2ին, իշխանութիւնը յանձնելու համայնավարներուն: Յեղկոմի առաջին ամիսներու դաժան վերաբերումը, անոր կողմէ խախտումը՝ Հայաստանի կառավարութեան տրուած պաշտօնական խոստումներուն, առիթ տուին 1921 Փետրուարի համաժողովրդական ապստամբութեան, — առաջի'նը Սովետներու պատմութեան մէջ:

Եւ Դաշնակցութիւնը քաշուեցաւ հայ պետական կեանքէն: Ան, իբրեւ կազմակերպութիւն, ֆիզիքապէս հեռացաւ Հայաստանէն, մնալով, իբրեւ մտայնութիւն ու գաղափարաբանութիւն, անքայքայելի միացութեամբ մը նոյնացած երկրի ժողովուրդին մտքին ու հոգիին հետ:

Իր անկախութեան երկուքուկէս տարիներուն սակայն, ան լուռ ու հետեւողական կերպով իրականացուցած էր բան մը, որուն պատմա – քաղաքական նշանակութիւնը վեր է ամէն գնահատանքէ: Հայաստանի փաստացի հայացումն էր ատիկա, ազգային կենաց – մահու խնդիր եւ քաղաքական բացարձակ նհրաժեշտութիւն՝ օրուան ճգնաժամային պայմաններուն մէջ: Ներկայ Հայաստանը, իր 87 առ հարիւր հայկական զուութեամբ, էապէս դաշնակակերտ Հայաստան մըն է:

Վերջապէս 1921էն կը սկսի Դաշնակցութեան սփիւռքեան գործունէութեան շրջանը: Հիմնական նպատակ ունենալով սփիւռքահայ գանգուածներու հայապահպանումը եւ հասնող սերունդներու հայեցի դաստիարակութիւնը, Դաշնակցութիւնը գաղութներուն մէջ զարկ տուաւ դպրոցական ու մշակութային գործին, մամուլին, պատանեկան ու երիտասարդական շարժումներու ստեղծման: Ան դրական կերպով սատարեց գաղութներու ներքին կազմակերպման եւ, ժողովրդավարական հիմունքներու վրայ, ազգային մարմիններու կազմութեան: Եթէ Դաշնակցութիւնը իբրեւ ապրում ու գաղափարաբանութիւն ներկայ է Հայաստանի մեր զանգուածներուն մէջ, ապա ան ֆիզիքապէս ներկայ է Հայկական Արտասահմանի մէջ ամենուրեք, իբրեւ ազգային կեանքի ղեկավար եւ հայ բազմութիւններու բարօրութեան հսկող կազմակերպութիւն: Ան, իր քաղաքական ներկայացուցիչներով, դրական մասնակցութիւն ունի նաեւ հայահոծ զանազան երկիրներու պետական–վարչական կեանքին:

Բայց կազմակերպական ու մշակութային խաղաղ աշխատանքը մարտունակութեան վերացում չենթադրեր: Դաշնակցութեան վերջին յիսնամեակի գործունէութեան կը պատկանին Եղեռնի պատասխանատուներուն ահաբեկումները եւ Թուրքիոյ քրտական շարժումներու քաջալերանքն ու մասնակցութիւնը:

Քաղաքական հիմնական առաջադրանքն ու մտահոգութիւնը կը մնան սակայն Հայ Դատի հետապնդումը իր քարոզչական, դիւանագիտական եւ այլ բազմապիսի երեսներով: Գաղութէ գաղութ ու երկրէ երկիր, ամէ'ն տեղ, ուր նուազագոյն առիթն ու հնարաւորութիւնը կրնան ստեղծուիլ, Դաշնակցութեան կազմակերպական մեքենան մնայուն լարուածութեան վիճակին մէջ է եւ կը գործէ անդուլ: Ի նպաստ հայկական իրաւունքներու եւ պահանջներու ծանօթացման ու իրագործման՝ կ'օգտագործուին միջազգային խորհրդաժողովները, կարեւոր թուականներու ոգեկոչման հանդէսները եւ անհատական թէ քաղաքական հնարաւոր բոլոր յարաբերութիւնները: Մեզ մեզ ու համայն Հայութիւնը կը նկատենք հայկական արդար Դատին իրաւատէր ու պահանջատէր: Այդ Դատի հետապնդման ճամբուն վրայ, մեր վերջնական նպատակակէտը կը մնայ միշտ՝ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի ստեղծումը, Սեւր – Ուիլսընեան սահմաններով: Հայ Դատի արդար լուծումը կը պահանջենք մենք՝ հաւասարապէս Արեւելքի եւ Արեւմուտքի բոլոր պետութիւններէն եւ միջազգային ատեաններէն:

Եւ այսօր, աւելի' քան երբեք, իր անցեալի քաղաքական ու ազգային ութսունամեայ փորձառութեամբը զինուած, իր սրտին զարկերը հայ ժողովուրդի ամենահարազատ զգացումներուն հետ համակարգած ըլլալու գիտակցութեամբ լեցուն, Դաշնակցութիւնը պատրաստ է նուիրումի եւ զոհաբերութեան՝ Հայաստանի եւ Հայութեան սրբազան Դատին ի խնդիր:

ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

«ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆՆ Է ՍՏԻՊՈՒՄ»

Շուրջ մէկուկէս տասնամեակ առաջ, վերի խորագիրը կրող կարճ գրութիւն մը շրջագայեցաւ մեր մամուլին մէջ, որ կը նկարագրէր Մ. Մկրեանի կազմած գրականութեան դասագիրքը քննարկելու առաջադրութեամբ՝ Հայաստանի մէջ ու 1940ին կայացած ժողով մը: Հաստատումներէ, յապաւումներէ ու յաւելումներէ ետք, ժողովականներէն մէկը, յանկարծ, կ'առաջարկէ Չարենցէն կտոր մը զետեղել դասագիրքին մէջ, որովհետեւ առանց Չարենցի «խորհրդային շրջանի հայ գրականութիւնը մէկ ամբողջական ու ոչնչով չլեցուող բացուածք է ունենում»:

1940ին, Չարենցի անունը մահացու մեղքերու կարգին դասուած անուն էր եւ ստալինեան մռայլագոյն ու մղձաւանջային այդ օրերուն սովորական մարդոց ներելի յանդգնութիւն մը չէր զայն բերան առնելը: Վերէն եկած հրահանգ մը կը նկատուի առաջարկը եւ, ուրեմն, ներկաներու կողմէ նկատի կ'առնուի ըստ այնմ: Կարծիքներու փոխանակութեան ատեն, սակայն, երեւան կուգան ուրիշ բարդութիւններ: Ի վերջոյ ներկաներէն մէկը կը պնդէ, թէ պէտք է հրաժարիլ այս հարցէն, մանաւանդ, որ «ես չեմ տեսնում մի բան, որը մեզ ստիպէր այսօր Չարենցին կրկին հրապարակ բերել»:

Ծիչդ հոս է, որ կը բորբոքի ու կ'որոտայ Չարենցը վերականգնելու առաջարկը բերող անձը.

— Դուք չէք տեսնում այդ պատճառը, բայց ես տեսնում եմ, հասկացէք, որ Չարենցի անմահութիւնն է ստիպում այդ անել եւ անպայման անել... Հասկացա՞ք, անմահութիւնն է ստիպում... »:

Դաշնակցութեան ութսունամեակն է, Դաշնակցութեան ութսունամեակին առիթով բան մը պիտի գրեմ, բայց ահա քանի օր է, ուրիշներուն պատկանող վերի խորագիրը միայն կը հնչէ ուղեղիս մէջ, եւ, փոխանակ Դաշնակցութեան հերոսներուն հսկայ փաղանգին, անմահներու հոյլին, գործերուն, հեռանկարներուն ուժտուող ենթահողին մասին քանի մը մըտածում կամ ապրում ձեւաւորելու՝ չեմ գիտեր ինչո՛ւ նոյն յանկերգը կը կրկնեմ.

«Անմահութիւնն է ստիպում»:

Քանի մը ամիս առաջ, «Բանբեր Հայաստանի արխիւների» անուն պարբերաթերթին 1969ի Ա. թիւին մէջ Մարտին Մարտիրոսեանի ստորագրած յօդուածին առիթով, դարձեա'լ լսեցինք իմաստութեան նոյն ձայնը՝ «անմահութիւնն է ըստիպում»: Մարտին Մարտիրոսեան, Սարդարապատի հերոսամարտին մասնակցած մարտիկ մը, կ'ընդգծէ, թէ

«Սարդարապատի հերոսը եղել է հայ ժողովուրդը, նրա զինուած ուժերը, որի անմիջական ղեկավարն էր ռազմաճակատի հրամանատար, տաղանդաւոր զնդապետ Դանիէլ–Բէգ Աբխազովի Փիրումեանը: Բայց այդ չի նշանակում, Թուրքերը պէտք է թերագնահատի Երեւանի զօրաբաժնի հրամանատար Մոյիսէյ Սիլիկովը (Սիլիկեան), եւ Երեւանի Ազգային խորհրդից առանձնացուած յատուկ յանձնաժողովի ղեկավար Արամ Մանուկեանի եւ շատ ուրիշների դերը Սարդարապատի յաղթանակի ապահովման գործում»:

Մեր պատմութեան ճգնաժամային այդ պահուն, Հայութեան բոլոր խաւերը, քաղաքական գործիչը, մտաւորականը, զօրավարը թէ յեղափոխականը մէկ մարդու պէս մեր նաւը յանձնեցին մէ'կ մարդու, Արամին, որ դէպքերը նախատեսելու իր չքնաղ պայծառատեսութեամբ, հսկայական կամքով եւ կազմակերպչական անհուն տաղանդով, իր կարգին, մէկ մարդու վերածեց բովանդակ Հայութիւնը, իր հմայքին, հայրենական ոգին մարմնացնող իր անձին մոգութեան ենթարկեց ամէնքը, մեծանուն զօրավարներէն մինչեւ անանուն զինուորը, արիացնելու իր առքով արիացուց խրաքանչիւրը ու բոլորը մէկ նետեց թշնամիին դէմ:

Այսպէս էր, շնորհիւ Արամին էր, որ ունեցանք Ղարաքիլիսէ, Բաշ Ապարան ու ճակատամարտներուն գերագոյնը՝ Սարդարապատ, ու հրաշք, Հայաստանի Հանրապետութիւն, վէ'մը ներկայ Հայաստանի:

Յիսուն ձիգ տարիներ ետք, Հայաստանի մէջ ընդունուեցաւ սարդարապատեան ճշմարտութիւնը, բայց անոր մղիչ ուժը, ոգին, Արամը՝ գերագո'յն ճշմարիտը անտեսուեցաւ չարունակ, ուրացուեցան, քարկոծուեցաւ նոյնիսկ: Կը թուի, սակայն, թէ Արամի առիթով եւս «անմահութիւնն ստիպում է» ստիպման տակ դնել մարդերը: Մարտին Մարտիրոսեանի վըկայութիւնը բարեդէպ նշան մըն է:

Ութսունամեայ Դաշնակցութիւնը, այսպէս, անմահութեան մխտոնով օծուած դէմքերու անհուն թափոր մը ունի, մտաւորական, քաղաքական եւ յեղափոխական համազգային հսկաներ ու անոնց հետ, անոնց անունով Հայոց պատմութեան էջերուն արձանագրուած մեծամասն բազում դէպքեր, թուականներ, կեցուցիչ խոյանքներ, որոնց առջեւ չխոնարհողները պիտի խոնարհին օր մը, չեն կրնար չխոնարհիլ, որովհետեւ մեծագործութիւններով մեծցած մարդոց «անմահութիւնն է ստիպում այդ անել եւ անպայման անել, հասկացա՞ք, անմահութիւնն է ստիպում»:

Պ. ՍՆԱՊԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

«Բեզուխով կոմսին մահուան լուրը ձեր նամակէն առաջ հոս հասեր էր. Հայրս չափազանց յուզուեցաւ այդ լուրէն: Ըսաւ որ ան մեծ դարու նախավերջին ներկայացուցիչն է եւ որ այժմ կարգը իրենն է, բայց ձեռքէն եկածը պիտի ընէ երկար ապրելու համար: Աստուած ազատէ մեզ այդ դժբախտութենէն:

«Ես չեմ կրնար Փիէրի մասին յայտնած ձեր կարծիքներուն համաձայնիլ, զայն մանկութենէս կը ճանչնամ, որքան կը ճանչնամ, բարի սիրտ մը ունի ան. եւ այդ՝ այն յատկութիւնն է, որ մարդոց մէջ ամէնէն շատ կը գնահատեմ. ինչ կը վերաբերի անոր ժառանգութեան եւ Վասիլի իշխանին խաղացած դերին, չափազանց տխուր է: Ո՛հ, սիրելի բարեկամս մեր աստուածային Փրկչին խօսքերը թէ՝ աւելի դիւրութեամբ ուղտը ասեղին ծակէն կ'անցնի, քան հարուստը աստուածային թագաւորութեան դուռնէն, այս խօսքերը չափազանց ճշմարիտ են: Ես կը ցաւիմ Վասիլի իշխանին վրայ բայց աւելի եւս Փիէրին վրայ: Այդպիսի երիտասարդ մը ծանրաբեռնուելով վիթխարի հարստութեամբ, ով գիտէ ինչ մոլորութիւններու, գայթակղութիւններու մէջէն պիտի անցնի: Եթէ մէկը ինծ հարցնէր թէ աշխարհի վրայ էն փափաքած բանս ո՞րն է, պիտի ըսէի, մուրացկաններէն տառապալի աղքատ ըլլալ: Հազար անգամ շնորհակալ եմ ձեր ղրկած գիրքին համար, որ այնքան աղմուկ բարձրացուցեր է այդտեղ: Բայց քանի որ դուք կ'ըսէք թէ անոր մէջ մարդու բանականութեան համար անմատչելի, անըմբռնելի տեղեր կան, ուրեմն, ըստ իս, աւելորդ է անհասկնալի բաներ կարդալ, քանի որ օգուտ մը պիտի չքաղեմ: Երբեք չեմ կրնար ըմբռնել կարգ մը մարդոց դէպի միսթիքական գիրքերը ունեցած սէրը, որոնք միտքը կը խճողեն, կասկածներ կը յարուցանեն, երեւակայութիւնը կը գրգռեն եւ անոնց փքուն, չափազանցած բնաւորութիւն մը կուտան՝ տրամագծօրէն հակառակ քրիստոնէութեան պարզութեան: Աւելի աղէկ է Աւետարանը եւ Գործք Առաքելոց կարդալ: Չտքնենք երբեք այդ գիրքերուն գաղտնիքներուն մէջ թափանցել, որովհետեւ ի՞նչպէս կրնանք, մենք, խեղճուկ մեղաւորներս Նախախնամութեան սարսափելի եւ սուրբ խորհուրդները ըմբռնել քանի մեր վրայ կը կրենք մարմնական կեղեւը՝ մեր եւ Նախախնամութեան մէջ անթափանցելի վարագոյրը: Աւելի աղէկ է, սահմանափակուինք եւ ուսումնասիրենք այն օրէնքներն ու պատուէրները, զորս աստուածային Փրկիչը պարգեւեր է մեզ այս երկրաւոր կեանքին մէջ առաջնորդուելու համար: Ջանանք անոնց հետեւիլ եւ աշխատինք համոզուիլ թէ որքան քիչ զբօսանք տանք մը ուղեղին, այնքան հաճելի կ'ըլլանք Աստուծոյ, որ կը մերժէ իրմէն չբխող բոլոր գիտութիւնները. ինչքան քիչ խորասուզուինք այն բաներուն մէջ, զորս Ան մեզմէ ծածկել յարմար տեսած է, Ան այնքան աւելի կանուխ իր աստուածային բանականութեամբ կը պարզէ մեզ:

«Հայրս փեսացուին մասին բան մը չըսաւ, միայն յայտնեց, որ նամակ մը ստացեր է եւ Վասիլի իշխանի այցելութեան կը սպասէ: Ինչ կը վերաբերի իմ ամուսնութեան ծրագրին, ես ձեզ պիտի ըսեմ, սիրելի եւ անգին բարեկամս, ամուսնութիւնը, ըստ իս, աստուածային պատուէր է, որուն պէտք է հնազանդիլ: Եթէ Ամենակարողը հաճոյ կը տեսնէ ամուսնական եւ մայրական պարտականութիւն դնել վրաս, պիտի աշխատիմ կրցածիս չափ հաւատարմութեամբ կատարել պարտքս, առանց ուշադրութիւն դարձնելու, դէպի Անոր որոշած անձը ունեցած զգացումներուս վրայ:

«Եղբօրմէս նամակ ստացայ. կը յայտնէ թէ շուտով իր կնոջ հետ մեզ մօտ պիտի ըլլայ: Այս ուրախութիւնը երկար պիտի չշարունակուի, որովհետեւ ան ալ պիտի մասնակցի պատերազմին, որ Աստուած գիտէ ի'նչպէս եւ ի'նչու համար մենք ալ կը խառնուինք: Ոչ միայն ձեզ մօտ, գործի եւ լոյսի կեդրոնը այլ եւ այստեղ, դաշտային աշխատանքի խաղաղութեան մէջ, ինչպէս քաղքենիները կը պատկերացնեն գիւղին մասին, պատերազմին ազդեցութիւնները նկատելի են եւ ծանր տպաւորութիւն կը թողուն:

«Երեք օր առաջ գիւղին փողոցը սովորական պտոյտ ընելու ատեն սրտաճմլիկ տեսարանի մը ներկայ եղայ: Նորակոչ զինուորները ժողվեր պատերազմի կը ղրկէին: Պէտք է տեսնէիր մայրերու, կիներու, հարսերու, երախաներու վիճակը, լացն ու հեկեկանքը: Կը խորհիս թէ մարդկութիւնը մոցեր է իր աստուածային Փրկչի սիրոյ եւ ներողամտութեան պատուէրները եւ իր գլխաւոր արժանիքը իրար մեռցնելու, սպաննելու արուեստի մէջ կը տեսնէ:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

Ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն մահը՝

ԵՐԷՑԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ 14 Դեկտեմբեր Երկուշաբթի ժամը 10,30ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Հայկ Տէր–Մարտիրոսեան եւ զաւակները, Նաճարեան, Աւագեան, Գաբրիէլեան, Ծիւրաքեան, Ժողվարեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր եւ ազգականին՝

ԱԼԻՍ–ԼԻՏԻԱ ՏԷՐ–ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

(ծնեալ Աւագեան)

մահուան առթիւ (23 Նոյեմբեր 1970)։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սեւան» խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի Դեկտեմբեր 13ի Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2,30ին Համօ Օհանջանեան ակումբին մէջ։

Այս ձեռնարկով Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը կը տօնէ իր հիմնադրութեան 25ամեակը։

Կը խօսի ընկեր ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին Նոր Սերունդի կողմէ։ Մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն, պարեր եւ շատ մը անակնկալներ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9,30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ
ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐԸ

Ամէն իրիկուն հայերէն լեզու կը դասաւանդեն իրենց գիշերօթիկ աշակերտուհիներուն։ Այս տարի, ամէն Հինգշաբթի օրերը ժամը 16,30էն 18 բացառիկ դասախօսութիւն հայերէն, ցերեկօթիկ աշակերտուհիներուն համար։

Դպրոցին ինքնաշարժը տրամադրուած է ձրի, Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներուն հետեւող աշակերտուհիներուն։

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ԱՒՍՏՐԻԱ
ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Zell Am See

Մեկնում Դեկտ. 21 Թրէն տէ նէժով Կառ տը լ'Էսթէն, վերադարձ Յունուար 2 նոյն կայարանէն։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ մէջ (Զել ամ Զէի մօտ), հովերէն պատսպարուած 758 մեթր։ Բոլոր մարզական զբօսանքները՝ դահուկ, լիւժ, փաթինաժ, եւայլն։

Բնակութիւն լաւ պանդոկի մը մէջ, ճաշով միասին։

Մասնակցութիւն 485 Փր. բոլոր ծախքերը մէջը։

Կանխավճար՝ 100 Փր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին։

ԶԵԼ ԱՄ ԶԷ, Սալցպուրկի մէջ ձմեռնային մարզական հրաշալի կայան մը, գեղեցիկ լիճի մը եզերքը, պաշտպանուած սաստիկ ցուրտերէն բարձր լեռներուն շնորհիւ։ Զուարճութեան վայրեր, սինեմա, պարահանդէս, սրճարան, փոլքլորիք երեկոյթներ եւայլն։

Մասնակցութիւն՝ 525 Փր.։

Կանխավճար՝ 100 Փր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին։

Ծախքերուն մէջ են ճամբորդութեան գինը (Բ. կարգով) եւ բնակութիւնն ու ճաշը, բացի ճամբորդութեան ճաշերէն։

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտ. 12 ժամը 8,30ին

SALLE PAUL FARALICQ, Rue Yves Toudic (Métro République)

Կը նախագահէ ընկ ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ուղերձ Նոր Սերունդի կողմէ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ կը մասնակցին.— Օր. Օր. Անի Տէմիրեան, Նայիրի Աբէլեան եւ Նատին Քէօլչէեան, երգ եւ արտասանութիւն։ եւ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՏԵՍԱԲԱՆՆԵՐԸ

ԺԸ. ԵՒ ԺԹ. ԴԱՐԵՐՈՒՆ 5 Փր.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վրձինով եւ գրիչով 12 Փր.

(16 մանքերու նկարներով)

Ստանալու համար դիմել հեղինակին

MUTAFIAN — 25, Rue du Fort
92 - Chatillon s/Bagneux

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 12 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը Կիրակի, Դեկտ. 13 ժամը 15ին Իսի, Քաֆէ Սփոր, Ռիւ տըլա Տէֆանս։

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 20, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15,30ին վարժարանին մէջ։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երիտասարդ տղայ մը, որ աւարտած է Պոլսոյ համալսարանը, կէսօրուան (կէսօրէ ետք) գործ կը փնտռէ։ Լաւ հայերէն գիտէ, քիչ մըն ալ ֆրանսերէն եւ անգլերէն։ Դիմել.— Սէմէրճեան, 6, Ռիւ տէ Լիլա, Շաւիլ։

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան
Փարիզ, 11 Սքուար Ալպոնի, մէթրօ Փասի

Նուպարեան մատենադարանը բաց է հասարակութեան ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 14էն 18, բացի Չորեքշաբթի, Կիրակի եւ տօնական օրերէ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Անիէռ – Պ. Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը իր կազմութեան 40ամեակը կը տօնէ բացառիկ գեղարուեստական բաժինով, Փետրուար 28ին, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ թատերասրահը։ Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ։

ՈՒՐԱՐՏՈՒԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան երիտասարդաց խումբը կը կազմակերպէ Կիրակի օր 20 Դեկտ. ժամը 15ին խմբական այցելութիւն «Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը» արուեստի ցուցահանդէսին, 107 Ռիւ տը Ռիվոլի, առաջնորդութեամբ եւ բացատրութեամբ Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտիի։

Ժամադրութիւն ցուցահանդէսին մուտքը ժամը 15ին։

Մուտք 2 Փր. 50։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջան

Բարեկամներուն ու հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ։ Կրնաք ապահովել ձեր օրացոյցը դիմելով հետեւեալ հասցէին՝

Monsieur G. HOVSEPIAN
53, Bld. des Grands-Pins, 13 - MARSEILLE (10e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 1971ի օրացոյցը։ Դիմել տեղական մասնաճիւղերու վարչութիւններուն։

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏՕՆԱԾԱՌ – ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Պատրաստուեցէք եւ այժմէն ապահովեցէք ձեր սեղանը՝ Մարսէյլի Պոլսեցիներու Հայր. Մշակութային Միութեան սարքած աւանդական տօնածառ ճաշպարին, որ տեղի պիտի ունենայ Յունուար 17ի Կիրակին ժամը 17էն մինչեւ կէսգիշեր, բոլորին ծանօթ Ֆարոյի սրահներուն մէջ, 71 Պուլվար Շարլ-Լիվոն, Մարսէյլ։

Մուտքը ապահովելու համար դիմել ձեզ ծանօթ վարչական անդամներուն եւ կամ կեդրոնատեղին 37 պխս, Ռիւ Թիւպանօ, Պ. Եավէրի դրասենեակը հեռաձայն 20-26-74։

Կերուխում, խրախճանք, պար

Ընտիր օրքէսթր

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տօնածառը Դեկտեմբեր 20ին։

×

«ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»ը կը կազմակերպէ իր երկրորդ «ԿԱԼԱ» գեղարուեստական ցերեկոյթը Յունուար 17ին, ժամը 14,30ին, «Էքոլ Նորմալ»ի Քորթօ սրահին մէջ, 114 պխս, Պուլվար Մալզերպ։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

×

Կապոյտ Խաչի Պօմանի մասնաճիւղի տօնածառը 10 Յունուար Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

×

Նոր Սերունդի 25ամեակը Վիէնի մէջ, Դեկտեմբեր 13ին Կիրակի։

Quelques poèmes choisis pour composer

La légende Arménienne

Disque 33 tours

Montage poètique et réalisation EVE GRILIQUEZ
Production ROUBEN MELIK

Կ'արտասանեն

François Chaumette (sociétaire de la Comédie Française)
Jean-Jacques Aslanian — Eve Griliquez — Jean Martin

Թարգմանուած հեղինակներ՝

Եղիշէ Չարենց, Նարեկացի, Յովհ. Թումանեան, Վահան Տէրեան, Յովհ. Շիրազ, Սայաթ Նովա, Յովհ. Երզնկացի, Նահապետ Քուչակ, Վահան Թէքէեան, Դանիէլ Վարուժան, Պարոյր Սեւակ եւ ժողովրդական։

ԳԻՆ 30 ՖՐ.

PRIX 30 FR

Դիմել

Editions EREBOUNI, B. P. 46, Charenton(94) — Eglise Arménienne, 15 Rue Jean Goujon, Paris (8e) — Librairie H. Samuélian, 51, Rue Mr-le-Prince — Tarpinian, 269, Bd. Voltaire — Palouyan, 43, Rue Richer Paris (9e) et « Haratch »

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ՁՈՐ ԿՐՆԱՔ ԸՆԵԼ ՁԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 13 DECEMBRE 1970
LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.990 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.990

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿՆ ՈՒ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 29ին, Երեւանի մէջ, Հայաստանի խորհրդայնացման յիսնամեակի հանդիսութեանց իր մասնակցութեան բաժինն է ունեցած նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որուն անունը յեղյեղուած է քանիցս:

Յիսուն տարիէ ի վեր քանիցս թաղուած կուսակցութեան այդ «պատիւն» էն ըրած, ամէնէն առաջ, Խորհրդային Միութեան Կոմկուսի Կեդրոնական Կոմիտէն, Խ. Մ. Գերագոյն սովետի նախագահութիւնն ու Խ. Մ. մինիստրների սովետը իրենց շնորհաւորականին մէջ՝ ուղղուած Հայաստանի Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէին, Հայաստանի Գերագոյն Սովետի նախագահութեան եւ Հայկական ՍՍՀ մինիստրների սովետին:

Ահա՛ թէ ինչ կ'ըսեն Մոսկուայի պաշտօնական բերանները.

«Սովետական Հայաստանը ծանր ժառանգութիւն ստացաւ: Դաշնակների կործանարար քաղաքականութիւնը առանց այն էլ յետամնաց էկոնոմիկան լիակատար անկման էր հասցրել: Այդ դժուարին ժամանակներում Խ. Ռուսիոյ կառավարութիւնը՝ Լենինի գլխաւորութեամբ, հայ ժողովրդին ցոյց տուեց համակողմանի օգնութիւն, որը Հանրապետութեանը հնարաւորութիւն ընձեռեց յաջողութեամբ սկսելու սոցիալիստական շինարարութիւնը»:

Նոյն յանկերգը՝ Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղար Լէոնիդ Իլյիչ Բրեժնեւի բերնին մէջ.

«... Ծանր ժառանգութիւն էր վիճակուել հայ ժողովուրդին: Բուրժուական նացիոնալիստների՝ դաշնակների հակաժողովրդական, բախտախնդիր քաղաքականութեան հետեւանքով տնտեսութիւնը հասցուել էր լիակատար անկման: Ամենուրեք թագաւորում էին աւերածութիւնը, սովը, հիւանդութիւնները, որոնցից բիւրաւոր մարդիկ էին զոհւում: Բայց Հայաստանի աշխատաւորութիւնը դառնալով իր բախտի տէրը, կարողացաւ արագօրէն ապաքինել այդ վէրքերը»:

Ստորագծուած բառերը նոյնութեամբ կը փայլէին շնորհաւորականին մէջ:: Կը տեսնուի, որ այս վերջինին ու Բրեժնեւի ճառին տուն տուողները նոյն մարդիկն են, — անշուշտ հայ: Բրեժնեւի ճառը գրուած է Սով. Հայաստան օրաթերթի երկու մեծադիր էջերը:

Աւելի երկար է «Զեկուցում»ը Հայաստանի Կոմկուսի առաջին քարտուղար Անտոն Երուանդովիչ Քոչինեանի, որ նոյն «փաղաքշական» խօսքերով կ'ոդեկոչէ Դաշնակցութիւնը: Այսպէս՝

«Հայաստանի աշխատաւորների համար անասելի ծանր էին դաշնակցական տիրապետութեան տարիները: Իր հակաժողովրդական, արկածախնդրական քաղաքականութեամբ Դաշնակցութիւնը հայ ժողովրդին հասցրեց ազգային աղէտի եզրին: Երկրում մոլեգնում էին սովը, համաճարակներն ու մահը»:

Բրեժնեւէն վերջ Քոչինեան շեշտը կը դնէ համայնավարութեան վրայ: Իւրաքանչիւր նախադասութեան մէջ կը հոլովէ «կոմունիստական կուսակցութիւն», «սոցիալիզմի կառուցում», «Լենին», «Սովետական սոցիալիստական մեծ հայրենիք» եւայլն: Կուսակցութիւնը՝ ամէն բանէ առաջ: Այդպէս է նաեւ նուիրապետական կարգը համայնավարական վարչաձեւի ենթակայ երկիրներուն մէջ: Կոմկուսի Ա. քարտուղարը նուիրապետութեան բարձրագոյն աստիճանին վրայ է:

Իրմէ վերջ կուգան Հանրապետութեան նախագահն ու վարչապետը:

Քոչինեանի զեկուցումէն կը տեղեկանանք, որ

«Հայ ժողովուրդը ֆաշիզմի դէմ պատերազմ ուղարկեց իր մօտաւորապէս կէս միլիոն որդիներին ու դուստրերին: Հայաստանի կոմունիստների կէսից աւելին զէնքը ձեռքերին մարտնչում էին հիտլերեան հորդաների դէմ...»:

Եթէ մէկուկէս միլիոն բնակիչ ունէր Հայաստան 1941ին, կը նշանակէ որ ժողովուրդին մէկ երրորդը զօրաշարժի էր ենթարկուած՝ յանուն «հայրենական պատերազմ»ի: Կոմկուսի առաջին քարտուղարը չըսեր թէ կէս միլիոնէն ո՛րքանը վերադարձաւ հայրենի տունը:

1945ի Զինադադարին, յաղթանակէն վերջ, Նժարի վրայ չդրուեցաւ Հայկական արիւնը: Հայաստանի սահմաններուն վրայ թիզ մը հող չաւելցաւ:

Երբ յիսուն տարուան հաշուեկշիռը կը ներկայացնէ, Քոչինեան ինչո՞ւ բառ չարտասաներ «հանճարափայլ»ին մասին, որ չուրջ երեսուն տարի բռնատիրական վարչաձեւի տակ կեղեքեց Խորհ. Միութեան, ընդ որս եւ Հայաստանի խաղաղ բնակիչները: Ինչո՞ւ չի յիշեր 1937–38ի Մեծ Աղէտը, որուն զոհ գացին, — Կոմկուսի Մոսկուայի 20րդ համագումարին մէջ իրենց իսկ խոստովանութեամբ, — 3500 հայ մտաւորականներ, մեծ մասամբ համայնավար հանրային գործիչներ ու տեղացի թէ հայրենադարձ գրագէտներ, — դաշնակցական թէ «հայաստանեան»:

Կը յիշէ Աղասի Խանջեանի, Սահակ Տէր-Գաբրիէլեանի, Եղիշէ Չարենցի եւ այլոց անունները, սակայն չըսեր թէ ի՞նչ եղան անոնք, ի՞նչպէս մեռան կամ սպաննուեցան:

— Ահա՛ թէ ինչպէս կը գրեն պատմութիւնը խորհրդային դրախտին մէջ:

Կ'արժէ յիշել Քոչինեանի Զեկուցումի վերջաւորութեան հետեւեալ նախադասութիւնը, —

«Դարեր կ'անցնեն, բայց սերունդները բարի կը յիշեն վերածնուած Հայաստանի առաջին կառուցողների գործերը, որոնք դրեցին իրենց ժողովրդի ազատութեան ու երջանկութեան գրանիտէ հիմքը»:

Այո՛, անշո՛ւշտ: Բարի սերունդները ո՛չ թէ դարեր վերջ, այլ այսօր իսկ, յիսուն տարի անց, երախտագիտութեամբ կը յիշեն թէ որո՞նք էին Հայաստանի «առաջին կառուցողները» եւ հայ ժողովուրդի ազատութեան ու երջանկութեան համար արիւն թափողները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄ

ՆԻՔՍԸՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԿՐԿԻՆ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼ

Նախագահ Նիքսըն, որ Մայիսի սկիզբէն ի վեր ոչ մէկ մամուլի ասուլիս տուած էր, ինչ որ դարմանք կը պատճառէր ամերիկեան աւանդութիւններու ծանօթ դէտերուն, առջի օր Սպիտակ Տան մէջ խօսեցաւ երկու հարիւր լրագրողներու առջեւ:

Նախագահը առաւելաբար ծանրացաւ Վիէթնամի պատերազմին վրայ: Այս առթիւ շատ յստակ կերպով եւ վճռական ձեւով յայտարարեց, թէ ամերիկեան ռմբակածումները կրնան վերսկսիլ, եթէ երբեք հաստատուի, որ Հիւս. Վիէթնամցիները կը զօրացնեն իրենց ուժերը, Հարաւ. Վիէթնամի մէջ, եւ այս ձեւով կը վտանգեն ամերիկեան ուժերը:

Նիքսըն յիշեցուց, որ ամերիկեան ռմբակոծումները դադրեցնելու համար Ճոնսընի օրով լուռ համաձայնութիւն մը գոյացած էր Ուաշինկթընի եւ Հանոյի միջեւ, ըստ որուն Հանոյ պիտի յարգէր ապազինման գօտին, պիտի չռմբակոծէր հրթիռներով Հարաւ. Վիէթնամեան քաղաքները, ինչպէս նաեւ պիտի շարունակուէին ամերիկեան հետախուզիչ օդանաւերու թռիչքը Հիւս. Վիէթնամի վրայ:

Հանոյ պաշտօնապէս չընդունիր, թէ պայմաններ գոյութիւն ունեցած են վերջ տալու համար ամերիկեան օդային ռմբակոծումներուն:

Նիքսըն դիտել տուաւ, թէ հետազօտական թռիչքները պիտի շարունակուին: Եւ եթէ երբեք զգետնուին անոնք հակօդային թնդանօթներու, հակօդային հրթիռներու կողմէ, պիտի «ռմբակոծուին հրթիռներու կեդրոնները, զինուորական կայանները եւ պարենաւորման կէտերը:

Նիքսըն իր ճառի ընթացքին հաւաստիացուց, թէ Ուաշինկթըն պիտի շարունակէ բանակցիլ Հանոյի հետ, Փարիզի մէջ, թէեւ «մեծ յոյս մը չունինք ներկայիս խօսակցութեան յաջողութեան մասին»:

Քաղաքական շրջանակները կը շեշտեն, թէ Նիքսըն առաջին անգամն է, որ օդային ռմբակոծումներու վերսկսման մասին այսքան յստակ ազդարարութիւն կ'ուղղէ Հանոյի: Այս վերջինը, ընդհանուր զօրակոչի հրահէր ուղղեց իր քաղաքացիներուն, «աչալուրջ» դառնալու համար ամերիկացի «նախայարձակներուն դէմ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷԹՈՒԱԼԻ հրապարակին անուափոխութեան հարցը շատ ծանր փուլի մէջ մտաւ Ուրբաթ օր երբ Ֆրէտէրիք Տիւփոն պահանջեց որ Թաղապետական Խորհուրդը կրկին հաւաքուի եւ վերաքննէ իր որոշումը, եւ այդ ընելու համար «կարմրելու պէտք չունի»: Այս անգամ 42ի դէմ 45 ձայնով որոշուեցաւ ստիպողական նիստ գումարել եւ գումարեց նոյն օրը՝ Ուրբաթ գիշեր: Բայց այս նիստը շատ փոթորկալից եղած է եւ տեւած մինչեւ առաւօտեան մէկը: Կը պարզուէր արդէն որ Նոյեմբեր 13ի որոշումը եթէ տրուած է միաձայնութեամբ, ինչպէս ըսուեցաւ, ներկայ եղած են միայն 40 անդամ: Ամէն պարագայի մէջ այս անգամ մերժուեցաւ Ֆրէտէրիք Տիւփոնի առաջարկը՝ տը Կօլի անունը տալ Փորթ Մայոյի եւ արձան մը բարձրացնել, ինչպէս նաեւ համայնավար առաջարկը՝ տը Կօլի անունը տալ Փարիզի մէկ փողոցին, պողոտային կամ հրապարակին եւ ընտրութիւնը թողուլ Գ. յանձնախումբին (ճամբաներու), բայց այս ալ կը մերժուի: Ի վերջոյ նիստը յետաձգուեցաւ Երկուշաբթիի վերջնական որոշումի մը համար: Յիշենք որ պաշտօնական բացումը նախատեսուած էր Երեքշաբթիի համար եւ բոլորին հրաւէրն ալ ղրկուած: Եթէ Նոյեմբեր 13ին Թաղապետական Խորհուրդը իր որոշումը կուտար հապճեպով եւ յուզումով, հիմա արդէն տը Կօլն ու իր մահը մոռցուած են եւ էթուալը կը ծառայէ քաղաքական սակարկութիւններու Թաղապետական ընտրութիւններէն քանի մը ամիս առաջ:

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Մեր այսօրուան թիւով կը վերջանայ Ե. Օտեանի «Ես դրսեցի չեմ առներ» վէպը, որ այնքան լայն ընդունելութիւն գտաւ մեր ընթերցողներուն մօտ:

Կարճ պատմուածքէ մը ետք՝ պիտի սկսինք հրատարակել Օտեանի մէկ ուրիշ վէպը, քիչ ծանօթ եւ նոյնքան շահեկան:

Վառեցէք Լոյսերը

Երազել է տալիս մութը,
Իսկ երազել մենք չենք ուզում:

Մենք ուզում ենք
Սև երազի երկար կապը քաշե՛լ–քաշե՛լ
(Ինչպէս երկար թել ունեցող փուչիկների
Թելն են քաշում մանուկները),
Սև երազի կապը քաշե՛լ
Ու ձգելով բերել նրան
Նստեցնել մեր ծնկներին՝
Սէր խաղացող աղջկայ պէս,
Եւ նայելով
Նրա լպիրշ ու խլրտուն աչքերի մէջ՝
Համբերահատ եւ բարկացած արուի պէս
Նրան բիբել.
— Խօ՛սքդ ասա. այո՛ կամ ո՛չ...

Որովհետեւ չունենք այսքան
Յանդգնութիւն,
Որովհետեւ համբերահատ ու բարկացած
Արուներ չենք.
Որովհետեւ սէր խաղացող աղջըկան մենք
Չե՛նք զօրելու նստեցնել մեր ծնկներին,
Որովհետեւ երկար թելով փուչիկ ունեն
Մանուկնե՛րը, բայց ո՛չ թէ մենք.
Որովհետեւ երազել է տալիս մութը,
Իսկ երազել մենք չենք ուզում,
— Շո՛ւտ, վառեցէ՛ք լոյսերն ամէն...

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

Դու Մի Նայի

Դու մի՛ նայի,
Որ ես այսպէս խե՛ղճ եմ թւում
Եւ մոլորուա՛ծ
Եւ վշտահա՛ր.
Կախա՛րդ եմ ես.
Համելնի հին աւանդութեան
Հրաշագործ սրնգահա՛ր...

Ո՛ւր ուզում ես հիմա ինձ տար,
Օտար երկի՛ր, քաղա՛ք օտար՝
Նիւ–Եորք լինի՛,
Բէյրո՛ւթ,
Փարիզ.
Եւ... ո՛ւմ ուզում ես՝ հմայեմ,
Ո՛ւր ուզենամ՝ ինձ հետ տանեմ,
Կախարդանքով երգ ու բառիս:

Կ'ուզե՞ս կանգնած Բրոդվէյում,
Կամ Փարիզի Մեծ Բուլվարում,
« Կո՛ւնկ » ասեմ
Եւ կամ մի պարզ, « Նուբա՛ր–Նուբա՛ր »

Եւ այս Մերին՝ Մարիա՛մ դառնայ,
Այս Պիեռը՝ Պօղո՛ս–Պետրո՛ս,
Եւ այս ժակը՝ Յակոբ Աղբա՛ր...

Կ'ուզե՞ս երգեմ « Քէլէ՛–քէլէ՛ »
« Ով քնած է — ասեմ — ելէ՛ք,
Ով արթուն է՝ ելնի՛ տնից... »
Եւ ինչքան Հա՛յ կայ տարագիր,
Գերուած ձայնով պատարագիս,
Հայաստա՛ն գան իմ ետեւից...

Եւ եթէ ե՛ս,
Կախա՛րդը վէս,
Մէկ–մէկ այսպէս խե՛ղճ եմ թւում
Այսպէս վշտո՛տ, այսպէս երե՛ր,

Նրա՛ համար,
Համելնի հին սրնգահա՛ր,
Որ մանուկնե՛րն էին հնում,
Քո ետեւից գերուած գնում,
Իմ ետեւից... միայն ծերե՛ր,
Միայն ծերե՛ր...

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ծիսակատարութիւնները իրենց երգե – րով — Հայկական նոթագրութիւնը — Շարականներու դասաւորումը — բառեր եւ խօսքեր ջարդուփշուր — բազմաձայնութիւնը — Եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագները — Քառորդ թոնը — Պատարագիչի եւ սարկաւագի բաժինները — Անվաւեր հրատարակութիւններ — Մենք եւ օտար հեղինակութիւններ — Անկումը

—o—

4. ԲԱՌԵՐ ԵՒ ԽՕՍՔԵՐ ՋԱՐԴՈՒՓՇՈՒՐ

Մեր հոգեւոր երգերու կիրառման ընթացքին ամէնէն աւելի ցաւոտ եւ տարօրինակ երեւոյթն է բառերուն, խօսքերուն եւ անոնց յարմարցուած երաժշտութեան անյաջող զուգաւորումը:

Պատճառներ կան կարծելու որ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող երգեր նմանօ – ղաբար յարմարցուած են խօսքերուն, մինչդեռ տրամաբանօրէն՝ խօսքին վրայ պէտք է երգ գրուի:

Արուեստի զանազան ճիւղերը թէեւ արտայայտութեան զանազան ձեւեր ունին, սակայն անոնք իրարու հետ սերտ կա – պակցութեամբ զօդուած են:

Նկարչութիւն եւ քանդակ ճարտարա – պետական օրէնքներ կամ համեմատու – թիւններ ունին: Երաժշտութիւնն ալ գրականութեան հետ մօտիկ բարեկամութիւն ունի:

Այս վերջինը ունի իր ստորակէտը, որ կէս նախադասութիւն մը կուտայ, երաժշտութիւնն ալ նոյնպէս իր ստորակէտը կամ վերջակէտը ունի որ ականջին կու – տայ մեղեդիի մը առկախ վիճակը կամ վերջաւորութիւնը:

Այս ընդհանուր կանոնը մանրամասնելէ առաջ կայ նաեւ աւելի կարեւորը որն է վանկարանութիւնը (փՐօզոտի), այսինքն բառերու ճիշդ հնչումը ըստ շեշտաւորման կանոններուն, որ ըստ կարել – ւոյն պէտք է նաեւ գործադրուի երգա – սացութեան ընթացքին ալ:

Մենք գիտենք որ բառերը ունին իրենց բնական շեշտը. (հայերէնի մէջ վերջին ձայնաւորին վրայ իւրաքանչիւր բառի), ինչպէս նաեւ ստացական շեշտը որ կը դրուի նախադասութեան մը մասնաւոր իմաստ տալու հարկադրանքէն. այսպէս՝ թագաւոր բառին վերջին վանկին վրայ է բնական շեշտը, իսկ երբ նախադասու – թիւն կազմենք, ըստ ստացական շեշտին կամ երկարին, մասնաւոր իմաստ կ'ու – զենք տալ. օրինակ՝

Թագաւորը մեռա՛ւ (հաստատական).
Թագաւորը մեռա՜ւ (ափսոսանք).
Թագաւորը մեռա՞ւ (հարցական).
Թագաւո՛րը մեռաւ (ոչ թէ ուրիշ մը).
Թագաւո՞րը մեռաւ (տարակուսանք):

Ասիկա մօտաւոր բայց ընդհանուր օրէնք մըն է եւ տուեալ նախադասութեան վրայ մեղեդիական գիծը ըստ շարադրութեան ոճին, կրնայ նոյնիմաստ տպաւորութիւն տալ լսողութեան, ինչպէս է գրուածքը:

Բայց, նախադասութեան պատկանող այս մանրամասնութեան գալէ առաջ քննենք նախ բառերը. օրինակ առնելով շատ պարզ մեր ամէնօրեայ Տէր Ողորմեան:

Տէ՛ր, ողորմեա՛. երկու բառերը կազմուած են մէկ եւ առաւել երեք վանկերով. առաջինը ունի երկար եւ վերջինը բնական շեշտը (խնդրողական եւ կոչա – կան): Այս ասացուածքը արտասանու – թեան պարագային շատ բնական է, որ սակայն երգուած պարագային կը փոխուի եւ կ'ըլլայ երկու առ երկու վանկերով. Տէրվո...ղորմեա՛:

Ոչ միայն բառերը անճխտուած են, այլեւ երկարն ու շեշտը տեղափոխուած ըլլալով խօսքն ալ կ'ըլլայ փոքր ինչ անի – մաստ: Այսպէս, քիչ բացառութեամբ, շատ մը Տէր ողորմեաներ սխալ մեկնա – բանուած են:

Նկատելի է որ մեր երգասացութեանց մէջ տարօրինակ կերպով սովորութիւն եղեր է յաճախ բառի մը վերջին վանկին կապել յաջորդ բառին առաջին վանկը, կանգ առնել փոքր ինչ եւ շարունակել, զոր օրինակ տանք սխալն ու ուղիղը.

Գերագանցփա՛... ռօք (գերագանց փառօք).

Սրբազանա՛րք... եպիսկոպոսի (Սրբազան Արքեպիսկոպոսի).

Դասքա՛ն... մարմնոց (Դասք անմարմնոց).

Իմա՛ր... մին մի (ի մարմին մի).

Ովսաննայի՛... բարձունս (ովսաննա ի բարձունս).

Այլ փրկեայի՛... չարէ (Այլ փրկեա՛ ի չարէ).

Սուրբ զԱստուա՛... ծածին (Սուրբ զԱստուածածին).

Այսօրի՛... ջեալ (Այսօր իջեալ).

Որ բզպատարա՛... գը՛ս մատուցանէ (որ զպատարագս մատուցանէ).

Են սրբ...բարան (են սրբարան).

ԸզՏէրա... ղաչեսցուք (զՏէր աղաչեսցուք).

Եւ ըզհոգւո՛...ցը՛նհանգուցելոց (զհոգւոց հանգուցելոց).

Տէրթագա՛ւ... ւորեաց (Տէր Թագաւորեաց):

Շարքը անսպառ է: Անհաչուելի են այս չարչարանքին ենթարկուած բառերը զորս կարելի էր ձեւի գնել փոքրիկ սրբագրութիւններով որպէսզի անոնք երբեմն ալ անհասկնալի ըլլալու վտանգին չենթար – կուէին:

Գրականութեան մէջ չենք կրնար մեր քմահաճոյքին համաձայն տողադարձի ենթարկել բառ մը, առանց յարգելու որոշ կանոններ: Վերոյիշեալ բառերուն անճխտումը երաժշտական սխալ տողա – դարձներ են:

Այս զանցառութիւնները եթէ ըլլային միայն բառերուն վրայ՝ անպատշաճ երգասացութիւն մը սահմանափակուած պիտի ըլլար, սակայն, կայ աւելի վատ – թարը. այն է մեղեդիի մը անխորհուրդ պատշաճեցումը ամբողջ նախադասու – թեան մը վրայ, որ այս անգամ երբեմն անհասկնալի եւ նոյնիսկ ծիծաղելի կը դարձնէ իմաստը:

Անհաչուելի են նման տարօրինակ ամուսնութիւններ խօսքի եւ երգի միջեւ: Օրինակ առնենք շատ ծանօթ երգ մը, Ի վերին Երուսաղէմ, ուր, ստորակէտ կամ վերջակէտ յարգուած չըլլալով տեսնենք թէ ո՛րն է գրական իմաստը եւ թէ ի՛նչպէս կը փոխուի երաժշտականօրէն:

Գրական իմաստով հետեւեալն է.

Ի վերինն Երուսաղէմ՝
Ի բնակարանս հրեշտակաց
Ուր Ենովք եւ Եղիա
Կան ծերացեալ աղաւնակերպ
Ի Դրախտին եդեմական, պայծառացեալ
արժանապէս:
Ողորմած Տէ՛ր, ողորմեա՛. եւայլն

Հիմա ջանանք մտովի կամ ցած ձայ – նով երգել հետեւեալը, կանգ առնելով հոն ուր նշանակուած է կանգ.

Ի վերինն Երուսաղէմ (կանգ)
Ի բնակարանս հրեշտակաց ուր Ենովք
(կանգ)
Եւ Եղիա (կանգ)
Կան ծերացեալ աղաւնակերպ իԴրախ-
տին (կանգ)
Եդեմական (կանգ)
Պայծառացեալ արժանապէս ողորմած
(կանգ)
Տէր ողորմեա՛ (եւայլն):

Մէկ կողմ դնելով գրական եւ երաժըշտական զուգաւորման ձախող յօրինումը, կ'արժէ միայն նկատի ունենալ վերջին երկու տողերը:

Սիրելի հոգեւոր հայրեր եւ դպիրներ, մի՛ երգէք Արժանապէս ողորմած, այլ երգեցէք ողորմած Տէր, ողորմեա՛, եւ ոչ թէ հասարակ Տէր ողորմեաի նման:

Աններելի սխալ է:

Շատ մը պարագաներու մէջ եթէ ունկնդիրը գրաբար լեզուով երգուածքէն շատ բան չի հասկնար, պատճառներէն մէկն ալ այս անյաջող յարդարումներն են. եւ հազար ափսոս որ յիշեալ երգը շատ առինքնող եւ յուզիչ բնոյթ ունի, եւ որքան հանդիսաւոր երգուի՝ կարծես մեր նշած սխալն ա՛լ աւելի կը շեշտաւորուի:

Պատարագի երգեցողութեանց մէջ յետագային աւելի լայնօրէն պիտի ծանրա – նանք այս նիւթին վրայ, զանցառումներ որոնք աւերներ կը գործեն գրութեան իմաստին հանդէպ:

Զոր օրինակ հետեւեալը.

Երգին եւ ասին անհանգիստ (կանգ) բարբառով: Հրեշտակները անհանգիստ չեն, այլ՝ ըսել կ'ուզուի շարունակական բարբառով, պնդումով՝ Սուրբ Սուրբ, եւայլն:

Արձակ գրուածք մը ինքնին փոքր ինչ երաժշտութեան կը փոխուի երբ ընթերցման պահուն շեշտաւորումները ճիշդ ըլլան:

Երգին նպատակն է գրականօրէն տրըւած գաղափար մը հանդիսաւորել:

Եթէ եղանակաւորումով խօսքը պիտի աղճատուի, կը նմանի գեղեցիկ նկար մը բոլորելուն տգեղ շրջանակով մը:

Այս մարզին մէջ մենք չենք կրցած ըմբռնել թէ ի՛նչպէս բարձրաստիճան հոգեւորականներ, որակեալ դպրապետներ սրբագրութեան որեւէ փորձ չեն կատա – րած:

Խորթ չէ՞ն հնչեր այս բոլորը:

Ոմանք անգիտակից, ուրիշներ աւան – դութիւնը անվթար պահելու անիմաստ համոզումը ունին, ոմանք ալ անդրադառնալով հանդերձ այս այլանդակութիւն – ները կը նկատեն իբր սրբագործուած սխալներ, եւ տեսակ մը արդարացում կը կարծեն գտած ըլլալ:

Մեր կարծիքով սխալ մը չի կրնար սրբագործուիլ:

Մեծասքանչն է որ կը տուժէ:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Շար. – 4)

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻ ԵՒ ՀԱՅ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Մինչեւ այսօր, թէ՛ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի մէջ շատ գրուած է Այվազովսկիի գեղարուեստական ժառանգու – թեան մասին, բայց համեմատաբար քիչ՝ այն սերտ կապի մասին, որ ան շարունակ կը պահպանէր հայ իրականութեան հետ, այն խոր մտահոգութեան մասին, որ ան տեւաբար կը ցուցաբերէր Հայութեան համար կարեւոր եղող հարցերու նկատմամբ, ջանալով օգտակար ըլլալ անոնց լուծումին համար: Մեծ արուեստագէտին անկաշառ հայրենասիրութեան ակունքը, թերեւս, Խրիմի հայ իրականութիւնն էր նաեւ, եւ իր ընտանիքը, այն միջավայրը, ուր ան անցուց գրեթէ իր ամբողջ կեանքը:

Անոր հայրը՝ Գէորգ – Կոստանդին Այվազ, Լեհահայ էր, ընիկ Ստանիսլաւցի, հաւանաբար Կալիսիա եւ Պուքովինա հաստատուած Այվազ տոհմէն: Երկար դեգերումներէ ետք Գէորգի ընտանիքը վերջ – նապէս խարիսխ կը նետէ Թէոդոսիա: ԺԹ. դարու սկիզբն էր, եւ միւս հայ ընտանիքներու նման Այվազովսկիները եւս այն քիչերէն էին, որոնք պէտք է շունչ եւ եռանդ տային նոր շրջանի Խրիմահայ կեանքին:

Ռուսաստան ապրող հայազգի Այվազովներէն տարբերելու համար Գէորգ – Կոստանդին իր մականունը կը դարձնէ Այվազովսկիի:

Իբրեւ բանիմաց եւ բարի մարդ՝ Կոստանդին յարգուած ու սիրուած անձնաւորութիւն էր: Գիտէր հայերէն, լեհերէն, մոլտավերէն, հունգարերէն, ռուսերէն, ուկրաներէն եւայլն: Անոր ընտանիքը բազմանդամ էր՝ երեք տղայ եւ երկու աղջիկ: Յովհաննէս տղոց կրտսերագոյնն էր: Սնանկացած վաճառական Կոստանդին ընտանիքը կը հոգար թարգմանու – թիւններ կատարելով, ինչպէս նաեւ ա–

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Թէեւ տիկին Զապէլին առաջարկեցի որ մեզի ընկերանայ, սակայն մերժեց, առարկելով որ յոգնած է:

— Լաւ ուրեմն, առանձին կ'երթանք, ըսաւ երիտասարդը ուրախութեամբ:

Երբ քիչ մը հեռացան տունէն, Զարուհի որ Վահանին քովէն կը քալէր, յուզուած ձայնով մը ըսաւ.

— Պարոն Վահան, կը խնդրեմ որ այս իրիկուն անպատճառ մեզի գաք:

— Արամ ըսաւ ատիկա, պատասխանեց Վահան, սակայն ես կ'ուզեմ գուշակել, թէ ինչո՞ւ այդ գաղափարը ունեցած էք:

— Կ'ուզէի լուրջ բացատրութիւն մը ունենալ ձեզի հետ:

— Լուրջ բացատրութի՞ւն մը, պատասխանեց երիտասարդը ժպտելով, հաւատացէք որ գիս դող կը հանէք:

— Չէ, դող ելլելիք բան չկայ:

— Ամէն պարագային կը յուսամ որ հետս կռիւ պիտի չընէք:

— Այդ մասին ապահով եղէք: Ընդհակառակն, կ'ուզեմ ձեզմէ նախ ներում խնդրել...

— Ներո՞ւմ, ի՞նչ բանի համար:

— Ձեր մասին ունեցած կանխակալ կարծիքներուս համար...

— Բայց ատոնք կարծեմ այլեւս անցեալին կը պատկանին, պատասխանեց երիտասարդը:

— Ի՞նչպէս անցեալին, գոչեց Զարու – հի զարմացած:

— Այսինքն իմ մասիս ձեր կազմած գաղափարը: Քանի որ վերջին անգամ կըրցայ ապացուցանել թէ ատոնք ճիշդ չէին:

— Արդարեւ այդ ապացոյցները շա – տոնց ջրուած են:

— Շնորհակալ եմ ուրեմն:

— Ձեր վերջին դիւցազնութիւնը որքա՜ն մեծ ու սրտագին էր...

— Բայց կարծեմ որոշեցինք որ այս մասին ալ ակնարկութիւն պիտի չընէք:

— Ես տակաւին առաջին անգամն է որ կը խօսիմ այդ մասին եւ կարծեմ իրա – ւունք ունիմ շնորհակալութիւն յայտնե – լու իմ ազատարարիս:

— Եւ ես շնորհակալ եմ ձեր յայտնած շնորհակալութեան համար:

— Բայց պարզ շնորհակալութեամբ իմ պարտքս վճարած չեմ ըլլար, ըսաւ մանկամարդ կինը:

— Ինծի համար ձեր շնորհակալութեան մէկ բառը անհունօրէն կը փոխարինէ իմ ըրածս:

— Եւ ինչո՞ւ այդքան արժէք կուտաք իմ մէկ բառիս...

— Որովհետեւ կը սիրեմ, կը պաշտեմ ձեզ, պատասխանեց երիտասարդը դողահար ձայնով մը:

Վահան այս խոստովանութիւնը ընելու համար հզօր ճիգ մը ըրած էր ինքն իր վրայ եւ այդ բառերը արտասանելէ ետք այնպիսի շփոթութիւն մը զգաց, որ ալ չկրցաւ խօսքը շարունակել եւ յանցաւորի մը պէս գլուխը ծռեց դէպի գետին:

Զարուհի՝ ընդհակառակն՝ գոհունա – կութեամբ լսեց այս խոստովանութիւնը եւ ակնարկով մը քաջալերեց երիտա – սարդը:

Յետոյ ըսաւ.

— Ուրեմն գիս մահուան վտանգէ մը ազատելով՝ պարզապէս ձեր սրտէն մըղուեցաք:

— Այո, խոստովանեցաւ երիտասարդը:

— Եւ եթէ իմ տեղս ուրիշ մը ըլլար ծովը իյնո՞ղը, հարցուց Զարուհի:

— Չեմ գիտեր թէ ինչ պիտի ընէի:

— Կը տեսնէ՞ք որ այս պարագային՝ պարզ շնորհակալութիւն մը բաւական չէ ձեր արարքը փոխարինելու համար:

— Ամէն պարագային՝ ես իմ վարձքս լիովին ստացած եմ, քանի որ այսօր դուք կ'ապրիք եւ ես իրաւունք ունիմ մտածելու որ ես եմ ասոր պատճառը:

Մանկամարդ կինը ծռեցաւ դէպի երիտասարդը եւ ցած ձայնով մրմնջեց.

— Ես ալ կ'ուզեմ ձեզի խոստովանու – թիւն մը ընել, ձեր խոստովանութեան փոխարէն... եւ կը գուշակէք անշուշտ թէ ի՞նչ պիտի ըսեմ:

— Կ'ուզեմ ձեր բերնէն լսել ատիկա:

— Ես ալ քեզ կը սիրեմ, մրմնջեց մանկամարդ կինը, երիտասարդին ձեռքը սեղմելով կամծոլին:

Վահան թէեւ կը սպասէր այս յայտ – նութեան, այսուհանդերձ հեշտալի սար – սուռ մը զգաց այդ խօսքերէն, ու շըր – թունքը երկնցուց Զարուհիի շրթներուն:

Ու ամայի ճամբուն վրայ, մութին մէջ իրենց առաջին սիրոյ համբոյրները փո – խանակեցին....:

ԽՐՈԽԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(281 եւ վերջ)

ռեւտրական միջնորդի դեր ստանձնելով:

Յովհաննէս իր սկզբնական կրթութիւնը կը ստանայ Թէոդոսիոյ հայկական ծըխական դպրոցը: Այդ էր պատճառը, որ ան չմոռցաւ մայրենի լեզուն եւ Հայերու հետ կը թղթակցէր ընդհանրապէս մայրենի լեզուով՝ համեմուած Խրիմի բարբառով: Ցետագային Պետերբուրգի մէջ, երբ ուսանող էր, գրեթէ ամէն օր կ'այցելէր տեղւոյն Հայոց եկեղեցին:

Նկարիչը կը տառապէր, երբ իր ազգին կը վիճակէր դժբախտ պահեր, իսկ մանուկի պէս կ'ուրախանար անոր ամէնէն փոքր յաջողութեան իսկ: Ծանր օրեր ապրեցաւ 90ական թուականներուն՝ կարմիր Սուլթանի կազմակերպած հայկական ջարդերու օրերուն: «Խորին ցաւով վշտացած է սիրտս անբախտ Հայոց չլսուած – չտեսնուած կոտորածով, կը գրէր ութսունամեայ ծերունին Խրիմեան Հայրիկի, 1896 Սեպտեմբերին: — Ձեր վեհափառութիւնը այդտեղ, մենք այստեղ եւ ամէնքն իրենց տեղերը, կուլանք ու կ'ողբանք մեր թշուառ կոտորեան մատնուած Հայոց վրայ»: Բայց Այվազովսկի չի բաւարարուիր սոսկ իր վիշտը յայտնելով: Ան բողոքի ձայն կը բարձրացնէ Թրքական վայրագութիւններու դէմ: Ի նշան բողոքի՝ ան իր Թրքական շքանշանները կը նետէ ծով եւ տաճիկ հիւպատոսին կը յայտնէ. «Արիւնկզակ տիրոջդ ինծի տուած պատուանշանները ծովը նետեցի, ահաւասիկ անոնց ժապաւէնները, իրեն ղրկէ: Եթէ կ'ուզէ, թող ինքն ալ իմ պատկերներս ծովը նետէ, բայց հոգս չէ...»:

Այդ դժնդակ օրերուն նկարիչը կը ձըգտէր ամէն կերպ, նիւթապէս թէ բարոյապէս, ամոքել ազգին վէրքերը: «Ձեր օծութիւնը, կը գրէ ան Խրիմեանի, շատ զգայուն եւ գեղեցիկ առաջարկութիւն կ'անէք ինծի նկարել կարմիր գոյնով Հայոց կոտորածի պատկեր, արեան դաշտեր եւ լեռներ եւ վշտահար Հայոց Հայրիկին աւերակաց վրայ: Եթէ Տէրը կը հաճի ինծի դեռեւս կեանք պարգեւել, կուգայ օր, որ կը կատարեմ այդ սրտաշարժ առաջարկութիւնը»:

Թրքական աւազակութիւններէ տուժած Հայերուն օգնելու համար Այվազովսկի Օտեսայի մէջ կը կազմակերպէ ցուցահանդէս մը, ուր, ի թիւս այլ նկարներու, կը ցուցադրէ Հայերու ջարդը պատկերացնող երեք նկարներ: Ցուցահանդէսէ ձեռք ձգուած գումարը՝ 2000 ռուբլի, կը բաժնէ երկու հաւասար մասի, յատկացնելու համար Հայերու եւ Յոյներու, որոնք նոյնպէս տուժած էին Թըրքական վայրագութիւններէ: Քանի մը օր ետք, հայ աղքատներուն բաժնուելու համար, Կ. Պոլսոյ ռուս դեսպանին հասցէով կ'ուղարկէ 3000 ռուբլի եւս:

Սերտ եւ մտերմական կապ հաստատած էր ծանօթ անձնաւորութիւններու հետ — Աշտարակեցի, Գէորգ Դ., Խրիմեան, Կ. Եզեան, Ն. Բիւզանդացի, Պ. Ադամեան, Մ. Մամուրեան, Ս. Պալեան, Տատեան եւ ուրիշներ: Մեծ ուշադրութեամբ հետեւելով հայ կեանքին, կը ջանար իր ուժերուն ներած չափով օգտակար ըլլալ անոր: Օրինակ, ան ջերմ հոգատարութիւն ցոյց տուաւ Խորէն Ստեփանէի նկատմամբ, որ Ս. Խաչ վանքի մէջ՝ փաստօրէն անգործութեան մատնուած էր: Խրիմեանի գրած նամակին մէջ կ'ըսէ. «Ի վաղուց իմ գրած թղթիս Խորէն Եպս. Ստեփանէի մասին պատասխան չունեցայ: Բայց նորէն կը դիմեմ Ձեր Վեհափառութեան եւ կը խնդրեմ անուշադիր չթողուլ այս օգտակար եկեղեցականը»:

Յ. Այվազովսկիի ձգած հարուստ ժառանգութեան մէջ (շուրջ 6000 նկար), ուրոյն տեղ կը գրաւեն հայկական թեմաներով պատկերները (բնապատկերներ, հայկ. ջարդերը, հայ կենցաղն ու պատմական անցեալը կեդրոնացնող եւայլն): Ասոնցմէ են՝ «Արարատ լերան հովիտը», «Արարատ», «Հայ ժողովուրդի մկրտութիւնը», «Խրիմեան Հայրիկ էջմիածնի մէջ», «Նոյ կ'իջնէ Արարատէն», «Երգում», «Պայրընի այցելութիւնը Մխիթարեաններուն՝ Ս. Ղազար կղզին», «Հայերու ջարդը Տրապիզոնի մէջ 1896ին», «Հայերը կը լեցնեն նաւերը», «Ողջ Հայերուն Թուրքերը կը թափեն Մարմարա ծովը», «Հովիւներու հօտին մօտ», «Կարսի գրաւումը դիշերանց», եւ այլ նկարներ, ինչպէս նաեւ Խրիմեան Հայրիկի, Յովհ. Լազարեանի, Լորիս Մելիքեանի, Գար. Այվազովսկիի եւ ուրիշներու դիմանկարները:

Վ. ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

ԵՒ ԻՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մեր առաջին յօդուածներուն առթիւ իսկ, եղան բազմաթիւ հարցումներ: Պիտի հրատարակենք անոնք որոնք ընդհանուր շահեկանութիւն մը ցոյց կուտան, իրենց պատասխաններով եւ մեկնութիւններով.—

Թիւ մէկ հարցում.— Առանց գիս տեղեկացնելու, դրամատունս կտրած է այն վարկերը զորս ինծի բացած էր: Իրաւունք ունի՞:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Դժբախտաբար, այո՛, թէեւ հազուադէպ է որ լուր չտան իրենց յաճախորդներուն երբ նման ծանրակշիռ որոշում մը կուտան: Բերանացի ապահովութիւնները, նոյնիսկ եթէ տնօրէնը տայ, չեն բաւեր. — պէտք է գրաւոր հաստատում մը, որ շատ խնայողութեամբ կը տրուի եւ կ'ենթադրէ շահաբաժնի (քոմիսիոն) մը վճարումը, հարիւրէն մէկ, տարեկան, տրուած վարկին գումարին վրայ:

Թիւ 2 հարցում.— Ի՞նչ է կանխաթուագիր (անթիտաթէ) չէք մը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Չէք մըն է որ իր ըստեղծման թուականէն աւելի ուշ թուական մը կը կրէ: Օրինակ՝ չէք մը զոր յաճախորդ մը կուտայ Նոյեմբեր 24ին բայց կամովին Դեկտ. 15ի թուականը դրած է վրան, խորհելով թէ այդ թուականէն առաջ իր հաշիւը հարկ եղած գումարը պիտի չունենայ: Ցանցանք մը կը գործէ եւ նման չէք մը ընդունելով նպաստաւորուողը (ստացողը) մեղսակից կը դառնայ եւ կը պատժուի օրէնքին հիման վրայ նոյն ձեւով ինչպէս չէքը քաշողը:

Թիւ 3 հարցում.— Երաշխաւորութեան չէք մը յանձնուեցաւ ինծի, ի՞նչ պէտք է ընեմ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Փափուկ գործողութիւն մըն է եւ երբեմն, նոյնիսկ վտանգաւոր:

Ընդհանրապէս, երաշխաւորութեան չէք մը կը յանձնուի, ի հարկին, հատուցանելու համար պահանջատէրը, որ կրնայ զայն ներկայացնել վճարման այն պարագային երբ, պայմանադրութիւնը չէ յարգուած. — հոս է որ մէջտեղ կ'ելլէ փափուկ հարց մը՝ ի՛նչ թուական դնել չէքին վրայ: Կարելի չէ զայն կանխաթուագրել, դէմ է օրէնքին եւ պատժելի ենթակայ, բայց եթէ տրուած օրուան թուականը դրուի, վախ կայ որ երբ ներկայացուի ճշդուած պայմանաժամին, անհրաժեշտ գումարը չըլլայ քաշողին հաշւոյն եւ այդ ձեւով կը կորսուին չէքին կապուած յատուկ իրաւունքները, պահանջը իյնալով հասարակաց իրաւունքին (տրուա քոմէն) մէջ: Գործնական գետնի վրայ յաճախ կը տեսնուի երաշխաւորութեան չէքի մը յանձնումը առանց թուականի նշանակումի, վտանգաւոր է վասնզի չէք մը միշտ վճարելի է ի տես(ա վիւ) ուրկէ կը ծագի անոր տարաժամ ներկայացման վտանգը:

Թիւ 4 հարցում.— Չէք մը ստացայ «կրողին» (օ փորթէօր), պէտք է ինքնութիւնս յայտնե՞մ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Այո՛, որովհետեւ դրամատուները պէտք է միշտ կանոնաւոր հատուցագիր մը ստանան որեւէ վճարումի համար, որպէսզի կանխեն որեւէ միջադէպ՝ գողցուած չէք, ներկայացնողի անկարողութիւն եւայլն:

Նախարարական զանազան հաղորդագրութիւններ վճռած են այս տարընչութեամբ, բայց այս դիրքը միշտ բանալէճի դուռ կը բանայ:

Թիւ 5 հարցում.— Կարելի՞ է ընդդիմութիւն ընել (օփոզիսիոն) չէքի մը վճարման, առարկելով թէ յանձնումը չէ եղած:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Ո՛չ: Օրէնքը կ'ընդունի վճարումի ընդդիմութիւն չէքին կորուստի կամ գողութեան, կամ ստացողին սնանկութեան պարագային: Բայց եւ եթէ կը փափաքի, պանքէն կրնայ նկատի առնել որեւէ ընդդիմութիւն որ օրինաւոր շրջագիծին մէջ չի մտներ բայց ատիկա իր յաճախորդին պատասխանատուութեամբ եւ յաճախորդէն նամակ մը ստորագրել կուտայ, որ զինքը ազատ կը թողու ամէն պատասխանատուութենէ եւ քաշողը, որ նման ընդդիմութիւն մը կը գործադրէ ինքզինքը կ'ենթարկէ պատժական հետապնդումներու եթէ իր անպարկեշտութիւնը հաստատուի: Ռեֆերէի դատաւորն է, որու պիտի դիմէ չէքը ստացողը, որ կ'որոշէ ապօրինի կերպով գործադրուած ընդդիմութեան բարձումը (մէնլըվէ) եւ ի հարկին վնասուց հատուցումը:

Թիւ 6 հարցում.— Դրամատունս մերժած է վճարել վճարագիր (թրէթ) մը որ իմ հաւանութիւնս կը կրէր, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ. «Հրահանգ չկար»: Իրաւունք ունէ՞ր:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Այո՛: Վճարագիր (թրէթ) ըլլայ կամ պիյէ ա օրտր, դրամատունը կը պահանջէ տոմիսիլիասիոնի հրահանգ մը, կանոնաւոր կերպով ստորագրուած որպէսզի պաշտպանուի կեղծ ստորագրութեան, չլիազօրուած ստորագրութեան, խարդախ փոփոխութիւններու վտանգներուն դէմ:

Թիւ 7 հարցում.— Պանքէն իրաւունք ունի՞ մերժելու չէքի մը վճարումը առարկելով՝ «յաճախորդը մեռած է»:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Այո, եթէ չէքին վրայի թուականը յաճախորդի մեռած թուականէն ետքն է, անշուշտ: Բայց հարցը կը մնայ շատ փափուկ եւ 1935 Հոկտ. 30ի օրէնքին թիւ 33 յօդուածը կը ճշդէ.— «Ոչ քաշողին մահը, ոչ իր անկարողութիւնը չէքը տրուած պահէն ետք, կը վերաբերին չէքին էֆէնթրուն»:

Ուրեմն պէտք է փաստել որ քաշուած է մահէն առաջ, ընդհանրապէս ներկայացնող դրամատան կնիքին թուականը կը բաւէ բայց պէտք է կրկին դիմել ձեր դրամատան որ չի կրնար այդ պատճառաբանութիւնը տալ առանց ընդունելի պատճառի:

ՆՇԱՆ ՀԱՅԹԱՅԵԱՆ
Directeur
BANQUE NATIONALE DE PARIS
66, Rue du Président Wilson
92 - LEVALLOIS-PERRET
Téléphone : 737-76-55
Métro : ANATOLE FRANCE

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

«Մնաս բարով, բարի եւ սիրելի բարեկամս: Մեր աստուածային Փրկիչը եւ անոր սրբազնագոյն մայրը թող իրենց հզօր հովանիին տակ պահեն մեզ:»

ՄԱՐԻԱ

— Նամա՞կ կը գրէք: Ես արդէն իմս գրեցի, խե՛ղճ մայրիկիս գրեցի, ըսաւ արտորնօք օրիորդ Պուրիէն ներս մտնելով եւ Մարիա իշխանուհիի սենեակէն մռայլ եւ թախծոտ մթնոլորտին մէջ թեթեւամիտ զուարթ եւ ինքնահաճոյ շունչ մը բերելով: Ու յետոյ անմիջապէս աւելցուց.— Պէտք է ձեզ նախազգուշացնեմ, իշխանուհի, իշխանը Միխայիլ Իվանովիչի վրայ բարկացաւ, տրամադրութիւնը դէշ է, զգոյշ եղէք:

— Օ՜հ, բարեկամս, պատասխանեց Մարիա իշխանուհին, ես խնդրած եմ ձեզմէ, որ երբեք հօրս տրամադրութեան նկատմամբ չխօսիք ինծի հետ: Ես զայն քննադատել չեմ յանդգնիր, ինչ որ չեմ ալ ուզեր որ ուրիշ մը ընէ նոյն բանը:

Իշխանուհին ժամացոյցը նայեցաւ, տեսնելով որ արդէն հինգ վայրկեան անցեր է երգեհոն զարնելու յատկացուած ժամանակամիջոցէն, վախցած դէմքով մը հանգստասրահը գնաց: Իշխանը, ըստ իր սովորութեան, 12էն մինչեւ 2 կը քնանար: Իսկ իշխանուհին երգեհոն կը նուագէր:

ԻԴ.

Ալեւոր սենեկապանը նստած կը մրափէր, ականջ դնելով իշխանին խորթալուն: Տան հեռաւոր մէկ դուռնէն կը լըսուէր քսաներորդ անգամ կրկնուող Դիւսէքի սոնաթի դժուար կտորը: Այդ միջոցին պատշգամին մօտեցան երկու կառքեր. անոնցմէ մէկէն դուրս ցատկեց Անտրէյ իշխանը՝ իր մանկամարդ կնոջը հետ: Ալեւոր Տիխոն սրահին դուռնէն դուրս ելլելով՝ շշուկով մը զեկուցեց իշխանին քնացած ըլլալը եւ շտապով դուռը գոցեց: Տիխոն գիտէր որ ոչ որդւոյն գալուստը եւ ոչ որեւէ դէպք մը, ինչքան ալ անսովոր բան մը ըլլար ան, չէր կրնար օրուան կարգն ու կանոնը խանգարել:

Ըստ երեւոյթին, Անտրէյ իշխան ալ շատ լաւ գիտէր այդ բանը: Ան ժամացոյցը նայեցաւ, կարծես ստուգելու համար թէ որեւէ փոփոխութիւն չէ՞ կատարուեր հօրը սովորութիւններուն մէջ, եւ համոզուելով որ փոփոխութիւն մը տեղի չէ ունեցած, կնոջը դարձաւ.

— Քսան վայրկեան ետքը կ'արթննայ, ըսաւ ան, Մարիա իշխանուհիին քով երթանք:

Փոքրիկ իշխանուհին այդ ժամանակամիջոցին մէջ բաւական վրայ եկեր էր, բայց աչքերը եւ պեխաւոր գողտրիկ շըրթունքը խօսելու ատեն նոյնպիսի անուշութեամբ եւ զուարթութեամբ կը ժըպտէին:

— Կատարեալ պալատ մըն է այս տունը, ըսաւ ան չորս կողմը դիտելով, երթանք, շուտ, շուտ:

— Երգեհոն զարնողը Մարիա՞ն է, կամաց. յանկարծակիի բերենք:

Անտրէյ իշխանը անոր կը հետեւէր վայելուչ եւ տխուր երեւոյթով:

— Ծերացեր ես, Տիխոն, ըսաւ ան, ձեռքը համբուրող ծերուկին:

Սենեակի առջեւ, ուրկէ երգեհոնի ձայնը կը լսուէր, քովնտի դուռնէն դուրս նետուեցաւ շիկահեր սիրուն Ֆրանսուհին: Օրիորդ Պուրիէն կարծես ուրախութենէն խենթեցեր էր:

— Ո՜հ, ի՜նչ ուրախութիւն իշխանուհիին համար, բացագանչեց ան... վերջապէս... պէտք է նախապէս իմաց տալ անոր:

— Ոչ, ոչ, խնդրեմ... դուք օրիորդ Պուրիէնն էք: Ես արդէն ծանօթ եմ ձեզ հետ այն բարեկամական յարաբերութենէն, զոր հարսս եւ ձեր մէջ գոյութիւն ունի, ըսաւ իշխանուհին, համբուրուելով Ֆրանսուհիին հետ, ան մեզի չէ՞ր սպասեր:

Անոնք մօտեցան դրանը ուրկէ կը լըսուէին կրկին եւ կրկին անգամ զարնուող փասաժին աքորները: Անտրէյ իշխանը կեցաւ եւ խոժոռեցաւ, կարծես անախորժ պատահարի մը կը սպասէր: Իշխանուհին ներս մտաւ, փասաժը կէսին դադրեցաւ: Լսուեցան Մարիա իշխանուհիին ծանր քայլերը եւ պաչպչոցի ձայներ: Երբ իշխանը ներս մտաւ, երկու իշխանուհիները, որ միայն մէկ անգամ, Անտրէյ իշխանին ամուսնութեան օրը տեսեր էին զիրար, մէկզմէկ գրկած ջերմագին կը համբուրուէին:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Գաբրիէլ Բարատեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Բարատեան, Տէր եւ Տիկին Սրապ Պալեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գազանճեան եւ աղջիկը, այրի Տիկին Միսաք Բարատեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Գրիգոր Տարպինեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Գարակէօզեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԳԱԲՐԻԷԼ ԲԱՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գազանճեան կը նուիրեն 20 Ֆր. Նոր Սերունդի Իսիի խումբին, 20 Կարմիր Խաչին, 30 Կապոյտ Խաչին, 50 Իսիի Աւետարանական եկեղեցիին եւ 50 «Յառաջ»ին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Արմենուհի Խաչիկեանի, ը Թոռան Ռեբեկայի կսկծալի կորուստին առթիւ:

ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Կիրակի, Դեկտ. 20, ժամը 16ին, Քոյրերու վարժարանը, 73, Ավընիւ Անրի – Պարպիւս, Առնուվիլ, սարքուած աշակերտուհիներուն կողմէ:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Կառ. տիւ Նոռէն կառախումբ, իջնել՝ Վիլիէ լը Պէլ:

Disques Vogue

Եթէ կը փափաքիք ամբողջացնել ձեր հաւաքածոն
ՎՕԿ Ընկերութիւնը կը ներկայացնէ վերջին նորութիւնը եւ ամբողջական
ցանկը ցարդ հրապարակուած երգապնակներու, հեղինակութեամբ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

1 — TRIO (նուանուագ) սրինգ, քլարինէթ և դաշնակ

2 — TRIO (նուանուագ) երկու սրինգի եւ տաւիղի համար

N° 526 (20103) — «ՀԱՅ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԵՐ»
Գարուն Երեւան, Եայլի, Թաթարական պար, Օրօր, Ալագեազ, Նազ պար, Ազրպէյճան, Պիլիպի, Գերինէրու երգ, Կաֆաւիկ, Եարօ ճան, Քանաքեռ, Ղայթարմա, Քիզ նման, Լէզկինկա

N° 527 (20136) «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
Հայրենիք, Էրզրում, Զով գիշեր, Կայնել ես, Տարօն, Արի Սէյրան, Լալա եարս, Ետ–առաջ, Պանդուխտի երգ, Շօպի, Մարալէ, Վարդավառ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

20157 (Ցոլք Հայաստանի — 199 (Հայաստան) — 20167 (Պտոյտ Հայաստանի մէջ
20172 (Հայկական երեկոյթ) — 20181 (Վիպական Հայաստան) — 182 Կովկաս
20176 (Սէնֆոնիք նուագի գործեր) — 714 (Երգիներու շարք)
442 (Եկմալեան պատարագ) — 451 (Կոմիտասեան պատարագ)
20169 եւ 20175 (Գանձարան Հայ Եկեղ. երաժշտութեան, Տօնական օրերու)
001 (Լիզ Սարեանի տասը երգերը) — 409 (Թառխոթ Գարեգին):
Ստանալու համար դիմել Ա. Պարթեւեանի 14, Rue Petit, Paris (19e) — 208.99.22

Առաքում contre remboursement — Գին 30 Ֆրք.

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 20, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15,30ին վարժարանին մէջ:

ՈՒՐԱՐՏՈՒԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան երիտասարդաց խումբը կը կազմակերպէ Կիրակի օր 20 Դեկտ. ժամը 15ին խմբական այցելութիւն «Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը» արուեստի ցուցահանդէսին, 107 Ռիւ տը Ռիվոլի, առաջնորդութեամբ եւ բացատրութեամբ Փրոֆ. Ց. Ցէյտիի:

Ժամադրութիւն ցուցահանդէսին մուտքը ժամը 15ին:

Մուտք 2 Ֆր. 50:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջան

Բարեկամներուն ու հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ:
Կրնաք ապահովել ձեր օրացոյցը դիմելով հետեւեալ հասցէին՝

Monsieur G. HOVSEPIAN
53, Bld. des Grands-Pins, 13 - MARSEILLE (10e)

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏՕՆԱԾԱՌ – ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Պատրաստուեցէք եւ այժմէն ապահովեցէք ձեր սեղանը՝ Մարսէյլի Պոլսեցիներու Հայր. Մշակութային Միութեան սարքած աւանդական տօնածառ ճաշպարին, որ տեղի պիտի ունենայ Յունուար 17ի Կիրակին ժամը 17էն մինչեւ կէսգիշեր, բոլորիդ ծանօթ Ֆարոյի սրահներուն մէջ, 71 Պուլվար Շարլ–Լիվոն, Մարսէյլ:

Մուտքը ապահովելու համար դիմել ձեզ ծանօթ վարչական անդամներուն եւ կամ կեդրոնատեղին 37 պիս, Ռիւ Թիւպանօ, Պ. Եասէրի գրասենեակը հեռաձայն 20-26-74:

Կերուխում, խրախճանք, պար
Ընտիր օրքէսթր

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Անիէռ – Պ. Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը իր կազմութեան 40ամեակը կը տօնէ բացառիկ գեղարուեստական բաժինով, Փետրուար 28ին, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ թատերասրահը: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻԻ

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ
1921

Պէյրութ 1970
Հրատարակութիւն «Համազգային» տպարանի
Տեղւոյն վրայ՝ դիմել «Յառաջ»ի
Գին 10 ֆր

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան
Փարիզ, 11 Սքուար Ալպոնի, մէթրօ Փասի

Նուպարեան մատենադարանը բաց է հասարակութեան ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 14էն 18, բացի Զորեքշաբթի, Կիրակի եւ տօնական օրերէ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 1971ի օրացոյցը: Դիմել տեղական մասնաճիւղերու վարչութիւններուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Անարատ Ցղութեան Քոյրերու տօնածառը Դեկտ. 20ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՆՈՒԷՐ

Մոնփելիէէն այրի Տիկին Արաքսի Նաճարեան, իր ամուսնոյն Խորէն Նաճարեանի մահուան 10րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրէ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, 50 Ֆր. ալ իր մօրը Տիկ. Մաքրուհի Փափազեանի յիշատակին Մոնմորանսիի ծերանոցին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Ս. Յակոբի տօնին առթիւ այրի Տիկին Ա. Ինճէճեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի, իր ողբացեալ ամուսնոյն Յակոբ Ինճէճեանի եւ մօրեղբօր Բժ. Յակոբ Սիվրիխիսարլեանի յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆր. Պ. Առաքել Թաթուլեանէ Տարօնցի Տիգրան Գէորգեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

×

Տէսինի Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Վրթանէս Թաղոսեանէ եւ զաւակներէն, փոխան ծաղկեպսակի 450 Ֆ. Պր. Օննիկ Թաղոսեանի յուղարկաւորութեան առթիւ 150ական Ֆր. Տէսինի եկեղեցւոյ, դպրոցին եւ Իւ. Ժէ. Ա. մարզականին:

ՍՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՒՍՏՐԻԱ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Zell Am See

Մեկնում Դեկտ. 21 Թրէն տէ նէժով Կառ տը Լ'էսթէն, վերադարձ Յունուար 2 նոյն կայարանէն:

ՊՐԻՒՔԻ մէջ (Զել ամ Զէի մօտ), հովերէն պատսպարուած 758 մեթր: Բոլոր մարզական զբօսանքները՝ դահուկ, լիւժ, փաթինաժ, եւայլն:

Բնակութիւն լաւ պանդոկի մը մէջ, ճաշով միասին:

Մասնակցութիւն 485 Ֆր. բոլոր ծախքերը մէջը:

Կանխավճար՝ 100 Ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

ԶԵԼ ԱՄ ԶԷ, Սալցպուրկի մէջ ձմեռնային մարզական հրաշալի կայան մը, գեղեցիկ լիճի մը եզերքը, պաշտպանուած սաստիկ ցուրտերէն բարձր լեռներուն շնորհիւ: Զուարճութեան վայրեր, սինեմա, պարահանդէս, սրճարան, փոլքլորիք երեկոյթներ եւայլն:

Մասնակցութիւն՝ 525 Ֆր.:

Կանխավճար՝ 100 Ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

Ծախքերուն մէջ են ճամբորդութեան գինը (Բ. կարգով) եւ բնակութիւնն ու ճաշը, բացի ճամբորդութեան ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ARMENIA MONDIA

ՆՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
VENTE PAR CORRESPONDANCE DE TOUS ARTICLES
à caractère arménien

Pour les petits comme pour les grands
Pour s'instruire ou pour se distraire
ou tout simplement pour faire plaisir
grand choix d'articles exclusifs ou inédits

—o—

Livres, disques, cartes postales, médailles, livres d'enfant, albums d'art, machine à écrire à caractères arméniens, coffret musical à airs arméniens, attente téléphonique musicale à airs arméniens, tapis etc.

FORMULE 100 % SATISFAIT
ou 100 % REMBOURSÉ

... Avant les Fêtes de fin d'Année, et si vous ne figurez pas dans l'annuaire des P. et T., demandez notre catalogue illustré, 70-71. De plus de quarante pages et vous irez de souvenirs en découvertes agréables...

Prévoir délai de livraison

NOM
PRENOM
ADRESSE

Joindre 2 timbres pour frais d'envois et adressez à

ARMENIA MONDIA
B. P. 419.08, PARIS (8e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 15 DECEMBRE 1970

Le Numéro 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11.991 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 46e ANNÉE — N° 11.991

«ՑԱԾՐ ԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆ»

Երեւանի «Սովետական Հայաստան» օրաթերթը (30 Սեպտ. 1970) դժգոհ է, որ երկրի ուսանող երիտասարդութիւնը քաղաքական դաստիարակութեան մարզերու մէջ տկարութիւն ու վարանք ցոյց կու տայ:

Շատե՛ր կէս ճամբան կը մնան: Կամ իրենք կը լքեն ուսումնական բարձրագոյն հաստատութիւնները, եւ կամ կը հեռացուին՝ որովհետեւ ցոյց չեն տար անհրաժեշտ հետաքրքրութիւնն ու աշխատանքը, իբրեւ հաւատաւոր «կոմունիստ» թրծուելու, — Երեւանեան օրաթերթին բացատրութեամբ՝ «կոմունիստական գաղափարների իրականացման համար ակտիւ պայքարող մասնագէտներ» դառնալու:

«Սովետական Հայաստան»ի խմբագրականը զգոյշ է, չըսելու համար չրջահայեաց: Եւ ուսանողութեան խրտչումին կամ անտարբերութեան պատճառները քննելու իր փորձին մէջ՝ բնականաբար չուզեր իսկական ազդակները խորհրդածութեան նիւթ դարձնել:

Չըսեր, օրինակ, թէ «գաղափարական դաստիարակութիւն» ըսուածը մարքսեան, լենինեան կամ կոմունիստական ծեփուած – կոփուած «ֆորմուլա»ներու (տարազներու) յանկերգային կրկնութի՛ւնն է եւ թութակային արտասանութիւնը, մինչեւ որ՝ նոյն բանը հազար անգամ ծամծմելով՝ համայնավար «րոպօ»ներ (մարդամեքենաներ) դառնան անոնք:

Չըսեր մանաւանդ, որ յիսուն տարիէ ի վեր ոչինչ փոխուած է «կոմունիստական գիտական դաստիարակութեան» դրութեան մէջ, եւ եթէ տասնեակներ կամ քսան տարու երիտասարդը կը յամառի աչքերը կապուած ձիու նման համայնավարական կաղապարներու մէջ չդառնալ՝ պատճառը ա՛յն է որ անկախ դատումի եւ ազգային գիտակցութեան որոշ մակարդակի մը հասած է ու չախորժիր մտածման կապանքներէ: Բնազդաբար կը մերժէ ամէն բռնադատում՝ իր ազատ դատողութեան վրայ:

Սփիւռք – Հայրենիք ճամբուն վրայ կեցող բանողները ո՞րքան կը տեսնեն մետաղին միւս կողմը, — չենք գիտեր: Սակայն կը կարծենք, որ ուսանողական կեանքի այս մարզին մէջ տեսնելիք շատ բան ունին: Հայրենական իրականութեան քննելի ճակատներէն մէկը՝ հայ ուսանողութեան «կոմունիստական» եւ «քաղաքական դաստիարակութեան» խնդիրն է, որուն մասին քիչեր միայն յատկանշական վկայութիւններ կը բերեն մեզի:

Սահմանափակ եւ կցկտուր այդ տեղեկութիւններէն ալ կը պարզուի, սակայն որ լուռ այլ զօրաւոր ընդդիմութիւն մը գոյութիւն ունի հայ ուսանողութեան կողմէ՝ այսպէս կոչուած «կոմունիստական գաղափարներու իրականացման համար» կազմակերպուած «կուրս»երու (դասընթացքներու) հանդէպ:

Լենինեան տեսութիւններ, կարլմարքսեան վարկածներ կամ առհասարակ «պարտիական» – կուսակցական կարգախօսքեր կը մնան ձայն բարբառոյ յանապատի, ու երիտասարդ ուսանողութիւնը ուղղակի կ՚ընդդիմանայ զանոնք մարսելու իր առօրեայ պարտականութեան: Կը ձանձրանայ, կը զզուի, կը դառնայ «անթափանց», ու ձախողելու կամ հեռացուելու գնով՝ կը մերժէ մարդամեքենայ դառնալ:

«Սովետական Հայաստան»ի խմբագրականը կը միտի մեղադրել բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու («բուհ») եւ համայնավար – երիտասարդական («կոմերիտական») կազմակերպութիւններու ղեկավարները.

— «Քաղաք. դաստիարակչական աշխատանքի ցածր մակարդակով պէտք է բացատրել, որ բուհերից ամէն տարի հեռացւում են զգալի թւով ուսանողներ. շատ են նաեւ այն կուրսերում մնացողները: Սովորողների առաջադիմութիւնը ցածր է յատկապէս պոլիտեխնիկական եւ անասնաբուժական – անասնաբուժական ինստիտուտներում:

«Ամէնից առաջ պէտք է նշել, որ սովորողների գաղափարական, նրանց կոմունիստական դաստիարակութեան մակարդակի բարձրացման ուղղութեամբ կազմակերպուող միջոցառումների մի մասը չունի նպատակայլացութիւն. բաւարար չի կարելի համարել երիտասարդութեանը հետաքրքրող հարցերի մասին կազմակերպուող զեկուցումներն ու զրոյց–ները, հարց ու պատասխանի երեկոները, բանավէճերը, գրքերի եւ կինոնկարների քննարկումը, նպատակային էքսկուրսիաները, եւայլն: Անբաւարար է ուսանողների շրջանում անցկացուող քաղինֆորմացիան (քաղաքական տեղեկատուութիւնը)»:

Երեւանեան օրաթերթի լեզուն, ինչպէս կը տեսնէք, բաւական թանձր է եւ ռուսատիպ: Հետեւաբար, աւելի լայն մէջբերումներ կատարելու իրաւունքը չենք զգար:

Այսքանն ալ բաւական է, արդէն, հաստատելու համար թէ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութիւնը դժգոհ է ուսուցիչներու թէ ուսանողներու ընթացքէն. մանաւանդ այն աղքատիկ արդիւնքէն՝ որ ձեռք կը բերուի նոկանի ուժով, — «կոմունիստական դաստիարակութեան կուրսերում» ձախողող աշակերտները գրկելով համալսարանական բարձրագոյն դասընթացքներուն հետեւելու իրաւունքէն...

Աւելի պարզ դարձնելու համար իշխանութիւններու մտահոգութեան պատճառը, խնդրոյ առարկայ խմբագրականէն կ՚արտատպենք հետեւեալ տողերը.

— «... Առանձին ուսանողներ թոյլ են տալիս հակահասարակական արարք–ներ. կան այնպիսիներ՝ որոնք իրենց անձնական շահը հասարակական եւ պետական շահից բարձր են նկատում. հրաժարւում են մեկնել աշխատանքի այնտեղ՝ որտեղ իրենց կարիքն զգացւում է: Դժբախտաբար, նման երեւոյթներ պատշաճ դատապարտման չեն ենթարկւում հէնց ուսանողների միջավայրում»:

Խորհրդային կեանքի եւ բոլշեւիկեան բարքերու անծանօթ մարդը, բառերու եւ տողերու սա շարահիւսումին մէջ կրնայ գտնել... հանրային մարդ պատրաստելու դրական ու արդար մտահոգութիւն մը:

Այսպէ՛ս կը կազմուին նախադասութիւնները Համայնավար կուսակցութեան տոմարներուն մէջ. «հասարակակա՛ն շահ», «պետակա՛ն շահ», «անձնասիրութեան զգացումի դատապարտութի՛ւն», ի նպաստ հայրենիքի՝ աշխատանքի տրամադրութի՛ւն...

Իրողութիւնը այն է մինչդեռ, որ ուսանողութեան թէ ուսուցիչներու հանդէպ ցոյց տրուած այս դժգոհութիւնը հետեւանք է բռնադատեալ կուսակցամոլ կարգուսարքի, — համայնավարական մարմիններու եւ դէտերու անմարդկային վերաբերումին:

Ուսանողէն թէ ուսուցչէն կ՚ակնկալուին ենթարկումներ՝ որոնք կ՚ենթադրեն ազատ դատումի դաժան սեղմումներ, իրենց ազգային զգացումներուն, մտահոգութեանց եւ տարրական իրաւունքներուն դէմ քայլեր, մասնաւորաբար Հայաստանի պարտադրուած աշխատանքի կամ պարտականութեան այնպիսի չափեր եւ կերպեր՝ որոնք ամէնէն հաւատարիմ խորհրդային քաղաքացիին մէջ իսկ բեկում ու ըմբոստացում կը ստեղծեն:

«Սովետական Հայաստան»ի խմբագրականին մէջ անուշապատ խօսքերու եւ քնարեր քա՛ղցր օրօրներու տարրեր նըմոյշներ ալ կան, մի՛շտ խարուսիկ եւ կեղծպատիր:

«ՀԱՅՐԱՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Երկուշաբթի իրիկուն միայն Փարիզի Թաղապետական Խորհուրդը իր վերջնական որոշումը պիտի տար Էթուալի հրապարակին անուանափոխութեան համար: Ծայրը ծայրին որոշում մը քանի որ Երեքշաբթիի համար նախատեսուած էր բացումը: Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ ալ ըլլայ վերջնական որոշումը, Նոյեմբեր 13էն ի վեր եղածները այս հարցին առնչութեամբ ո՛չ Ֆրանսայի, ոչ ալ տը Կոլին համար պատուաբեր են: Եւ այս ամբողջը այն պարզ անխոհեմութեան պատճառով, զոր մարդիկ գործեցին, հապճեպ եւ անխորհուրդ որոշում մը տալով: Ֆիկառօ Երկուշաբթի առտու կը կարծէր շատ վարպետ լուծում մը գտած ըլլալ առաջարկելով որ հրապարակին անունը ըլլայ՝ «Էթուալ – Շառլ տը Կոլ»:

×

Կիրակի օր կուսակցական զանազան հաւաքոյթներ տեղի ունեցան Ֆրանսայի մէջ: Սիւռէնի մէջ հաւաքուած էր Հանրապետական Հիմնարկութեանց Պայմանադրութիւնը» (Միթերան): Ֆ. Միթերան յոյս յայտնեց այս առթիւ թէ 1968 Մայիսէն ի վեր փորձառութիւնը պէտք է օգնած ըլլայ ձախ կուսակցութեանց, որպէսզի կարելի ըլլայ լեզու գտնել Մարտէն առաջ: Միթերան համոզուած կը թուի թէ համաձայնութեան պիտի կարենայ գալ Սավարիի ընկերվարական կուսակցութեան հետ:

Գալով ընկերվարականներուն, ի մօտոյ պիտի հրապարակեն Համայնավար կուսակցութեան հետ բանակցութեանց հաշուեկշիռը:

Ժիսքար տ՚Էսթէն Ելմտական նախարար, «Հեռանկարներ եւ իրականութիւններ» ակումբներու համագումարը փակելով ճառ մը արտասանեց, զովքն հիւսելով մեծամասնութեան որ «բաց պէտք է ըլլայ դիրքի մը պէս եւ ոչ թէ դուռի մը պէս»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՐԿՈՍԻ դատավարութեան դէմ բողոքելու համար, երեք հարիւր մտաւորականներ, ընդհանրապէս Պասք, վանքի մը մէջ ապաստանեցան, որոշելով դուրս չելլել մինչեւ արդարութեան կիրարկումը: Միւս կողմէ մեծ ու փոքր ցոյցեր տեղի ունեցան, չաբաթավերջին, եւրոպական քաղաքներու մէջ՝ Արեւմտեան Պերլին, Քոփենհակ, Պերն, Թուլուզ, եւայլն: Պապը պահանջեց, որ Սան Սեպաստիէնի մէջ առեւանգուած գերման հիւպատոսը անմիջապէս ազատ արձակուի եւ, այս առթիւ մաղթեց, որ Ծնունդը բոլորին համար դառնայ «ազնուութեան եւ սիրոյ» ներշնչումի աղբիւր:

ԿԻՒՑԱՆԻ կայանէն Ֆրանսացի մասնագէտները յաջողութեամբ արձակեցին «Փէօլ» արուեստական արբանեակը: Գիտութեան համար կարեւոր յաջողութիւն մը կը նկատուի արուեստական արբանեակին արձակումը. արդարեւ, նոր հորիզոն կը բանայ երկրաչափութեան եւ օդերեւութաբանութեան մարզերուն մէջ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Թագաւորը Կիրակի առաւօտ Մ. Նահանգներէն Փարիզ ժամանեց: Տեսակցութիւն մը ունեցաւ Արտաքին նախարարին հետ, ապա ընդունուեցաւ Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ: Խօսակցութեանց նիւթ՝ մղում տալ Զօրսեբու հանդիպման, Միջին Արեւելքի հարցին կարգադրութեան համար: Թագաւորը տը Կոլի գերեզմանը այցելեց: Յորդանանի մէջ, ուր վերջին շաբթուն բախումներ արձանագրուած էին Պաղեստինցիներու եւ բանակին միջեւ, վերստին համաձայնութիւն գոյացած է երկու կողմերու միջեւ: Արաֆաթ Եգիպտոսի Նախագահին եւ Սուրիոյ Նախագահին միջամտութիւնը խնդրեց վերջ տալու համար ստեղծուած կացութեան, Յորդանանի մէջ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ Զօր. Տայեան յայտարարեց, թէ պատրաստ են բանակցելու, սակայն չեն ուզեր, որ իրենց ըսուի թէ ի՛նչ պէտք է ընեն:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն կուսակցութեան շարքերէն արտաքսեց Նախկին վարչապետը՝ Չերնիք:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Գերմանիա մերժեց թոյլ տալ Արեւմտեան Պերլինցիներուն, ամանորեան տօներու առթիւ այցելել Արեւելեան Պերլինի իրենց ազգականներուն: Մօտաւորապէս կէս միլիոն Պերլինցիներ ընտանիքի անդամներ ունին պատին այն կողմը:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագուհին 28 օրուան համար պաշարման վիճակ հռչակեց երկրին մէջ, իբրեւ հետեւանք ելեկտրականութեան գործադուլին, որ օրերէ ի վեր մութին մէջ ձգած է ամբողջ երկիրը: Այս պատճառով չատցած են նաեւ գողութիւնները, ընդհանուր ձեւով սակայն գործադուլը այն աստիճանի ժողովրդականութիւն չի վայելեր, որ ելեկտրականութեան սենտիքաները կը փորձեն լուծում մը գտնել:

ՏՈՄՍԵՐ

ՔԱՂԱՔԸ ԵՒ ԵՐԿԻՐԸ

ԽՄԲ. — Ռոպէր Էսքարփիթ, ինչպէս միշտ, կարճ այլ խոհուն տողերով Լը Մոնտի մէջ, հետեւեալը կը գրէ Էթուալի հրապարակին անուանափոխութեան մասին (13 Դեկտ.):

×

Կարելի չէ մեղադրել Փարիզի խորհրդատուները որ անցեալին զոհ գացին յուզումի պոռթկումի մը, եւ կարելի չէ նաեւ մեղադրել զիրենք հիմա որ իրենք իրենց հարցումներ կու տան: Մաղթելի պիտի ըլլար միայն որ քիչ մը աւելի զգտնապահ ձեւով ըլլայ:

Ստիպողականութիւնն է անշուշտ, որ իրենց կը պարտադրէ այս ոճը: Բայց արդեօք անհրաժե՞շտ էր գործադրելի որոշումը տալ այդքան հապճեպով: Պարագաներ կան որ մարդ ինքնիրեն ժամանակ պէտք է տայ խորհելու: Ինչ որ ալ ըլլայ կարծիքը զոր ունինք հարցին խորքին վրայ, սխալը հաւանաբար այն է որ կարծեցին թէ կարելի է Էթուալի հրապարակը «պայմկրտել» ինչպէս կարելի է ընել որեւէ երկրորդական հրապարակ մը:

Նասիոն, Պասթիյ, Ռեփիւպլիք, Քոնքորտ, Էթուալ, Փարիզի հրապարակները միայն անուններ չեն քաղաքի մը քարտէզին վրայ զորս Թաղապետական Խորհուրդ մը կրնայ ուզածին պէս բարեփոխել, խորհրդանշաններ են երկրի մը պատմութեան մէջ:

Ռ. Է.

A PROPOS D'UN ANNIVERSAIRE

Le Traité de Sèvres a Cinquante ans

N. D. L. R. : Nous commençons aujourd'hui la publication du discours prononcé, le 8Novembre 1970 à l'occasion de la commémoration du Cinquantenaire du Traité de Sèvres, par Maître Jules Wolf, président de la Ligue Belge des Droits de l'Homme.

×

Au lendemain de la première guerre mondiale un Traité de Paix intervint entre les Puissances Alliées et Associés (1) et la Turquie.

Le Traité fut signé à Sèvres le 10 Août 1920 et prit le nom de Traité de Sèvres.

Il ne fut cependant jamais ratifié en raison de la situation politique et militaire qui régnait dans les pays du Proche Orient dès l'automne 1920 avec l'ascension de Kemal Ataturk et les hostilités hellèno-turques.

Lorsque cette partie du monde fut enfin assurée d'une certaine stabilité, un nouveau traité de paix intervint entre ces mêmes puissances qui s'étaient réunies à Sèvres en 1920 (2). Ce fut le Traité de Lausanne signé le 24 Juillet 1923, ratifié par les parties contractantes et ayant dorénavant force de droit.

×

Notre propos est de formuler quelques brèves réflexions sur l'article 230 du Traité de Sèvres, inclus dans sa partie VII sous le titre « Sanctions » (3).

Cet article 230 est une innovation, pensons — nous, car il dénonce, pour la première fois dans un Instrument de Droit International, l'existence de « massacres », ces massacres qualifiés de « crimes contre l'humanité » par le jugement de Nüremberg et de «crime de génocide» par la Convention du 9 Décembre 1948.

L'article 230 se bornait à parler « des massacres qui au cours de l'Etat de guerre... « ont eu lieu sur le territoire de l'Etat ottoman, sans assortir le terme « massacres » de précisions (4) mais il s'agissait là déjà d'un énorme progrès dans la répression des crimes commis en temps de guerre sur des populations civiles.

Une autre originalité de l'article 230 procède de ce qu'il envisage à côté du jugement réservé aux responsables d'infractions aux lois et coutumes de la guerre et qui serait prononcé par les Tribunaux des Puissances alliées, une procédure et une institution nouvelles.

En effet, les Puissances alliées s'affrogeaient le droit de déférer les accusés, soit devant un Tribunal à désigner par elles, soit devant un Tribunal qui serait constitué par la Société des Nations. Il devait s'agir là, dans les deux hypothèses, d'un Tribunal international. Le Traité de Sèvres, à l'encontre du Traité de Versailles (5), ne donne aucune précision sur le statut de cette juridiction, mais le fait que sa constitution relève des Puissances alliées ou de la Société des Nations doit faire supposer, surtout dans cette dernière hypothèse, que sa composition serait large, multinationale et pourrait comprendre des juges étrangers aux Puissances alliées.

×

L'article 230 ne donnait donc aucune indication sur les victimes des massacres mais les travaux préparatoires de la Conférence de Sèvres n'autorisent aucune ambuguïté : les massacres visaient, sans doute possible, l'extermination dans les limites territoriales de l'Empire ottoman, d'au moins 1.600.000 Arméniens, en 1915. Maître Edouard Jackhian a évoqué cet épisode de la destinée tragique du peuple arménien dans l'inoubliable discours qu'il prononça le 8 Novembre 1968 à la Tribune du Jeune Barreau (6).

×

Ce n'est pas, à notre sentiment, se livrer à un exercice de style ou alimenter une vaine rhétorique que rappeler le premier génocide important de ce siècle et s'indigner de l'impunité dont ses auteurs ont bénéficié.

Trop d'exemples depuis les événements de 1915 nous ont été proposés, de ces méthodes criminelles qui consistent à exterminer un groupe national, ethnique, racial ou religieux et qui sont demeurées sans sanction pour ne pas souligner à quel point l'impunité favorise la récidive de ceux qui ont la responsabilité de l'ordre national et international.

D'ailleurs, rappeler le massacre des Arméniens, ou celui des Tsiganes pendant la dernière guerre mondiale et dont peu de gens semblent se soucier, nous paraît indispensable pour former cette conscience publique qui est à l'origine de tous les progrès du droit.

Les spécialistes pourront se livrer à l'étude du long cheminement qui part du contexte historique qui a donné naissance à l'article 230 du Traité de Sèvres pour aboutir à la Convention pour la Prévention et la Répression du Crime de Génocide du 9 Déc. 1968, jalonnée des étapes historiques de la répression de ces crimes qui s'appellent Convention de Saint James du 13 janvier 1942, Traité de Moscou du 1er Novembre 1943, Accords de Londres du 8 Août 1945 et Jugement du Tribunal Militaire International de Nüremberg du 1er Octobre 1946.

Juristes, sociologues, historiens et hommes politiques feront œuvre utile en s'attachant au départ des événements tragiques de 1915, à l'étiologie du crime contre l'humanité et aux raisons de l'échec persistant d'une procédure permanente de répression.

×

Le chapitre des sanctions du Traité de Sèvres figure dans tous les Traités de Paix conclus après la première guerre mondiale entre les Puissances Alliées et celles de l'Entente, et ce dans des termes quasi identiques (7), exception étant faite pour le Traité de Lausanne, dont il sera question plus loin.

Il s'agit là d'un événement dans l'histoire du Droit international car, en dehors de la Déclaration du 13 Mars 1815 qui mettait Napoléon Bonaparte hors-la-loi, la clause d'amnistie couvrait toujours, après un état de belligérance, les infractions au droit des gens. Expresse ou tacite, la clause d'amnistie était de droit dans les Traité de Paix.

Traduire en justice les personnes accusées d'actes contraires aux lois et coutumes de la guerre répondait, au lendemain de la première guerre mondiale, aux impératifs de la conscience internationale, révoltée et traumatisée par le nombre et l'ampleur des atteintes au droit des gens auxquelles s'étaient livrées l'Allemagne et ses alliés quelques années à peine après les conventions internationales de 1907 réglementant les lois de la guerre et dites « conventions de la Haye ».

JULES WOLF

(à suivre)

(1) *Dont la Belgique.*

(2) *Sans la République d'Arménie qui avait cessé d'exister mais qui était partie contractante au Traité de Sèvres.*

(3) ARTICLE 230

Le Gouvernement ottoman s'engage à livrer aux Puissances alliées les personnes réclamées par celles-ci comme responsables des massacres qui, au cours de l'état de guerre, ont été commis sur tout territoire faisant, au 1er Août 1914, partie de l'Empire ottoman.

Les Puissances alliées se réservent le droit de désigner le tribunal qui sera chargé de juger les personnes ainsi accusées, et le Gouvernement ottoman s'engage à reconnaître ce Tribunal.

Dans le cas où la Société des Nations aurait constitué en temps utile un tribunal compétent pour juger lesdits massacres, les Puissances alliées se réservent le droit de déférer lesdits accusés devant ce tribunal et le Gouvernement ottoman s'engage également à reconnaître ce tribunal.

Les dispositions de l'article 228 sont applicables aux cas prévus par le présent article.

ARTICLE 228

Le Gouvernement ottoman s'engage à fournir tous documents et renseignements, de quelque nature que ce soit, dont la production serait jugué nécessaire pour la connaissance complète des faits incriminés, la recherche des coupables et l'appréciation exacte des responsabilités.

(4) *L'article 6 du Statut du Tribunal Militaire International siègeant à Nüremberg, arrêté à Londres le 8 Août 1945 et fixant la compétence du Tribunal, a donné une longue définition du Crime contre l'Humanité. Le Tribunal de Nüremberg en a repris les éléments dans ses attendus (pages 28 et suivantes).*

(5) *L'article 227 du Traité de Versailles fixe la composition du Tribunal chargé de juger l'ex-empereur d'Allemagne soit cinq juges (Etat - Unis d'Amérique, Grande - Bretagne, France, Italie et Japon).*

(6) *J. T. 9 Novembre 1968.*

(7) *Traité de Versailles : article 228 et suivants. Traité de Saint Germain : art. 173 et suivants. Traité de Neuilly : art. 118 et suivants. Traité de Trianon : art. 157 et suivants. Traité de Sèvres : art 226 et suivants.*

ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ ՓԱՌՔԸ

Անցեալ տարի «Հայաստան» հրատարակչականը ռուսերէն լոյս ընծայեց Գրիգոր Նարեկացիի գործերուն փոքրիկ հաւաքածոն, որ ռուսերէնով Նարեկացիի առաջին, «փորձնական» գիրքն էր եւ կը պարունակէր հատուածներ «Մատեան ողբերգութենէն» եւ երեք բանաստեղծութիւն, ընդամէնը 500 տող: Թարգմանութիւնը կատարած էր Ն. Գրեբնեւ, իսկ վերջաբանը պատրաստած էր Լ. Մկրտչեան: Հակառակ այն իրողութեան, որ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆՇԱՆԱԾ

ԵՐԵՔ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

1.

Մատլէն Լամիրալ, տժգոյն ու դողահար, ոտքի էր իր կոպիտ սանտիրոջը դիմաց, որ անողոքաբար կ՚ուզէր փողոց նետել զինքը եւ որուն ահարեկիչ դոռաձայնէն կը սարսափէր խեղճ աղջիկը:

— Պարոն, թոյլ տուէք, գոնէ պայուսակս առնել, կը կմկմար ան:

— Պայուսա՞կդ, երբե՛ք. գնա՛ վարձքդ գտիր, վճարէ՛, որպէսզի ստանաս պայուսակդ, սակայն առա՞նց փոխարժէքի՛... Ու կարճ սուլումով մը, ամբողջացնելէ ետք նախադասութիւնը, ուսերու արհամարհական շարժումով յառաջացաւ դէպի ներքնասանդուխը...:

Մատլէն դուրսը մնաց քարացած, իր էութեան մէջ զգալով զազիր նախատինքներու այրուցքը, որով կուզար ապտակել զինքը, կահաւորուած տան անարգ տէրը: Ո՛հ, իր պատմութիւնը որքան պարզ էր, այլ սակայն տխուր: Համբաւաւոր պատմաբանի մը աղջիկն էր: Տասնեւութ տարեկանին որբ մնացած, ակամայ ծախած էր հօրը թողած կարասիներն ու գրքերը, վճարելու համար անոր բժիշկին, դեղագիրներուն եւ յուղարկաւորութեան ծախքերը:

Առաւել քան մէկ տարի է որ կ՚ապրէր մեծ զրկանքով, խիստ նեղ պայմաններու տակ, աստին անդին տուած կարգ մը դասերուն փոխարժէքով, սակայն աննեցուկ, առանց ազգականի եւ անընտանիք, ո՛չ միայն չէր կարողացած յաջողութիւն ձեռք բերել՝ ընդարձակելու համար իր աշակերտներու ցանկը, այլ եւ ունեցածներն ալ կորսնցուցած էր զանազան պատճառներով: Այսպէս, յաջորդաբար ստիպուած էր լքել փոքրիկ բնակարանը, ապա այն համեստ ու պարզ սենեակը, որ իր վերջին ապաստանն էր եւ որուն վարձքը չէր վճարած տասնեւհինգ օրէ ի վեր: Այժմ փողոցն էր, զրկուած նոյնիսկ իր համեստ պայուսակէն, ուր ամփոփած էր կարգ մը հնամաշ հագուստներ, մէկ քանի ձեռք ճերմակեղէն եւ ընտանեկան երկու յիշատակ: Ձեռքի կաշիէ պայուսակը, զոր գանձի մը պէս պահած էր, քանեւորդ անգամ ըլլալով կը բանար, ստուգելու համար ունեցած գումարը որ միշտ նոյնն էր դժբախտաբար. վերջին գիշերուան իր հացը գնելէ ետք հինգ փրանքնոց մը, երկուքնոց մը, մէկնոց մը եւ ութ հատ քսան սանթիմնոց, ընդամէնը 9 ֆր. 60 սանթիմ. ասոնցմէ զատ իր ստացուածքը կը կազմէր հագած սեւ շրջազգեստն ու կրկնոցը, որոնք բան մը չէին արժեր: Ո՛չ օթեւան, ո՛չ անկողին եւ ոչ իսկ իր փոքր պայուսակը:

Փարիզի սալայատակներուն վրայ մնացած խլեակ մըն էր այժմ: Քանի մը օր վերջ ոստիկան մը հաւանաբար գտնէր զայն նստարանի մը վրայ կամ կամուրջի մը տակը, անօթութենէն եւ ցուրտէն կիսամեռ, ուրկէ պիտի փոխադրէին զինքը հիւանդանոց, եթէ ոչ դիարան: Այս մտածումներու մէջ թաղուած, հոգեխռով ու մտայոյզ ի վերջոյ նշմարեց թէ միշտ Վէր-Պուա փողոցի իր տան փակ դրան առջեւն է: Առաւօտեան ժամը 7 էր, ի՞նչ կարող էր ընել այդ պահուն, երբ Փարիզը նոր կ՚արթննար տակաւին:

Յամր քայլերով ուղղուեցաւ դէպի Սէն Մարթէն փողոցը: Անօթի էր: Գաւաթ մը շոքոլայի կամ սուրճի անհրաժեշտ պահանջը կը զգար: Սակայն պայուսակին մէջ ունեցած ճղճիմ գումարը կ՚ահարեկէր զինքը, այսուհանդերձ որոշում մը տալէ առաջ պէտք էր կազդուրուիլ:

Տաք ըմպելին անոր լաւատեսութիւն ներշնչեց, թէեւ ներկայ պայմաններու տակ գործ գտնելը դժուար էր: Ամիսներէ ի վեր կ՚աշխատէր համեստ ապրուստ մը ապահովելու համար որեւէ պաշտօն ձեռք ձգել. ամէն ուղղութեամբ կատարած դիմումները արդիւնք մը չէին տուած. իսկ տնտեսական տագնապը օր ըստ օրէ կ՚աւելցնէր անգործներու թիւը: Վերջին միջոց կը մնար միայն սպասուհի ըլլալ...: Դաստիարակուած որպէս ազնուատոհմ օրիորդ, նախապէս ընդդիմացած էր ծառայողի մը դերը ստանձնելու գաղափարին, սակայն իր կեանքի տխուր իրականութիւնը զինքը կը մղէր այժմ դիմել այս յետին փորձին: Յիշեց գործակալ մը, որ կը բնակէր Սէնթ Օկիւսթէն թաղը, որուն քանիցս դիմած էր զանազան պաշտօններու խնդրանքով: Տնօրէնուհին գթալով իր թշուառութեան, իւրաքանչիւր անգամին ալ առաջարկած էր ծառայութեան տեղ մը: Որոշեց հետիոտն երթալ մինչեւ հոն, խնայելու համար Մեթրոյին ծախքը: Հասաւ ճիշդ այն պահուն, երբ գրասենեակը նոր կը բացուէր:

2.

Հակառակ շատ կանուխ ըլլալուն, սպասուհիներու յատուկ սպասման սրահը լեցուն էր բազմաթիւ երիտասարդ ու տարիքոտ աղջիկներով: Մատլէն եւս նստեցաւ անկիւն մը, զգուշանալով խառնուիլ միւսներուն, որովհետեւ կը զգար անոնց ու իր միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւնը, սակայն ստիպուած էր խոնարհիլ ճակատագրի այս դէշ հարուածին առջեւ:

ԼԻՒՏՈՎԻԿ ՏԱՌՆԷԼ

(1 – Շար.)

թարգմանութիւնը ամբողջական չէր եւ ունէր թերութիւններ, գիրքը, ինչպէս կը հաստատէ «Գրական Թերթ»ը, դատւ լայն ընդունելութիւն:

Պարզուեցաւ, դիտել կուտայ «Գրական Թերթ»ը, որ նման համեստ հրատարակութիւն մը անգամ կրնայ մեծ տպաւորութիւն թողուլ ռուս ընթերցողին վրայ: Յատկանշական է, որ խորհրդային միւս երկիրներուն մէջ եւս չահագրգռութիւն մը ստեղծուեցաւ Նարեկացիի հանդէպ: «Ահա թէ ինչո՛ւ այսօր հրամայական պահանջ կը դառնայ Նարեկացիի գործերուն ամբողջական եւ բարձր որակով թարգմանելու հարցը, ռուսերէն: Պէտք չէ կանգ առնել ճամբու կէսին: «Մատեան ողբերգութեան» պոէմի լրիւ թարգմանութիւնը չատ լուրջ եւ բարդ գործ է եւ անհրաժեշտ է, որ անոր նկատմամբ եղած հետաքրքրութիւնը համապատասխանէ Նարեկացիի արժէքին»:

×

Նարեկացիի փոքր դրքոյկին հրատարակութեան առթիւ ռուս բանաստեղծ մը՝ Լեւ Օզերով, հետեւեալ յօդուածը ստորագրած է «Գրական Թերթ»ի մէջ, «Վըրչտակոծ հոգու տարեգիրը» խորագրով:

— Մինչեւ Նարեկացուն ծանօթանալս, ես լսել էի Նարեկացու մասին: Իմ բարեկամ Հայերը նրա տողերը անգիր արտասանում էին ինձ, անում էին այդ տողերի արձակ թարգմանութիւնը եւ յուսահատօրէն թափ էին տալիս ձեռքները, երբ՝ անհնար է հաղորդել: Եւ այդ յուսահատութեան մէջ նոյնպէս Նարեկացի կար:

Բոլորը խօսում էին նրա մասին, ինչպէս Դանթէի եւ Շէյքսփիրի մասին են խօսում, առաջին՝ որ անթարգմանելի է, երկրորդ՝ որ անսպառ:

Եւ Նարեկացու անունն ինձ համար սկըսեց հնչել որպէս կախարդանք:

Դարերի մեծութեան խորքից ինձ են նայում այդ մարդու խոշոր, հասկացող, ուզում եմ ասել՝ ամէն ինչ հասկացող եւ տառապող աչքերը:

Նրա հառաչանքը երգ է եւ երգը՝ հառաչանք:

Նարեկացին վշտակոծ է եւ բուժիչ՝ իր վշտի մէջ, ինչպէս ժողովուրդը: Նրա մօտ ամէն ինչ հսկայական է. ամէն ինչ տիեզերքի եւ հոգու չափով, տիեզերքին հաւասար, որովհետեւ հոգին ընդգրկում է տիեզերքը:

Նա տոչորում է կատարելութեան ծարաւից եւ նրան հասնելու անկարելիութիւնից:

Լսեցէք մեր ժամանակակից բանաստեղծներից ամենամիջակին ու ամենադորչին: Եւ նրա դեղին կտուցից դուք կ'իմանաք, որ նա ինքը կատարելութիւնն է, որ դուք՝ ընթերցողներդ, գործ ունէք մարմնի մէջ ամփոփուած խղճալի հետ: Մաքրութեան, գեղեցկութեան ուժի եւ մտքի խղճալին հետ: Օ, այո՛:

Նարեկացին չի դադարում խօսելուց իր անկատարելութեան մասին, նրա համար քնարերգութիւնը խոստովանութիւն է ամենաբարձրագոյն էակի՝ իր խղճի առջեւ, մարդկութեան առջեւ: Բանաստեղծը, ըստ Նարեկացու, մեղաւորն է ամենամեղաւորներից եւ մարմնացումն է մեղքի, բայց որ նաեւ ցանկանում է քաւել իր մեղքերը: Աշխարհում ինձնից, բազում անգամ մեղաւորից մեղաւոր չկայ. սա Նարեկացու միտքն է: Սրա մէջ է նա: Մոլորուած ստրուկը, որ բազում եւ բազում անգամ մեղքեր է գործել, բայց այնուամենայնիւ բռնել է հաւատի եւ բարութեան ուղին: Սա նա է, Նարեկացին: Իր բանականութիւնը նա համարում է բազում անգամ մեղաւոր:

Յիշեցի մեր Պուշկինին: Նրա «Բանի դեռ Ապոլոնը չի պահանջում պոէտին, որպէս սուրբ զոհաբերութիւն» բանաստեղծութիւնը: Յիշո՞ւմ էք այնտեղ «...Եւ այս աշխարհի չնչին մարդկանց մէջ, կարող է, նա լինել ամէնից» տողերը: Նա, այսինքն՝ բանաստեղծը: Հոգեվիճակը նոյնն է, ինչ Նարեկացու մօտ. չնչիններ մէջ՝ չնչինագոյնը, մեղաւորների մէջ՝ ամենամեղաւորը, բայց ե՛ւ մէկի ե՛ւ միւսի մօտ ինչպիսի ծարաւ կայ կատարելութեան, ինչպիսի ձգտում դէպի ողու բարձունքները:

Սրա վրայ արժէ գլուխ ջարդել...

Նարեկացին յաղթականօրէն անկեղծ է, ինչպէս Օգոստինոս Երանելու, Ռուսսոյի, Տոլստոյի խոստովանանքները: Ինչպէս Օմար Խայեամի, Վիյոնի, Պետրարկայի, Տիւտչեւի քնարերգութիւնը:

Սրանով չեմ ուզում ասել, թէ փոխադարձ նմանութիւն կայ սրանց միջեւ: Քաւ լիցի: Խօսքը այնպիսի լայն բացուած հոգու մասին է, երբ բանաստեղծը, ըստ Մայակովսկու, իր խօսքն ուղղում է «դարերին, պատմութեանն ու աշխարհաստեղծմանը»: Նարեկացին չօշափում է կենցաղի ամենաբորբոք ոլորտները եւ մարդկային սրտի ամենահիւանդագին կէտերը: Եւ նրա աղերսանքը՝ «Կարեկցիր ինձ, Տէր, եղիր ինձ բժիշկ, այլ ոչ ինձ համար քննիչ–դատաւոր», լի է մարդասիրական գաղափարով: Կեանքը եւ Մահը. ահա Նարեկացու բանաստեղծական տառամային երկու հերոսները: Նա սրանց միջեւ է: Հանճարի իր մատները նա դընում է մարդու եւ մարդկութեան վէրքերին: Եւ ժայթքում է հառաչանք–երգ, երգ–հառաչանք: Նրա անկեղծութիւնն էլ հէնց նրան դարձնում է վշտակոծ հոգու խնկական տարեգիր:

ԼԵՒ ՕԶԵՐՈՎ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՅՍ օԵՒ ՅՈՅՍ, գրեց Պարգեւուհի Օրֆա, տպարան Էլէկեան, Փարիզ 1970:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ

ՕՏԱՐ ՍՊԱՅԻՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐԸ

Ֆրանսական բանակի նախկին Սպայից Միութիւնը գեղեցիկ գաղափարը յղացած էր կազմակերպել յիշատակի օր մը, հանդիսաւորապէս ոգեկոչելու յիշատակը բոլոր նախկին օտար սպաներու, պատուոյ նախագահներու, Մառէշալ Ժուէնի, Ժենեռալ Քէօնիկի, զօրավարներ Լ. Կոլբիյէի, Է. Ժոսսէի, Է–տը–Լառմինայի, Ռ. Մոնքլառի եւ Զ. Փէշքոֆի:

Յիշատակի սոյն հանդիսութեան հովանաւորութիւնը ստանձնած էր Պ. Հանրի Տիւվիլառ, նախկին Ռազմիկներու նախարարը:

Շաբաթ, 28 Նոյեմբեր ժամը 11ին, Սէնթ Ժընըվիէվ տէ Պուաի գերեզմանատան մէջ՝ ընկերակցութեան դամբարանին առջեւ տեղի ունեցաւ յիշատակի ոգեկոչումը, որուն յաջորդեց գինեձօն մը Սէնթ Ժընըվիէվի ռուսական տան մէջ:

Դեկտ. 2ին ժամը 20ին Սէրքըլ Միլիթէրի շքեղ սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ պաշտօնական հացկերոյթ մը, ի ներկայութեան բազմաթիւ օտար բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու, իրենց կիներով:

Միութեան պաշտօնական քայլերգով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, բացումը կատարուեցաւ հացկերոյթին:

Օրուան նախագահն էր զօրավար Ժաք Փեռոնէ, ներկայացուցիչը նախկին Ռազմիկներու նախարարին:

Ձեռնարկին յղացումը պէտք է խոստովանիլ թէ գործն էր Հայ Սպայից Միութեան:

Ճաշը տեղի ունեցաւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, որու ընթացքին ռուս պառիթոնի մը իր երգերով գիւթեց ներկաները, բուռն ծափեր խլելով: Նմանապէս արուեստագէտ օրիորդ մը պարեց ու երգեց խանդավառելով ներկաները:

Դաշնակահարուհի եւ երգչուհի Տիկին Օլկա Տանէվ նուագեց մի քանի կտորներ:

Խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին հասած էր, երբ Հայ Սպայից Միութեան կողմէ խօսք առաւ Պր. Առաքելեան:

Նախ պատմականը ըրաւ Սպա Միութեան, որ ծնունդ առած է 1947ին նախաձեռնութեամբ պատուոյ նախագահ Պր. Նորքի, Րէֆոքս Սէյի եւ իրեն, ու կը գործէ 23 տարիներէ ի վեր, կ'օժանդակէ հիւանդ ընկերներուն, եւ կը կազմակերպէ զանազան ձեւի հանդիսութիւններ:

Ուրախութիւնը յայտնեց որ մեծ թիւով անձնաւորութիւններ իրենց ներկայութեամբ պատուած են հացկերոյթը, շնորհակալութիւն յայտնեց, յիշատակելով իւրաքանչիւրին անունն ու աստիճանը հետեւեալ կարգով, որ յստակ պատկերը կուտայ ներկաներուն.— Ժէներալ Ժիւֆէ, Պր. Տանսիմոնի, ներկայացուցիչը Ծերակոյտի նախագահ Պր. Փոհէրի, Ամիրալ Սաֆազ, Ժեներալ Ռոզի, Փէռ Նիֆոլա, Օպուլուսֆի, Հազարապետ Լըլանտ Ռէյ, ներկայացուցիչը ամերիկեան բանակին, Կոմսուհի Լ. Տիւ Լիւսաքը, Հարիւրապետ Ս. Ռոպէր, Պատերազմիկներու նախարարին օգնականը, Պր. Վենսէնսիւոա Մօրիս, օտար Ռազմիկներու Միութեան նախագահը, Պր. Վարդազարեան, նախագահ Հայ Սպայից Միութեան, Մամուլի ներկայացուցիչներ՝ «Յառաջ»էն Զպուքճեան, Լա Փոէս Ռիւսէն Պր. Սիմոնոֆ, Սէնթ Ժընըվիէվ տիւ Պուայի ոստիկանապետը, Հարիւրապետ Փէռնէ, տնօրէն նախկին Ռազմիկներու Պետական Գրասենեակին, Պառօն Օլկա–Թէզ–Ֆէյն, Գօլոնէլ Խամֆով, կցորդը մեծ դուքս Վլատիմիրի եւայլն:

Կէս գիշերին նախագահի շնորհակալութեան խօսքերով վերջ գտաւ սոյն հաճելի երեկոյթը:

Իսկապէս շնորհաւորելի է, նախանձելի ու գնահատելի երեւոյթ է Սպայից Միութիւնն է որ նախաձեռնարկ եղած էր նման հանդիսութեան մը:

Հինգ Հայեր միայն մաս կը կազմէին 75 հոգինոց զանազան ազգութիւններէ բաղկացած ներկայանալի հասարակութեան մը:

Որքան փափաքելի պիտի ըլլար որ նման հանդիսութիւններու առթիւ մեծ թիւով Հայեր մասնակցէին, ինչ որ կրնայ օգտակար դառնալ չիւում ստեղծելու տեսակէտէն:

Պ. ԶՊՈՒՔՃԵԱՆ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Կիներուն սիրտը երբեմն պողպատ կ'ըլլայ եւ երբեմն ալ մոմ:

ԿԷ

×

Երաժշտութիւնը Աստուծոյ ամէնէն գեղեցիկ եւ ամէնէն շքեղ նուէրներէն մէկն է:

ԼՈՒՏԵՐ

×

Կին մը որ չամուսնանար, կ'ընէ ապուշութիւն մը, որ կրնայ բաղդատուիլ միայն այն ապուշութեան հետ, զոր կ'ընէ այր մարդ մը որ կ'ամուսնանայ:

ԺԻՖ

×

Թատրոնին մէջ, սովորաբար տաւմները կը վերջանան ամուսնութեամբ: Կեանքի մէջ հակառակը կ'ըլլայ: Տռամը կը սկսի ամուսնութեամբ:

ՄԱՐԻՎՕ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Օր. Պուրիէն անոնց քով կեցած էր եւ ձեռքերը սրտին կը սեղմէր ու սքանչացած կը ժպտէր. անիկա, որքան խնդալու նոյնքան լալու տրամադիր էր: Անտրէյ իշխան ուսերը ցնցեց եւ խոժոռեցաւ՝ սըրխալ ձայներ լսող երաժշտութեան սիրահարի մը պէս: Երկու իշխանուհիները դիրար ձգեցին, առանց սակայն մէկզմէկու ձեռք թողելու, սեղմեցին եւ նորէն համբուրուեցան. քիչ մը դադրեցան եւ կրկին իրարու գիրկ նետուեցան եւ Անտրէյ իշխանին համար բոլորովին անսպասելի կերպով երկուքը մէկտեղ սկսան լալ. լացին եւ կրկին համբուրուեցան, Օր. Պուրիէն ալ կուլար: Անտրէյ իշխան գինքը անյարմար դրութեան մէջ կը զգար, բայց երկու իշխանուհիներուն համար չատ բնական կ'երեւար իրենց լալը, կարծես նախապէս արդէն գիտէին որ տեսակցութիւնը ուրիչ կերպով չէր կրնար վերջանալ:

— Ա՜հ, սիրելիս... ո՜հ Մարիա... ըսին յանկարծ երկուքը մէկէն եւ խնդացին... երազիս մէջ տեսայ...

— Ուրեմն դուք մեզի չէիք սպասեր... Ո՜հ Մարիա, ինչպէս նիհարցեր էք... իսկ դուք վրայ եկեր էք...

— Ես անմիջապէս իշխանուհին ճանչցայ... ընդմիջեց Օր. Պուրիէն:

Անտրէյ իշխանը համբուրուեցաւ քրոջ հետ եւ ըսաւ որ առաջուան պէս դիւրազգած է: Մարիա իշխանուհին եղբօրը դարձաւ գեղեցիկ եւ խոշոր ճառագայթային աչքերուն սիրազեղ ջերմ եւ հեզիկ հայեացքը յառեց անոր դէմքին:

Իշխանուհին առանց լռելու կը խօսէր, դողդոջ պեխաւոր շրթունքը արագութեամբ կ'ելլէր ու կ'իջնէր վարի վարդագոյն շրթունքին վրայ եւ մերթ երեւան կը բերէր ճերմակ ու փոքր ակռաները, եւ աչքերով կը ժպտէր: Իշխանուհին Սպասաքեյ լերան վրայ իրեն պատահած դիպուածը կը պատմէր, որ իր վիճակին մէջ գտնուող կնոջ մը համար բաւական վտանգաւոր բան մըն է եղեր եւ անմիջապէս պատմութենէն ետքը յարեց թէ իր ամբողջ հագուստները Փեթերսպուրկ է ձգեր եւ Աստուած գիտէ թէ ինչ պիտի հագնի հոս. եւ թէ Անտրէյ բոլորովին բոլորովին փոխուած է, կիզդա Օթենցովա ծեր մարդու մը հետ ամուսնացեր է, թէ Մարիա իշխանուհիին համար լաւ փեսացու կայ, բայց այդ մասին յետոյ կը խօսինք: Մարիա իշխանուհին կը շարունակէր եղբօրը նայիլ եւ անոր սքանչելի աչքերուն մէջ՝ թէ սէր եւ թէ վիշտ կար: Նկատելի էր որ ան զբաղած էր իր սեփական խորհրդածութիւններով եւ ուշադրութիւն չէր դարձներ հարսի խօսքերուն եւ յանկարծ եղբօրը ուղղեց:

— Եւ դուն վճռած ես պատերազմի՞ երթալ, Անտրէյ, ըսաւ ան հառաչելով:

Լիզան ալ ցնցուեցաւ:

— Վաղն իսկ, պատասխանեց եղբայրը:

— Ան կը լքէ զիս, եւ կ'երթայ Աստուած գիտէ ինչո՞ւ, մինչդեռ անոր համար աւելի բարձր պաշտօններ պատրաստ են:

Մարիա իշխանուհին մինչեւ վերջը չըլսեց եւ իր մտածումները շարունակելով հարսին դարձաւ եւ անուշ աչքերով անոր որովայնը ակնարկելով.

— Ճի՞շդ է, հարցուց ան:

Իշխանուհիին արտայայտութիւնը փոխուեցաւ եւ հառաչեց.

— Այո, ճիշդ է, ըսաւ ան, ո՜հ, սարսափելի բան է...

Լիզային շրթունքները կախուեցան, երեսը տալով դէմքին մօտեցուց եւ անսպասելիօրէն լացաւ:

— Հանգստանալու պէտք ունի, ըսաւ Անտրէյ իշխանը խոժոռելով, այնպէս չէ՞ Լիզա: Քու սենեակդ տար, իսկ ես հայրենիկիս կ'երթամ. ի՞նչպէս է, նո՞յնն է:

— Նոյնն է, նոյնը չեմ գիտեր դուն ինչպէս կը գտնես, ուրախութեամբ պատասխանեց Մարիա:

— Նոյն ժամե՞րը, եւ նոյն պտոյտնե՞րը ծառուղիներու մէջ, հարցուց Անտրէյ իշխանը հազիւ նշմարելի ժպիտով մը հասկցնելով որ չնայած իր դէպի հայրը տածած յարգանքին ու սէրը չատ աղէկ կը հասկնայ անոր թոյլ կողմերը:

— Նոյն ժամերը եւ զբօսանքները, աւելցուր նաեւ իմ մաթեմաթիքական եւ երկրաչափութեան դասերս, զուարթութեամբ պատասխանեց Մարիա իշխանուհին, կարծես այդ երկրաչափութեան դասերը՝ իր կեանքի էն ուրախ ժամերը ըլլային:

Երբ իշխանին հանգստեան ժամանակամիջոցը լրացնող քսան վայրկեանները անցան, Տիխոն եկաւ երիտասարդ իշխանը հօրը մօտ հրաւիրելու: Ի պատիւ որդւոյն գալստեան, ծերունին իր կեանքին ընթացքին մէջ բացառութիւն մը ըրաւ, հրամայեց որդւոյն ներս ձգել հագուելու ատեն: Երբ Անտրէյ իշխանը ներս մտաւ, ծերուկը հարթասենեակին մէջ լայն սեկապատ բազկաթոռի մը վրայ նստած էր գլուխը Տիխոնի ձեռքերուն յանձնած:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Լուսին Հարութեան եւ զաւակները Օտէթ եւ Եդուարդ Քարա-պէլլիքեան կը ծանուցանեն, թէ հոգեհան-գստեան պաշտօն կատարել կուտան Կի-րակի, Դեկտեմբեր 20ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուս-նոյն եւ հօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ այրի Տիկին Հարութեան եւ զաւակները 100 ֆր. կը նուիրեն Կար-միր Խաչին, 100 ֆր. Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն), եւ 50 ֆրք. «Յա-ռաջ»ի:

×

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Արաքսի Զաքոյ-եան եւ զաւակները, Աւետիս Զաքոյեան, Գաբրիէլ Զաքոյեան, Յարութիւն Զաքոյ-եան եւ եղբայրը՝ Արամ Զաքոյեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշ-տօն կը կատարուի այս Կիրակի (20 Դեկ-տեմբեր) Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, ի-րենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ՏՐԴԱՏ ԶԱՔՈՅԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարեդարձին առթիւ:

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգողնե-րուն:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Սեւ-րանի մասնաճիւղին կողմէ, այս Կիրակի Դեկտ. 20) ժամը 15,30էն 22,30

Օ Մուլէն Պլէօ

Ավընիւ տը Սեվլի, Լիվրի-Կարկան:

Առնել 147 Ա օթօպիւսը եւ իջնել՝ Պոլ. Շանզի:

Գեղարուեստական բաժին:

Մուտքը ազատ է

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ի գիտութիւն Լիոնի եւ շրջաններու հայ երիտասարդութեան՝ հայերէն լեզուի դասընթացքները պաշտօնականացուած են Լիոնի Գրականութեան եւ Մարդկային Գիտութեանց կաճառի կողմէ եւ դասուած Հնագիտութեանց բաժնին մէջ, տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի երեկոները, ժամը 7-8 ժորտան սրահին մէջ, (1, Ռիւ Ռօլէն, 4րդ յարկ):

Դասերը սկսան 9 Դեկտեմբերին:

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

LE CLUB DES JEUNES DE L'UGAB

organise des

COURS DE CIVILISATIONS ARMENIENNES

TOUS LES LUNDIS DE 19 H. 30 A 20 H. 45

COURS DE LANGUE ARMENIENNE

TOUS LES LUNDIS DE 20 H. 45 A 22 H. — 1ère Année

TOUS LES LUNDI DE 20 H. 45 A 22 H. — 2ème Année

JEUNES ARMENIENS JOIGNEZ-VOUS A CEUX QUI VONT SUIVRE CES COURS (gratuits) DONNÉS PAR DEUX JEUNES DIPLOMÉS COMPÉTENTS C'EST DANS UNE AMBIANCE AMICALE QUE SE DÉROULENT CES EXPOSÉS COURTS ET ATTRAYANTS, AGRÉABLES A SUIVRE

Club des Jeunes de l'U.G.A.B., 11, Square Alboni, Paris 16e Mo Passy, 870-03-18

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Տօ-նածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 20, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15,30ին վարժարանին մէջ:

ԱՆՍԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Կիրակի, Դեկտ. 20, ժամը 16ին, Քոյ-րերու վարժարանը, 73, Ավընիւ Անրի-Պարպիւս, Առնուվիլ, սարքուած աշա-կերտուհիներուն կողմէ:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Կառ. տիւ Նորէն կառախումբ, իջնել՝ Վիլիէ լը Պէլ:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջան

Բարեկամներուն ու հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ: Կրնաք ապահովել ձեր օրացոյցը դիմելով հետեւեալ հասցէին՝

Monsieur G. HOVSEPIAN

53, Bld. des Grands-Pins, 13 - MARSEILLE (10e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը (Դեկտ. 19) Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 6ին, Քաֆէ տիւ Տէփարի սրահը, 52 Ռիւ տը Պուրկինիոն, Անիէռ: Բոլորին ներկա-յութիւնը անհրաժեշտ է:

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՒՍՏՐԻԱ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Zell Am See

Մեկնում Դեկտ. 21 Թրէն տէ նէժով Կառ տը լ'Էսթէն, վերադարձ Յունուար 2 նոյն կայարանէն:

ՊՐԻՒՔԻ մէջ (Զել ամ Զէի մօտ), հո-վերէն պատսպարուած 758 մեթր: Բոլոր մարզական զբօսանքները՝ դահուկ, լիւժ, փաթինաժ, եւայլն:

Բնակութիւն լաւ պանդոկի մը մէջ, ճաշով միասին:

Մասնակցութիւն 485 ֆր. բոլոր ծախ-քերը մէջը:

Կանխավճար՝ 100 ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

ԶԵԼ ԱՄ ԶԻ, Սալցպուրկի մէջ ձմեռ-նային մարզական հրաշալի կայան մը, գեղեցիկ լիճի մը եզերքը, պաշտպանուած սաստիկ ցուրտերէն բարձր լեռներուն շը-նորհիւ: Զուարճութեան վայրեր, սինե-մա, պարահանդէս, սրճարան, ֆոլքլորիք երեկոյթներ եւայլն:

Մասնակցութիւն՝ 525 ֆր.:

Կանխավճար՝ 100 ֆր., մնացեալը Դեկտեմբեր 10ին:

Ծախքերուն մէջ են ճամբորդութեան գինը (Բ. կարգով) եւ բնակութիւնն ու ճաշը, բացի ճամբորդութեան ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

ՈՒՐԱՐՏՈՒԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան երիտասար-դաց խումբը կը կազմակերպէ Կիրակի օր 20 Դեկտ. ժամը 15ին խմբական այցելու-թիւն «Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը» արուեստի ցուցահանդէսին, 107 Ռիւ տը Ռիվոլի, առաջնորդութեամբ եւ բացատ-րութեամբ Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտիի:

Ժամադրութիւն ցուցահանդէսին մուտ-քը ժամը 15ին:

Մուտք 2 ֆր. 50:

×

Ալֆորվիլի Մշակութային Միութիւնը այցելութիւն մը կը կազմակերպէ, Կի-րակի Դեկտ. 20, ժամը 15ին «Ուրար-տուէն մինչեւ մեր օրերը» ցուցահանդէ-սին, 107 Ռիւ տը Ռիվոլի:

Օթոքարը կը մեկնի ժամը 14,30ին Փլաս Քարնոյէն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»ը կը կազմակերպէ իր երկ-րորդ «ԿԱԼԱ» գեղարուեստական ցերե-կոյթը Յունուար 17ին, ժամը 14,30ին, «Էքոլ Նորմալ»ի Քորթօ սրահին մէջ, 114 պլա, Պուլվար Մալզերպ: Մանրա-մասնութիւնները յառաջիկային:

×

Կապոյտ Խաչի Պօմանի մասնաճիւղի տօնածառը 10 Յունուար Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

×

Նոր Տարուան գիշերը (Դեկտ. 31) Լիո-նի մէջ կազմակերպուած ցայգօնքը Կո-միտաս երգչախումբի կողմէ:

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Թատերական ներկայացումը Կիրակի Մարտ 14ին:

×

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր»ը տեղի կ'ունենայ Յունուար 17ին Ազգ. Տան սը-րահը:

×

Իսիի Կապոյտ Խաչի տարեկան ճաշը Փետրուար 20ին:

×

Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան Ցերե-կոյթ-Պարահանդէսը 21 Մարտ:

×

ԿՈՎԿԱՍ, ՆԱՅԻՐԻ եւ ՆԱԽԱՍԱՐԴ պա-րախումբերու բացառիկ փառատօնը Կի-րակի, Փետր. 14ին, ժամը 21ին Փլեյէլ սրահը:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 21ին:

Quelques poèmes choisis pour composer

La légende Arménienne

Disque 33 tours

Montage poètique et réalisation ***EVE GRILIQUEZ***

Production ROUBEN MELIK

Կ'արտասանեն

François Chaumette (sociétaire de la Comédie Française)
Jean-Jacques Aslanian — Eve Griliquez — Jean Martin

Թարգմանուած հեղինակներ՝

Եղիշէ Չարենց, Նարեկացի, Յովհ. Թումանեան, Վահան Տէրեան, Յովհ. Շիրազ, Սայաթ Նովա, Յովհ. Երզնկացի, Նահապետ Քուչակ, Վահան Թէքէեան, Դանիէլ Վարուժան, Պարոյր Սեւակ եւ ժողովրդական:

ԳԻՆ 30 ՖՐ.

PRIX 30 FR

Դիմել

Editions EREBOUNI, B. P. 46, Charenton(94) — Eglise Arménienne, 15 Rue Jean Goujon, Paris (8e) — Librairie H. Samuélian, 51, Rue Mr-le-Prince — Tarpinian, 269, Bd. Voltaire — Palouyan, 43, Rue Richer Paris (9e) et « Haratch »

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԶՈՐ ԿՐՆԱՔ ԸՆԵԼ ՁԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆը-րանսայի շրջանի 1971ի օրացոյցը: Դիմել տեղական մասնաճիւղերու վարչութիւն-ներուն:

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան

Փարիզ, 11 Սքուար Ալպոնի, մէթրօ Փասի

Նուպարեան մատենադարանը բաց է հասարակութեան ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 14էն 18, բացի Չորեքշաբթի, Կիրակի եւ տօնական օրերէ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 16 DECEMBRE 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.992 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.992

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱԹՈՌԻ ՅԱՆԹԻԼԻԱՍ

Ա. ՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քառասուն տարի առաջ, 1930ի ամառն է, որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Աթոռը կը հաստատուէր Անթի-լիաս, Պէյրութի մօտ, Միջերկրականի գեղածիծաղ ափերուն վրայ:

Նոյն տարուան Հոկտեմբեր 13ին է, որ կը բացուէր Կիլիկեան Դպրեվանքը:

Ուրեմն քառասունամեակն է Աթոռի տեղափոխման եւ Դպրեվանքի բացման:

Յիսուն տարի առաջ ինչպէս Հայաս-տանի, նոյնպէս Թուրքիոյ հայաբնակ նահանգներուն մէջ տեղի կ'ունենային քաոսորոյ, ողբերգական դէպքեր:

Մասնաւորելով մեր խօսքը Կիլիկիոյ շրջանին մասին, ըսե'նք, որ 1920ին ծանրակշիռ կացութիւն էր ստեղծուած այն-տեղ:

1918 Հոկտ. 30ի Զինադադարէն վերջ Սուրիոյ, Միջագետքի ու Պաղեստինի ա-նապատներէն ճողոպրած հայ բեկորներ դժնդակ պայմաններու տակ կը վերա-դառնային դէպի իրենց ծննդավայրերը, վերաշինելու համար իրենց աւերուած հայրենի բոյներն ու ստեղծելու նոր տըն-տեսութիւն:

Կիլիկիա կը գրաւուէր նախ անգլիա-կան բանակին կողմէ ու շատ չանցած կը փոխանցուէր Ֆրանսական իշխանու-թեանց, որոնք մեծապէս կ'օժանդակէին հայ գաղթականներու վերադարձի եւ տե-ղաւորման: Այնտեղ էր Հայկական Լէ-գէոնը: Մեծայոյս էինք, որ Կիլիկիան պիտի դառնար «Հայ Ազգային Օջախ» մը՝ Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ:

Խանդավառութեան օրերը երկար պի-տի չտեւէին սակայն: 1919ի ամառը ծը-նունդ պիտի առնէր Մ. Քէմալի միլլիա-կան շարժումը, որ աջակցութեամբ բոլ-շեւիկ Ռուսիոյ, յետագային նաեւ՝ դաշ-նակիցներուն, պիտի զարգանար արագօ-րէն, հասնելով Էրզրումէն մինչեւ Կիլի-կիա:

Մարաշի մէջ 1920 Յունուար 20էն մին-չեւ 10 Փետրուար 15.000 Հայեր զոհ պի-տի երթային քաոսորեայ հերոսամարտին: Ապրիլին պիտի պաշարուէր Այնթապ եւ ամիսներով դիւցազնական կռիւ պիտի մղէր Թուրքերուն դէմ: Հաճըն նոյնպէս պիտի պաշարուէր եւ արտաքին աշխար-հէն կտրուէր Մարտին եւ ութ ամսուան փառապանծ դիմադրութենէ վերջ Հոկտ. 15ին հերոսաբար պիտի իյնար, 8000 հայորդիներ զոհ տալով: Դիւցազնական Զէյթուն շատ չանցած նոյն վիճակին պի-տի ենթարկուէր: Ուրբինեանց պատմա-կան մայրաքաղաք եւ Մեծի Տանն Կիլի-կիոյ Կաթողիկոսական Աթոռ Սիսի 7500 Հայերը 1920 Յունիս 7ին կը հեռանային վտանգուած քաղաքէն ու կ'ապաստանէին Ատանա:

Հակառակ Ֆրանսական իշխանութեանց եւ բանակին ներկայութեան, Հայերը Կի-լիկիոյ մէջ ապահով չէին զգար իրենք զիրենք: Հայկական Լեգէոնը կը լուծ-ուէր: Սեւ, մութ ամպեր կը մթագնէին հորիզոնը:

Մարաշի անփառունակ վախճանը եւ Կիլիկեան այլ քաղաքներուն սպառնացող վտանգները մեծապէս յուզեցին Կիլիկիոյ «վշտակիր» կաթողիկոս Սահակ Բ. Խա-պայեանը, որ 1920 Մարտ 13ին Ատանա-յէն մեկնեցաւ դէպի Եւրոպա, մասնաւո-րաբար Ֆրանս. իշխանութիւններէն խըն-դրելու համար, որ չլքեն Կիլիկիան:

Սահակ Կաթողիկոս Փարիզի մէջ տես-նուեցաւ Հանրապետութեան Նախագահ Փուանքարէի, վարչապետ Միլրանի, Ար-տաքին նախարար Պրիանի եւ այլ պետա-կան մարդոց հետ, աղերսելով որ օգնու-թեան հասնին պաշարուած Հաճընին եւ ձեռքէ չհանեն Կիլիկիան:

Ութ ամիս տեւեց իր ճամբորդութիւնը Եւրոպայի մէջ: Փարիզէն յուսաբեկ՝ գնաց Պէյրութ, տեսնուելու համար ֆը-րանսական մարզպանին հետ, որ ո՛չ մէկ յոյս տուաւ իրեն: 1920 Նոյեմբեր 1ին ձեռնունայն վերադարձաւ Ատանա:

Ֆրանսա որոշած էր պարպել Կիլի-կիան: 1921 Հոկտ. 20ին վարչապետ Պրիանի հրահանգով Ֆրանքլէն Պույեոն քէմալական Թուրքիոյ կառավարութեան հետ կնքեց Անգարայի ծանօթ չարաշուք դաշնագիրը, որով Կիլիկիան կը յանձ-նուէր Թուրքերուն:

Դաշնակիցները յանձնառու եղած էին անջատ դաշնագիր չկնքել Թշնամիներու հետ: Ֆրանսա նկատի չունեցաւ այդ յանձնառութիւնը: Դաշնագիր կնքեց Ան-գարայի Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարու-թեան հետ, որ ճանչցուած չէր դաշնա-կիցներէն՝ քանի որ սուլթան Վահիտէտ-տին իր գահին վրայ էր Պոլսոյ մէջ: Անգլիա բողոքեց: Բայց անօգուտ:

Սահակ Կաթողիկոս Ատանա մնաց 1920 Նոյեմբեր 1էն մինչեւ 1921 Դեկտեմբերի վերջերը, երբ իր ժողովուրդին հետ ան-դարձ մեկնեցաւ Կիլիկիայէն: Ապաստա-նեցաւ Հալէպ, որ վաղուց անտի կիլիկ-եան թեմ էր: Շուրջ տասը տարի «անտուն անկայան» թափառեցաւ Հալէպի, Պէյ-րութի, Երուսաղէմի եւ Կիպրոսի միջեւ: Հուսկ ուրեմն 1930ին Աթոռը պիտի փո-խադրէր Անթիլիաս:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԻՒՍԷՅՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Յորդանանի Թագաւորին Փարիզ ժա-մանումը, Գահիրէ, Լոնտոն եւ Ուաշինկ-թըն կատարած այցելութիւններէ ետք, յատկանշական կը նկատուի քաղաքական շրջանակներու կողմէ: Արդարեւ, Հիւ-սէյն ամէնուր յայտարարեց, թէ կը խօսի ոչ միայն Յորդանանի, այլեւ Եգիպտոսի անունով:

Գահիրէի համար, ինչպէս կը հաստա-տեն նոյն շրջանակները, բանակցութեանց վերսկսումը հիմնական ու կենսական ա-ռաջնդրութիւն մը դարձած է: Նասրի յաջորդները կը վախնան, որ հարկադըր-ուին վերսկսիլ կռիւները Հրադադարի ա-ւարտին, այսինքն Փետրուար 5ին, եթէ մինչ այդ Եարինկի խօսակցութիւնները չվերսկսին: Այս իմաստով վճռական յայ-տարարութիւններ կատարած են: Արդ, Եգիպտոսի նոր առաջնորդները կ'ուզեն ամէն գնով առաջքն առնել այս անպատե-հութեան:

Այս իմաստով նպաստաւոր վիճակ մը ստեղծուած է Գահիրէի համար, Եգիպ-տոս – Լիբիա – Սուտան – Սուրիա հա-մադաշնակցութեամբ, քանի որ Գահիրէ հնարաւորութիւն կ'ունենայ բոլորին ա-նունով յառաջ տանելու Նասրի միտքը — բանակցիլ: Սուրիա, որ ցարդ դէմ էր այս միտքին, Զօր. Ասատի իշխանութեան գլուխ գալով, փոխած է իր դիրքը եւ, ներկայիս, համաձայն է բանակցութեան գաղափարին:

Նախագահ Փոմփիտու հետ իր ունե-ցած տեսակցութենէն ետք, Հիւսէյն Էլի-զէի պալատին առջեւ յայտարարեց մա-մուլի ներկայացուցիչներուն, թէ իրենք չհաշտըդրուած են Եարինկի առաքելու-թեամբ եւ, ինչ որ կարեւոր է, այդ ա-ռաքելութեան յաջողութիւնն է:

Ապահովաբար, Հիւսէյն նոյն տեսակէ-տը արտայայտած է Լոնտոնի եւ Ուա-շինկթընի մէջ, իր եւ Գահիրէի անունով:

Խօսելով պաղեստինեան հարցին մա-սին, Յորդանանի Թագաւորը դիտել տը-ւաւ, թէ Պաղեստինցիներուն կը մնայ ո-րոշել իրենց ապագան. այն է՝ «մնալ ան-գամ մեր ընտանիքին, կամ՝ որդեգրել այլ ճանապարհ»:

Նախագահ Փոմփիտու, իր կարգին, Հիւսէյնի ի պատիւ տրուած պաշտօնա-կան ճաշի ընթացքին յայտարարեց, թէ Ֆրանսա հաւատարիմ մնալով իր արդա-րութեան ըմբռնումին, ազգերու յարա-բերութեանց մէջ, կը ձգտի, առանց մի-ջամտելու ըլլալու այլ պետութիւններու ներքին գործերուն, տէր կանգնիլ իր պարտաւորութիւններուն, քանի որ իւ-րայատուկ դերք մը կը գրաւէ միջազգա-յին եւ, յատկապէս, Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ:

Ֆրանսա կ'ըմբռնէ, թէ Միջին Արեւել-քի հարցը պէտք է լուծել դիւանագիտա-կան ճամբով: Ասոր հասնելու միակ մի-ջոցը, ինչպէս դիտել տուած է Նախա-գահը, Ապահովութեան Խորհուրդի որոշ-ման (1967 Նոյեմբեր 22) գործադրու-թիւնն է: «Կը յուսանք, որ Եարինկ պի-տի կարողանայ շուտով սատնձնել իր ա-ռաքելութիւնը»: Այս իմաստով Ֆրանսա իր կարելին ի գործ պիտի դնէ Չորսերու շրջագիծին մէջ:

Հիւսէյն աւելի քան կէս ժամ արտա-յայտուեցաւ հեռատեսիլի Բ. կայանէն, պատասխանելով լրագրողներու հարցում-ներուն:

Յամենայն դէպս պարզ է, որ Հիւսէյն արեւմտեան մայրաքաղաքները այցելեց յատուկ նպատակով մը: Արդէն, համա-ձայն իր յայտարարութեան, կը խօսի Յորդանանի եւ Եգիպտոսի անունով:

Զօր. Տայեան Նիւ Եորքէն Թել Ավիվ վերադարձաւ:

× Յորդանանցիներն ու Պաղեստինցի-ները կրկին համաձայնեցան վերջ տալ կռիւներուն: Երկու կողմերը համաձայ-նեցան վերջ տալ զինուորական տեղափո-խումներուն եւ ապահովել փոխադրու-թեան եւ պարենաւորման ազատութիւնը:

×

ԷԹՈՒԱԼԷՆ ՏԸ ԿՈԼ

Անվայել սակարկութիւններէ ետք, Փա-րիզի Թաղապետական Խորհուրդը, Եր-կուշաբթի օր, 41ի դէմ 44 ձայնով «օրա-կարգին անցաւ», Տիկին Ալեքսանդր Տըպ-րէի (կեդրոն) առաջարկին վրայ: Այս կը նշանակէր որ Խորհուրդը ետ պիտի չգայ իր հապճեպ որոշումին վրայ, այլ խօս-քով դարաւոր Էթուալը պիտի դառնայ՝ Տը Կոլ: Նախքան Թաղապետական Խոր-հուրդի նիստը, Տը Կոլի ընտանիքն ալ կարծիք յայտնած էր: Կարծիք մը, որ անշուշտ իր դերը պիտի խաղար: Տը Կո-լի ընտանիքը կը յայտնէր նախ թէ «մենք բան մը չուզեցինք», աւելցնելով թէ շատ ազդուած էին որ Թաղապետական Խոր-հուրդը միաձայնութեամբ տուած էր իր որոշումը Էթուալի համար եւ թէ «կը վե-րապահէր իր ընդդիմութիւնը ուրիշ որեւէ ճամբու կամ փողոցի համար»: Կարճ՝ Էթուալը կամ ոչինչ, կ'ըսէր ընտանիքը անոր՝ որ իր կտակին մէջ յստակօրէն կը մերժէր յետ-մահու բոլոր պատիւները, չնչտելով թէ եթէ ըլլան իր կամքին դէմ կ'ըլլան:

Երկուշաբթի օր Թաղապետական Խոր-հուրդի նախագահը տարօրինակ ձեւով «կը մոռնար» իր գործակիցներուն հա-ղորդել թէ նամակ մը ունէր Հանրապե-տութեան Նախագահէն, ուր Փոմփիտու կը պարզէր իր տեսակէտը ըսելով թէ անշուշտ կարելի էր ուրիշ ընտրութիւն մը ընել, բայց քանի որ եղածը եղած էր, յարգանքի պակաս էր Տը Կոլի յիշատա-կին հանդէպ ետ դառնալ, բայց կարելի էր երկու անունն ալ պահել «Էթուալ-Շառլ-Տը Կոլ», մնաց որ ինչ կը վերաբե-րէր «Յաղթական Կամարին» ան պիտի մնար «Էթուալի Յաղթական Կամարը»:

Այս նամակը կրնար անշուշտ շատ բան փոխել եթէ բարձր թող եղած չըլլար եւ երբ առարկութիւն կ'ըլլար իրեն, Խոր-հուրդի նախագահը կը պատասխանէր թէ հարկ չկար որ հաղորդէ ստացած «գա-նազան» նամակները, ինչ որ տարօրինակ տպաւորութիւն մը կ'ընէր երբ նկատի առնուէր թէ «գանազաններու» մէջ էր Հանրապետութեան Նախագահին նա-մակը:

Պարզ է որ ամէն բան տարբեր կ'ըլլար եթէ երեք ամիսէն Թաղապետական ըն-տրութիւններ չըլլային: Երեքշաբթի ցե-րեկ, տասը վայրկեան պիտի տեւէր մի-այն բացման պաշտօնական արարողու-թիւնը, որ կրնար շատ խաղաղ չանցնիլ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Երկուշաբթի իրիկուն, Ֆրանքօ ստի-պողաբար նիստի կը հրաւիրէր կառավա-րութիւնը եւ Նախարարական բացառիկ խորհուրդէ մը ետք, պատերազմական վիճակ կը հռչակուէր Սպանիոյ մէջ, վեց ամսուան համար: Ասոր իբրեւ հետեւանք վերջ կը գտնեն երկրին մէջ բոլոր անհա-տական ազատութիւնները:

Ըստ իր սովորութեան Ֆրանքօ ընտրեց կարծրացումը եւ անգամ մը եւս կ'ուզէ փաստել թէ աքսոր չէ տեղի տալու եւ մեծ արժէք ալ չի տար միջազգային կարծիքին: Նման որոշում մը նախատե-սել կուտայ նաեւ թէ խիստ պիտի ըլլան Պուրկոսի դատավարութեան վճիռները, որոնց կը սպասուի Չորեքշաբթի օր: Նա-խարարաց Խորհուրդէն կը բացակայէր միակ «ազատական» նկատուածը՝ Արտա-քին նախարար Լոփէզ Պրաւօ, որ ճամ-բորդութեան մէջ է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ գործադուլը վերջ գտաւ Մեծն Բրիտանիոյ մէջ:

ՆՈՊԷԼԻ գրականութեան մրցանակիր՝ Սոլժենիցին իր ինքնակենսագրութիւնը ղրկած է Նոպէլի հաստատութեան: Փաս-տաթուղթը պիտի հրապարակուի յառա-ջիկայ տարի, յատուկ գիրքի մը մէջ, ուր ներկայացուած պիտի ըլլան Նոպէլ-եան մրցանակ ստացողներուն ինքնակեն-սագրութիւնները: Սոլժենիցինի գրածը երեք – չորս էջ պիտի գրաւէ գիրքին մէջ: Չի գիտցուիր, թէ ինչ ճամբով խոր-հրդային գրագէտը Սթոքհոլմ ղրկած է իր գրութիւնը: Սոլժենիցին, միւս կողմէ, քանի մը ուրիշ կարեւոր անձնաւորու-թիւններու հետ, անդամակցեցաւ ակադ. Սախարովի կազմած Մարդկային Իրա-ւանց Պաշտպան Կոմիտէին: Ծանօթ է, որ այս Կոմիտէն կազմուեցաւ Սախարովի կողմէ, որ կը նկատուի խորհրդային հիւ-լէական ռումբի «հայրը» պաշտպանելու համար մարդկային իրաւունքները Խորհ. Միութեան մէջ, ուր ոտնահարուած են անոնք:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ելմտական նախարարը հեռացաւ իր պաշտօնէն եւ իր տեղը գրաւեց դեմոկրատ մը՝ Ճոն Քոննելլի:

A PROPOS D'UN ANNIVERSAIRE

Le Traité de Sèvres a Cinquante ans

Les événements qui expliquent l'insertion dans le Traité de Sèvres de l'article 230 répondaient à une cruelle et hallucinante réalité, nous l'avons dit.

Cette réalité s'exprimait par la voie de l'opinion publique des pays vainqueurs.

Les plus grands noms de la science, de la philosophie et de la politique l'avaient galvanisée (1).

Nul, au lendemain de la première guerre mondiale, n'aurait admis le silence du traité de Paix avec la Turquie en matière de sanction contre les responsables des massacres d'Arméniens.

Toutefois, ce ne fut pas sans diverses tentatives de contestation (2) que les représentants diplomatiques de la Turquie à la Conférence de la Paix finirent par menacer l'existence d'infractions au droit des gens engageant la responsabilité de leur pays.

Mais, tout en admettant le principe de l'obligation de réparer les dommages causés par des actes contraires au droit des gens, de livrer les coupables aux Puissances Alliées et de donner des garanties « contre le retour de faits qu'elle désavoue », la Turquie rejetait la responsabilité « des actes inhumains qu'aucune excuse ne peut justifier », sur la faction révolutionnaire dite l'« oligarchie », c'est-à-dire sur le gouvernement des Jeunes Turcs (3).

La Turquie contestait aussi l'existence du fanatisme religieux comme étant un des facteurs du génocide.

Pareille thèse manquait de fondement, car les massacres d'Arméniens de 1894 et 1896 qui avaient fait plusieurs centaines de milliers de victimes, avaient eu lieu non pas sous le gouvernement des Trois Pachas, chefs du mouvement Union et Progrès mais sous le règne et sur les instructions expresses du Sultan Abdul Hamid (4).

Il était d'autre part prouvé par des témoignages irréfutables, qu'en 1894 et 1896, des Arméniens purent échapper à l'exécution en se convertissant à l'islamisme (5).

L'intolérance religieuse de 1894 et 1896 et qui se manifesta ultérieurement lors des massacres de Cilicie de 1909 ne peut être discutée non plus comme ayant été un des facteurs des massacres de 1915.

Le gouvernement turc ne pouvait d'ailleurs contester sa responsabilité devant les attestations produites à la Conférence de la Paix et qui émanaient d'agents diplomatiques de l'Allemagne, alliée de la Turquie pendant le premier conflit mondial et seules autorités européennes qui se trouvaient sur place lors des massacres (6).

Les pièces produites apportaient ainsi la démonstration d'un « génocide à l'état pur » soit l'extermination d'un groupe racial sur l'ordre des autorités responsables (7).

Mais un fait paraît évident : l'inclusion dans le Traité de Sèvres de l'article 230 répondait moins au souci des gouvernements des pays victorieux de punir le crime, qu'aux impératifs d'une opinion publique acharnée à obtenir que justice fut rendue (8).

La délégation turque en était consciente. On peut lire en effet dans sa note du 25 Juin 1920, adressée à Monsieur Millerand, président de la Conférence de la Paix, le passage suivant :

« La Turquie admet donc le principe de l'obligation de réparer les dommages causés par des actes contraires au droit des gens. Elle accepte aussi, comme conforme aux exigences de la conscience juridique universelle, créatrice du droit, que les Puissances Alliées traduisent devant leurs tribunaux les personnes coupables d'actes contraires aux lois et coutumes de la guerre ».

×

Quant à l'étiologie des massacres, divers facteurs peuvent être retenus qui se dégagent des événements tragiques de 1915 soit, l'intolérance religieuse, un sentiment nationaliste exacerbé sous l'empire de la propagande des tenants du pantouranisme et assurément aussi un complexe de frustration des populations ottomanes dont le degré de civilisation était peu élevé si on le compare au niveau social, culturel et économique des populations arméniennes dans la Turquie de la première guerre mondiale (9).

JULES WOLF

(2 - à suivre)

(1) *Voir les manifestations en 1918 et 1919 en Europe et aux Etats-Unis d'Amérique. La manifestation de Paris du 11 Septembre 1919 qui avait réuni plusieurs milliers de manifestants exerçat une indiscutable influence sur les plénipotentiaires du Traité de Sèvres.*

(2) *Adresse du Parlement ottoman aux Représentants des Peuples civilisés, du 31 Mars 1920 (Archives du Ministère des Affaires Etrangères de Belgique).*

(3) *Observations de la Délégation ottomane à la Conférence de la Paix du 25 Juin 1920.*

(4) *Massacres de Sassoun, de Cilicie, d'Orfa, de Van et de Constantinople.*

(5) *Godet. Les Souffrances de l'Arménie — 1896.*

(6) *« Le gouvernement poursuit en réalité le but d'anéantir la race arménienne dans l'empire turc »*
7 Juin 1915
Télégramme de l'ambassadeur Wangenheim au Chancelier von Betman Holwegh.
« Les partisans de ce massacre avouent « d'ailleurs sans ambage que le but final de « leur procédé contre les Arméniens est « l'extermination de cette race en Tur- « quie. Après la guerre, nous n'aurons « plus d'Arméniens en Turquie, me disait « textuellement une personnalité turque « marquante ».
Télégramme de Scheubner, consul général d'Allemagne à Erzeroum du 10 Janvier 1915 au Chancelier du Reich :
(L'Arménie et la question arménienne, avant, pendant et depuis la guerre. 1922. Délégation de la république arménienne).

(7) *C'est en raison de l'intervention fréquente de l'autorité dans l'exécution du crime que la convention du 9 Décembre 1948, après avoir cité comme agents du crime « les gouvernants, les fonctionnaires ou les particuliers » (article IV) a prévu que les coupables seront traduits devant les tribunaux de l'Etat sur le territoire duquel l'acte a été commis ou « devant la Cour Criminelle Internationale qui sera compétente à l'égard des Parties contractantes qui en auront reconnu la juridiction » (article VI).*
L'institution de cette Cour Criminelle procède à l'évidence du souci d'assurer le jugement des gouvernants et des fonctionnaires accusés de génocide car on concevrait malaisément qu'ils soient traduits devant leur juridiction naturelle.

(8) *L'examen des archives de la Conférence de Sèvres et de celles des Conférences de San Remo, Paris, Londres et Spa où furent débattues les conditions de Paix avec la Turquie, est révélateur du souci primordial des Puissances d'obtenir, à côté du règlement des questions purement politiques comme celles des Détroits ou des zones d'influence, des satisfactions d'ordre économique et matériel. Ainsi, la question des dommages de guerre, de la dette ottomane, des porteurs de fonds publics, des sociétés alliées installées en Turquie, semblent avoir préoccupé au premier ordre les plénipotentiaires.*

(9) *Ce complexe de frustration n'est pas étranger aux génocides qui ont eu lieu ces dernières années dans la province du Kasaï et au Biafra. On ne peut l'ignorer non plus si l'on veut analyser objectivement les bases psychologiques du conflit actuel dans le Proche-Orient. Mais un peuple dit de civilisation supérieure peut se livrer au génocide vis à vis d'un peuple primitif, l'extermination de diverses tribus d'indiens au Brésil nous en fournit la preuve.*

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՕՐԵՐԸ ՌՈՒՄԱՆԵՐԷՆ

ԽՄԲ․— «Մուսա լերան քառասուն օրերը» ռումաներէնի թարգմանուած առանձին հատորով լոյս տեսաւ վերջերս, Պուքրէշի մէջ: Գիրքին յառաջաբանը գրած է Նիքոլայէ Պալոթ: Ստորեւ յառաջաբանին վերջին մասը:

×

«Մուսա լերան քառասուն օրերը» վէպի մասին կրնանք խօսիլ իբրեւ տարկայտական արժէք ունեցող արդիական դիւցազներգութիւն մը, որուն մէջ պատմական իրադարձութիւնը կը ստանայ օրինակելի վեհութիւն մը, անձերու եւ համայնքներու միջեւ կը հաստատուին դիւցազներգական մնայուն կապեր, անհատը տէր դառնալով իր վառ գիտակցութեան, ընկերութեան միջոցաւ, իսկ այս վերջինը իր փրկութիւնը, անհատին հերոսական ընթացքով:

Շահեկան է, որ դիւցազնական հերոսի մը նկարագիրը ընութագրելու համար, Ֆրանց Վերֆէլ կը դիմէ օտարացած դէմքի մը: Գաբրիէլ Բագրատեան, այն հայը, որ պիտի փրկէ իր փոքրաթիւ համայնքը, դաժան օրերուն, իր ժողովուրդէն հեռացած մըն է: Բայց վճռական պահերուն, ան պիտի գտնայ, աղօտ կերպով իր կոչումը:

Ծննդավայրին խորհրդաւոր մէկ կոչը ... Աւետիս, եղբայրը եւրոպացած Գաբրիէլ Բագրատեանի, չերթար իր հիւանդութիւնը դարմանելու զուիցերական դարմանատան մը մէջ, այլ կը վերադառնայ մեռնելու համար Սուրիոյ մէջ, Եողունոլուք, Թրքական Անտիոքի շրջակայքը գտնուող իր ծնած տանը մէջ: Իսկ Գաբրիէլ, Մուսա լերան հերոսը, ան որ իր կեանքին մէկ մասը Արեւմուտք անցուցած է, որ ամուսնացած է ֆրանսացի կնոջ մը հետ եւ գրեթէ բոլորովին մոռցած է իր երախայութեան վայրերը, կը գտայ, առաջին համաշխարհային պայ-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆՇԱՆԱԾ ԵՐԵՔ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տնօրէնուհին, տարիքոտ բարի կին մը, ելաւ իր յատկաբաժինէն, հարցաքննեց ներկաները, նշանակելով իւրաքանչիւրին անունը, տարիքը կարգ մը տեղեկութիւններով:

Մատլէն, ի տես այս բազմաթիւ խնդրարկուներուն, իր վերջին յոյսն ալ կորսնցնելու սարսափէն մտայոյզ, ա՛լ աւելի կծկուեցաւ ինքն իր մէջ: Տնօրէնուհին ճանչնալով մօտեցաւ եւ հաստատեց անոր անյուսութիւնը. այսուհանդերձ պատրաստուեցաւ նշանակել անոր խնդրանքը, երբ գրասենեակի դրան առջեւ կանգ առաւ զբօսաշրջիկի բոլորովին նոր, գեղեցիկ ինքնաշարժ մը: Երիտասարդ պարոն մը, կառքէն դուրս ելլելով, ուղղուեցաւ դէպի գրասենեակ, դիմելով տիրոջը:

Տնօրէնուհին, Թողլով սպասուհիները, շտապեց դէպի սրահ:

Անթերի ազնուականութեամբ մը եւ յայտնի, անհշմարելի դերաղանցօրէն նուրբ շեշտով մը, երիտասարդը բարեւեց զայն:

— Մեծարանացս հաւաստիքը ձեզ կը ներկայացնեմ տիկին:

Տիկին Սէվլէռ փութկոտութեամբ ցոյց տուաւ կաշեպատ թիկնաթոռը:

— Սիրելի տիկին, եկած եմ ծառայութիւն մը խնդրելու ձեզմէ, որուն յաջողութենէն կախում ունի կեանքս ու երջանկութիւնս:

— Պարոն կոմս, կարելիութեանս սահմաններուն մէջ ծառայութիւնս չեմ զլանար ձեզի:

— Տիկին Սէվլէռ, խոստովանութիւն մը պիտի ընեմ, գաղտնիք մը, որ միմիայն ձեզի կը վստահիմ:

Որքան ցաւալի էր կոմս Ռաուլ Պախափիէրը, որ տիկին Սէվլէռի նման անձի մը պիտի վստահէր իր գաղտնիքը, սակայն միայն անիկա գուցէ կարենար օգնել իրեն, ազատելով ներկայ անել վիճակէն:

Ռաուլ տէ Պախափիէր, միակ ժառանգորդը իր տոհմային անուան, քսան տարեկան էր: Փարիզի ամէնէն աչքառու, ազնուական ու աշխարհիկ անձնաւորութիւնը: Տասնեւհինգ տարեկան էր երբ մայրը կորսնցուց, իսկ տասնեւութ տարեկանին՝ հայրը: Ճոխ կեանք մը կը վարէր, որուն ծախքերը կը սահմանէր մօրեղբայրը, մարքիզ Կոնթրան տէ Ռիւմէզնիլ, որ կ՚ապրէր քաշուած Վիսի շրջակայքը, Նորմանտիի իր ընդարձակ կալուածներուն մէջ, Պուլֆէլրէյի դղեակը:

Երիտասարդ կոմս Ռաուլի սիրահարած էր դերասանուհիի մը, որ սկսած էր օփերէթներ ներկայացնող թատրոնի մը մէջ յաջողութիւններ ունենալ: Այս նոր աստղը, Լիւսի Պոնչօր, բուն անունով կը կոչուէր Վերժինի տ՚Ամպրէն. մինչեւ իր չափահասութիւնը մեծցած ու ապրած էր Պելվիլի մէջ, մօրը բանտապահին բնակարանը:

Կոմս Ռաուլ այս մանրամասնութեանց կարեւորութիւն չտալ ձեւացնելով, գրեց իր մօրեղբօրը, թէ Փարիզի իր յաճախած սրահներուն մէջ հանդիպած՝ ընտիր դասակարգի պատկանող երիտասարդուհիի մը՝ օրիորդ Վերժին տ՚Ամպրէնի սիրահարած է խենթի պէս, որուն փոխադարձ զգացումներուն վստահ, ձեռքը խնդրած ու նշանուած էր: Մօրեղբայրը, պաղ շնորհաւորութեամբ մը պատասխանած էր, ըսելով թէ կը կասկածէր Ամպրէն ընտանիքի ազնուականութեան մասին, վասնզի իր անուանացանկին մէջ չէր գրած այդ անունը. ուստի ամուսնութեան մասին իր հաւանութիւնը տալէ առաջ կը փափաքէր իր դղեակին մէջ ընդունիլ նշանածները ու հոն կատարել հարսնիքը:

Եթէ կոմսը, զանազան պատճառներու նկատումով մերժէր այս հրաւէրը, մօրեղբայրը պիտի ընդդիմանար իր ամուսնութեան, հետեւաբար պիտի զրկէր նաեւ ժառանգութենէ, որու մասին կոմսը մեծ հաւաստիք ունէր: Ուստի մօրեղբօր հսկայ հարստութենէն զրկուելու հեռանկարը զինքը մղեց այն որոշման թէ՝ տասնեւհինգ օր պէտք էր Լիւսի Պոնչօրի հետ անցնել Պուլֆէլրէյի դղեակը:

Ռաուլ անձնապէս կը համակերպէր մօրեղբօրը այս քմահաճոյքին, բայց Լիւսի Պոնչօր բացարձակ կը հակառակէր, պատճառաբանելով իր դասընթացքները: Տասնեւհինգ օրուան բացակայութիւն մը կը նշանակէր հրաժարիլ թատրոնէն, որուն այնքան կապուած էր, մանաւանդ չէր ուզեր լքել իր անկախութիւնը: Կոմս Պախափիէր իրեն համար անզուգական սիրահար մըն էր, իր պերճանքին զոհացում տուող անձնուէր մախող մը: Ցեայ կ՚առարկէր նաեւ ըսելով թէ՝ կատակերգակ մը չէր ինք, իր արտաքին բոլոր ձեւերուն տակ գուցէ մօրեղբայրը նշմարէր, ինքնութիւնն ու երեւան հանէր իրականութիւնը. ուստի յայտարարեց թէ ոտք չէր կոխեր Պուլֆէլրէյի դղեակը:

Ռաուլ յուսահատ՝ առաւօտ կանուխ եկած գտած էր տիկին Սէվլէռը, տակաւին որոշում մը չունէր, սակայն նոյն իրիկունն իսկ Պուլֆէլրէյ գտնուիլը անհրաժեշտ էր:

ԼԻՒՏՈՎԻԿ ՏԱՌՆԷԼ

(2 - Շար․)

թումէն ետք, իր ծննդավայրին աղօտ կանչը: Իր ճակատագիրը — օրինակելի ճակատագիր, ըստ Ֆրանց Վերֆէլի — կը տանի զայն հեռաւոր աշխարհ եւ, ի վերջոյ, կը վերադարձնէ զայն հոն, ուրկէ մեկնած էր:

Այսպէս, ուրեմն, 23 տարի օտարներու մէջ ապրելէ ետք, Գ. Բագրատեան կը վերադառնայ իր հարազատներուն մօտ: Անտիոքէն երկու ժամ հեռու, իր ընտանիքը ունի գեղեցիկ սեփականութիւն մը, հովիտի մը մէջ ցրուած հայկական գիւղերէն մէկուն մէջ, լեռներու ստորոտը: Հոս ան Մուսա լերան մասին իր առաջին տպաւորութիւնը կը ստանայ, տպաւորութիւն մը, որ դեռ անորոշ է, կապուած ըլլալով իր պատանեկութեան օրերուն, կը զգայ իր առաքելութիւնը: Հերոսական առաքելութիւն՝ ճնշուածներու պաշտպանի: Հոս, ժայռերու մէջ, շոճիներու տակ, իրեն կը յայտնուին երախայութեան ուրուականները, հոս երազած էր, ատեն մը, պաշտպանել իր ընտանիքն ու ազգը: Արեւմտացած Գաբրիէլ պէտք ունի վարժութեան. կը հետեւի, սկիզբը անգիտակցաբար, ապա հետզհետէ աւելի գիտակցաբար իր կղզիացած փոքր համայնքի յայտնաբերման: Նախ կը զբաղի հնութիւններ հաւաքելով, որովհետեւ, փոքր Ասիոյ արեւելեան այս հողամասը հին քաղաքակրթութիւններու վայր մըն էր, որ կը պարունակէ շատ գանձեր: Սակայն Բագրատեան չի կրնար թոյլ տալ իրեն, երկար ատեն, պերճանքը այս հեշտալի կեանքին:

Հետզհետէ աւելի ցայտուն կը դառնան փոթորիկն ու սպառնալիքը հայկական այս փոքր համայնքին վրայ: Վաղեմի ժողովուրդ, հաստատուած կայսրութիւններու քառուղիին վրայ, Հայերը վարժուած էին հալածանքներու: Գաբրիէլ Բագրատեան իր շուրջիններուն դէմքին վրայ կը տեսնէ «արտայայտութիւններ», որոնք տառապանքի մը գիծերն են: Նոյնանալով անոնց հետ, պիտի հասկնայ, հետզհետէ աւելի լաւ, այդ արտայայտութեան պատճառները:

Գեղեցիկ էջեր են այն մասերը, ուր բնութագրուած են հերոսին ինքնագիտակցութիւնը: Նախ կը զգայ, որ ծուղակն ինկած անձ մըն է եւ, հետեւաբար, կը ցանկայ միայն ազատիլ, իր հարազատներուն հետ: Հոսկէ, բնազդական տարրական հակազդումներու ճամբով, ան պիտի աճի, կամաց կամաց, ցասումի, տառապանքի, ընդվզումի, նախատուած զգացումներու դպրոցին մէջ, մինչեւ գերագոյն աստիճանի մը: Այդ գերագոյն արժանապատուութեան գիտակցութիւնը զինք պիտի տանի մինչեւ հերոսութիւն:

Բազմերանգ աշխարհ մը կը շրջապատէ Մուսա լերան հանգոյցը. ան արեւելեան աշխարհն է Անթաքիէի (Անտիոք) իր շուկայով, ուր կը վխտան Քիւրտեր, Յոյներ, Հայեր եւ, բնականաբար, Թուրքեր: Թափանցիկ բուրումներ, տարաշխարհիկ շարժուձեւեր, զարմանալի յարաբերութիւն մարդոց միջեւ: Այս փոքր աշխարհին մէջ, բարեմիտ մարդիկ մաս չեն կազմեր միայն ճնշուածներու ժողովուրդին: Գեղեցիկ է դիմագիծը այն ծերունի Թուրքին, բարեկամը Բագրատեան ընտանիքին, աղա Րիֆաաթ Պերեքէթ, ինչպէս որ շահագրգռական են ջանքերը գերմանացի Եոհաննէս Լեփսիուսի, որ կը պայքարի դիւրութիւններ ձեռք ձգելու հայ համայնքին համար:

Բայց, այս գիրքին փայլուն էջերը կը կազմեն այն գլուխները, որոնք կը պատկերացնեն մեզի դիմադրութիւնը ճնշուած ժողովուրդի մը, կենաց ու մահու պայքարը տկարներուն, որոնք իրենց կողմն ունին իրաւունքը՝ բռնութեան դէմ: Արդարութիւնը կը յաղթանակէ: Մուսա լերան պաշարուած Հայերը կը դառնան խորհրդանշան մը դիմադրութեան՝ ընդդէմ բռնութեան եւ անոնց հերոսը՝ Գաբրիէլ Բագրատեան կարելի է նմանցնել վաղեմի դիւցազուններուն: Ֆրանց Վերֆէլ գտած է մեծ դիւցազներգութիւններու լեզուն՝ նկարագրելու համար կռիւները, տառապանքները եւ ուրախութիւնները այս փոքրիկ հաւաքականութեան:

Ն. ՓԱԼՈԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆՆԵՐ

Հայ ժողովուրդը ունի հանրագիտական գրականութեան հարուստ անցեալ: Ըստ էութեան հանրագիտական բնոյթ ունին Մ. Խորենացիի, Ագաթանգեղոսի, Մխիթար Հերացիի եւ այլ անուանի դէմքերու գործերը: Հանրագիտական հարուստ նիւթ կը պարունակեն բառարանները, որոնց ծնունդը կը հասնի մինչեւ Ե. դար: Սակայն, այսօրուան իմաստով հանրագիտարան ստեղծելու առաջին փորձերը կատարուած են ԺԸ. դարու կէսերուն, այսինքն ճիշդ այն ժամանակները, երբ Ֆրանսայի մէջ Տիտրօ կը ձեռնարկէր իր անմահ գործին: 1749ին Կ. Պոլսոյ մէջ լոյս կը տեսնէ հայերէն առաջին հանրագիտական բառարանը՝ Արսէն դպիրի «Գիրք սահմանաց յոգնադիմի իրողութեանցն», որ, ըստ հեղինակին՝ ընթերցողին համար «հոգեւոր բալասան է»: Այսուհանդերձ Հայութեան ծանր կացութիւնը արգելք եղաւ իսկական հանրագիտարանի մը հրատարակութեան գործին:

ԺԹ. դարէն սկսեալ շատեր անհատական ջանքերով հրապարակ հանած են հանրագիտական բառարաններ, որոնց շարքին հետեւեալները Հ. Մկրտիչ Աւգերեանի «Մնացորդք վարուց սրբոյ արտաքոյ տօնացուցին մերոյ» (Վենետիկ, 1815), Մատթէոս Թէոփիլեանի «Բառագիրք երեւելի արանց» (Վենետիկ, 1839), Մինաս վարդապետ Բժշկեանի՝ «Համառօտ նկարագիր վարուց երեւելի արանց» (Վենետիկ, 1850), Նշան Ծիվանեանի «Առձեռն բառարան պատմական, աշխարհագրական եւ դիցաբանական յատուկ անուանց յաւելեալ հայկական յատուկ անուանց» (Կ. Պոլիս, 1879), Հ. Կարապետ Աքըրեանի «Համառօտ կենսագրութիւն երեւելի արանց» (Վենետիկ, 1891), Հ. Սուքիաս Էփրիկեանի «Պատկերազարդ բնաշխարհիկ բառարան» (հատոր Ա. Վենետիկ, 1900, հատ Բ. Կ. Պոլիս 1905), Համբարձում Առաքելեանի «Հանրագիտական բառարան» (հատ. Ա. Թիֆլիս, 1915): Որոշ իմաստով ասոնց կարգին կը դասուի Մկրտիչ Պոտուրեանի «Հայ հանրագիտակը», որ կ'ընդգրկէ Ա.–Ե. տառերը եւ լոյս տեսած է Պուքրէշ, 1938ին:

Հայաստանի մէջ 1932ին փորձ կատարուեցաւ ստեղծելու հանրագիտարան մը, որ, սակայն չիրագործուեցաւ: Ըստ ծրագրի այդ հանրագիտարանը պիտի բաղկանար 15 հատորներէ: Կազմուած էին խմբագրութիւններ՝ 132 ձեռնհաս անձերով: Հանրագիտարանին կ'աշխատակցէին Մ. Աբեղեան, Հ. Աճառեան, Յ. Մանանդեան, Գ. Լեւոնեան, Կ. Մելիք-Օհանջանեան, Բժ. Լ. Յովհաննիսեան, բուսաբան Բեղելեան, ազգագրագէտ Ա. Շահնազարեան, երկրաբան Կարապետեան, իրաւաբան Գ. Ջուբար եւ ուրիշներ:

1936ին Դրաստամատ Սիմոնեանի խմբագրութեամբ տպագրուեցաւ հանրագիտարանի առաջին հատորի առաջին պրակը:

Ա. Ս.

ԿՈՉ

Հայրենակիցներ,

Մեր առաջին կոչով հանրային ուշադրութեան յանձնեցինք համազգային բնոյթ կրող նուիրական ձեռնարկի մը վրայ, որուն լծուած ենք իրագործելու համար 1915ի Մեծ Եղեռնի, մեր մէկուկէս միլիոն տարաբախտ զոհերուն յիշատակը յաւերժացնող արժանավայել յուշարձանի մը շինութիւնը, որ ցոյց տայ համայն մարդկութեան, բազմադարեան ժողովուրդի մը պատմութեան ամէնէն քստմնելի էջերէն մին հանդիսացող 20րդ դարու Ա. ցեղասպանութիւնը, ու նաեւ խորհրդանիշը ըլլայ մեր ազգային կենսունակութեան վերածնունդին ու վերելքին:

Այդ կոթողը որ կ'աւարտի շուտով, պիտի ունենայ ութուկէս մեթր բարձրութիւն, առաւել մէկ մեթր պատուանդանի բարձրութիւնը եւ պիտի կանգնի Տէսինի ամէնէն մեծ հրապարակին վրայ:

Քաղաքական ներկայ պայմաններուն մէջ, անշուշտ դիւրին չէր Լիոնի նման կարեւոր քաղաքի մը արուարձանին մէջ յուշարձանի մը կառուցման օրինական գործողութեանց յաջողութիւնը ապահովել, սակայն շնորհիւ Տէսինի համակրելի քաղաքապետին բարոյական գործօն օժանդակութեան, եւ գաղութիս հինգ տարուան յամառ աշխատանքին եւ ճիգերուն, բոլոր դժուարութիւնները հարթուեցան:

Մեր բաղձանքն էր, անաղմուկ իր լրութեան հասցնել առաջադրուած նպատակը, սակա՛յն, մեր գաղութին նիւթական ուժերէն վեր՝ մեծածախս ձեռնարկ մը ըլլալով, ստիպուած ենք նաեւ դիմել բոլորին բարեացակամութեան:

Գիտենք թէ, ամէն գաղութ ունի իր նիւթական հոգերն ու կարիքները, այսուհանդերձ, այս բացառիկ, համօրէն նուիրական ձեռնարկին, իւրաքանչիւր Հայ պարտաւոր է առանձին զոհողութիւն մը ընել:

Երբ ծրագիրը պարզեցինք Մոնաքոյէն ազգասէր Հայու մը, այդ յարգելի անձնաւորութիւնը անվարան երկու միլիոն հին ֆրանքի գումար մը տրամադրեց յանձնախումբիս:

Կը կարծենք թէ միակը պիտի չըլլայ ան Ֆրանսայի գաղութին մէջ եւ ուրիշ ազգայիններ ալ պիտի հետեւին իր գնահատելի օրինակին:

Տէսինի փոքր գաղութին մէջ, ցարդ հանգանակուած է երեք միլիոնի շուրջ գումար մը եւ հանգանակութիւնը տակաւին չէ վերջացած:

Շուտով նուիրատուներու ցանկը մաս առ մաս լոյս պիտի տեսնէ մամուլին մէջ:

Եթէ մեր առաջին կոչը գրեթէ անհետեւանք մնաց, առանց վհատելու դարձեալ կը դիմենք բոլորին նիւթական աջակցութեան: Վստահ ենք թէ ամէն հայ անհատ սիրով պիտի տրամադրէ իր լուման, որպէսզի կիզիչ անապատներուն մէջ սպաննուած թէ Եփրատի ալիքներուն յանձնուած մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն արեան ձայնը անարձագանգ չմնայ:

Կը խնդրուի հայկական մամուլէն արտատպել ներկայ կոչը:

1915Ի ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ
ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
(Կնիք)

Կը խնդրուի նուէրները ուղարկել
C. C. P. 922-25 Lyon
Cte. Eréct. Monum. Mémoire Vict.
Génocide Arménien, 24-4-1915
Mairie, 69 - Décines-Charpieu

Իսկ դրամատան միջոցաւ եղած նուէրները ուղարկել
Comité Monument Arménien
69 - Décines

Նոր Տարուան Առթիւ
ՅԱՌԱՋ
ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

— Հա՛, զինուոր, Պոնափարթը յաղթել կ'ուզես, ըսաւ ծերուկը շարժելով գլուխը, որքան որ թոյլ կուտար Տիխոնի ձեռքերուն մէջ հիւսուող մազերը...

— Գոնէ դուն յաջողութեամբ գործը գլուխ հանէ, թէ ոչ ա՛յ, շուտով մեզ ալ իրեն հպատակ կ'արձանագրէ: Առո՞ղջ ես:

Ծերուկը նախաճաշի քունէն ետքը հոգեկան շատ լաւ տրամադրութեան մէջ էր (ան կ'ըսէր թէ ճաշէն ետքի քունը արծաթ է, իսկ ճաշէն առաջուանը ոսկի): Թաւ կախուած յօնքերուն տակէն ուրախ զուարթ որդւոյն կը նայէր: Անտրէյ իշխանը մօտեցաւ հօրը եւ ցոյց տրուած տեղը համբուրեց: Ան հօրը սիրած խօսակցութեան նիւթին (ծաղրել ժամանակի զինուորական պետերը, մանաւանդ Պոնափարթը) չպատասխանեց:

— Այո ձեզի եկայ, հայրիկ, եւ ան ալ յղի կինով, ըսաւ Անտրէյ իշխան աշխոյժ եւ յարգալից աչքերով հօր դէմքի իւրաքանչիւր շարժմանը հետեւելով. ի՞նչպէս է ձեր առողջութիւնը:

— Յիմարները եւ անբարոյականները վատառողջ կ'ըլլան սիրելիս, իսկ դիս կը ճանչնաս: Առտուընէ մինչեւ իրիկուն զբաղած եմ, ժուժկալ, հետեւաբար եւ առողջ:

— Փառք Աստուծոյ, ըսաւ որդին ժպտելով:

— Աստուած հոս գործ չունի: Դէ՛, պատմէ, շարունակեց իր սիրած նիւթին դառնալով, Գերմանացիները ի՞նչպէս սորվեցուցին ձեզ Պոնափարթի հետ կռուելու եղանակը. այդ ձեր նոր գիտութեամբ որ «սթրատէկիա» կը կոչուի:

Անտրէյ իշխան խնդաց.

— Թողէք քիչ մը հանգստանամ, ըսաւ ան ժպիտով մը, որով ըսել կ'ուզէր թէ հօրը թերութիւնները երբեք չեն նուազեցներ անոր հանդէպ ունեցած սէրն ու յարգանքը: Զէ՞ որ ես դեռ չեմ տեղաւորուած:

— Սուտ ես, սուտ, գոչեց ծերուկը կեղծամը ցնցելով անոր հիւսուածքին ամրութիւնը ստուգելու դիտումով եւ բռնեց որդւոյն ձեռքը: Կնոջդ համար տունը պատրաստուած է: Մարիան զայն կ'առաջնորդէ, ամէն բան կը ցուցնէ եւ հետը ուզածին չափ կը շատախօսէ: Այդ անոնց զբաղումն է: Ուրախ եմ անոր գալէն: Նստէ պատմէ, Միխելսոնի բանակը կը հասկնամ... Թոլսթոյինը նոյնպէս... միաժամանակ յարձակում... Հարաւային բանակը ի՞նչ պիտի ընէ: Փրուսիան չէզոք է... այդ գիտեմ: Աւստրիան ի՞նչ կ'ընէ, ըսաւ ան աթոռէն ելլելով եւ սենեակին մէջ արագ արագ պտրտելով, հագուստին զանազան մասերը Տիխոնին տալով: Շուէտ ի՞նչ գործի վրայ է:

Անտրէյ իշխանը տեսնելով հօր յամառ պահանջկոտութիւնը՝ նախ դժկամակութեամբ, բայց յետոյ երթալով եռանդագին եւ ըստ սովորութեան ռուսերէնէ ֆրանսերէնի անցնելով սկսաւ բացատրել դաշնակիցներու գործունէութեան ծրագիրը. պատմեց թէ ինչպէս իննիսուն հազարնոց բանակը Փրուսիոյ պիտի սպառնայ, որպէսզի զայն չէզոքութենէն հանելով պատերազմի մղէ, ինչպէս այդ զօրքին մէկ մասը Շթրալզունտի մէջ շուէտական զօրքին պիտի միանայ. ինչպէս 220.000 Աւստրիացիներ միանալով 100 հազար Ռուսներու հետ Իտալիոյ եւ Ռէնի վրայ պիտի քալեն եւ ինչպէս 50.000 Ռուսեր եւ 50.000 Անգլիացիներ Նէափոլ պիտի ելլեն եւ ինչպէս ընդհանուր հաշուով 500.000նոց բանակը զանազան կէտերէն Ֆրանսայի վրայ պիտի յարձակին: Ծեր իշխանը ամենափոքր հետաքրքրութիւն անգամ ցոյց չտուաւ կարծես չէր լսեր, եւ կը շարունակէր երթեւեկել ու հագուիլ. երեք անգամ անակնկալ կերպով ընդհատեց զայն: Անգամ մը կեցուց զայն եւ գոչեց. «Ճերմա՛կը, ճերմա՛կը»:

Այդ կը նշանակէր, որ Տիխոն հարկ եղած բաճկոնակը չէր տար. երկրորդ անգամ կեցաւ եւ հարցուց.

— Ան շուտո՞վ կը ծնի, եւ յանդիմանութեամբ գլուխը շարժեց: Այդ աղէկ չէ, շարունակէ՛, շարունակէ՛:

Երրորդ անգամ երբ Անտրէյ իշխան նկարագրութիւնը վերջացուցած էր, ծերուկը կեղծ եւ յոգնած ձայնով մը երգեց «Մալպրուկ սան վա ան կէռ. Տիէօ սէ քան ռըվիէնտրա»:

Որդին ժպտեցաւ միայն:

— Ես չըսի, թէ այս ծրագրին ես ինքս համաձայն եմ, ըսաւ որդին: Ես միայն ձեզ պատմեցի, ինչ որ կայ. Նափոլէոն արդէն իր ծրագիրը կազմած է եւ ոչ մերինէն դէշ:

— Է՛հ, նորութիւն մը չըսիր, եւ ծերուկը մտածկոտ կերպով շարունակեց իր երգելը.

— «Տիէօ սէ քան ռըվիէնտրա»: Ճաշասրահը անցիր, ըսաւ իր որդւոյն:

ԻԷ.

Որոշեալ ժամուն իշխանը ճաշասրահ մտաւ՝ չպարուած ու սանտրուած:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստա – ցած է ընկերուհի Անահիտ Ուզունեանէ 50 Փր. իր ապաքինման առթիւ։

ՆՈՒԷՐ

Տիկ. Նշանուհի Աշճեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր Երուանդ Աշ – ճեանի մահուան եօթներորդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց տագրոջ եւ հօրեղբօր Անտիս Աշճեանի (մահացած Պոլիս) հոգեհանգստեան առթիւ 50 Փր. կը նուիրեն Փարիզի Մշակոյթի Տան եւ 15 Փր. Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան, Մեծ Նորգիւղցի Եղիշէ Ճունճուրտայեանի յիշատակին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ԱՄԱՆՈՐԻ ՑԱՅԳՕՆՔ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, 31 Դեկտեմբերին, գիշերուան ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ։

Ճաշագին 50 ֆրանք անձգլուխ։

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ կամ երգչախումբի անդամներու մօտ ամէնէն մինչեւ 25 Դեկտեմբեր։

Հայկական նուագ։

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ Ի ՆՊԱՍՏ

Նուիրատուներու առաջին ցանկը

Յանձնախումբի պատուոյ նախագահ Պր. Մուշեղ Ճիէրճեան 20.000, Պր. Ժաք Ամուճայեան 2.500, Տէսինի Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւն 2000, Պր. Եդիա Պասմաճեան 1000, Պր. Ատամնաբոյժ Ժիրայր Պօղոսեան 1000, Պր. Տք. Ֆրանսուա Համամճեան 1000, Լիոնի Ֆր. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղ 1000, Փանոսեան ըն – տանիք 600 ֆրանք։

(Շար.)

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 20, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15,30ին վարժարանին մէջ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT
LE
Piment Rouge

20, Rue Beauvau,
MARSEILLE (Ier) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան որ կը սպասէ ձեր այցելութեան
— Հաճելի մթնոլորտ —
Արեւելեան համով ճաշեր

Տօնական օրերու առթիւ կարելի է ապսպրել տուն տանելու համար անուշեղէն եւ պէօրէկ։

ԾՆՈՒՆԴԻ եւ ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ
ՑԱՅԳՕՆՔ

Վերապահել ձեր տեղերը։
Մանրամասնութեանց համար՝ հեռաձայնել՝ 33–19–84

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ի գիտութիւն Լիոնի եւ շրջաններու հայ երիտասարդութեան՝ հայերէն լեզուի դասընթացքները պաշտօնականացուած են Լիոնի Գրականութեան եւ Մարդկային Գիտութեանց կաճառի կողմէ եւ դասուած Հնագիտութեանց բաժնին մէջ, տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի երեկոները, ժամը 7–8 Ժօրտան սրահին մէջ, (1, Ռիւ Ռօլէն, 4րդ յարկ)։

Դասերը սկսան 9 Դեկտեմբերին։

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ հաւաքոյթ մը անուշապուրի սեղանի շուրջ 19 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ։

Կը հրաւիրուին դպրոցի աշակերտները իրենց ծնողքներով, ինչպէս նաեւ ընկե – րուհիներ ու համակիրներ իրենց ընտա – նիքներով։

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ, այս Կիրակի Դեկտ. 20) ժամը 15,30էն 22,30

0 Մուլէն Պլէօ

Ավընիւ տը Սիւլլի, Լիվրի–Կարկան։

Առնել 147 Ա օթոքարը եւ իջնել՝ Պուլ. Շանզի։

Գեղարուեստական բաժին։

Մուտքը ազատ է

ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՏԵՍԱԲԱՆՆԵՐԸ

ԺԸ. ԵՒ ԺԹ. ԴԱՐԵՐՈՒՆ 5 ֆր.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վրձինով եւ գրիչով 12 ֆր.
(16 վանքերու նկարներով)

Ստանալու համար դիմել հեղինակին
MUTAFIAN — 25, Rue du Fort
92 - Chatillon s/Bagneux

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Կիրակի, Դեկտ. 20, ժամը 16ին, Քոյրերու վարժարանը, 73, Ավընիւ Անրի – Պարպիւս, Առնուվիլ, սարքուած աշա – կերտուհիներուն կողմէ։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Կառ. տիւ Նոռէն կառախումբ, իջնել՝ Վիլիէ լը Պէլ։

Disques Vogue

Եթէ կը փափաքիք ամբողջացնել ձեր հաւաքածոն
ՎՕԿ Ընկերութիւնը կը ներկայացնէ վերջին նորութիւնը եւ ամբողջական ցանկը ցարդ հրապարակուած երգապնակներու, հեղինակութեամբ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

1 — TRIO (նուանուագ) սրինգ, քլարինէթ և դաշնակ

2 — TRIO (նուանուագ) երկու սրինգի եւ տաւիղի համար

N° 526 (20103) — «ՀԱՅ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԵՐ»
Գառուն Երեւան, Եայլի, Թաթարական պար, Օրօր, Ալագեազ, Նազ պար, Ազրպէյճան, Պիլիպի, Գերիներու երգ, Կաքաւիկ, Եարօ ճան, Քանաքեռ, Ղայթարմա, Քիզ ևման, Լէզկինքա

N° 527 (20136) «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
Հայրենիք, Էրզրում, Ջով գիշեր, Կայնել ես, Տարօն, Արի Սէյրան, Լալա եարս, Եա–առաջ, Պանդուխտի երգ, Շօղի, Մարալէ, Վարդավառ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

20157 (Յոլք Հայաստանի — 199 (Հայաստան) — 20167 (Պտոյտ Հայաստանի մէջ
20172 (Հայկական երեկոյթ) — 20181 (Վիպական Հայաստան) — 182 Կովկաս
20176 (Սէնֆոնիք նուագի գործեր) — 714 (Երազներու շարք)
442 (Եկմալեան պատարագ) — 451 (Կոմիտասեան պատարագ)
20169 եւ20175 (Գանձարան Հայ Եկեղ. երաժշտութեան, Տօնական օրերու
001 (Լիզ Սարեանի տասը երգերը) — 409 (Թառխաթ Գարեգին)։
Ստանալու համար դիմել Ա. Պարթեւեանի 14, Rue Petit, Paris (19e) — 208.99.22

Առաքում contre remboursement — Գին 30 Փրք.

ԹԱՂՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ուր պիտի գտնէք ամէն տեսակի գիրքեր ու ձայնապնակներ։ Հասցէ՝
43, Rue Richer, Paris (9e) — Métro Cadet — Tél. 770-25-46

Ունինք նաեւ գրքեր Հայոց մասին։

Նոր ստացուած գրքեր.— Ս. Վրացեանի «Անձինք նուիրեալք», տպ. Պէյ – րութ, 1969ին, կազմ. գին՝ 15 Փր.։ Նոյն հեղինակէն «Կեանքի ուղիներով», վեց հատոր, կազմ. հատորը 15 Փր.։ Կ. Սա–սունիի «Հայ–Թրքական պատերազմը» 10 ֆրանք։ Ն. Աղբալեանի ամբողջ. երկերը, երեք հատոր, հատորը 20 Փր.։ Հայկազն Ղազարեանի «Ցեղասպան Թուրքը» 16 Փր.։ Ա. Շիրակեանի «Կտակն էր նահատակներուն» 15 Փր.։ Ե. Տէր–Անդրէասեանի «Քրիստոս Ինքնակալ» կազմ. 15 Փր.։ Տիկ. Ա. Տէր–Մանուէլեանի «Թուականները կը խօսին», տպ. Պոստոն, 1968ին, կազմ. 18 Փր.։ Տոքթ Ա.Նազգաշեանի «Եղեռնի հետքերով», Պէյ – րութ, 1969, 12 Փր.։ Հր. Ք. Արմէն, «Հայկ. Գերագոյն Ատեան», գին՝ 15 Փ.։ Նոյն հեղինակէն՝ «Պատմական քննարկումներ», Պէյրութ, 1968, 15 Փ.։ «Անկում Արտաշէսեան Հարստութեան» գին՝ 12 Փ.։ Սայաթ Նովա «Խաղեր», տպ. Երեւան 1969ին, 10 Փր.։ Ա. Պատրիկի «Հայկական տարազ», Երեւան 17 Փր.։ Յ. Թու – մանեանի 100ամեակի առթիւ, լոյս տեսած հետեւեալ գրքերը.— Երեւան, 1969, «Թումանեան Արուեստի մասին», գին՝ 25 Փր.։ Մ. Ջանփոլատեանի «Թուման – եանը եւ ժողովրդական էպոսը», 15 Փր.։ Ստ. Զօրեանի «Իմ Թումանեանը, 10 Փ.։ Դ. Դեմիրճեան «Թումանեանի հետ» 6 Փ.։ Յ. Թումանեան «Շեքսպիրի մասին», 7 Փր.։ Հախվերդեան, «Թումանեանի կեանքը», 5 Փր.։ Յ. Թումանեան «Քառ – եակներ», 8 Փր.։

Ունինք նաեւ Թումանեանի երկերը հայերէն եւ ֆրանսերէն։ Բանաստեղծու – թիւններ «Կոմիտաս» 6 Փր.։ Մ. Քրիշչեան «Անմար կանթեղ» 15 Փր.։ «Կոմի – տաս» 20 Փր.։

Մեզ մօտ ունինք նոր լոյս տեսած «Հայկական դեղագիտութեան պատմու – թիւնը, ֆրանսերէնով։ Տոքթ. Գ. Կարապետեանի (անդամ Ֆրանսայի Դեղագի – տական Պատմութեան Ընկերութեան) , գին 50 Փր.։

Գրատունը ունի ճոխ մթերք մը հայկական սալերու (տիսք) Ա. Պարթեւեանի, Կ. Ափրիկեանի ամբողջական գործերը։ Ա. Կիրակի (Ամերիկա պատրաստուած), Ա. Խաչատուրեանի, Շահմուրատեանի, Յ. Պատալեանի, Ջէքիմեանի, Թ. Ալթունեանի, ժողովրդական եւ աշուղական զանազան Հայաստանեան երգիչներու ձայ – նապնակները եւ Հայկական Պատարագը։ Օփերաներ.— Ա. Տիգրանեանի «Անուշ»ը, «Դաւիթ Բէգ» եւ «Ալմաստ» օփերաները։

Նոր ստացանք հետեւեալ ձայնապնակները.— «Թառ» գարեգին, 33 Թուռ, գին՝ 30 Փր.։ Լիզ Սարեանի գին՝ 31 Փ.։ Ատիս Հարմանդեանի բոլորովին նոր եւ զուարթ երգերով։ Գին՝ 30 Փր.։

Առաքման ծախքը գնողին վրայ է։

Գրատունը բաց է ամէն օր եւ պատրաստ է ապսպրանքներ ընդունիլ ամէն վայրերէ։

ՈՒՐԱՐՏՈՒԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան երիտասարդաց խումբը կը կազմակերպէ Կիրակի օր 20 Դեկտ. ժամը 15ին խմբական այցելութիւն «Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը» արուեստի ցուցահանդէսին, 107 Ռիւ տը Ռիվոլի, առաջնորդութեամբ եւ բացատրութեամբ Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտիի։

Ժամադրութիւն ցուցահանդէսին մուտքը ժամը 15ին։

Մուտք 2 Փր. 50։

×

Ալֆորվիլի Մշակութային Միութիւնը այցելութիւն մը կը կազմակերպէ, Կիրակի Դեկտ. 20, ժամը 15ին «Ուրար – տուէն մինչեւ մեր օրերը» ցուցահանդէսին, 107 Ռիւ տը Ռիվոլի։

Օթոքարը կը մեկնի ժամը 14,30ին Փլաս Քարնոյէն։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 1971ի օրացոյցը։ Դիմել տեղական մասնաճիւղերու վարչութիւն – ներուն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»ը կը կազմակերպէ իր երկրորդ «ԿԱԼԱ» գեղարուեստական ցերե – կոյթը Յունուար 17ին, ժամը 14,30ին, «Էքոլ Նորմալ»ի Քորթօ սրահին մէջ, 114 պիս, Պուլվար Մալզերպ։ Մանրա – մասնութիւնները յառաջիկային։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջան

Բարեկամներուն ու հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ։ Կրնաք ապահովել ձեր օրացոյցը դիմելով հետեւեալ հասցէին՝

Monsieur G. HOVSEPIAN
53, Bld. des Grands-Pins, 13 - MARSEILLE (10e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը (Դեկտ. 19) Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 6ին, Քաֆէ տիւ Տէփարի սրահը, 52 Ռիւ տը Պուրկինիոն, Անիէռ։ Բոլորին ներկա – յութիւնը անհրաժեշտ է։

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան Փարիզ, 11 Սքուար Ալպոնի, մէթրօ Փասի

Նուպարեան մատենադարանը բաց է հասարակութեան ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 14էն 18, բացի Չորեքշաբթի, Կիրակի եւ տօնական օրերէ։

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 17 DECEMBRE 1970

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.993 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.993

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԻՏԻ ԼՍԵՆՔ ՏԱԿԱՒԻՆ...

Ամերիկահայերս լսեցինք, որ Գալիֆորնիոյ շրջանի էջմիածնական թեմի վախճանեալ առաջնորդը՝ Եղիշէ եպիսկոպոս Սիմոնեան, քառորդ միլիոն տոլարի ժառանգութիւն մը ձգած է իր ետին, — չենք գիտեր որո՛ւ...

Լուրը վճռաբար չէ հաստատուած. սակայն հերքուած ալ չկայ:

Մեր ալբիւրը Պոսթընի ՌԱԿեան պաշտօնաթերթ «Պայքար»ն է, որ իր 21 Նոյեմբերի թիւի «Նշմարներ» խորագրուած սիւնակին մէջ, Ա. Էջ, արձագանգ կ'ըլլայ լուրին, յարակից կարգ մը խորհրդածութիւններով, — տեղին է ըսել՝ արդարօրէն ցաւագին հաստատումներով:

Դիտել տալէ ետք, թէ Ամերիկահայ մամուլը յարգանքով անդրադարձած է հոգելոյս առաջնորդի բարի գործերուն, «Պայքար»ի աշխատակիցը, Արամայդ, կը հաստատէր.

— «... Իր մահուան առիթով, մամուլի մէջ հրատարակուեցաւ նաեւ չհաստատուած լուր մը՝ ըստ որուն Սրբազանը քառորդ միլիոն տոլարի ժառանգութիւն մը թողուցած է իր ետին: Երբ լուրերը հաստատուին, հաւանաբար այդ գումարը բարձրանայ... կէս միլիոնի»:

Սիւնակին բնոյթը նկատի ունենալով, մղուած էինք կատակ մը նկատելու ըսուածը: Պա՞րզ չարժանիթ՝ ըսելու համար մանուանդ մնացեա՛լը, — կոչումի իրենց ճամբուն մէջ խոտորած կամ չահեր զանազան մասնագիտութիւններու գծով հարստանալու հետամուտ հոգեւորականներու մասին այն արդար ու ցաւագին հաստատումները, զորս չենք կըրնար հերքել դժբախտաբար:

«Պայքար»ի 24 Նոյեմբերի թիւն ալ տեսնելէ ետք, սակայն, իրաւունք չենք զգար մնալու մեր սկզբնական տպաւորութեան վրայ: Արդարեւ, «չհաստատուած լուր»ը հերքուած չէ մինչեւ այսօր, եւ, ընդհակառակն, «զրոյցները յամառօրէն շրջան կ'ընեն ու հետաքրքրութիւնները կը ծաւալին»:

Մեռնողը կ'ուզենք հանգիստ ձգել իր օթեւանին մէջ: Եւ կը կարծենք որ «չիք ինչ գաղտնիք՝ որ ոչ յայտնեսցի»:

Քառորդ միլիոն տոլարի ժառանգութեան լուրը ո՛ր թերթին մէջ երեւցաւ, — չենք գիտեր. չենք տեսած: Նկատելով սակայն որ «Պայքար»ի աչքէն վրիպած չէ՝ կ'ենթադրենք որ լրատուն կրնայ Գալիֆորնիոյ «Նոր Օր»ը եղած ըլլալ: Ճիշդ թէ սխալ, հիմ մը կայ ի վերջոյ, ու վաղը-միւս օր կը պարզուին մանրամասնութիւններն ալ:

Հայ հոգեւորականի մը նիւթական այսքան պատկառելի հարստութիւնը եղերապաւէնչական բնոյթ ունի: «Բանին կենաց» քարոզութեամբ ծառայելու կոչուած եկեղեցականը, որքան ալ «երկրային» ապրուստի հարց մը ունենայ եւ հարկադրուի կապ ունենալ նիւթի հետ, կը նկատուի թոչուններուն պէս օրը օրին ապրելու սահմանուած էակ մը՝ որ վերծ է «հարստութիւն» դիզելու աշխարհիկ կիրքէն:

Հետեւաբար, երբ ի յայտ կուգայ ենթադրեալ ծուծկալութեան հակադրուող փայլուն ու փարթամ կեցութեան պատկեր մը՝ հանրային կարծիքը կը ցնցուի:

Սակաւապէտ հոգեւորական մարդը ի՞նչպէս մեծահարուստ դառնալու ճամբուն հետամուտ կրնայ դառնալ. եւ — ինչ որ այլապէ՛ս քննելի պարագայ է — յաջողիլ 250.000 տոլարի գումար մը կուտակել դրամատան կամ դրամարկղի մը մէջ...

Լա՞ւ թէ խնդալ. տխրի՞լ թէ հրճուիլ. գոհանալ «նշմար»ո՞վ մը, թէ վերլուծել երեւոյթը՝ իբրեւ հիմնական խնդիր: Հրատապ հարց եւ բարացուցական դըրուագ:

Կարեւոր կը նկատենք «չհաստատուած» այս լուրին հաստատումը կամ հերքումը, հիմնաւորուած ձեւով, — ո՛չ թէ անպայման հոգելոյս եկեղեցականին առնչաբար, այլ հայ հոգեւորականութեան մասին մեր ժողովուրդի աւանդական համոզումները հիմնական վերաքննութեան ենթարկելու իրաւունք զգալու համար:

Անշուշտ առանց այս նոր ու վերջնագոյն օրինակին ալ, կրնանք սկեպտիկ եւ վերապահ դառնալ մերօրեայ հայ եկեղեցականներու սակաւապէտութեան վերաբերմամբ:

Բաւական է աջ ու ձախ նայիլ, հաստատելու համար թէ հոգեւոր պաշտօնէութիւնը դարձած է շահարեր ասպարէզ ու մեր ժողովուրդը ամէն ինչ կ'ընէ՝ չփացնելու համար եպիսկոպոսը թէ քահանան:

Ի՞նչ բանի վերագրել քահանայական ծառայութեան հրապուրիչ բնոյթը, այս ախերուն վրայ:

Շա՛տ ճիշդ է «Պայքար»ի այն հաստատումը, թէ «կարգ մը մարդոց համար եկեղեցական ասպարէզը դրամ դիզելու դաշտ մըն է, ուր կոչումը այլեւս ծիծաղելի կը դառնայ: Այս երեւոյթէն տուժողները առաջին հերթին այն սակաւաթիւ եկեղեցականներն են՝ որոնք ճշմարիտ նուիրումով մը փարած են իրենց հոգեւորական ասպարէզին: — Շահամոլներու բանակը կասկածելի կ'ընծայէ անոնց նուիրումը եւս»...

Ռամկավար – Ազատականներու պաշտօնաթերթը կը յիշատակէ կարդինալ Քուշինկի եւ Պալաքեան սրբազանի նման դէմքեր, որոնց յետ մահու ժառանգութիւնը իրենց անխնայապաշտ ծառայութիւնն ու նուիրումը եղած է: Կ'աւելցնենք Ստեփանոս Արք. Յովակիմեանի տիպարը, չնշելու համար պարզապէս՝ որ մենք ունեցած ենք նաեւ ճշմարիտ հովիւներ, որոնք խսկապէս արհամարհած են աշխարհիկ կեանքը ու իրենց չափիկը անգամ տրամադրած են կարօտեալին:

Զենթադրուի սակայն, որ մենք այդ տիպարները կ'ուզենք գտնել այսօր: — Հիմնովին փոխուա՛ծ են Հայութեան կենցաղը, բարքերը, ընկերային ու կեցութեան պայմանները: Հայ եկեղեցականներու նիւթական պահանջները չեշտուած են աւելի քան երբեք, ու համապատասխան մարմիններ արդէն իսկ պատշաճած են նոր հարկադրանքներու:

Դժբախտութիւնը հո՛ն է, որ նիւթական բարօրութեան բնական պահանջներուն հետ՝ սրուած կամ չեշտուած են տարբեր ախորժակներ: Նկարագրային ու բարոյական խաթարումը ակնբախ է շատերու մօտ, երբ հետեւանք ընչաքաղցութեան, փառքի, իշխանատենչութեան ու տարբե՛ր հակումներու:

«Պայքար» գիտել կուտայ, թէ լսած է «սրաչ մարշէքի մասնագէտ եպիսկոպոսներու եւ երկրէ երկիր թանկագին քար փոխադրող եկեղեցւոյ իշխաններու մասին»: Նո՛յն ու աւելի պատկերազարդ պատմութիւնները սեփականութիւն դարձած են հոգեւոր վերին իշխանութեանց եւ հանրային կարծիքին: Օտա՛րն անգամ տեղեակ է մեր նեխութեանց ու գայթակղալից կեանքին: Սակայն ո՞վ «գէշ մարդ» ըլլալու գնով խարազան եւ մտրակ կը գործածէ, Աստուծոյ տաճարէն հեռու պահելու համար փերեզակներն ու հատավաճառները...:

Անցնի՞նք աւելին անդին. երթա՞նք աւելի հեռուները, եզրակացնելու համար թէ հովիւը չէ միայն մեղաւորը: Ցանցապարտ են նաեւ հովուապետներն ու հօտերը...:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔՕ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

Պուրկոսի զինուորական ատեանը մինչեւ Չորեքշաբթի առաւօտ դեռ չէր հրապարակած իր վճիռը: Ցամենայն դէպս, ակնդէտ կը սպասուի վճիռին հաղորդման, քանի որ պաշտպան փաստաբանները, համաձայն սպանական զինուորական օրէնսդրութեան, լուր ստացած են պատրաստ գտնուելու «ժամէ ժամ»: Արդարեւ, պարտաւոր են ստորագրել վճիռը, համաձայն օրէնքին:

Ընդհանրապէս կը տիրէր այն կարծիքը, թէ Ֆրանքօ որեւէ զիջում պիտի չկատարէ ցոյց տալու համար, որ երկրին ղեկը ամուր ձեռքերու մէջ կը գտնուի միշտ: Այսպէս, ինչպէս գիտել կուտան որոշ շրջանակներ, անհրաժեշտութիւնը պիտի չզգար բուն պատերազմական վիճակ հռչակելու երկրին մէջ, վեց ամսուան ժամանակաշրջանի մը համար:

Այժմ ոստիկանութիւնն ու Ներքին նախարարութիւնը հնարաւորութիւն ունին շատ խիստ միջոցներու դիմելու, անտեսելով մարդկային տարրական օրէնքներն ու իրաւունքներն իսկ: Աւելցնենք, որ հարցը աւելի եւս բարդացած է այն իրողութեամբ, որ ամբաստանեալները յայտարարած են, թէ չեն ճանչնար դատաբանին եւ կառավարութեան հեղինակութիւնը եւ որոշած են շնորհումի խնդրագիր չներկայացնել մահուան դատապարտութեան պարագային:

Լաւատեղեակ աղբիւրներու մեկնաբանութեամբ, առջի օրուան արտակարգ նիստը, Նախարարներու Խորհուրդի, ինչպէս նաեւ բացառիկ վիճակի հռչակումը, կապ չունի միայն Պուրկոսի դատավարութեան հետ: Արդարեւ, ինչպէս կը հաստատեն զանազան լուրեր, վերջին շաբաթներուն որոշ դժգոհութիւն մը ըստեղծուած է բանակին եւ նախկին պահակախումբի անդամներուն մէջ: Շատեր կ'ուզեն խիստ եւ վճռական միջոցներով պահպանել կարգուսարքը, ուրիշներ դըժգոհ են, որ բանակը ուղղակի կամ անուղղակի կերպով մասնակից կը դառնայ Պասքերու դատավարութեան: Յատկապէս երիտասարդ սպաներն են, որ առանձին կամ խմբական հանդիպումներ ունեցած եւ մանիֆեսթներ հրապարակած են:

Կառավարութիւնը, իր կարգին, կը ձգտի ճախակողմեան վտանգի մը ուրուականը ցոյց տալ, արդարացնելու համար իր միջոցառումները: Այսպէս, բանակին պաշտօն յանձնուեցաւ «պահպանելու» երկրին հաղորդակցութեանց կէտերն ու հանգոյցները, իսկ կաթողիկէ «Եա» թերթը կը գրէ, թէ «Սպանիոյ դէմ չըթայազերծուած միջազգային արշաւը իր գերիշխանութեան կը վնասէ: Կը պահանջենք յարգանք, այսքան միայն»:

Ծանօթ է, որ երկու ազատական նախարարներ բացակայած էին անցեալ օրուան արտակարգ նիստէն: Այս պարագան եւս խորհրդածութիւններու առիթ կուտայ ոմանց համար: Յստակ է, կ'ըսեն այս վերջինները, որ կառավարութիւնը ներքին տագնապի մը մատնուած է: Այժմ կը խօսուի ազգային կառավարութեան մը կազմութեան մասին, յառաջիկայ տարեսկզբին:

Հրապարակի վրայ կուգայ Զօր. Տիէզ Ալեկրիայի անունը, իբրեւ հաւանական վարչապետ: Զօրավարը ազատական մըն է, ըլլալով միեւնոյն ժամանակ կարգ ու կանոնի պահպանման խիստ կողմնակից:

Պապը միջամտած է սպանական կառավարութեան մօտ, որպէսզի մահուան դատապարտման որոշումի մը պարագային «շնորհի իրաւունքը» գործադրուի: «Օպսերվաթորէ Ռոմանօ»ի համաձայն, Վատիկան առաջին օրէն իսկ մօտէն հետաքրքրուած է Պուրկոսի դատավարութեան խնդրով: Սուրբ Աթոռը, ինչպէս կը գրէ Վատիկանի պաշտօնաթերթը, վստահ է, որ սպանական կառավարութիւնը արդարամտութեամբ պիտի չարժի:

Պուրկոսի դատավարութիւնը կը շարունակէ դժգոհութեան ալիք ստեղծել ոչ միայն Սպանիոյ, այլեւ օտար երկիրներու մէջ: Միլանոյի մէջ մեծ ցոյց մը տեղի ունեցաւ առջի օր: Ցոյցին մասնակցեցան տասնեակ հազարաւորներ: Տաւիտ Օյսթրախ, աշխարհահռչակ ջութակահարը, որ Սպանիոյ մէջ նուագահանդէսներու շարք մը պիտի կազմակերպէր, ջնջեց զանոնք իբրեւ բողոք: Դատավարութեան դէմ բողոքեց նաեւ Փապլօ Քազալս, սպանացի անուանի թաւջութակահարը, որ Հարաւ. Ամերիկա կը գտնուի ներկայիս:

Չորեքշաբթի օր, հինգ վայրկեան տեւողութեամբ աշխատանքի դադարումներ արձանագրուեցան Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ մէջ (հանրակառքեր եւայլն):

Ոստիկանութիւնը դեռ չյաջողեցաւ գտնել առեւանգուած գերմանացի հիւպատոսին թաքստոցը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ վեց վայրկեան տեւող արարողութեամբ մը բացումը կատարուեցաւ Շառլ Տը Կոլ հրապարակին, որ նոր անունն է Էթուալին: Ոստիկանական ուժեր դիրք բռնած էին առաջքն առնելու համար միջադէպերու եւ բախումներու թէեւ մէկ (Էթուալ) կամ միւս (Տը Կոլ) անուններու կողմնակիցները ցոյցեր ըրին: Ամէն պարագայի մէջ հարցը փակուած չէ հաւանաբար: Ծանօթ է որ Նախագահ Փոմփիտու նամակ մը գրած էր զոր Թաղապետական Խորհուրդի նախագահը գրպանը պահած է, ինչ որ կը շարունակէ աղմուկ հանել: Մեթրօն դեռ կը պահէ Էթուալ անունը Տը Կոլի հետ (Շառլ-Տը-Կոլ – Էթուալ) բայց ատիկա սովորութիւնն է Մեթրոյի տնօրէնութեան, որ նման պարագաներու, ժամանակ մը կը պահէ նաեւ հին անունը շփոթութիւն չստեղծելու համար (մանաւանդ որ հազարաւոր քարտէզներ կան փոխելիք): Նոյն իրիկունը Էլիզէի մէջ, Նախագահ Փոմփիտու անպաշտօն խօսակցութեանց ընթացքին կրկնած է «Եա, Էթուալը չէի ընտրեր»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ գերման 250 թէքնիսիէններ որոնք գերման Դաշնակցային Հանրապետութեան 62 հաստատութիւններու կը պատկանին եւ Խորհ. Միութիւն կը գտնուին շինելու համար Թոլիաթթիի Ֆիաթ գործատունը, 24 ժամական քանի մը գործադուլ ըրած են, որպէսզի արտօնութիւն ստանան Ծննդեան տօնը իրենց տունը անցընելու: Նոյն տեղը գտնուող ֆրանսացի եւ բրիտանացի մասնագէտներն ալ զօրավիգ կեցած են Գերմաններուն: Ի վերջոյ Մոսկուայի դեսպանատունն ալ միջամտած ըլլալով, Ռուսերը որոշեր են արտօնութիւն տալ:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ օդային ուժերու պետը վերջնագիր մը ղրկած է կառավարութեան, որոշ պահանջներ դնելով ընդլայնելու համար Ազգ. Խորհուրդի դերը: Ղրկուած յուշագրին բովանդակութիւնը հրապարակուած չէ, բայց ըստ Ճիւմհիւրիէթի, առաջարկ կայ նաեւ որ սահմանադրական ժողով մը ստեղծուի զուտ քեմալական նկարագիրով: Ամէն պարագայի մէջ, այս եւ նման լուրեր ցոյց կուտան թէ ծանր մթնոլորտ մը կը տիրէ երկրին մէջ:

A PROPOS D'UN ANNIVERSAIRE

Le Traité de Sèvres a Cinquante ans

Les sanctions dans les Traités de Paix qui ont suivi le premier conflit mondial sont demeurées lettre morte (1). Aussi les criminels de guerre et les criminels contre l'humanité, responsables du massacre des Arméniens ont-ils bénéficié de l'impunité. Pourtant ces responsables figuraient sur les listes de criminels déposées notamment par le Royaume-Uni en exécution du Traité de Sèvres. Mais cette impunité propre aux crimes dont les Arméniens avaient été victimes, revêt un caractère paradoxal, lorsqu'on constate d'une part, que les Traités de Versailles, Neuilly, Trianon et Saint-Germain, avec leur chapitre « sanctions » ont eu force de droit à défaut d'abrogation, alors d'autre part que le Traité de Sèvres n'a jamais eu d'existence légale faute de ratification et a fait place au Traité de Lausanne. Or le Traité de Lausanne omet non seulement toute allusion aux massacres d'Arméniens mais est totalement muet sur les sanctions qui figurent dans les autres Traités de Paix et qui visent les infractions classiques au droit des gens.

Il y avait cependant une disproportion manifeste entre les infractions commises par les autorités turques sur leurs populations allogènes et celles dont les autres pays de l'Entente étaient comptables.

L'absence de dispositions repressives dans le Traité de Lausanne comme la caducité « de facto » des sanctions figurant dans les autres traités de Paix s'expliquent par les mêmes raisons ; les objectifs de la « haute politique », la hantise de la réciprocité dite loi du boomerang, la solidarité qui unit ceux qui exercent des fonctions gouvernementales et surtout le silence, l'apathie de l'opinion publique.

C'est assurément pour les mêmes raisons que les criminels contre l'humanité de l'époque actuelle bénéficient de l'impunité.

Car si en 1920, le Traité de Sèvres comportait un chapitre « sanctions », si au lendemain de la deuxième guerre mondiale les tribunaux de Nüremberg et de Tokyo jugèrent et châtièrent les responsables des infractions au droit des gens, ce fut assurément parce que les gouvernements responsables de l'ordre public ne purent se soustraire aux impératifs de cette conscience universelle dont parlait Robert Jackson, chief prosecutor américain près le Tribunal International de Nüremberg, dans sa lettre au Président des U.S.A. (2), après la signature des accords de Londres.

×

Le monde commémore cette année le 25ème anniversaire de la Charte des Nations-Unies (3).

En 1968, pour le 20ème anniversaire de la Déclaration Universelle des Droits de l'Homme, l'Organisation des Nation Unies organisait une conférence mondiale à Téhéran.

Cependant, nulle autorité n'a songé à célébrer cette année le 20ème anniversaire de la « Convention pour la prévention et la Répression du crime de Génocide » car cette Convention n'a qu'une existence académique et formelle, faute d'avoir pu donner naissance à la Cour Criminelle Internationale, malgré les crimes contre l'humanité dont le monde est, 20 ans après les horreurs de la deuxième guerre mondiale, le témoin impuissant et permanent.

Il y a pis. l'« Acte Final » de la Conférence Mondiale de Téhéran du 13 Mai 1968, observe à l'égard de la Convention et face à son inefficacité, un silence quasi absolu (4).

Pourtant, c'était à l'unanimité que l'assemblée générale des Nations Unies, le 19 Décembre 1946, votait une résolution proclamant que le génocide, c'est-à-dire la destruction d'un groupe d'êtres humains « est un crime du droit des gens que le monde civilisé condamne ».

C'était de même à l'unanimité que l'Assemblée générale le 11 Décembre 1968, votait le texte de la Convention sur le génocide (5).

×

La mise en œuvre de la Convention sur le Génocide est toujours au point mort.

Les juristes expliqueront cette situation en invoquant la question des « réserves ».

En effet, 19 pays signataires de la Convention ont formulé des réserves tenant en général, soit à critiquer l'article IX qui prévoit la compétance de la Cour Internationale de Justice en cas de conflit d'interprétation, d'application ou d'exécution, soit l'article VI qui prévoit que les personnes accusées de génocide seront traduites devant les Tribunaux de l'Etat sur le territoire duquel l'acte a été commis « ou devant la Cour Criminelle Internationale qui sera compétente à l'égard de celles des Parties Contractantes qui en auront reconnu la juridiction » (6).

Le 16 Novembre 1950, l'Assemblée générale des Nations Unies demandait un avis consultatif à la Cour Internationale de Justice sur les effets juridiques des réserves formulées (7).

La Cour Internationale de Justice a donné son avis le 28 Mai 1951 (8), comme quoi d'une part, si une convention ne contient aucune allusion à la possibilité de formuler des réserves, on ne peut en déduire qu'il est interdit d'en formuler et d'autre part, qu'un Etat ne peut être lié par une réserve formulée par un autre Etat, chaque Etat étant libre de considérer comme faisant ou non partie de la Convention, l'Etat qui a formulé la réserve.

Le problème n'en est pas résolu pour autant, une enquête étant toujours en cours, par la voie d'un questionnaire adressé par le Secrétaire Général des Nations Unies pour que les Etats membres se prononcent sur les effets juridiques des réserves formulées par certains Etats à la Convention.

×

Quant aux mesures à prendre pour donner à la Convention son efficacité par la voie de mesures pratiques, la « Sous Commission de la lutte contre les mesures discriminatiores et de la protection des minorités» de l'O.N.U. s'en est préoccupée en 1965, parce «qu'il avait été allégué, ces dernières années, que des actes de génocide étaient commis en diverses régions du monde, exprime sa conviction que de nouvelles mesures sont encore nécessaires pour prévenir et réprimer le crime de génocide » (9).

La Sous Commission demandait à la Commission des droits de l'Homme des Nations Unies, de nouvelles mesures. Cette Commission lors de sa session de 1969, s'est bornée à proposer la création d'un organisme pour l'étude de la prévention et de la répression du crime de génocide après avoir invité les Etats membres à fournir des informations sur les mesures adoptées par eux « to give effect to the Convention » (10).

En d'autres mots, la proposition de la Sous-Commission de lutte contre les discriminations était encommissionnée.

On doit donc constater qu'à ce jour la convention du 9 Décembre 1948 reste lettre morte, malgré l'impérieuse nécessité de lui donner force de droit.

Pourquoi ?

Sans doute pour les mêmes raisons qui expliquent la caducité des sanctions du Traité de Sèvres, et les Traités de Paix de la Première guerre mondiale, c'est-à-dire, les impératifs de la haute politique, la crainte du précédent, et cette notion de solidarité qui existe chez ceux qui sont chargés d'assurer l'ordre international.

A ces causes s'en ajoute cette autre qui n'est pas négligeable, soit la conception surannée de la souveraineté nationale, laquelle ne peut accepter l'institution d'une Cour Criminelle Internationale, car admettre pareille juridiction serait considéré comme une atteinte à la notion traditionnelle de l'imperium.

Mais il y a aussi et surtout l'apathie de l'opinion publique, de cette opinion qui a exigé et obtenu au lendemain des deux guerres mondiales, que soient pour-

(1) *Exception faite pour un petit nombre de poursuites contre des ressortissants allemands.*
(J.T. 1946, *p.* 167), (J.T. 1946, *p.* 515).

(2) *« Le châtiment des Criminels de Guerre et des criminels contre l'humanité répond aux exigences de la conscience universelle ».*

(3) *Dont l'article 1 porte que le respect des Droits de l'Homme est un des buts des Nations Unies.*

(4) *Parmi les 29 résolutions annexées à l'acte final de la Conférence, seule la résolution II « mesures à prendre contre le nazisme et l'intolérance raciale », cite la Convention du 9 Décembre 1948 parmi les réalisations de l'O. N. U. mais sans formuler de propositions pour sa mise en œuvre.*

(5) *74 Etats membres de l'O. N. U. avaient au 31 Décembre 1969, ratifié la Convention où y avaient adhéré.*

(6) *Par contre, divers Etats dont la Belgique ont formulé des « objections » aux réserves présentées.*

(7) *La question était double :*

a) *L'Etat qui a formulé des réserves peut-il être considéré comme partie à la Convention tant qu'il maintient des réserves, ce malgré les objections présentées par d'autres Etats*

b) *Si la réponse de la Cour est affirmative, quel est l'effet des réserves dans les relations entre l'Etat qui les a formulées et les autres ?*

(8) *Recueil des Arrêts de la Cour Internationale. Avis consultatifs et ordonnances. Année* 1951, *p.* 15 *à* 69.

(9) *L'O.N.U. Service de l'Information p.* 422 *et* 423.

(10) *Commission des Droits de l'Homme. Rapport de la 25ème session. Résolution VII p.* 210.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆՇԱՆԱԾ
ԵՐԵՔ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

— Այս պահուն ամենադժբախտ արարածն եմ, տիկին, եթէ այս երեկոյ նշանածիս հետ Պուֆէլոէյ չըլլամ, մօրեղբայրս կասկածներ ունենալով անմիջապէս պիտի զրկէ ժառանգութենէ ու նոտարի մը միջոցաւ այսօրուընէ իսկ ապրուստս պիտի կտրէ։ Բոլորովին առանձին երթալ կը նշանակէ ծեր կապիկին խոստովանիլ իրականութիւնը, թէ Լիւսին դերասանուհի է. այն ատեն կարող է զիս դռնէն ալ վռնտել, ուստի... ուստի ի՞նչ ընել. բայց եթէ ոչ... եթէ ոչ... յուսահատ ... արտակարգ գաղափար մը ունեցայ... Թերեւս իրականանալի... որուն համար կրնա՞մ ձեզի վստահիլ...

Տիկին Սէվէռ որ տխրած էր ունկնդրելով երիտասարդին պատմութիւնը, ներքնապէս սկսաւ անհանգստանալ, թէ արդեօք ի՞նչ կրնար ըլլալ այս յուսահատ երիտասարդին գաղափարը, ուստի կարճ լռութենէ մը ետք ըսաւ.

— Տեսնենք... բաւական նուրբ հարց է... չեմ գիտեր թէ պիտի կարենա՞մ...

Կոմսը մատներու պերճ շարժուձեւով մը յարդարեց փողկապը եւ ա՛լ աւելի ընկողմանելով թիկնաթոռին մէջ, մասամբ յուսադրուած աւելցուց.

— Դուք հոս կ'ընդունիք բազմաթիւ երիտասարդուհիներ։ Չէ՞ք ճանչնար շնորհալի արտաքինով օրիորդ մը, որ... հաւանի երեք շաբթուան համար Վերժին տ'Ամպրէն անուան տակ նշանածս ըլլալ։

Տիկին Սէվէռ բողոքելու ձեւով շարժում մը ըրաւ, սակայն Ռաուլ ձեռքի վճռական շարժումով մը հասկցնել ուզեց թէ բոլոր առարկութիւնները նախատեսած է։

— Ես, լայնօրէն պիտի վարձատրեմ այդ անձը։ Բոլոր նախազգուշական միջոցները ձեռք պիտի առնեմ, որպէսզի այս պատահարը որեւէ կերպով չվտանգէ զայն։ Որոշեալ ժամանակամիջոցի ընթացքին ան շրջապատուած պիտի ըլլայ սպասաւորներէ, պաշտպանիս հսկողութեան ներքեւ. իր առաքինութեան մասին բացարձակապէս վախ չկայ։

Տիկին Սէվէռ կակուղցաւ։

— Նոյնիսկ ձե՞ր կողմէ։

Կոմսը յանկարծ կանգնեցաւ։

— Պրինսիպէս մը տարբեր հասկացողութիւն ունի պատուոյ մասին, տիկին։

Տիկին Սէվէռ իր կարգին պահ մը խորհեցաւ, վասնզի կոմսին պատուոյն եղական անուանեղծութեան մասին գաղափար ունէր, բայց ինքզինքը բռնեց, թոյլ տալով տեսնել անոր սկեպտիկականութիւնը, որովհետեւ Ռաուլ իր ծառայութիւնները առատօրէն վարձատրող մըն էր, մանաւանդ ներկայ պայմաններուն տակ կը բաղձար ա՛լ աւելի վեհանձնութիւն ցոյց տալ։ Ուստի գաղափարներու տարօրինակ զուգորդութեամբ միտքը կեդրոնացուց Մատլէն Լամիրալի վրայ, որ սպասման սրահին մէջ, քանի մը վայրկեան առաջ պարզած էր ծայրայեղ կարօտութեան մը տխուր պատկերը, ու աղերսարկու շեշտով յայտնած որեւէ գործ մը ստանձնելու պատրաստակամութիւն, բաւ էր որ կարենար պատուաւոր կերպով ապրուստը ապահովել։

Այս պզտիկը, մտածեց տիկին Սէվէռ, կոմսին նշանածին տեղը անցընելու բոլոր յարմարութիւններն ունի, թէեւ տիտղոսաւոր անուն մը ունենալը չեմ գիտեր, սակայն այնպէս կը կարծեմ թէ ազնուական ընտանիքի մը կը պատկանի։ Ամէն պարագայի օժտուած է արտաքին կիրթ ու հաճելի ձեւերով, ունի ազնիւ համեստութիւն, նուազ չփացած քան կոմսը, նոյնիսկ առաքինութիւններ ունի, որոնք այնքան յարգի ու պատուի էին հին ազնուական ընտանիքներու մէջ, թէեւ այս յատկութիւնները երբեք չեն պատշաճիր երիտասարդ կոմսին, որ կը նախընտրէ ազատ ու սիրադրգիռ կիները, բայց խնդիրը ձեւերուն վրայ չէ, այլ պարզ կատակերգութեան մը։

3.

Տիկին Սէվէռ երկու բառով միտքը պարզեց կոմսին։

— Ճիշդ այդ է ուզածս, ճիշդ։ Կեանքս կը փրկէք սիրելի տիկին Սէվէռ, ըսաւ կոմսը ցնծութեամբ երկու ձեռքերը երկարելով անոր։ Շուտ, խնդրեմ, ո՞ւր է օրիորդը, հոս բերէք զայն։

— Մի աճապարէք, յարեց տնօրէնուհին, վստահ չեմ թէ պիտի ընդունի՞։

— Բայց կ'ըսէք թէ սանթիմ մը չունի ու ստիպուած է գիշերել կամուրջներուն տակը, թէ այս պահուս ոեւէ մէկը չունի իր մասին խորհող...։ Այս բոլորը կը հարկադրեն զինքը ընդունիլ... ըսէք իրեն։

Տիկին Սէվէռ, ըսելիքի մասին մտածելու ժամանակ տալով, ծանր քայլերով ուղղուեցաւ դէպի սպասման սրահը։

— Օրիորդ Լամիրալ, կոչեց դրան կէսբացուածքէն։

Մատլէն, իր թշուառութեան մէջ մտակորոյս, մեքենաբար ոտքի ելաւ ու անձայն հետեւեցաւ տիկին Սէվէռին։ Կոմս Ռաուլ մէկ ակնարկով նկատեց թէ օրիորդը, հակառակ իր տխուր կացութեան, զգեստներուն ու վիշտերուն, ունի վեհութիւն ու բացառիկ ազնուութեան մը շնորհը։

ԼԻՒՏՈՎԻԿ ՏԱՌՆԷԼ

(3 – Շար.)

ՅՈՒՇ ՄԸ

ԻՊՐԱՀԻՄ ՉԱՒՈՒՇ

Հասակաւոր, խոշոր աչքեր, թաւ պեխեր, լայն շրթունքներ, այտերը ցցուն, կատարեալ մոնկոլական տիպար մը: Արտաքին կերպարանքը բաւ համարելով զինուորութեան մէջ չաւուշի տիտղոս ստացած՝ եղած էր խորհրդատու հարիւրապետին: Այս խորհրդաւոր չաւուշը բոլորովին անուս, ոչ գիրէ, ոչ ալ թուանշանէ կը հասկնար, բայց ճոխացեալ յաւելումներով զինուորական կեանքէ դրուագներ կը պատմէր, որոնք բերանաբաց մտիկ կ'ընէին շուրջը հաւաքուողները:

Ձմեռուան երեկոյ մըն էր, թաղեցի այր մարդիկ սովորութիւն ունէին հաւաքուելու գիւղապետին սենեակը ու զանազան խօսակցութիւններով ժամանակ կը վատնէին իրենց առօրեայ խօսակցութեան նիւթը ընդհանրապէս հայկական տեղահանութեան, ջարդերու, աւարառութեան շուրջ կը դառնար, որեւէ տեղ ապաստան գտած հայ պատանիի մը կամ խլեակի մը սպանութեան դէպքը քաջութիւն մըն էր իրենց համար, որոնք ուրախութեամբ ու ծիծաղելով կը զուարճանային:

Այդ երեկոյ ներկայ էր նաեւ Իպրահիմ Չաւուշ, զինուորութենէ նոր արձակուած ըլլալուն պատմութիւններու թարմ ու հետաքրքիր շարան մը ունէր, Իպրահիմ չաւուշ ներկայ եղած է եղեր նաեւ Վանի ինքնապաշտպանութեան դէմ մղուած կռիւներուն:

Մտիկ ընենք զինքը:

Առաւօտ կանուխ հրաման ստացանք յառաջանալու Վանի ուղղութեամբ. մեր հանդիպած գիւղերուն մէջ քննութիւն պիտի կատարէինք այս կամ այն կողմ պահուած Հայեր գտնելու գաղափարով: Առաջին մեր հանդիպած գիւղը՝ գիւղացի մը յառաջանալով հարիւրապետին ականջին բաներ մը փսփսաց: Հարիւրապետին աչքերը փայլեցան, ուրախութեան ժպիտ մը ուրուագծուեցաւ այտերուն վրայ ու ձեռքով սկսաւ հրամաններ արձակել:

Եղելութենէն յայտնի եղաւ, որ հայ ընտանիք մը ամրացած իրենց տունին մէջ կը մերժէ եղեր տունէն դուրս ելլել, հակառակ տեղացի թուրք աղաներուն պատուոյ խոստումներուն...:

Տունը չորս կողմէն պաշարեցինք, ամբողջ բնակիչները առանց արինահեղութեան պէտք է ողջ բռնէինք. հրաւէր ուղղեցինք որ յանձնուին իրենց կեանքի մասին ապահովութիւն խոստանալով: Ոչ մէկ պատասխան. երբեմն երբեմն այս կամ այն պատուհաններէն շարժումներ կը տեսնէինք. քաջալերուած անոնց լռութենէն սկսանք յառաջանալ, ի հարկին դուռ պատուհան խորտակելով պէտք է տունը գրաւէինք: Հարիւրապետը քովս եկաւ ու մէկ կողմ քաշելով. — Տանտէրը երկու գեղեցիկ աղջիկներ ունի, պէտք է զանոնք ողջ բռնենք փսփսաց:

Հազիւ հրաման ստացեր էինք յառաջանալու, յանկարծ հրացանաձգութիւն մը մեր վրայ: Զանազան տեղեր դիրք բռնելով, մեր կարգին կրակ բացինք անոնց վրայ. յայտնի եղաւ որ յանձնուելու տրամադրութիւն չունէին. հետաքրքիրներու բազմութիւն մը հաւաքուած մերձակայ փողոցներու մէջ, զանազան բացագանչութիւններով մեզ կը քաջալերէր.— Զարկէք, սատկեցուցէք կեավուրները, տունը օդը հանեցէք, կեցցեն մեր զինուորները: Բայց կեավուրները յանձնուելու տրամադրութիւն չունէին:

— Իպրահիմ չաւուշին պատմութիւնը բոլորովին նորութիւն մըն էր իրենց համար, որոնք բերանաբաց մտիկ կ'ընէին առանց շշուկի ու առեն առ առեն իրենց ակնարկները կ'ուղղէին իմ կողմս, ուրախութեան նշոյլ մը, կամ իրենցմէ աւելի հետաքրքիր ըլլալու տրամադրութիւն մը տեսնելու գաղափարով, բայց ես առանց դէմքի ծամածռութեան ուշադրութիւնս կեդրոնացուցած էի Իպրահիմ չաւուշին վրայ, որ կը շարունակէր.

Նկատեցինք որ ցանցառ կերպով մեզի կը պատասխանէին, յայտնի էր որ իրենց փամփուշտները սպառելու վրայ էր. ատեն մը հրացանաձգութիւնը բոլորովին կանգ առաւ, մենք կը կրակէինք փոխադարձ ոչ մէկ պատասխան, յառաջանա՞յինք, սպասեցինք պահ մը եւս, յանկարծ պատուհան մը բացուելով տանտէրը երեւցաւ եւ ուժեղ ձայնով մը սկսաւ.

«Ձեզի է խօսքս, մտիկ ըրէք, ձեր պատուոյ խօսքերը եւ պատիւը ձեզի պահեցէք, շատ լաւ գիտեմ ձեր դիտաւորութիւնը. կը նախընտրենք պատուաւոր մահը, պիտի մեռնինք բայց պիտի չյանձնուինք, եթէ քաջ էք, եկէք տունը գրաւեցէք»:

Հազիւ խօսքը վերջացուցած, ձեռնառումբերու տեղատարափ մը մեր վրայ, վարի յարկի պատուհաններէն մուխեր նշմարեցինք, մուխը բարձրացաւ երկրորդ յարկը, տունը շրջապատուեցաւ բոցերով: Տեսարանը ահռելի էր, տունի բնակիչները յօժարակամ յանձնուած էին բոցերուն, լացի կամ ճիչի փոխարէն երգի ձայն կը լսէինք:

Մեր կողմէ մեռեալներ կամ վիրաւորներ կայի՞ն, մոռցած էինք: Հաւաքուող բազմութեան մէջ խղճի խայթ ունեցողներ կային, կ'ուզէին որ կարելին ընենք զանոնք փրկելու: Տունը չորս կողմէն պաշարուեցաւ բոցերով, դադրեցաւ երգի ձայնը, խորհրդաւոր լռութիւն ամէն կողմ. կրակի բոցերը հասան տանիքներուն, յանկարծ ահռելի պայթիւն մը. տունը խորտակուելով փուլ եկաւ ինքն իր վրայ, ահռելի տեսարան մը պարզելով մեր առջեւ... Պարտականութիւն ունէինք Վան երթալու. ճիշդ այդ պահուն անսպասելի լուր մը՝ Վանը գրաւուած է Հայերու կողմէ ու հրամանատարը բռնած փախուստի ճամբան...:

Ու հիմա մենք մեզի հարց տանք.— Հայ ընտանիքի մը հերոսական դիմադրութիւնը մաս չի՞ կազմեր Վանի ինքնապաշտպանութեան դիւցազնամարտին:

Մ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

suivis et châtiés les responsables des infractions aux lois et coutumes de la guerre et aux lois de l'humanité (11).

Si ces observations ne sont pas totalement dénuées de bon sens, si l'on doit reconnaître que les impératifs de la conscience peuvent agir comme groupe de pression et contraindre ainsi les Etats signataires de la Convention sur le Génocide à la rendre efficace par la création d'une Cour Criminelle Internationale, le Traité de Sèvres et son destin dérisoire demeurent d'actualité.

JULES WOLF

(Suite 3 et Fin)

(11) *« Constate qu'en dépit de cette Convention, des agissements paraissant justiciables de la qualification de génocide ont continué à se produire pratiquement sans arrêt dans les cinq parties du monde et notamment en temps de guerre : que, de plus, les menaces qui pèsent sur la paix et la sécurité, au mépris des buts et des dispositions de la Charte des Nations Unies, risquent de conduire à nouveau de vastes et redoutables génocides pouvant mettre en péril l'existence même de l'humanité ; qu'en conséquence la conscience mondiale est douloureusement surprise de l'inefficacité des dispositions existantes et qu'il importe plus que jamais de perfectionner les mesures de prévention du génocide et d'organiser sa prophylaxie ».*

(Le Deuxième Congrès de Prophylaxie Criminelle. Revue de Droit pénal et de Criminologie, 1967-8, p. 466).

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԼՈՆՏՈՆ (Յատուկ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 80ամեակը ճաշ-պարահանդէսի երեկոյթով մը տօնուեցաւ Լոնտոնի մէջ, Դեկտեմբեր 4ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նաւասարդեան Կոմիտէի: Քէնսինկթըն Փալասի շքեղ սրահներէն մէկը լեցուած էր 150 հանդիսականներով, ընկերներ եւ համակիրներ:

Սրահը նեղ եկաւ ներկաներուն համար, որոնք փութացած էին անգամ մը եւս հաղորդուելու Դաշնակցութեան շունչով:

Օրուան խօսնակն էր ընկեր Հայաստան Վարդանեան, որ բացատրելէ ետք օրուան նպատակը, ներկաները հրաւիրեց յոտնկայս լռութեամբ յարգելու յիշատակը բոլոր գաղափարակից հերոսներուն, որոնց նուիրումով կերտուեցաւ անկախ Հայրենիքը, 1918ին:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ժիրայր Միրիճեան, Փարիզէն, որ 80ամեակը նկատեց պատեհ առիթ մը անդրադառնալու Դաշնակցութեան կատարած բախտորոշ գործին, հայ իրականութենէն ներս: Այսպէս է, որ բանախօսը մատնանշեց արժէքը Դաշնակցութեան հիմնադրութեան, քանի որ անոր ծնունդը կը բխէր պատմական անհրաժեշտութենէ մը — դարբնել հայորդիներու կամքն ու վճռակամութիւնը, որպէսզի լաւապէս մղուի ազատագրական պայքարը մեր ժողովուրդին: Այս ձեւով է, որ դարբնուեցաւ հայ մարտիկի տիպարը՝ ֆէտային, եւ այդ մարտական ոգին էր, որ Արեւմտահայաստանէն մինչեւ Սարդարապատ, կերտեց մեր պատմութեան ոսկեղօծ էջերը, ժամանակակից շրջանին մէջ:

Բանախօսը ապա անդրադարձաւ Դաշնակցութեան հիմնական գործունէութեան, արտասահմանի մէջ: Երկու առաջադրութիւններ — Հայապահպանում եւ Հայ Դատի հետապնդում — կը մնան գլխաւոր դաշտերը մեր կազմակերպութեան աշխատանքներուն: Այս առաջադրութիւններուն հետապնդման ճամբուն մէջ՝ Դաշնակցութիւնը ընկրկում չի կրնար ունենալ, քանի որ 80 տարիներու կեանքին մէջ իր նշանախօսքը եղած է յարատեւ պայքար:

Արդարեւ, յարատեւ պայքար, ցորչափ չեն իրականացած մեր ժողովուրդին երազները:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Էլիզ Պօյաճեան մեներգով եւ ընկեր Մովսէս Զաֆարեան արտասանութեամբ: Երգուեցան նաեւ ժողովրդական եւ յեղափոխական երգեր:

Ուկրայնացիներու անունով խօսք առաւ Շայեամ, որ գովաբանեց Դաշնակցութեան գործունէութիւնը ազգային եւ ընկերվարական ճակատներու վրայ:

Եղան նուիրատուութիւններ:

Երեկոյթը շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտեան ժամերը, եւրոպական եւ հայկական պարերով ու խմբերգներով:

Մ. ԶԱՓԱՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԱՆԾԱՆՕԹ ՀՈԳԻՆԵՐ», պատմուածքներ, գրեց Յակոբ Կարապենց: Ուաշինկթըն, 1970:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Հոն՝ անոր կը սպասէին հայրը, Մարիա իշխանուհին, Օր. Պուրիէնը եւ իշխանին անձնական ճարտարապետը, որ իշխանին տարօրինակ մէկ քմահաճոյքովը, թոյլատրուած էր սեղանին մասնակցիլ, թէպէտեւ ան երբեք չէր ակնկալեր այդպիսի պատիւ մը:

Իշխանը, որ չափազանց խստութեամբ հասարակական դիրքի տարբերութիւնները կը պահէր, մինչեւ իսկ նահանգական բարձր պաշտօնեաները իրեն սեղանակցելու պատիւը շատ քիչ կ'ընծայէր, յանկարծ օրինակ բերելով ճարտարապետ Միխայիլ Իվանովիչը, որ անկիւն մը քաշուած պծաւոր թաշկինակով մը քիթը կը սրբէր, կ'ապացուցանէր թէ բոլոր մարդիկ հաւասար են եւ շատ յաճախ աղջկան ըսած էր թէ Միխայիլ Իվանովիչը ոչ մէկ բանով պակաս չէ մեզմէ: Սեղանին վրայ իշխանը շարունակ լուռ ու մունջ Միխայիլ Իվանովիչը կը դիտէր:

Հսկայ եւ բարձր ճաշարանին մէջ տնեցիները եւ սպասաւորները իշխանին մտնելուն կը սպասէին, կառավարիչը անձեռոցը բռնած մատակարարութեան կը հսկէր, սպասաւորներուն աչք կ'ընէր անհանգստութեամբ անընդհատ ժամացոյցն ու իշխանին սենեակին դուռը կը դիտէր: Անդրէյ իշխանը ոսկեզօծ խոշոր շրջանակներու մէջ դրուած Պոլկոնեան իշխաններուն տոհմագրական կոճղը կը դիտէր, անոր դիմացը կախուած գէշ նկարուած (երեւի տան նկարչին ձեռքով) թագակիր իշխանի մը պատկերը որ Ռուրիքէն սերած եւ Պոլքոնեան տոհմի հիմնադիրը եղած պիտի ըլլար: Կը դիտէր տոհմագրութեան կոճղը, գլուխը կ'երերցնէր եւ յաջող ծաղրանկարի մը վրայ նայող մարդու մը պէս կը ժպտէր:

— Ի՞նչպէս հայրս ամբողջ էութեամբ կ'արտայայտուի այս պատկերին մէջ, ըսաւ ան իրեն մօտեցող Մարիա իշխանուհիին:

Մարիա իշխանուհին զարմացած եղբօրը նայեցաւ. չէր կրնար հասկնալ թէ ան ի՛նչ բանի վրայ կը խնդայ: Ի՛նչ որ հայրը ընէր, իրեն համար յարգանքի արժանի եւ ակնածելի էր, եւ բարձր՝ որեւէ քննադատութենէ:

— Ամէն մարդ իր աքիլլէսեան գարշապարը ունի, շարունակեց Անդրէյ իշխանը, անոր այնքան խելացիութեամբը հանդերձ:

Մարիա իշխանուհին չէր կրնար եղբօրը մտքին համարձակութիւնը ըմբռնել եւ ընդդիմախօսելու կը պատրաստուէր, երբ առանձնասենեակէն սպասուած քայլափոխերը լսուեցան: Իշխանը ներս մտաւ իր սովորական արագ, զուարթ շարժուձեւերով, կարծես դիտմամբ տան մէջ տիրող խիստ կարգ ու կանոնին հակադրելով:

Նոյն վայրկեանին խոշոր ժամացոյցները երկու անգամ հնչեցին, որոնց հիւրանոցի ժամացոյցը մեղմօրէն պատասխանեց: Իշխանը կեցաւ, կախուած թաւ յօնքերուն տակէն կենդանի ու փայլատակող խիստ աչքերը շրջեց ամէնուն ու յետոյ երիտասարդ իշխանուհիին վրայ սեւեռեց: Իշխանուհին ունեցաւ այն տրպաւորութիւնը, ինչ որ թագաւորին ներս մտնելու ատենը պալատականները կ'ունենան, երկիւղի եւ յարգանքի այն զգացումը, որ այդ ծերուկը իր շուրջիններուն սիրտերուն մէջ կը յարուցանէր: Անիկա իշխանուհիին գլուխը շոյեց եւ ծոծրակին զարկաւ մեղմօրէն:

— Ուրախ եմ, ուրախ, ըսաւ ան եւ անգամ մը եւս սուր կերպով նայեցաւ անոր աչքերուն մէջ. արագութեամբ հեռացաւ եւ իր տեղը նստաւ, եւ հրամայեց սպասաւորին որ իրեն մօտ գետեղէ աթոռ մը՝ հարսին համար:

— Հօ՛, հօ՛, բացագանչեց ծերուկը, նայելով իր հարսին կլորցած որովայնին, աճապարած էք, այդ լաւ բան չէ: Եւ սկսաւ ծիծաղիլ սառն ու անհաճոյ ձայնով մը: Պտըտիլ պէտք է, պտըտիլ, որքան կարելի է շատ, աւելցուց ծերուկը, դէմքին վրայ ունենալով իր սովորական հեղնանքի քօղարկուած ժպիտ մը:

Փոքրիկ իշխանուհին չլսեց կամ լսել չուզեց իրեն ուղղուած խօսքերը: Լուռ էր եւ շփոթած կ'երեւար: Իշխանը անոր հօրը մասին հարցումներ ըրաւ, որոնց պատասխանեց իշխանուհին ժպտելով:

Իշխանը հարցուց նաեւ առ հասարակ բոլոր ծանօթներու մասին եւ իշխանուհին աճող եռանդով մը անոնց բարեւները եւ քաղաքին բամբասանքները սկսաւ հաղորդել:

— Ափրաքսին կոմսուհին, խե՜ղճը, կորսնցուց իր ամուսինը, եւ միշտ կ'արտասուէր, կը պատմէր դեռատի իշխանուհին, յարաճուն եռանդով մը, որուն իւրաքանչիւր շեշտին սուր եւ խիստ նայուածքներով կը հետեւէր իշխանը:

Ու ծերուկը, յանկարծ, կարծես բաւարար չափով ուսումնասիրելով իր խօսակիցը, եւ որոշ գաղափար մը կազմելով անոր վրայ, դարձաւ Միխայիլ Իվանովիչին.

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի, 20 Դեկտեմբեր, բազմա–ձայն հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ, եւ պիտի կատարուի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն

ԶՕՐԱՎԱՐ ՇԱՌԼ ՏԸ ԿՕԼԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառա–սունքին առթիւ:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Լուսին Հարությունեան եւ զաւակները Օտէթ եւ Եդուարդ Քարա–պիլիքեան կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Դեկտեմբեր 20ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ այրի Տիկին Հարությունեան եւ զաւակները 100 Ֆր. կը նուիրեն Կարմիր Խաչին, 100 Ֆր. Ազգատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն), եւ 50 Ֆրք. «Յառաջ»ի:

×

Այրի Տիկին Մէսճեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, այս Կիրակի առաւօտ, իրենց ամուսնոյն, հօր՝

ԼԵՒՈՆ ՄԷՍՃԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Նոյնպէս հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Օր. Սր. Մէսճեան (Փարիզ) եւ Տիկ. Ֆ. Թորոսեան (Քաղաքլանքա) յիշատակներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Թէրզիպաշեան ընտանիքը (Պոլիս) Տիւմանքէօ ճաշարանի տնօրէնութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ
(ԱՐԹԻՒՐ)

մահուան առթիւ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութիւնը խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց՝ որոնք խումբերամ եկած էին բարոյապէս եւ նիւթապէս քաջալերելու համար վարժարանի տօնածառի հանդէսը, եւ ներողամտութիւնը կը խնդրէ անոնց՝ որոնք տեղի չգոյութեան պատճառաւ, չկրցան մասնակցիլ հանդէսին կամ ստիպուեցան վերադառնալ:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 20, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15,30ին վարժարանին մէջ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 17ԻՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

12-14, Ռիւ Սէն–Պազիլ

CONFERENCE - DEBAT

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի օժանդակութեան կայանի կահաւորման ի նպաստ կը նուիրեն.

Ս. Սանճեան (Վիլֆրանշ) 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժ. Պաթմանեան, Օր. Մ. Եազըճեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէր–Յովհաննէսեան (Ժանթիյի 100ական, Ս. Պարթեւեան (Սէն–Մօռ), Տիկին Ժերմէն Պետրոսեան (Պէսանքուր), Արամ Տօնէլեան (Քոլոմպ), Լ. Պարկիրճեան 50ական, Հրաչեայ Գարիկեան (Էքս–ան–Փրովանս), Օր. Արմէն Զիլինկիրեան, Տէր եւ Տիկին Մանիկօֆ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Բաթուկեան, Օր. Մաթիլտ Սահակեան 30ական, Գարաքէհեայեան ընտանիք (Վիլմոմպլ), Ժան Խախամեան, Տէր եւ Տիկին Նիկողոսեան (Առնուվիլ), Տիկին Մ. Քնարեան 20ական, Տէր եւ Տիկին Շաքարեան (Ռոնի սու Պուա), Յարութիւն Փիլիճեան (Նիս), Հայրութեան (Փանթէն), Տիկին Աննա Տաքէսեան (Պանեօ), Տէր եւ Տիկին Կամպարեան (Պուք Պէլէր), Արթիւր Գարամաճեան (Նիմ), Օր. Հ. Գարադաշեան 10ական:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երիտասարդ մը որ մասնաւոր մասնագիտութիւն մը չունի, գործ կը փնտռէ որեւէ ճիւղի մէջ: Դիմել Սէմէրճեան, 6, Ռիւ տէ Լիլա, Շաւիլ:

ՆՈՒԷՐ

Պ. Միհրան Միսքճեան իր քրոջ՝ Տիկին Սիրանոյշ Սարաֆեանի մահուան տարելիցին առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԱՆՍԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Կիրակի, Դեկտ. 20, ժամը 16ին, Քոյրերու վարժարանը, 73, Ավընիւ Անրի–Պարպիւս, Առնուվիլ, սարքուած աշակերտուհիներուն կողմէ:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Կառ տիւ Նոռէն կառախումբ, իջնել՝ Վիլիէ լը Պէլ:

ԾՆՈՒՆԴԻ ՅԱՅԳՕՆՔ

REVEILLON DE NOEL

կազմակերպուած

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Դեկտեմբեր 24ին, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE, 17, Rue Bleue

ՃԱՇ — ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ — մասնակցութիւն՝ 30 ֆրանք

RESERVATION, 17, Rue Bleue

CHEZ VOUS ET SANS MAITRE

APPRENEZ L'ARMENIEN EN 3 MOIS

En y consacrant 1/4 d'heure par jour

GRACE AU NOUVEAU MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE REDIGE PAR :

HAROUTIOUN KURKDJIAN

chargé de cours au « Haïgazian Collège »
Professeur de français au Lycée Arménien Palandjian de Beyrouth

CONÇU D'APRES LES METHODES PEDAGOGIQUES LES PLUS RECENTES ET ACCOMPAGNE D'UN DISQUE 33 TOURS

PRIX DE LANCEMENT : 20 F. (25 F. avec le disque)

PUBLICATION
UNION DES ETUDIANTS ARMENIENS D'EUROPE
EDITIONS « HAMASKAINE »

388 pages, 72 leçons + supplément + lexique

EN VENTE :
Librairie « Le Petit Prince », 121 Bd. St Michel — Paris (5e)
Librairie Orientale, 51 Rue Monsieur-le-Prince — Paris (6e)
Maison des Etudiants Arméniens, 57 Bd. Jourdan — Paris (14e)

ՏՕՆԱԾԱՌ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Առնուվիլի հայկական վարժարանի տօնածառի հանդէսը այս Կիրակի Սալ Մունիսիփալի մէջ (մարզադաշտին դիմաց) ժամը 16էն սկսեալ:

Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւ նուէրներու բաշխում Կաղանդ պապայի կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ հաւաքոյթ մը անուշապուրի սեղանի շուրջ 19 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ:

Կը հրաւիրուին դպրոցի աշակերտները իրենց ծնողքներով, ինչպէս նաեւ ընկերուհիներ ու համակիրներ իրենց ընտանիքներով:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ, այս Կիրակի Դեկտ. 20) ժամը 15,30էն 22,30

Օ Մուլէն Պլէօ
Ավընիւ տը Սիւլլի, Լիվրի–Կարկան:
Առնել 147 Ա օթոքարը եւ իջնել՝ Պուլ. Շանզի:

Գեղարուեստական բաժին:

Մուտքը ազատ է

ՈՒՐԱՐՏՈՒԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան երիտասարդաց խումբը կը կազմակերպէ Կիրակի օր 20 Դեկտ. ժամը 15ին խմբական այցելութիւն «Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը» արուեստի ցուցահանդէսին, 107 Ռիւ տը Ռիվոլի, առաջնորդութեամբ եւ բացատրութեամբ Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտիի:

Ժամադրութիւն ցուցահանդէսին մուտքը ժամը 15ին:

Մուտք 2 Ֆր. 50:

×

Ալֆորվիլի Մշակութային Միութիւնը այցելութիւն մը կը կազմակերպէ, Կիրակի Դեկտ. 20, ժամը 15ին «Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը» ցուցահանդէսին, 107 Ռիւ տը Ռիվոլի:

Օթոքարը կը մեկնի ժամը 14,30ին Փլաս Քարնոյէն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Պանեօ–Քաշանի մասնաճիւղի խնջոյքը՝ Փետրուար 7ին ժամը 16էն մինչեւ 23 Պանեօյի Լուի Փասթէօր սրահը:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՅԱՅԳՕՆՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, 31 Դեկտեմբերին, գիշերուան ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ:

Ճաշագին 50 ֆրանք անձնական:

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ կամ երգչախումբի անդամներու մօտ ամէնէն մինչեւ 25 Դեկտեմբեր:

Հայկական նուագ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը (Դեկտ. 19) Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 6ին, Քաֆէ տիւ Տէփարի սրահը, 52 Ռիւ տը Պուրկինիոն, Անիէռ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

LE CLUB DES JEUNES DE L'UGAB

organise des

COURS DE CIVILISATIONS ARMENIENNES

TOUS LES LUNDIS DE 19 H. 30 A 20 H. 45

COURS DE LANGUE ARMENIENNE

TOUS LES LUNDIS DE 20 H. 45 A 22 H. — 1ère Année

TOUS LES LUNDI DE 20 H. 45 A 22 H. — 2ème Année

JEUNES ARMENIENS JOIGNEZ-VOUS A CEUX QUI VONT SUIVRE CES COURS (gratuits) DONNÉS PAR DEUX JEUNES DIPLOMÉS COMPÉTENTS C'EST DANS UNE AMBIANCE AMICALE QUE SE DÉROULENT CES EXPO SÉS COURTS ET ATTRAYANTS, AGRÉABLES A SUIVRE

Club des Jeunes de l'U.G.A.B., 11, Square Alboni, Paris 16e Mo Passy, 870-03-18

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 18 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 18 DECEMBRE 1970
LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.994
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
46e ANNÉE — No 11.994

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱԹՈՌԻ ՅԱՆԹԻԼԻԱՍ

Բ. ՍԻՍԷՆ ԱՆԹԻԼԻԱՍ

Սիսի պատմական Կաթողիկոսական Աթոռի վերջին գահակալը պիտի ըլլար Սահակ Բ. Խապայեան, Խարբերդի Եղեգի գիւղէն, միաբան Երուսաղէմի: Դժբախտութիւնները իրարու պիտի յաջորդէին իր օրով: Գահ բարձրացած էր 1903ին: Վեց տարի վերջ՝ 1909ին՝ 30.000 Հայերու արիւնով կ'ողողուէր Կիլիկիա: Հայրապետը «վշտակիր» մակդիրը կը կցէր իր անունին:

1921 Դեկտեմբերին «վերջին բարեւ» մը տալով ցանկալի Կիլիկիոյ, իր հօտին հետ կը դառնար տարագիր:

Յաջողած էր Հալէպ փոխադրել Սիսի Ս. Սոփիա մայրավանքի թանկագին եկեղեցական գանձերը, — սուրբերու մասունքներ, միւռոնի կաթսայ, շուրջառ, խոյր, սաղաւարտ, գաւազան եւայլն, — որոնք ներկայիս անվթար պահուած են Անթիլիասի մէջ:

Հալէպ հաստատուելով, 1922էն սկսեալ Սահակ կաթողիկոս ձեռնարկեց իր ցիրուցան հօտը կազմակերպելու եւ Կիլիկեան Աթոռը նոր պայմաններուն յարմարցնելու աշխատանքներուն:

1923 Մայիս 29ին Հալէպի Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյն մէջ կատարեց Միւռոնօրհնէք՝ գոհացում տալու համար ամէն կողմէ հասած խնդրանքներուն: Կազմակերպեց Հալէպի թեմը եւ դիմումներ կատարեց տեղական — սուրիական եւ հոգատար ֆրանսական — իշխանութեանց մօտ, որպէսզի ճանչցուի իբրեւ հոգեւոր պետ Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայութեան:

Մեծ թիւով կիլիկեցի գաղթականներ հաստատուած էին Դամասկոսի, Պէյրութի եւ Լաթաքիոյ մէջ, որոնք ենթակայ էին Երուսաղէմի Պատրիարքութեան: Ժամանակին շատ քիչ թիւով Հայեր կ'ապրէին յիշեալ քաղաքներուն մէջ, որոնք կը կառավարուէին մէկ-մէկ սաղիմական տեսուչ վարդապետներու կողմէ:

1924ին սուրիական, լիբանանեան ու ֆրանսական իշխանութիւնները պաշտօնապէս ճանչցան Կիլիկիոյ կաթողիկոսին հեղինակութիւնը Սուրիոյ եւ Լիբանանի բոլոր թեմերուն վրայ: Ցետագային Երուսաղէմի Պատրիարքութիւնն ալ — Եղիշէ Դուրեան պատրիարքի հաւանութեամբ — Սահակ Բ. կաթողիկոսին յանձնեց իրեն ենթակայ լիբանանեան ու սուրիական թեմերը:

Իր դիրքն ամրապնդելէ վերջ, Սահակ Բ. հետզհետէ կաթողիկոսական փոխանորդներ նշանակեց նոր թեմերուն համար, Կիպրոսի առաջնորդի աթոռին վրայ պահելով Պետրոս Եպս. Սարաճեանը — Հաճընի վերջին առաջնորդը, ետքէն կաթողիկոս:

Պահ մը ներքին անհամաձայնութիւններ պիտի խռովէին Սուրիոյ եւ Լիբանանի ազգային կեանքը, խոր վիշտ պատճառելով ծերունազարդ հայրապետին:

Այսպէս ուրեմն, Կիլիկեան Աթոռը նոր կերպարանք կը ստանար: Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Կիպրոսի Հայութիւնը կը համախմբուէր անոր շուրջ: Կը մնար գտնել յարմար վայր մը՝ իբրեւ մնայուն կեդրոն Աթոռին:

Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ, Ամերիկեան Նպաստամատոյց Ընկերութիւնը (Նիըր Իսթ Րիլիֆ) հայկական որբանոցներ բացած էր Լիբանանի զանազան վայրերուն մէջ — Ճիւնիէ, Ղազիր, Ճիպէյլ (Պիպլոս), Սայտա (Սիդոն) եւ Անթիլիաս: Ամէնէն կարեւորն էր այս վերջինը, բացուած 1922ին եւ փակուած 1928ին: Տարածութիւնն էր 15.000 քառակուսի մեթր:

Սահակ Բ. 1929 Մարտ 4ին նամակով կը դիմէ ամերիկեան ընկերութեան Նիւ Եորքի կեդրոնին, որպէսզի իրեն տրամադրուի Անթիլիասի կալուածը՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Աթոռն ու Դպրեվանքը հաստատելու համար այնտեղ:

1930ին Անթիլիասի կալուածը կը տրամադրուի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հինգ տարուան համար, տարեկան մէկ տոլար անուանական վարձքով: Ընկերութիւնը իր կողմէ կը յատկացնէ տարեկան 7.000 տոլար՝ բացուելիք Դպրեվանքին համար, պայմանաւ որ Հայերն ալ յանձնառու ըլլան տարեկան 5.000 տոլարով մասնակցելու անոր ծախքերուն:

Այսպէս, քառասուն տարի առաջ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Աթոռը վերջնապէս կը հաստատուի Անթիլիասի մէջ, օրէ օր բարգաւաճելով եւ նոր նուաճումներ արձանագրելով:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՑՈՅՑԵՐ, ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Մեծ համեմատութիւններու հասնող խռովութիւններ ծագած են Լեհաստանի Պալթեան ծովի երեք գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի: Կտանսք (Նախկին Տանցիկ), Կտինիա եւ Սոփոթ, արիւնահեղ խռովութիւններու թատերաբեմ դարձած են արդարեւ, քանի որ բախումներու ընթացքին սպաննուած են առնուազն վեց հոգի, իսկ վիրաւորուած են շատ աւելի մեծ թիւով անձեր:

Լեհ իշխանութիւնները մինչեւ Երեքշաբթի լուռ մնացին անցուդարձերուն մասին, որոնց արձագանգը Արեւմուտք հասաւ օտար դեսպանատուներու եւ նաւապետներու կողմէ:

Երկուշաբթի առաւօտ, 500-600 ցուցարարներ փողոց խուժած են Կտանսքի մէջ, շուտով շարժումը աւելի մեծ ծաւալ ստացած է, երբ ուսանողներուն եւ երիտասարդներուն միացած են, նոյն օրն ու յաջորդ օրը, նաւաշինարանի եւ այլ գործարաններու բանուորներ եւ, մանաւանդ տանտիկիններ:

Երեք քաղաքներուն մէջ ալ ոստիկանութիւնը չէ յաջողած առաջքն առնել խռովութիւններուն, որոնք տարածուելով ըմբոստութեան մը բնոյթն են ստացած: Ժողովուրդը խուժած է խանութներու վրայ՝ թալանելով ամէն ինչ, մանաւանդ ուտեստեղէնի վերաբերեալ ապրանքներ եւ մթերքներ: Ցուցարարները հրկիզած են հանրային սպասարկութեանց շէնքեր եւ իրենց քաղաքներու Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնատեղիներ, ինչպէս նաեւ ճամբաներու եզրին գտնուող ինքնաշարժներ, հանրակառքեր եւայլն:

Անդորրութիւնը հաստատելու համար հարկ եղած է դիմել ազգային պահակախումբի աջակցութեան:

Երեքշաբթի ուշ ժամուն էր միայն, որ իշխանութիւնները խոստովանեցան, թէ արիւնահեղ խռովութիւններ տեղի ունեցած են, սակայն, ըստ լեհ գործակալութեան, ասոնք ծագում առած են «արկածախնդիրներու» եւ «հուլիկաններու» կողմէ, տարրեր, որ համաձայն նոյն գործակալութեան հաղորդագրութեան, «ոչ մէկ կապ ունին բանուոր դասակարգին հետ»: Ականատեսներու վկայութեամբ բանուորներ եւ կիներ մասնակցած են խռովութիւններուն եւ ցոյցերուն: Ցամենայն դէպս, երբ քաղաքներն ալ չէին կրնար թատերաբեմ դառնալ այսքան մեծ ծաւալի բախումներու, եթէ երբեք ատիկա գործն ըլլար փոքրաթիւ «արկածախնդիրներու»:

Ծանօթութեան համար մատնանշենք, որ Կտանսք Լեհաստանի վեցերորդ մեծագոյն քաղաքն է, 366.000 բնակչութեամբ (1968ի տուեալներով): Կտինիա գլխաւոր նաւահանգիստն է, իսկ Սոփոթ անուանի օդափոխութեան կեդրոն մըն է Պալթեան ծովի վրայ: Երեքն ալ նախկին գերմանական շրջաններ եղած են:

Հաղորդակցութեանց միջոցները կտրուած են երկրին եւ այս երեք շրջաններուն միջեւ: Վարշաւա - Կտանսք օդային կապը առկախուած է, «օդերեւութական պատճառներով», իսկ հրասայլեր եւ զրահապատ կառքեր դիրք գրաւած են գլխաւոր հանգոյցներու եւ կեդրոններու մէջ:

Որոշ աղբիւրներու համաձայն, երկրին այլ քաղաքներուն մէջ եւս կը նշմարուին գործադուլի շարժումներ:

Խլրտումներուն պատճառը ժողովուրդին խիստ դժգոհութիւնն է կառավարութեան վերջին որոշումին դէմ, որով ուտեստեղէնի, հագուստեղէնի եւ ածուխի գիները կը բարձրանան մեծ համեմատութեամբ, թէեւ միւս կողմէ կը նուազին կարգ մը ապրանքներու գիները (պատկերասփիւռի գործիք, սառնարան եւայլն): Բայց ինչպէս կ'ըսէր Պերնար Ֆերոն առջի իրիկուն, մարդ ամբողջ կեանքին մէջ մէկ կամ երկու հեռատեսիլ կը գնէ միայն:

Այսպէս՝ միսն ու մսեղէնները կը սղին 11էն 33 առ հարիւր, հագուստեղէնները, խոհանոցի պիտոյքները, կօշիկները եւն.՝ 10էն 25 առ հարիւր: Ածուխը՝ 10էն 20 առ հարիւր, համաձայն իր որակին: Կառավարութիւնը իր այս որոշումը տուաւ, որպէսզի ժողովուրդը աւելի շատ սպառէ կարգ մը իրեր, որոնք գործարաններու եւ խանութներու մէջ դիզուած կը մնան: Պարզ է, սակայն, որ սառնարան մը արժէք չի ներկայացներ, եթէ ան պարապ պիտի մնայ, ուտեստեղէնի գիներու սղութեան պատճառով:

Առաջին անգամը չէ, որ Լեհաստանի մէջ տեղի կ'ունենան ժողովրդական արիւնալի խռովութիւններ: Արդարեւ, 1956 Յունիս 28ին, Փոզնանի մէջ շատ բուռն խռովութիւններ ծագեցան, տնտեսական պատճառներով, որոնք շուտով հակահամայնավար եւ հակախորհրդային բնոյթ ստացան: 1956ին 53 անձեր սպաննուեցան: Այդ ցոյցերուն հետեւանքով էր, որ քանի մը ամիս ետք իշխանութեան գլուխ պիտի գար Գոմուլկա, որ բաղդատմամբ իր նախորդներուն, կը նկատուէր ազատախոհ մը: Այդ թուականներուն Գոմուլկա շուքի մէջ մնացած էր, որովհետեւ պաշտպանած էր Եուկոսլաւներու իրաւունքը՝ ընտրել իր ուրոյն ճամբան դէպի ընկերվարութիւն:

Մոսկուայէն հասած լուրեր կը հաստատեն Կրեմլինի ղեկավարներուն լուրջ մտահոգութիւնը, Լեհաստանի կացութեան մասին:

Արդարեւ, եթէ լեհ իշխանութիւնները չյաջողին առաջքն առնել խռովութիւններուն եւ անոնք տարածուին, միջամտութեան մը հարցը կրնայ գալ օրակարգի վրայ: Արդ, թէ՛ Փեշտայի եւ թէ Փրակայի միջամտութիւնները խոր դժգոհութիւն ստեղծեցին ոչ միայն հանրային կարծիքին, այլ նոյնիսկ օտար Համայնավար կուսակցութիւններու շարքերուն մէջ: Մնաց որ՝ ապրուստի աննպաստ պայմաններու դէմ կատարուած համաժողովրդական բողոք մը կրնայ գէշ անդրադարձ ունենալ խորհրդային հանրային կարծիքին վրայ, քանի որ այդ շարժումը կարելի պիտի չըլլայ «բացատրել» կարգ մը «արկածախնդիրներու» եւ «հուլիկաններու» գործն է ըսելով:

Քսանեւհինգէն երեսուն առ հարիւրի միջին յաւելում մը ժողովուրդին համար կենսական եղող ապրանքներու վրայ, աւելի եւս կը դժուարացնէ լեհ ժողովուրդին ապրուստի պայմանները, որ արդէն իսկ նախանձելի չեն, ըլլալով բաւական ցած:

Միսի, սուրճի եւ այլ կենսական իրեղէններու պակասը քրոնիք հանգամանք ստացած է Լեհաստանի մէջ, տարիներէ ի վեր: Լեհաստան ըլլալով արեւելեան Եւրոպայի այն երկիրը որ տարիներէ ի վեր չկրցաւ տնտեսական վերելք մը ունենալ ինչպէս կ'ունենային քոյր հանրապետութիւնները՝ Արեւելեան Գերմանիա, Ռումանիա, Չեխոսլովաքիա եւայլն:

ՊՈՒՐԿՈՍԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանքօ յաջողեցաւ առ նուազն սիւսփէնցը պահել մինչեւ ծայրը: Հինգշաբթի օր կ'ըսուէր թէ միայն Ուրբաթ ծանօթ պիտի ըլլան վճիռները մինչ ամէն կողմ ենթադրութիւնները կը շարունակուէին: Վերջին լուրերու համաձայն Պապին նամակը խոր արձագանգ գտած է Փրատոյի պալատը եւ կը կարծուի թէ 2-3 մահավճիռ պիտի տրուի, եւ Ֆրանքօ անմիջապէս ներում պիտի շնորհէ:

Աշխարհի ամէն կողմը բողոքի ցոյցերը կը շարունակուին: Ֆրանսայի մէջ Չորեքշաբթի օր հինգ վայրկեանի դադար եղաւ աշխատանքի բոլոր մարզերուն մէջ, օթոպիւս, Մեթրօ, ժամուլ եւայլն ի նշան համախոհութեան Պասք ամբաստանեալներուն:

× Գերման հիւպատոսը սրտաճմլիկ նամակ մը գրած է եղբօրը ուր կ'ըսէ թէ յոյս չունի օրուան լոյսը տեսնելու եւ թէ իր ամբողջ ուժովը կը պայքարի ջիղերը ամուր պահելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ այերանաւ մը Արուսեակ հասաւ յաջողութեամբ, 192 միլիոն մղոն ճամբայ կտրելէ ետք, չորս ամսուան ընթացքին: Այերանաւը, դժբախտաբար, խանգարուեցաւ, որով հնարաւորութիւն պիտի չունենայ գիտական տեղեկութիւններ փոխանցելու երկիր:

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ մէջ սկսաւ դատավարութիւնը 9 օդահէններու, որոնք կը ծրագրէին օդանաւով Իսրայէլ փախուստ տալ Յունիս 15ին: Ասոնցմէ հինգը ծագումով Հրեայ է, իսկ չորսը՝ Ռուս: Կրնան մահուան դատապարտուիլ:

ՔՈՐԷԱԿԱՆ փոխադրանաւ մը ընկղմեցաւ չինական ծովուն մէջ: 260 հոգի խեղդուեցան:

ՄԱԿ-ի Ընդհ. Ժողովի քաղաքական կոմիտէն մեծամասնութեամբ բանաձեւեց որոշում մը, որ անուղղակի կերպով կը դատապարտէ խորհրդային յարձակումը Չեխոսլովաքիոյ վրայ: Նոր որոշումը կը ճշդէ, թէ որեւէ երկիր իրաւունք չունի սպառնալու, միջամտելու օտար երկրի մը ներքին կեանքին եւ պէտք է յարգէ երկրին գերիշխանութեան իրաւունքը, հաւասարութեան սկզբունքին հիման վրայ: Բրեժնեւ յայտարարած էր, թէ Խորհ. Միութիւնը իրաւունք ունի միջամտելու՝ երբ երկրի մը ընկերվարական վարչակարգը վտանգի տակ կը գտնուի: ՄԱԿի բանաձեւը մշակած է Եուկոսլաւիա, որուն համաձայն գտնուած են Ռումանիա, Պուլկարիա, Լեհաստան եւ ուրիշ պետութիւններ: Խորհրդային երկրորդ բանաձեւ մը չէ վաւերացուած:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ծիսակատարութիւնները իրենց երգերով — Հայկական նոթագրութիւնը — Շարականներու դասաւորումը — բառեր եւ խօսքեր չարդուփշուր — բազմաձայնութիւնը — Եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագները — Քառորդ թոնը — Պատարագիչի եւ սարկաւագի բաժինները — Անվաւեր հրատարակութիւններ — Մենք եւ օտար հեղինակութիւններ — Անկումը

—o—

5. ԲԱԶՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ (ՓՈԼԻՖՈՆԻ)

Դասական երաժշտութեան մէջ գործածուած այս թեքնիք բառը զոր տառական իմաստով թարգմանեցինք իբր բազմաձայնութիւն, իրականին մէջ այնքան ալ հարազատ նշանակութիւնը չէ փոլիֆոնիին, որ ուրիշ բան է:

Փոլիֆոնի տեղի կ՚ունենայ զոր օրինակ, երբ քառաձայն երգեցողութեան մէջ երգչախումբի իւրաքանչիւր բաժին կարելի եղած չափով առանձինն երաժշտական իմաստ մը, կամ անցք մը, վերջապէս իր ներկայութիւնը դրսեւորող շօշափելի բաժին մը ունի:

Պարագան նոյնն է գործիական երաժշտութեան մէջ ուր փոլիֆոնիի շահեկանութիւնը աւելի զգալի է, օրինակ Պախի հեղինակութեանց մէջ:

Այժմ երբ անդրադառնանք մեր պատարագներու եռաձայն կամ քառաձայն երգեցողութեանց կազմին, կրնանք ըսել որ անոնք տակաւին շատ հեռու են փոլիֆոնիք գործեր ըլլալէ, բազմաձայնութիւն նկատուելու համար, ի բաց առեալ Կոմիտասի դաշնաւորած քանի մը կտորներէն (Սուրբ, Քրիստոս պատարագեալ) սակայն կարճ տեւողութեամբ:

Պատարագի երգեցողութեան փոլիֆոնիք կատարման համար անհրաժեշտ են կարգ մը պայմաններ որոնցմէ կարեւորն է իւրաքանչիւր երգի տեւողութիւնը:

Ուսումնասիրութեան պէտք է կարօտի նախ պատարագի խորհուրդը ներկայացնող գրական բաժինը, որուն համար հոս յիշենք Լիպրէթթօ, դասական յորջորջումը:

Պատարագի խորհուրդը որ կրօնաթատերական բնոյթ ունի, տեղի կ՚ունենայ մասնակցութեամբ երեք տարրերու, պատարագիչը, դպիրք եւ ժողովուրդք, եւ սարկաւագը, որ երկուքին միջեւ տեսակ մը միջնորդի դեր կը կատարէ, չհաշուելով պատարագիչի մեկուսի աղօթքները:

Տեւողութիւնն է 90 վայրկեան, որուն կէսէն աւելին վերապահուած է պատարագիչին եւ սարկաւագին: Բուն երգիչ կազմին տալով հազիւ 35 վայրկեանի կամ աւելի միջոց մը, որ ինքն ալ անվերջանալի կերպով ընդմիջուած է միւս տարրերուն կողմէ, եւ մանաւանդ ընթերցումով, գիրք կամ աւետարանով եւ ծանուցումով:

Հետեւաբար այս վերջինները կը կտրատեն երգիչ բաժնին տալիք հմայքը, որուն կտորները 5, 10 կամ 15 երկվայրկեանի տեւողութիւն ունին, եւ ամէնէն երկար անցքը երկու վայրկեան է, որոնք մեծամասնաբար պատասխաններ են պատարագիչի եւ սարկաւագի բաժիններուն:

Տեւողութեան այս աննշան մասերը հետեւաբար թոյլատու չեն շօշափելի բազմաձայնութեան մը ծաղկումին:

Դասական աչքառու հեղինակներու խմբագրած պատարագներու մէջ եթէ նախադասութիւնները կարճ են, հեղինակները բազմաթիւ անգամներ կրկնած են սա կամ նա բառը, կամ ամբողջ նախադասութիւններ, յարաճուն վերելքով ամէն անգամ զանազան փոփոխակներով հանդիսաւորելով նախադասութիւնները:

Բնական է անշուշտ որ այս սեռի պատկանող գործերը ամէն առթիւ ծիսակատարութեան համար յօրինուած չեն:

Բազմաթիւ հայ երաժիշտներ փորձած են մեզի ծանօթ պատարագներէն յետոյ նոր դաշնաւորումներու դիմել:

Զգալի փոփոխութիւն չեն կրցած ներմուծել այնքան ատեն որ մեղեդին եւ մթնոլորտը կը մնան նոյնը, եւ նախադասութեանց դասաւորումն ալ անփոփոխ:

Երգչախումբի բաժնին առնթեր՝ եթէ երբեմն անտեղի ընդմիջումներ չըլլային, երգեցողութիւնը աւելի հաճելի, տարածուն եւ տպաւորիչ կրնար ըլլալ, որակեալ եւ կարող երաժիշտի մը ներշնչման օգնութեամբ:

Մեր նշած ընդմիջումներուն կարգին կրնանք յիշել Ժամամուտ, գիրք, եւ մանաւանդ սարկաւագի բաժնին պատկանող Եւ եւս խաղաղութեան Կամ՝ Օրհնեա՛ Տէր, այս վերջինը 26 անգամ, պատարագի ընթացքին:

Գիտենք որ այս դասաւորումները եղած են հաւատացեալները աղօթքի մղելու համար նախ, երբեք չենք խորհիր առաջարկել անոնց փոփոխութիւնը:

Այս մարզին մէջ ծիսակատարութիւն եւ երաժշտութիւն շատ անգամներ հաշտ չեն իրարու հետ, եւ յաճախ կղերականի եւ երաժիշտի գաղափարները բախումի տեղի կուտան:

Առաջիններուն նախասիրութիւնը ծէսերու կատարումն է նախ, ինչ ձեւով որ ըլլայ ան, երգահանն ալ կը փափաքի որ անոնց յարմարցուած երաժշտութիւնն ալ կարելի եղած չափով պանծալի աստիճանի մը վերածէ զանոնք:

Մեր ակնարկած ընդմիջումներու կարգին զոր օրինակ յիշենք ամէն Կիրակի փոխուած ճաշու շարականները, որոնք կապ չունին պատարագի խորհուրդին հետ, եւ երգեցողութիւնը եռաձայն կամ քառաձայն հազիւ սկսած, տեղ կը գրաւեն առանց բազմաձայնութեան որեւէ հնարաւորութիւն կամ կապ ունենալու:

Երաժշտական ըմբռնումով փափաքելի էր ունենալ կոկիկ, միակտուր եւ զանազան բաժիններով ամփոփուած նախադասութեանց ամբողջութիւն մը, եւ այս պարագային միայն կարելի պիտի ըլլար տպաւորիչ եւ տարողութիւն ունեցող կուռ երաժշտութիւն յօրինել, եւ եթէ սակայն կարելի չըլլար պատշաճեցնել ծիսակատարութեան պահանջած պարտաւորութիւններուն, կարելի էր գոնէ զանոնք կիրարկել իբր կրօնական համերգ:

Փոլիֆոնին, որուն ըսինք բազմաձայնութիւն, իր կոչումն ու արժէքը ստանալու համար պէտք ունի լայնատարած երաժշտական նախադասութիւններու: Բան մը որ պակաս է մեր պատարագներու գրական բաժնին մէջ, ուր ինչպէս ըսինք, ամէնէն նուազ ժամանակամիջոցն է երգեցիկ բաժինը:

Իսկական փոլիֆոնիք պատարագը մեծափարթամ երաժշտութեան մը հեռանկարը կուտայ, երբեմն նուագախումբի ալ մասնակցութեամբ: Այս սեռին պատկանող աշխատանքներ ունին Լոտկառ Մանաս, Հայր Այտընեան, նոյնպէս՝ ստոբագրեալս:

Վերադառնալով մեր նիւթին, նշենք որ Հայաստանեայց Եկեղեցին թոյլատրած է եռաձայն կամ քառաձայն կիրարկումը Եկմալեանի, Կոմիտասի եւ Զիլինկիրեանի մշակումներով. այս վերջինը համեմատաբար անտեսուած, բացի իր քանի մը անձնական հեղինակութիւններէն, որոնք հիմ դրած են եկեղեցիէն ներս:

Այս աշխատութիւններու մասին անջատաբար անդրադառնալէ առաջ, կրկնենք որ անոնցմէ ոչ մէկը բազմաձայնութեան գործեր են, այլ եռաձայն կամ քառաձայն մշակումներ:

Անցեալ դարու վերջաւորութենէն ի վեր՝ այս մշակումը մուտք գործեց մեր երգերուն մէջ, սկսելով Կարա–Մուրզայի եւ ապա Եկմալեանի դաշնաւորած պատարագէն մինչեւ մեր օրերը:

Կան նաեւ այլ խորհուրդներու պատկանող գործեր. բայց եւ այնպէս փոլիֆոնիք երգեցողութեան ցանկը շատ ճըղճիմ է եւ տակաւին շօշափելի յառաջդիմութիւն մը չէ ունեցած, թերեւս չգտնելով անհրաժեշտ քաջալերութիւնը եւ կամ գործելու գետին:

Հետաքրքրութիւնը պակաս է այս սեռին մէջ, նախ սկսելով կղերական բարձր դասէն, որ, ընդունելէ յետոյ մէկ քանի պարագաներու կիրարկումը, բացասական, եւ կամ լաւագոյն տրամադրութեան պարագային ոչ քաջալերական դիրք կը բռնէ յառաջացեալ գործերու ընդհանրացման հանդէպ, բաւականանալով այն ինչ որ կայ, եւ վերապահելով մենատիրութիւնը անոնց հեղինակներուն:

Ըմբռնումի սահմանափակ հորիզոնը արգելք է այս սեռին ծաղկումին:

Լատին եկեղեցին շատ լայնախոհ է այս մասին: Սակայն կրնանք նկատի ունենալ օրթոտոքս եկեղեցայ եւ հրէական սինակոկներու գիրքը, որոնք մեզի չափ աւանդապաշտ կրօնքներ են, եւ որոնց ծիսակատարութեանց մէջ լայն տեղ գրաւած են արդի երաժիշտներու գործերը:

Այս պարագային է որ հոգեւոր երաժշտութիւնը ժամասացութիւն ըլլալէ յետոյ կը դառնայ գեղարուեստի շատ գնահատելի մէկ հատուածը:

Երաժշտութեան ընդհանուր համեմատական ցանկին մէջ շատ կարեւոր տեղ մը գրաւած են կրօնաշունչ գործերը, որոնք ներշնչման անսպառ աղբիւրներ են, եւ այս բոլորը Աստուածահաճոյ աշխատանքներ են անշուշտ:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Շար. – 5)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԱՍՔԵՐՈՒ ԴԱՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

—o—

Պուրկոսի «դատավարութեան» շահերու նպաստաւոր անցուդարձին առթիւ կ՚արժէ գիտնալ թէ՝

Մենք եւ Պասքերը ծագումով ազգականներ ենք, եւ դարեր առաջ միասին հասած ենք մինչեւ Փիւնիկիա, ուրկէ բաժնուած ենք ընտանեկան վէճերով մանաւանդ արօտավայրի նուաճումի պատճառով:

Հայ – Արմէնները մեկնած են դէպի Արարատ իսկ Պասքերը եկած հաստատուած են Փիրենէի աջ եւ ահեակը հաւանաբար նախապէս անբնակ, եւ ամայի, մինչեւ այսօր: Պասքերու Երկիրը — ինչպէս կ՚անուանուի յարդ — ենթակայ է սպանական եւ ֆրանսական գերիշխանութեան եւ իր նախնական վիճակէն շատ տարբերութիւն մը կրած չէ ինքն ալ ենթակայ տիրապետողներու յատկանշական կասկածամտութեան եւ կանխամտածութեան:

Բազմաթիւ կէտերու մէջ շատ նմանութիւններ կան մեր եւ Պասքերու միջեւ: Լեզուական — շատ մը բառեր եւ բայարմատներ նոյնն են: Կ՚արժէ տեղւոյն վրայ իրենց մէջ ուսումնասիրել մասնագիտօրէն կամ ի նպաստ մասնագիտութեան: Ֆիզիքապէս — խառնիխուռն բազմութեան մը մէջ նոյնիսկ, կարելի է զատորոշել ինչպէս Հայը նոյնպէս Պասքը, դատելով հասակի, գլուխի առանձնայատուկ նոյնանման կազմութենէն, բաց առեալ «Արմէնոիտ»ի յատկանիշէն:

Անոնք մինչեւ այսօր զրկուած են դարերու յառաջդիմական ազդակներէն եւ կ՚ապրին առհասարակ խաշնարածութեամբ եւ... մաքսանենգութեամբ գոնէ համբաւով: Պատահական կամ չահա–

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆՇԱՆԱԾ
ԵՐԵՔ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

—o—

Տիկին Սէվէռ ծանօթացուց զանոնք, իբրեւ թէ մեծ հաւաքոյթի մը մէջ ըլլային:

— Օրիորդ Լամիրալ, կոմս տը Պրիսփիէռ:

— Օրիորդ... ըսաւ Ռաուլ յարգալիր խոնարհութեամբ:

— Ձեզ կը բարեւեմ, պարոն, պատասխանեց երիտասարդ աղջիկը, երկչոտ կերպով, բայց թեթեւ խոնարհութեամբ:

— Զաւակս, սկսաւ տիկին Սէվէռ... անսպասելի բախտ մը կը սպասէ ձեզի:

Մատլէն զգաց սրտին ուժգին զարկը ու անհամբեր, ակնարկը սեւեռեց տիկին Սէվէռի վրայ: Տիկին Սէվէռ պահ մը վարանեցաւ ու փնտռեց կոմսին ակնարկը, անոր հաւանութիւնն առնելու եւ քաջալերուելու համար ընելիք առաջարկի մասին: Բայց կոմսը, առանց ուշադրութիւն դարձնելու տնօրէնուհիին, մանրամասնօրէն կը զննէր երիտասարդուհին, անոր խարտեաշ խոպոպները, որոնք ըմբոստօրէն դուրս կը թափէին թաղիքէ գլխարկին տակէն: Մեծ, խորունկ, կապոյտ աչքերը, լեցուն խոնջէնքով ու մելամաղձոտութեան հրապոյրով, տժգոյն այլ նուրբ շրթները եւ դէմքի սղուսափայլ մորթը, թէեւ ցուրտէն կապտացած՝ բայց արեան թեթեւ ու քաղցրածաւալ ցող մը բաւ էր վարդաթոյր քօղով մը ամբողջացնելու անոր նուրբ թափանցկութիւնը:

Տիկին Սէվէռ վերսկսաւ անմիջապէս:

— Ահա, զաւակս, պէտք է ընդունիք ինչ որ ձեզի կ՚ընծայէ կոմս տը Պրիսփիէռը: Թերեւս քիչ մը խորթ հնչէ առաջարկը, բայց մէկ քանի շաբաթուան հարց է, որու ընթացքին դուք պիտի ներկայանաք իբրեւ Պառօն տը Պրիսփիէռի նշանածը:

Մատլէն, այս խօսքերուն վրայ շշմած, կանգնած էր անշարժ, իր հպարտութեան ու յուզումին մէջ ա՛լ աւելի մեծցած:

— Ես աղախին, միայն աղախին ըլլալ կը խնդրեմ, բայց զաւաղիր՝ երբեք...

Տիկին Սէվէռ հանդարտօրէն ժպտեցաւ, վասնզի կը սպասէր արժանապատուութեան այս ցնցումին:

— Լսէ՛, զաւակս, կոմսէն վախնալու որեւէ պատճառ չկայ. ան պիտի պատմէ քեզմէ խնդրելիք ծառայութեան բոլոր պատճառները, որոնք բոլորովին մասնակի են ու քեզի համար երբեք վտանգաւոր չեն: Ոչ ոք բան մը պիտի գիտնայ քու մասին... ի՞նչպէս բացատրեմ...

— Կատակերգութիւն, տիկին, կատակերգութիւն, շեշտեց Մատլէն:

— Բայց ո՛չ... երբեք ոչ... ծառայութիւն մը, պարզ ծառայութիւն մըն է ձեր մատուցանելիքը, որու փոխարէն կոմսը լայնօրէն պիտի գիտնայ վճարել:

— Չեմ ուզեր այս պայմաններուն տակ շահուած դրամ:

Տնօրէնուհին հեգնական ժպիտով մը յարեց.

— Արդարեւ մոռցայ. պայուսակիդ մէջ խնայուած դրամ ունիս. 4–500 ֆրանք ըլլալու է անպայման...

Մատլէն այս հարուածէն տժգունեցաւ: Տիկին Սէվէռ քաղցրօրէն առաւ Մատլէնի պայուսակը եւ սկսաւ համրել պարունակեալ դրամը:

— Այո՛, ճիշդ է, քիչ մը դրամ ունիս տակաւին... 9 ֆրանք 60 սանթիմ...

Հեգնական այդ ժպիտը խայթոցի նման խոցեց հէք աղջկան վշտագին սիրտը: Ճիշդ էր, որքան ճղճիմ ու խեղճ էր այդ գումարը... Կրնար հպարտութիւն ունենալ, բայց չէ՞ որ աղքատ էր... Հարուստ պէտք է ըլլալ հպարտ ըլլալու համար: Մինչդեռ ինք միայն 9 ֆրանք ունէր: Իր վեհ հպարտութիւնը տակաւ կը հալէր, ինչպէս ձիւնը արեւի զօրաւոր ճառագայթներու դէմ: Այսուհանդերձ փորձեց կրկին ընդդիմանալ:

— Չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ պարոնը կը փափաքի որ նշանածի դեր մը խաղամ իր քով...

Ռաուլ միջամտեց.

— Օրիորդ, դուք պիտի փոխարինէք միայն իսկական նշանած մը, որ պարտականութիւններու հարկադրանքով ստիպուած է Փարիզ մնալ, ներկայանալու համար շատ բծախնդիր մօրեղբօրս... ահա բոլորը...

— Բայց խաբէութիւնը կրնայ երեւան ելլել:

— Չեմ կարծեր նախազգուշական բոլոր միջոցները ձեռք պիտի առնուին... ի վերջոյ պիտի ջանանք...

Մատլէն, վարանոտ ու ամօթահար, դարձաւ դէպի տիկին Սէվէռը.

— Տիկին, փափուկ պարագայ մը եւս կայ. այս կացութիւնը զիս յարաբերութեան մէջ կը դնէ պարոնին հետ... մտերմութեան մը մէջ... վերջապէս...

Ռաուլ տը Պրիսփիէռ անզգալի կերպով ժպտեցաւ, զուարճանալով Մատլէնի ամօթխածութեան այս սիրուն շարժումէն, միաժամանակ գոհանալով որ որեւէ վախ պիտի չունենար վստահ թէ այսպիսի աղջիկ մը չէր կրնար բարդացնել կացութիւնը:

ԼԻՒՏՈՎԻԿ ՏԱՌՆԷԼ

(4 – Շար.)

գործութեան դրուած վայրերու դրօսա–շրջիկներէ գոյացած հասոյթն ալ կարելի է մասամբ անոնց ապրուստի միջոց համարել:

Անոնք դադրած չեն ինչպէս մենք ան–կախութիւն որոնելէ եւ ունեցած են մեծ ղոհեր եւ ղոհողութիւններ եւ մեր բախ–տին արժանացած են քանիցս խաբուե–լով, չահակից դաղտնի գործակիցներէ:

Գոյութեան կիսամիջոցներ ունին մեզի պէս օրինակի համար օտարներու հետ չեն ամուսնանար ինչպէս մենք (գոնէ մինչեւ 50 տարի առաջ), օտարներու հետ ամուս–նութիւնը վնասակար կը համարին, ի հարկին ամուրի կը մնան բայց օտարի հետ չեն ամուսնանար, ըլլայ հոս — այս–պէս ընդունուած — իրենց Երկրին մէջ:

Նաեւ Ամերիկա, ուր հաստատուած են ակամայ հինէն ի վեր: Ինծի ծանօթ մասա–նաւորապէս Արժէնթինա, որուն նախկին նախագահը Փերոն Պասք մըն է եւ իր պաշտօնագրկումը, աքսորական կեանքը արդիւնք է խառնածին «Գրինժօ»ներու (աղգայնամոլ) հօսանքի պայքարին Պաս–քերու դէմ: Ժողովուրդը հոս կամ այլուր բարեկամութեան մէջ անվերապահ է հիւ–րասէր, գործունեայ, սակաւակեաց, պատուախնդիր. կը սիրէ երգն ու պարը եւ զբօսը: Բնածին մելամաղձոտ տխրու–թեան մը ենթակայ է մշտական. այս եւ ուրիշ բարեմասնութիւններով բոլորովին կը տարբերի ինքնամփոփ անդիկի պէս զինք շրջապատող ցեղերէն:

Կ'արժէ կարդալ «Շանսոն տը Ռոլան»ը ճանչնալու համար, մասամբ Պասքերու քօղարկուած նախկին կենցաղը:

Ցեղաբան մը, գիտականօրէն վերլու–ծող մը եթէ կ'ուզէ խորանալ Հայ–Ար–մէններու սկզբնական ցեղային նկարա–գիրը որոշելու համար, կ'արժէ որ նկա–տի առնէ Պասքերու ներկան, որովհետեւ անոնք ստիպողաբար կղզիացած են եւ դարաւոր ազգինազգի ճնշումներէ զերծ մնալու համար, շատ հեռացած չեն իրենց ցեղային նախնական կորիզէն ծագումէն, որ հաւանաբար նոյնը եղած է մեր նախ–նեաց կենցաղի հետ:

Կարելի է հաստատել թէ անոնք իրենց աշխարհագրական դիրքով աւելի կրցած են պահել իրենց ցեղային նկարագիրը քան մենք, անոր վրայ աւելցնելով բոլոր ակարներու ինքնապաշտպանութեան կի–սամիջոցները:

Կը խորհինք թէ երէկուան մարդակեր ցեղերն իսկ երբ իրաւունք ունին «ապատ անկախ» ապրելու գէթ այդ տրամաբա–նութեամբ ուրեմն դարերէ ի վեր յարա–տեւող քաղաքակիրթ ազգեր պէտք է ա–պատին սորվեցնեն:

Այս է պահանջը ի միջի այլոց նաեւ «բանտարկուած» Պասքերուն: Ազատու–թիւնն է որ կը դառնեն ոչ թէ դաւակները Պասքին:

Ափսո՜ս, որ եթէ Գոնջը դեղ գիտնայ նախ իրեն գլուխը կը դարմանէ»:

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

(Յապաղած)

ՍԻՏՆԷՅ (Յառաջ) — Բոլոր գաղութ–ներու մէջ գրեթէ անխտիր, այս տարի յիշատակուեցաւ Հայ Օգնութեան Միու–թեան 60ամեակը: Սիտնէյի «Սօսէ» մասնաճիւղն ալ, Սեպտեմբեր 12ին, մեծ հանդիսութեամբ եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տօնեց Միութեան 60ամ–եակը:

Աւստրալական եւ Հ.Օ.Մ.ի փառերգ–ներէն ետք, ներկաները յոտնկայս յար–գեցին յիշատակը բոլոր անոնց, որոնք մեծ նուիրումով տասնամեակներ շարու–նակ աշխատեցան Միութեան շարքերուն մէջ եւ, երբ անդարձ մեկնեցան՝ վաս–տակ մը ձգեցին հանրային գործունէու–թեան ասպարէզին մէջ:

Բացման խօսքը արտասանեց Տիկին Զ. Կաքաւեան, որ այս առթիւ դիտել տուաւ, թէ ՀՕՄի ծնունդը կը բխէր ազ–գային առաջադրութենէ: Ան կոչ ուղղեց հայ մայրերուն, որպէսզի իրենց զաւակ–ները դաստիարակեն Հայեցի նկարագրով. այս ձեւով միայն սերունդներու սրտին ու մտքին մէջ կը ստեղծուի շահագրգռու–թիւն հանդէպ ազգային արժէքներու:

Տիկին Մ. Քօրթեան ակնարկ մը նետեց անցեալի վրայ, երեւան հանելու համար հայ կնոջ դերը մեր պատմութեան մէջ: Արդի Հայուհին ոչ միայն պիտի պարծե–նայ իր մայրերու առաքինութիւններով, այլեւ պիտի պահպանէ ու փոխանցէ զա–նոնք յետնորդ սերունդներուն:

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր Հայկ Աւագեան, որ իր խօսքին մէջ շեշտեց, թէ այսօր այլեւս գոյութիւն չունին հա–գուստ – կապուստի, անօթութեան եւ այլ բնոյթի դժուարութիւններ, սակայն կայ «սով»ը հայ լեզուին: Հետեւաբար, ՀՕՄը ներկայիս յատուկ աշխատանք կը տանի հայեցի դաստիարակութեան գործին մէջ, ըմբռնելով որ այսօրուան հրատապ հարցն է ան:

Ընկերական խրախճանքի ընթացքին յայտարարուեցաւ, թէ Հ. Օ. Միութեան Պատգամ. Ժողովի որոշումով, Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը «Սօսէ»ի տրամադ–րած է 3000 տոլար, որ պէտք է յատկաց–ուի դպրոցի շէնքի շինութեան: Մասնա–ճիւղը, իր կարգին, նոյն նպատակին յատկացուց 2000 տոլար, հաւաքուած՝ զանազան ձեռնարկներու միջոցաւ: Ներ–կաները եւս նուիրեցին 441 տոլար:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական բա–ժին մը:

×

Սիտնէյի հայ գաղութն եւս տօնեց Սեւ–րի դաշնագրին Յիսնամեակը, փառահեղ հանդիսութեամբ, Սեպտեմբեր 20ին, քաղաքի կարեւորագոյն սրահներէն մէ–կուն մէջ: Հանդիսութիւնը նախաձեռ–նուած էր Սեւրի Դաշնագրի Յիսնամեակի Կազմակերպիչ Յանձնախումբին կողմէ:

Թէեւ անձրեւոտ՝ սրահը լեցուած էր ծայրէ ի ծայր:

Սրահի մուտքին երիտասարդներ ժո–ղովուրդին կը բաժնէին հանդիսութեան յայտագիրը, «Կոչ Հայ Ժողովուրդին» եւ Ուիլսընեան սահմաններով ընդգծուած Հայաստանը պատկերացնող գրքոյկներ, իսկ օրիորդներ լանչանշաններ կը զետե–ղէին լամբակներու վրայ:

Որոշեալ ժամուն բացուեցաւ բեմը, ո–րուն վրայ Եռագոյնն էր պարզուած, իսկ մէջտեղը զետեղուած էր Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանը: Բեմի ա–ջին՝ Ա. Ահարոնեանի նկարը, իսկ ձա–խին՝ Ուիլսընեան սահմաններով Հայաս–տանի քարտէսը:

Պետական փառերգի եւ «Յառաջ Նահա–տակ»ի յոտնկայս ունկնդրութենէն ետք, խօսք առաւ օրուան նախագահը՝ Հայկ Աւագեան, որ հանգամանօրէն անդրա–դարձաւ Սեւրի Դաշնագրին պատմական եւ իրաւական արժէքին՝ իբրեւ միջազ–գային պարտամուրհակ Հայութեան հո–ղային իրաւունքները ճանչցող:

Օրուան բանախօսը՝ Ս. Գրգեաշարեան ներկայացուց Հայ Դատի պատմութիւնը, որուն պսակը կամ լրումը կազմեց Սեւրը:

Օրուան յայտագրին մաս կը կազմէին արտասանութիւններ, մեներգներ եւ նը–ւագ:

Հանդիսութիւնը փակելու համար բեմ հրաւիրուեցաւ Ա. Քհնյ. Միրզոյեան, որ իր կարգին, մատնանշեց Սեւրի կարեւո–րութիւնը մեր իրաւունքներու պաշտպա–նութեան գործին մէջ:

Ժողովուրդը մեկնեցաւ խոր տպաւո–րութեան տակ: Մայիս 28էն աւելի, անմոռանալի օր մը կը մնայ այս հանդի–սութիւնը գաղութին մէջ:

Մ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Զանազան թանգարաններու շարքին իր ուրոյն տեղը կը գրաւէ Հայաստանի բնու–թեան թանգարանը: Բազմաթիւ սրահնե–րու մէջ ամփոփուած նիւթերը կը վկա–յեն, թէ որքան հարուստ եւ գեղեցիկ է մեր բնաշխարհը:

Առաջին սրահին մէջ կը պատկերաց–ուի երկրին աշխարհագրութիւնը, ընդհա–նուր ձեւով: Ուշագրաւ է արդի Հայաս–տանի մակերեսին ցուցադրութիւնը, բու–սականութեան, կենդանական աշխարհի, հողերու, անձրեւներու քարտէսները: Երկրին մակերեսն ու ընդերքը հարուստ են հանածոներով եւ շինանիւթերով: Հա–նածոներու բաժնին մէջ կը փայլին Ղա–փանէն, Քաջարանէն, Շամլուղէն, Ալա–րակէն բերուած հանքաքարեր, որոնք կը պարունակեն պղինձ, մոլիբդին եւ այլ արժէքաւոր մետաղներ: Ըստ բնական խումբերու տրուած են՝ մետաղները, ոչ մետաղները, շինանիւթերը, կիսաթան–կարժէք քարերը, հանքային ներկերն ու ջուրերը:

Երկրորդ սրահը նուիրուած է Սեւանին: Այցելուն չի կրնար անտարբեր աչքով դիտել լեռնային գեղեցկուհիին տարած–պատկերը:

Յաջորդ սրահներուն մէջ Հայաստանը ցուցադրուած է ըստ բնական գօտիներու: Արարատեան դաշտավայրը ներկայաց–ուած է ամբողջութեամբ — դաշտավայ–րին մանրակերտուածքը, բնորոշ կենդա–նիները, թռչունները, պտուղները եւն.:

Տարուէնի աեսութեան նուիրուած սրա–հը երկու բաժին ունի: Առաջին ենթա–բաժինը կը պատկերացնէ կեանքի ծա–գումն ու զարգացումը երկրագունդի վը–րայ: Առանձին տեղ յատկացուած է Հա–յաստանի կենդանական աշխարհի փոփո–խութիւններուն: Ցուցադրուած են պե–ղումներէ, հանքերէ, գետերու հուներէ, դաշտերէ, լեռներէ յայտնաբերուած բը–րածոյ կենդանիներու շատ հազուագիւտ նմոյշներ: Ասոնցմէ կարելի է յիշատա–կել Շորժա գիւղի մէջ գտնուած ագնուա–ցեղ եղջերուի գանկը, Սեւանի աւազա–նին մէջ գտնուած կենդանիներու ոսկոր–ներ, աւազահանքերու մէջ գտնուած տրո–ղոնթեյեան փիղի մը արմուկի ոսկորն ու ատամի մնացորդը, որոնք ունին մինչեւ 600.000 տարուան պատմութիւն: Իսկ Ջրվէժ գիւղի մօտերը եւ այլ տեղեր յայտնաբերուած ծովաստղերու ծովա–յին ոզնիի, խխունջներու եւ զանազան փափկամարմիններու քարացած նմոյշնե–րը ցոյց կուտան, որ հազարամեակներ ա–ռաջ Հայաստան ծածկուած էր ջուրով:

Ցուցադրուած են այն բոլոր տուեալ–ները, որոնք կը խօսին մարդու կենդանա–կան ծագում ունենալու մասին: Հսկայ տարածապատկեր մը մեզ կը տեղափոխէ քարէ դար, երբ մարդ էակը դժուար պայմաններու մէջ կը պայքարէր իր գո–յութեան համար: Տրուած են նախնա–դարեան մարդոց քարանձաւի կեանքին պատկերները: Ցուցադրուած են հնագոյն բնակավայրերու պեղումներու արդիւնք–ները՝ մարդու գանկեր, քարէ պարզ գոր–ծիքներ, զէնքեր, իրեր, զարդեր: Դիմա–քանդակներէն մէկը, պեղուած գանկի հիման վրայ, կը պատկերացնէ Քրիստոսէ 18 դար առաջ Սեւանի ափին ապրած մարդուն դիմագիծը:

Բնութեան թանգարանի առանձին բա–ժինը կը հանդիսանայ Երեւանի մոլորա–կացոյցը (փլանեթէր), որ իր հիմնադրու–թեան օրէն՝ 1952էն ի վեր կարեւոր աշ–խատանք կը տանի գիտական, հակակրօ–նական եւ այլ նիւթերով դասախօսու–թիւններ եւ ցուցադրումներ կազմակեր–պելու ուղղութեամբ: Ճեմասրահին մէջ ցուցադրուած են տտղագիտութեան, երկրին արուեստական արբանեակներուն, տիեզերական հրթիռներուն վերաբերեալ գիրքեր, լուսանկարներ եւայլն:

Խ. ԲԱԴԱԼԵԱՆ

«ՄԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

— Ո՛հ, Միխայիլ Իվանովիչ, մեր Պո–նափարթին գործը դէշ է, ինչպէս Ան–տրէյ իշխանը (միշտ այդպէս կ'անուա–նէր իր որդին) ինծ յայտնեց, ի՛նչ ուժեր կը հաւաքուին անոր վրայ: Իսկ մենք քե–զի հետ զայն միշտ ոչինչ մարդ մը հա–մարած ենք:

Միխայիլ Իվանովիչը, որ բացարձա–կապէս չէր գիտեր թէ այդ ե՞րբ ՄեՑՐ ՑԷզի հետ Պոնափարթի մասին այդպէս բաներ ըսած են, բայց հասկնալով որ խօ–սակցութիւնը իշխանին սիրած նիւթին վրայ դարձնելու համար են այդ խօսքե–րը, զարմացած նայեցաւ երիտասարդ իշ–խանին:

— Ան երեւելի ռազմագէտ է, ըսաւ իշ–խանը, ցոյց տալով ճարտարապետը իր զաւկին:

Խօսակցութիւնը նորէն պատերազմին, Պոնափարթին եւ ժամանակակից հրա–մանատարներուն եւ պետական մարդոց վրայ դարձաւ: Ծեր իշխանը, ինչպէս կ'երեւար, ոչ միայն համոզուած էր որ ժամանակի գործիչները պատերազմական եւ պետական այբուբենը հասկցող տղաք–ներ են եւ որ Պոնափարթը չնչին խեղճ ֆրանսացի մըն է, որ յաջողած է միայն այն պատճառով որ այլեւս Պատէօմքին–ներ եւ Սուվորովներ չկան, այլեւ ան համոզուած էր թէ Եւրոպայի մէջ որեւէ քաղաքական բարդութիւն չկայ, պատե–րազմ չկայ, այլ ինչ որ պուպրիկներու կատակերգութիւն, որու մէջ ժամանակի մարդիկ դեր մը առեր են եւ գործի մը վրայ ըլլալ կը կեղծեն: Անտրէյ իշխան ժամանակի մարդոց վրայ հօր ծաղրը կը խրախուսէր եւ նկատելի հրճուանքով խօ–սակցութիւնը կը տաքցնէր եւ կ'ունկնդրէր զայն:

— Հինը միշտ աղէկ կ'երեւայ, ըսաւ ան, բայց միթէ նոյն Սուվորովը չէ՞ր որ Մորոյի լարած թակարդին մէջ ինկաւ եւ դուրս ելլել չկրցաւ:

— Այդ ո՞վ ըսաւ քեզի, ո՞վ ըսաւ, գոչեց իշխանը: Սուվորո՜վ (պնակը մէկ–դի հրելով) Սուվորո՜վ... մէյ մը մտա–ծեցէք, Անտրէյ իշխան: Երկու հոգի, Ֆրիտրիխը եւ Սուվորովը... Մորօ՞: Մորօն գերի էր եթէ Սուվորովի ձեռքերը ազատ ըլլային, բայց անոր ձեռքերուն վրայ նստած էին Հօֆս–Կրիկս–Վուրստ–Շնափս–Րադը. ան սատանայէն չէր վախ–նար. ա՛յ գացէք, այդ Հօֆս–Կրիկս–Վուրստ–Շնափս–Րաթի ինչ ըլլալը հաս–կըցէք: Սուվորով անոնց հետ գլուխ չե–լաւ, Միխայիլ Կուտուզովի՞ն է մնացեր անոնց հետ հաշիւ մաքրել: Ոչ, բարե–կամս, չարունակեց ան, դուք ձեր հրա–մանատարներով Նափոլէոնին բան մը չէք կրնար ընել. պէտք է Ֆրանսացիներ վար–ձել: Գերմանացի Պալէնը դէպի Նիւ Եորք, Ամերիկա. իսկ Ֆրանսացիներու վրայ Մորօն ղրկեցին, ըսաւ ան, ակնար–կելով Ռուսերու այն հրաւէրին որ ըրեր էին Մորոյին ռուսական ծառայութեան մէջ մտնելու համար: Հրա՛շք... ի՞նչ, միթէ Պոտէօմքինները, Սուվորովները, Օրլովները Գերմանացինե՞ր էին: Ոչ, եղբայր, կամ դուք հոն բոլորդ խելքեր–նիդ թռցուցեր էք, կամ ես փախցուցեր: Աստուած ձեզ յաջողութիւն տայ, իսկ մենք կը տեսնենք: Պոնափարթը անոնց աչքին երեւելի զօրապետ է եղեր հա՛...

— Ես երբեք չըսի թէ բոլոր կարգադ–րութիւններն ու ծրագիրները աղէկ են, ըսաւ Անտրէյ իշխանը: Միայն չեմ կրնար հասկնալ թէ ինչպէս այդ տեսակ կար–ծիք ունիք Պոնափարթի վրայ: Ուզած–նուդ չափ խնդացէք, բայց եւ այնպէս Պոնափարթը մեծ զօրապետ մըն է:

— Միխայիլ Իվանովիչ, գոչեց ծեր իշխանը ճարտարապետին, որ խորովա–ծէն ուտելով զբաղած էր եւ կը կարծէր թէ արդէն իր ներկայութիւնը մոռցած են: Ես չըսի՞ ձեզ թէ Պոնափարթը մեծ ռազմագէտ մըն է: Ահա տես, ան ալ այդ–պէս կ'ըսէ:

— Ինչպէս թէ, ձերդ Պայծառափայլու–թիւն, պատասխանեց ճարտարապետը:

— Պոնափարթը, յարեց իշխանը, պարզ շապիկի մը մէջ ծնած է: Անոր զինուոր–ները հրաշալի են: Առաջին անգամ Գեր–մանացիներուն վրայ յարձակեցաւ իսկ Գերմանացիներուն միայն ծոյլերը չջար–դեց: Քանի աշխարհը կայ, Գերմանացի–ները միշտ ալ յաղթուած ու ջարդուած պիտի մնան. իսկ իրենք՝ ոչ ոքի: Պոնա–փարթ իր ուժը անոնց վրայ փորձեց, եւ անուն հանեց:

Եւ իշխանը սկսաւ թուել այն բոլոր սխալները, որ Պոնափարթը, իր կարծի–քով, ըրաւ իր մղած պատերազմներուն, եւ մինչեւ իսկ իր քաղաքական գործե–րուն մէջ:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի, 20 Դեկտեմբեր, բազմա-ձայն հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ, եւ պիտի կատարուի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն

ԶՕՐԱՎԱՐ ՇԱՒԼ ՏԸ ԿՕԼԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օհաննէս եւ Վաղինակ Մկրեան եղբայրներն ու իրենց զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, այս Կիրակի առաւօտ, իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՍՐԲՈՒՀԻ ԱՊԱՍԵԱՆԻ

(Զէնկիլերցի)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Իգիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Վարդան Միքայէլեանէ ողբացեալ Օր. Ժանէթ Աֆարեանի մահուան առթիւ:

ՈՒՐԱՐՏՈՒԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան երիտասարդաց խումբը կը կազմակերպէ Կիրակի օր 20 Դեկտ. ժամը 15ին խմբական այցելութիւն «Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը» արուեստի ցուցահանդէսին, 107 Ռիւ տը Ռիվոլի, առաջնորդութեամբ եւ բացատրութեամբ Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտիի:

Ժամադրութիւն ցուցահանդէսին մուտքը ժամը 15ին:

Մուտք 2 Ֆր. 50:

×

Ալֆորվիլի Մշակութային Միութիւնը այցելութիւն մը կը կազմակերպէ, Կիրակի Դեկտ. 20, ժամը 15ին «Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը» ցուցահանդէսին, 107 Ռիւ տը Ռիվոլի:

Օթոքարը կը մեկնի ժամը 14,30ին Փլաս Քարնոյէն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը (Դեկտ. 19) Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 6ին, Քաֆէ տիւ Տէփարի սրահը, 52 Ռիւ տը Պուրկինիոն, Անիէռ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Դր. Ասիրլիքեան Ժաք, Պանտիկեան Վարդան 1000ական Ֆր., Պիպէրեան Արա «Փարիտէն», Կապ. Խաչի քաղաքի մասնաճիւղ, Տէր եւ Տիկին Հրաչեան Իսկուհի–Ֆէրտի 500ական, այրի Տիկին Զարդարեան, Երուանդ Տէր–Մեսրոպեան, Արմենակ Քումզույեան 200ական, Ռոպէր Քերիստէճեան 150, Վարդան Փափազեան, Սարգիս Գէորգեան, Յակոբ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Սիրանոյշ Կարապետեան, Տիկին Պետրոսեան 100ական:

(Շար.)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 17ԻՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

12–14, Ռիւ Սէն–Պազիլ

CONFERENCE - DEBAT

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան եւ շրջանի իր մասնաճիւղերուն

Յունուար 17, ժամը 14,30ին 6րդ թաղամասի Քաղապետարանին սրահը (Փլաս Սէն–Սիւլփիս):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի

Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Քէքէվեանի եւ Սուքիասեանի իրենց ամուսնոյն եւ եղբօր՝ Կարապետ Քէքէվեանի մահուան առթիւ:

Ինչպէս նաեւ ընկերուհի Հայկուհի Զէօրէկճեանի իր հարսին մահուան առթիւ եւ Դր. Արամ Շեխիկեանի իր եղբօր մահուան առթիւ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Տարեց կին մը, լաւ վճարում տնական գործերու համար, տարեց եւ առողջ մարդու մը մօտ: Բնակութիւն եւ ամէն յարմարութիւն, օդաւէտ բնակարան: Գրել կամ դիմել Ղազար Ահարոնեանի

44, Route du Puy d'Or

69 - Limonest

ՏՕՆԱԾԱՌ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Առնուվիլի հայկական վարժարանի տօնածառի հանդէսը այս Կիրակի Սալ Մունիսիփալի մէջ (մարզադաշտին դիմաց) ժամը 16էն սկսեալ:

Երգ, արտասանութիւն, զաւեշտ եւ նուէրներու բաշխում Կաղանդ պապայի կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երիտասարդ մը որ մասնաւոր մասնագիտութիւն մը չունի, գործ կը փնտռէ որեւէ ճիւղի մէջ: Դիմել Սէմէրճեան, 6, Ռիւ տէ Լիլա, Շաւիլ:

ԾՆՆԴԵԱՆ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹ

REVEILLON DE NOEL

Կազմակերպուած

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Դեկտեմբեր 24ին, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE, 17, Rue Bleue

ՃԱՇ — ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ — մասնակցութիւն՝ 30 ֆրանք

RESERVATION, 17, Rue Bleue

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ հաւաքոյթ մը անուշապուրի սեղանի շուրջ 19 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ:

Կը հրաւիրուին դպրոցի աշակերտները իրենց ծնողքներով, ինչպէս նաեւ ընկերուհիներ ու համակիրներ իրենց ընտանիքներով:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ, այս Կիրակի Դեկտ. 20) ժամը 15,30էն 22,30

0 Մուլէն Պլէօ

Ավընիւ տը Սիւլլի, Լիվրի–Կարկան:

Առնել 147 Ա. օթոքարը եւ իջնել՝ Պուլ. Շանզի:

Գեղարուեստական բաժին:

Մուտքը ազատ է

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 20, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15,30ին վարժարանին մէջ:

Quelques poèmes choisis pour composer

La légende Arménienne

Disque 33 tours

Montage poètique et réalisation EVE GRILIQUEZ

Production ROUBEN MELIK

Կ'արտասանեն

François Chaumette (sociétaire de la Comédie Française)

Jean-Jacques Aslanian — Eve Griliquez — Jean Martin

Թարգմանուած հեղինակներ՝

Եղիշէ Չարենց, Նարեկացի, Յովհ. Թումանեան, Վահան Տէրեան, Յովհ. Շիրազ, Սայաթ Նովա, Յովհ. Երզնկացի, Նահապետ Քուչակ, Վահան Թէքէեան, Դանիէլ Վարուժան, Պարոյր Սեւակ եւ ժողովրդական:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ 2750 ԷՐԵԲՈՒՆԻ

Գին 30 Ֆր.

PRIX 30 FR

Դիմել

Editions EREBOUNI, B. P. 46, Charenton(94) — Eglise Arménienne, 15 Rue Jean Goujon, Paris (8e) — Librairie H. Samuélian, 51, Rue Mr-le-Prince — Tarpinian, 269, Bd. Voltaire — Palouyan, 43, Rue Richer Paris (9e) et « Haratch »

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԶՈՐ ԿՐՆԱՔ ԸՆԵԼ ՁԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջան

Բարեկամներուն ու հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ: Կրնաք ապահովել ձեր օրացոյցը դիմելով հետեւեալ հասցէին՝

Monsieur G. HOVSEPIAN

53, Bld. des Grands-Pins, 13 - MARSEILLE (10e)

ԱՄԱՆՈՐԻ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, 31 Դեկտեմբերին, գիշերուան ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ:

Ճաշագին 50 ֆրանք անձնուն:

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ կամ երգչախումբի անդամներու մօտ ամէնէն մինչեւ 25 Դեկտեմբեր:

Հայկական նուագ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախմբերգչական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 1971ի օրացոյցը: Դիմել տեղական մասնաճիւղերու վարչութիւններուն:

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Կիրակի, Դեկտ. 20, ժամը 16ին, Քոյրերու վարժարանը, 73, Ավընիւ Անրի – Պարպիւս, Առնուվիլ, սարքուած աշակերտուհիներուն կողմէ:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Կառ տիւ Նորէն կառախումբ, իջնել՝ Վիլիէ լը Պէլ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղի խնջոյքը՝ Փետրուար 7ին ժամը 16էն մինչեւ 23 Պանեէօյի Լուի Փասթէօր սրահը:

×

Նոր Տարուան գիշերը (Դեկտ. 31) Լիոնի մէջ կազմակերպուած ցայգօնքը Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ:

×

Կապոյտ Խաչի Պօմանի մասնաճիւղի տօնածառը 10 Յունուար Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 19 DECEMBRE 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.995 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.995

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱԹՈՌԻ ՅԱՆԹԻԼԻԱՍ

Գ. ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ

Սահակ կաթողիկոսի առաջին մտածումներէն մէկն էր եղած Դպրեվանքի մը բացումը Սիսի մէջ: Այս ուղղութեամբ կոնդակ ղրկած էր իր թեմերուն: Ու 1905ի առաջին ամիսներուն արդէն իսկ երկու տասնեակ աշակերտներ հասեր էին մայրավանք:

Նախ քաղաքի ազգ. վարժարանը յաճախեցին անոնք: Աչնան բացուեցաւ վանքի դպրոցը, որու տեսչութեան կոչուեցաւ երիտասարդ արմաշական վարդապետ մը՝ Գարեգին Վրդ. Խաչատուրեան (ետքէն պատրիարք), որ Սիս հասաւ 1906 Յունուար մէկին: Մեղի ալ պիտի վիճակուէր երկուքուկէս տարի աշակերտելու Ժառանգաւորացին, որուն անունն էր Կիլիկեան Դպրանոց ի Մայրավանս Սսոյ:

Գարեգին Վրդ. Մարաշի առաջնորդական տեղապահ նշանակուած ըլլալով, 1907–1908ի տարեշրջանին Դպրանոցին տեսուչ կարգուեցաւ Ներսէս Վրդ. Դանիէլեան (Սսական վարդապետ, Մեծ Եղեռնին նահատակուած): Յաջորդ տարեշրջանին Գարեգին Վրդ. կրկին կոչուեցաւ տեսուչի պաշտօնին: 1909 Ապրիլի Կիլիկեան համատարած ջարդերուն հետեւանքով Դպրանոցը փակուեցաւ ընդմիշտ:

Պէտք եղաւ սպասել մինչեւ 1930, Դպրեվանքը վերաբանալու համար Անթիլիասի մէջ:

Մեծ Եղեռնին զոհ էին գացեր բազմաթիւ եկեղեցականներ: Ընդմիշտ փակուած էր Արմաշի Դպրեվանքը: Գոցուած էր նաեւ Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը: Զարգացած հոգեւորականներ պատրաստելու անմիջական պահանջ կար: Երուսաղէմի Ժառանգաւորացը չէր հասներ բոլորին:

Յետոյ նաեւ կարիք կար կրթական մշակներու:

Կիլիկեցի (Այնթապցի) երկու արմաշական կրօնաւորներ՝ Բաբգէն Եպս. Կիւլէսէրեան եւ Շահէ Եպս. Գասպարեան Ամերիկայէն գալով հիմը դրին Անթիլիասի Դպրեվանքին, ուրուն բացումը կատարուեցաւ 1930 Հոկտեմբեր 13ին 37 աշակերտներով: Տեսուչն էր Շահէ Եպս.:

Բաբգէն Եպս. «աքք»ութեան աստիճան կը ստանար 1831 Մարտ 26ին եւ Ապրիլ 26ին կ'օծուէր աթոռակից – կաթողիկոս: Սահակ Բ. իր յառաջացեալ տարիքին պատճառաւ ուզած էր ի կենդանութեան աթոռակից մը ունենալ:

1932 Յունուար մէկին կը սկսի հրատարակուիլ Կաթողիկոսութեան պաշտօնաթերթը՝ Հասկ՝ խմբագրութեամբ Բաբգէն աթոռակից կաթողիկոսի: Դպրեվանքը 1932 Յունիսի վերջը կուտայ իր նախախայրիքը: Մասնաւոր ուսանողներու դասարանէն շրջանաւարտ կ'ըլլան վեց երիտասարդներ, որոնք նախապէս երկրորդական վարժարան աւարտած էին արդէն:

15–16 Յունիս 1935ին Շահէ Եպս. կը ձեռնադրէ երկու աբեղաներ՝ Սիմոն Փայլեան (ետքէն Զարեհ Ա. կաթողիկոս) եւ Հայկ Փոլատեան (Դերենիկ Եպս., որ եղերական վախճան ունեցաւ Պէյրութի մէջ): Կը ձեռնադրէ նաեւ եօթը աւագ սարկաւագներ եւ տասնեակ մը կիսասարկաւագներ: Ասոնք առաջին շրջանաւարտներն էին Դպրեվանքին:

1936ի շրջանաւարտներէն կուսակրօն եկեղեցականութեան կը կոչուին ուրիշ հինգ երիտասարդներ, որոնց մէջ՝ Խորէն Ա. կաթողիկոս եւ Ղեւոնդ Արքեպս. Չէպէյեան:

Շահէ Արքեպս. միայն հինգ տարուան համար յանձնառու էր եղած Դպրեվանքը վարելու: 1935 Յուլիս 30ին կը հեռանայ Անթիլիասէն: Փարիզէն անցնելով կ'երթայ Երեւան, ուր կը վախճանի Նոյեմբեր 26ին:

Բաբգէն կաթողիկոս կը վախճանէր Անթիլիասի մէջ 1936 Յուլիս 9ին: Իրեն տեղ կաթողիկոսական ընդհ. փոխանորդ կը նշանակուէր Կիպրոսի առաջնորդ Պետրոս Արք. Սարաճեան: (Սահակ կաթողիկոս պիտի վախճանէր 1939ին, խոր ծերութեան մէջ):

Կը վերջանար Դպրեվանքի առաջին հնդամեայ շրջանը եւ կը սկսէր երկրորդը:

1935–36 շրջանի համար Դպրեվանքի տեսուչ կը կարգուի Այնթապցի Նորայր Վրդ. Պօղոսեան, միաբան Երուսաղէմի, որ երկու տարի հետեւած էր Անգլիա՝ Մըրֆիլտի եւ Քինկ'ղ քոլէճի աստուածաբանական դասերուն (ներկայիս եպիսկոպոս՝ Երուսաղէմի վանքի ձեռագիրներուն ցուցակը կը հրատարակէ):

Աշակերտներու թիւը 40էն կ'իջնէ 20ի, նիւթականի պակասի պատճառով եւ կ'որոշուի միայն հոգեւորականներ պատրաստել:

1936–1945ի շրջանին Դպրեվանքի տեսչութիւնը կը վարեն յաջորդաբար Փառէն Վրդ. Մելքոնեան (արմաշական), Շնորհք Վրդ. Գալուստեան (այժմ Պոլսոյ պատրիարք) եւ Ղեւոնդ Վրդ. Չէպէյեան:

1945էն 1956 տարիները կը կազմեն Դպրեվանքի երրորդ շրջանը՝ Դերենիկ Եպս. Փոլատեանի վերատեսչութեամբ եւ ուսումնապետութեամբ Բիւզանդ Եղիայեանի, որ 1932էն ի վեր կը վարէր ներքին տեսչութիւնը:

Այս շրջանի ձեռնադրեալներն են՝ Արտակ Արքեպս. Մանուկեան (առաջնորդ Իրանի), Հրանդ Արք. Խաչատուրեան (Ամերիկա), Սահակ Արք. Այվազեան (Յունաստան), Գարեգին Եպիսկ. Սարգիսեան (Դրան Եպիսկ.) եւ Արտաւազդ Եպիսկ. Թրթռեան (այժմ վերատեսուչ Դպրեվանքի):

Չորրորդ շրջանը Զարեհ Ա. կաթողիկոսի եօթնամեայ գահակալութեան տարիներն են (1956–1963), տեսչութեամբ Գարեգին եւ Արտաւազդ վարդապետներու:

Դպրեվանքի հինգերորդ շրջանը կը սկսի Խորէն Ա.ի գահակալութեամբ (1963 Մայիս): Տեսչութիւնը վարած են Գարեգին Եպս., Տաթեւ Ծ. Վրդ. Սարգիսեան եւ Մեսրոպ Վրդ. Աշճեան: Ներկայ 1970–71 տարեշրջանին համար դարձեալ տեսչութեան կոչուած է Հար. Ֆրանսայի նախկին առաջնորդ Արտաւազդ Եպս. Թրթռեան: 1963էն ի վեր ձեռնադրեալներուն թիւն է եղած 15 վարդապետ, տասնեակ մը քահանաներ եւ հինգ սարկաւագ:

Դպրեվանքը ցարդ ազգին ընծայած է վաթսունէ աւելի ձեռնադրեալ կուսակրօն եկեղեցականներ, որոնց մէջէն երկու կաթողիկոսներ, վեց թեմակալ եւ չորս վերատեսուչ եպիսկոպոսներ, նաեւ Կաթողիկոսարանի յարակից հաստատութեանց եւ թեմերու զանազան գործունէութեանց մէջ ծառայող վարդապետներ ու յիսունէ աւելի ամուսնացեալ քահանաներ՝ ժողովուրդի ընտանեկան, հոգեւոր ու կրթական ծառայութեան մէջ, կը գրէ Հասկ Դպրեվանքի քառասնամեակին նուիրուած թիւի խմբագրականին մէջ (Սեպտ.–Հոկտ. 1970):

Կաթողիկոսարանի պաշտօնաթերթը կը շեշտէ նաեւ, որ բացի եկեղեցականներէ, շուրջ հարիւր աշխարհական երիտասարդ մտաւորականներ՝ Դպրեվանքէն շրջանաւարտ կամ թերաւարտ՝ ազգին կը ծառայեն իբրեւ ուսուցիչ, թերթի խմբագիր, գրագէտ, դասագիրք պատրաստող, եկեղեցիներու դպրապետ, ազգային առաջնորդարաններու դիւանապետ եւ ընկերային հաստատութեանց մէջ պաշտօնեայ:

Այսպէս ուրեմն, Կիլիկեան Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքը իր քառասուն տարուան վաստակով լիուլի արդարացուցած է իր ազգօգուտ առաքելութիւնը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

20 ՄԵՌԵԱԼ,
ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱ՝ ՄՏԱՀՈԳ

Լարուած կացութիւնը, որ ստեղծուեցաւ ուտեստեղէնի եւ հագուստեղէնի գիներու բարձրացման հետեւանքով, այժմ տարածուած է ամբողջ երկրին մէջ:

Այլ խօսքով՝ Կտանսքէն, Կտինիայէն եւ Սոփոթէն ետք, ուր արիւնալի խռովութիւններ արձանագրուեցան շաբաթասկիզբին, ջղագրգիռ վիճակ մը ստեղծուած է Լեհաստանի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ: Կացութիւնը, յամենայն դէպս, բաւական լուրջ եւ մտահոգիչ հանգամանք մը ստացած պէտք է ըլլայ, քանի որ վարչապետը անհրաժեշտ նկատած է արտայայտուիլ պատկերասփիւռէն եւ յայտարարել այդ առթիւ, թէ ազգային պահակախումբը հրաման ստացած է կրակելու ցուցարարներու վրայ:

«Հարիւրաւոր անձեր վիրաւորուեցան», տասնէն քսան հոգի սպաննուեցան, խոստովանած է լեհ վարչապետը: «Ազգային պահակախումբն եւ այլ մարմինները հարկադրուած են հակազդեցութեան եւ փոխադարձութեան բոլոր օրինական միջոցները ձեռք առնել — մէջն ըլլալով զէնքի գործածութիւնը — բոլոր անոնց դէմ, որոնք բռնութիւն ի գործ կը դնեն մարդոց վրայ»:

Այս յայտարարութենէն առաջ վարչապետը ստորագրած է Նախարարներու Խորհուրդի որոշումը՝ ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնելու, որ իրականութեան մէջ, կը համապատասխանէ պատերազմական վիճակի հռչակման:

Հակառակ իշխանութիւններու պնդումին, թէ բնականոն վիճակը վերահաստատուած է Պալթեան երեք քաղաքներուն մէջ, լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն առջի օր եւս հրացանաձգութիւններ լսուած եւ ծուխեր նշմարուած են Կտինիայի եւ Սլիւփսի մէջ, Կտանսքէն 100 քիլոմեթր արեւմուտք:

Այլ քաղաքի մը մէջ, տեղական ձայնասփիւռը քառորդ ժամը անգամ մը ընդհատուեցաւ կիսելու յիշեցուցած է, թէ լուսարգել հաստատուած է ժամը 18էն մինչեւ առաւօտեան վեցը:

Սիլեզիոյ գլխաւոր կեդրոններուն մէջ բանուորները կը շարունակեն իրենց գործարաններուն մէջ փակուած մնալ, առանց աշխատելու, առ ի բողոք ապրուստի սղութեան դէմ: Միայն մէկ գործարանի մը մէջ, գործադուլի դիմած բանուորներու թիւը կը հասնի 8000ի:

Լեհաստանի Պալթեան շրջանները բոլորովին կտրուած են երկրին միւս շրջաններուն հետ: Համաձայն շուէտացի լրագրողի մը, ամէն ինչ ցոյց կուտայ եւ կը հաստատէ, որ բանակին հրասայլերը դեռ չեն կրցած կարգն ու կանոնը հաստատել երեք քաղաքներուն մէջ, ուր Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի ծանր խռովութիւններ տեղի ունեցան:

Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէի օրգանը՝ Թրիպիւնա Լուտու, միակն ըլլալով լեհ մամուլին մէջ, անդրադարձաւ առջի օրուան միջադէպերուն, շեշտելով, թէ ապահովութեան ուժերը երբեք չկրակեցին ցուցարարներուն վրայ, այնքան ատեն, որ նման միջոցառումի դիմելու անհրաժեշտութիւնը չէր զգացուեր: «Սակայն, ըստ Համայնավար օրգանին, արկածախնդիրներ եւ գրգռիչներ օգտուեցան ստեղծուած կացութենէն, որու հետեւանքով անհրաժեշտ նկատուեցաւ ուժի գործածութիւնը՝ պաշտպանելու համար հանրային ապահովութիւնը»: Պաշտօնաթերթը հարց տալէ ետք, թէ ինչո՞ւ նաւաշինարաններու գործաւորութեան մէկ մասը հարկ նկատած է դադրեցնել աշխատանքն ու փողոց իջնել, կ'ընդունի, թէ «դժուար հարցեր» կան, որոնք լուծումի կը կարօտին նաւաշինարաններու մէջ:

Յամենայն դէպս օրգանը կը խոստովանի, թէ ապրուստի գիներու բարձրացումը առիթ տուած է «գրգռիչներուն» չարժում մը ստեղծել:

Վերջին լուրերու համաձայն, մայրաքաղաքին մէջ եւս ժողովուրդը ջղագրգռուած է:

Միւս կողմէ կը տեղեկացուէր, որ ռումբ մը պայթած է Վարշաւայի խորհրդային դեսպանատան բակին մէջ: Վնասները միայն նիւթական են:

«Բանուորական Ուժ»ի (ընկերվարական) կեդրոնը պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը կը ճշդէ, թէ զօրավիգ կը կանգնի լեհ բանուորներուն, կիներուն եւ այրերուն, որոնք իրենց քաջութիւնը ցոյց տուին Կտանսքի եւ այլ քաղաքներու մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՕՏ 200.000 ՀՈԳԻ տողանցք մը բրած է առջի օր Մատրիտի մէջ, խանդավառ ցոյցերով ի նպաստ Ֆրանքոյի: Այս ժողովրդական արտայայտութիւնը, ցոյց կուտայ թէ Ֆրանքօ տէրը կը մնայ երկրին: 1946էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Քասթիլլօն պատշգամ ելած է, իր կողքին էր իր յաջորդը՝ իշխան Խուան Կարլոս: Կը թուի թէ այս ցոյցէն ետք, Ֆրանքօ կրնայ «ներողամիտ» ըլլալ Պասք ամբաստանեալներուն հանդէպ առանց վարկաբեկուելու: Վճիռներուն կը սպասուի ժամէ ժամ: Պորտոյի մէջ Պասքերու ի նպաստ եղած ցոյց մը խառնակութիւններ ստեղծած է եւ ձերբակալութիւններ եղած են ձախապաշտ շարքերուն մէջ: Վիրաւորներ ալ կան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը Թապալթ մեկնեցաւ: Ֆրանքօ-մարոք յարաբերութիւնները, վերջին հինգ տարիներուն, «խանգարուած» էին:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախարարին կարծիքով՝ 1971ը խօսակցութեան տարի մը պիտի ըլլայ Իսրայէլացիներու եւ Արաբներու միջեւ: Եգիպտոսի նախագահը՝ Էլ Սատաթ դիտել տուաւ, թէ իրենք կողմնակից են խաղաղութեան, սակայն չեն կրնար հանդուրժել, որ արաբ հողերը գրաւուած մնան:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը վերջ տուաւ պաշարման վիճակին, զոր Անգլիոյ Թագուհին հռչակած էր ելեկտրականութեան գործադուլին առթիւ:

ՀԱԼԻԷ ՍԵԼԱՍԻԷ պատերազմական վիճակ հռչակեց Էրիթրէի գաւառին մէջ, Կարմիր ծովու վրայ: Այս որոշումը հետեւանք է օտար կառավարութեանց օժանդակութիւնը վայելող աւազակներու թափանցման:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ծխականտարութիւնները իրենց երգե – րով — Հայկական նոթագրութիւնը — Տարականներու դասաւորումը — բառեր եւ խօսքեր ջարդուփշուր — բազմաձայնութիւնը — Եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագները — Քառորդ թոնը — Պատարագիչի եւ սարկաւագի բաժինները — Անվաւեր հրատարակութիւններ — Մենք եւ օտար հեղինակութիւններ — Անկումը

—o—

6. ԵԿՄԱԼԵԱՆԻ ՁԱՅՆԱԳՐԱԾ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Պատարագներու երաժշտութեան վերլուծման սկսելէ առաջ պարզել անհրաժեշտ է հետեւեալ պարագան:

Հիմնական սխալ է ըսել՝ Եկմալեանի պատարագ *եւ կամ* Կոմիտասի պատարագ:

Ոչ մին եւ ոչ ալ միւսը անձնական յղացումներ չեն: Պատարագի եղանակները սեփականութիւնն են Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ. աւանդութեանց չարունակութիւնն են. անյիշելի ժամանակներէ ի վեր յղացուած երգեր են Հայրապետներու, գլխաւորներու կողմէ, որոնք անանուն մնացած են ինչպէս ժողովրդական երգերու հեղինակները:

Վերոյիշեալ երաժիշտները այդ մեղեդիները նախ գրի առած են, զանոնք կոկած եւ ձեւ մը տուած անոնց, ինչպէս կը տաշեն խակ ադամանդ մը, եւ ապա դաշնաւորած են զանոնք:

Յղացում եւ դաշնաւորում տարբեր բաներ են, եւ ինչքան ալ ճարտար եւ հանճարեղ ըլլայ դաշնաւորում մը, կարելի չէ եւ ոչ ալ ներելի հեղինակի իրաւունքը ստանալ այդ կտորին, բան մը զոր պիտի մերժէին նոյնինքն մեր յիշած երաժիշտները:

Այլապէս՝ ներկայ շրջանին առնուազն յիսուն երաժիշտներ կրնային զանազան դաշնաւորումով ներկայացնել պատարագի երգերը, տրամաբանօրէն բոլորն ալ ընդունելի, եւ պիտի ունենայինք բազմաթիւ անուններով որակուած պատարագ – ներ:

Դաշնաւորում կը նշանակէ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող *երգ մը գրի առնել, զայն օժտել զանազան մասերով, եւ կամ գործիական ընկերակցութիւն մը տալ անոր:*

Հեղինակութիւնը ուղղակի յղացումն է *երգի մը:*

Վիրաւորական Թող չնկատուի երբ անդրադառնանք որ հասարակութեան կարեւոր մէկ մասը լիովին տեղեակ չէ այս մանրամասնութիւններուն, որմէ կը ծագի չփոթութիւնը եւ կամ սխալ որդեգրումը:

Տարբեր բան է երբ հեղինակ մը տա – կաւին գոյութիւն չունեցող եղանակներով պատարագ մը կը յօրինէ երբ անձնական յղացում:

Ներկայ պարագային պէտք է ըսել պատարագի երգեցողութիւն ըստ Եկմալեանի *կամ* ըստ Կոմիտասի *ձայնագրութեան եւ դաշնաւորման, եւ ոչ թէ Եկմալեանի կամ Կոմիտասի: Յաջորդ սերունդներ պիտի կարծէին թէ աւելի առաջ պատարագի երգերը գոյութիւն չունէին:*

Այս բացատրութիւնը տալէ յետոյ լաւագոյն է յապաւելու համար գործածել նաեւ *մասնիկը, ըսելու համար Եկմալեան կամ Կոմիտասեան պատարագ:*

Մեր եկեղեցական երգերու նկարագիրը կը նախընտրէ ձայնագրութիւնը առանց տրոհակներու, ինչպէս այս բառը ընդ – գրկած է Կոմիտաս, իր ձայնագրութիւնը նուազ կաշկանդումի ենթարկելու մտօք:

Ինչպէս ուրիշ առթիւ նշեցինք, Եկմալեանի ձայնագրութեան մէջ կարգ մը մեղեդիներու նոթագրութեան պարագային երբեք չեն յարգուած երաժշտական տողադարձի կանոնները, որոնց մասին պիտի անդրադառնանք:

Այստեղ զոնէ պիտի փափաքէինք որ վանկաբանութեան (փրօզոտի) տարրական օրէնքները յարգուած ըլլային, որպէսզի տպագրուած եւ յանձնարարուած գործ մը զերծ ըլլար կարգ մը անհան – դուրժելի սխալներէ, զոր օրինակ յաճախակի կրկնուած Տէրվո···ղորմեա, Ենարբ···բաբան, *եւ կամ* Պատարագօրի··· նութեան, *եւ այսպէս՝* Ովսաննաի··· բարձունս, *եւ կամ* Այլ փրկեաի··· չարէ, *վերջապէս նմանօրինակ* կոտրուած *բառերու:*

Եկմալեան կրնար այս տարրական անպատեհութիւնները սրբագրելէ յետոյ յաւերժական դարձնել իր գործը, որ տպագրուած եւ վաւերական նկատուած կա – րեւոր աշխատութիւն մը կը նկատուի:

Բայց, ինչպէս ըսինք, եթէ միայն բառերու վրայ սահմանափակուէին այս անպատեհութիւնները, չարիքը այնքան ալ զգալի պիտի չըլլար որքան տարօրինակ է երբ կը տարածուի ամբողջական նախադասութեանց վրայ, ուր գրական իմաստը կը զոհուի անյարմար երաժշտութեան մը կաշկանդումով:

Քննենք Հոգի Աստուծոյ *հատուածը, ինչպէս ըրինք ուրիշ առիթով տարբեր երգերու մասին:*

Երգուած պահուն երբ կանգ կ'առնուի հոն ուր անյարմար է, գրական իմաստը կը փոխուի եւ կ'ըլլայ երաժշտականօրէն՝ հետեւեալը.

Հոգի Աստուծոյ (*կանգ*)
Որ փառակցի ես գլխորհուրդ իջեալ
(*կանգ*)
Ի յերկնից, կատարես ի ձեռս մեր.

Իջեալ ի յերկնից *բառերը կարելի չէ անջատել երաժշտական անիմաստ բեկանումով: Քիչ յետոյ՝*
Աղաչեմք զքեզ՝ հանգո (*կանգ*)
Ձեռգիս մեր նրնջե (*կանգ*)
ցե՜ (*կանգ*) — լոց (*վերջ*):

Օրինակներ անհաշուելի են. հատ մը եւս.
Եւ արիւն փրկ··· չական, *կամ՝* Սուրբ Տէր··· զօրութեանց: (*ոչ թէ Սուրբ Տէր, այլ՝ Տէր զօրութեանց պէտք է երգուի*):

Եկմալեան գրի առեր է այս բոլորը այնպէս՝ ինչպէս լսեր է երգողներէ: Փափաքելի էր պահ մը ամփոփուիլ եւ տրամաբանական դետնի վրայ մշակել այս բոլորը:

Ուրիշ հատուածի մը մէջ մանրամաս – նեցինք այս զանցառութեանց հետեւանքները, որոնցմէ մին է անհասկնալի դառնալու դժբախտ պարագան: Եւ այսպէս՝ անհաշուելի են նման տարօրինակութիւններ, եւ եթէ մասնաւորապէս կը ծանրանանք այս նիւթի վրայ, պատճառն այն է որ կենսական սխալներ են ասոնք, գրական իմաստը կ'աղճատուի երաժշտու – թեամբ, կ'ըլլայ անիմաստ կամ տարօ – րինակ:

Նշենք օրինակ մը եւս, այս անգամ զարմանալի.

Առաջի քո Տէր, որդի Աստուծոյ (*կանգ*)
Որ փառակցի քո գլխորհուրդ իջեալ
(*կանգ*)
Ի յերկնից, կատարես ի ձեռս մեր (*կանգ*)

Յայտնի չէ թէ Առաջի քո Տէրը *ինչո՞ւ կապուած է* որդի Աստուծոյին:

Մեր ժողովրդական երգերուն մէջ ծանօթ նմոյշ մը կայ որ է «Լռեց ամպերը» *երգին անունը այսպէս յաւերժացեր է···:*

Եթէ ընթերցողը բան մը կը հասկնայ, երախտապարտ կ'ըլլայինք բացատրու – թիւնը գիտնալով:

Նմանօրինակ այլանդակութիւն մըն է «Ամէն Հայր Սուրբ» *ասացուածքը (որ նոյնն է բոլոր պատարագներուն մէջ, Կոմիտասեան թէ Չիլինկիրեան, եւայլն):*

Ամէնը *անջատ բառ մըն է, որ* Հայր Սուրբին *պէտք չէ կապուի ոչ խօսքով ոչ ալ երգով:*

Մեկնաբանութեան սխալ մըն է նաեւ հետեւեալը.

Օրհնեալ է Աստուած՝ Քրիստոս պատարագեալ (*կանգ*):

Առաջին երկու բառերը անջատ իմաստ ունին: Բուն երգը կը սկսի Քրիստոս պատարագեալ բաշխի ի միջի մերում:

Այս անյաջող չաղկապումները խոցելի վէրքերն են մեր հոգեւոր երաժշտու – թեան, երբ կը տպագրուին յաւերժական դառնալու համար չեն կրնար դժգոհու – թեան առիթ տալու վտանգէն խուսափիլ քանի որ անմեղ սրբագրութիւններով կրնան իմաստալից դառնալ:

Փակագիծի մէջ պարտինք նշել թէ մեր կողմէ պատրաստուած երգարանին մէջ զանազան մասեր սրբագրուած են: Այս մասին եթէ ոմանց կողմէ դիտել տրուած է թէ հարազատ ձայնագրութենէն հեռա – ցած ենք, բացատրութիւնը տրուած կը նկատենք:

Եկմալեան, հետեւելով եւրոպական ձայնագրութեան պարտաւորիչ տրոհակ – ներու (մըզիւռ) դրութեան, այս կաղապարներուն մէջ ամփոփած կամ բանտարկած է մեղեդիական դիծը:

Ուրիշ կերպ թերեւս չէր կրնար ըլլալ. սակայն այս պարագային լաւագոյն էր դիմել անկանոն չափաբերութեան, որովհետեւ մեր երգերը յօրինուած չէին անպայման երեք, չորս կամ երկու պայմանադրական չափաբերութեան հնազանդելու համար:

Ինչ կը վերաբերի ձայնաշարերու նկարագրին առընչութեան, կարգ մը անցքերու մէջ անհրաժեշտ կիսաձայնի ջնջումն է:

Այսպէս՝ Ամէն եւ ընդ հոգւոյդ քում *կտորը որ մեր շարականներու դասաւորման մէջ ներկայացուցած ենք իբր առաջին եղանակաւորում՝* Ա2, *անհրաժեշտ է որ ունենար իր կիսաձայնը, այսինքն՝ ֆա մաժէօռ ձայնաշարին երկրորդ նոթը սոլ, պէտք է ըլլայ՝ սոլ տիէզ:*

Ուրիշ երաժիշտներ եւս նոյն ջնջումը կատարած են, ինչ որ մեղեդիին կազմաւորութեան տեսակէտով սխալ է:

Այս բոլորը նշելէ յետոյ՝ անդրադառ – նանք որ Եկմալեանի ձայնագրած պա – տարագը 80 *տարուան հնութիւն ունի:*

Երգեցողութիւնը ընդհ. կերպով հաճելի եւ ախորժալուր է:

Ձայնագրութեան մէջ առ հասարակ քիչ մը ձանձրանալի եւ երկար են մեղեդի – ներն ու սրբասացութիւնները եւ մանաւանդ ծեքծեքուն եւ աւելորդ զարդա – րանքներով, ինչ որ բաւական յապաւումներով կ'երգուի ներկայիս:

Եկմալեան պատարագը իր ատենին գտած է մեծ ընդունելութիւն, սակայն բնական է որ դար մը ետք անշուշտ չեն կրնար ամբողջութեամբ ընդունելի ըլլալ ձայնագրութեան այս սկզբունքները:

Եթէ սոյն նկատողութիւնները ըրինք, պատճառն այն է որ կը փափաքէինք անթերի գործի մը առջեւ գտնուիլ:

Եւ քանի որ մեր ակնարկած մեղեդի – ները անձնական յղացումներ չեն, բան մը որ Թոյլատրելի չէր փոխել, այլ աւան – դական եւ հանրային սեփականութիւն դարձած մեղեդիներ, երբեք պատճառ չկայ, որ անոնք ձայնագրուին տարբեր ձեւերով ալ, ինչ որ տեղի կ'ունենայ արդէն:

Յաջորդիւ՝ դաշնաւորման մասին:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Շար. – 6)

Նոր Տարուան Առթիւ

ՅԱՌԱՋ

ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆՇԱՆԱԾ
ԵՐԵՔ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

—o—

— Միմիայն ձեզի համար պիտի վարձեմ սենեկապանուհի մը, որուն ընտրութիւնը դուք անձամբ պիտի կատարէք, պայմանաւ որ դաշնակից չընէք ձեզի:

Այս կացութեան մէջ, որով Մատլէն անձնապահ մը կ'ունենար հաւանական անախորժութեանց դէմ աւելի վստահ՝ տիկին Սէվէռ համոզումով ուղեց որոշել ու անյապաղ եզրակացնել հարցը:

— Կը տեսնե՞ս, զաւակս, կոմսը ամէն ինչ կը նախատեսէ, անոր հետ վախնալու որեւէ պատճառ պիտի չունենաս··· արդէն այն դղեակին մէջ, ուր պիտի ապրիք, շրջապատուած պիտի ըլլաք բազմաթիւ սպասաւորներէ ու եթէ դուք խսկական նշանածներ ըլլայիք, ես պիտի խղճահայի ձեր վրայ, զի երբեք առիթ պիտի չգտնէք ձեր սրտի ընտրեալին հետ գլուխ գլխի մնալու:

Տիկին Սէվէռ աչքերը գոցեց մինչ շրթները յուզումով ու ներշնչումով կ'արտասանէին վերջին բառերը:

Մատլէն եւ Ռաուլ փոխանակեցին ակնարկ մը փոխանակեցին, որ զանոնք դուրս փոխադարձ վստահութեան մէջ ու իրենց խնդուքը զսպելու համար ճիգ մը ըրին:

Եղած առաջարկը որքան օտարոտի էր, այլ սակայն նուազ անպատշաճ: Մատլէն իր էութեան մէջ փոփոխութիւն մը կը զգար ու դիմագծական ուժին հետզհետէ նուազիլը: Կոմս Ռաուլ տը Պրիսիփէր յարգալիր վայելչութեամբ, ասպետական կերպարանքով պարկեշտ ու ազնիւ երիտասարդի մը տպաւորութիւնը կը թողուր: Մանաւանդ հետզհետէ ա՛լ աւելի թեթեւ կը զգար իր պայուսակը 9 Փրանք 60 սանթիմ ճղճիմ գումարով: Եթէ այս անսպասելի առիթը փախցնէր, իրեն կը մնար դուրսը դիշերել, ուր անկասկած ա՛լ աւելի մեծ վտանգ կը սպառնար իրեն քան կոմս տը Պրիսիփէրի նշանածը ըլլալու հանգամանքը: Մատլէն այս խորհրդածութիւններէն ետք, վերջին հարցում մըն ալ ըրաւ, որուն ապաւինեցաւ հո – գիին բոլոր ազնուականութեամբ եւ իր բոլոր արժանաւորութեամբ:

— Պարոն, կրնա՞ք ձեր պատւոյն վրայ երդնուլ թէ ասիկա ոեւէ մէկը պիտի չվտանգէ ու բարոյապէս կամ նիւթապէս ոեւէ անձի վնասելու պատճառ պիտի չըլլայ:

Կոմսը պատասխանելէ առաջ խոնարհեցուց աչքերը, ու պահ մը ինքն իր մէջ ամփոփուեցաւ: Ո՛չ··· ինքն իր հոգւոյն եւ խղճին խորը քննելով կը հաստատէր թէ՝ այն ինչ որ կ'ուզէր ըլլալ ոեւէ անձ չէր վտանգեր. ո՛չ իր բարեկամուհին, որ յանկարծ իրեն երեւցաւ բոլորովին օտար, ոչ իր պաշտպանը, վասնզի եթէ Ռաուլ կը ջանար ապահովել իր ժառանգութիւնը, ասիկա չէր զրկեր ուրիշ ոեւէ մէկը, քանի որ մօրեղբայրը իրմէ զատ ժառանգորդ չունէր: Կրնար զլանալ որեւէ միութեան կամ բարենպատակ հաստատու – թեան, որոնց հաւանաբար կտակէր մօրեղբայրը, ժառանգութենէ զրկելով իր քեռորդին, բայց ուղղակի մէկուն չէր վնասեր: Ուստի Ռաուլ ուղղուեցաւ, գեղեցիկ ու բարձր ճակատը դէպի վեր նետած՝ պայծառ աչքերը յստակ անկեղծութեամբ լի՝ ձեռքերը եղականօրէն դէպի երիտասարդուհին երկարելով հանդիսաւոր կերպով յայտարարեց.

— Օրիորդ, պատւոյս վրայ կ'երդ – նում:

— Ուրեմն··· ուրեմն··· պարոն··· յարեց Մատլէն յողնարեկ ու յուսահատ չարժուձեւով, ձեր տրամադրութեան տակ եմ:

Ռաուլ նետուեցաւ դէպի օրիորդը եւ ձեռքերը երկարած՝

— Շնորհակալ եմ, օրիորդ, անհունս շնորհակալ: Դուք այս հաւանութեամբ ամենամեծ ծառայութիւնը մատուցիք ինծի: Ազա՞տ էք:

Գիտէր թէ պատասխանը հաստատա – կան պիտի ըլլար:

— Աւա՛ղ, այո՛, պատասխանեց Մատլէն:

Այս աւաղը չթողելով որ խօրանայ, կոմսը աւելցուց.

— Ուրեմն երախտապարտ պիտի ըլլամ, եթէ վայրկեանապէս ընկերանաք ինծի: Պէտք է անմիջապէս մեկնիլ մեր ծրագիրը պատրաստելու համար···

Դէպի տնօրէնուհին դառնալով, արտայայտեց երախտագիտական զգացումները, անոր ափին մէջ սահեցնելով դրամատոմսեր պարունակող ծրար պահարան մը:

Մէկ քանի վայրկեան ետք Թուրխատական ինքնաշարժը կը սլանար Մալզէրպի ծառուղիէն դէպի Մոնսօ Թաղամասը, տանելով գեղեցիկ կոմս Պրիսիփէրի քով նստած, ուշադիր Մատլէն Լամիրալը:

—o—

4.

Ապրիլեան անձրեւոտ առաւօտ մըն էր. դաշտերէն արագօրէն կը սահէր Թուրխատական երկար ու հանդստաւէտ ինքնաշարժը, դրոշմուած Պրիսիփէրներու զինանշանով:

ԼԻՒՏՈՎԻԿ ՏԱՌՆԷԼ

(5 – Շար.)

ԱՐՏԵՄ ՄԻԿՈՅԵԱՆ

Դեկտեմբեր 11ի թիւով հաղորդած էինք թէ Մոսկուայի մէջ, Դեկտեմբեր 9ին, ծանր եւ երկարատեւ հիւանդութենէ ետք, 65 տարեկան հասակին, մեռած է Արտեմ Միկոյեան, «հայրը» խորհրդային Միկ օդանաւերուն:

«Սով. Հայաստան»ի Դեկտեմբեր 10ի թիւին մէջ հրատարակուած է պաշտօնական մահագրը, որմէ կը քաղենք գիտնականին կենսագրական սեղմ գիծերը:

Աւաղուկ հայերէնով մը, որուն, դժբախտաբար, մենաշնորհը կը պահէ «Սովետ. Հայաստան», այլ թերթերու կարգին, կը յիշատակուի թէ Արտեմ Միկոյեան եղած է «Խոշորագոյն աւիակոնս–տրուկտոր, ՍՍՀՄ Գերագոյն Սովետի դեպուտատ, կոմունիստ, սոցիալիստական աշխատանքի կրկնակի հերոս, Լենինեան ու պետական մրցանակներ դափնեկիր, ինժեներատեխնիկական ծառայութեան գեներալ – գնդապետ եւ ակադեմիկոս»:

Ար. Միկոյեան ծնած է 1905 Օգոստոս 5ին, Ալավերդիի շրջանի Սանահին գիւղը: 1923ին «Փարգործուռի» դպրոցը աւարտելէ ետք կ'աշխատի Դոնի Ռոստովի եւ Մոսկուայի «Դինամօ» գործարաններու մէջ: Զինուորական ծառայութենէն ետք կը մտնէ ռազմա–օդային «ինժեներական ակադեմիան», որ աւարտելէ ետք կ'աշխատի օդանաւի գործարանի մը մէջ:

1940ին Ար. Միկոյեան «նշանակուել է ինքնաթիռաշինութեան փորձարարա – կոնստրուկտորական բիւրոյի գլխաւոր կոնստրուկտոր: Այդ աշխատանքում լրիւ ծաւալուեց ականաւոր կոնստրուկտորի նրա տաղանդը»: Երեք տասնամեակներու ընթացքին անոր ղեկավարութեան տակ ստեղծուած են քանի մը տեսակ ռմբակոծիչներ — Միկ3 օդանաւէն մինչեւ գերձայնային օդանաւը:

«Նոր լուծումներ գտնելու անսպառ եռանդը, ինժեներական հիանալի ինտուիցիան, տեխնիկական բարդ պրոբլեմները լուծելիս ստեղծագործական մեծ համարձակութիւնը Ա. Միկոյեանի մէջ զուգորդւում էին կազմակերպչական փայլուն ընդունակութիւնների եւ բարոյական բարձր յատկութիւնների հետ»:

«1950 թուականից ՍՍՀՄ Գերագոյն Սովետի դեպուտատ էր»:

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻԽԱՆՈՎ

Ծանր եւ երկարատեւ հիւանդութենէ ետք, ինչպէս հաղորդած էինք նոյնպէս, Մոսկուայի մէջ մեռած է Ակադ. Աբրահամ Ալիխանեան, 67 տարեկանին: Գիտնականը մեռած է Դեկտեմբեր 8ին:

Աշխարհահռչակ գիտնականը, որ հիմնադիրներէն մին եղած է միջուկային բնագիտութեան, Խորհ. Միութեան մէջ, գիտութեան նուիրուած է 1927ին, երբ տակաւին Լենինկրատի Բազմարուեստից վարժարանի ուսանող էր: Անոր առաջին աշխատութիւնները նուիրուած են ռենտգենեան ճառագայթներու բնագիտութեան: 1932էն մինչեւ կեանքին վերջին օրերը գիտնականը իր բոլոր ուժերը նուիրեց միջուկային բնագիտութեան եւ տարրային մասնիկներու բնագիտութեան զարգացման: Նախապատերազմեան տարիներուն Խորհ. Միութեան մէջ շատ քիչեր կը հետաքրքրուէին այս հարցերով: «Սով. Հայաստան» այս ուղղութեամբ կը ճշդէ, դատապարտելի հայերէնո (?), թէ Ալիխանեան «Նախապատերազմեան տարիներին Սովետ. Միութիւնում այդ գիտութեան փոքրաթիւ էնտուզիաստներից մէկն էր», եւ չողարձակութեան եւ միջուկներու չողարձակ ճառագայթումի ասպարէզին մէջ կատարեց այնպիսի աշխատանքներ, որոնք այլեւս դասական են դարձած:

Համաշխարհային պատերազմի տարիներուն, Աբրահամ Ալիխանեան իր եղբօր հետ կը կազմակերպէ գիտական արշաւախումբ մը Արագածի վրայ՝ տիեզերական ճառագայթները հետազօտելու նպատակով: Այդ արշաւախումբը յետագային դարձաւ «Երեւանի ֆիզիկայի ինստիտուտի ստեղծման բազան», այսինքն, մեսրոպեան հայերէնով, Երեւանի բնագիտութեան հիմնարկութեան ստեղծման հիմը: Նոյն տարիներուն ան գործօն մասնակցութիւն ցոյց տուաւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հիմնումին համար, որուն անդամ մնաց ան մինչեւ իր մահը: Արագածի բարձրադիր կայանին մէջ տիեզերական ճառագայթներու հետազօտման շնորհիւ այդ ճառագայթներուն հեղեղին մէջ յայտնաբերուեցան արագ փրոթոններ: Այս յայտնագործութիւնը աշխարհահռչակ արժէք ներկայացուց:

Ակադ. Ալիխանեան իր գիտական եւ կազմակերպչական տաղանդով մեծապէս նպաստեց տարրային մասնիկներու ժամանակակից բնագիտութեան զարգացման, Հայաստանի մէջ:

Խորհ. Միութեան մէջ մեծ ծաւալ ընդացած միջուկային հետազօտութիւնները մեծ բան կը պարտին երկու գիտնականներու՝ Ի. Կուրչատովի եւ Ալիխանեանի:

Հայ գիտնականին ղեկավարութեան տակ է, որ 1949ին ստեղծուեցաւ Խորհ. Միութեան առաջին հետազօտական միջուկային ինքնամուղը՝ ծանր ջուրի կիրարկումով:

Ալիխանեան Խորհ. Միութեան ամէնէն մեծ հիմնարկութիւններէն՝ ամբողջ աշխարհի մէջ շատ ծանօթ դարձած տեսական եւ փորձնական բնագիտութեան հիմնարկութեան, հիմնադիրն է, եւ երկար տարիներ եղած է այդ հաստատութեան տնօրէնը, «ինստիտուտի դիրեկտորը», ինչպէս կը գրէ «Սով. Հայաստան»:

Ակադ. Ալիխանեան շատ մեծ աշխատանք կատարած է բարձր ելեկտրուժի (էներգիաների) բնագիտութեան բնագաւառին մէջ: Անոր ղեկավարութեամբ է, որ Մոսկուայի մէջ կառուցուեցաւ փրոթոններու արտադրուցիչ մը եօթը միլիառ վոլթ ելեկտրուժով մը: Այդ արտադրուցիչը օրինակ ծառայեց աշխարհի ամէնէն մեծ, 70 միլիոն վոլթ ելեկտրուժով բանող արտադրուցիչին շինութեան համար, Սերպուխով քաղաքին մօտ: Նախագիծը մշակուեցաւ հայ գիտնականին գործօն մասնակցութեամբ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կեդր. Կոմիտէն, ընկերակցութեամբ պետական երեսփոխան ընկ. Մովսէս ընկեր Մովսէս Տէր–Գալուստեանի, յատուկ ժամադրութեամբ, Դեկտեմբեր 9ին, պաշտօնական այցելութիւն մը տուած է Ուրուկուէի դեսպանին՝ Բոտոլֆօ Քոմաս Ամարոյի: Այցելութեան նպատակն է եղած շնորհակալութիւն յայտնել դեսպանին, եւ, իր միջոցով, Ուրուկուէի Հանրապետութեան նախագահին, կառավարութեան եւ ժողովուրդին, այն որոշումին համար, որով Ուրուկուէի Խորհրդարանը երկրի Արտաքին նախարարութեան կը յանձնարարէր զօրավիգ կանգնիլ Հայկական Դատին եւ Սեւրի Դաշնագրի իրագործման, ու, յարմարագոյն առիթով ու եղանակով զայն տանիլ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին: Տեսակցութեան ներկայ գտնուած են, բացի դեսպանէն, իր խորհրդականը, հիւպատոսը եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Կարնոյ Հայրենակցական Միութիւնը տօնած է Սանասարեան գիշերօթիկ երկրորդական վարժարանի հիմնադրութեան 90ամեակը: Իր գոյութեան 35 տարիներու ընթացքին, մինչեւ 1915, Կարնոյ Սանասարեան վարժարանը անգնահատելի դեր կատարած է Արեւմտ. Հայաստանի կրթական, մշակութային եւ գաղափարական մարզերուն մէջ: 1921ին Սանասարեան կը փոխադրուի Սեբաստիա, իսկ Կարնոյ Սանասարեանի շէնքին մէջ կը բացուի նոր Սանասարեանը, որուն տնօրէն կը նշանակուի Ռոստոմ: Առեն մը ուսուցչական պաշտօն կը վարէ նաեւ Ս. Վրացեան:

ԳԱՀԻՐԷԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, Նոյեմբեր 29ին, տեղի ունեցած է հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարի յառաջամարտիկներէն, հայրենասէր կաթողիկոս Ներսէս Աշտարակեցիի ծննդեան 200ամեակի ոգեկոչումը: Պատարագած եւ քարոզած է Ներսէս Ծ. Վրդ. Բաքալեան:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ Հոկտեմբեր 23ին, 86 տարեկանին, մեռած է Արամ Տապաղեան, Վասպուրականի մնացորդացին վերջին ներկայացուցիչներէն: Ազգային ոգիով տոգորուած եւ հին յիշողութիւններով ծանրաբեռնուած, Արամ Տապաղեան մօտէն կը հետաքրքրուէր հանրային կեանքով եւ կ'աշխատակցէր թերթերուն յօդուածներ գրելով հայրենի կենցաղի եւ բարքերու, ինչպէս նաեւ առօրեայ հրատապ հարցերու մասին: Կ'աշխատակցէր Արմենիայի, իսկ անցեալին աշխատակցած է նաեւ Յառաջին:

ԹԷՀՐԱՆԻ «Արարատ» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 25 եւ 26ին, տեղի ունեցած են հայ պատանիներու օրուան 6րդ տրեղարձի շքեղ հանդիսութիւնները, նուիրուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան 80ամեակին: Հանդիսութեանց ներկայ գտնուած է խուներամ բազմութիւն մը: Բացառաբար պատանիներէ կազմուած երգչախումբն ու պարախումբը, ինչպէս նաեւ թատերախումբը, երկու օրուան ընթացքին ներկայացուցած է խնամուած յայտագիր մը, արտասանութիւններու եւ մեներգներու կողքին: Հանդիսութեանց բացումը կատարած է ընկ. Ժ. Ղարիպեան, որ թուելէ ետք պատանեկան միութիւններու կարեւոր աշխատանքը նոր սերունդի ազգային նկարագրի կերտման մէջ, շեշտած է կարեւորութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը նմանօրինակ համախմբումներու: Ապա յաջորդաբար խօսք առած են ընկերներ Ն. Էլսայեան եւ Ռ. Մաթէոսեան, իսկ փակման խօսքը արտասանած է Թեմին առաջնորդը: Նարմաք–Վահիդէի Թաղամասերու հոծ Հայութեան համար, հայ պատանիներու օրը տօնուած է «Նայիրի» ազգային վարժարանին մէջ, Նոյեմբեր 30ին: Շրջանի պատանիները իրենց օրը նուիրած են Սեւրի Յիսնամեակին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ամսոյս 7ին Մարսէյլի Օթէլ Նորմանտիի մէջ տեղի ունեցաւ Վերապատուելի Հէլվաճեանի հիմնած հայ մանուկներու ճամբարի 25ամեակը:

Նախարար Պր. Ժօզէֆ Քոմիթի բարեհաճած էր իր նախագահութեամբ պատուել սոյն հանդիսութիւնը: Իրեն կ'ընկերանային Պր. Ժան–Քլօտ Պուէօն եւ Սփորի ու Երիտասարդութեան նահանգային տնօրէնը: Ներկայ էին նաեւ Վարդանեան Եպիսկ. շրջապատուած իր քահանաներով, պաշտօնական անձնաւորութիւններ եւ 14 հայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

Վեր. Հէլվաճեանի պատմական բացատրականէն ետք յարգելի Նախարարը, որ յայտնապէս մեր պատմութեան քաջ տեղեակ է, ի մէջ այլոց ըսաւ.— «Հայերը լաւ Ֆրանսացիներ ըլլալով հանդերձ, բնական է որ չմոռնան իրենց ծագումը, քանի որ դրախտը իրենց երկրին մէջ էր ու Նոյի տապանը իրենց Արարատին վրայ իջաւ»: Յետոյ հրաւիրեց երիտասարդական միութիւններու ներկայացուցիչները որ հարցումներ ուղղեն եւ որոնց ամէնքին պատասխանեց հաճոյակատարութեամբ եւ լայնօրէն:

Հաւաքոյթը վերջացաւ զովացուցիչներով, զուարթ մթնոլորտի մը մէջ:

Օ. Յ. Հ.

«ՅԱՌԱՋ»» ԹԵՐԹՕՆԸ (65)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Որդին չէր հակաճառեր, սակայն յայտնի էր որ ան իր հօրը պէս համոզումները փոխելու երբեք մտադիր չէր: Անտրէյ իշխանը կը լսէր առանց ընդդիմախօսելու, եւ իր մտքին մէջ կը զարմանար թէ ի՞նչպէս այս ծերուկը այսքան տարիներ անընդհատ գիւղը ապրելով կրնար այսպիսի մանրամասն տեղեկութիւններ ունենալ Եւրոպայի վերջին տարիներու պատերազմական եւ քաղաքական դէպքերուն եւ պարագաներուն վրայ, եւ ան ալ այդպէս սուր կերպով:

— Դուն կը խորհիս թէ ես ծեր եմ եւ պարագաներուն իսկութիւնը չե՞մ ըմբռներ, եզրակացուց ան: Ես գիշերները չեմ քնանար: Հը՛, այդ քու երեւելի զօրավարդ ո՞ւրտեղ ցոյց տուեր է իր հնարքները:

— Այդ շատ երկար կ'ըլլար, պատասխանեց որդին:

— Դէ՛, ինչո՞ւ կեցեր ես, գնա քու Պոնափարթիդ քով, Օր. Պուրիէն ահա ձեր սարկահօլի կայսեր երկրպագու մըն ալ, գոչեց ան գեղեցիկ առոգանութեամբ մը:

— Դուք գիտէք, իշխան, որ ես Պոնափարթեան չեմ:

— «Տիէօ սէ քան ռըվիէնտրա»ն սկսաւ երգել իշխանը հեղնական թոնով, եւ խնդալով ճաշասրահէն դուրս ելաւ:

Փոքրիկ իշխանուհին, վէճի ժամանակ, լռութեամբ եւ երկիւղով համակուած, մէյ մը Մարիա իշխանուհիին եւ մէյ մըն ալ կեսրայրին կը նայէր: Երբ սեղանէն ելան, բռնեց տալոջ ձեռքը եւ միւս սենեակը առաջնորդելով զայն, ըսաւ.

— Ի՛նչ խելացի մարդ է ձեր հայրը, գուցէ եւ հէնց այդ պատճառով կը վախնամ:

— Ո՛հ, ան այնքան բարի է, պատասխանեց Մարիա իշխանուհին:

ԻԲ.

Անտրէյ իշխանը, միւս օրը երեկոյին կը մեկնէր: Ծեր իշխանը, ըստ իր սովորութեան, ճաշէն ետքը քաշուեցաւ իր սենեակը: Փոքրիկ իշխանուհին տալոջը քովն էր: Անտրէյ իշխանը, առանց ուսադիրներու, ճանապարհորդական վերարկուով իր ծառաներուն հետ իրերը կարգի կը դնէր: Անձամբ քննելով կառքը եւ զետեղուած իրերը, հրամայեց լծել: Սենեակը մնացին միայն այն իրերը, որ Անտրէյ իշխանը միշտ իր հետ կ'առնէր, արկղիկ մը, մեծկակ արծաթեայ ջրաման մը, երկու հատ տաճկական ատրճանակներ եւ սուր մը: Այս բոլոր ճանապարհորդական իրերը Անտրէյ իշխան մեծ խնամքով կը պահէր, բոլորն ալ նոր էին, մաքուր, մահուտեայ շապիկներու եւ երիզներու մէջ կապուած:

Մեկնման եւ կեանքի փոփոխման վայրկեանները, իրենց ըրածն ու թողածը քննադատելու ընդունակ մարդոց վրայ լրջութիւն կը բերեն: Այդ վայրկեաններուն մէջ սովորաբար անցեալը կը վերստուգեն եւ ապագային համար ծրագիրներ կը պատրաստեն: Անտրէյ իշխանին դէմքը չափազանց մտածկոտ եւ հեզ արտայայտութիւն մը ունէր: Ձեռքերը ետին կապած, սենեակին մէկ անկիւնէն միւսը կը պտըտէր՝ առջին նայելով, գլուխը կ'երերցնէր: Պատերազմի՞ն սարսափը, թէ կնոջմէն անջատումը կը վշտացնէր զինքը. գուցէ թէ՛ առաջինը եւ թէ վերջինը: Բայց, ըստ երեւոյթին, չուզելով որ զինք այդ վիճակին մէջ տեսնեն, նախադաւիթէն ոտքի ձայներ լսելով, շտապով ձեռքերը թող տուաւ եւ սեղանին քով կեցաւ, իբրեւ թէ արկղիկը կը կապէ եւ իր սովորական հանդարտ ու անթափանցելի արտայայտութիւնը առաւ: Եկողը Մարիա իշխանուհին էր:

— Ինձ ըսին որ հրամայեր ես կառքը լծել, ըսաւ ան հեւալով... Չափազանց կ'ուզէի ձեզ հետ առանձին խօսիլ: Աստուած գիտէ թէ որքան ժամանակի համար կը բաժնուինք: Կը նեղուի՞ք ներկայութենէս: Դուն չափազանց փոխուած կ'երեւիս Անտրիւշա:

«Անտրիւշա» բառը արտասանելով ժպտեցաւ ան: Երեւի իրեն համար տարօրինակ էր մտածած, թէ այդ խիստ եւ գեղեցիկ երիտասարդը նոյն Անտրիւշան էր, նիհար, չարաճճի տղան, իր մանկութեան ընկերը:

— Իսկ ո՞ւր է Լիզը, հարցուց ան ժպտաշուրթն:

— Ան այնպէս յոգնած էր, որ սենեակիս բազմոցին վրայ տունը տարաւ, եւ ապա նստաւ եղբօրը դիմացը գտնուող բազմոցին վրայ: Ան կատարեալ երախայ է, այնքան սիրելի, այնքան զուարթ: Ես շատ սիրեցի զայն:

Անտրէյ իշխան լուռ էր. բայց իշխանուհին անոր դէմքին վրայ նշմարեց հեգնական եւ արհամարհական արտայայտութիւն մը:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի, 20 Դեկտեմբեր, բազմա–ձայն հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ, եւ պիտի կատարուի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն

ԶՕՐԱՎԱՐ ՇԱՐԼ ՏԸ ԿՕԼԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ։

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՆՈՒԷՐ

ՓԻՒԺԷԼԷՆ, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Կիրակոսեան հետեւեալ նուէրները կ'ընեն իրենց ամուսնութեան 50ամեակին առթիւ.

100 ֆր. Կապոյտ Խաչին, 100 ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 100 ֆր. Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին, 100 ֆր. Այնճարի «Յառաջ» վարժարանին, 50 ֆր. «Հայաստան»ի (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ի։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 17ԻՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

12–14, Ռիւ Սէն–Պազիլ

CONFERENCE - DEBAT

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տիկին Մարիամ Ակոնայեան 50 ֆր. կը նուիրէ Հայ Մշակոյթի Տան Տիրուհի Միսաքեանի մահուան 6րդ տարեդարձին ի յիշատակ (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ԾՆՈՒՆԴԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Համախարբերդցիական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները իր ճաշին, Ծնունդի առթիւ, Հինգշաբթի 24 Դեկտ. իրիկուան ժամը 9ին Օթէլ Նասիոնալ տը Սայոնս (Արտէշ), Վալանսէն երեք քիլոմեթր։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան եւ շրջանի իր մասնաճիւղերուն

Յունուար 17, ժամը 14,30ին 6րդ թաղամասի Քաղաքապետարանին սրահը (Փլաս Սէն–Սիւլփիս)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Ցանձնախումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Արամ Շէխիկեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն իր եղբօր Շմաւոն Շէխիկեանի մահուան առթիւ։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Ցանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Վարուժան Անտոնեան, Տէր եւ Տիկին Արզարեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան, Եդուարդ Շէհրեան, Պօղոս Ներսէսեան 50ական ֆր., Յակոբ Յովսէփեան 20, Բարսեղ Մերտինեան 15, Տիկին Գասպարեան 10։

Սէն Լուի Թաղականութենէն, ողբացեալ Կարապետ Քէքչիւեանի մահուան առթիւ. Պոլ. Օտտոյի Կապոյտ Խաչ 50, Տէր եւ Տիկին Արմաղանեան 10, Ղազարոս Կիւլեան 20, Գէորգ Յովսէփեան 30, Հայկ Սարգիսեան 20, Գրիգոր Փիլիկեան, Մարի Ելքովանեան, Մարի Փիլիկեան 10ական ֆրանք։ Սէն – Մարկրիթի Թաղականութենէն, ողբացեալ Օրիորդ Ժանէթ Աֆարեանի մահուան առթիւ. Արտաշէս Պօղոյեան 20, Վարդան Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Արմաղանեան, Տիկին Վ. Զաքարեան 10ական, Տիկին Ֆիլոր Տօնապետեան 30 ֆրանք։

ԾՆՈՒՆԴԻ ՃԱՇԿՈՅԹ

REVEILLON DE NOEL

կազմակերպուած

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Դեկտեմբեր 24ին, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE, 17, Rue Bleue

ՃԱՇ — ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ — մասնակցութիւն՝ 30 ֆրանք

RESERVATION, 17, Rue Bleue

Disques Vogue

Եթէ կը փափաքիք ամբողջացնել ձեր հաւաքածոն

ՎՕԿ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ կը ներկայացնէ վերջին նորութիւնը եւ ամբողջական ցանկը ցարդ հրապարակուած երգապնակներու, հեղինակութեամբ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

1 — TRIO (նուանուագ) սրինգ, քլարինէթ և դաշնակ

2 — TRIO (նուանուագ) երկու սրինգի եւ տաւիղի համար

N° 526 (20103) — «ՀԱՅ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԵՐ»

Գարուն Երեւան, Եայլի, Թաթարական պար, Օրօր, Ալագեազ, Նազ պար, Ազրպէյճան, Պիլիպի, Գերիներու երգ, Կաքաւիկ, Եարօ ճան, Քանաքեռ, Ղայթարմա, Քիզ ամ, Լէզկինքա

N° 527 (20136) «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

Հայրենիք, Էրզրում, Զով գիշեր, Կայնել ես, Տարօն, Արի Սէյրան, Լալա եարս, Ետ–առաջ, Պանդուխտի երգ, Շօղի, Մարալէ, Վարդավառ

ԵՐԳԱՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

20157 (Յոյլք Հայաստանի — 199 (Հայաստան) — 20167 (Պտոյտ Հայաստանի մէջ
20172 (Հայկական երեկոյթ) — 20181 (Վիպական Հայաստան) — 182 Կովկաս
20176 (Սէնֆոնիք նուագի գործեր) — 714 (Երգիչներու շարք)
442 (Եկմալեան պատարագ) — 451 (Կոմիտասեան պատարագ)
20169 եւ20175 (Գանձարան Հայ Եկեղ. երաժշտութեան, Տօնական օրերու)
001 (Լիզ Սարեանի տասը երգերը) — 409 (Թաւիսթ Գարեգին)։

Ստանալու համար դիմել Ա. Պարթեւեանի 14, Rue Petit, Paris (19e) — 208.99.22

Առաքում contre remboursement — Գին 30 Ֆրք.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Սէյահի եղբայրներ, Վէլչեան եւ Ալէմեան ընտանիքներ 1000 ֆր, Ոմն, Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան տօներու առթիւ 1000, Յ. Քիաթիպեան 500, Պ. Թորոսեան (Պուր–լա–Ռէն) ողբ. Տիկին Մաքրուհի Թորոսեանի մահուան առթիւ 500, Յակոբ Աչճեան, Մոնմորանսիի ծերանոցին 300, Տարօն Մոստիչեան, ողբ. Օր. Իսզպաշեանի մահուան առթիւ 250, Տիկին Նեվրիկ եւ Օր. Ժաքլին Գաբրիէլեան իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Համբարձում Գաբրիէլեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ 100, Կարապետ Ագպիգեան (Վիլֆրանշ–սիւր–Շէր) տարեվերջի տօներու առթիւ, իր ողբ. ծնողաց յիշատակին 100, Տիկին Արաքսի Սեդրակեան, Իսքէնտէրեան եւ Հալվաճեան ընտանիքներու ննջեցեալներուն յիշատակին 50, Տիկին Արաքսի Տէր–Ներսէսեան եւ Օր. Սիրարփի Տէր–Ներսէսեան, եւ Տիկիններ Ճէվահիրճեան, ողբ. Տիկին Եւգինէ Էսայեանի մահուան առթիւ 50ական, Լորիս Անտրէասեան 30, Տիկին Արմենուհի Լոյոս (Անտիյի) 20, Պալապանեան (Վէզին–Շալէթ) 10 ֆրանք։

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 20, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 15,30ին վարժարանին մէջ։

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Կիրակի, Դեկտ. 20, ժամը 16ին, Քոյրերու վարժարանը, 73, Ավընիւ Անրի – Պարպիւս, Առնուվիլ, սարքուած աշակերտուհիներուն կողմէ։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Կառ տիւ Նոռէն կառախումբ, իջնել՝ Վիլիէ լը Պէլ։

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ, այս Կիրակի Դեկտ. 20) ժամը 15,30էն 22,30

0 Մուլէն Պլէօ

Ավընիւ տը Սիւլլի, Լիվրի–Կարկան։

Առնել 147 Ա օթոքարը եւ իջնել՝ Պուլ. Շանզի։

Գեղարուեստական բաժին։

Մուտքը ազատ է

LE CLUB DES JEUNES DE L'UGAB

organise des

COURS DE CIVILISATIONS ARMENIENNES

TOUS LES LUNDIS DE 19 H. 30 A 20 H. 45

COURS DE LANGUE ARMENIENNE

TOUS LES LUNDIS DE 20 H. 45 A 22 H. — 1ère Année

TOUS LES LUNDI DE 20 H. 45 A 22 H. — 2ème Année

JEUNES ARMENIENS JOIGNEZ-VOUS A CEUX QUI VONT SUIVRE CES COURS (gratuits) DONNÉS PAR DEUX JEUNES DIPLOMÉS COMPÉTENTS C'EST DANS UNE AMBIANCE AMICALE QUE SE DÉROULENT CES EXPOSÉS COURTS ET ATTRAYANTS, AGRÉABLES A SUIVRE

Club des Jeunes de l'U.G.A.B., 11, Square Alboni, Paris 16e Mo Passy, 870-03-18

ԱՄԱՆՈՐԻ ՃԱՇԿՈՅԹ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, 31 Դեկտեմբերին, գիշերուան ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ։

Ճաշագին 50 ֆրանք անձըլուխ։

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ կամ երգչախումբի անդամներու մօտ ամէնէն մինչեւ 25 Դեկտեմբեր։

Հայկական նուագ։

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ հաւաքոյթ մը անուշապուրի սեղանի շուրջ 19 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ։

Կը հրաւիրուին դպրոցի աշակերտները իրենց ծնողքներով, ինչպէս նաեւ ընկերուհիներ ու համակիրներ իրենց ընտանիքներով։

ՏՕՆԱԾԱՌ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Առնուվիլի հայկական վարժարանի տօնածառի հանդէսը այս Կիրակի Սալ Մունիսիփալի մէջ (մարզադաշտին դիմաց) ժամը 16էն սկսեալ։

Երգ, արտասանութիւն, զաւեշտ եւ նուէրներու բաշխում Կաղանդ պապայի կողմէ։

Մուտքը ազատ է։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջան

Բարեկամներուն ու հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ։

Կրնաք ապահովել ձեր օրացոյցը դիմելով հետեւեալ հասցէին՝

Monsieur G. HOVSEPIAN

53, Bld. des Grands-Pins, 13 - MARSEILLE (10e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը (Դեկտ. 19) Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 6ին, Քաֆէ տիւ Տէփարի սրահը, 52 Ռիւ տը Պուրկինիոն, Անիէռ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
20
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
20 DECEMBRE
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11.996 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNEE — N° 11.996

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԾԻԾԱՂԵԼԻ ՉԸԼԼԱԼ

Դատապարտելի երեւոյթ մը, օրէ օր աւելի արմատ կը ձգէ մեր արդէն տխուր իրականութեան մէջ, վերածուելով տգեղ սովորութեան մը :

Կը բաւէ որ բանաստեղծ մը կամ գրագէտ մը մեռնի, որպէսզի հրապարակ իջնէ ողբացեալին յիշատակը յարգողներու փաղանգ մը, որ իւրայատուկ ըմբռնում մը ունի յիշատակ յարգելու :

Մեռնողը կը դառնայ այլեւս պարզ պատրուակ մը, որ առիթ կուտայ խօսելու իրենց մասին, մինչեւ իսկ մեռնողը խօսեցնել տալով իրենց վաստակին մասին:

Այս սիւնակին մէջ, անգամ մը արդէն արծարծած ենք այս հարցը «Մեռելները կը խօսին» խորագրին տակ: Բայց անշուշտ յաւակնութիւնը չունէինք թէ մարդիկ մէկ օրէն միւսը կրնան ինքնագիտակցութեան գալ: Ընդհակառակն, քանի մահերը կը բազմանան, նոյնքան ալ մեր մամուլի էջերը կը վխտան ինքնագովաբանական գրութիւններով, միշտ ողբացեալ մը ոգեկոչելու նուիրակա՛ն պատրուակին տակ :

Ցաւը նաեւ ընդհանուր է եւ մենաշնորհը չէ ո՛չ Սփիւռքի, ոչ ալ Հայաստանի: Երեւանէն Պէյրութ, Պէյրութէն Փարիզ, Փարիզէն Ամերիկաները, ախտաբանական դարձած երեւոյթը կը ծաւալի:

Պարզ է որ գրողէն առաջ եւ գրողէն աւելի, միշտ թերթի մը պատասխանատու խմբագիրն է մեղադրելի, նման գրութիւններ տպելով եւ «երես տալով» մարդոց, որ հիւանդագին կերպով պէտք է իրենց մասին խօսին կամ խօսեցնեն:

Այս երեւոյթին վերջին զոհերն են — յիշելու համար միայն մէկ քանին — Սեմա, Գուրգէն Մահարի եւ Բ. Թօփալեան:

Առաջինին քոյրն է, որ եղբօրը յիշատակը յարգելու լաւագո՛յն ձեւը գտեր է, հրատարակելով իր տափակ ոտանաւորները: Երկրորդին յարգելի այրին է, որ աւելի յարգելի պիտի մնար, եթէ ինք ալ գրական ասպարէզ չնետուէր, եւ իր գրական փորձերուն մասին, չբերէր մանաւա՛նդ, տարաբախտ Մահարիին, գնահատանքի վկայութիւնները: Ու երրորդը, մեզի աւելի մօտիկ՝ սիրելի Բիւզանդը: Հաւանաբար Բիւզանդը այնքան չէ խօսած իր բովանդակ կեանքի ընթացքին, որքան «կը խօսի» մեռնելէն ի վեր: Արդարեւ բացառիկ տաղանդ եւ վառ երեւակայութիւն պէտք է ունենալ խօսեցնել տալու համար մէկը, որու բերնէն երկու խօսք առնելու համար, գերմարդկային ճիգ պէտք է թափուէր: Ու այսպէս, Բիւզանդին գրչեղբայրները (... եւ քոյրերը) կ'իջնեն հրապարակ: Մէկը՝ Բիւզանդին նուիրած յօդուածին կը կցէ նկար մը ուր կան երեք հոգի բայց... չկայ Բիւզանդը: Միւսը կը խօսի ոչ թէ «Անդաստան»ի մասին, այլ այդ պարբերաթերթին բերած իր աշխատակցութեան մասին — թատերգութիւն մը, որու համար երկար մուրալէ ետք, կրցեր է «լաւ է» մը պոկել Բիւզանդին բերնէն, ինչ որ կը նշանակէ եղե՛ր «որ շատ հաւնած է, որովհետեւ Թօփալեան դժուարահաճ էր»...: Ու այսպէս կարելի է շարքը երկարել: Մենք ալ մօտ 14 տարի է ինչե՛ր չենք լսեր մեր ողբացեալ խմբագրապետին «բերնէն»: «Շ.ն ինծի բսաւ որ գրիչդ շատ լաւ է, գրէ՛», «Շաւարշը շատ կը գնահատէր իմ գրութիւններս եւ չէր կրճատեր» եւայլն:

Եւ որովհետեւ անդենականէն ոչ մէկը կրնայ հերքում ղրկել, բոլորը հանգիստ են, ինքնագոհ, վասնզի գիտակցութիւնը չունին թէ հարկ է ծիծաղելի չըլլալ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

Լեհաստան կը շարունակէ միշտ լարուած մթնոլորտի մը մէջ ապրիլ, թէեւ իշխանութիւնները յաջողեցան, շաբաթավերջին զսպել խլրտումներն ու առաջքն առնել տարածման:

Հինգշաբթի օր բուռն շարժում մը նըշմարուեցաւ այս անգամ Օտեր գետի ափին գտնուող մեծ քաղաքի մը մէջ, որ կը կոչուի Շեսին (նախկին Շթեթին): Խլրտումը շատ խիստ բնոյթ ստացաւ, քանի որ բանակի հրասայլերը ցուցարարներուն վրայ խուժեցին: Նման յարձակումի մը ընթացքին էր, որ մայր մը իր զաւկին հետ ջախջախուեցաւ հրասայլին երկաթեայ շղթաներուն տակ: Ապահովութեան ուժերը, որոնց միացած էր նաեւ բանակը տեղ-տեղ, շատ բիրտ միջոցներու դիմեցին Շեսինի, Կտանսքի, Սլուփքի եւ հիւսիսային Լեհաստանի այլ քաղաքներուն մէջ, ուր ցոյցերն ու գործադուլերը կը շարունակուէին:

Շուէտացի լրագրողներու վկայութեամբ, քաղաքներուն մէջ դիրք գրաւած են ամէն 50 մեթրի վրայ հրասայլեր եւ զրահապատ կառքեր: Ոստիկանութիւնն ու ազգային պահակախումբի ուժերը արտասուաբեր ռումբերու տեղատարափ կը տեղացնեն ցուցարարներու վրայ, կը մտրակեն անխնայ այր, կին թէ երախայ:

Այս բիրտ միջոցներու գործադրութեամբ, շաբաթավերջին գրեթէ վերջ գտած էին խլրտումները: Այսուհանդերձ, ջղագրգիռ վիճակը կը շարունակուի: Երկրին զանազան գործարաններուն մէջ գործադուլի դէպքեր կ'արձանագրուին, իսկ Վարշաւայի մէջ ապահովութեան մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած են:

Խռովութիւններու ընթացքին նկատուեցաւ, թէ ժողովուրդը միշտ կը խուժէր իր շրջանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնատեղիները եւ մամուլի շէնքերը՝ զանոնք հրկիզելով:

Մոսկուայէն հասած լուրերը կը հաստատեն Կրեմլինի վարիչներու մտահոգութիւնը, քանի որ միջակօրեար ժողովուրդին եւ, յատկապէս, բանուոր դասակարգին ունեցած դժգոհութեան արտայայտութիւնն է, որ ցայտուն կը դառնայ: Ժողովուրդ մը, որ դժգոհ է «ընկերվարական տնտեսութեան» արդիւնքէն: Այս է պատճառը, որ խորհ. մամուլը միայն տասը տող յատկացուց լեհ գործակալութեան հաղորդումին, իսկ լեհ վարչապետին յայտարարութիւնը, լեհ պատկերասփիւռէն, Թաս զայն հեռասփռեց ֆրանսերէնով, անշուշտ, օտար երկիրներու համար:

Լեհաստանի դէպքերը դժգոհութեան ալիք ստեղծեցին արեւմտեան երկիրներու Համայնավար կուսակցութեան շարքերուն մէջ: Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութեան կոմիտէն պաշտօնական հաղորդագրութեամբ « իր ցաւը » յայտնեց արձանագրուած դէպքերուն համար, մինչ կուսակցութեան մօտ թերթ մը դատապարտեց «ժողովրդավարութեան պակաս» Լեհաստանի մէջ:

Անգլիոյ Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ Մորնինկ Սթար, հրաւէր ուղղեց լեհ վարիչներուն փութով քննել աշխատաւորներուն օրինական պահանջները եւ «ամէն ինչ ընել դարման գտնելու համար ցաւերուն»:

Փարիզի մէջ փոքր ցոյց մը տեղի ունեցաւ լեհ բանուորներուն ի նպաստ:

Լեհաստանի խորհրդային ուժերը հրաման ստացած են կազմ ու պատրաստ գտնուելու:

ՀԱՅԿԱՐԱՄ ՈՒԹՄԱԶԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Հայաստանի մէջ մեռած է, անակնկալ կերպով, Հայկարամ Ութմազեան, որ տարիներէ ի վեր նախագահն էր Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի մամուլի պետական Կոմիտէին: Ողբացեալը անդամ էր նաեւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին:

Կառավարութեան որոշումով կազմուած է թաղմանական յանձնախումբ մը, իսկ Դեկտեմբեր 17ին ողբացեալին դագաղը զետեղուած է Ֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ, ուրկէ ետք, նոյն օրը, կատարուած է անոր յուղարկաւորութիւնն ու թաղումը, քաղաքի պանթէոնին մէջ:

Հայկարամ Ութմազեան ծանօթ է Ֆրանսահայ գաղութին, բազմիցս այցելած ըլլալով Փարիզ եւ գաւառը, վերջին անգամ՝ յատուկ առաքելութեամբ հայ բանաստեղծութեան ֆրանսերէն ժողովածուի հրատարակութեան աշխատանքներու առընչութեամբ:

Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐԸ

Ս. ՂԱԶԱՐ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՆ

Ս. ՂԱԶԱՐԷՆ պաշտօնապէս կը հաղորդեն մեզի թէ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան որոշումով Նոյեմբեր 26ին, Հայր Արսէն Ղազիկեանի աճիւնները, Փատովայի Մխիթարեաններու գամբարանէն (ուր կը հանգչին շատ մը այլ վաստակաւոր Մխիթարեաններ), փոխադրուած են Ս. Ղազար, մեծանուն հայագէտին հարիւրամեակին առթիւ:

×

«Յառաջ» ի մօտոյ թիւ մը պիտի նուիրէ Հայր Արսէն Ղազիկեանի յիշատակին, անոր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ:

ՄԱՐԴ ՄԸ

Ահաւասիկ հեռաւոր աշխարհներէն
վերադարձող մարդն է այս:
Տարահալած իր գոյութիւնն երէկուան
Ունի ճնշող ծանրութիւնը դարերու.
Պայքարներու իր ծիրանին կ'երկարի
Անապատէն անկարեկիր մինչեւ ծովերն
այրեցեալ:

Այսօր ահա կը ժպտի երջանկութեան
իր երկրին,
Բայց աչքերուն մէջ ճանդակեալ՝ կը յիշէ
Սպիտակ շեղջն ոսկորներու
Հորիզոնի գիծին վրայ՝ ապստամբ
Սուրերու պէս տակաւին անապատի
կողն ի վեր:

Ան՝ ձեռքերով արիւնոտ
Անցաւ ձորերն յորձանքներով ամեհի՝
Հրատոչոր ծարաւով,
Ձեռքերն այդպէս — տատասկներով
բոցավառ:
Երկինքներէն ամպածըրար աղերսեց յոյսն
իր պապակին:
Եւ սակայն, տարածութեան ու քառաթեւ
միջոցին մէջ
Արձագանգն իր քայլերուն
Կորսուեցաւ անսուաղ:

Ու քառասուն տարիներու միջոցէն,
Դաշտերէն այդ անեզրական աւազին
Արեւակէզ բոցերը մինչ
մտածման մէջ կը տիրեն, —
Իր ջրդեղեալ հոգիին մէջ կրեց ան
Խորունկ յոյզերը մարդոց,
Անկարելի քաջութեամբ
Կրեց ցաւը երջանկութեան մը գալիք:

Ահաւասիկ մարդն, — ամբողջ կրակներէն
մաքրուած:
Հոգեկան նոր կորովին, իմաստութեան
ուժերով —
Բազուկներով անձնահանջ
Սպառազէն՝
Կոփելու կեանքն իր վաղուան:

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը վեց ժամ նիստ գումարած է առջի օր: Աւոր հետեւանքներէն մէկը եղած է բողոք մը զոր սպանական կառավարութիւնը ներկայացուցած է Ֆրանսայի, այն ձեւին համար որով Ֆրանսա (մամուլ, պատկերասփիւռ) արտայայտուած է Պուրկոսի դատավարութեան մասին: Զուիցերիա եւ Իտալիա որոշած են չսփռել պատկերասփիւռէն Ծննդեան պատարագը, որ այս տարի կը տրուի Ավիլայէն: Կրնայ ըլլալ որ Ֆրանսա ալ նոյն դիրքը բռնէ: Գալով Պուրկոսի դատավճիռին, կը կարծուի որ Երկուշաբթի օր յայտնի կ'ըլլայ:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ կազուգի մը կրակ առած է: 24 մեռեալ եւ 10 վիրաւոր կայ:

ԱԼԺԷՐԻ մէջ բուռն լուրջ բախումներ տեղի ունեցած են արաբականացման կողմնակից ուսանողներու եւ ոստիկանական ուժերու միջեւ: Ձերբակալութիւններ ալ կատարուած են:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ սպաննուած է, երկու անծանօթներու կողմէ, բանակի սպայ մը, որ կը պատկանէր գաղտնի սպասարկութեանց: Սպանութեանց եւ առեւանգումի դէպքեր արձանագրուած են վերջին շաբաթներուն: Բոլոր պարագաներուն ալ՝ գաղտնի սպասարկութեանց պատկանողներ են, որոնք կը հսկէին պաղեստինեան շարժումին վրայ: Պաղեստինի Ազատագրական Ճակատի կեդրոնը ոչ մէկ պատասխանատուութիւն կը ստանձնէ այս դէպքերուն համար, շեշտելով, թէ դուրսէն ղրկուած անպատասխանատու գործակալներ գրգռութիւններ սերմանելով կը փորձեն բախում մը ստեղծել «Յորդանանի նման», Լիբանանցիներուն եւ Պաղեստինցիներուն միջեւ:

ՇՈՒՄԱՆ արդիւնաբեր խօսակցութիւններ ունեցած է Ռապաթի մէջ: Բաւական զրոյցներ շրջած են նաեւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին եւ Զօր. Ուֆքիրի հանդիպման մը մասին, բայց կը ճշդուի թէ Շուման հիւրասրահէն դուրս կ'ելլէր երբ ներս մտած է Ուֆքիր, զոր ֆրանսական իշխանութիւնները դատապարտած են ի բացակայութեան, Պեն Պարքայի խնդրին առթիւ:

ԺՈՐԺ ՊԻՏՕ Պորտոյի մէջ երկարօրէն պարզած է իր շարժումին (Արդարութեան եւ Ազատութեան համար) ծրագիրը: Խօսած է գլխաւորաբար երեք հարցերու շուրջ՝ ընդդիմութիւնը, շրջաններու վերածում եւ երիտասարդութիւն: Պիտոխստօրէն քննադատած է Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը: Շեշտած է թէ երիտասարդութիւնը զոհն է մեր հրաժարումներուն: Իր եզրակացութեան մէջ, Ազատագրութեան Կոմիտէի նախկին նախագահը ըսած է. «Միշտ ե՛ս ինքս մնացած եմ: Քաղաքական բանտարկեալ եղած եմ 3 երկրի մէջ, որոնց պետական ղեկավարները անցեալին բարեկամներս եղած էին: Ամէն բան պէտք է վտանգել հաւատարիմ մնալու համար պատիւին եւ տըրուած խօսքին»:

ԴԷՊՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ

Ն. ԵՈՐԿԱ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼՔԸ

(Մահուան 30ամեակին առթիւ)

Պատկառելի վաստակին մէջ, զոր Նիքոլայէ Եորկա ժառանգ թողուց իր յաջորդներուն եւ որ բազմաթիւ մարզեր կ'ընդգրկէ եւ առաջին հերթին պատմական ուսումնասիրութեանց լայնատարած կալուածը, Արեւելքն ալ ունի իր ուշագրաւ տեղը: Երկու հազարի մօտեցող իր երկերուն եւ տասնեակ հազարի հասնող իր յօդուածներուն մէջ քիչ չեն արդարեւ երկասիրութիւնները, զորս ան նուիրեց Արեւելքին, երկասիրութիւններ, որոնց շնորհիւ ան կը ներկայանայ իբրեւ Արեւելքի ալ պատմիչը, հեղինակութիւն մը հանդիսանալով յաճախ Արեւելքի հետ կապուած բազմաթիւ մարզերու մէջ, ինչպէս պիտի հանդիսանար մարդկութեան պատմութեան նուիրած իր համադրական երկերով, ինչպէս նաեւ ռումէն ժողովուրդի պատմութեան այլազան երեւոյթները շօշափող իր բազմաթիւ մենագրութիւններով եւ, վերջապէս, այդ պատմութեան բովանդակ ծիրը ընդգրկող իր վիթխարի ուսումնասիրութեամբ, զոր պիտի աւարտէր իր եղերական մահէն քիչ առաջ:

Միջին դարն ու Խաչակիրները եղան անդրանիկ մարզը պատմաբան Եորկայի հետազօտութիւններուն, որոնք զինք պիտի նուիրագործէին տակաւ միջազգային պատմագիտութեան մէջ: Երկերու յաջորդական շարքերուն մէջ ան ատաղձ տուաւ յետագայ պրպտումներու, ինքն իսկ ուշագրաւ եզրակացութիւններ ներկայացնելով պատմութեան:

Խաչակիրները Եորկայի առջեւ բացին բիւզանդական աշխարհը, նախ անոնց հետ ունեցած անմիջական կապին համար, եւ նաեւ այն դերին համար, զոր Բիւզանդիոն ունեցած էր Մերձաւոր Արեւելքի ժողովուրդներու ճակատագրին մէջ: Բազմաթիւ գործերու մէջ ան ցոյց տուաւ, թէ յանձին Բիւզանդիոնի ուրոյն ժողովուրդ մը չէր, որ կը ներկայանար պատմութեան թատերաբեմին վրայ, այլ առաւելապէս պետութիւն մը, որ կ'անդրադառնար բազմաթիւ երկիրներու եւ այլազան ժողովուրդներու կեանքին: Եորկա մէկն եղաւ անոնցմէ, որոնք ուրոյն գիտութեան վերածեցին բիւզանդագիտութիւնը, եւ իր նախաձեռնութեամբ էր, որ 1923ին Պուքրէշի մէջ գումարուեցաւ Բիւզանդագէտներու միջազգային առաջին համագումարը, եւ այդ առթիւ մարմին առաւ Բիւզանդագէտներու միջազգային ընկերութիւնը, ինչպէս որ քիչ ետք, Պուքրէշի մէջ իր մշտական նախագահութեան տակ պիտի ստեղծուէր բիւզանդական ուսմանց կաճառ մը:

Բիւզանդիոնէն օսմանեան կայսրութիւնը քայլ մըն էր միայն: Ֆաթիհ Մեհմէտ Բ.ի ստեղծած կայսրութիւնը Վոսփորի ափերուն վրայ՝ Եորկա տեսակ մը շարունակութիւնը կը նկատէր Բիւզանդիոնի, ինչպէս պիտի պարզէր յետագային ու շադրաւ աշխատութեամբ — Բիւզանդիոն Բիւզանդիոնէն ետք (1935): Աւելին, Եորկա պիտի հանդիսանար Տիմիթրիէ Քանթեմիրէն, Մուրաճա տ'Օհսոնէն եւ Համմերէն ետք, չորրորդ օտարականը, որ պիտի շարադրէր օսմանեան կայսրութեան ծաւալուն պատմութիւնը գերմաներէն գրուած հինգ հատորներու մէջ, որոնք լոյս տեսան 1908ին, 1910ին եւ 1913ին:

Դեռ խօսքը չենք ըներ բազմաթիւ տասնեակ իր աշխատութիւններուն, որոնք օսմանեան կայսրութիւնը եւս կը շօշափեն մօտէն, ինչպէս նաեւ մեծ թիւով այն աղբիւրներուն, զորս մատչելի դարձուց Թուրք պատմութիւնը հետազօտողներուն, առաջին հերթին իրենց Թուրքերուն:

Դարաւոր կապերը, զորս օսմանեան կայսրութիւնը ստեղծեր եւ պահպաներ էր հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի ժողովուրդներուն հետ՝ չէին կրնար այս շրջանը եւս հեռու պահել օսմանեան կայսրութեան պատմագրին հետաքրքրութենէն: Ասկէ զատ՝ շրջան մըն էր այս, որ ոչ միայն շահեկան մէկ դաշտն էր Եւրոպայի պատմութեան, այլ նաեւ բացառիկ կարեւորութիւն կը ներկայացնէր ռումէն պատմութեան հետ իր ունեցած սերտ կապերուն համար ալ:

Մշտական շահագրգռութիւնը, որ Նիքոլայէ Եորկա ունեցաւ դէպի Մերձաւոր Արեւելքն ու անոր պատմութիւնը, զայն դրդեցին մօտէն զննելու այն յարաբերութիւնները, որոնք գոյութիւն ունեցեր էին Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ, եւ այս առթիւ դրադելու նաեւ եւրոպացի ճանապարհորդներով, որոնք Արեւելքը հետազօտեր էին: Իր մտահոգութեանց այս մարզը առիթ ծառայեց Եորկայի՝ Արեւելքի հանդէպ Ֆրանսական հետաքրքրութիւնը աւելի եւս նիւթ դարձնելու պրպըտումներու, զորս պիտի տար ինչպէս ուրոյն երկերու մէջ, նոյնպէս այն դասախօսութեանց ընթացքին, զորս ամէն տարի Սորպոնի բեմէն ընելու կ'երթար:

Ինչ որ բացառապէս կը շահագրգռէ սակայն հայ ընթերցողը՝ այն պարագան է, որ Արեւելքի մասին իր հետազօտութիւնները եւ, մանաւանդ, ուշադրութիւնը, որուն առարկայ դարձուց խաչակիրները՝ Եորկան մղեցին իր զննութենէն չվրիպեցնել նաեւ այն փոքր երկիրը, որ խաչակիրներու միջոցին կը շնչէր Միջերկրականի ափերուն վրայ: Այդ երկիրը Հայկական Կիլիկիան էր, որուն Եորկա հանդիպեր էր խաչակիրներու ծագումն ու ընթացքը պրպտած ատեն եւ որ յանկանծ պատմաբանին դէմ կը ցցուէր ոչ միայն իր բացառիկ կենսունակութեամբ եւ իր ստեղծագործական ճիգերով, այլ եւ իր խաղացած դերով բիւզանդական կեանքի եւ խաչակրութեանց մէջ, երկիր մը՝ որ Եորկայի կարծիքով եւ ԺԳ. դարու կէսերէն սկսեալ խաչակրութեան պետութիւն մըն էր եւ գոյութիւն պիտի չունենար ու պիտի մնար որբեւէ, գրեթէ տարտամ խառնուրդ մը դղեակներու լեռանց մէջ, կամ Իտալացիներէ շահագործուած նաւահանգիստներու, եթէ խաչակրութիւնը տեղի ունեցած չըլլար: Խաչակրութիւնը, անոր համար, ոչ միայն ուրեմն գոյութեան անհրաժեշտութիւն մըն էր, այլ նաեւ բացատրութիւնը անոր ստեղծման: Ան բռնուեցաւ խաչակրութեան մը մէջ, զոր ինք չէր յարուցած: Հայաստանն էր, որ ենթարկուեցաւ խաչակիրներու, ու անոր կնիքը կրեց: Բայց որոշ թուականէ մը ետք դարձաւ խաչակիրներու երկիր մը, ուրիշ իմաստով — «Հայաստան ինքն էր, որ պիտի ստեղծէր խաչակրութիւնը, զայն պիտի գրգէր, զայն պիտի վարէր, զայն պիտի խտացնէր»:

Եորկայի շահագրգռութիւնը Հայերով չսահմանափակուեցաւ անշուշտ Կիլիկիայով: Ան իր հետաքրքրութիւնը տարածեց բովանդակ հայ կեանքին վրայ, սկսելով Ռումանիոյ հայ գաղութէն՝ որուն անցեալը պրպտեց, զայն ներկայացուց Մոլտավիոյ ստեղծման պահուն, անոր ծաղկման համար իր թափած ճիգերուն եւ հայ ու ռումէն ժողովուրդներու հոգեկան դաբաւոր կապերուն մէջ, եւ խորանալով հայ ժողովուրդի բովանդակ պատմութենէն ներս՝ ներկայացնելու համար զայն իր ցեղային կազմութեան, իր անցեալի մեծ դրուագներուն, եւ իր հոգեկան արժէքներուն ու մշակոյթին մէջ: Այս յօդուածին նպատակէն դուրս է պարզել ինչ որ Եորկա գրած է այդ բոլորին մէջ:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Տխսակատարութիւնները իրենց երգերով — Հայկական նոթագրութիւնը — Շարականներու դասաւորումը — բառեր եւ խօսքեր ջարդուփշուր — բազմաձայնութիւնը — Եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագները — Քառորդ թոնը — Պատարագիչի եւ սարկաւագի բաժինները — Անվաւեր հրատարակութիւններ — Մենք եւ օտար հեղինակութիւններ — Անկումը

7. ԵԿՄԱԼԵԱՆԻ ԴԱՇՆԱՒՈՐՈՒՄԸ

Պատարագի դաշնաւորման երեք ձեւեր ունի Եկմալեան: Եռաձայն արական, քառաձայն արական եւ քառաձայն երկսեռ խումբի համար, այս վերջինը թոն մը աւելի բարձր:

Ամէնէն գործածականը առաջին ձեւն է:

Դաշնաւորելու սկզբունքը հիմնուած է ամէնէն նախնական օրէնքներու վրայ:

Հեղինակը իր յառաջաբանին մէջ արդէն նշած է թէ իր մտահոգութիւնը եղած է փնտռել շատ պարզ դաշնաւորում մը:

Իբր առաջին փորձ՝ այս մտահոգութիւնը հասկնալի է:

Եւ սակայն 80 տարիներէ ի վեր ճաշակներն ու հասկացողութիւնները բաւական փոխուած են եւ նկատելի է որ գործը շահեկան դարձնելու միջոցը յաճախ կը պակսի:

Ոչ մէկ գիւտ կամ անակնկալ կը տեսնենք ամբողջութեան մէջ, ունկնդիրին հաճելի պահ մը, թարմութիւն մը տալու տեսակէտէն, ինչ որ արդիւնք է փնտռտուքի պակասին:

Դաշնաւորելու ձեւը հիմնուած է նոթ առ նոթ հանդիպակած, այսինքն երգչախումբի բոլոր բաժինները իւրաքանչիւր վանկ միաժամանակ երգելու սկզբունքով ինչ որ կուտայ միշտ քորալի մը տպաւորութիւնը:

Բնական է որ առաջին թենոր կ'երգէ մայր եղանակը, պասի բաժինը ունի ներդաշնակութեան պահանջած պայմանադրական նոթը, ամէն մի վանկի համար, իսկ միջանկեալ մասը ունի միօրինակ եւ քանի մը նոթերու մէջ սահմանափակուած երգեցողութիւն մը:

Երկսեռ քառաձայնի մշակումը մեծ փոփոխութիւն չէ արձանագրած: Մայր եղանակը վերապահուած է սոփրանոյի, պասը կը մնայ գրեթէ նոյնը, յաւելեալ թենորի մաս մը, բարձր մակարդակի վրայ, երբեմն դժուար գործադրելի եւ բռնազբօսիկ, ալթոյի մասը կրկին միօրինակ:

Գալով քառաձայն արական խումբին, կրկին կը գտնուինք եռաձայնի միջեւ տրուած ունկնդրութեան առջեւ, Պարիթոնի մասը կը կատարէ Պասի բաժինը, իսկ բուն Պասը ունի միայն մէկ նոթ, մինչեւ Սուրբ, Սուրբ, տեսակ մը փէտալ:

Զարմանալի դաշնաւորում մըն է, ոչ մէկ օգուտ ունեցող:

Արեւմտեան պարզ օրէնքներու վրայ կերտուած այս գործը իրականին մէջ դաշնաւորման նախնական պարտականութեան մը տպաւորութիւնը կը թողու, ինչ որ պիտի կրնար ընել ամէն սկսնակ աշակերտ:

Ինչպէս քիչ առաջ նշեցինք մեղեդիական գիծը առիթ կուտար գոնէ նուազագոյն չափով փոլիֆոնիք անցք մը ներմուծելու, մանաւանդ յաճախակի կրկնուած մասերուն մէջ, զանոնք միօրինակութենէ փրկելու համար:

Սակայն, գործը իր ամբողջութեան մէջ խանդավառութեամբ ընդունուած է իր ատենին, կաթողիկոսական յանձնարարութեամբ:

Յառաջաբանին մէջ Եկմալեան յիշած է թէ իր գործը ներկայացուցած է ռուս ականաւոր երաժիշտներու, որոնք գնահատած են աշխատութիւնը, յարմար

ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆՇԱՆԱԾ

ԵՐԵՔ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ժամը 90 քիլմ. արագութեամբ կը յառաջանար դէպի Նորմանտիա, յաջորդաբար ետին թողլով Պուլոնելի անտառը, Սէն Քլու, Վերսայլ: Կոմս Ռաուլի սեւնեկապանը, կապոյտ համազգեստով, կառքը կը վարէր, որուն քով ճամբորդական հագուստով երիտասարդ նաժիշտը, բան մը չէր փախցներ տեսարաններէն, որոնք շարժապատկերի ժապաւէնի նման, կենդանի դաշնաւորութեամբ մի առ մի կը պարզուէին աչքին ու արագ կ'անհետէին տեսողութենէն:

Ետեւը, կոմս Ռաուլ, անցած վայրերու մասին սովորական բացատրութիւններ կուտար, քովը նստած վայելչադեղ կնոջ մը, որ թէեւ ըստ երեւոյթին քաղաքավարութեամբ մտիկ ընել կը ձեւացնէր, բայց հոգեպէս ներքին երազի մը մէջ թաղուած էր: Ասիկա Մատլէնն էր, որ հազիւ կրնար հաւատալ իրականութեան: Մէկ օրուան մէջ, բախտը զայն կը նետէր թշուառութեան յետին աստիճանէն մինչեւ ճոխ հարստութեան մը գիրկը:

Կոմսը բան մը չէր խնայած, իր աստիճանին պատկանող օրիորդի մը պատշաճ բոլոր ճոխութիւններով օժտելու Մատլէնը: Խանութէ խանութ եւ դերձակէ դերձակուհի կատարած իրենց արագ այցելութիւններու ընթացքին, կոմսը նըշմարեց որ Մատլէն ճաշակաւոր կերպով հանդերձարան մը կազմելու համար երբեք պէտք չունի իր խորհուրդներուն, իսկ Մատլէն կ'ամչնար իր ծախքերուն համար Ռաուլի քսակը ուղղակի գործածել: Ներկայ պարագաներուն մէջ անկամ չէր ուզեր շահագործել իր տէրը, ինչ որ ուրիշ ոեւէ անփափկանկատ անձ, առանց խղճահարելու պիտի օգտուէր կոմսին ցոյց տուած վեհանձնութենէն: Բացի այն ճոխ հագուստներէն ու թանկարժէք գոհարեղէններէն, որոնք իրեն պիտի մնային, երեք շաբթուան ընթացքին, շայլօրէն պիտի ստանար նաեւ երկու հազար ֆրանք: Այնքան ճոխութեանց ու վայելքներու մէջ ապրելէ ետք, այսքան մեծ գումար մը շահիլը առասպելական կը թուէր Մատլէնի: Որոշ պահերու մէջ ցաւ կը զգար նման կատակերգութեան մը ենթարկուած ըլլալուն, սակայն ապագայի ստուգութիւնը կը յուսադրէր զինք ու կը մղէր աւելի կորովի ըլլալ:

Ռաուլ իր կարգին ինքզինք կը շնորհաւորէր: Բախտի այս անակնկալ յաջողութեամբ ոչ միայն պիտի հանդարտեցնէր պաշտպանը, այլ եւ աշխատակցուհին շնորհիւ պիտի իրականացնէր իր մեծ երազը: Ուստի գողունի ակնարկով անդադար կը զննէր Մատլէնը որ այս շքեղութեան մէջ ունէր շատ աւելի ընտրեալ ու ազնուական կերպարանք, քան իր պզտիկ նշանածը, Քոմէտի Փուասոնիէրի դերասանուհին:

Ձերմակով սեւ ճամբորդական իր ամբողջ արդուզարդին մէջ ջանացած էր պահել հօրը սուգին յիշատակը: Տժգոյն ու նուրբ դէմքը, առանց արուեստական գեղեցկութեան, ազնուականութեան դրոշմ կը կրէր, որով Ռաուլ համոզուած էր թէ պիտի ստանար մօրեղբօրը՝ Մարքիզ տը Ռիւմէզնիլի բովանդակ հաւանութիւնը:

Լամիրալ դռնեհիկ անուն մը չէր. հաւանաբար երիտասարդուհին իր շրջանակին պատկանող մը ըլլար: Լա-Միրալ կամ լ'Ամիրալ ազնուատոհմ դերդաստանին մէկ շառաւիղը գուցէ, որ սրդողած սերունդի մը հանրապետական գաղափարով, եղած է Լամիրալ: Նման անուն մը տեսնուած է 19րդ դարուն, մինչդեռ ներկայիս Մատլէն, Վերժինի տ'Ամպրէնն էր, որ իր ձախ ձեռքին վրայ, գոհարեղէններու կարգին, կը կրէր կապոյտ քարերով արծաթեայ ծանր մատանին, նախնիքներէն մնացած, իսկ օղակաձեւ մատանին Ռաուլ ճարած էր թանկագին առարկաներու վաճառորդէ մը:

Ծանր ու շքեղ պայուսակներ, գեղեցուած ներքին սնտուկին մէջ կը պարունակէին նշանածներու զգեստները:

«Փառի – Կոանվիլ» ճամբուն վրայ ինքնաշարժը արագացուց իր գնացքը: Ժամը չորսն էր. ժամ մը վերջ պիտի հասնէին Վեռնէօյ: Այս արագութեամբ երեկոյեան վեցէն առաջ Վիռ պիտի հասնէին եւ ընթրիքի ժամանակ Պոթէլրէյ: Մեքենային հանած աղմուկէն օգտուելով, կոմսը կարգ մը վերջին տեղեկութիւններ կուտար, որոնք չէին կրնար լսելի ըլլալ ո'չ վարիչէն եւ ոչ ալ օրիորդ տ'Ամպրէնի սենեկապանուհիէն, որոնցմէ ո'չ մէկը եւ ոչ միւսը կը կասկածէր կոմսի նշանածին ինքնութեան. Ռաուլ նախազգուշական բոլոր միջոցները ձեռք առած էր, որպէսզի իր վարիչը չճանչնայ իսկական նշանածը: Գալով սենեկապանուհիին, վարձուած էր նոյն առաւօտուն իսկ, Մատլէնի եւ Ռաուլի կողմէ:

Ընդարձակ, հերկուած դաշտերէն ետք, տակաւ կը նշմարուէին նորմանտական մարգագետինները:

Վերջապէս Վիռը... Ասիկա վերջին հանգրուանն էր, ուրկէ նահանգային ճամբան կը շարունակուի մինչեւ թէօ նահանգին ամենագեղատեսիլ վայրը, որուն կը միանայ Պոթէլրէյը:

ԼԻՒՏՈՎԻԿ ՏԱՌՆԷԼ

(6 – Շար.)

գտնելով իրենց ճաշակին։

Կը մնայ խորհիլ որ անոնք այնքան ալ տեղեակ չէին ոչ Հայոց լեզուի օրէնքներուն, ոչ ալ մեր մեղեդիներու ինքնատուկ յատկութիւններուն։

Եկմալեանի աշխատութիւնը ունի նաեւ երգէոնի բաժին մը որ իրականին մէջ ընկերակցութիւն մը կարելի չէ նկատել։

Աջ ձեռքով կրկնուած է մեղեդիական ամբողջ գիծը, ձախ ձեռքով դաշնաւորման սեղմ եւ ժուժկալ բաժին մը միայն, որ յաճախ ձայնապահութիւն մըն է պարզապէս։

Մեր օրերուն ուեւէ երգէոնահար տարբեր ձեւով կը կատարէ ընկերակցութիւնը, հետեւելով իր ճաշակին համաձայն ամբողջական դաշնաւորումի մը սկզբունքներուն։

Եկմալեանի դաշնաւորումը ուղղաձիգ է։ Այսինքն իւրաքանչիւր նոթ ունի համապատասխան ակորդ մը, սակայն ներդաշնակելու այս ձեւը ունկնդրութեան պահուն այնքան ալ հաճելի տպաւորութիւն չի թողուր։

Անխորժ բաժիններ են ալթոյի եւ կամ երկրորդ թէնորի մեղեդիական գիծերը, ձանձրալի միօրինակութեամբ. արդիւնք փնտռտուքի չգոյութեան։

Քիչ ժամանակ յետոյ Կոմիտաս պիտի գար տարբեր ձեւով ներկայացնելու այս բոլորը, փոլիֆոնիի թեթեւ մուտք մը զգալի դարձնելով։

Մեր ուսումնասիրութեան մէջ ինչպէս նշեցինք, պատարագի երգեցողութիւնը մինչեւ Սուրբ Սուրբ հիմնուած է դորիական ձայնաշարի վրայ, որ թէեւ ֆա մաժէօրի տպաւորութիւնը կը թողու, եւսակայն իր բուն հիմնաձայնը լա է, եւ որուն կազմաւորութիւնն է լա, սի պէմոլ, տօ, րէ պէմոլ, մի, ֆա, սոլ, լա։

Հակառակ մեղեդիի այս կազմաւորութեան՝ պիտի տեսնենք որ դաշնաւորումը հիմ ունեցած է ֆա մաժէօռ ձայնաշարը։

Մինչեւ Սուրբ, Սուրբ, պատարագիչ եւ սարկաւագ իրենց բաժինը կ՚երգեն հինգերորդ ձայնի վրայ, տօ, եւ ամէն մէկ նախադասութեան վերջաւորութեան կէսթոնի բարձրացում կատարելով, ինչ որ յաճախ ձայնափոխութեան վտանգի մը կ՚ենթարկէ ամբողջ երգեցողութիւնը։

Սուրբէն սկսեալ մինչեւ Հոգի Աստուծոյ եւ Հայր Մեր, մեղեդին ինչպէս նաեւ դաշնաւորման նկարագիրը արեւմտեան է։

Մեր եկեղեցական տոհմիկ ձեւին կը մօտենան ԱմԷՆ ու ըՆդ հոգւոյդ քում, Միայն Սուրբ, նաեւ Տէր ողորմեա Գ2 եղանակաւորումով, որմէ յետոյ մինչեւ վերջ կրկին արեւմտեան մթնոլորտը կը տիրէ։

Ամբողջութեան մէջ հաճելի տպաւորութիւն կը թողու Եկմալեանի դաշնաւորումը իր մեղեդիական գիծերու ընտրութեան պատճառաւ որ լաւատես նկարագիր ունի։

Ցաւալի է որ դաշնաւորման մէջ անհրաժեշտ բծախնդրութեան եւ փնտռտուքի պակասը մանաւանդ երգիչներու մօտ անհաճոյ մասնակցութիւն մը կը պատճառէ։

Իր ժամանակին մեծ ընդունելութիւն գտած այս աշխատութիւնը սակայն յաւերժական չի կրնար ըլլալ, եւ պարտադրուիլ իր հիմնական սխալներուն մէջ, եւ եթէ գտնենք նշեցինք պատճառն այն է որ մեղադրելի կը նկատուին անոնք, որոնք պիտի փորձէին պատարագի երգեցողութեան նոր դաշնաւորումով թարմութիւն մը տալ ունկնդիրին, առանց անշուշտ հիմնական փոփոխութիւն մտցնելու մեղեդիական գիծին մէջ։

Վերջ ի վերջոյ ոչ Եկմալեան, ոչ ալ Կոմիտաս միակ առանձնաշնորհեալ երաժիշտները չեն կրնար ըլլալ երաժշտութեան այս բաժնին մենատիրոջ հանգամանք ստանալով։

Կրնան գտնուիլ տարբեր երգահաններ, նոյնքան հաւատացեալ, որոնք 80 տարիներու անցեալ ունեցող ներդաշնակութիւն մը իբր անփոփոխելի նկատելու հարցին մէջ համաձայն չըլլան։

Ծիսական տեսակէտով, խնդրոյ նիւթ աշխատասիրութիւնը Եկմալեանի, բաւարարութիւն կուտայ անշուշտ։

Զմոռնալ որ բոլոր նկատողութիւնները դուրս բերինք առաւելապէս հիմնական ունին երաժշտական տեսակէտը, որ նոյնը չէ միշտ եկեղեցւոյ հոգեւոր իշխանութեան հետ։

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(7 – Շար.)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 80ամեակի հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Փոլ Ֆալիէի սրահին մէջ, Շաբաթ երեկոյ, Դեկտեմբեր 12ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի։

Բեմը զարդարուած էր Դաշնակցութեան կարմիր դրօշով եւ հիմնադիր երրորդութեան նկարներով։

«Մշակ բանուոր»ի յոտնկայս ունկնդրութենէն ետք հանդէսին բացումը կատարեց օրուան նախագահը՝ ընկ. Նուպար Նիկողոսեան, որ առաջին առթիւ մատնանշեց 80ամեայ կազմակերպութեան հիմնական առաքինութիւնը, այն է՝ հաւատարիմ մնալ միշտ Հայոց աշխարհի երեք անգամ հազարամեայ պատմութեան ձայնին, անոր հիմնական եւ մնայուն թելադրանքին։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը թէեւ պատշաճեցուց իր քաղաքականութիւնը օրուան պահանջներուն, սակայն անդրդուող մնաց իր հիմնական սկզբունքներուն մէջ, այդ է պատճառը, որ իր 80ամեայ կեանքը եղաւ միշտ պայքար, ամէնօրեայ մնայուն պուպար, մահու կենաց պատեհմարտ, յանուն հայ ժողովուրդի եւ հայրենիքի շահերուն։

Պայքար յանուն այն ազատութեան, զոր աստուածները կ՚ընծայեն իր ծննդեան օրէն իսկ ամէն էակի, եւ որ մարդիկ զայն կը բռնաբարեն յետադիմական բարբարոսաբար։ Պայքար յանուն մեր ժողովուրդի մարդկային տարրական իրաւունքներուն, յանուն ազատ ստեղծագործութեան, մտածումի, արտայայտութեան եւ խղճի անկաշկանդ ծաղկումին։ Վերջապէս, յանուն ժողովուրդի մը իր ճակատագիրը իր սեփական միջոցներով տնօրինելու արդար եւ նուիրական իրաւունքին։

Նախագահը ապա դիտել տուաւ, թէ հաւաքուած ենք հոս, այս դրօշին շուրջ, որպէսզի ամրապնդուինք հոգեպէս հաղորդակից դառնանք Հ. Յ. Դաշնակցութեան դաւանանքին, «Հայութեան հազարամեակներու դաւանանքին, որ կը ճանչնայ միայն սրբութիւն — ժողովուրդ եւ հայրենիք»։

Հաւաքուած ենք, նոյնպէս, մեր յարգանքը մատուցանելու այն բոլոր հերոսներուն, նահատակներուն, որոնք այս կամ այլ դրօշի տակ մարտնչեցան հայ ժողովուրդին լուսաւոր ապագան կերտելու համար։ Այդ հերոսները ֆէտայիներ, պարզ շինականներ, բանուորներ եւ նաեւ մտաւորականներ էին, ամէն խաւէ եւ ամէն տարիքէ. բոլորն ալ պայքարեցան մեր ազգային իրաւունքներուն ի խնդիր, իւրաքանչիւրը իր մարզին մէջ, բայց բոլորն ալ ճաշակեցին բանտ, աքսոր, կախաղան եւայլն։

Նախագահը վերջապէս շեշտեց, թէ Դաշնակցութիւնը կոչում մը ունի մեր ժողովուրդին կեանքին մէջ, «անելիք» մը։ Ահա թէ ինչու մեր շարքերը կը ստուարանան մեզի դիմող խումբերով երիտասարդութեամբ։ Դաշնակցութիւնը «անելիք» ունի, որովհետեւ դեռ չէ ամբողջացած Հայաստանը իր ամբողջական ժողովուրդով։

Ներկաները վայրկեանի մը յոտնկայս լռութեամբ յարգեցին յիշատակը ազատութեան մարտիկներուն։

Օրուան բանախօսներէն ընկ. Ժիրայր Միքիճեան դիտել տուաւ նախ, թէ խաւար դարերը տժգունած էին հայ մարդուն դիմագիծը, որ այլեւս դարձած էր անդէմ էակ մը, հլու, կամակատար՝ օտարին կամքին առջեւ, այլ մանաւանդ ճակատագրապաշտ։ Ազգային ըմբռնումն ու գիտակցութիւնը աղօտ նշոյլներ դարձած էին մեր բնօրրանին մէջ, որ տարանջատ հաւաքականութեան մը դիմագիծը կը պարզէր։ Դաշնակցութեան պատմական դերն եղաւ հոգեվարկուած զանգուածներէն ստեղծել ազգային վառ գիտակցութիւն եւ, մանաւանդ, քաղաքական ըմբռնողութիւն ունեցող սերունդներ, որոնցմով կը կազմուի ազգը եւ կ՚ապահովուի անոր գոյութիւնը առյաւէտ։

Քաղաքական «անօթ» դարձած այդ ազդակն էր, որ մղում տուաւ ոչ միայն հայ ազատագրական պայքարին, այնքա՜ն վսեմ ու հրապուրիչ իր խոյանքով եւ սլացքով, այլեւ հայկական պետականութեան կերտումի աշխատանքին։ Արդարեւ, ի՞նչ որ ունինք այսօր իբրեւ պետական հող, իբրեւ սեփականութիւն, մեզի փոխանցուեցաւ արիացած սերունդի մը կողմէ։ Լենինները չէին, որ 1920ին անդոյ պետականութենէ մը մասնաւոր սահմանագծումներով ներկայ Հայաստանը պիտի հիմնէին։ Երեւանը պիտի դարձնէին մայրաքաղաք Հայաստանի։

Ահա թէ ինչո՛ւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հպա՛րտ է իր անցեալով, հպա՛րտ է յեղափոխական իր սխրանքներով եւ ազգային – քաղաքական իր նուաճումներով։

Սակայն դեռ ամբողջացած չեն մեր ժողովուրդին հետապնդած ազգային – քաղաքական ձգտումները, քանի որ դեռ մասնատուած հայրենիքի մը եւ մասնատուած ժողովուրդի մը պատկերը կը պարզէ ան։

Պայքարիլ այդ «վէրքեր»ուն դարմանման համար, կամ անիրաւութեանց վերացման համար՝ կը նշանակէ ծառայել ժողովուրդի մը կենսական պահանջներուն ապահովման համար։

Այդ աշխատանքին է լծուած, թէկուզ քաղաքական աննպաստ պայմաններու մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Դաշնակցութեան պատմական առաքելութիւնը վերջ կը գտնէ, երբ այսօրուան մեր երազը, վաղը կամ աւելի ուշ՝ կը դառնայ անվիճելի եւ անբեկանելի իրողութիւն։

Ահա թէ ինչո՛ւ միշտ պայքարի դիրքերու վրայ կը մնայ ութսունամեայ հսկան — Դաշնակցութիւնը։

Հանդիսութեան երկրորդ բանախօսը՝ ընկ. Արա Գրիգորեան իր ֆրանսերէն ճառի ընթացքին դիտել տուաւ, թէ Դաշնակցութեան վերջին 50 տարիներու գործունէութիւնը արտասահմանի մէջ, եղած է նոյնքան դիւցազներգական ու սխրալի, որքան իր առաջին երեսուն տարիներու գործունէութիւնը, հայրենի հողին վրայ։ Արդարեւ, ան երբեք չշեղեցաւ իր հիմնական նպատակէն, որ կը բանաձեւուի Հայութեան անժխտելի իրաւունքներու հաստատումի տարազով։

Բանախօսը ցոյց տալէ ետք, թէ Դաշնակցութիւնը իր հիմնադրութեան թուականէն ցայսօր հաւատարիմ մնացած է իր ազգային – քաղաքական եւ ընկերային (ընկերվարական) սկզբունքներուն, անդրադարձաւ Սեւրի Դաշնագրին եւ, մասնաւորապէս, Թուրք – բոլշեւիկեան գործակցութեան, որու հետեւանքով, ոչ միայն վերջ գտաւ մեր երկրին անկախութիւնը, այլեւ ուրացուեցան մեր հողային իրաւունքները։ Այս մարզին մէջ դատապարտելի կեցուածք ունեցան Արեւմուտքի մեծ պետութիւններն ալ, որոնք իրենց շահերէն թելադրուած, դաւաճանեցին սկզբունքներ եւ խոստումներ, որոնց ջատագովը դարձած էին անոնք պատերազմի օրերուն։

Այսօր եւս քաղաքական նկատառումներ դեր կը խաղան արդար դատերու ուրացումին մէջ՝ արեւելքէն արեւմուտք։

Դաշնակցութեան նպատակակէտը պիտի ըլլայ միշտ, պաշտպանել իր ժողովուրդին դատը, որ այլ ժողովուրդներու արդար դատին հետ կը սպասէ իր լուծումին՝ վերջնական ձեւով։

Ահա թէ ինչո՛ւ, մենք, երիտասարդներս, համախմբուած ենք Դաշնակցութեան դրօշին շուրջ։

Հանդիսութեան գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք նախագահը կատարեց 80ամեակի տօնակատարութեան փակումը։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

ԵՒ ԻՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

COMPTE DE
« CHEQUES - PREVOYANCE »
(ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԵԱՆ–ՉԷՔԻ ՀԱՇԻՒ)

Ուրիշ բան չէ եթէ ոչ, սովորական «չէքի հաշիւ մը», որու յատկանիշները պարզեցինք նախորդ յօդուածի մը մէջ։ Բայց յաւելեալ խիստ կարեւոր առաւելութիւն մը կը ներկայացնէ։ Ի՞նչ է։

Կեանքի ապահովագրութիւն մը, պարզապէս, առանց կարեւոր պարգեւներու, առանց ձեւակերպութեան, եւ առանց անշարժացնելու յատուկ դրամագլուխ մը։ Ուեւէ ամուսինի, ընտանիքի ուեւէ հօր պարտականութիւնն է եթէ կ՚ուզէ երաշխաւորել իր տան ապահովութիւնը, բոլոր պարագաներու մէջ։ Կեանքի այս ապահովագրութիւնը զանազան տեսակներ ունի եւ կ՚ընտրէք այն, որ ամէնէն աւելի կը յարմարի ձեր եկամուտներուն, ձեր ընթացիկ կարելիութեանց։ Կեանքի–ապահովագրութեան տարեկան միահաշիւ (փօրֆէթէ)պարգեւը ճշդուած է ըստ այն առաւելագոյնին (փլաֆոն) զոր ընտրած էք։ Շատ ցած է եւ բնաւ չի ծանրաբեռներ պիւտճէն։ Երաշխաւորուած դրամագլուխը ճշդուած է, ընդհանրապէս, ապահովագրեալին մահը կանխող 12 ամիսներու ընթացքին, հաշիւին միջին մնացորդովը (սոլտ), բայց սահմանափակուած ընտրուած տեսակին առաւելագոյնին։

Դրամատունը կը վճարէ նշանակուած անձին, զուտ փոխանցման ուեւէ իրաւունքէ, վերոյիշեալ միջին մնացորդին հաւասար դրամագլուխ մը, հիւանդութեամբ մահուան պարագային, դրամագլուխին կրկինը արկածով մահուան պարագային, եւ եռապատիկը երթեւեկի արկածով մահուան պարագային։

Այս երաշխաւորութիւնը կը բանի ամբողջական եւ մշտական տկարութեան (էնվալիտիթէ) պարագային։

Եթէ «միացած հաշիւ» մըն է, երաշխաւորութիւնը կ՚երթայ իւրաքանչիւր անձի, բայց անշուշտ պէտք է ապահովագրել իւրաքանչիւրը, ինչ որ շատ բնական է եւ վճարել համապատասխան սակերը։

Եթէ առնուազն 18 տարեկան էք, եւ առաւելագոյնը՝ 60, եւ եթէ առողջ էք, կրնաք ձեր սովորական չէքի հաշիւը վերածել «նախատեսութեան չէք»ի հաշիւի։

ՆՇԱՆ ՀԱՅԹԱՅԵԱՆ
Directeur
BANQUE NATIONALE DE PARIS
66, Rue du Président Wilson
92 - LEVALLOIS-PERRET
Téléphone : 737-76-55
Métro : ANATOLE FRANCE

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Վասպուրականի Թագաւորութիւնը, որ գոյատեւած է աւելի քան դար մը (908–1021) հարուստ է պատմական, քաղաքական ու մշակութային բազմաթիւ անցքերով եւ իրադարձութիւններով։ Անոնց լուսաբանութեան նուիրուած է Վրէժ Վարդանեանի «Վասպուրականի Արծրունեաց Թագաւորութիւնը» աշխատութիւնը, որ լոյս ընծայած է Երեւանի համալսարանի հրատարակչականը, 20.000 տպաքանակով։ Աշխատութիւնը բաղկացած է «Վասպուրականը Արծրունեաց Թագաւորութեան ստեղծման նախօրեակին», «Վասպուրականի Թագաւորութիւնը Ժ. դարու կէսին»«Սոցիալ–տնտես. յարաբերութիւնները Վասպուրականում Թ.–ԺԱ. դարերում», «Վասպուրականը 1021 թուականի գաղթից յետոյ» եւ այլ գլուխներէ։

Ատրպատականի դէմ մղուած կռիւները, Վասպուրականի Թագաւորութեան շինարարութիւնը, կաթողիկոսական աթոռին տեղափոխութիւնը Աղթամար, արհեստներու զարգացումը, առեւտուր, Վասպուրականի Թագաւորութեան անկումը — այս հարցերը լուսաբանած է հեղինակը՝ օգտագործելով պատմական աղբիւրներ։

Գիրքը ունի անձնանուններու տեղանուններու ցանկեր, օգտագործուած են Վասպուրական Արծրունեաց Թագաւորութեան քարտէսն ու տոհմածառը

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Հովանաւորութեամբ Պր. Պօղոս Ֆրէնկեանի կը կազմակերպէ իր

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

էքոլ Նորմալ տը Միւզիք, Սալ Գորթօ, 78 Ռիւ Քարտինէ, Մէթրօ Մալզերպ
Կիրակի Յունուար 17 ժամը 14,30ին

Սիրայօժար մասնակցութեամբ հետեւեալ արուեստագէտներու.—

Օր. ՄԱՐԻ ԽԻՍԹԱՍ (դաշնակահարուհի, Լիսանս տէ Քոնսեր էքոլ Նորմալ տը Միւզիք)
Տիկ. Հ. ԽՏՐՇԵԱՆ – ԼԱՇԱՍԱՆՑԸ (դերասանուհի, հայկ. և ֆրանսական բեմերու)
Օր. ԺՕԶԷ ՎԵՄԵԱՆ, (սոփրանօ Օփերայէն)
Տիկ. ԷՎԱ ԱՐՋՈՒԵԱՆ (պարուսոյց Երեւանի դպրոցէն վկայեալ)
Օր. ՍՈՆԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Պուքրէշի Երաժշտանոցէն)
Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ (ջութակահար, երկու առաջին մրցանակ)
Պ. ՓԵԹԵՐ ՆԻՔՈԼՈՎ (Թէնոր Փարիզի Երաժշտանոցէն):

Մասնակցութեամբ Միութեան Երիտասարդաց Թատերախումբի դերակատարներու

Օր. Վիքի Մոստիչեան, Ազապի Պալեան, Անի Քէշիշեան, Ժիւլիէթ Տէմիրեան, Պ. Պ. Իշխան Խաչիկեան, Ազատ Մամլեան, Գէորգ Թէրզեան, Սերգօ Մոստիչեան, Արգար Մարտիրոսեան:

Խօսնակ՝ Պր. ԱՐԱ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

Տոմսերու համար դիմել Տիկ. Մարգարեանի, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, 15, 10 եւ 5 Ֆ.

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5°

Այս Հինգշաբթի ճրագալոյց: Ժամերգութիւն ժամը 17ին: Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ եւ նախատօնակ ժամը 18ին:

Այս Ուրբաթ Ծնունդ: Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան եւ շրջանի իր մասնաճիւղերուն

Յունուար 17, ժամը 14,30ին 6րդ թաղամասի Քաղապետարանին սրահը (Փլաս Սէն–Սիւլփիս):

ՆՈՒԷՐ

Ողբացեալ Գաբրիէլ Փարատեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Մելքոն Պասմաճեան 20 Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Կապոյտ Խաչի կարօտեալներուն եւ 10 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԱՄԱՆՈՐԻ ՑԱՅԳՕՆՔ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, 31 Դեկտեմբերին, գիշերուան ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ:

Ճաշագին 50 Ֆրանք անձգլուխ:

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ կամ երգչախումբի անդամներու մօտ ամէնէն մինչեւ 25 Դեկտեմբեր:

Հայկական նուագ:

ԾՆՈՒՆԴԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Համախարբերդցիական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները իր ճաշին, Ծնունդի առթիւ, Հինգշաբթի 24 Դեկտ. իրիկուան ժամը 9ին Օթէլ Նասիոնալ տը Սայոնս (Արտէշ), Վալանսէն երեք քիլոմեթր:

ԾՆՈՒՆԴԻ ՑԱՅԳՕՆՔ

REVEILLON DE NOEL

կազմակերպուած
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Դեկտեմբեր 24ին, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE, 17, Rue Bleue

ՃԱՇ — ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ — մասնակցութիւն՝ 30 ֆրանք

RESERVATION, 17, Rue Bleue

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԼԻՈՆ.— Տէր եւ Տիկին Յ. Հաբէլեան ողբացեալ Գրիգոր Նահապետեանի մահուան տխուր առթիւ (Փոն տը Շէրիւի), փոխան ծաղկեպսակի 20 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Պանթէօ–Քաշանի մասնաճիւղի խնջոյքը՝ Փետրուար 7ին ժամը 16էն մինչեւ 23 Պանթէօնի Լուի Փասթէօր սրահը:

×

Կապոյտ Խաչի Պօմանի մասնաճիւղի տօնածառը 10 Յունուար Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Թատերական ներկայացումը Կիրակի Մարտ 14ին:

×

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր»ը տեղի կ'ունենայ Յունուար 17ին Ազգ. Տան սրահը:

×

Իսիի Կապոյտ Խաչի տարեկան ճաշը Փետրուար 20ին:

×

Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան Ցերեկոյթ–Պարահանդէսը 21 Մարտ:

×

ԿՈՎԿԱՍ, ՆԱՅԻՐԻ եւ ՆԱՒԱՍԱՐԴ պարախումբերու բացառիկ փառատօնը Կիրակի, Փետր. 14ին, ժամը 21ին Փլէյէլի սրահը:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 21ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ARMENIA MONDIA

Colis d'Etrennes 1970

COLIS A POUR ENFANTS

Un disque 45 T. Folk. arm.
Un poster Noir et blanc suj. arm.
Un livre Morceaux choisis, Toumanian
Un porte-clefs
Une série de 12 vues d'Arménie
(cartes postales couleurs)
40 F. (port et emb. compris)
Plus un cadeau promotion
un livre « Les Acrobates »
(Roman de W. Saroyan)

COLIS B. NORMAL

Un disque 33 Tours Mono, Folk. arm.
Un poster couleur sujet arm.
Un livre «L'Apocalypse Ecarlate» de V. Gardon, couv. Carzou
Un porte-clefs
Une attente téléphonique musicale aux mélodies arméniennes
Une série de 10 reproductions de miniatures arméniennes, cartes postales couleurs,
119 F. (port et emb. compris)
Plus un cadeau promotion, disque de 45 T. Folk. arm.

COLIS DE LUXE (trois étoiles)

Un disque 33 T. stéréo, Folk. Arm.
Un poster couleur, sujet Arm
Un livre de Recettes Arméniennes
Un porte-clefs doré,Motif Arm. (2 faces)
Un Album de Miniatures Arméniennes en direct d'Arménie
Un coffret à bijoux musical (ou à cigarette) à mélodie arménienne
199 F. (port et emb. compris)
+ 2 cadeaux promotion
1 disque 45 T. Folk. Arm.
1 disque 45 T. chants religieux

Offrez nos colis avec la formule « Cadeau Surprise » en nous indiquant le nom et l'adresse du destinataire, qui le recevra directement de votre part sous « emballage cadeau » avec vœux de Bonne Année et Joyeux Noël!

100 % satisfait ou 100 % remboursé — (Si l'article nous est retourné en bon état et en port payé 6 jours après notre date d'expédition).

Paiement à joindre au Bon de Commande ci-dessous et à nous adresser s/enveloppe

à ARMENINA MONDIA
B. P. 419.08, Paris (8e)

N.B. Idem pour toutes correspondances (S.V.P.)

Rayer les mentions de mode de paiement qui ne vous conviennent pas

Chèque C.C.P. Mandat

A établir à l'ordre de :

Arménia Mondia, 17, R. St. Florentin
Paris (8e) — C.C.P. 5390-27 Paris

Nom
Prénom
Adresse
Tél
Si livraison à domicile possible indiquer l'heure

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

MARDI 22 DECEMBRE 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ԱԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11997

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

46e ANNÉE — N° 11.997

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱԹՈՌԻ ՅԱՆԹԻԼԻԱՍ

Դ. ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐ ԵՒ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր ժողովուրդը միշտ լայն բացած է իր քսակը «չէն ու պայծառ» պահելու համար Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցին:

Հայ հարուստները փափաքած են անմահացնել իրենց անունները եկեղեցի կամ դպրոց կառուցանելով իրենց հարազատներու յիշատակին:

Կիլիկեան աթոռն ալ ունեցած է բարերարներ, սկսեալ Ցարուքիւն ամիրա Պէզճեանէ: Անոնց թանկարժէք նուէրները կը կազմեն հարստութիւնը գանձարանին:

Կաթողիկոսարանի նուիրատուներու ցանկը կ'աւելնայ օրէ օր:

Կարապետ Մելգոնեան, — իր եղբօր՝ Գրիգորի հետ Կիպրոսի համանուն զոյգ վարժարաններու բարերարը, — մեռած Աղեքսանդրիա 1934 Յուլիս 23ին, — Անթիլիասի Կաթողիկոսարանին յատկացուցած էր տարեկան 1000 անգլ. ոսկի: Կտակակատար Հ. Բ. Ը. Մ.ը կամայական կերպով դադրեցուց այս նպաստը 1956էն սկսեալ, երբ Կիլիկիոյ կաթողիկոսական աթոռին վրայ բազմեցաւ Զարեհ Ա.:

1937ին Սիմոն Գայըբճեան, Երուսաղէմի միաբան Մատթէոս Վրդ. Գայըքճեանի ժառանգորդը, ամբողջութեամբ կը գնէ Անթիլիասի կալուածը եւ զայն կը նուիրէ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան: Ուրիշ բարերար մը՝ Սարգիս Գնանեան կը կառուցանէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր տաճարը: Կիպրահայ Վահրամ Խութիւնեան կը հոգայ Նահատակաց Յուշարձան մատուռի ծախքերը: Նիւ Եորքի Կիւլապի Կիւլլապեան Հիմնարկութեան նուիրատուութեամբ կը կառուցուին Դպրեվանքի մեծ շէնքն ու Մատենադարանը: Գէորգ Զաքալպաշեան՝ նոր Վեհարանի, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը Տպարանի ծախքերը կը հոգան ամբողջութեամբ: Յակէբ Թովմասեան ու Գուրգէն եւ Վազգէն Սարգսեան եղբայրներ կը կառուցանեն Եպիսկոպոսական յարկաբաժիններ: Ճորճ Մարտիկեանի նուիրատուութեամբ կը շինուի Մարտիկեան վարժարանը: Ժողովրդական նուիրատուութեամբ կը կառուցուին Դպրեվանքի երկրորդ շէնքը, Միաբանական Թաղն ու Կաթողիկոսներու դամբարանը:

Կիրակոս Կէօչէրեանի նուիրատուութեամբ շինուած է գեղակերտ աղբիւր մը:

Առոնցմէ զատ Երուանդ Տէմիրճեան Պիքֆայայի վանապատկան կալուածին մէջ կառուցանել տուած է Ս. Աստուածածին եկեղեցին, Մարգօ Պագրըճեան՝ միաբանական շէնքը:

Կիլիկեան Աթոռի բարերարներու շարքին բոլորովին մոռացութեան տրուած է 1914ին Փարիզի մէջ հանգուցեալ Անգի Մատթէոս Խերեանը: Ո՛չ Կաթողիկոսութեան պաշտօնաթերթ Հասկի քառասնամեակին նուիրուած բացառիկ թիւին (Սեպտեմբեր-Հոկտ. 1970), ո՛չ ալ՝ Խորէն Ա.ի Ազդակի (8 եւ 9 Դեկտ.) բրած յայտարարութեանց մէջ յիշատակութիւն կայ իր մասին: Եւ սակայն իրականին մէջ անիկա է ամէնէն հին ու կարեւոր բարերարը, որուն անունը պէտք չէ մոռացութեան տրուի:

Մատթէոս Խերեան 1913ին Սահակ Բ. կաթողիկոսի տրամադրութեան տակ դրած էր 12.000 անգլիական ոսկի (ոսկեդրամ), որպէսզի Կիլիկեան դաշտին Զուքուր Օվայի մէջ գնուի ընդարձակ հող մը եւ անոր վրայ կառուցուի գիւղատընտեսական վարժարան մը, որուն ա՛յնքան պէտք ունէր Կիլիկիոյ Հայութիւնը: Նախնական պատրաստութիւնները տեսնուած եւ գնուելիք հողին տեղն ալ որոշուած էր արդէն, երբ վրայ հասաւ առաջին աշխարհամարտը եւ ծրագիրն ալ կարելի չեղաւ գործադրել: Կը վախցուէր, որ բարերարին յատկացուցած գումարը կորսուած էր պատերազմի թոհուբոհին մէջ:

Մեծ եղաւ բոլորին զարմանքը, երբ լուսահոգի կաթողիկոսը տոկոսներովը միասին գանձելով Խերեանի իրեն յանձնած դրամները գերմանական դրամատունէն (Տէօյչէ Պանք), ուր պահ դրած է եղեր զանոնք, Պէյրութի մէջ 1935ին կառուցանել տուաւ Խերեան կալուածը, որ աւելի քան երեք տասնեակ տարիներէ ի վեր կարեւոր հասոյթ մը կ'ապահովէ Անթիլիասի վանքին:

Մատթէոս Խերեան նաեւ 1913ին Կիլիկիոյ մայրաքանքին նուիրած էր Աղեքսանդրիոյ իր մատենադարանին հայերէն թանկարժէք գրքերը եւ 12 սնտուկներով Սիս փոխադրել տուած զանոնք:

Յիշենք այս առթիւ, որ բարերարը վաթսուն տարի առաջ բաղնիք մը շինել տուած էր Զէյթունի մէջ: Իսկ շուրջ 45 տարի առաջ, իր կտակած 3000 անգլ. ոսկիով Հայաստանի մէջ բացուեցաւ Խերեան Մեղուաբուծական վարժարանը՝ կտակակատարներ Զաւէն պատրիարքի, Գաբրիէլ Նորատունկեանի եւ Փրոֆ. Գրիգոր Խերեանի կարգադրութեամբ:

Աւելցնենք, որ Անթիլիասի Օրացոյցին մէջ բարերարներու շարքին առաջին տեղը կը գրաւէ Մատթէոս Խերեան:

Այսպէս, տարուէ տարի կատարուած նոր շինութիւններով Անթիլիաս դարձած է ներկայանալի վանք մը, որ իր հոյակապ Վեհարանով եւ սպիտակ գմբէթներով կը փայլի Միջերկրականի ափին, պատիւ բերելով Հայութեան:

Ու նաեւ բարեյիշատակ Զարեհ Ա.ի գահակալութեան տարիներուն Յունաստանի, Իրանի եւ Ամերիկայի ազգային թեմերու յաւելումով, Կիլիկեան Աթոռը ներկայիս իր շուրջ կէս միլիոն հաւնող հաւատացեալներով, դրուած է կրանիթէ ամուր հիմերու վրայ — ո՛չ թէ աւազի վրայ՝ ինչպէս կ'երեւակայէին էջմիածնի մէջ, էր երբեմն:

Եւ կ'աճի ու կը բարգաւաճի օրէ օր:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎՐԻՊԱԿ — Շաբաթ օրուան խմբագրականին մէջ, Բ. սիւնակ 22րդ տող՝ Նորայր Վրդ. Պօղոսեանը պէտք է ըլլայ՝ Նորայր ՎՐԴ. ՊՈՂԱՐԵԱՆ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՈՄՈՒԼՔԱ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

« ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՎ »

ՆՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐԸ՝ ԿԵՐԷՔ

Ոչ մէկը անշուշտ կը հաւատայ Կոմուլքայի հրաժարման «առողջական պատճառներուն», մանաւանդ այնպիսի օրեր, երբ Լեհաստան տագնապալի օրեր կ'անցընէ մտահոգելով Մոսկուայի ղեկավարները եւ «մտածել» տալով համայնավար արեւմտեան կուսակցութիւններուն որոնց կարեւորագոյնը՝ իտալականը երբեք չի վարանիր կարծիք յայտնելու եւ ի հարկին Մոսկուայի դէմ արտայայտուելու:

Այսպէս ուրեմն, շարթուան մը խլրտումներու, խռովութիւններու եւ զոհերու «հաշուեցոյցը կը վճարէ» Վլատիսլաւ Կոմուլքա, Լեհաստանի Բանուորական միացած կուսակցութեան (համայնավար (Ա. քարտուղարը, որ իշխանութեան գլուխ վերադարձած էր 1956 Հոկտեմբեր 21ին, շնորհիւ ապստամբլինացման հոսանքին: 65 տարեկան է, մաս կը կազմէ նաեւ պետական խորհուրդին եւ արժանացած է Լենինի կարգի շքանշանին: Զինքը կը փոխարինէ նախկին հանքագործ մը՝ Էտվար Կէրէք որ 1931էն 1946 մաս կազմած է ֆրանսական եւ պելժիքական համայնավար կուսակցութեանց, ըլլալով հանքագործ Փա տը Քալէի նահանգը, ապա նաեւ՝ Պելժիա: 47 տարեկան է եւ ցարդ անդամ էր քաղաքական Բիւրոյին: Դէտերու կարծիքով, Կէրէք շատ ճեռնհաս մտակարար մըն է ծանր ճարտարարուեստի մէջ եւ իբր այդ մեծ վարկ կը վայելէ ոչ միայն Լեհաստան այլեւ՝ Խորհ. Միութեան մէջ: Ճարպիկ քաղաքական դէմք մըն է եւ Սիլեզիայէն արդէն աչքը միշտ ուղղած է դէպի ղեկավար դիրքերը Լեհաստանի:

Անշուշտ միակ փոփոխութիւնը չէ որ կը կատարուի Լեհաստանի ղեկավար դիրքերուն մէջ: Կեդրոնական Կոմիտէի լիակատար նիստի մը ընթացքին է որ տեղի ունեցած է Պոլիտպիւրոյի հիմնական բարեփոխումը: Պաշտօնազրկուած են՝ Եաշուք, մասնագէտ տնտեսական հարցերու եւ որ գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուի գիներու բարձրացման, Կլիշկօ, կուսակցութեան տեսաբաններէն, Շթըրդելիքի, կուսակցութեան մեքենային գըլխաւոր պատասխանատուներէն եւ մառեշալ Շփիսեկի, պետութեան ղեկավար:

Անոնց տեղը կը գրաւեն անգիջող համայնավարներ, որոնք սակայն գլխաւոր տարբերութիւն մը ունին անոնց հետ որոնք ցարդ երկիրը կը կառավարէին: Անոնք մաս կը կազմեն համայնավար այն շարքերուն որոնք գերման գրաւման շըրջանին ներսէն աշխատեցան, մինչ միւսները պատրաստած էին դուրսը, այլ խօսքով Մոսկուայի կողմէ:

Կուսակցութեան նոր պետը, խօսք առնելով Կիրակի օր յայտարարած է ի մէջ այլոց. — «Հարցեր կան որոնք մտածուած կերպով չեն լուծուած: Պէտք է տեսնել իրականութիւնները, խօսիլ ժողովուրդին հետ, յարգել հաւաքական ղեկավարութիւնը: Գիներու բարձրացումը նուազեցուց աշխատաւոր զանգուածներու գնելու կարողութիւնը: Հարցը պիտի վերաքննենք, 1971ի ծրագիրը եւ հնգամեայ ծրագիրն ալ պիտի վերատեսնենք: Ոչ մէկ բան կրնայ մեզի լքել տալ ընկերվարութիւնը եւ Խորհ. Միութեան հետ զինակցութիւնը, որ երաշխիքն է մեր ապահովութեան»:

Ընդհ. ձեւով, ղեկավար մեքենային այս փոփոխութիւնները լաւ ընդունելութիւն գտած են երկրին մէջ եւ աշխատանքը վերսկսած է Երկուշաբթի նաւաշինարաններու մէջ, ուրկէ մեկնած էր գործադուլի շարժումը: Մթնոլորտը դեռ ծանր է անշուշտ: Սթոքհոլմի Էքսփրէսըն թերթին համաձայն Կտանսկի մէջ 300 մեռեալ եղած է միջադէպերու ընթացքին: Պոնի (Արեւմտեան Գերմանիա) պահպանողական Պիլտ ամ Զոնթակ շաբաթաթերթը կը գրէ թէ ըստ ամերիկեան տեղեկատուութեանց աղբիւրներուն խորհըրդային զօրքի շարժումներ կան լեհ-խորհըրդային սահմանին վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹԱԼԻՆԻ աղջիկը՝ Զվեթլանա, որ վերջերս ամուսնացաւ Ամերիկայի մէջ Ուիլկըմ Փեթէրսի մը հետ, հաստատեց թէ զաւակ կը սպասէ գարնան համար: 44 տարեկան է, ամուսինն ալ՝ 58: Սթալինի աղջիկը երկու զաւակ ձգած է Խորհ. Միութիւն երբ Ամերիկա անցած է:

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ իրարու կը յաջորդեն ի նպաստ Ֆրանքոյի ցոյցերը, քաղաքէ քաղաք: Կը կարծուի թէ Պուրկոսի դատավարութեան վճիռները կը յայտնուին Զուբեքշաբթի, թոյլ տալով Ֆրանքոյի որ ներման որոշումներ տայ Ծննդեան նախօրեակին, առանց «տեղի տուած ըլլալու» երեւոյթը տալու: Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու մէջ, կը շարունակուին հակաֆրանքիստ ցոյցերը: Ֆրանսայի Ազատ Որմնադիրներու «Մեծ Արեւելքը» յատուկ ղեկոյցով մը կը դատապարտէ «փաշական մենատիրութիւնը, զինակից նացիներուն եւ անոնց մեղսակիցներուն, որ 34 տարի է կը ճզմէ սպանացի ժողովուրդը»:

ՌԻՕ ՏԷ ԺԱՆԵՐՕՅԷՆ կը հաղորդեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է պրազիլեան կառավարութեան եւ Զուիցերիոյ դեսպանին առեւանգիչներուն միջեւ, ինչ որ կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը տեղի տուած է եւ ազատ պիտի արձակէ 65 բանտարկեալները (որոնք Ալժէ պիտի մեկնին) փրկելու համար զուիցերացի դեսպանը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը Փարիզ վերադարձած է եւ յայտարարած թէ ֆրանքօ-մարոքեան յարաբերութիւնները նոր փուլի մէջ կը մտնեն այլեւս: Հաւանական է նոյնիսկ որ Նախագահ Փոմփիտու պաշտօնական այցելութիւն մը կատարէ 1972ին:

ԶՍՊՈՒՄՆԵՐ

ԽՄԲ. — Լեհաստանի եւ Սպանիոյ դէպքերուն առթիւ, վիճանոն - Փոնթէ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Մոնտի մէջ. —

Կտանսքի մէջ, քսան մեռեալ, հարիւրաւոր վիրաւորներ, ոստիկանութիւնը եւ միլիսը կրակ կը բանան ցուցարարներուն վրայ: Պուրկոսի մէջ, շինծու դատավարութիւն մը, չարչարուած մարդիկ, վեց ամբաստանեալ որոնց կեանքն է խնդրոյ առական: Անոնք երկու երեւոյթներն են դարուս ցաւերուն որոնք են՝ բռնութիւնը եւ զսպումը: Եւ սակայն միայն Պուրկոսի դատավարութիւնն է որ տակնուվրայ կ'ընէ խիղճերը, զօրակոչի կ'ենթարկէ ամբոխները եւ ոստիկանութիւնը:

Բնական է որ յուզումը, բողոքը ուժեղ ըլլան երբ չափազանցութիւնները կը պատկանին այնքան մօտ երկրի մը, մեզի պէս լատին, ուր հազարաւոր Ֆրանսացիներ կ'երթան ամէն ամառ եւ ուրկէ կուգան հարիւրաւոր աշխատաւորներ, որոնց վարչակարգը քրիստոնեայ աւանդութենէ կը ճառէ եւ եւրոպական յաւակնութիւններ կը ցուցադրէ: Բնական է որ ձախը զօրակոչի ենթարկուի բռնատիրական դրութեան մը դէմ, անցեալին զինակից փաշիզմի եւ նացիականութեան եւ չենթարկուի ընկերվարական վարչակարգի մը դէմ, նոյնիսկ եթէ այս ընկերվարութիւնը զերծ չէ բռնատիրական ապականած հոտերէն եւ թէ յանուն ազատութեան է որ կը սպաննէ:

Բայց եթէ մեր սիրտը կը ճմլուի հալածուած Պասքերուն խորհելով, ինչպէս չյուզուիլ նաեւ Լեհերու ճակատագրով, որոնց վրայ կրակ կը բացուի փողոցներու մէջ: Հոս եւ հոն, ինչ որ խնդրոյ առարկայ է, իշխանութեան կամ ըմբոստութեան ձեւ մը չէ այլ՝ մարդը եւ իր տիճնիթէն:

Փ. ՎԻԱՆՍՈՆ-ՓՈՆԹԷ

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

Պատահական, հարեւանցի թղթատումներն իսկ թերթերու, հանդէսներու եւ պարբերականներու, շատ յաճախ շահեկան եւ հետաքրքրական էջերու առջեւ կը դնեն ընթերցողը: Մասնաւորապէս, երբ այդ էջերը կը հային հին օրերու եւ թըւականներու:

Թիֆլիսի մէջ 1910էն մինչեւ 1919 լոյս տեսած է «Պատանի» գրական հաւաքածոն, ապա գրական – գեղարուեստական ամսաթերթը (եռամսեայ), Բագրատ Եփրիկեանի եւ Նշան Մկրտչեանի խմբագրութեամբ: Տասնամեայ իր գոյութեան ընթացքին, ինչպէս կը պարզուի «Հայ մամուլի մատենագիտութիւն» (*) աշխատութենէն, «Պատանի»ն փոքր ընդմիջում մը ունեցած միայն 1916ին:

Ալմանախի էջերուն մէջ իրենց գրական երախայրիքը կատարած են Ստեփան Զորեան, Եղիշէ Սողոմոնեան (յետագային՝ Չարենց), Ռուէն, Լէյլի եւ դեռ ուրիշներ: Շնորհիւ Եփրիկեանի ջանքերուն, «Պատանի»ն տեսակ մը բեմ հանդիսացած է երիտասարդ եւ սկսնակ գրիչներու համար, որոնցմէ ոմանք, յետագային, փառքերը կազմեցին մեր գրականութեան:

Յատուկ շահեկանութիւն կը ներկայացնէ «Պատանի»ի 1919ի թիւը, որ նուիրուած էր Յովհ. Թումանեանի, անոր ծննդեան յիսնամեակին առթիւ:

Ստեփան Զորեան, որ կը թուի թէ մօտէն հետաքրքրուած է խմբագրական աշխատանքներուն, նոյն թիւին մէջ ներկայացուցած է իր կատարած քննութեան արդիւնքը՝ հայ գրականութեան պարզած պատկերի մասին, այդ թուականներուն:

«Հայ գրականութեան վիճակը՝ հայ գրողների կարծիքով» ընդհանուր խորագրին տակ, գրագէտը ներկայացուցած է տեսակէտներն ու կարծիքները ծանօթ գրիչներու — Շիրվանզադէ, Դեմիրճեան, Նար–Դոս, Թումանեան, Վր. Փափազեան, Տ. Յովհաննիսեան եւ Սուրխաթեան:

Շիրվանզադէ, նկատի առնելով համընդհանուր պատերազմն ու Հայութեան վերջին տարիներու վիճակուած տառապանքներն եւ դժբախտութիւնները, այնքան ալ յուսատու եւ մխիթարական չի գտներ «գեղեցիկ հայ գրականութեան ներկան», մասնաւորաբար վիպագրութեան մարզին մէջ:

Այժմու հայ վիպագրութիւնը, համաձայն «Քաոս»ի հեղինակին, չափէն աւելի վեհերոտ է, քանի որ չի ճգնիր դուրս գալ փոքրիկ պատմուածքներու եւ պատկերներու նեղ շրջանակներէն, «Նա լողում է դեռ ափերում դողդղալով եւ չունի քաջութիւն նետուելու խոր հոսանքի մէջ»: Սակայն, յաճախ, փոքր երկերը շատ աւելի բարձր գեղարուեստական արժէք կը ներկայացնեն, քան հաստափոր վէպերը, ահա թէ ինչո՛ւ թատերագիրը անհրաժեշտ կը նկատէ ճշդել, թէ օրուան փոքրիկ գործերը ոչ մէկ ձեւով գոհացում կու տան գրասէր հասարակութեան: «Վերագրել այս տխուր երեւոյթին պատճառն ամբողջութեամբ պատերազմին կամ հայ ազգի վերջին տարիների տառապանքներին, կը նշանակի պարապիլ ինքնախաբէութեամբ: Եթէ չեմ սխալւում, մօտ 15 տարի է, որ հայ վէպ լոյս չի տեսնում: Ո՞ւր էր նա պատերազմից առաջ տասը տարուայ ընթացքում»:

Թատերագիրը աւելի մխիթարական կը գտնէ պատկերը հայ թատերգութեան վիճակին: Քանի մը քիչ թէ շատ լաւ գրուած թատերախաղեր, իրենց մակերեսային նկարագիրովն հանդերձ, յոյս կը ներշնչեն թատերագիրին, թէ «մի օր, վերջապէս, մենք ունենալու ենք դրամա, արուեստների այդ թագուհին: Սակայն այդ կը լինի միայն այն դէպքում, երբ հայ դրաման չի հեռանայ կեանքի սահմաններից... երբ խորը կ'ուսումնասիրէ մարդու հոգին եւ արտաքին էֆէկներով չի տարուի»:

Շիրվանզադէ վարանած է չափածոյ արուեստի մասին իր կարծիքը յայտնելէ, որովհետեւ շատ քիչ ծանօթութիւն ունեցած է սկսնակ բանաստեղծներու գործերուն մասին, սակայն, ինչ որ կարդացած է, թոյլ կու տայ իրեն յուսալու, որ «մեր ծերացած եւ ծերացող քնարերգակները կ'ունենան արժանաւոր ժառանգորդներ»:

Դերենիկ Դեմիրճեանի տեսակէտով հայ վէպը դեռ մշակման փուլի մէջ է եւ «գուշակութիւնը հակուած է նրա յաղթանակը հաւատալու»: Վէպի շնորհալի ներկայացուցիչներու գործերուն մէջ ան կը տեսնէ ձգտում մը մարդկայնական հարցերու քննարկման՝ ազգային ճամբով, կամ, ինչպէս ինք կ'ըսէ՝ «դէպի համայն մարդկութիւն՝ հայրենիքի ճամբով»:

Գրագէտն եւս համակարծիք է Շիրվանզադէի հետ հաստատելու համար անոր յուսատու պատկերը: Դեմիրճեանի կարծիքով թատերգութիւնը, որ Սունդուկեանէն ետք երկար ժամանակ լռած էր, վերջին տասնամեակին, այսինքն ներկայ դարասկիզբի առաջին տասնամեակին կամ քիչ մը աւելի ուշ թուականներուն, սկսած է ծաղկիլ՝ «իբրեւ մի տեսակ «գործնական» արուեստի ճիւղ՝ դրամա տենդային արագութեամբ պահանջում է ըստեղծագործումն ու մշակումը: Ահա թէ ինչո՛ւ մեր դրամատուրգիան մեծ ճիգ է ցոյց տալիս եւ արդէն սկսել է նոր դաբաղուիլ թատերական արուեստի: Նա աւելի կը զարգանայ եւ առաջ կ'անցնի վէպից, որովհետեւ մինչ վերջինս պահանջում է քաղաքական եւ հոգեկան կատարեալ խաղաղութիւն՝ դրաման կենսունակ է նաեւ քաղաքական խռովայոյզ օրերին, շնորհիւ թատրոնին»:

Թերեւս նպատակայարմար թուի հաստատել, թէ Դեմիրճեանի տեսակէտը չարդարացուց իր միտքը, քանի որ նոյնինքն գրագէտին ապագայ գործերուն շնորհիւ, առանց անտեսելու նաեւ Ստ. Զորեանն ու քանի մը ուրիշները, վէպը շատ աւելի կարեւոր նուաճում մը արձանագրեց հայ գրականութեան անդաստանին ներս, քան թատերագրութիւնը, որ կը մնայ միշտ տկար երեսը յառակայէս Հայաստանի գրականութեան:

Յովհ. Թումանեան, ըստ երեւոյթին, ընդլայնած է հարցումին շրջագիծը՝ տարածուելով շատ աւելի երկար ժամանակաշրջանի մը վրայ: Համաձայն բանաստեղծին, շատ քիչ գործեր կը գտնէ մեր գրականութեան մէջ, որ, իր բնորոշումով՝ «առողջ եւ ամբողջական» նկարագիր մը ունենան:

Թումանեանի համոզումով այս իրողութիւնը պէտք է բացատրել այն փաստով, որ մինչեւ իր օրը հայ գրականութիւնը հարազատ հող չէ ունեցած իր ոտքին տակ, մեծ մասով գաղութային գրականութիւն է եղած: «Բանաստեղծի ոտք հարազատ ու իրական հողի վրայ պիտի լինի, նրանից յետոյ միայն կարող է բարձրանալ, թէկուզ գլուխը մինչեւ երկինք հասնի»:

Բնականաբար, այս տեսակէտը կը մնայ առնուազն վիճելի, քանի որ «Հողէն» դուրս իր ոտքը գետեղած քանքարաւոր բանաստեղծներու իբրեւ այլ ընդ սերունդներ, անցեալ դարու 40ական թուականներէն մինչեւ ներկայ դարու առաջին մէկուկէս տասնամեակը, նոր եւ ինքնատիպ բարձրութեան մը հասցուցին, օրինակ, արեւմտահայ չափածոյ արուեստը, որ զարգացաւ ազգային եւրոպական արուեստներու զուգորդութեամբ, սատնաւ լով ինքնուրոյն խորք եւ գրական նշանակելի բեճիճ: Դեռ չենք խօսիր Թէքէեաններու եւ Սարաֆեաններու մասին, որոնք բացառիկ ինքնատպութեան եւ խորութեան հասցուցին մեր բանաստեղծութիւնը, արտասահմանի մէջ:

Ցամենայն դէպս խանդավառ է բանաստեղծը Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան բախտորոշ գոյութեամբ: Եւ, բանաստեղծը 1919ին կը հաստատէր իրաւամբ, որ «Հայոց ապագայ գեղեցիկ գրականութեան զարգացման գրաւականը ազատ Հայաստանն է, ազատ, հարազատ հողը, ժողովուրդը: Եդ ազատ Հայաստանն էլ կը տայ մեր գրական ուժեղ ու կենդանի լեզուն, որ լինելու է ժողովրդական բարբառների, գրաբարի եւ եղած գրական լեզուի համադրութիւնը: Հայ ժողովրդական կենդանի բարբառների ազդեցութիւնն է լինելու տիրական»:

Փ. Մ.

(*) Լոյս տեսած Երեւանի մէջ, 1970ին: Կազմած է Ա. Կիրակոսեան: Խմբագրութիւն եւ յառաջաբան՝ Կոստիկեան եւ Սիլվանեան:

ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Վերջերս Պէյրութի Համազգայինի կեդրոնական վարչութիւնը հրատարակեց «Ձեռնարկ հայերէն լեզուի» դասագիրքը, որ նախաձեռնութիւնն էր Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան եւ զոր պատրաստած է Յարութիւն Քիւրքճեան: Այս առթիւ «Ազդակ»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է Յ. Քիւրքճեանի հետ:

×

«Աշխատանքը, որ կը ներկայացնենք մեր ֆրանսախօս հայ հայրենակիցներուն եւ ընդհանրապէս բոլոր անոնց, որոնք կը հետաքրքրուին հայերէն լեզուով, կ'առաջադրէ լեցնել ակներեւ պարապ մը մեր կեանքին մէջ:

Արդարեւ, այն օրէն ի վեր, երբ Հայեր եկած են եւ մեծ թիւով բնակութիւն հաստատած Ֆրանսայի մէջ, ընդունելով ֆրանսական քաղաքացիութիւն եւ որդեգրելով երկրի լեզուն... յաճախ զգացուած է կարիքը՝ այս նոր պայմաններուն պատշաճող դասագիրքի մը, դասագիրք մը՝ գործնական, այսինքն անպայման՝ երկլեզու, դիւրին իւրացումի եւ անհատական, առանձին գործածումի կարելիութիւններ ընծայող եւ այս բոլորի շնորհիւ՝ արդիւնաւոր: Կարճ խօսքով՝ կենդանի լեզու դասագիրք մը:

Ահա այս տողերով կը սկսի այն դասագիրքը, որ թէեւ յաւակնութիւնը չունի ամբողջական եւ սպառիչ ձեռնարկ մը ըլլալու, բայց որ իր արագ ուսուցումի ձեւով փաստօրէն բաց մը կը լեցնէ մեր կեանքէն ներս, մանաւանդ կեանքէն ներս անոնց, որոնք կ'ուզեն հայերէն սորվիլ, բայց որոնք ցարդ յարմար պայմանները չունէին:

Սովորական դասագիրք մը չէ «Ձեռնարկ հայերէն լեզուի»ն, գործնական երկլեզու — Ֆրանսերէն – Հայերէն — դիւրամատչելի եւ առանձին գործածութեան կարելիութիւններ ընծայող հայերէնի դասագիրքն է անիկա:

«Պէտք է ըսել, որ Ֆրանսայի մէջ հայերէնի ուսուցում կար եւ կայ ներկայիս, — կ'ըսէ Յ. Քիւրքճեան, — ամէնօրեայ երկու դպրոցներ եւ Հինգշաբթի դիշերային դպրոցները առիթ կը ստեղծեն հայերէն սորվելու, բայց սահմանափակ են եւ չեն հասնիր պէտք եղած արդիւնքին: Ութէն տասնեւութ տարեկան Ֆրանսահայեր զուր կը փորձեն հայերէն դասագիրքերով հայերէն սորվիլ... Երկլեզու դասագի՞րք... կա՛յ, բայց մասնագիտական է, դժուարամատչելի եւ չունի հայերէնը իբրեւ կենդանի լեզու սորվեցնելու յարմարութիւն: Տեսնել այդ բոլորը, տեսնել նաեւ մեծ թիւով անհատներ, որոնք կ'ուզեն հայերէն սորվիլ, տեսնել եւ անտարբեր մնալ կարելի չէր: ԵՀՈՄի ուսանողներու խմբակի մը մէջ գաղափարը ծնունդ առաւ եւ իրագործուեցաւ ԵՀՈՄի եւ Պէյրութի Համազգա–

ՆՇԱՆԱԾ

ԵՐԵՔ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ճամբուն վրայ հանդիպող գիւղացիներն ու ճամբորդները յարգանքով կը խոնարհէին, ճամբայ տալով զինանշանով դրոշմեալ կառքին որ այժմ կը յառաջանար դէպի Թրուսակոթ – Լաշափէլ ճամբէն երկու քիլոմեթր հեռու կառուցուած Պութէլէյի դղեակը:

5.

Կաղիններով եզերուած ծառուղիէն կառքը սահեցաւ լռիկ–մնջիկ մինչեւ այն հսկայ կառուցուածքը, որ տասնեւութերորդ դարու ոճով ու դասական չքեղ ամբութիւններով պատկառելի շէնք մըն էր:

Սեղանապետ մը, վերնազգեստի դրան առջեւ կը սպասէր: Ռաուլ կանխաւ հեռագրով տեղեկացուցած էր իր այցելութիւնը:

Կառքը կանգ առաւ երկաթապատ դրան առջեւ, մինչ վարիչը, բանալով դռնակը մէկ կողմ կը քաշուէր, Մաալէնի ճամբայ տալու, որ կը հետեւէր Ռաուլի:

Սեղանապետը հին Նորմանտացի մը, սիրով ու յարգալիր ընդունեցաւ հիւրերը:

— Պարոն կոմսին ճամբորդութիւնը հաճելի՞ էր: Մարքիզը շատ երջանիկ է պարոն կոմսին այցելութեան առթիւ ու անհամբեր՝ կը փափաքի ճանչնալ օրիորդը, ըսելով յարգալիր խոնարհեցաւ երիտասարդուհիին առջեւ, որպէս հնավարժ սպասաւոր, յետոյ անմիջապէս աւելցուց.

— Պարոն մարքիզը հրամայած է, կոմսը եւ օրիորդը առաջնորդել իրենց յարկաբաժինները, որպէսզի ճամբորդական յոգնութենէ ետք հանգչին, նոյնպէս հրամայած է ընթրիքը կարգադրել ժամը եօթին:

— Բայց, բարի Սէլէսթինս, ըսաւ Ռաուլ ժպիտով մը, ժամը եօթն է արդէն:

— Պարոն կոմսը կը մոռնայ որ մենք հոս արեւային ժամը կը գործածենք:

— Ճիշդ է, Սէլէսթէն, մոռցայ, ուրեմն ժամ մը ունինք արամադրելի: Կ'ուզե՞ս ղեկուցանել մօրեղբօրս թէ, շատ երջանիկ պիտի ըլլամ եթէ արտօնէ կէս ժամէն իրեն ներկայացնելու օրիորդ տ'Ամպրէնը, ու դառնալով դէպի Մաալէնը, ներողութիւն կը խնդրեմ Վերժինի, բայց կարծեմ կարելի է, չէ՞... Ան, նշմարելի կերպով ճիգ կը թափէր ենթարկուելու իր կեղծ նշանածին փափաքներուն: Մաալէն կը հասկնար, ուստի իր ձայնին տալով հրամայական թեթեւ նրբութիւն, ըսաւ.

— Բնականաբար, պատրաստ պիտի ըլլամ...:

Լէոն, վարիչը, եւ Սիւզան սենեկապանուհին երեւցան, բերելով պայուսակները: Սէլէսթէն զանոնք առաջնորդեց չէնքին դէպի ձախ թեւը, ուր կը գտնուէր օրիորդ տ'Ամպրէնի յատկացուած սենեակը:

Նուրբ բծախնդրութեամբ, ծեր մարքիզը դղեակին այդ մասը երիտասարդուհիին յատկացուցած էր, ուր ժամանակին ընթացքին շարունակ կիներ բնակած էին: Ռաուլ կը բնակէր աջ թեւին մէջ, ոչ հեռու մօրեղբօր յարկաբաժինէն:

— Մօրեղբայրս լաւ սենեակ ընտրած է քեզի, Վերժին, ըսաւ Ռաուլ: Մայրս այս սենեակին մէջ անցուցած է իր ամենաերջանիկ պահերը: Պատուհանէն պիտի նշմարես Լաշափէլի դանդաղատուրը, ուխտատեղի մը, ուր շատ շատ կ'այցելեն Նորմանտացիները: Մեր երկրի ամէնէն գեղեցիկ մէկ վայրն է անիկա... Ո՛հ, ներողութիւն, մեր երկար ճամբորդութենէն ետք հանգստանալու պահանջը կը զգաս անշուշտ, ուստի ես կը մեկնիմ, երբ պատրաստ ըլլաս, սենեկապանուհիդ միջոցաւ ձայնէ Սէլէսթէնին, որ քեզ առաջնորդէ փոքր սրահը, ուր միասնաբար միասին պիտի ներկայանանք մօրեղբօրս: Ցտեսութիւն սիրելիս...

Հանգչի՛լ, որուն անհրաժեշտ կարիքը կը զգար Մաալէն: Ճամբորդութիւնը զինք չէր յոգնեցուցած, այլ այն նոր դերը, զոր ստիպուած էր խաղալ սպասաւորներու ներկայութեան, եւ որ անհանօրէն կը չարչարէր ու կը յոգնեցնէր զինքը: Որքան կը բաղձար նետուիլ բազկաթոռներէն մէկուն մէջ, աչքերը փակել, կէս ժամ անշարժ մնալ ու ինքզինքը ամփոփել, ներկայանալու համար Ռաուլի մօրեղբօրն, որ այնքան խիստ ու անհնկուն նկարագրուած էր իրեն: Բայց այս ձոխ ու իրեն համար նոր կեանքը եւ իրաքանչիւր քայլին կցորդ սենեկապանուհիին ներկայութիւնը, կը ստիպէին կեղծ դիմակը պահել անդադար:

Այդ պահուն Սիւզան հեռացած էր, յարկաբաժնին զանազան բաժանումներուն ծանօթանալու որ կը բաղկանար, իշխանավայել կահ–կարասիներով յարդարուած, ընդարձակ երեք մասէ՝ կապոյտ նաչի յատուկ փոքր սրահ մը՝ կապոյտ մետաքսով սրահակուած եւ Լուի ԺԵ. կարասիներու հովուական բնապատկերով կահաւորումով ճոխացած, որուն յարակից սենեակը Լուի ԺԵ.ի յատուկ ոճով:

ԼԻՒՏՈՎԻԿ ՏԱՌՆԷԼ

(7 – Շար.)

ԼԹԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Ներկայ մելամաղձոտ եղանակին հեւ ի հեւ վազք մը կայ Փարիզի հայ գաղութին մէջ, մշակ. հանդէսներ, պարահանդէսներ եւ զանազան ցուցահանդէսներ զիրար կը գերազանցեն բարի նախանձի մրցակցութեամբ մը դոպեղնդուած։

Ասոնց բոլորին նպատակն է համախմբել ցրուած Հայութիւնը, մղիչ ազդակ մը ըլլալ ազգային մշակոյթի տեւակաnութեան առաւել կամ նուազ յաջողութեամբ։

Այս յառաջաբանէն ետք սրտի մեծ գոհունակութեամբ կ'ըսեմ թէ Դեկտ. 13ի Կիրակին, խանդավառ բազմութիւն մը՝ Լթաեանցիներ եւ համակիրներ խուժած էին Մշակոյթի Տան սրահը, մեծ էր ոգեւորութիւնը. ոմանք վաղեմի դպրոցական Լթաեանցի ընկերներ՝ սէր եւ արցունք աչքերնուն մէջ զիրար գտած էին կէս դարու բաժանումէ մը վերջ, համախմբուած իրարու մօտ գլուխ գլխի ինչե՛ր ինչե՛ր չունէին պատմելիք իրարու. քակուեցան դպրոցական անոյշ յիշատակներու ծրարները, կարօտի ժպիտի արտասուքներով։

Վերջապէս խօսնակը եկաւ լռեցնելու մեղուանոցի բզզիւնը եւ հրաւիրեց Լթ. վարժարանի նախկին աշակերտներէն վարչ. ատենապետ Պր. Վ. Ասլանեանը, որ իր բացման խօսքը ըրաւ գրաւոր եւ հակիրճ կերպով, պարզեց Լ. Ս. Միութեան նպատակը եւ յառաջիկային ունենալիք գործունէութիւնը։

Խօսքը տրուելով վարչ. փոխ–ատենապետ Պր. Կարապետեանի Լ. վարժարանի նախկին սաներէն, գրաւոր երկարօրէն պատմականը ըրաւ Լ. վարժարանի հիմնադրութեան եւ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգանքի՝ Յովհ. եւ Մկրտիչ Լթաեան բարերար եղբայրներուն յիշատակը։

Երրորդ խօսողն էր Լ. վարժարանի լիսէի ընթացաւարտներէն Օր. Հ. Գալֆայեան որ յստակօրէն անդրադարձում մը ըրաւ Պոլսոյ Լ. վարժարանի եւ Սանուցի գործունէութեան վրայ ու ամփոփելով եզրակացուց թէ Լ. վարժարանը արժէքաւոր մարդոց փաղանգ մը հասցուցած է որոնք Պոլսահայութեան եւ Սփիւռքահայութեան իրենց մշակոյթի նպաստը բերած են. Լթաեանցիները հինգ աշխարհներու մէջ ցրուած են, այս իմաստով Լ. վարժարանը համահայկական վարժարան մըն է ինչպէս նաեւ Լթաեան Սանուցը։

Պր. Գէորգեանի ձեռնադաշնակի երգերը հրաւէր մը եղան յայտագիրը սկսելու։ Օր. Անի Տէմիրեան շատ գղայուն կերպով արտասանեց Ջանդուէն «Ինչո՞ւ»ն եւ Թումանեանէ «Հայրենիքիս հետ»ը։ Շնորհաւորելի է մեր այս հայ օրիորդը որ Ֆրանսայի մէջ հասակ նետած՝ հայ դաստիարակութեամբ մեծցած է։ Տիկին Կարապետեան խոր ըմբռնումով արտասանեց Հայկ Գալուստեանի «Հայ ժողովուրդ»ը։ Պր. Պշտիկեան արտասանեց Իսահակեանի «Պանդուխտ որդի»ն շատ յուզիչ էր։

Մէջ ընդ մէջ կը լսուէին ազգ. եւ ժողովրդական երգեր։

Կարգը աեհա եկած էր Տիկ. Անտոնեանի, Լթաեանցի՝ մեր սիրուած դերասանուհին՝ եկած էր քաջալերելու մեր հաւաքոյթը. ի՜նչ սրտայոյզ կերպով արտասանեց Վարուժանի «Տառապած Ցիսուս»ը եւ Յ. Ճ. Սիրունիի «Խօսք լոյսի տօնին համար»ը։

Ծանօթ երգչուհի Տիկ. Իրիս Պիւլպիւլեան – Փափազեան երգեց Խաչատուրեանի «Խնջոյքի երգ»ը եւ «Տըլէ եաման»ը, գըւարթացնելով մթնոլորտը։ Ծափահարուեցան բոլոր արուեստագէտները եւ վարչութեան կողմէ արժանացան խոր շնորհակալութեան։

Դադար մը՝ տասնեւհինգ վայրկեան։ Սկսան պատուրասխրութիւնները, եւ ահա վիճակահանութիւնը կուգայ իր բաժինը ուզելու։ Մին միւսէն գեղեցիկ եւ սիրուն առարկաներ՝ որոնք նուիրուած էին Պրք. Մեսրոպեանի, Ասլանեանի եւ Յ. Խաչատուրեանի կողմէ։ Ամէնէն բախտաւորը եղաւ Պր. Ժ. Ցակոբեան որ շահեցաւ գեղատեսիլ նկար մը, «Հին Երեւանը իր հին եկեղեցիով», զոր նկարած էր Լթաեանի աշակերտուհիներէն ողբացեալ Օր. Ա. Մեսրոպեան աւելի 30 տարի առաջ Երեւան՝ տեղւոյն վրայ. Թանկագին յիշատակ մը։ Ու կը լսուէին հայկ. երգեր, «Ամպի տակից», «Ո՜վ Մեծասքանչ» եւն. հետզհետէ լսելի կ'ըլլան դպրոցական յիշատակներ, Պր. Ա. Պետրոսեան յիշեց քանի մը դրուագներ իր դպրոցական կեանքէն։ Ի վերջոյ հրաւիրուեցաւ Պր. Պարթեւեան, տարեց Լթաեանցիներէն, որ իր կարգին քանի մը յիշատակներ պատմելէ ետք, իր գոհունակութիւնը յայտնեց բոլոր ներկաներուն, որովհետեւ, ըսաւ ան, «Ես երբեք չէի յուսար, որ մեր տարեց Լթաեանցիները պիտի կրնային Լ. Ս. Միութիւն մը կազմել եւ սակայն անկարելին կարելի ըրեր են» եւ վերջացուց քանի մը քաջալերական խօսքերով։

Ճիշդ է որ տարեց Լթաեանցիները ուշ մնացած են ներկայ Միութիւնը կազմելու, եւ սակայն լաւ է անագան քան երբեք։

Հաւաքոյթը շատ ջերմ, ուրախ մթնոլորտի մը մէջ վերջացաւ անսպասելի յաջողութեամբ։

ՀՌ. ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

յնի Կեդրոնական Վարչութեան օժանդակութեամբ եւ քաջալերանքներով»։

ՆԵՐՔԻՆ ԴԱՍԱԽՈՍՈ՞ՒՄԸ, ԿԱԹՈ՞ՑԸ

— Նախ յիշենք, որ այս ձեռնարկը հայերէնի ուսուցման ամբողջական եւ սպառիչ ձեռնարկ մը չէ, այլ արագ ուսուցումի ձեւ մըն է, արա՛գ, առանձին աշխատանքով կենդանի հայերէն մը սորվելու ձեւ մը, — կ'ըսէ Յ. Քիրքճեան, — հարկաւ այս գիրքը որոշ գիջումներ կ'ենթադրէ հայերէնի ուսուցման տեսակէտէն։ Այսպէս, կը ստիպէ ճշդել նուազագոյն բառամթերք մը, չարահիւսական որոշ կաղոյց մը եւ ձեւով մը կ'աղքատացնէ հայերէնը, զայն չափի եւ ձեւի բերելով իր ամենապարզ ձեւերէն մէկուն մէջ։ Նման դասագիրք մը թերեւս խորթ թուի հայերէնը ցարդ դասական հասկացողութեամբ ուսուցանողներուն։ Բայց այս ձեւի որդեգրումը անխուսափելի է, ձեւ մը, որ աւելի արդիական եւ դիւրին միջոցներով ենթակային կը պարտադրէ հայերէնի հիմնական բառապաշար մը (Արմէնիէն Ֆոնտամանթալ) 1800 բառ սորվեցնելով։

Երբ թերթատենք այս դասագրքին չուրջ 400 էջերը՝ թերութիւններ գտնենք թերեւս, բայց առաւելութիւնները մոռցնել կուտան թերութիւնները։ Այսպէս, այդ առաւելութիւններու շարքին կարելի է յիշել չարահիւսական կենդանի ձեւերը, որոնք յաճախ կը կրկնուին դասերու մէջ։ Աւելին՝ թարգմանութիւնը եւ ձայնապնակի դրութիւնը կը ստեղծեն կարելիութիւնը անկախ եւ առանձին աշխատանքի, որուն կ'օժանդակեն գլխաւոր վարժութիւններու պատասխանները՝ տրուած յաւելուածին մէջ, ինչպէս նաեւ հայերէնի հիմնական բառապաշարի բառարանը։

Կիսամասնագիտական միջոցներով ձեռք բերուած նման արդիւնք մը ետք, մեզի կը մնայ սրտանց շնորհաւորել Յ. Քիւրքճեանը եւ մաղթել Եւրոպայի Ֆրանսախօս Հայերուն, որ օգտուին այս դասագիրքին ընծայած դիւրութիւններէն եւ տիրանան հայերէնի առնուազն խօսակցական գաղտնիքներուն։

Լ. Տ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿՆԵՐՈՒ ԽՈՐԷՆ

Չորրորդական ժամանակաշրջանին Շիրակի հարթավայրին մէջ ապրած են հըսկայ կենդանիներ, ինչպէս մամութի նախահայրերը՝ տրոգոնթերեան փիղեր, բրդոտ ռնգեղջիւրը, եղջերուն եւայլն։ Այս կենդանիներու բրածոյ մնացորդները կը վկայեն, որ Շիրակի հարթավայրը ունեցած է բնակլիմայական այնպիսի պայմաններ, որոնք նպաստած են այդ հսկայ կենդանիներուն ապրելուն եւ բազմանալուն։ Ասոնք, սակայն, յետագային չդիմանալով կլիմայի փոփոխութեան եւ գոյութեան պայքարին, անհետացած են։

1927ին, Լենինականի մօտերը աւազահանքի մը մէջ գտնուեցան տրոգոնթերեան փիղի մնացորդներ։ Յետագային՝ 1934 եւ 1964ին եւս նոյն վայրին մէջ յայտնաբերուեցան փիղի մնացորդներ, որոնք ցուցադրուած են Լենինականի գաւառագիտական թանգարանը։

Վերջերս երկու երիտասարդներ թանդարանին յանձնած են հնադարեան կենդանիին կմախքի մնացորդներ։ Ասոնք այդ ձեւի փիղի մը սեղանատամին եւ կտրիչ ատամին մնացորդներն են։ Առաջինին երկարութիւնն է 22, լայնութիւնը՝ 8 սմ.։

Այս կենդանիները ժամանակակից եղած են նախամարդուն եւ ունին մինչեւ մէկ միլիոն տարուան հնութիւն։

ԲԻՒՐԵՂԱՊԱԿԻԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բիւրեղապակիի (քրիսթալ) արտադրութիւը հինգ տարուան պատմութիւն ունի, քանի որ բիւրեղապակիի առաջին մոխրամանը պատրաստուեցաւ 1965ին։ Այժմ գործարանը, որ կը գտնուի Արդնիի մօտ, օրական 45.000 քոնեակի պարզ շիշ եւ բիւրեղապակիէ 1400 իր կ'արտադրէ։

Շիշերը ընդհանրապէս կը գործածուին Երեւանի, Թիֆլիսի եւ Պաքուի համապատասխան գործարաններուն կողմէ, իսկ բիւրեղապակիէ իրերուն պահանջը մեծ է, թէեւ արտադրութիւնը դեռ անհրաժեշտ որակը չունի։ Արտադրուած իրերու անունններն են «Արեւիկ», «Դուին», «Զըւարթի» եւ «Տերեւի»։

ՆՈՐ ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԸ

Աշխատանքները յառաջ կը տարուին նոր մարզադաշտի շինութեան համար։ Ամբողջ մարզարանը պիտի ունենայ ոտնագնդակի, թեթեւ աթլեթիզմի, թենիսի 12, պեսկեթպոլի 8, վոլեպոլի 5, ձեռքի գնդակի 4 մարզադաշտ, փակ եւ բաց լողաւազաններ, 10.000 տեղ ունեցող մարզական պալատ մը, 4000 տեղնոց փոքր դաշտ մը եւայլն։ Ասոնց մէջ ամէնէն մեծը ոտնագնդակի մարզադաշտն է, որ պիտի ունենայ 104 մեթր երկարութիւն, 49 մեթր լայնութիւն եւ տեղաւորելու է չուրջ 70.000 հանդիսատես։

Մարզադաշտը պիտի ունենայ գիշերային լուսաւորութիւն։

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Հանելուկը գրական ամէնէն հին սեռերէն է։ Այս սեռով իր առենին գրաղած են Անանիա Շիրակացի Է. դարուն եւ Ներսէս Շնորհալի ԺԳ. դարուն։ Յետագային ստեղծուած են հայ աւանդական հարիւրաւոր հանելուկներ, ժողովուրդին կողմէ։

Մկրտիչ Կորիւն 40 տարիէ ի վեր կը յղանայ սրամիտ հանելուկներ, որոնք մանկապարտէզներու, դպրոցներու ժամանցի աղբիւր կը հանդիսանան։

Այդ հանելուկները հեղինակը հաւաքած է ընդհանուր հաւաքածոյի մէջ, որ կը կոչուի « Հանելուկներ »։ Հանելուկները տեղաւորուած են «Հողի բարիքները» « Կենդանական աշխարհ », « Ժամանակ, տարուան չորս եղանակ», «Երկինք – երկիր», «Խաղ եւ աշխատանք», «Գիր եւ դպրոց», «Խառն հանելուկներ» բաժիններուն մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (66)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

— Բայց, աւելցուց Մարիա իշխանուհին անմիջապէս, անոր թերութիւններուն համար ներողամիտ պէտք է ըլլալ։ Մի մոռնար, որ ան աշխարհիկ կեանքին մէջ մեծցած ու դաստիարակուած է։ Եւ ատկէ զատ անոր ալ վիճակը այնքան վարդագոյն չէ։ Մտածէ անգամ մը, որ որքան դժուար է իր ընտելցած կեանքէն բաժնուիլ, ամուսնէն անջատուիլ եւ առանձին գիւղին մէջ ապրիլ, ան ալ այդ տեսակ վիճակի մը մէջ։ Ատիկա չափազանց ծանր է։

Անտրէյ իշխանը քրոջը նայելով ժպտեցաւ, այնպէս ինչպէս մենք կը ժպտինք ականջ դնելով մէկու մը, որուն սրտին մէջի դրուածները ամբողջովին կը կարդանք։

— Դուն ալ գիւղը կ'ապրիս եւ այդ կեանքը սարսափելի չես համարեր, ըսաւ իշխանը։

— Ես ուրիշ, գիս օրինակ մի բերեր։ Ես ուրիշ կեանքի չեմ փափաքիր եւ չեմ ալ կրնար փափաքիլ, որովհետեւ ուրիշ ձեւով կեանք մը ինծի համար անծանօթ է։ Իսկ դուն երեւակայէ, Անտրէյ, թէ ի՛նչ դժուար է, երիտասարդ, աշխարհիկ կնոջ մը համար իր ամէնէն թանկագին տարիները գիւղը անցընել միայնակ։ Հայրս միշտ զբաղած է, իսկ ես... Կը ճանչնաս զիս... Օր. Պուրիէն միայն...

— Այդ ձեր Օր. Պուրիէնը այնքան բարի պտուղ մը չերեւար։

— Ո՜հ, ոչ. ան չափազանց սիրելի եւ բարի է, եւ որ գլխաւորն է, խեղճ աղջիկ մըն է։ Ոչ ոք չունի։ Ճշմարիտն ըսելով, անիկա ինծի ոչ միայն պէտք չէ, այլեւ ծանրութիւն մըն է։ Ես, ինչպէս գիտես, միշտ վայրենի եղած եմ։ Իսկ հիմա՝ աւելի եւս։ Շարունակ առանձնութիւն կը փնտռեմ։ Հայրս զայն շատ կը սիրէ։ Օր. Պուրիէն եւ Միխայիլ Իվանովիչ միակ անձնաւորութիւններն են, որոնց հետ հայրս միշտ քաղցր եւ բարի է, որովհետեւ անոնք երկուքն ալ բարերարուած են իրմէ։ Ինչպէս Սթերն կ'ըսէ. «Մենք այնքան չենք սիրեր մեր բարերարները, որքան մեզմէ բարերարուողները։ Հայրս զայն որդեգրեց, երբ անիկա որբ մէկն էր, եւ ան շատ բարի է։ Հայրս անոր կարդալու եղանակը շատ կը սիրէ։ Ան երեկոները հայրիկիս համար բարձրաձայն կը կարդայ։

— Արդարեւ, Մարիա, երբեմն քեզի շատ ծանր պիտի գայ հօրս բնաւորութիւնը, ըսաւ յանկարծ Անտրէյ իշխանը։

Մարիա իշխանուհին նախ զարմացաւ, յետոյ վախցաւ այդ խօսքէն։

— Ի՞նչ... ի՞նչ... ի՞նչ ծանր է, ըսաւ ան։

— Ան միշտ խիստ էր. իսկ հիմա, կարծեմ, անտանելի, ըսաւ Անտրէյ իշխան. ըստ երեւոյթին քոյրը նեղը ձգելու եւ անոր տրամադրութիւնը հասկնալու համար հօրը նկատմամբ։

— Ամէն բանով աղէկ ես, Անտրէյ, բայց տեսակ մը մտքի հպարտութիւն ունիս, ըսաւ իշխանուհին, աւելի իր մտածումներուն հետեւելով քան խօսակցութեան, եւ այդ բանը մեծ մեղք մըն է։ Միթէ կարելի՞ է հայրս քննադատել։ Եւ եթէ կարելի ալ ըլլար, վէնէրասիոնէն զատ ուրիշ ի՞նչ զգացում կրնար ներշնչել այնպէս մարդ մը, ինչպէս հայրս է։ Ես շատ, շատ երջանիկ ու գոհ եմ անոր հետ ապրելով։ Ես կը փափաքէի միայն, որ բոլորդ ալ ինծի պէս երջանիկ ըլլայիք։

Իշխանը երկրայօրէն գլուխը երերցուց.

— Բան մը, որ իրօք ծանր է ինծի համար, եւ այդ հայրիկիս կրօնքի վրայ ունեցած հայեացքն է։ Չեմ կրնար հասկնալ թէ ինչպէս անոր պէս մեծ խելքի տէր մարդ մը չի տեսներ ինչ որ արեւի պէս պարզ է, եւ այդպէս կը մոլորի։ Ահա այս բանը միակ դժբախտութիւնս է։ Սակայն վերջերս մխիթարական նշաններ ցոյց տալ սկսաւ։ Անոր հեգնութիւնները հիմա առաջուան պէս թունոտ չեն, եւ վանական մը կայ, որ ընդունեցաւ եւ հետը երկար բարակ խօսեցաւ։

— Է՜հ, սիրելիս, կը վախնամ որ դուք այդ վանականին հետ միատեղ զուր տեղը կը վատնէք ձեր եռանդը, ըսաւ Անտրէյ իշխան, ծաղրաբար բայց սիրալիր շեշտով մը։

— Օ՜հ, բարեկամս, ես միայն կ'աղօթեմ առ Աստուած եւ կը յուսամ թէ ան կը լսէ խնդիրքս։ Ու մեղմ շեշտով մը, կարճ լռութենէ մը ետքը աւելցուց։ Շատ կարեւոր խնդիր մը ունիմ։

— Ի՞նչ է, սիրելիս։

— Բայց նախ խոստացիր որ պիտի չմերժես։ Դժուար բան մը չէ եւ ոչ ալ արժանապատուութիւնդ վիրաւորող։ Ինծի մխիթարութիւն պատճառելու համար միայն։ Խոստացիր, Անտրիւշա։ Ու ձեռքը պայուսակին մէջ խօթելով՝ բան մը բռնեց, բայց չէր ցուցուներ, կարծես հէնց այդ բռնած իրը անոր խնդրին առարկան կը կազմէր եւ կարծես խնդիրը կատարելու խոստումը առնելէ առաջ ոչ մէկ պայմանով դուրս պիտի չհանէր այդ բանը։

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

Այրի Տիկին Փերուզ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Խաչատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Խաչատուրեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՄԱՏԹԷՈՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 78 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի (Դեկտ. 23) առաւօտեան 10,30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռոմի Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի:

Յակոբ Մկրտիչեանի մահուան առթիւ Օննիկ Մակարեան (քաղաքէն) եւ Տիկին Վերժին Ստեփանեան 50ական Ֆր., Տէր-Կարապետեան եղբարք, Արրօեան եղբարք եւ Տիկին Ներսէսեան 30ական, Զալեան ընտանիք 15, Նշան Կիրիտլեան, Ոսկեան Կարապետեան, Երուանդ Հերիքնազեան, Յակոբ Ահագինեան 10ական եկեղեցւոյ: Օննիկ Մակարեան 50, Զալեան ընտանիք 15, Սարգիս Չէյթունճեան, Մելքոն Թոքաթլեան 20ական, Հմայեակ Սարըեան 10 Թաղին դպրոցին, Կարապետ Ոսկանեան 10 Կապ. Խաչին: Ղ. Քէսմէճեանի մահուան առթիւ Գէորգ Քիւրտօղլուեան 20, մի Ոմն 10, եւ Մերլանէն տիկին մը 5 Ֆ. եկեղեցւոյ:

Թաղականութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ննջեցեալներու պարագաներուն:

Club des Jeunes de l'U. G. A. B.

L'an dernier plus de 2500 personnes ont souhaité, à leurs amis, les vœux du NOUVEL AN grâce aux cartes publiées par le CLUB DES JEUNES DE L'U.G.A.B Encouragés par ce succès, nous vous proposons, cette année, le 8 vues d'Arménie suivantes :

— l'Eglise Sainte-Hripsimé
— La Cathédrale d'Etchmiadzine
— le Monastère de Haghardzine
— Garni - Gueghard
— une Vue générale du mont Ararat
— Monument de David de Sassoun
— Artik - Haridjavank
— Zvartnotz

Ces photos sont présentées sur cartes doubles glacées avec souhaits en français ou en arménien sur feuillet intérieur.

Le jeu de 8 cartes avec enveloppes correspondantes : 15 FRANCS.

Passez vite vos commandes en écrivant au CLUB DES JEUNES DE L'U.G.A.B. 11, square Alboni — Paris (16e) ou en téléphonant à TRO. 03-18.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պր. Անուշաւան Շէտիկեան կը նուիրէ 500 ֆրանք:

Պատուոյ անդամներէ գոյացած՝

Պ. Գրիգոր Փափազեան	100 ֆր.
Պր. Կարպիս Յակոբեան	100 ֆր.
Պր. Արա Պիպէռեան	100 ֆր.
Պր. Գրիգոր Փաթուկեան	100 ֆր.
Պր. Լեւոն Զօլաքեան	100 ֆր.
Պր. Գէորգ Պաղրճեան	100 ֆր.
Պր. Յակոբ Գույումճեան	100 ֆր.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան եւ շրջանի իր մասնաճիւղերուն

Յունուար 17, ժամը 14,30ին 6րդ թաղամասի Քաղաքապետարանին սրահը (փլաս Սէն–Սիւլփիս):

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Յունուար 3 Կիրակի ժամը 15ին, Տէսինի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Դպրոցական աշակերտներու կողմէ արտասանութիւններ, խմբերգ, մեներգ պար եւ տրամախօսութիւններ եւ ուրիշ հաճելի անակնկալներ:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՑԱՅԳՕՆՔ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, 31 Դեկտեմբերին, գիշերուան ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ:

Ճաշագին 50 Ֆրանք անձգլուխ:

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ կամ երգչախումբի անդամներու մօտ ամէնէն մինչեւ 25 Դեկտեմբեր:

Հայկական նուագ:

ԾՆՈՒՆԴԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Համախարբերդցիական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները իր ճաշին, Ծնունդի առթիւ, Հինգշաբթի 24 Դեկտ. իրիկուան ժամը 9ին Օթէլ Նասիոնալ տը Սայոնս (Արտէշ), Վալանսէն երեք քիլոմեթր:

le roman de l'Arménie martyre

VICTOR GARDON

L'APOCALYPSE ECARLATE

couverture de Carzou

CALMANN-LÉVY

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս Հինգշաբթի Ճրագալոյց: Ժամերգութիւն ժամը 17ին: Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ եւ նախատօնակ ժամը 18ին:

Այս Ուրբաթ Ծնունդ: Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Անիէռ – Պ. Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը իր կազմութեան 40ամեակը կը տօնէ բացառիկ գեղարուեստական բաժինով, Փետրուար 28ին, Անիէռի քաղաքապետարանի շքեղ թատերասրահը: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղի խնճոյքը՝ Փետրուար 7ին ժամը 16էն մինչեւ 23 Պանեէօյի Լուի Փասթէօր սրահը:

×

Կապոյտ Խաչի Պօմանի մասնաճիւղի տօնածառը 10 Յունուար Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԾՆՈՒՆԴԻ ՑԱՅԳՕՆՔ

REVEILLON DE NOEL

կազմակերպուած
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Դեկտեմբեր 24ին, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE, 17, Rue Bleue

ՃԱՇ — ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ — մասնակցութիւն՝ 30 փրանք

RESERVATION, 17, Rue Bleue

Quelques poèmes choisis pour composer

La légende Arménienne

Disque 33 tours

Montage poètique et réalisation EVE GRILIQUEZ
Production ROUBEN MELIK

Կ'արտասանեն

François Chaumette (sociétaire de la Comédie Française)
Jean-Jacques Aslanian — Eve Griliquez — Jean Martin

Թարգմանուած հեղինակներ՝

Եղիշէ Չարենց, Նարեկացի, Յովհ. Թումանեան, Վահան Տէրեան, Յովհ. Շիրազ, Սայաթ Նովա, Յովհ. Երզնկացի, Նահապետ Քուչակ, Վահան Թէքէեան, Դանիէլ Վարուժան, Պարոյր Սեւակ եւ Ժողովրդական:

ԳԻՆ 30 ՖՐ.

PRIX 30 FR

Դիմել

Editions EREBOUNI, B. P. 46, Charenton(94) — Eglise Arménienne, 15 Rue Jean Goujon, Paris (8e) — Librairie H. Samuélian, 51, Rue Mr-le-Prince — Tarpinian, 269, Bd. Voltaire — Palouyan, 43, Rue Richer Paris (9e) et « Haratch »

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ՁՈՐ ԿՐՆԱՔ ԸՆԵԼ ՁԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
23
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
23 DECEMBRE
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.998
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
46e ANNÉE — N° 11.998

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱԹՈՌԻ ՅԱՆԹԻԼԻԱՍ

Ե. ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ԵՒ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

Պէյրութի մեր պաշտօնակից Ազդակի խմբագիր Տիգրան Ոսկունի տեսակցութիւն մը ունեցած է Խորէն կաթողիկոսի հետ, որ կարգ մը տեղեկութիւններ տուած է իր ձեռնարկներուն ու նոր ծրագիրներու մասին:

Այսպէս, կաթողիկոսը աշխատանքի լծուած է ապահովելու համար 100.000 տոլարի գումար մը, որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ յարկ մը եւս բարձրացնել Պիքֆայայի վանքին վրայ եւ հոն փոխադրել Դպրեվանքը, զայն օժտելով կեդրոնական ջեռուցումով եւ ամէն յարմարութիւններով:

Այդ պարագային Անթիլիասի Դպրեվանքի այժմու շէնքերուն մէկ մասը պիտի յատկացուի ընդարձակելու համար Մատենադարանը, որ ներկայիս 50.000 գիրք կը պարունակէ, մնացեալ մասը պիտի վերածուի Թանգարանի, ուր պիտի ցուցադրուին վանքին արժէքաւոր առարկաները, ցարդ պահուած սնտուկներու մէջ:

Դպրեվանքի երկրորդ շէնքը պիտի յատկացուի Մարտիկեան վարժարանի ընդարձակման: Ներկայ շէնքը միայն 350 աշակերտի տեղ ունի եւ այս տարի ստիպուեր են մերժել 150 աշակերտ: Նոր ծրագրով, Կաթողիկոսարանը մէկ-երկու տարիէն Անթիլիասի մէջ պիտի ունենայ 1000 աշակերտի յատուկ վարժարան մը՝ մանկապարտէզի, նախակրթարանի եւ գոլէճի բաժիններով եւ պիտի դրուի ազգային իշխանութեան հովանաւորութեան տակ:

Դպրեվանքը այս տարի եւս ունի 60 աշակերտ եւ 17 ուսուցիչ: Ըստ նոր ծրագրին, որ կը գործադրուի երեք տարիէ ի վեր, ազգային վարժարաններէ շրջանաւարտ աշակերտները հինգ տարի կ'ուսանին Ժառանգաւորացի, յետոյ երեք տարի ալ՝ Ընծայարանի բաժնին մէջ: Ութերորդ տարուան աւարտին, կուսակրօն ըլլալ փափաքողները սարկաւագ կը ձեռնադրուին, փոքր պաշտօններ կը ստանձնեն, աւարտաճառ կը գրեն, յետոյ կը ձեռնադրուին աբեղայ:

Տարիներէ ի վեր կարեւոր թիւով աբեղաներ ու վարդապետներ բարձրագոյն ուսման հետեւած են Պէյրութի ֆրանսական կամ ամերիկեան, Յունաստանի, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Պելժիայի, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի համալսարաններուն մէջ: Ներկայ տարեշրջանին Լիբանանի, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի համալսարաններուն մէջ մասնաւոր եւ բարձրագոյն ուսմանց կը հետեւին վեց վարդապետներ:

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը կը ձգտի մշակութային կեդրոնի մը վերածելու Անթիլիասը: Արդիական սարքաւորումով օժտուած իր տպարանին մէջ — հաստատուած 1932ին — կը հրատարակուին եկեղեցական, բանասիրական, կրթական ու գրական բազմաթիւ գրքեր, որոնց շարքին Գէորգ Մելիտինեցիի եւ Հայկ Սէրէնկիւլեանի մրցանակներուն պսակաւոր երկերը: Շուտով ֆրանսերէնով լոյս պիտի տեսնեն Դանիէլ Վարուժանի եւ Եղիշէ Չարենցի քերթուածները՝ թարգմանութեամբ Լիւք-Անտրէ Մարսէլի եւ Կ. Փօլատեանի: Տպագրութեան յանձնուած է նաեւ Նոր Ջուղայէն Լեւոն Մինասեանի ազգագրական մէկ հատորը, որ կը սկսի Շահ Աբասի օրերէն:

Մատենադարանի 50.000 հատորները խնամքով ցուցակագրուած են վաստակաւոր ուսուցիչ Խորէն Գաբիկեանի կողմէ, օժանդակութեամբ աբեղայի մը եւ սարկաւագի մը: Առանձին բաժին մը յատկացուած է մամուլին:

Նարդունիի 20.000 հատոր գրքերուն յատկացուած է առանձին սրահ մը, որուն ճակատը մեծատառ արձանագրուած է Շաւարշ Նարդունի Գրադարան:

Կաթողիկոսութիւնը վերջին տարիներուն սկսած է զբաղիլ ընկերային հարցերով: Ծիպէյլի Թռչնոց Բոյն կոչուած դանիական հաստատութիւնը, որ իբրեւ որբանոց - դպրոց նախախնամական դեր կատարած է ցարդ, Յուլիս մէկին իր բոլոր կալուածներով փոխանցուած է Կաթողիկոսարանին: Տնօրէն նշանակուած է Ներսէս Ծ. Վ. Բախտիկեան: Այնտեղ պատսպարուած փոքրիկներու թիւը 62էն բարձրացուած է 130ի: Ծրագրուած է աւելի եւս ընդարձակել գործը:

Ընկերային կարգի երկրորդ ձեռնարկն է եղած Ֆանարի ժողովրդային բնակարաններու շինութիւնը, շնորհիւ բարերարուհի Օր. Լէյլա Գարակէօզեանի ասպետական նուիրատուութեան: Առաջին առթիւ շինուած են 100 բնակարաններ՝ արդիական յարմարութիւններով: Հրկիզեալ Գարանթինայի թաղամասէն 95 ընտանիքներ արդէն փոխադրուած են այնտեղ, ուր կառուցուած են նաեւ մանկապարտէզ մը եւ նախակրթարան մը: Ծրագրուած է շուտով սկսիլ 100 նոր բնակարաններու շինութեան: Ֆանարի մէջ ալ պիտի կառուցուի արդիական ծերանոց մը, Լիբանանէն զատ նաեւ Մերձաւոր Արեւելքէն գալիք անտէր ծերունիներու համար:

Անթիլիասի Դպրեվանքը անդամագրուած է Միջին Արեւելքի տասնեակ մը քրիստոնէադաւան դպրեվանքներուն եւ կը գործակցի անոնց հետ:

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը կ'անդամակցի նաեւ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին, որու մէջ իր ներկայացուցիչն է Գարեգին Եպս. Սարգիսեան: Կաթողիկոսարանին կից կայ նաեւ Միջեկեղեցական Յարաբերութեանց Յանձնաժողով մը, որ կապ կը պահէ զանազան քրիստոնէական եկեղեցիներուն հետ:

Կիլիկեան Աթոռը Լիբանան - Սուրիա - Կիպրոս սահմանափակ շրջանէն անդին իր հովանին կը տարածէ մէկ կողմէ Իրանի երեք թեմերուն՝ Ատրպատականի, Թեհրանի եւ Նոր Ջուղայի, միւս կողմէ Յունաստանի եւ Հիւսիսային Ամերիկայի ազգային թեմերուն վրայ:

Քառասնամեակին առթիւ նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ դարաւոր պատմական Աթոռին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ՍՊԱՆԻԱ

ՎՃԻՌՆԵՐԷՆ ԱՌԱՋ

Երեքշաբթի օր տակաւին ծանօթ չէին Պուրկոսի դատավարութեան վճիռները, որոնց կը սպասուի խոր անձկութեամբ ամէն կողմէ:

Այս յապաղումը կրնայ սակայն պատճառ ըլլալ որ Պասքերը ազատ արձակեն գերման հիւպատոսը, զոր ցարդ կը պահեն իբրեւ պատանդ:

Մինչ այդ Քորթէսին (սպանական Խորհրդարան) առջեւ կը խօսէր փոխ-վարչապետ՝ ծովակալ Քառեռօ Պլանքօ: Ճառը վճռական էր եւ կը ձգտէր փաստել թէ Ֆրանքոյէն ետքն ալ ֆրանքիզմը պիտի մնայ եւ արդէն իսկ ճամբայ ելած է: Պլանքօ շեշտած է ի մէջ այլոց.— «Անհրաժեշտ է որ արդարութիւնը իր աշխատանքը կատարէ զերծ՝ արտաքին կամ ներքին որեւէ ճնշումէ»: Իրականին մէջ ծովակալին ճառը ուղղուած էր ոչ միայն Քորթէսի անդամներուն այլեւ անկէ հետու ամբողջ ժողովուրդին ու նաեւ արտասահմանի: «Կառավարութիւնը, կ'ըսէ Պլանքօ, հոս է ծառայելու համար ժողովուրդին եւ ոչ թէ զայն շողոքորթելու համար, այլ խօսքով՝ գոհացում տալու համար երկրին կարիքներուն: Քաղաքական ընդլայնումը իրողութիւն մըն է այն օրէն երբ Քաւտիլլոյին յաջորդ մը որոշուեցաւ 1969 Յուլիս 22ին: Սպանական քաղաքական դրութեան կռուանները շարժումին սկզբունքներն են եւ անոր զարգացման ճամբաները՝ հիմնական վեց օրէնքները: Երբեք չմոռնանք Ֆալանժին հիմնադիր՝ Խոսէ Անթոնիօ Փրիմօ տէ Ռիվերայի բանաձեւումը.— «Սպանիան կազմալուծուեցաւ երից պառակտումի մը պատճառաւ՝ տեղական անջատողականները, կուսակցութիւնները եւ դասակարգերու պայքարը»:

Ծովակալը անդրադարձած է նաեւ գերման հիւպատոսին առեւանգումին ճշդելու համար թէ կը ցաւի բայց ամբողջական պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ Էթային վրայ (Պասք ինքնավարութեան շարժում) եւ թէ այդ պարագան չի կրնար գործադրուիլ շանթաժի իբրեւ զէնք սպանական կառավարութեան վրայ:

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ փոխ - վարչապետին ճառով, Սպանիոյ կարծր հոսանքն է որ կը յաղթանակէ եւ թէ ազատականներն ու Օփուս Տէիի մարդիկը շատ բան չեն կրնար ընել ներկայիս:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԿՈՄՈՒԼՔԱՅԷՆ ԵՏՔ

Կոմուլքայի հրաժարումը «առողջական պատճառներով» (չակերտ կը գործածէ նոյնիսկ Իւմանիթէն) կատակներու ալ դուռ բացած է Վարշաւայի մէջ: Ծանօթ է որ կը խօսուի Կոմուլքայի արեան շրջանի խանգարումներու մասին ու նաեւ ըսուած է թէ «տեսողութիւնը կը նուազէր», ինչ որ ըսել կուտայ թէ «տեսողութիւնը այնքան կը նուազէր որ շուրջը անցած - դարձածն ալ չէր տեսներ»:

Ներկայիս Բրեժնեւի շնորհաւորութիւններէն ետք նոր ղեկավարութեան, մթնոլորտը սկսած է աւելի պայծառ դառնալ: Դեռ չէ որոշուած Պետութեան ղեկավարը, թէեւ կը խօսուի ներկայ նախարարապետին՝ Սիրանկիէվիչի մասին:

Կուսակցութեան նոր քարտուղարին առաջին ջանքերն են կապը վերահաստատել բանուորներուն եւ քաղաքացիներուն հետ: Կ'ուզէ պիտի փորձէ «ընկերվարական ժողովրդավարութեան» մեթոտներ գործածել: Կը սպասուի նաեւ որ մտքերը հանդարտեցնելու համար նախ քաղաքներէն քաշուին հրասայլերը եւ զօրքը: Կասկած չկայ որ ընկերային դետնի վրայ, կարելի չէ ետ դալ գիներու բարձրացման վրայ (20էն 25 առ հարիւր ուտեստեղէնի) բայց ջանք պիտի թափուի թեթեւցնելու ծանրաբեռնուած ընտանիքներու ծախքերը եւ եթէ կարելի ըլլայ ամսաթոշակներու հաւուցման յաւելումներ ըլլան:

Փարիզի մէջ Սէ. Ժէ. Թէ.ն դեկոյց մը հրատարակած է ուր ֆրանսացի աշխատաւորներուն խոր յուզումը կը յայտնէ ի տես Լեհաստանի դէպքերուն, եւ կը շեշտէ թէ տնտեսական միջոցները որոնք կը դեղչեն աշխատաւորներու գնելու կարողութիւնը հակազդեցութիւններ ստեղծեցին որոնց բնոյթը ցոյց կուտայ ժողովրդական զանգուածներու եւ քաղաքական իշխանութեան միջեւ եղած յարաբերութեանց վատթարացումը:

× «Նոր կարգ»ի պատկանող 300 երիտասարդներ ցոյց մը ըրած են Երկուշաբթի իրիկուն Շան զ'Էլիզէ «Համայնավա՛ր մարդասպան», «Փեշտա, Վարշաւա՛, կը բաւէ՛» եւայլն, եւայլն խօսքերով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, 89 տարեկանին մեռած է պատուելի Մարք Պէօկնէռ, նախկին նախագահ՝ Ֆրանսայի բողոքական Դաշնակցութեան: Ամբողջ կեանքը աշխատած է Եկեղեցւոյ միութեան համար:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Գերմանիոյ վարչապետը՝ Պրանտ նոր գիր մը ուղղած է արեւմտեան երեք Մեծերուն, որպէսզի արագացնեն Պերլինի բանակցութիւնները: Այն տպաւորութիւնը կայ նաեւ թէ Պրանտ քիչ մը շատ յոյս դրած էր իր «Օսթփոլիթիք»ին (արեւելքի քաղաքականութիւն) վրայ, որ գինքը անելի մատնեց:

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ մէջ ուր կը դատուին 11 հոգի, որոնք ամբաստանուած են թէ ուզած են օդանաւ մը շեղեցնել, դատախազը երկու մահավճիռ պահանջեց: Ամէն կողմ Երուսաղէմի Լացի Պատէն Փարիզի սինակոկները, Հրեաները կը շարունակեն իրենց ցոյցերն ու աղօթքները բողոքելու համար այս դատավարութեան դէմ, որու ամբաստանեալները Հրեայ են:

ՓԱՐԻԶԻ Խորհուրդը որոշեց 11,25 առ հարիւրի յաւելում ընել հիւանդանոցներու օրականին վրայ: Այսպէս յետ այսօրիկ հիւանդանոցներու մէջ օրական սակերն են.— ընդհանուր բժշկութեան սպասարկութեան մէջ՝ 169 ֆր., մասնագիտականացած բժշկութեան՝ 285,60, ընդհանուր վիրաբուժութիւն եւ ծննդաբերութիւն՝ 267,80, մասնագիտացած վիրաբուժութիւն՝ 343,50, բարձր մասնագիտութեան սպասարկութիւն՝ 435 ֆր.:

ՃԱՓՈՆԻ բնակչութեան թիւն է 103 միլիոն, ինչ որ կը նշանակէ թէ 1965էն ի վեր 5,5 առ հարիւր տոկոսի յաւելում մը արձանագրուած է: Թոքիօ ալ աշխարհի Բ. քաղաքն է 11 միլիոն 398 հազար 801 բնակիչով, Նիւ Եորքէն ետք (11 միլիոն 457 հազար):

ՔԱՄՊՈՃԻ մէջ 27 տարեկան Հոլանտացիի մը դիակը գտնուած է: Ըստ առաջին տեղեկութեանց դերի ինկած էր Վիէթքոնկի ձեռքը բայց ըստ Հարաւային Վիէթնամցիներուն ազատօրէն կը շրջագայէր անոնց հետ: Ինքնութեան թուղթին վրայ ուսանող գրուած է բայց կ'ըսուի թէ Քամպոճ գացած էր գտնելու համար կորսուած լրագրողներ:

ԱՏԱԼԷԹԻ (արդարութիւն) պատկանող երեք երեսփոխաններու հրաժարումը մէկ ձայնի կ'իջեցնէ Թուրքիոյ վարչապետ Տէմիրէլի մեծամասնութիւնը Ազգ. Ժողովին մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋԻՆ Ֆրանսայի ճամբաներուն վրայ կառքի արկածի հետեւանքով 71 հոգի մեռած է, 803 վիրաւոր կայ, որոնց 330ը՝ ծանր վիճակի մէջ են: Այս հաշուեկշիռը առժամեայ բնոյթ ունի սակայն: Նախորդ շաբաթը 107 մեռեալ եւ 830 վիրաւոր կար, որոնց 287ը՝ ծանրօրէն:

ՕՐԼԻի մէջ ոստիկանութիւնը 27 քիլօ հաշիշ գրաւած է եւ երեք Յորդանանցի ձերբակալած, թմրեցուցիչի առուծախի համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

CINQUANTENAIRE DU TRAITÉ DE SÈVRES

N. D. L. R. : Nous continuons la publication des discours, prononcés lors de la commémoration du cinquantenaire du Traité de Sèvres. Aujourd'hui l'intervention de Maître E. Jakhian, du barreau de Bruxelles.

Je voudrais vous faire l'hommage de mes réflexions, mûries dans l'amertume mais alimentées, aujourd'hui, par l'espérance.

Pendant longtemps, j'ai été hanté par des questions sans réponses. Pourquoi cette tourmente qui, au début du siècle, allait changer l'odeur du monde, pourquoi cette tourmente devait-elle s'abattre, d'une manière plus cruelle encore, sur le peuple d'Arménie et lui infliger le plus grand des malheurs, c'est-à-dire celui qui dure le plus longtemps ? Pourquoi les Arméniens ne devaient-ils connaître de la solidarité humaine que les mots plus grands que le cœur ? Pourquoi est-ce l'Arménie qui avait dû révéler à l'Europe son aveuglement et son impuissance ?

Je ne suis pas certain de pouvoir donner une réponse à ces questions qui restent sanglantes et navrantes. Et je ne puis m'empêcher de revoir ces images de suppliciés, pour qui, si le pire était de mourir, le mieux était d'être déjà mort. Je ne puis m'empêcher d'entendre la voix de ces mères qui pleurent toujours dans le printemps de Marie. Je ne puis m'empêcher davantage de songer à ces enfants qui n'auront connu d'autre vision que celle d'un bourreau sûr de son impunité.

Je suis cependant d'une génération qui veut oublier que le génocide a réussi, que l'Arménie a été blessée pour la gloire de Dieu et de l'Occident. Je n'entends plus tresser une nouvelle couronne mortuaire à l'Arménie. Il y a à présent un effort de réflexion lucide à produire plutôt que de se lamenter, comme on l'a fait dans le passé.

Le premier aspect de l'actualisation du problème arménien touche à une question de moralité internationale et constitue une tranposition du particulier au général.

Renoncer aux droits des Arméniens, c'est donner un exemple funeste aux autres, c'est laisser lettres mortes les conventions les plus nobles ,relatives aux droits de l'homme, c'est rétrograder dans notre démarche vers plus de justice internationale, c'est donner une prime aux peuples qui foulent aux pieds les droits de l'homme et qui ne s'embarrassent pas de les mépriser.

Si, en 1920, on avait stigmatisé autrement que par des phrases l'existence des charniers humains, si on avait jeté à la face du monde l'horreur dont il s'était rendu le complice, est-il déraisonable de penser que, par exemple, le national-socialisme n'aurait pas trouvé les succès qu'il a connu en puisant ceux-ci dans l'horreur même de ses excès ? Si la morale, si la génorisité avaient un sens, il fallait déjà aller en Arménie pour que, il y a deux ans tous ensemble, nous nous retrouvions à Prague afin que le printemps pût y fleurir à nouveau.

Il faut qu'il cesse le temps où il est plus facile de prendre la parole que de prendre la Bastille, qu'on renonce aux kermesses idéologiques et aux foires aux slogans, qu'on mette fin à l'ivresse des mots qui forgent nos contradictions jusqu'à la déchirure, parce qu'ils sont à l'opposé de nos actes.

Il doit venir le temps où on comprendra enfin qu'un innocent exécuté et qu'un peuple génocidé ce sont des affaires qui concernent tout le monde. L'exemple de l'Arménie doit sans cesse être invoqué pour qu'on démontre qu'en permettant cela on aura permis ceci. Tant qu'il sera baseul peuple, un seul homme qui sera bafoué avec la complicité des indifférents et des discoureurs, personne n'aura le droit de se porter en accusateur ou en thuriféraire.

Le deuxième aspect de l'actualisation de la question arménienne est de tirer les leçons du passé, pour funestes qu'elles aient été. Je ne suis pas de ceux qui nourrissent leurs illusions dans une proposition contradictoire telle que la « morale politique ». Si, en politique internationale, il y a des pincipes, il y en a cependant peu. Et ceux qui subsistent n'ont que de lointains rapports avec la morale.

Il est sans doute bon de songer à un monde conforme à nos idéaux et à nos rêves et d'essayer d'y tendre. Mais la réalité a ses exigences.

Le Traité de Sèvre a reconnu, sur le plan des principes, la légitimité des revendications du peuple arménien et son avenant, la sentence du Président Wilson, a concrétisé ces exigences. A peine trois ans plus tard, à la conférence de Lausanne, tout est oublié. La conclusion s'impose : les alliés ont gagné laguerre, le génocide a humilié le monde et, en 1923, la situation politique des Arméniens est infiniment pire qu'à la veille de la grande guerre. Cela siginifie que, une fois de plus, le droit, fût-il sacré, a cédé la place à la politique et que celle-ci a donné une prime à la Turquie.

Pourquoi ? Parce que les Arméniens aiment les grands mots, alors que le pire des mensonges et le plus dangereux,est celui des grands mots. Parce qu'ils y ont cru trop longtemps, en raison peut-être de l'inclination naturelle d'un tempérament en grande partie émotionnel. Parce que, à leur tête, ils avaient des poètes, des moralistes, des hommes francs et loyaux, des chevaliers incapables d'affronter la malice et la duplicité des Grandes Puissances et, il faut bien le dire, la remarquable diplomatie turque.

Aujourd'hui, le premier devoir des Arméniens est de savoir assumer une réalité politique et ses contingences pour pouvoir, s'il le faut, l'exploiter. L'aventure des Arméniens doit cesser d'être une affaire du destin pour devenir une affaire de volonté et de clairvoyance. Ce qui m'amène au troisième et dernier aspect de l'actualisation de la question arménienne que je veux aborder.

Depuis quelques années, un grand mouvement se dessine, une conscience de plus en plus accrue naît de la nécessité de reprendre les revenditions politiques, notamment territoriales : des démarches sont posées en effet auprès des instances internationales.

Parmi les Arméniens eux-mêmes, des tendances qui, il y a quelques annécs à peine s'opposaient, s'unissent, le dialogue s'instaure, de manière timide mais certaine, avec Erévan : Erévan qui est beaucoup plus à l'écoute de la Diaspora que l'inverse.

L'objectif premier de ce grand mouvement est clair, il est reconnu par tous, dans des formes d'expression parfois différentes et nuancées: la volonté d'un foyer d'un territoire arménien qui rencontre à la fois les vœux de la Diaspora et ceux d'Erévan. Cela est-il possible ? Dans l'état actuel des choses et, aujourd'hui, il faut répondre non. Mais j'ajoute que cela n'est pas impossible, demain ou aprèsdemain. A la faveur de grands bouleversements politiques internationaux, imprévisibles mais non exclus, cette revendication peut prendre forme.

Cela signifie, en termes clairs, que tous les efforts déployés par les communautés de la Diaspora pour préserver l'Arménité ne constituent que des *moyens* et non pas un but. Des moyens tendant à préserver notre spécificité de manière à pouvoir la réaliser dans un foyer national, rencontrant l'adhésion de tous, le jour où il sera possible de le créer.

Ce qui pose évidemment le problème des Arméniens de la Diaspora. J'aperçois personnellement trois options à cet égard :

1) Rejeter l'Arménité, cesser d'être Arménien et se définir par sa seule citoyenneté, son seul langage. C'est une attitude qui en vaut une autre, car elle mène à l'assimilation totale. Mais, de grâce, ceux qui l'adoptent, ne doivent déployer aucun zèle névrotique à l'égard des Arméniens et de l'Arménie.

2) Accepter la citoyenneté arménienne objective de l'heure, c'est-à-dire la citoyenneté soviétique. Il s'agit alors de se définir d'une façon hégélienne par des institutions étatiques aux contenus affectifs et culturels cependant non hégéliens.

3) On peut enfin — et faut-il préciser que c'est notre option — se définir sur un double registre : citoyenneté et responsabilité civiques et juridiques, par exemple, françaises, création et langage français, mais double mémoire historique et affective, à la fois arménienne et française. Celui qui fait ce choix sera alors un Français d'origine Arménienne, croyant ou athée.

Et le jour où il lui sera donné d'exercer un choix plus direct entre la persistance de cette double condition d'homme et la réalisation d'une nouvelle nationalité objective arménienne, cela sera pour lui un problème d'homme à résoudre, au niveau de sa subjectivité, en fonction de toutes ses motivations, qu'elles soient concientes ou inconscientes, de ses intérêts économiques et autres.

Je puis conclure. On peut concevoir sans mystère et fort clairement que le national de la Diaspora, d'origine arménienne, accorde tout son intérêt à la cause de l'Arménité et veille ainsi — en collaboration de plus en plus étroite avec Erévan — à la réalisation des droits imprescriptibles de l'Arménie, car ils sont également ceux de tous les hommes épris de liberté et de justice, mus par une volonté lucide et fondamentale de respecter partout, les droits de l'homme.

L'arbre de vie de l'Arménie n'a jamais cessé de reverdir, il n'a été question à aucun moment de sacrifier l'avenir à la splendeur du passé. Le peuple arménien a toujours refusé cette ultime obscénité qu'aurait été pour elle la mort. Aujourd'hui, il y a plus, et je le ressens avec émotion : les mains arméniennes cesssent d'être des poings fermés pour se tendre les unes vers les autres, les cœurs s'échauffent, les esprits s'aiguisent, les ardeurs sont capables d'exploser pour que, demain ou après-demain, justice soit rendue à ceux qui sont morts là-bas, afin que vive et prospère l'Arménie, encore plus belle, encore plus grande, encore plus vivace, encore plus rayonnante, libre, indépendante et unifiée.

E. JAKHIAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆՇԱՆԱԾ ԵՐԵՔ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Թէեւ քիչ մը խիստ էր երիտասարդաղջկան համար, բայց հանդիսաւոր ու վեհաշուք երեւոյթ ունէր։ Ընդարձակ զարդախուցը օժտուած էր նորաձեւութեան բոլոր յարմարութիւններով, առանց երբեք հնօրեայ հրապուրիչ ոճէն բան մը կորսնցնելու։

Նաժիշտը կ՚առաջարկէր լոգարանը պատրաստել, մինչ այդ կուգար հարցնել տիրուհիին թէ ի՞նչ կը փափաքէր հագնիլ ընթրիքի համար։

Մատլէն նուաղ կը մտահոգուէր այս ձեւակերպութիւններով, այսուհանդերձ, ստիպուած էր հլուօրէն համակերպիլ աշխարհային այս ճոխութեանց ձեւականութեան։

Թեթեւ բուրումով օծուած գաղջ ջուրի լոգանքը կազդուրեց վերջին օրուան տառապանքէն չարչարուած մարմինը, հանդարտեցնելով գրգռուած ջիղերը։ Գիշերային, սեւ մետաքսէ, պարզ այլ վայելուչ հագուստ մը հագաւ, ճերմակ թեթեւ զարդերով ու վիզը անցուց սեւով ճերմակ մարգարիտներու շարք մը։

6․

Որոշեալ ժամուն պատրաստ՝ զանգը հնչել տուաւ Միւզանին։ Սէլէսթէն երեւնալով, առաջնորդեց զայն փոքր սրահ մը, որ կը գտնուէր դղեակի ճիշդ կեդրոնական մասին մէջ։ Ռաուլ հոն իրեն կը սպասէր։ Մէկ ակնարկով քննելէ ետք Մատլէնի արդուզարդը, յօնքերու պռստումով յայտնեց իր կարծիքը թէ շատ պարզ կը գտնէր զայն, այնուհանդերձ աւելցուց․

— Ցաւամ թէ հաճելի պիտի թուիք ծեր պաշտպանիս։

Յետոյ դառնալով սեղանապետին, որ յարգալիր կերպով դրան առջեւ կոմսին հրամաններուն կը սպասէր։

— Սէլէսթէն, հարցուր մարքիին, թէ կրնա՞յ մեզ ընդունիլ։

Սէլէսթէն խոնարհութեամբ մը հեռացաւ։ Դուռը գոցելուն պէս Ռաուլ դարձաւ Մատլէնին եւ արագ ու անհանգիստ շեշտով ըսաւ․

— Կը փափաքէի որ աւելի պչրուն եւ աւելի գրաւիչ ըլլայիք…

— Ինչո՞ւ, հարցուց Մատլէն։

— Որովհետեւ մօրեղբայրը մարդ մըն է… մարդ մը, որ շատ զգայուն է կանացի նրբութիւններու եւ ձեւերու հանդէպ… Եթէ դուք հլու դպրոցականի մը կերպարանքը ունենաք, պաշտպանս անմիջապէս ձեռք պիտի դնէ ձեր վրայ…

Մատլէն տժգունեցաւ։ Ի՞նչ, մէկ կատակերգութեան վրայ, որ ստիպուած էր անբարոյաբար խաղալ, երկրո՞րդ մըն ալ պիտի բարդուէր։ Ո՛հ, ո՛չ, անկարելի էր։ Թող ձգեն զինքը իր բնական ձեւերուն մէջ։ Ու մահասարսուռ երկիւղով համակուած խորհեցաւ։ Այս ծերը մէկն ըլլալու այն յապաղած քծնողներէն, որոնք աւելի վտանգաւոր են քան երիտասարդները։ Եթէ ան իր ցանկութենէն մղուած զինքը հետապնդէ՞ր։ Ա՛հ, այդ պարագային չէր կրնար Ռաուլի վստահիլ, որ պիտի չպաշտպանէր զինքը եւ որուն համար ինք բացարձակ անտարբեր էր։ Լաւ պիտի չընէ՞ր արդեօք վերջ տալով այս զաւեշտին, ըսել կոմսին.— Ո՛չ պարոն, չեմ կրնար շարունակել այս կատակերգութիւնը, ուժերէս վեր է այն բոլորը, զոր դուք ինծմէ կը պահանջէք։ Առէք ամէն բան, բայց վերադարձուցէք ազատութիւնս…ու պիտի մեկնէր անմիջապէս։ Բայց յանկարծ մտածեց ու սարսափեցաւ. ո՞ւր պիտի երթար. Աստուած իմ, ինք Փրանքով միայն… պիտի կորսուէր ընդարձակ դաշտերուն մէջ… ուստի ակամայ համակերպեցաւ ճակատագրին։

Այդ միջոցին, Ռաուլ մենախօսելով կը շարունակէր.

— Ձեզի կը յայտարարեմ թէ, մօրեղբայրս պատշաճութեանց սկզբունքներուն ծայրայեղ յարող մըն է։ Ձեր ապրելակերպը, ձեր ուզած սահմաններուն մէջ, ուղղակի պիտի վտանգէ կացութիւնս, երեւան հանելով այն խաղը, որուն դերակատարն էք դուք…

— Արդարեւ, ընդմիջեց Մատլէն, որքա՛ն պիտի նախընտրէի սենեկապանուհիիս տեղը եղած ըլլալ։

Կոմսը զարմանքով դիտեց աղջիկը որ այս բառերը կ՚արտաբերէր այնքան հանդարտ ու պարզօրէն… ուստի մեղմանալով.

— Հարցը ատոր վրայ չէ, ըրէք ձեր լաւագոյնը զոր կրնաք… Սէլէսթէնի ձայնը կը լսեմ, հանդարտէ։ Երկուքս ալ սիրահարներու երեւոյթն ունենանք քան օտարականներու։

Այս ըսելով թեւը սահեցուց երիտասարդուհիին թեւին տակ, զայն առաջնորդելով պատուհան մը, ուրկէ կրնար դիղական տեսարանները ցոյց տալ։ Ռաուլ կը դդար Մատլէնի տաք բազուկի քաղցրութիւնը ու հաճելի ջերմութեան մը իր մարմնոյն մէջ թափանցիլը…

Այդ պահուն Սէլէսթէն դուռը զարկաւ։

ԼԻՒՏՈՎԻԿ ՏԱՌՆԷԼ

(8 – Շար․)

ԴԱՍԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐ

ՓԵԹՐ ՉԱՅՔՈՎՍՔԻ

(1840–1893)

Ռուսական համանուագներու վարպետը ծնած է Վոթքինսք եւ մեռած՝ Պետեր֊բուրգ։ Ճամբայ ելած՝ իրաւաբան ըլլալու համար եւ ժամանակ մըն ալ պաշտօնավարած՝ պետական սպասարկութեանց մէջ, Չայքովսքի 23 տարեկանին ընդգրկեց երաժշտական ասպարէզը եւ յաճախեց Պետերբուրգի երաժշտանոցը։ Վկայուելէ ետք հաստատուեցաւ Մոսկուա 11 տարի, մինչեւ 1877 եւ դասախօսեց տեղւոյն երաժշտանոցին մէջ։ Թղթակցութեան միջոցով ծանօթացած էր Մատամ տը Մեք անունով հարուստ կնոջ մը, որ գմայլելով իր տաղանդին, տրամադրեց իրեն տարեկան 2500 ռուբլի հասնող գումար մը, որու շնորհիւ Չայքովսքի ամբողջովին նուիրուեցաւ երաժշտական ստեղծագործութեան։ Կեանքը անցուց այնուհետեւ Պետերբուրգ, Իտալիա եւ Զուիցերիա։ Նիւ Եորք գնաց 1891ին, Գարնէկի երաժշտական հիմնարկութեան բացման առթիւ։

Չայքովսքի իր երաժշտական – ստեղծագործական աշխատանքը ընդհատած է միայն այն ատեն, երբ այցելած է Եւրոպայի գլխաւոր քաղաքները, նուագահանդէսներ ղեկավարելու համար։ Այլապէս, մինչեւ իր կեանքին վերջը տեւական մտասեւեռումը եղած է՝ միշտ նոր բան մը տալ համաշխարհային երաժշտութեան։

Չայքովսքի հեղինակն է բազմաթիւ տրամաթիք գործերու, որոնցմէ յիշատակութեան արժանի են հետեւեալները — Վոյվոտա (1869), Օփրիչնիք (1874), Դարբին Վաքուլա (1876), Օրլէանի կոյսը եւ Մազէփփա (1884), Եւգէն Օնեկին (1886), Վհուկ կինը (1887), Տամ տը փիք (1890), Եոլանտ (1892)։ Յօրինած է Օսթրովսքիի Ձիւնեայ անտառի գեղեցկուհին թատերախաղին երաժշտութիւնը (1889)։ Համանուագի հեղինակութիւններէն կարեւորներն են հետեւեալները. — Մանֆրէտ, Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթ, Մրրիկը, Ֆրանչեսքա տի Ռիմինի, Սլաւական քայլերգ, 1812 տարին եւայլն։ Նշանաւոր է նաեւ Հոգեկոյզ համանուագը։ Ասոնցմէ զատ հեղինակած է անհամար խմբերգներ, դաշնակի կտորներ, մեղեդիներ, քոնչերթօներ, ուվերթիւրներ եւայլն։ Եղած է նաեւ երաժշտական ականաւոր քննադատ։

Չայքովսքիի երաժշտութիւնը մեծապէս կը բնորոշէ ռուս խառնուածքն ու ոգին։ Ցոռետեսութեան ուժեղ շեշտ մը կայ ընդհանրապէս անոր հեղինակութիւններուն մէջ։ Արդարեւ, Չայքովսքի եղած է մելամաղձոտ տրամադրութեանց մարդը։ Այսպէս ըլլալով հանդերձ, իրենց սլաւական կշռոյթով ու ներդաշնակութեան հիմունքով ուժեղ գունաւորում մը ունին իր ստեղծագործութիւնները։ Լարային նուագախումբերու համար յօրինուած կտորներու մէջ մանաւանդ աչքի կը զարնէ անոր վարպետութիւնը։

Ամէն ստեղծագործութիւն, այս անուանի ռուս երաժիշտին մօտ, արդիւնքն է իր ինքնարուխ ներշնչումներու բնականութեան եւ քնարական յորդառատ զեղումներու, որոնք այնքան ուժեղ են տպաւորութիւն ստեղծելու եւ խորհրդածութեանց նիւթ հայթայթելու տեսակէտով։ Իր անհատականութեան յայտնութիւնն ու առով ձգած տպաւորութիւնը կուգան աւելի երկրորդական գիծի վրայ։

Իր այս առանձնայատկութեանց շնորհիւ ալ, Չայքովսքի յաջողած է տիրապետել երաժշտասէր բազմութեանց հոգիին, բոլոր ժամանակներու մէջ։ Եւ մընայ մանաւանդ, սլաւ հոգին արտայայտող ռուս մեծագոյն երաժիշտներէն մէկը։

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ 25ԱՄԵԱԿԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ. — Քսանեւհինգ տարիներու օգտակար գործունէութիւն մը ունեցած է Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը, Ֆրանսայի հայ գաղութին մէջ։ Վիէնի գաղութն եւս, իր տաք եւ պաղ օրերուն, գրեթէ միշտ ունեցած է Նոր Սերունդի խումբեր, որոնք շարունակական ձեւով իրարու փոխանցած են ազգային վառ դրօշ մը, գեղեցիկ խտէալ մը եւ կենսական առաջադրութիւն մը։

Երիտասարդական այս շարժումին հիմնադրութեան 25ամեակը տօնուեցաւ «Համօ Օհանջանեան» ակումբին մէջ, Դեկտեմբեր 13ին։ Երէց թէ երիտասարդ ընկերներ, նոր եւ նախկին Նոր Սերնդականներ տեղ գրաւած էին սրահին մէջ, իրենց ներկայութեամբ վերապրելու եւ նաեւ վերանորոգելու գաղափարական ոգին։

Բացման խօսքը արտասանեց, Նոր Սերունդի «Սեւան» խումբի վարչութեան կողմէ, Երջանիկ Մաղաքեան, որ թուեց Միութեան գործունէութեան հիմնական կէտերը — հայերէնի դասընթացք, ազգային պատմութիւն եւայլն։ «Այս աշխատանքներու շնորհիւ վառ կը մնայ մեր երիտասարդութեան մէջ ազգային առողջ ու գիտակից ոգին»։

Ընկ. Յակոբ Պետրոսեան յիշեցուց Նոր Սերունդին դերը Ֆրանսահայ երիտասարդութեան մէջ, տասնամեակներէ ի վեր ան դարձած է կարեւոր ազդակ մը գաղութի ազգային կեանքին մէջ։

Երեկոյթի ընթացքին գործադրուեցաւ գեղարուեստական բաժին մը՝ դաւեշտ, երգեր, արտասանութիւններ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԵԹՀՈՎԷՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 200ԱՄԵԱԿԸ

Հայֆիլհարմոնիայի մեծ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 14ին, տեղի ունեցած է յոբելենական երեկոյ մը՝ նուիրուած Լուտվիկ Ֆան Պեթհովէնի ծննդեան 200ամեակին։

Բացման խօսքը արտասանած է երգահաններու Միութեան վարչութեան նախագահը՝ Է. Միրզոյեան, իսկ Պեթհովէնի գործին մասին արտայայտուած է Մ. Յարութիւնեան։ Այս առթիւ գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը։

Հայաստանի մէջ Պեթհովէնի երաժշտութիւնը տարածելու աշխատանք կատարած են պետական համանուագախումբն ու երգչախումբը, խմբավարներ Ա. Սպենդիարեան, Կ. Սարաջեան, Ա. Մելիք-Փաշայեան, Մ. Մալունցեան, Օ. Դուրեան, ջութակահարներ Ա. Գաբրիէլեան, Ժ. Տէր-Մերկերեան, դաշնակահարներ Կ. Մալխասեան, Ա. Ամրակուզեան, Ե. Հայրապետեան եւ շատ ուրիշներ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

— Ճի՞շդ է, որ ամուսնացած մարդիկ աւելի կ՚ապրին քան ամուրիները։

— Ո՛չ, միայն թէ կեանքը աւելի երկար կը թուի անոնց։

×

— Ի՞նչ էր այդ պոռալ-կանչելը, երէկ, ձեր տունը։

— Կինս ու ես փոխանակելիք քանի մը խօսքեր ունէինք, բայց ես չկրցայ իմ խօսքերս տեղաւորել։

×

Ի՞նչ է ամուսնութիւնը — Արկածախնդրական վէպ մը, ուր, առաջին գլուխին մէջ իսկ կը մեռնի հերոսը։ Կամ՝ հաստատութիւն մը, որ այր մարդուն կուտայ կրկնապատիկ իրաւունք եւ կը խլէ անկէ անոր իրաւունքներուն կէսը։ Կամ՝ ամուսնութիւնը գործակցութիւնն է կնոջ հրամանատարութեան ենթակայ երկու ուղեղներու։

×

Օզարք լեռներուն մէջ ագարակապանի մը ջորին աքացիի մը հարուածով կը սպաննէ անոր զոքանչ մայրը։ Յաջորդ օր, եղերական պատահարը լսելով, այր մարդոց հոծ բազմութիւն մը կը հաւաքուի յուղարկաւորութեան առթիւ (կին բնաւ չկայ)։ Պատուելին այս տեսնելով կ՚ըսէ ագարակապանին, թէ անպատճառ շատ ժողովրդական կին մը եղած ըլլալու է իր ողբացեալը, քանի որ այսքան բազմութիւն հաւաքուած է այս տխուր առիթով։

— Ա՛, ոչ՛, պատուելի, կը պատասխանէ ագարակապանը, անոնք բոլորն ալ եկած են ջորին գնելու համար...։

×

Տիկին Պրաուն կը գանգատի իր բժիշկին, ըսելով որ պահանջած այցելիներուն գումարը շատ սուղ է։

— Բայց տիկին, մի մոռնաք որ ձեր զաւկին հիւանդութեան ատեն 11 անգամ այցելեցի ձեզի։

— Իսկ դուք ալ մի մոռնաք, Պարոն բժիշկ, որ զաւակս վարակեց ամբողջ դպրոցը...

×

— Հայրիկ, ի՞նչ է մենախօսութիւնը, կը հարցնէ փոքրիկ Ճիմին։

— Մենախօսութիւնը, զաւակս, խօսակցութիւն մըն է այր մարդու եւ կնոջ մը միջեւ։

Ճիմի, որ համոզուած չէ, կը ճշդէ.

— Ես ալ կը կարծէի, թէ ատոր տրամախօսութիւն կ՚ըսեն։

— Այդ քու կարծածդ ճիշդ է, երբ երկու այրեր կը խօսին, տղաս։

×

Կը հնչէ հրշէջ սպասարկութեան հեռաձայնը.

— Կը ներէք, որ ձեզ կ՚անհանգստացնեմ, կ՚ըսէ ձայն մը, բայց կինս նորէն կորսուած է։

— Սխալ հասցէի կը դիմէք, այստեղ հրշէջ սպասարկութիւնն է. պէտք է դիմէք ոստիկանութեան։

— Ճիշդ էք, բայց անցեալ անգամ որ կինս կորսուած էր, լուր տուի ոստիկանութեան եւ գայն գտաւ։

×

Ըմպարանի մէջ, ուշ գիշերին, երկու յաճախորդներ կը ծանօթանան իրարու։ Առաջինը կը հարցնէ.— «Ի՞նչ կ՚ըսէ ձեր կինը, երբ այսքան ուշ կը դառնաք տուն»։ — Ոչինչ, կը պատասխանէ միւսը, ես ամուսնացած չեմ»։ Եւ առաջին խօսակիցը, պահ մը մտածելէ ետք կ՚ըսէ.— «Ուրեմն ինչո՞ւ ուշ կը դառնաք տուն»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (67)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Եւ մեղմ ու աղաչական աչքերով եղբօրը կը նայէր։

— Եթէ մինչեւ իսկ այդ բանը մեծ զոհողութիւն մը պահանջէ...պատասխանեց Անտրէյ իշխանը, կարծես ըմբռնելով խնդրին էութիւնը։

— Դուն ինչ կ՚ուզես մտածէ։ Գիտեմ, դուն ալ հայրիկիս պէս ես։ Բայց իմ սիրոյս համար այս մէկ բանը ըրէ։ Կը խնդրեմ, կատարէ։ Հայրիկիս հայրը, մեր պապը, կրեր է զայն բոլոր պատերազմներու մէջ... աղերսեց իշխանուհին, շարունակ մնալով իր դիրքին մէջ։ Ուրեմն, կը խոստանա՞ս ինծի։

— Ի հարկէ, ի՞նչ կայ ըսէ։

— Անտրէյ, ես սուրբի պատկեր մը պիտի նուիրեմ քեզ, եւ դուն խոստացիր որ երբեք պիտի չհեռացնես զայն վրայէդ, կը խոստանա՞ս։

— Եթէ ան 100 քիլոնոց չէ... որպէսզի քեզի բաւականութիւն մը պատճառեմ... ըսաւ Անտրէյ իշխանը։ Բայց նոյն վայրկեանին նշմարելով քրոջ դէմքին վրայ վշտի եւ բարկութեան արտայայտութիւն մը, զղջաց։ Շատ ուրախ եմ, արդարեւ, շատ ուրախ, սիրելիս։

— Հակառակ քու կամքիդ, Ան կը փրկէ եւ կ՚ողորմի քեզ եւ հաւատքի կը բերէ, որովհետեւ միայն Անոր մէջն է ճշմարտութիւնը եւ անդորրութիւնը, ըսաւ յուզմունքէն դողդղացող ձայնով մը, եւ հանդիսաւոր կերպով իր եղբօր առաջ բռնելով ձուաձեւ, գործ ոսկիէ շրջանակներով սուրբի պատկերը։

Խաչ հանեց, համբուրեց պատկերը եւ Անտրէյին մօտեցաւ։

— Խնդրեմ, Անտրէյ, իմ սիրոյս համար, ըսաւ իշխանուհին, մինչ անոր խոշոր աչքերէն հեզութեան եւ բարութեան լոյսը կը ծորէր, զոր կը լուսաւորէին հիւանդոտ, նիհար դէմքը եւ զայն կը գեղեցկացնէին։

Եղբայրը պատկերը առնել ուզեց, բայց ան կեցուց զայն։ Անտրէյ խաչ հանեց եւ համբուրեց պատկերը. անոր դէմքը միաժամանակ թէ՛ բարութիւն (ան յուզուած էր) եւ թէ հեգնանք կ՚արտայայտէր։

— Շնորհակալ եմ սիրելիս, ըսաւ իշխանուհին, եւ համբուրեց եղբօր ճակատը ու նորէն բազմոցին վրայ նստաւ։ Երկուքն ալ լուռ էին։

— Ինչպէս ըսի, Անտրէյ, մեծահոգի եւ բարի եղիր, ինչպէս միշտ եղած ես։ Լիզան խստութեամբ մը դատապարտեր, ան այնքան սիրելի ու բարի է... իսկ անոր վիճակը հիմա բաւական ծանր է։

— Կարծեմ ես բան մը չըսի քեզի, Մաշա, որեւէ բանի մէջ չդատապարտեցի զայն եւ կամ անոր մասին որեւէ դժգոհութիւն չյայտնեցի։ Ինչո՞ւ համար ինծի այդպիսի բաներ կ՚ըսես։

Մարիա իշխանուհին կարմրեցաւ եւ լռեց, կարծես ինքզինք մեղաւոր զգալով։

— Ես քեզի բան մը չեմ ըսած, կ՚երեւի ուրիշները ըսեր են, յարեց իշխանը. եւ այդ բանը ինծի ցաւ կը պատճառէ։

Մարիա իշխանուհին աւելի յուզուեցաւ, որուն այտերը, ճակատը, վիզը եւ ամբողջ դէմքը կաս-կարմիր կտրեցաւ։ Բան մը ըսել ուզեց, բայց չկրցաւ։ Մանկամարդ իշխանուհին ճաշէն ետքը արտասուելով ըսեր էր թէ դժբախտ ծննդաբերութիւն մը կը նախազգայ եւ որմէ կը սոսկայ. գանգատեր էր իր բախտէն, ամուսնոյն եւ կեսրոջ մասին, Անտրէյ իշխանին խղճահարութիւնը իր վրայ հրաւիրելով։

— Իմացիր, Մաշա, ոչ մէկ բանի մէջ կրնամ դատապարտել, չեմ դատապարտած եւ պիտի չդատապարտեմ իմ կինս, եւ ինքզինքս ալ չեմ կրնար պզտիկ բանի մը մէջ մեղադրել. ինչ պարագաներու մէջ ալ գտնուիմ, այդպէս պիտի չշարունակուի։ Բայց եթէ դուն ճշմարտութիւնը հասկնալ կ՚ուզես... թէ երջանի՞կ եմ ես. ոչ, երջանի՞կ է ան, ոչ։ Ինչո՞ւ համար։ Ես ալ չեմ գիտեր...։ Այս ըսելով ոտքի ելաւ, քրոջը մօտեցաւ եւ համբուրեց անոր ճակատը։ Անոր գեղեցիկ աչքերը անսովոր փայլով մը լուսաւորուեցան. բայց ան ոչ թէ քրոջը, այլ բաց թողուած դրան մթութեանը մէջ կը նայէր։ Յանկարծ իշխանը գոչեց.

— Անոր մօտ երթանք, պէտք է հրաժեշտ տալ։ Կամ դուն մինակդ գնա արթնցուր։ Ու ձայնելով սպասաւորին, գոչեց. հոս եկուր, Պետրուշքա, այս նստարանին վրայ ինչ որ կայ ժողվէ եւ տեղաւորէ։

Մարիա իշխանուհին ոտքի ելաւ եւ դէպի դուռը ուղղուեցաւ, բայց կէս ճամբան կեցաւ։

— Եթէ հաւատք ունենայիր, կ՚աղօթէիր առ Աստուած, որպէսզի քեզի սէր պարգեւէ, որմէ զուրկ ես եւ քու աղօթքդ ընդունելի կ՚ըլլար։

— Այո, ըսաւ Անտրէյ իշխանը։ Գնա Մաշա, ես այս վայրկեանիս կուգամ։

Քրոջը սենեակը տանող միջանցքին մէջ Անտրէյ իշխան պատահեցաւ Օր. Պուրիէնին, որ նոյն օրը երրորդ անգամ ըլլալով առանձնացած անկիւններու մէջ կը դիմաւորէր զինքը։ Օր. Պուրիէն, խոնարհեցնելով իր աչքերը, զուարթ ու անմեղ ժպիտով մը ըսաւ իշխանին.

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Հայկազ Պետրոսեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն իրենց մօրաքրոջ՝ Տիկին Շահրիկեանի (Փարիզ):

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ս. Ժեռոմի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալ Թուրֆանտա Քաջունեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Մարսէյլէն Թէճիրեան ընտանիք 50 Ֆր., Փարիզէն Ղուկասեան եւ Թէճիրեան ընտանիքներ 50 Ֆր.:

le roman de l'Arménie martyre

VICTOR GARDON

L'APOCALYPSE ECARLATE

couverture de Carzou

CALMANN-LĒVY

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Հովանաւորութեամբ Պր. Պօղոս Ֆրէնկեանի կը կազմակերպէ իր

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Էքոլ Նորմալ տը Միւզիք, Սալ Գորթօ, 78 Ռիւ Քարտինէ, Մէթրօ Մալզերպ

Կիրակի Յունուար 17 ժամը 14,30ին

Սիրայօժար մասնակցութեամբ հետեւեալ արուեստագէտներու.—

Օր. ՄԱՐԻ ԻՒՍԹԱՏ (դաշնակահարուհի, Լիսանս տէ Քոնսէր Էքօլ Նորմալ տը Միւզիք)

Տիկ. Հ. ԽՏՐՇԵԱՆ – ԼԱՇԱՄԱՆՑԸ (դերասանուհի, հայկ. և ֆրանսական բեմերու)

Օր. ԺՕԶԷ ՎԵՄԵԱՆ, (սոփրանօ Օփերայէն)

Տիկ. ԷՎԱ ԱՐՁՈՒԵԱՆ (պարուսույց Երեւանի դպրոցէն վկայեալ)

Օր. ՍՈՆԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Պուքրէշի Երաժշտանոցէն)

Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ (ջութակահար, երկու առաջին մրցանակ)

Պ. ՓԵԹԵՐ ՆԻՔՈԼՈՎ (Թէնոր Փարիզի Երաժշտանոցէն):

Մասնակցութեամբ Միութեան Երիտասարդաց Թատերախումբի դերակատարներու

Օր. Վիքի Մոստիչեան, Ազապի Պալեան, Անի Քէշիշեան, Ժիւլիէթ Տէմիրեան, Պ. Պ. Իշխան Խաչիկեան, Ազատ Մամլեան, Գէորգ Թէրզեան, Սերգօ Մոստիչեան, Աբգար Մարտիրոսեան:

Խօսնակ՝ Պր. ԱՐԱ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

Տոմսերու համար դիմել Տիկ. Մարգարեանի, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, 15, 10 եւ 5 Ֆ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շավիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 13րդ տարելիցին առթիւ.

Պ.Պ. Սարգիս Պալապանեան 2000, Ժ. Զ. 250, Յ. Գաւուզճեան, Պ. Զաքըճեան 100ական, Ա. Սերոբեան 20 Ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապոյտ Խաչի Ս. Ժեռոմի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Մկրտիչեանի իր զաւկին կսկծալի մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս Հինգշաբթի Ճրագալոյց: Ժամերգութիւն ժամը 17ին: Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ եւ Նախատօնակ ժամը 18ին:

Այս Ուրբաթ Ծնունդ: Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլ. Օտոոյի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները (28 Դեկտ.) Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ:

ARMENIA MONDIA

Vous propose en PROMOTION ARTISTIQUE

Adis ARMANDYAN

Le chanteur à succès de Beyrouth qui chante en arménien (*Disque 33 Tours Stereo*)

Réf. DMS 8

Նախերգանք
Ծաղիկներ
Անոյշ եմ
Մանիշակ
Սայլորդ
Լիսսի
Մթնշաղ
Այլ աչեր
Ծաղիկներս ո՞ւմ նուիրեմ
Այն գիշեր
Մի՛ գնա
Ճէյրանի պէս

—o—

Ref. DMS 9

Էլ քեզ չեմ սիրում
2750 տարեկան
Բարտիների բուրակում
Ասա եար ջան
Հեռացիր, մոռացիր
Նունէ
Մտամոլոր
Օրս քեզ հետ անցընեմ
Սպասում եմ քեզ
Իմ հայ աղջիկ
Ես քեզանից հեռացայ

Production Daniel Der-Sahakian

Vous pouvez recevoir en nous faisant parvenir la somme de 65 F. (Port et emb. compris) ou 34 F. chaque A l'ordre d'Armenia Mondia C. C. P. PARIS 5390-27

Adresser le tout sous enveloppe timbrée à ARMENIA MONDIA B. P. 419-08 Paris (8e)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան եւ շրջանի իր մասնաճիւղերուն

Յունուար 17, ժամը 14,30ին 6րդ թաղամասի Քաղաքապետարանին սրահը (Փլաս Սէն-Սիւլփիս):

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Յունուար 3 Կիրակի ժամը 15ին, Տէսինի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Դպրոցական աշակերտներու կողմէ արտասանութիւններ, խմբերգ, մեներգ պար եւ տրամախօսութիւններ եւ ուրիշ հաճելի անակնկալներ:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջան

Բարեկամներուն ու հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ: Կրնաք ապահովել ձեր օրացոյցը դիմելով հետեւեալ հասցէին՝

Monsieur G. HOVSEPIAN
53, Bld. des Grands-Pins, 13 - MARSEILLE (10e)

ԾՆՈՒՆԴԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Համախարբերդցիական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները իր ճաշին, Ծնունդի առթիւ, Հինգշաբթի 24 Դեկտ. իրիկուան ժամը 9ին Օթէլ Նասիոնալ տը Սայոնս (Արտէշ), Վալանսէն երեք քիլոմեթր:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՑԱՅԳՕՆՔ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, 31 Դեկտեմբերին, գիշերուան ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ:

Ճաշագին 50 Ֆրանք անձդլուխ:

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ կամ երգչախումբի անդամներու մօտ ամէնէն մինչեւ 25 Դեկտեմբեր:

Հայկական նուագ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Disques Vogue

Եթէ կը փափաքիք ամբողջացնել ձեր հաւաքածոն
ՎՕԿ Ընկերութիւնը կը ներկայացնէ վերջին նորութիւնը եւ ամբողջական ցանկը ցարդ հրապարակուած երգապնակներու, հեղինակութեամբ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

1 — TRIO (եռանուագ) սրինգ, քլարինէթ և դաշնակ

2 — TRIO (եռանուագ) երկու սրինգի եւ տաւիղի համար

N° 526 (20103) — «ՀԱՅ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԵՐ»
Գարուն Երեւան, Եայլի, Թաթարական պար, Օրօր, Ալագեազ, Նազ պար, Ազրպէյճան, Պիլիպի, Գերինեոու երգ, Կաքաւիկ, Եարօ ճան, Քանաքեռ, Ղայթարմա, Քիզ նման, Լէզկինքա

N° 527 (20136) «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
Հայրենիք, Էրզրում, Զով գիշեր, Կայնել ես, Տարօն, Արի Սէյրան, Լալա եարս, Ետ–առաջ, Պանդուխտի երգ, Շօպի, Մարալէ, Վարդավառ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

20157 (Յուշք Հայաստանի — 199 (Հայաստան) — 20167 (Պտոյտ Հայաստանի մէջ
20172 (Հայկական երեկոյթ) — 20181 (Վիպական Հայաստան) — 182 Կովկաս
20176 (Սէնֆոնիք նուագի գործեր) — 714 (Երազներու շարք)
442 (Եկմալեան պատարագ) — 451 (Կոմիտասեան պատարագ)
20169 եւ20175 (Գանձարան Հայ Եկեղ. երաժշտութեան, Տօնական օրերու)
001 (Լիզ Սարեանի տաղ երգերը) — 409 (Թառիսթ Գարեգին):
Ստանալու համար դիմել Ա. Պարթեւեանի 14, Rue Petit, Paris (19e) — 208.99.22

Առաքում contre remboursement — Գին 30 Ֆրք.

ԾՆՈՒՆԴԻ ՅԱՅԳՕՆՔ

REVEILLON DE NOEL

Կազմակերպուած
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Դեկտեմբեր 24ին, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE, 17, Rue Bleue

ՃԱՇ — ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ — մասնակցութիւն՝ 30 ֆրանք

RESERVATION, 17, Rue Bleue

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 90 փր· Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման Տար· 115 փր· Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
24
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
24 DECEMBRE
1970

Le Numéro 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·999 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46me ANNÉE — N° 11.999

ԿԸ ՀԱՒԱՏԱՆՔ

Իբրեւ անջատ գաղութներ (ինչպէս Ֆրանսահայութիւն, Ամերիկահայութիւն, Եգիպտահայութիւն, Լիբանահայութիւն, եւայլն) թէ Հայկ· Արտասահման (այսինքն անջատ բոլոր գաղութներու ամբողջութիւնը)՝ Սփիւռքեան մեր կեանքը աշխուժացնելու եւ «ներգործական» դարձնելու համար առաջադրուած կամ ծրագրելի աշխատանքներու ի պաշտօնէ նախաձեռնողը պէտք է ըլլան ազգընտիր հանրային ժողովներն ու մարմինները, անկերապահ եւ ամբողջական գործակցութիւնը վայելելով կուսակցութիւններու, կազմակերպութեանց, միութիւններու, մամուլի եւ մտաւորականութեան:

Սկզբունքի այս կէտը ճշդած ատեն, չենք անգիտանար անշուշտ որ՝

Ա) Սակաւաթիւ գաղութներ միայն ազգընտիր ժողովներով ու մարմիններով կը վարեն հանրային մեր կեանքը·

Բ) Շատե՛րը անոնցմէ՝ կարկտան ժողովներ ու մարմիններ միայն ունին, երբ հետեւանք Ընկերակցութեանց եւ Համայնքներու յատուկ տեղական օրէնքներու·

Գ) Ոմանք ալ, յարմարելով հանդերձ ազգ· – սահմանադրական կարգուսարքի տառին, իրենց ժողովներն ու մարմինները անդամալուծած են՝ «ազգին գործը» վստահելով վեղարին կամ լանջախաչին· այսինքն՝ եկեղեցական պաշտօնէութեան: Միամիտ չենք հետեւաբար, ո՛չ ալ ցնորատես, ակնկալելու համար որ կոտրա՛ծ-թափած մեքենայով մը Հայկ· Սփիւռքին ներգործական ուժ տալու եւ նուաճումներ արձանագրելու երազը փայփայենք:

Եթէ կ'արծարծենք սկզբո՛ւնքը, կը ձգտինք պարզապէս տէր մնալ մեր առողջ համոզումներուն եւ Հայութեան պատմականօրէն ուղիղ ու անսխալ ընկերային կանոնադրութեանց՝ որոնք ազգին անունով պատասխանատուութիւններ եւ իրաւունքներ կուտան ազգընտիր ժողովներուն ու մարմիններուն: Կեանքի կոչելով զանոնք ժողովուրդի բուէներով եւ ժողովրդավարական հիման վրայ՝ անոնց կը վստահինք հանրային ընդհանուր ղեկավարութեան գործը:

Կուսակցութիւններու գլխաւոր առաքելութիւնն է Հայութեան ազգային, դաստիարակչական, մշակութային, ընկերային եւ քաղաքական կեանքի ընթացքին ու զարգացման հետամուտ ըլլալ եւ ձեւակերպել հիմնական այն ուղղութիւնն ու միջոցները՝ որոնց ճամբով համահայկական մեր կեանքը պիտի մտնէ ու մնայ ընդհանրական շահերու եւ ապահովութեան գծի մը վրայ:

Եթէ ազգային որեւէ պատասխանատու ժողով կամ մարմին չեղի իր սահմանադրական պարտաւորութեանց ուղիէն, թեբանայ իր պարտականութեանց մէջ, ձախորդ քայլեր առնէ կամ որեւէ ձեւով վտանգէ անջատ գաղութներու կամ ընդհանրական Սփիւռքի շահերն ու ապահովութիւնը, կուսակցութիւններու պարտականութեանց սահմանին մէջ կ'իյնայ հակակշռողի իր դերը կատարել· դիտել տալ իր բոլոր միջոցներով՝ որ շեղում կայ, սխալներ ու թերացումներ կան: Ապա նաեւ պարզել ու բացատրել՝ թէ ուրկէ՛ կը բխին այդ խոտորումներն ու ակարութիւնները եւ թէ ի՛նչ պէտք է ընել դարմանելու համար: Եթէ հարկը պահանջէ, նաե՛ւ պայքարիլ՝ յանուն բնկզբունքներու, օրէնքի, գաղափարներու եւ համազգային շահերու:

Կուսակցութիւնները հաւաքական գործօններ են, ազգային նպատակներու եւ շահերու ի նպաստ ծառայութեան լծուած կամաւորական խմբաւորումներ – նուիրագործուած ճշգրիտ բացատրութեամբ մը՝ «Նուիրեալներ», որոնք ինքնանպատակ գոյութիւններ չեն ու կրնան նկատուիլ պահակներ ազգային իրաւունքներու, հսկիչներ հանրային շահերու: Հայութեան կեանքի բոլոր ճակատներուն վրայ արթնօրէն ու անվարձ ծառայող կամաւորներ:

Աւելի սահմանափակ առումով, սակայն, նո՛յն ոգիով եւ ազգային առողջ գոյատեւումի սեւեռակէտով, գաղութային ու համահայկական կեանքի զանազան ճակատներուն վրայ ինքնաբեր ծառայութեան լծուած են նաեւ զանազան միութիւններ:

Երբ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ գաղութներու եւ բովանդակ Հայկ· Արտասահմանի կեանքը դէպի նոր կենսունակութիւն եւ ծրագրում առաջնորդելու բնտիպողութիւն մը, մեր միտքը կը կառչի — այս բոլորէն առաջ — հիմնական կէտի մը.—

Ինչո՞ւ չլծուիլ, ամէն բանէ առաջ, անջատ գաղութներու ազգային – ժողովական մեր կեանքը առողջացնելու գործին, որպէսզի ազգընտիր ժողովներու եւ մարմիններու շուրջ բոլորուին կուսակցութիւններ, կազմակերպական ամէն կարգի խմբաւորումներ, միութիւններ, մտաւորականութիւն եւ մամուլ, եւ գործակցաբար ու հաւաքական ուժով ընթացք տան ծրագրումի ու ներգործման ազգ դառնալու առաջադրանքին:

Անշուշտ, երբ այս սկզբունքը կը շեշտենք՝ նկատի ունինք հրամայական այն պահանջը, որ կը ծանրանայ դարձեալ կուսակցութիւններու վրայ, քով քովի գալու եւ ճշդելու համար այն միջոցները՝ որոնց ճամբով կարելի պիտի ըլլայ ամէն բանէ առաջ ազգային – համայնական խախտուած կարգերը դնել ուղիղ եւ սահմանադրական ճամբու մէջ:

Չենք կարծեր, որ յամին 1970, գտնուին տակաւին մարդիկ եւ հոսանքներ, որոնք յամառին կասկածի ենթարկել համահայկական նպատակներու շուրջ միանալու հրամայական պահանջը:

Շա՜տ ճիշդ է, ինչպէս կ'ընդգծէր մեր պաշտօնակիցը՝ «Ազդակ Շաբաթօրեակ», որ «կառոյցով, գործելակերպով ու անմիջականօրէն նկատի առնուած նպատակներով՝ կրնան ՏԱՐԲԵՐ ըլլալ առաջնորդող կուսակցութիւններն ու կազմակերպութիւնները· սակայն խորքին մէջ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ՄԻԱՑԱԾ ՉԸԼԼԱԼ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ»:

Արդ, ինչո՞ւ Հայութեան հիմնական նպատակներէն մէկը չնկատել ընկերային ու ազգային առումով առողջ համայնական կեանքի մը ստեղծումը Արտասահմանի մէջ՝ որ ճամբայ պիտի հարթէ գործակցական ոգիով մեր բոլոր դժուարութիւնները լուծելու հարցին:

Հայ կուսակցութեանց եւ կազմակերպութիւններու առաջնահերթ խնդիրներէն մէկն է քով քովի գալ, միատեղ քննել բոլոր գաղութներու դրսեւորումները, կարիքները, տեղական ծրագրումները, ու միատեղ մշակել հիմնական ծրագիր մը՝ համայն Սփիւռքի համար:

Նման նախաձեռնութիւն մը, պիտի խափանէ ակներեւ այն չարիքը որ հետեւանք է մասնակի տարակարծութիւններու եւ մարդկային նկատումներու:

Չենք դադրած հաւատալէ, թէ համահայկական մեր կենսունակութիւնը նոր թափ կրնայ ստանալ՝ եթէ գաղութներու համայնական մեր կեանքը մտնէ գործակցական առողջ ուղիի մէջ եւ համահայկական ստիպողութիւններ օգտակ ու ազդակ դառնան վերանորոգ աշխատանքի:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱԽԸ ԿՐՆԱ՞Յ ՀԱՄԱՁԱՅՆԻԼ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՐՈՒ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ընկերվարական եւ Համայնավար հրապարակեցին իրենց խօսակցութեանց առաջին հաշուեկշիռը: Եթէ կան համաձայնութեան կէտեր (բոլոր ձախ շարժումները ի վերջոյ միշտ համաձայնութեան կէտեր ունին), տարակարծութիւնները կը մնան հիմնական: Հաւանաբար այդ պատճառով է որ Ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղարը՝ Ալէն Սավարի չէ ուզած շատ հանդիսաւոր արարողութեան մը բնոյթը տալ այս փաստաթուղթին, երբ դայն մամուլին կը յանձնէին Համայնավար պատասխանատու՝ Ժորժ Մարշէի հետ: Այս վերջինը կ'ուզէր որ աւելի փայլ տրուի եղածին:

Ընկերվարական եւ Համայնավար համաձայն են որ ձախը իշխանութեան գլուխ պէտք է գայ օրինաւոր միջոցներով: Կարելի չէ անշուշտ բարեփոխել դրամատիրական վարչակարգը, պէտք է զայն փոխարինել ընկերվարական վարչաձեւով, հոն հասնելու ճամբան «կրնայ միայն ժողովուրդին մեծամասնութեան համախմբումով ըլլալ, կռթնած ձեռք ձգուած ժողովրդավար նոր իրաւունքներուն եւ կառոյցի իրագործուած բարեփոխումներուն վրայ»:

Երկու կուսակցութիւնները համաձայն են նաեւ ընկերային գլխաւոր հարցերուն շուրջ.– Գործադուլի իրաւունքը կը պահուի (արգիլուած է համայնավար երկիրներու մէջ), ազգայնացումները կը շատնան, առաւելաբար դրամատուներու, ապահովագրութեան ընկերութեանց եւ ճարտարարուեստի կենսական ճիւղերու:

Տարակարծութիւնները սակայն չեն պակսած երկու կուսակցութեանց միջեւ, մանաւանդ արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Համայնավարները կ'ուզեն որ Ֆրանսա քաշուի Ատլանտեան Ուխտէն: Ընկերվարականներուն համար Ատլանտեան կազմակերպութիւնը կրնայ լուծուիլ եթէ լուծուի նաեւ Վարշաւայի Ուխտը ինչպէս նաեւ երկկողմանի բոլոր զինուորական դաշինքները:

Համայնավարները նաեւ իւրայատուկ ըմբռնում մը ունին փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն: Արդարեւ, Համայնավար կուսակցութիւնը «ընկերվարական իշխանութիւնը կը նկատէ իբրեւ իշխանութիւնը բանուորական դասուն եւ աշխատաւոր ժողովուրդին միւս խաւերուն», մինչ Ընկերվարական կուսակցութեան համար, ընկերվարական իշխանութիւնը իշխանութիւնն է մեծամասնութեան որ կ'արտայայտուի հանրաքուէով մը որ դերծ է այն սահմանափակումներէն զորս կը պարտադրէ դրամատիրութեան դասակարգի տիրապետութիւնը:

Ընկերվարականներուն համար ընդդիմութեան իրաւունքները պէտք է երաշխաւորուին առանց սահմանափակումներու եւ եթէ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը արտայայտէ իր անհամաձայնութիւնը, ընկերվարականները կը քաշուին: Համայնավարները տարբեր բանաձեւում ունին այս առընչութեամբ եւ կ'ըսեն թէ մտածման, արտայայտման եւ միութեան ազատութիւնները ընդունուած են բոլորին համար, նաեւ փոքրամասնութեանց բայց «ժողովրդավարօրէն հաստատուած օրէնքը մեծամասնութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ պիտի ճշդէ այդ իրաւունքներուն գործադրութեան պայմանները»:

Ինչպէս կը տեսնուի, տակաւին մեծ նորութիւն մը չկայ այս առաջին հաշուեկշիռին մէջ: Տարակարծութիւնները չեն կրնար արդէն մէկ օրէն միւսը վերնալ, ցորչափ ընկերվարականները կրնան անկախօրէն մտածել մինչ համայնավարները — մանաւանդ Ֆրանսայի — իրենց մասն իսկ չեն կրնար շարժել առանց Մոսկուայի հրամանին:

Եթէ այսօր Ժորժ Մարշէ բացէ ի բաց կը քննադատէ Կոմուլքան, որու վրայ կ'իյնայ ամբողջ պատասխանատուութիւնը լեհական ձախողութեան, պէտք չէ մոռնալ թէ դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, Վարշաւայէն վերադարձին Ֆրանսական համայնավար պատուիրակութիւն մը գովքը կը հիւսէր լեհական դրութեան եւ ընկերային պայմաններուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ կեանքը սկսած է իր բնականոն ընթացքը ստանալ: Աշխատանքը վերսկսած է Շչեչինի (նախկին Շթեթին) մէջ եւ դեկտեմբեր 17ին հռչակուած «բացառիկ վիճակը» ջնջուած է: Վարշաւայի ձայնասփիւռը կը հաղորդէ թէ Վրոսլաւի (նախկին գերմանական Պրեսլաու) մէջ ուղեւորները խոստացած են յաւելեալ ժամեր ընել երկաթուղիի միւս աշխատաւորներուն հետ, հատուցանելու համար գործադուլով կորսուած ժամերը: Տակաւին յայտնուած չեն կառավարական փոփոխութիւնները որոնց կը սպասուի:

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն Սեպտեմբերէն ի վեր երիտասարդ սպաներու խումբ մը «գործունէութեան ծրագիր» մը կը պատրաստէր ամրապնդելու համար բանակին դերը վարչակարգին մէջ: Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ զինուորական այդ խմբակը իր պահանջները ներկայացուցած է Ֆրանքոյի, (Դեկտ· 12էն 14) որոնց կարգին՝ կառավարութեան հրաժարումը: Կը թուի թէ ամէն վտանգ դեռ չէ հեռացած:

ՖՐԱՆՑ ՇԹԱՆԿԼԸ, որ նացի պետն էր Թրեպլինքայի Հրեաներու բնաջնջման կայանին, ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Տիւսէլտորֆի դատարանին կողմէ:

ՌԻՕ ՏԷ ԺԱՆԵՐԻՈՅԻ մէջ ձերբակալուած է «Ֆրանս–Փրէս» մամուլի գործակալութեան պետը: Ամբաստանութիւնն այն է թէ յարաբերութիւն ունեցած է Զուիցերիոյ դեսպանին առեւանգիչներուն հետ եւ տեղեակ չէ պահած իշխանութիւնները: Ֆրանսական դեսպանատունը բողոքած է այս առթիւ եւ ի վերջոյ ֆրանսացի լրագրողը ազատ արձակուած է, բայց ահաւոր նկարագրութիւն մը կ'ընէ պրազիլեան բանտերուն խցիկներուն, ուր 27 ժամ անցուցած է: Իրեն 4 օր պայմանաժամ տրուած է երկրէն հեռանալու համար:

ՀԱՆՕՅ Թեռ Քենըտիի յանձնած է ամերիկացի 368 գերիներու ցանկը: Միւս կողմէ Սայկոնի իշխանութիւնները որոշած են ազատ արձակել Հիւսիսային Վիէթնամցի 50 գերի:

ՉԻԼԻԻ նախագահը ազգայնացուց պղինձի ամերիկեան բոլոր հանքերը:

Ի ՄՕՏՈՅ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԻ

ՄԷԿ ՇԱՀԵԿԱՆ ՎԷՊԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

ԽՄԲ.— «Գարուն» ամսագրի խմբագրութիւնը յատուկ տեսակցութիւն մը ունեցած է պատմական գիտութիւններու տոքթօր Արէլ Սիմոնեանի հետ, որ քարտուղարն է «Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի» գլխաւոր խմբագրին: Խօսակցութեանց ընթացքին, Ա. Սիմոնեան հետեւեալ տեսակէտն է արտայայտած «թրքական իւրացումներու» մասին, ինչպէս նաեւ դրացի երկիրներու պատմութեան վերաբերեալ հարցերու լուսաբանութեան մասին, հրատարակելի Հանրագիտարանին մէջ:

×

— Անհրաժեշտ է խուսափիլ բոլոր այն թիւրիմացութիւններէն, որոնք կրնան դէշ ազդել մեր եւ դրացի ժողովուրդներու յարաբերութիւններուն վրայ: Միշտ պէտք է յիշել, որ ամէն ազգ, ամէն ժողովուրդ ունի իր արժանապատուութիւնը, եւ մենք լաւ ծառայութիւն մատուցած չենք ըլլար մեր ժողովուրդին, եթէ անտեսենք այդ պարագան: Ամէն ժողովուրդ ինքն է, եւ միայն ինքը՝ իր պատմութեան տէրը: Իսկ այն հարցերը, որոնք ունին ընդհանուր բնոյթ, ընդհանրական հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն, եւ ցարդ տարբեր գիտականներու մօտ տարբեր մեկնաբանութիւններ ստեղծուած են անոնց մասին, պէտք է լուծուին խելացի կերպով, համատեղ ջանքերով, հիմնակէտ ունենալով ժողովուրդներու բարեկամութեան շահերը սակայն սոր աընթեր ·մեր ժողովուրդին շահերը արտայայտած չենք ըլլար, եթէ անտարբեր գիտենք, թէ ինչպէս կը ճգնին կողոպտել մեր պատմութիւնը, ինչպէս Թուրք պատմաբաններն ու լեզուաբանները իրենց կաշիէն դուրս կուգան խեղաթիւրելու համար պատմութիւնը: Բերենք օրինակ մը. Թրքական Ծերակոյտի անդամ Սատի Քոչաշ 1967ին հրատարակած «Հայերը եւ Հայ – Թրքական յարաբերութիւնները պատմութեան մէջ» ստուարածաւալ գործով կը զարգացնէ այն հակագիտական վարկածը, թէ Հայը չէ եղած եւ չկայ, թէ «ի սկզբանէ էր Թուրքը եւ բանը Թրքական»: Ըստ Սատի Քոչաշի՝ տակաւին Քրիստոսի ծնունդէն դարեր առաջ, Փոքր Ասիոյ մէջ ապրած են Թուրանական ցեղեր եւ, հետեւաբար, ժամանակակից Թուրքերը Անատոլուի ամէնէն հին բնակիչներն են, Սումերներու եւ Խեթերու ժառանգորդները, իսկ Հայերը ծագումով անյայտ քոչուոր ցեղախումբ մը եղած են, որ երեւան գալով Փոքր Ասիոյ մէջ «փորձանք դարձած են դրացիներուն համար»: Եթէ հաւատանք Թուրք պատմաբաններուն, Վանի արձանագրութիւնը կը վերաբերի ոչ թէ Հայերուն, այլ Թուրքերուն, իսկ Անին ոչ թէ հայկական քաղաք էր, այլ «Թուրք-սելճուքեան յուշարձան» եւայլն եւայլն: Այս բոլորին մասին անհրաժեշտ չէր ըլլար խօսիլ, եթէ անիկա մնար Թրքական շրջանակներու մէջ միայն, այսպէս ըսած, «տեղական օգտագործումի» համար: Սակայն այդ յերիւրանքները կը թարգմանուին զանազան լեզուներով եւ կը դառնան միջազգային գիտական նստաշրջաններու օրակարգի հարց: Դեռ աւելին, անոնց հեռաւոր արձագանգները կարելի է տեսնել խորհրդային գիտնականներու մօտ:

Գոյութիւն ունեցող հանրագիտարաններու ուսումնասիրութիւնը մեզի բերած է այն համոզումին, որ Հայաստանի պատմութիւնը, Հայերու կեանքն ու մշակոյթը իրենց լրիւ արտացոլումը գտած են Պրոկհաուզի հրատարակութեան մէջ: Միւս հանրագիտարաններու մէջ «հայկական նիւթի»ն համեստ ըլլալը կը բացատրուի թիւով համեմատաբար փոքր ժողովուրդներու նկատմամբ անոնց հրատարակիչներուն կանխակալ վերաբերումով: Ըստ այդ հրատարակիչներուն, կարեւորն ու որոշիչը յաճախ ոչ թէ փաստերն են, տուեալ ժողովուրդին պատմական ուղին, անոր նպաստը քաղաքակրթութեան, այլ այն, թէ այսօր ան քանի միլիոն է, ինչքան տարածութիւն կը գրաւէ կամ որքան ուժ ունի եւայլն: Պատկերացուցէք, թէ կեանքի մէջ, ամէն քայլափոխի ի՛նչ թիւրիմացութիւններ կ'ըլլային, եթէ մարդ գնահատուէր ոչ թէ ըստ իր կատարած գործին, այլ անոր ծանրութեամբ կամ հասակով: Մինչդեռ հազուադէպ չեն այն փաստերը, երբ ճիշդ այս «չափանիշով»կ'որոշուին թիւով փոքր ազգերու տեղը այսպէս կոչուած մեծաթիւ ժողովուրդներու լեզուներով լոյս տեսնող հանրագիտարաններուն մէջ: Պատմութիւնն ալ ուժի դիրքերէն դիտելը մեր օրերուն սովորական բան է դարձած: Սակայն մեզի՝ Հայերուս համար, կայ աննպաստ գործօն մը եւս: Իրողութիւնը այն է, որ Թուրք իշխանութիւնները, օգտագործելով բոլոր միջոցները, կը ձգտին ոչ միայն ի վնաս հայ պատմութեան եւ մշակոյթին ամբողջովին համաթրքութեան ոգիով տոգորել Թուրքիոյ պաշտօնական պատմագրութիւնը, այլեւ, ի վնաս Հայերու, ազդեցութիւն գործել օտար գիտական շրջանակներու վրայ: Քիչ չեն դէպքերը, երբ այս վերջիններն ալ եռանդով ընդառաջ կ'երթան Թուրքերու յորդորներուն: Անգլիա հրատարակուած «Փըրնըլ Ինկլիշ Էնսայքլոփիտիայի» մէջ, կեղծուած է հայ ժողովուրդին թէ՛ անցեալն եւ թէ ներկան: Ցօղուածաւփրը անտեսած է ներկայ Հայաստանի գոյութիւնը, Հայերը պատկերացուցած է իբրեւ խաշնարած ցեղի մը մնացորդներ: Թուրքիոյ ծախուած այդ դրիչը, անշուշտ, 30 արծաթի փոխարէն կը կատարէ իրեն վճարողներուն պատուէրը, ճըգնելով աշխարհի ցոյց տալ, որ իբրեւ թէ չկայ ո՛չ Հայաստան, ո՛չ հայ ժողովուրդ եւ ոչ ալ հայկական հարց:

Ահա ուրիշ մը՝ «Լարուսը», որ լուրջ հանրագիտարանի համբաւ ունի: 1948ի հրատարակութեան մէջ կը կարդանք՝ «Արարատ, հրաբխային լեռ Հայաստանի մէջ, որու վրայ, ըստ Աստուածաշունչի, կանգ առաւ Նոյի տապանը»: Նոյն «Լարուս»ը 1962էն սկսեալ արդէն կը գրէ. «Արարատ, հրաբխային լեռ Անատոլիի մէջ, ուր, ըստ Աստուածաշունչի հանգչած է Նոյի տապանը»: Իսկ Թրքական հանրագիտարանին մէջ, երեւի, օր մը կը կարդանք՝ ոչ թէ «ըստ Աստուածաշունչի», այլ «ըստ Գուրանի»:

Օրինակ մը եւս. «Ամերիկանայի» 1969ի հրատարակութեան համապատասխան քարտէսին մէջ կը նշուի ոչ միայն Անատոլուն, այլեւ Քիւրտիստանը, մինչդեռ ոչ մէկ բառ Արեւմտեան Հայաստանի մասին:

Բոլոր այս հանրագիտարանները ա նդուսպ դովեստներ կը շռայլեն «8000 տարուան Թրքական մշակոյթին», յաճախ անոր վերագրելով Արեւմտեան Հայաստանի մէջ Հայերու ստեղծած մշակոյթը:

Ասկէ կը հետեւի, որ մեր Հանրագիտարանին մէջ հայագիտութիւնը պատշաճ մակարդակով մատուցանելու գործին մէջ չափազանց համեստ է այն դերը, որ կրնան ունենալ միւս լեզուներով հանրագիտարանները:

Խմբագրութեան գործը պիտի չաւարտի Հայկական Հանրագիտարանի հրատարակութեամբ: Ուկրանիոյ օրինակը ուսանելի է. հոն լարուած աշխատանք կը տարուի 26 հատորով ուկրանիական քաղաքներու եւ գիւղերու, ինչպէս նաեւ գիտութեան, պատմութեան, գրական, պատմական այլ հանրագիտարաններու պատրաստութեան ուղղութեամբ: Ծրագրային աշխատանք մը սկսած է նաեւ խորհրդային միւս երկիրներուն մէջ: Մենք առ այժմ պիտի սկսինք 1–2 հատորով ռուսերէն եւ այլ լեզուներով համառօտ հայկական հանրագիտական բառարան ստեղծելու աշխատանքը: Ցատկապէս անյետաձգելի է ռուսերէն եւ անգլերէն հայկական հանրագիտական բառարաններու հարցը: Արդի Հայաստանի մասին մենք շատ քիչ բան կը հրատարակենք, եւ ինչպէս կը տեսնուի, այն ալ կ'օգտագործուի ի վնաս մեզի:

Ա. Ս.

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ծիսակատարութիւնները իրենց երգերով — Հայկական նոթագրութիւնը — Շարականներու դասաւորումը — Բառեր եւ խօսքեր ջարդուփշուր — Բազմաձայնութիւնը — Եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագները — Քառորդ թոնը — Պատարագիչի եւ սարկաւագի բաժինները — Անվաւեր հրատարակութիւններ — Մենք եւ օտար հեղինակութիւններ — Անկումը

8. ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կոմիտաս բաւական չէր գտած Եկմալեանի աշխատութիւնը, եւ պատարագի երգերուն ձայնագրութեան տուաւ բոլորովին տարբեր նկարագիր, ըլլայ մայր եղանակի ընտրութեան, ինչպէս նաեւ անոնց դաշնաւորման տեսակէտով:

Նախ կը գտնենք որոշ չափով սրբագրութիւնը վանկարանական այն սխալներուն որոնց մասին երկար խօսեցանք, նոյն բանը, երբ այդ անպատշաճ շաղկապումները կը կատարուէին ամբողջ նախադասութեանց վրայ:

Մեղեդիական գիծը կաշկանդուած չէ այլեւս պայմանադրական տրոհակներով: Կոմիտասի գրութիւնը չափաբերական կանոններէն դուրս, ազատ գրութիւն մըն է, թէեւ՝ ղեկավարութեան ընթացքին հաւանաբար դժուարութիւններ տայ:

Ըսինք որ Եկմալեանի գրութիւնը ուղղաձիգ դաշնաւորման (արմոնիք) ակորդներուն վրայ է:

Կոմիտաս կը նախընտրէ հորիզոնական գրութիւնը ուր անշուշտ գերակշիռ պիտի ըլլար քոնթրբրփուանի արուեստը, բան մը որ տեղ գտած էր արդէն գեղջուկ երաժշտութեան իր դաշնաւորման մէջ:

Ասիկա մանաւանդ հաճելի է երգիչներուն համար երբ իւրաքանչիւր բաժին մայր եղանակին առընթեր, ինքն ալ բանլիք մը կ'ունենայ:

Քոնթրբրփուանի այս մուտքը ինչ ինչ կտորներու մէջ, ինչպէս Սուրբ, Քրիստոս ի մէջ, Քրիստոս պատարագեալ հետաքրքրական նորութիւն մը բերաւ թէեւ անոր տեւողութիւնը շատ կարճ էր, նիւթերուն ալ կարճ տեւողութեան բերմամբ:

Կոմիտասեան ձայնագրեալ պատարագի մասին, ամբողջական եւ վերջնական կարծիք մը չենք կրնար յայտնել, քանի որ վարպետը ճակատագրի անողոք պայմաններու մէջ, քաշուած էր ասպարէզէ:

Հրատարակուած գործը վերջ ի վերջոյ իր հաւանութեամբ չէ կատարուած, քանի որ ան եղած է իր լաւագոյն աշակերտին Վարդան Սարգսեանի ջանքերով եւ յիշողութեամբ, ինչպէս նաեւ Գրիգորիս եպիսկոպոսի քով մնացած ձեռագիրի մը վրայէն. ճիշդ է որ անոնք վարպետին ձեռքով գրուած էին, սակայն կարելի է կասկածիլ անոնց վերջնական հանգամանքին վրայ:

Այս պատարագի երգեցողութիւնը կա –

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆՇԱՆԱԾ

ԵՐԵՔ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

— Մտէք, ձայնեց կոմսը առանց դառնալու տաք խօսակցութիւն մը շարունակելու ձեւը տալով ինքնիրեն:

— Ի՞նչ է, Սէլէսթէն:

— Պարոն մարքին իր դրադարանի սրահին մէջ կը սպասէ օրիորդին եւ պարոն կոմսին:

— Շնորհակալ եմ, բարի ծերուկ:

Դառնալով նշանածին.

— Աճապարէ, Վերժինի, մօրեղբայրս երբեք չի սիրեր սպասել:

Սեղանատեսին եւեւէն զոյգը ելաւ սրահէն, անցնելով ներքնադաւիթէն, ապա երկար միջանցքէ մը, որ դղեակի աջ թեւին վրայ կ'երկարէր. խորը գտնուող դրան մը առջեւ զոյգը կանգ առաւ: Սէլէսթէն զարկաւ կաղնիէ մեծ դրան, որ միջանցքի սպիտակութեան վրայ տխուր բիծ մը կը ձեւացնէր:

— Մտէք, պատասխանեց զօրաւոր ու հնչեղ ձայն մը:

Մատլէն, սրտատրոփ, տեսաւ ծանր դրան ծխնիներուն վրայ շարժիլը: Այս ընդարձակ սրահը կը լուսաւորուէր երեք լայն ու բարձր պատուհաններով, որոնք կը գրաւէին շէնքին ճակատի մասը: Կաբասիններու միջնադարեան պարզ ոճը տպաւորիչ էր: Մեծ գրակալ մը դրուած էր սրահին ճիշդ մէջտեղը: Հաստահատոր գրքերով ծանրաբեռ դարակները կը ծածկէին պատերը: Ծանր ու տարածուն շքեղ սեղանի մը առջեւ, բարձր յենակով եպիսկոպոսակա ն աթոռի մը վրայ մարքին նստած կ'աշխատէր:

Գլուխը բարձր, կը ջանար սեմին վրայ կանգնած զոյգը որոշել:

7.

Մարքին վաթսունամեայ, հսկայ, գօրեղ ու գեղեցիկ ծերունի մըն էր: Սպիտակ ողորկ մազերը ուղիղ գծով մը երկուքի կը բաժնուէին, իսկ ձիւնափայլ նուրբ ընջացքը կը հովանաւորէին շրթները: Քրոջորդին եւ նշանածը տեսնելուն պէս հանեց ակնոցները եւ ծանրօրէն ելաւ տեղէն: Իր այս դիրքին մէջ ա՛լ աւելի հսկայ երեւցաւ երիտասարդ աղջկան, որուն աչքը այնքան վախցած էր: Ան դէպի հիւրերը յառաջանալով, անկեղծ ու մտերիմ ձեւով ձեռքը երկարեց Ռաուլի, ընթացք մը, որ վստահութիւն ներշնչեց Մատլէնի:

Ռաուլ իր կարգին ծանօթացուց օրիորդը խնամակալին: Մարքի տը Ռիւմէնգիլ խոնարհեցաւ, առանց բառ մը արտասանելու եւ իր խուզարկու ակնարկը սեւեռեց երիտասարդուհիին վրայ:

Մատլէն պարզօրէն ըսաւ.

— Պարոն մարքի, հիացած եմ ձեր այն ընդունելութեան որով զիս կը պատուէք:

Այս խօսքերուն մարքին պատասխանեց սիրալիր ժպիտով մը ու առաջին անգամ բարի գալուստի բառեր արտաբերեց:

Ռաուլ իր խորքին մէջ կը հրճուէր, նըկատելով այն տպաւորութիւնը որ իր կեղծ նշանածը կը թողուր մօրեղբօրը վրայ:

— Հաճեցէք նստիլ, օրիորդ, հրաւիրեց մարքին, Մատլէնի ներկայացնելով քանդակուած աստղձէ շքեղ աթոռ մը:

— Ռաուլ, զաւակս, դուն քու տանդ մէջ ես... Այս ճամբորդութիւնը ձեզ չյոգնեցո՞ւց, օրիորդ:

— Շնորհակալ եմ, պարոն, կոմսին կառքը այնքան հանգստաւէտ է, որ այդ մասին չարժեր իսկ խօսիլ:

«Շատ լաւ, մտածեց ներքնապէս դոհ՝ կոմս տը Պրիսիփիէռ:

— Ձեզի ծանօ՞թ է այս շրջանը, հարցուց կրկին մարքին՝ Մատլէնի:

— Վիճի շրջակայքը երբեք չէի ճանչնար, բայց մանկութեանս շրջանին, ամառները յաճախ եղած եմ Քութենվիլի շրջակայքը, Ակոնի մէջ, Մէրճսսիի դղեակը:

Ռաուլ պաստեց յօնքերը: Ի՞նչ անխոհեմութիւն կ'ընէ Մատլէն: Մօրեղբայրս շրջակայքի բոլոր դղեակներն ու անոնց տէրերը լաւ կը ճանչնայ:

Մարքին օրիորդին ակնարկած Մէրճսէի դղեակի մասին անդրադառնալով, հարցուց թէ՝ արդեօք երբեւիցէ իրարու չէի՞ն հանդիպած հոն:

— Չեմ գիտեր, ես շատ փոքր էի եւ բոլորովին կորսուած՝ զարմիկներուս եւ զարմուհիներուս մէջ, յարեց Մատլէն, վստահ ըլլալով թէ երբեք չէր տեսած մարքին:

— Պարոն Մէրճսսին ձեր մօրեղբա՞յրն էր:

— Ոչ, մօրս կողմէ զարմիկս էր:

— Այդ պատուական Մէրճսսին, հառաչեց մարքին, ամենալաւագոյն բարեկամներէս մին էր, որուն հետ միասին ուսած էինք «Սէն Լօ»ի մէջ եւ որուն խորհրդաւոր մեկնումէն եւ դղեակին վաճառումէն վերջ բոլորովին կորսնցուցի զայն:

Ռաուլ սկսաւ տակաւ համոզուիլ թէ նշանածին խօսակցութիւնը երեւակայածին բան չէր, այլ ընդհակառակն, ան կ'ըսէ ճշգրիտ իրականութիւնը:

ԼԻՒՏՈՎԻԿ ՏԱՌՆԷԼ

(9 – Շար.)

տարուած է 1912–1913ի շրջանին միայն արական ձայներով, հեղինակին ղեկավարութեամբ. կ'ենթադրուի թէ իր վերջին աշխատութիւններէն մէկն էր ասիկա, թերեւս ալ հապճեպով աւարտած կամ կիսաւարտ:

Կառուցուածքի տեսակէտով կը գտնենք հոյակապ անցքեր, իբր նորութիւններ զորս յիշեցինք. բայց ասոնց քով ալ շատ տկար անցքեր, քիչ մը տարտամ:

Երաժիշտներու կեանքին մէջ յաճախադէպ պարագայ է երբ անոնք կը մահանան եւ կը թողուն ձեռագիրներ, որոնց հրատարակութեան հոգը կը ծանրանայ իրենց աշակերտներուն վրայ: Այսպէս ալ եղած է, երբ յետ մահու կազմուած կոմիտասեան յանձնախումբը պաշտօն ունեցաւ խնամակալ մարմինը ըլլալու վարպետին ֆիզիքական գոյութեան, ինչպէս նաեւ ժառանգորդը իր վաստակին:

Այս մարմինը նոյնպէս հրատարակութեան յանձնեց ձեռագիր եւ կիսաւարտ շարք մը ժողովրդական երգեր, որոնք իրենց վերջնական ձեւը չէին ստացած:

Մեր կարծիքով ասոնց կարգէն է նաեւ պատարագը: Այս տպաւորութիւնը ունինք, երբ հրատարակուած գործը բաղդատութեան դնենք հոգեւոր երգերու իր տարբեր դաշնաւորումներուն հետ, երկսեռ խումբի համար, եւ որոնք անհամեմատ կերպով շահեկան են մանաւանդ դաշնաւորման տեսակէտով:

Յիշենք զոր օրինակ Զքօրհնէքի կարգը, Ոտնլուայի մի քանի կտոր, կամ Յիշեսցուք ի գիշերին:

Գրի առնելու եւ ձայնագրելու ձեւին մէջ Կոմիտաս կը նախընտրէ քիչ մը պարզացումը մեղեդիական գիծին, ձերբազատելով զայն կարգ մը ծեքծեքումներէ, եւ սակայն ամէն անգամ նախընտրելի չէ եղած այդ դրութիւնը:

Եկեղեցական երգերու մէջ կան անցքեր որոնք աւելի հաճելի են իրենց նախնական ձեւին մէջ, օրինակ տալով յիշենք «Ընտրեալդ Աստուծոյ» մեղեդիին հին եղանակը, որ նոյնքան հրապուրիչ է, նոյնպէս՝ «Օրհնութիւն Երից Մանկանց» ճրագալոյցի երեկոյեան երգուածքը իր նախկին ձեւով Դ.կ եղանակաւորումով, քան Կոմիտասի տարբերակը:

Այսպիսի կտորներ օր մը մոռացութեան կրնան տրուիլ քանի որ հրատարակուելու բախտին չեն արժանացած:

Պարզացումներ նկատի կ'առնուին նոյնպէս պատարագի ձայնագրութեան մէջ: Այսպէս՝ Սուրբ, Սուրբ, Հայր Երկնաւոր, Որդի Աստուծոյ, մանաւանդ այս վերջիններուն եղանակները Մեծ Պահոց-կիրակիներու յատուկ են, եւ յայտնի չէ թէ ինչ պատճառաւ ընտրուած են ասոնք, քանի որ նոյն կտորները ունէին իրենց աւելի հաճելի եղանակաւորումը:

Դաշնաւորման մէջ ալ ասոնք կը գտնուին նուազ շահեկան: Ուրիշ պարագայ մը նոյնպէս նկատողութեան նիւթ կը հայթայթէ. այն է վերջաւորութեան Գոհանամք զքէնի բաժինը:

Ընդհանուր կերպով դանդաղ, մեներգի եւ խմբերգի բազմիցս կրկնուած խառնուրդ մը, զարմանալի զուգորդութեամբ, սապէս.

Գոհանամք զքէն (մեներգ)
Որ կերակրեցիր զմեզ յանմահական
սեղա (խմբերգ) նոյ քո (մեներգ)
Բաշխելով (մեներգ)
Ըզմարմին եւ զարիւն ի փրկութիւն աշ-
(խմբերգ) խարհի (մեներգ)

Եւ այսպէս շարունակաբար մինչեւ վերջաւորութիւնը:

Կոմիտաս գոհացեր է վերարտադրելով այս կտորը, ճիշդ այնպէս ինչպէս կ'երգէին դպիրները, առանց փոփոխութեան:

Տրամաբանօրէն անընդունելի է գրական փոքր հատուածի մը բազմաթիւ անգամներ այսքան ընդմիջումի եւ բեկանումի ենթարկուիլը:

Ասկէ զուրս՝ պատարագի վերջաւորութեան, որ 90 վայրկեանի տեւողութիւն ունի, նախընտրելի է որ ան ունենայ հոգեպարար եւ մանաւանդ եզրափակիչ տպաւորութիւն:

Վերոյիշեալ կտորին դաշնաւորումը գեղեցիկ է, սակայն նախընտրելի էր որ վարպետը ընտրէր նոյն երգին տարբեր մէկ եղանակաւորումը իբր վերջաբան:

Նոյն նկատողութիւնը նաեւ «Եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ» կտորին նկատմամբ, որ ունի աւելի հոգեպարար եւ վառ եղանակաւորում քան ընտրուածը:

Փակագիծի մէջ խօսելով՝ ընդունելի է որ կարգ մը երգերու Եկմալեանի ընտրութիւնը աւելի հաճելի եւ շահեկան է:

Այս խորհրդածութիւններէ մղուած կը տարուինք մտածելու թէ Կոմիտասեան պատարագը իր վերջնական ձեւը ստացա՞ծ էր թէ ոչ:

Կ'ըսուի թէ վարպետը մտադրութիւն ունէր քառաձայն երկսեռ խումբի համար շարադրել իր պատարագը, ինչպէս որ բրած էր կարգ մը տօնական օրերու յատուկ երգերու առթիւ:

Իր ժամանակին դեռ ընդհանրացած չէր իգական սեռի մասնակցութիւնը եկեղեցւոյ պատարագներուն, ինչպէս նաեւ երգեհոնի գործածութիւնը:

Ներկայ շրջանին Կոմիտասի ձայնագրած պատարագը նիւթ կը հայթայթէ վերամշակման, այն պատճառով որ նախընտրելի նկատուած է այսօր երկսեռ խումբի կատարումը, նուագի ընկերակցութեամբ, ինչ որ ծնունդ կուտայ գործին առնթեր յաւելուածական մասեր ներմուծելու, առանց կոմիտասեան մթնոլորտէն անպատեհ նորութիւններ ներմուծելու, ինչ որ առանձին ուսումնասիրութեան կը կարօտի:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Շար. – 8)

ԲԱՐՔԵՐ ԵՒ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գիշերը թաւուտներու մէջ ձայներ կը հնչեն.

— Օտարներ, ո՞ւր կ'երթաք, կը լսուի մէկուն ձայնը:

— Այդ ո՞ւր կ'երթաք, կը կրկնէ երկրորդը:

— Այս երկիրը ձեզ չուզեր ընդունիլ, կը կրկնէ առաջին ձայնը:

— Չուզեր ընդունիլ, կը շարունակէ երկրորդը:

— Բոլորն ալ ձեր դէմ են, կ'ըսէ առաջինը:

— Ձեր դէմ են, կը կրկնէ երկրորդը:

— Եւ ձեզի կը սպաննեն, կ'ըսէ առաջինը:

— Կը սպաննեն, կը կրկնէ միւսը:

— Ա՜խ, ա՜խ, կը հառաչէ առաջինը:

— Ա՜խ, ա՜խ, կ'արձագանգէ երկրորդը:

Բայց մի վախնաք, օտարներ, ոչ ոք ձեզ կը սպաննէ: Գիշերը թաւուտներու մէջ հնչող այս երկախօսութիւնը Կեդրոնական Ափրիկէի կարգ մը ցեղերու որդեգրած ձեւն է մարդ ողջունելու:

Դարեր շարունակ մեր մոլորակին վրայ հնչած են ողջոյնի խօսքեր: Ռուսիոյ մէջ, օրինակ, իբրեւ մեծ յարգանքի նշան, ծունկի կուգային, գետնատարած կը խոնարհէին, կ'երկրպագէին: Եւ ատիկա ընելու ժամանակ, ինչպէս ականատեսը կը գրէ, կարելի էր պարզ լսել գետին զարնող գլխու հարուածին ձայնը: Իսկ երբ կը հանդիպէին հաւասար դիրքի տէր մարդիկ, պարզապէս կը խոնարհէին՝ ջանալով, սակայն, որ դիմացինը իրմէ աւելի խոր չխոնարհի: Ու քանի որ ոչ մէկը չէր ուզեր միւսէն նուազ քաղաքավար ըլլալ, կը խոնարհէին երեք-չորս անգամ «փոխադարձ յարգանք ցոյց տալու մէջ մրցումի մտնելով»:

Իրար հանդիպելու ժամանակ, մարդիկ ամէնէն կարեւոր բարեմաղթութիւնը կը փոխանցէին: Այսպէս, առողջութիւն մաղթելու ձեւը միշտ չէ որ կիրարկուած է:

Կայսերական Չինաստանի մէջ սովորութիւն էր իրարու բարեւել հարցնելով՝

— Ճաշա՞ծ ես արդեօք:

Իսկ հին Պարսիկները, ըստ երեւոյթին, աւելի շահագրգռուած էին մարդոց հոգեկան վիճակով, ուստի իրար կ'ողջունէին այսպէս.— Ուրախ եղիր:

Այդ նոյն ցանկութիւնը յայտնեց աշխարհակալ Թիմուր, երբ հանդիպեցաւ Խմեր Հիւսէյնի.

— Թող պայծա՛ռ ըլլայ դէմքդ:

Ուրիշ ի՞նչ կրնար մաղթել Թիմուրը հզօր Խմերին: Խաղաղութի՞ւն, բայց ի՞նչպէս կրնար այն մարդը, որուն արհեստը պատերազմն էր, խաղաղութիւն մաղթել իր արհեստակիցին: Առողջութիւն եւ երկար տարիներու կեա՞նք: Բայց Միջին Ասիոյ մէջ, այն դարաշրջանի տէրերը երկարակեաց չէին: Ի զուր չէ, որ Հիւսէյնին շուտով սպաննուեցաւ Թիմուրի աջակցութեամբ:

Իսկ այն ժամանակ, երբ Թիմուր պարտուածներու կտրուած գլուխներէն բուրգեր կանգնեցուց, պարզ մարդիկ իրարու կը բարեւէին ըսելով.

— Խաղաղութիւն ձեզ:

— Խաղաղութիւն, առատութիւն եւ Աստուծոյ ողորմածութիւն:

Իրենց հնադարեան իմաստութեամբ, կարծես հասկնալով բոլոր բարեմաղթութիւններուն ապարդիւն ըլլալը, Լուզոնները, օրինակ, իրար կ'ողջունէին այսպիսի պարզ խօսքով.

— Ես քեզ կը տեսնեմ:

Եւ դիմացինն ալ նոյնը կը կրկնէր:

Սակայն ողջոյնի խօսքէն առաջ, ըստ երեւոյթին, ծագում առած է որոշակի իմաստ ունեցող շարժումը: Երբ վաչկատուն ցեղի մը անդամը որսի ժամանակ կը տեսնէր ուրիշ մը եւ կ'ուզէր ցոյց տալ, որ մտադրութիւն չունի յարձակելու անոր վրայ, կը բարձրացնէր իր աջ ձեռքը, ըսել ուզելով՝ «կը տեսնե՞ս, ես անզէն եմ»:

Այս շարժումը ծանօթ էր հին Եգիպտացիներուն, որոնք իբրեւ ողջոյնի նշան, ձեռքը կը բարձրացնէին ուսին, բայց ափը վեր պարզած՝ «Ես անզէն եմ, խաղաղութիւն ընդ քեզ»:

Ոմանց կարծիքով ասկէ կուգայ ձեռք սեղմելու այսօրուան սովորութիւնը: Անշուշտ դժուար է ապացուցանել կամ հերքել այս կարծիքը: Յայտնի է յամենայն դէպս, որ ձեռք սեղմելը, ինչպէս նաեւ բարձրացնելը, բարեւի հին նշաններէն մէկն է:

Տարբեր ժողովուրդներու մէջ գոյութիւն ունեցող բարեւելու ձեւերը հաւանաբար տարօրինակ թուին մեզի: Օրինակ, Թիպէթի մէջ իբրեւ յարգանքի նշան, լեզուն ցոյց կուտան: Իսկ երբ անգամ մը Տէյվիթ Լիվինկսթըն իր ուղեկիցներով կ'անցնէր ափրիկեան գիւղէ մը, ամբողջ բնակչութիւնը ծափահարելով մնաք բարով կ'ըսէ. ատիկա անոնց բարի երթի մաղթանքի ձեւն էր:

Ա. Գ.

Նոր Տարուան Առթիւ
ՅԱՌԱՋ
ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (68)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

— Ա՜խ, կը կարծէի թէ դուք ձեր սենեակն էիք:

Անտրէյ իշխանը խստութեամբ անոր նայեցաւ, եւ դէմքին վրայ յանկարծ զայրոյթ մը արտայայտուեցաւ: Բան մը չըսաւ անոր, բայց այնպիսի արհամարհալից հայեացք մը նետեց, որ Ֆրանսուհին կարմրեցաւ, եւ առանց խօսք մը արտասանելու հեռացաւ: Իշխանը, երբ իր քրոջ սենեակին մօտեցաւ, իշխանուհին արդէն արթնցեր էր, եւ անոր զուարթ ձայնը, կը հնչէր սենեակէն դուրս:

— Ոչ, երեւակայեցէք, պատկերացուցէք պառաւ Զուպովա կոմսուհին, կեղծ խոպոպներով ու կեղծ ակռաներով, կարծես իր տարիները կը հեգնէ... քա՛հ, քա՛հ, քա՛հ:

Նոյն պատմութիւնը, նոյն խօսքերով եւ նոյն խնդուածքով, Անտրէյ իշխանը արդէն հինգ անգամ լսեր էր իր կնոջմէն, ուրիշներուն պատմելու առեն: Իշխանը կամաց մը սենեակ մտաւ: Գիրուկ, կարմրադէմ իշխանուհին բազկաթոռի մը վրայ նստած էր, ձեռագործը ձեռքերուն մէջ, եւ անընդհատ նոյն եռանդով կը խօսէր, պատմելով Փեթերսպուրկեան յիշողութիւններէն: Անտրէյ իշխանը անոր մօտեցաւ, գլուխը շոյեց եւ հարցուց թէ ճամբու յոգնութիւնը անցա՞ր էր: Իշխանուհին պատասխանելով, շարունակեց իր կիսատ թողած խօսակցութիւնը: Կառքը դուրսը կը սպասէր: Աշնանային մութ գիշեր մըն էր: Պատշգամին վրայ մարդիկ լապտերներով խմբուած էին: Հսկայ տունը իր խոշոր պատուհաններով ողողուած էր լոյսով: Գաւիթը ժողվուած էին ծառաները, իրենց երիտասարդ իշխանին «բարի երթ» մաղթելու համար: Դահլիճին մէջ էին բոլոր տնեցիները. Միխայիլ Իվանովիչը, Օր. Պուրիէնը, Մարիա իշխանուհին եւ իշխանուհին: Անտրէյ իշխանը հօրը մօտ կանչուեր էր, ծեր իշխանը անոր հետ առանձին տեսնուիլ ուզեր էր: Բոլորը անոնց դուրս ելլելուն կը սպասէին: Երբ Անտրէյ իշխանը առանձնասենեակ մտաւ, ծեր իշխանը, ակնոցը քիթին վրայ եւ ճերմակ գիշերազգեստով սեղանին քով նստած կը գրէր. աչքերը վերցուց.

— Կ'երթա՞ս, հարցուց եւ սկսաւ նորէն գրել:

— Հրաժեշտ տալու եկայ:

— Հոս համբուրէ, ըսաւ ցուցնելով իր այտը: Շնորհակալ եմ, շնորհակալ:

— Ի՞նչ բանի համար շնորհակալութիւն կը յայտնէք:

— Այն բանին համար, որ երթալդ չյետաձգեցիր, կնոջ փէշերուն չփակար: Ամէն բանէ առաջ ծառայութիւն: Շնորհակալ եմ, շնորհակալ: Եւ շարունակեց գրել այնպիսի եռանդով մը, որ ճարճատող գրիչէն կաթիլներ կը ցայտէին:

— Եթէ ըսելու բան մը ունիս, ըսէ: Երկու գործը մէկանց կրնամ ընել, աւելցուց յետոյ:

— Կնոջս մասին... չափազանց կ'ամըչնամ, որ զայն ձեր վրայ կը թողում:

— Խենթ բաներ կ'ըսես. խօսէ ինչ որ պէտք է:

— Երբ կնոջս ծննդաբերութեան ժամանակը գայ, մարդ ղրկեցէք Մոսկուա՝ մանկաբարձ կանչելու:

Ծեր իշխանը կեցաւ, եւ կարծես անոր բառը չհասկնալով, խստօրէն աչքերը որդւոյն վրայ յառեց:

— Գիտեմ, որ ոչ ոք չի կրնար օգնել, եթէ բնութիւն իրեն կողմը չօգնէ, ըսաւ իշխան Անտրէյ, յայտնապէս շփոթած: Ես համաձայն եմ այդ բանին, որ միլիոնաւոր դէպքերէն մէկը գժբախտ կ'ըլլայ: Բայց այդ՝ անոր եւ իմ երեւակայութիւնն է:

— Հը՛... հը՛... մրմնջեց ինքն իրեն ծեր իշխանը, գրելը շարունակելով, կ'ընեմ:

Ստորագրեց եւ արագութեամբ որդւոյն դառնալով՝ խնդաց:

— Բանդ գէշ է, հէ՞:

— Ի՞նչ բանը գէշ է, հայրիկ:

— Կինդ, ըսաւ ծեր իշխանը կարճ եւ նշանակալից կերպով:

— Չեմ հասկնար, պատասխանեց Անտրէյ իշխանը:

— Է՜հ, ի՛նչ օգուտ, սիրելիս, ըսաւ իշխանը, անոնք ամէնքն ալ այդպէս են: Դուն մի վախնար, մարդու մը չեմ ըսեր, իսկ դուն ինքն արդէն գիտես: Եւ բռնելով իր որդւոյն ձեռքը՝ իր պզտիկ ափին մէջ սեղմեց, եւ իր արագաշարժ աչքերը անոր աչքերուն մէջ սեւեռեց, կարծես անոր հոգին ուզելով կարդալ: Խնդաց իր սառն ծիծաղով: Որդին հառաչեց, ի նշան խոստովանութեան թէ հայրը ճշդօրէն ըմբռնեց իր միտքը: Ծերուկը ծրարեց նամակը եւ կնքեց. յետոյ իրեն յատուկ արագութեամբ մէկդի նետեց կնքամոմը, կնիքը եւ թուղթը:

— Ինչ օգուտ: Գեղեցիկ է, ամէն բան կ'ընեմ, դուն անհոգ եղիր, կ'ըսէր կնքելու առեն:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Պ. Գէորգ Ն. Գազանճեան, Տէր եւ Տիկ. Ներսէս Գազանճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Կայծակ Գազանճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ջուլալ Գազանճեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Շերպէթճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Իսքէճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Առաքել Աբրահամեան եւ զաւակները, Օր. Յասմիկ Գազանճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ապաճեան եւ զաւակները (Լաթաքիա), Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Ապաճեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկ. Աբրահամ Ապաճեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Ապաճեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Աղաւնի Ապաճեան եւ զաւակները (Հալէպ), այրի Տիկ. Էլիզ Պուրսալեան եւ զաւակը (Գահիրէ), Տէր եւ Տիկ. Յով. Հաճեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Հավաթեան եւ զաւակները (Հայաստան), այրի Տիկ. Մարթա Գազանճեան եւ զաւակները (Եթովպիա), Պր. Աբրահամ Գազանճեան եւ զաւակները (Եթովպիա), այրի Տիկ. Անահիտ Գազանճեան եւ զաւակները (Եթովպիա), Տէր եւ Տիկ. Ծօրճ Գազանճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Մուրատեան եւ զաւակները

Եւ համայն Գազանճեան, Ապաճեան, Աղամեան, Նաչալեան, Թորոսեան (Ռոան, Ֆրանսա) ընտանիքները սրտի խոր ցաւով կը գուժեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ մօր, քրոջ եւ ազգականուհիին՝

ՆՈՒՐԻՋԱ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հինգշաբթի, 17 Դեկտ. առաւօտեան ժամը 7ին, իր բնակարանին մէջ, Այնճար:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ 18 Դեկտ. կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Այնճարի Ս. Պօղոս եկեղեցիին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ Այնճարի ազգային գերեզմանատունը:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները՝ Ջուլալ Գազանճեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Այրի Տիկին Աղաւնի Կիւրճեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Կիւրճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Պերճ Նէվրուզեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Կիւրճեան, այրի Տիկին Վիքթորիա Մութաֆեան եւ զաւակը Տիգրան, այրի Տիկին Եօժէնի Նէվրուզեան, այրի Տիկին Հերմինէ Գազիքեան ինչպէս նաեւ Մինաքեան, Պարտաքճեան, Տողրամաճեան, Մահտէսեան, Յակոբեան եւ Նէվրուզեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ եղբօր՝

ԱՐՇԱԿ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ 71 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Դեկտ. 24, Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, իր բնակարանը 398 Ավընիւ տ'Անժանթէօյ, Անիէռ:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՅԱՅԳՈՆՔ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, 31 Դեկտեմբերին, գիշերուան ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ:

Ճաշագին 50 ֆրանք անձը լուխ:

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ կամ երգչախումբի անդամներու մօտ ամէնէն մինչեւ 25 Դեկտեմբեր:

Հայկական նուագ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Պանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղի խնջոյքը՝ Փետրուար 7ին ժամը 16էն մինչեւ 23 Պանեէօյի Լուի Փասթէօր սրահը:

×

Կապոյտ Խաչի Պոմանի մասնաճիւղի տօնածառը 10 Յունուար Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ թատերական ներկայացումը Կիրակի Մարտ 14ին:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նոր Տարուան առթիւ, Պաղէնվիլէն Պ. Գարեգին Նորսիկեան 60 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Նիսէն Պ. Գեղամ Խոսրովեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Համեստուհի Գրիգորեանի (Նիս):

ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլէն Մուրատ Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութիւնը 100 Ֆր. կը նուիրէ Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանին Շմաւոն Շեխիկեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

le roman de l'Arménie martyre

VICTOR GARDON

L'APOCALYPSE ECARLATE

couverture de Carzou

CALMANN-LÉVY

ԱՄԱՆՈՐԻ ՅԱՅԳՈՆՔ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբին, Հինգշաբթի Դեկտ. 31, ժամը 22էն մինչեւ լոյս, Մշակոյթի Տան մէջ

12-14, Ռիւ Սէն Պազիլ

ՋՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ — ՔՈԹԻՅՈՆ — ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Ծախքերու մասնակցութիւն 40 ֆր.

Տեղերը ապահովել հետեւեալ հասցէներէն

Տիկ. Շալճեան, 20 Ավընիւ Վալտոն հեռաձայն 62-93-23
Ա. Շեխիկեան հեռաձայն 20-33-80
Ա. Քէսէօեան հեռաձայն 20-23-33
Միլտոնեան (Շըմիզըրի Միլթոն) Փլաս Սատի Քառնօ, հեռ. 20-90-10,

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան եւ շրջանի իր մասնաճիւղերուն

Յունուար 17, ժամը 14,30ին 6րդ թաղամասի Քաղաքապետարանին սրահը (Փլաս Սէն-Սիւլփիս):

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Յունուար 3 Կիրակի ժամը 15ին, Տէսինի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Դպրոցական աշակերտներու կողմէ արտասանութիւններ, խմբերգ, մեներգ պար եւ տրամախօսութիւններ եւ ուրիշ հաճելի անակնկալներ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս Հինգշաբթի Ծրագալոյց: Ժամերգութիւն ժամը 17ին: Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ եւ նախատօնակ ժամը 18ին:

Այս Ուրբաթ Ծնունդ: Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլ. Օտտոյի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները (28 Դեկտ.) Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ:

ԾՆՈՒՆԴԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Համախարբերդցիական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները իր ճաշին, Ծնունդի առթիւ, Հինգշաբթի 24 Դեկտ. իրիկուան ժամը 9ին Օթէլ Նասիոնալ տը Սայոնս (Արտէշ), Վալանսէն երեք քիլոմեթր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauvau,
MARSEILLE (Ier) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան
որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —

Արեւելեան համով ճաշեր

Տօնական օրերու առթիւ կարելի է ապսպրել տուն տանելու համար անուշեղէն եւ պէօրէկ:

ԾՆՈՒՆԴԻ եւ ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ

ՅԱՅԳՈՆՔ

Վերապահել ձեր տեղերը:
Մանրամասնութեանց համար՝
հեռաձայնել՝ 33-19-84

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Quelques poèmes choisis pour composer

La légende Arménienne

Disque 33 tours.

Montage poètique et réalisation EVE GRILIQUEZ
Production ROUBEN MELIK

Կ'արտասանեն

François Chaumette (sociétaire de la Comédie Française)
Jean-Jacques Aslanian — Eve Griliquez — Jean Martin

Թարգմանուած հեղինակներ՝

Եղիշէ Չարենց, Նարեկացի, Յովհ. Թումանեան, Վահան Տէրեան, Յովհ. Շիրազ, Սայաթ Նովա, Յովհ. Երզնկացի, Նահապետ Քուչակ, Վահան Թէքէեան, Դանիէլ Վարուժան, Պարոյր Սեւակ եւ ժողովրդական:

ԳԻՆ 30 ՖՐ.

PRIX 30 FR

Դիմել

Editions EREBOUNI, B. P. 46, Charenton(94) — Eglise Arménienne, 15 Rue Jean Goujon, Paris (8e) — Librairie H. Samuélian, 51, Rue Mr-le-Prince — Tarpinian, 269, Bd. Voltaire — Palouyan, 43, Rue Richer Paris (9e) et « Haratch »

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ՋՈՐ ԿՐՆԱՔ ԸՆԵԼ ՁԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր

Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 25 DECEMBRE 1970

LE NUMÉRO 0,50 F

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.000

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

46e ANNÉE — N° 12.000

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

Լեհաստանի վերջին դէպքերը ցոյց տուին թէ վարչակարգի փոփոխութենէն քառորդ դար վերջ այդ դժբախտ երկրի բանուորներն ու գիւղացիները տակաւին կը տուայտին թշուառութեան մէջ:

Կտինիայի, Շտետինի եւ Կտանսքի (Տանցիկ) նաւային աշխատաւորներուն տարերային ըմբոստութիւնը իշխանութեան դէմ չունով վարակեց ուրիշ քաղաքներու՝ մանաւորաբար Շթէթինի գործաւոր դասակարգը:

Կառավարութիւնը անմիջապէս դիմեց խիստ միջոցներու՝ իր սաղմին մէջ խեղդելու համար ժողովրդական ապստամբութիւնը, որ կը սպառնար աւելի լայն ծաւալ ստանալ: Ըստ լաւատեղեակ աղբիւրներու հարիւրներու կը հասնի սպաննուածներու եւ վիրաւորներու թիւը:

Նոր չէ, որ տարերային, ինքնաբուխ ընդվզումներ տեղի կ'ունենան համայնավարական վարչաձեւին ենթարկուած երկիրներու մէջ:

Առաջին օրինակը տուաւ ազատատենչ Հայութիւնը, որ Հայաստանի խորհրդայնացումէն երկու-քուկէս ամիս վերջ, 1921 Փետրուար 18ին մէկ մարդու պէս ծառացաւ երկրին պարտադրուած խորթ վարչաձեւին եւ կարմիր բանակի անմարդկային բռնութեանց դէմ եւ պահ մը դուրս քշեց եկուորները:

Ռուսական թնդանօթներն ու սուինները վերստին հաստատեցին բոլշեւիկեան բռնակալութիւնը մեր մինուճարին մէջ, որ «անհատի պաշտամունք»ի օրերուն, աւելի քան երեք տասնեակ տարիներ զարհուրելի տառապանքներու պիտի ենթարկուէր Ստալինի պողպատեայ մականին տակ:

Երկրորդ աշխարհամարտէն ետք, արեւելեան ու կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, ուրիշ երկիրներ ալ պիտի իյնային Կրեմլինի ծիրին մէջ, ենթակայ կարմիր բանակի սպառնալիքներուն:

1953ին ըմբոստութիւններ ծագեցան խորհրդային աշխատանքի ճամբարներուն մէջ, Ստալինի մահէն (5 Մարտ 1953) վերջ:

Իսկ 1956ին առաւել կամ նուազ սաստկութեամբ ըմբոստութիւններ ծագեցան արեւելեան Գերմանիոյ — Փոզնան — եւ մանաւանդ Հունգարիոյ — Պուտափեշտ — մէջ: Բոլորն ալ արեան մէջ խեղդուեցան: 1959ին Թէմիր-Թաուի, 1960ին Քէմէրովոյի, 1962ին Նովոչէրքասքի մէջ նոյնպէս ժողովրդական, տարերային ապստամբութիւններ պայթեցան ու անմիջապէս մարեցան՝ «շնորհիւ» բոլշեւիկեան կորուկ միջոցներու:

Այս անգամ եւս Լեհաստանի խռովութիւնները նոյն համայնավարական սովորական մեթոտներով զսպուեցան: Սակայն անպատիժ չմնացին անոնք, որ պատճառ եղած էին աշխատաւորներու արդար ընդվզումին: Պաշտօնազրկուեցան անձայն, անշշուկ,

1956 Յունիս 28ին, Փոզնանի բանուորական ապստամբութեան ատեն, օրուան իշխանութիւնները խռովութեանց պատասխանատու կը նկատէին խուլիգաններու եւ փողոցային լակոտներու խմբակները:

Սկիզբները ներկայ ընդվզումներն ու գործադուլները նոյնպէս վերագրուեցան այս վերջիններուն: Սակայն սուտը մէջտեղ ելաւ շուտով:

Տասնեւչորս տարի առաջ, հրապարակ կ'իջնէր եւ Լեհաստանի իշխանութեան ղեկը ձեռքը կ'առնէր Կոմուլքա, որ տարիներով ճաշակած էր ստալինեաններու արգելարանին դառնութիւնները: Ծրագիրն էր Լեհաստանին ցոյց տալ նոր ուղի մը դէպի ընկերվարութիւն, ազգայնականութեան, լեհացման գիծով:

Իր իշխանութեան օրով Լեհաստան վայելեց ներքին լայն ազատութիւն: Երկրին դուռները բացաւ բոլորին առջեւ, առանց հաւատաքննութեան:

1968ին, երբ Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու մէջ ուսանողներ ու բանուորներ նոր հովերէ տարուած՝ դիմադրական ցոյցեր կը կատարէին, Լեհաստան եւս վարակուած էր: Կոմուլքա խիստ միջոցներով զսպեց Վարշաւայի ազատատենչ երիտասարդութեան ցոյցերը, որոնք վրդովեցուցիչ համեմատութիւններ ստացեր էին լեհ ազգայնական մեծ գրող Ատամ Միցքիեվիչի մէկ թատերակին ներկայացման առթիւ:

Կոմուլքա յաջողեցաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը երկրին մէջ: Սակայն չկրցաւ բարձրացնել ժողովուրդին ապրուստի մակարդակը, որ երթալով վատթարացաւ:

Խորհրդային վարչակարգի ենթակայ բոլոր երկիրներու մէջ եղածին պէս Լեհաստանի բանուորներն ու գիւղացիներն ալ բաւարար աշխատավարձ չէին ստանար եւ դժգոհութիւնը կ'աւելնար օրէ օր: Տնտեսական տագնապը իր գերագոյն աստիճանին կը հասնէր:

Առանց նկատի առնելու այս պարագաները, օրուան իշխանաւորները վերջերս հարիւրին 25-30 յաւելում կատարեցին առօրեայ անհրաժեշտ նիւթերու վրայ — սննդեղէն եւ հագուստեղէն:

Լեհերը, հակառակ քառորդ դարու համայնավարական վարչաձեւին, մնացած են ջերմեռանդ քրիստոնեայ — կաթոլիկ — հաւատացեալներ: Ծնունդի նախօրեակին գիներու այս անակնկալ յաւելումը պատճառ մը աւելի ծանրացուց պրոլետարներու նիւթական արդէն իսկ աննախանձելի կացութիւնը:

Ցոյցերն ու գործադուլները դարձան հրամայական: Աշխատաւորները իրաւամբ կը պահանջեն օրավարձքի յաւելում՝ նոր պայմաններուն մէջ համեստօրէն կարենալ ապրելու համար:

Կոմուլքա, որ 1956ին իշխանութեան գլուխ էր եկած, իբրեւ հետեւանք բանուորական ապստամբութեանց, անփառունակ քշուեցաւ հրապարակէն միեւնոյն պատճառներով:

Իր վերջին յաջողութիւնն էր եղած Դաշնակցային Գերմանիոյ հետ կնքուած համաձայնագիրը Օտէր-Նայսէ սահմանագծի մասին:

Լեհաստան խաղաղեցաւ՝ առանց կարմիր բանակի հրասայլերուն եւ թնդանօթներուն միջամտութեան, ինչպէս եղած էր Չեխոսլովաքիայի պարագային:

Նոր վարիչները պիտի կրնա՞ն վերջ տալ Լեհաստանի ճգնաժամին եւ բառնալ բանուորներու եւ գիւղացիներու դժգոհութիւնները:

Սպասե՛նք եւ յուսանք:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՄԷՋ

ԺԱՐՈՇԵՒԻՉ՝ ՎԱՐՉԱՊԵՏ

ՍԻՐԱՆԿԻԵՎԻՉ՝ ՆԱԽԱԳԱՀ

Կոմուլքայէն ետք, Սիրանկիեվիչն է որ կը կորսնցնէ իր ղեկավար պաշտօնը, Լեհաստանի նախարարապետի եւ կը դառնայ երկրին նախագահը, որ պատուոյ դիրք մըն է միայն այն երկիրներուն մէջ, ինչպէս Լեհաստանի ուր Գործադիրը վարչապետին ձեռքն է:

Նոր վարչապետը՝ Ժարոշեւիչ, առաւելաբար տնտեսագէտ մըն է: Նախկին փրոֆեսէօր, Խորհ. Միութեան լեհական բանակի զօրավար, կարեւոր դիրքեր ունեցած է միշտ եւ 1958էն ի վեր Լեհաստանի մնայուն ներկայացուցիչն էր Քոմեքոնի մօտ (Արեւելեան Եւրոպայի Համարակաց Շուկայ): Ծնած է 1909ին եւ 1939ին անցած է Խորհ. Միութիւն, ուր կը դասաւանդէ մինչեւ 1943, ապա կամաւոր կ'արձանագրուի լեհ բանակին մէջ, կռուելու համար խորհրդային ուժերու կողքին:

Լեհաստանի նոր ղեկավարութիւնը տնտեսական հարցերէ զատ կ'ուզէ բարեփոխումներ ընել նաեւ այլ մարզերու մէջ: Այսպէս ձեռք կ'երկարէ կաթողիկէներուն եւ այս առընչութեամբ նոր վարչապետը յայտարարած է.— «Պէտք է ձրգտինք գործակցութեան ամրապնդման բոլոր քաղաքացիներուն միջեւ, հաւատացեալ թէ անհաւատ: Պէտք է ձգտինք ամբողջովին կանոնաւորման Եկեղեցւոյ եւ Պետութեան յարաբերութեանց եւ կը խորհինք թէ կառավարութեան ճիգերը պիտի գտնեն հաւատացեալներուն եւ կղերին ամբողջական հասկացողութիւնը»:

Շէնի մէջ ալ մթնոլորտը աւելի հանդարտ է եւ կեանքը գրեթէ բնականոն: Յատուկ սպասարկութիւններ կ'աշխատին դարմանել գործուած վնասները:

ՌՈՃԸՐՍԻ ՃԱՌԸ

Տարեվերջի առթիւ Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նախարարը ճառ մը արտասանեց ուր առաւելաբար տխուր պատկեր մը պարզեց ամերիկեան քաղաքականութեան:

Վիէթնամի մասին նախարարը վարկաբեկեց նախ Հանոյի իշխանութիւնները, ապա նաեւ երկու ամերիկացի ընդդիմադիր (դեմոկրատ) ծերակուտականներ՝ Քենըտի եւ Ու. Ֆըլպրայթ, որոնք կրցած են Հանոյէն ստանալ ամերիկացի գերիներու ցանկը: Արտաքին Նախարարին համար, ասիկա «քաղաքական քարոզչութեան արդահատելի խաղ մըն է»:

Միջին Արեւելքի համար, Ռոճըրս չուզեր ընդունիլ թէ իր անունը կրող ծրագիրը ձախողած է եւ դրական կը նկատէ արդէն հրադադարի երկարաձգումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԵԺԻՍ ՏԸՊՐԷ, որ 30 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր Պոլիվիի մէջ, ազատ արձակուեցաւ առջի օր, երեք տարի եւ ութ ամիս արգելափակումէ ետք եւ անմիջապէս երկրէն արտաքսուեցաւ ու անցաւ Չիլի: Տըպրէ, փիլիսոփայութեան դասախօս, գաղափարով մօտ եղած է Չէ Կուեվառայի եւ Քասթրոյին եւ Կուեվառայի կողքին մասնակցած կռիւներու:

ՅՈՒՆՈՒԱՐԷՆ կը սկսին բազմաթիւ յաւելումներ Ֆրանսայի մէջ: Նախ Յունուար 4ին արագ նամակներու սակը 40էն կ'անցնի 50 սանթիմի, կը սղեն նաեւ մանտաներու սակերը: Ինչ կը վերաբերի երկաթուղիին, նոր սակերու գործադրութիւնը պիտի ճշդուի Յունուար մէկին ապրանքներուն համար եւ Յունուար 4ին՝ ճամբորդներու համար: Արուարձաններու համար ալ սակերը պիտի բարձրանան Փետրուարին: Գալով մեթրօ - Հանրակառքին, Բ. դասու տետրակը (քառնէ) 7էն 8 ֆրանքի պիտի անցնի: Երկաթուղիի արուարձաններու սակերու յաւելումը 12 առ հարիւր պիտի ըլլայ:

ՇԱՆՊԵՐԻԻ մէջ հոլտ-ըփ մը եղած է Չորեքշաբթի օր, որ տարւոյն «մրցանիշը» կը նկատուի: Երկու գողեր երկու միլիոն 200 հազար ֆրանք գողցած են կեդրոնական փոսթէն, յարձակելով դրամը փոխադրող պաշտօնեաներուն վրայ:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ սահմանափակուած սակը (փլաֆոն) կրկին պիտի բարձրանայ Յունուար մէկէն սկսեալ 10 առ հարիւր համեմատութեամբ, այսինքն ամսական 1650 ֆրանքի վրայ պիտի վճարուին ընկերային տուրքերը (Նախապէս 1500):

ՓԱՐԻԶԻ Վիէթնամի ժողովը իր 98րդ նիստը ունեցաւ առջի օր եւ առաջին անգամ ըլլալով Հանոյի ներկայացուցիչները ընդունեցան որ գինուորներ ունին Հարաւի մէջ:

ՊՕՂՈՍ Զ.Ի բժիշկը յայտարարած է թէ Պապը երկու անգամ հարուած ստացած է Մանիլա բայց, աւելցուցած է «չեմ գիտեր թէ որո՞ւ կողմէ եւ ի՞նչպէս»:

ԱՆԴԱՍՏԱՆ

Արեւելեան կողմն աշխարհի
Խաղաղութի՜ւն թող ըլլայ...
Ո՛չ արիւններ, քրտինք հոսին
Լայն երակին մէջ ակօսին.
Ու երբ հնչէ կոչնակն ամէն գիւղակի՝
Օրհներգութի՜ւն թող ըլլայ:

Արեւմտեան կողմն աշխարհի
Բերրիութի՜ւն թող ըլլայ...
Ամէն աստղէ ցօղ կայլակի
Ու ամէն հասկ ծուլէ ոսկի.
Եւ ոչխարներն երբ սարին վրայ արածին՝
Ծի՛լ ու ծաղի՛կ թող ըլլայ:

Հիւսիսային կողմն աշխարհի
Առատութի՜ւն թող ըլլայ...
Ոսկի ծովուն մէջ ցորեանին
Յաւէտ լողայ թող գերանդին.
Ու լայն ամբարն աղուններուն երբ բացուի
Բերկրութի՜ւն թող ըլլայ:

Հարաւային կողմն աշխարհի
Պտղաբերո՜ւմ թող ըլլայ...
Ծաղկի՛ մեղրը փեթակներուն,
Յորդի գինին բաժակներուն.
Ու երբ թխեն հարսերը հացը բարի՝
Սիրերգութի՜ւն թող ըլլայ:

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԾՆՈՒՆԴԻ տօներուն առթիւ գրգատաները փակ ըլլալով Ուրբաթ եւ Շաբաթ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ (Շաբաթի եւ Կիրակիի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Երեքշաբթի Դեկտեմբեր 29:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

հետաքրքրութեամբ պիտի կարդաք

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

«ԸՆՏԱՆԻՔ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՏԻՒ»

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԵՐԲ ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ Կ'ԻՋՆԷ...

Շուտով կը փակենք տարին: Արեւմըտեան աշխարհ թէ արեւելեան ժողովուրդներ ոտքի են արդէն, ողջունելու համար «Նոր»ը. ա՛յն՝ որ պատրանքներու դնով ... յուսալի՞ց եւ կենսուրախ ժամեր կը պարգեւէ իրենց, ընտանեկան յարկերու տակ, աղօտած սակայն առկայծող աւանդութիւններու մթնոլորտի մը մէջ, սրտի ու հոգիի չէշտով մը յատկանշուող հրապարակներու վրայ:

Յաճախ փորձած ենք ճշդել, թէ հաւատքը ի՞նչ բաժին ունի տօնական օրերու յատուկ սա եռուզեռին, զգացումներու մակընթացութեան եւ այլասիրութեան ընդհանուր երեւոյթին մէջ: Ու հաստատած ենք թէ մարդիկ իրենց ունեցա՛ծ սակայն կորսնցուցած մարդկայնութիւնն է որ կը փնտռեն Ամանորէ Ամանոր, Ծնունդէ Ծնունդ...

«Հաւատք» մը ըլլալէ աւելի՝ բարդոյթ մըն է, քոմփլէքս մըն է տօնական օրերու մեր արտակարգ փոյթը ազնիւ ու բարի ըլլալու. նուիրումի եւ սիրոյ տրամադրութեան յանձնուելու: Երբ կուգան Ծննդեան եւ Ամանորեան օրերը, մեզմէ ամէն մէկը ենթագիտակցօրէն կը մղուի անդրադառնալու՝ թէ չեղած է կեանքի անխուսափ ճամբաներէն, դաւաճանած է իր ներքին իրականութեան մէջ մշտադոյ մարդկայնական զգացումներուն դէմ, իրեն ծանօթ բոլոր առաքինութեանց հանդէպ մնացած է անտարբեր, ու երբ աւօրեան ճնշած է իր վրայ՝ գինաթափ է եղած եւ համակերպած:

Հետեւաբար, զղջումի եւ ապաշխարանքի երանգ մը կայ իր տօնական օրերու անդրադարձումին մէջ, յանցապարտ ըլլալու խոր գիտակցութիւն մը, ու մանաւանդ՝ իր պարտութիւնը քաւելու հոգեկան ծարաւը: — Ահա նաեւ թէ ինչո՛ւ բոլորովին տարբեր կ'ըլլանք տօնական օրերուն, եւ մեր խօսքին, շարժումներուն, գործին ու կապերուն մէջ՝ գլխադիր Մարդուն անանձնական էութիւնն է որ կը տեսնենք:

Զենք դադրած հաւատալէ, իբրեւ աշակերտները մեծ մտածողներու, թէ «բարի»ն մաս կը կազմէ մարդկային ներաշխարհին: Պահած ենք նոյնիսկ կտակարանային եւ աւետարանական վկայութեանց հանդէպ մեր վստահութիւնը, ընդունելու համար որ ափ մը հողին վրայ աստուածային շունչը կայ եւ սիրոյ զգացումը կը կազմէ բանաւոր էակի գոյութեան առանցքը:

Եթէ չեղում եւ սայթաքում կայ գործնական կեանքի մէջ՝ մեր խոտորումներուն, չարութեանց ու անազնիւ գործերուն պատճառը հողեղէն մեր մասն է, — ափ մը «հող»ն է՝ որուն պահանջներն ու մղումները չեն ներդաշնակուիր, յաճախ, մեր մտքի ու հոգիի ծարաւներուն հետ: Անհաշտ այս վիճակն է որ կը բխին մեր վարանումներն ու սխալները, եւ պայքարն է որ կը սկսի մեր էութենէն ներս՝ մերթ դէպի աստղերը ուղղելով մեր նայուածքը ու մերթ հողին վրայ կեդրոնացնելով մեր բոլոր ձգտումները:

Զենք իմաստասիրեր: — Կը փորձենք տօնական սա օրերու մեր այլափոխութիւնը բացատրել, անկեղծ ըլլալու համար մեր իսկ անձին եւ մեր իսկ հաւաքականութեան հանդէպ:

Եթէ ճիշդ է որ Նոր Տարին գլխադրով պիտի յիշատակուի գոնէ քսանըչորս ժամ, եւ պիտի ուզենք գոնէ օ՛ր մը իսկական հաւատքով «սուրբ» կոչել Ծնունդը՝ առաջին պայմանը մտքի ու հոգիի մաքրութիւնն է: Հարկ է ճակատաբաց ներկայանալ «վերջին ընթրիքին»՝ որուն մասնակից կը դառնան առհասարակ Հայ Ընտանիքի կրտսերագոյնն ու երիցագոյնը, եւ հաւաքական անդրադարձումի ճիգով մը վերջակիտել հին տարին: «Նոէլ», Ամանորեան թէ Խթման կէս գիշերային սեղաններուն առջեւ մեզ հասարակաց ու ընդհանուր ապրումով մը միացնող զգացումը՝ պէտք է ըլլայ ինքնաճանաչումի քաջ ու անկեղծ փորձը:

Ինքզինք, իր ներքին աշխարհը չճանչցող մարդը առիթ պիտի չունենայ երբեք սրբագրուելու: Ո՛չ ալ ուղիղ եւ պարկեշտ քայլերով ճամբայ բանալու իրեն՝ դէպի ճանաչումը ուրիշներու, — իր նմաններուն: Աշխարհ կը տագնապի այս երկու ձգտումներու պակասով կամ ձախողութեամբ:

Որքան ալ համոզուած ըլլանք, մեր դարաւոր փորձառութեամբ, թէ մի՛շտ ալ ձախողանքի պիտի դատապարտուի Նազարէթի Մարգարէին «Եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն» պատգամը, չենք կրնար համակերպիլ յուսահատութեան եւ ձեռնթափութեան գաղափարին հետ՝ որովհետեւ «մարդ» ըլլալէ կը դադրի բանաւոր էակը, երբ իր մէջ վերջնականօրէն կը խորտակուի դէպի բարին, ազնիւն ու ճշմարիտը ձգտելու կամքը:

Ըսուած է, թէ «պայքար» է կեանքը: Ու ճի՛շդ է:

Սակայն քիչեր միայն լրիւ ու ամբողջական կը տեսնեն սահմանները այդ պայքարին:

Վարժութիւն կամ ունակութիւն դարձած ամէն բանի պէս, այդ պայքարն ալ սահմանափակուած է գոյութեան ու ապրուստի մարզերուն մէջ միայն:

Մարդոց բացարձակ մեծամասնութիւնը իր ֆիզիքական ապահովութեան եւ առօրեայ պահանջներուն ձգտումով ուղղութիւն կը ճշդէ: Մինչ մարդկային իրականութեան վերելքին սատարող բո՛ւն պայքարը պէտք է մղուէր մարդոց ներքին իրականութիւնը դաստիարակելու համար:

Մենք, բուռ մը Հայեր, մեր ճակատագրի՛ն իսկ մտրակով, ներքին այդ պայքարը մղած ենք առհասարակ՝ որովհետեւ տառապանքը ազդակ մը եղած է անդրադարձումի: Մեր ցաւին, զրկանքին, որբութեան, ֆիզիքական եւ հոգեկան տագնապանքին բերումով՝ խորապէս ըմբռնած ենք այլասիրութեան պահանջը, հաւաքական ուժ ու կամք ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը, մեր նմաններուն վիշտը եւ կարօտանքը մեղմելու մարդկային պարտաւորութիւնը:

Զենք կրնար ըսել, թէ այս դաստիարակութիւնը մեզ փրկած է եսին եւ անհատապաշտութեան տիրակալութենէն, կամ առաջնորդած է մեզ կեանքի հանդանակ դաւանելու միայն գործակցութիւնը, ներդաշնակուելու ձգտումը եւ — մաշած բառով մը — համերաշխութիւնը: Սակայն կրնանք պնդել՝ թէ մարդկայնութեան իմացումը մեր արիւնին չափ հաբաղատ ու սեփական տրամադրութիւն մը եղած է մեր մէջ:

Կրնա՞նք յուսալ (եթէ ոչ՝ հաւատալ), որ տօնական օրերը առնուազն սանձ կըրնան դնել արդի մարդուն ընչաքաղցութեան, իշխանատենչութեան, փառասիրութեան եւ այլամերժութեան: Այդքանն իսկ պիտի բաւէր, որ շրջադարձ մը տեղի ունենար աշխարհը ծուխի մատնող ներկայ իրականութեան մէջ:

Եթէ կը տեսնենք մարդկութիւնը դէպի կենդանական բնազդ եւ փոխադարձ անհանդուրժողութիւն առաջնորդող «նոր» բարքեր, պէտք է տեսնենք նաեւ ազնուացման, սիրոյ եւ խաղաղութեան ձըգտումը՝ որ կայ հին թէ նորագոյն սերունդներու մէջ, անժխտելիօրէն:

Փոյթ չէ, օ՛ր մը միայն: Տարուան մէջ քանի մը տօնական առիթներով, ու ա՛յն վայրկեաններուն՝ երբ Ցաւի ու Մահուան գաղափարը մեզի կը յիշեցնէ թէ ճշմարիտ կեանքը մարդկայնութեան զգացումի թաղաւորութեան մէջ միայն կը ծաղկի...

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ձայնակատարութիւնները իրենց երգեբով — Հայկական նոթագրութիւնը — Շարականներու դասաւորումը — բառեր եւ խօսքեր ջարդուփշուր — բազմաձայնութիւնը — Եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագները — Քառորդ թոնը — Պատարագիչի եւ սարկաւագի բաժինները — Անվաւեր հրատարակութիւններ — Մենք եւ օտար հեղինակութիւններ — Անկումը

—o—

9. ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԴԱՇՆԱՒՈՐՈՒՄԸ

Կոմիտասի դաշնաւորման սկզբունքները եւ ընդհ. նկարագիրը կախում ունին նախ իր ընտրած մեղեդիներու տեսակէն:

Արդարեւ երբ քննենք Եկմալեանի մեղեդիական գիծերը, կը գտնենք որ անոնք ակամայ պիտի ենթարկուէին արեւմտեան պայմանադրական օրէնքներուն:

Այդպէս ալ եղած է շատ մը անցքերու մէջ:

Երբ նշեցինք թէ վարդապետին նախասիրութիւնը եղած է հորիզոնական գրութիւնը, այս ձեւը թէեւ տեսակ մը տկարութիւն կուտայ հարմոնիք տպաւորութեան տեսակէտով, սակայն այլապէս շահեկան է ունկնդրութեան պահուն:

Այսպէս Սուրբ Աստուածի մէջ արդէն նկատելի է թաւ ձայներու բաժինը:

Շարունակութեան մէջ՝ Փառք քեզ Տէրբի կրկին թաւ ձայնի մասն է որ դաշնաւորման մէջ նորութիւն մը կը բերէ, ինչ որ ցարդ չէր գործածուած, ձեւ մը որ կը շարունակուի մինչեւ Շնորհեա՛ Տէր մասերու կրկնութեան պահուն:

Անակնկալ եւ ոչ սովորական է Մարմին տէրունականը որ թէեւ ըլլալ կը թուի Սոլ Մաժէօռ ձայնաշարի կարգին, դաշնաւորումը կատարուած է հիմ ունենալով ձայնաշարի երրորդ նոթը, Սի. տպաւորութիւն տալով Սի Մինէօռի թոնին, այսինքն գործը կերտուած է զօրական ձայնաշարի վրայ:

Եկեղեցական երաժշտութեան մէջ միակ կտորն է որ մեզի այս անակնկալը կը պատճառէ:

Ուրիշ առթիւ ինչպէս ճշդած ենք վարդապետը լիովի ըմբռնած էր պատարագի մեղեդիներուն մէկ մասին այս մասնայատուկ գոյավիճակը:

Դաշնաւորման այս աշխատանքը սակայն շատ ալ դիւրին չէ, եւ ունկնդրութեան առեն ալ տեսակ մը մելամաղձոտ մթնոլորտ կը ստեղծէ:

Շարունակութեան մէջ կը հանդիպինք Քրիստոս ի մէջ բաժնին: Այստեղ Քանթրըփուանի եռաձայն ամբողջութիւն մըն է:

Դրութիւն մը որ իր յաջող եզրակացութիւնը ունեցած է ժամանակին, երբ կատարուած է արական խումբով, երբ դաշնաւորման այս ձեւը կարիք չէր տեսներ արդէն երգէոնի մասնակցութեան:

Այստեղ խումբի զանազան մասերը երգեցիկ անցքեր ունենալով գործը ընդհ. շահեկանութիւն կը ստանայ: Դրութիւն մը որ ինչպէս ըսած ենք միշտ պակաս է Եկմալեանի մշակումին մէջ:

Հոգի Աստուծոյ հաստուածին մէջ մասնագիտական կէտ մը ուշադրութեան արժանի է: Եթէ եղանակը հիմնաւորուած է

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆՇԱՆԱԾ
ԵՐԵՔ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

—o—

Օրիորդ Լ'Ամիրալ տ'Ամպրէն տուաւ կարգ մը բացատրութիւններ:

— Մէրէսի զարմիկս, «Լեմպլուէ» դրամատան սնանկութենէ ետք, ուր պահ դրած էր իր ամբողջ հարստութիւնը, ըստիպուեցաւ գրաւի դնել կալուածները, ինչպէս նաեւ դղեակը ու ձեռք ձգած գումարով մեկնեցաւ Պոլիվիա, նոր բախտ փորձելու ուր մեռաւ չորս տարի առաջ:

— Խե՜ղճ Մէրէսի, հառաչեց մարքին: Այս բոլորի մասին բնաւ տեղեկութիւն չունէի: Շատ տառապած ըլլալու էր իր աքսորին մէջ, մանաւանդ նիւթական նեղութենէն:

— Զափազանց...

Պահ մը լռութիւն տիրեց, որու տեւողութեան խրաքանչիւրը տարուած էր իր մտածումներով: Ի վերջոյ մարքին լռութիւնը խզելով դարձաւ իր քրոջորդւոյն.

— Թաւուլ, զաւակս, դուն երբեք չէիր յայտնած թէ օրիորդ տ'Ամպրէնը Մէրէսիններուն կը պատկանի:

Թաւուլ այս մանրամասնութիւններուն տեղեակ չըլլալուն կը կատղէր, բայց Մատլէն մօրեղբօրը վստահութիւնն ու համակրանքը կը գրաւէր, ուստի բարդութիւններուն առաջքը առնելու համար, թուլօրէն պատասխանեց.

— Եթէ գիտնայի թէ դուք Մէրէսիի հետ լաւ յարաբերութիւններ ունեցած էք, կը փութայի այդ պարագան ձեզի յայտնել:

— Ի՞նչպէս, զուցէ հարիւր անգամէն աւելի հետս եկած ես Ակոն...

Սակայն, Թաւուլի անտեղի եւ անիմաստ մէկ պատասխանին վրայ չուզելով վիճիլ, մարքին հաճոյակատար եւ գոհունակ ժպիտով մը դարձաւ դէպի Մատլէն ու յարեց.

— Սիրելի զաւակս, շատ գոհ եմ Մէրէսիի մէկ զարմուհին մօտս ունենալուն: Ցետ այսօրիկ տանդ մէջն ես, հոս կը մնաս այնքան, որքան որ հաճելի է քեզի ու կրկին կ'այցելես երբոր փափաքիս: Կարծեմ Թաւուլ ցոյց տուած է ձեզի դղեակին զանազան մասերը:

— Կէս ժամ հազիւ եղաւ մեր ժամանումը, մօրեղբայր, միջամտեց Թաւուլ:

— Այդ պարագային ուրեմն, ինծի կը վերապահեմ բնակարանին բոլոր բաժանումները պտըտցնելու հաճոյքը: Այս երեկոյ պարզ շրջագայութիւն մը միայն պիտի կատարենք, իսկ վաղը ցոյց պիտի տամ պարտէզը, դարաստանը, ձիանոցը, լիճը եւ ագարակները:

— Մեծապէս շնորհակալ պիտի ըլլամ, ըսաւ Մատլէն կարմրելով:

— Մինչեւ ընթրիք կէս ժամ միջոց ունինք, ուստի մինչ այդ կրնանք այցելել գնդասրահը, մեծ սրահը ու երաժշտութեան փոքր սրահը:

— Ո՛հ, այսքան բաժանումնե՛ր, ծամածռելով ըսաւ Թաւուլ: Մօրեղբայր, Փարիզի մէջ մենք չենք թոյլատրեր այս շռայլութիւնները:

— Իսկապէ՞ս... Ճի՞շդ է, օրիորդ, հարցուց մարքին, քրոջորդիս այնքա՞ն նեղ բնակարանի մէջ կ'ապրի:

— Բնակարանը երբեք այցելած չեմ, պատասխանեց հապճեպով Մատլէն:

— Ուրեմն ո՞ւր հանդիպած էք իրարու, հարցուց մարքին կասկածով, երկու յօնքերուն մէջտեղ խոր կնճիռներով:

Հարցումը շփոթեցուցիչ էր: Երկու երիտասարդները փոխանակեցին հարցական զողունի ակնարկ մը, զոր մօրեղբայրը առաւ որպէս սիրային մէկ յայտնութիւն: Ուստի օրիորդին ամօթխածութիւնը չվրդովելու մտօք, դարձաւ դէպի կողմը.

— Տիկին Պոքքիզի մօտ ծանօթացած ըլլալու էք:

— Ոչ, տիկին տը Սէվէռոլի մօտ:

— Տիկին տը՞...

— Սէվէռոլ:

Մատլէն, խնդուքը զսպելու համար սկսաւ շրթները խածնել, չհաւնելով երիտասարդ կոմսին համարձակութեան:

— Օտարակա՞ն է: Թաւուլ, կը հաստատեմ թէ Փարիզի մէջ երբեք չես յաճախեր իմ բարեկամներուս սրահները, այլ ընդհակառակն այն անձերուն, որոնց հետ որեւէ ծանօթութիւն չունիմ: Օրինակ տիկին տը Սէվէռոլին որեւէ տեղ չեմ հանդիպած:

— Ռուս իշխանուհի մըն է, մօրեղբայր, որ ռուսական յեղափոխութեան հետեւանքով Ֆրանսա դադթած, ու այժմ Փարիզ կ'ապրի:

Թաւուլ իր այս ակամայ սուտը կրնար սքօղել, վասնզի վստահօրէն գիտէր թէ մօրեղբայրը ռուս ազնուականներու շրջանակին մէջ երբեք չէր եղած:

— Երբ Փարիզ գամ, կը փափաքիմ յարգանքներս մատուցանել տիկին տը Սէվէռոլին, որուն մօտ զիս պիտի առաջնորդես անշուշտ:

— Ի հարկէ մօրեղբայր, ի հարկէ, փութով պատասխանեց Թաւուլ անել կացութենէն այնքան դիւրութեամբ ազատելուն համար ուրախացած:

— Աճապարեցէք, զաւակներս, դէպի վար պտոյտ մը կատարենք, վասնզի ընթրելու ժամանակը կը մօտենայ:

Մարքին, Թաւուլ եւ իր կեղծ նշանածը դուրս ելան միջնադարեան գրասրահէն:

ԼԻՒՏՈՎԻԿ ՏԱՌՆԷԼ

(10 — Շար.)

լա ձայնաշարի վրայ, ապա ուրեմն ֆա նոթը պէտք է ըլլայ ֆա պէճառ (ոչ թէ տիէզ) ինչ որ սովորաբար կ'երգուի սըխալմամբ:

Դպիրներու համար այս վերջինը աւելի հեշտ է թերեւս, բայց սխալ: Վարպետին դաշնաւորման մէջ յստակ կերպով նշուած է այս պարագան, բացի անցքէ մը ուր վարդապետը ինքն իսկ երկընտրանքի մէջ է (տես՝ պատի բաժինը):

Այս հատուածին մէջ շարունակաբար ֆա եւ ֆա տիէզ չեն կրցած իրարու մէջ համաձայնիլ: Երկու ձեւերն ալ փոխն ի փոխ գործածուած են, երբեմն շփոթութեան տեղի տալով: Հայր երկնաւոր եւ Որդի Աստուծոյ համեմատաբար թոյլ են. մեղեդիական գիծը որ ընտրուած է մեծ հնարաւորութիւն չէ տուած աւելի շահեկան դաշնաւորման մը:

Ամէն եւ ընդ հոգւոյդ քում, զուգերգը ընտրուած է Գ-կ եղանակաւորումի վրայ որուն վերջաւորութիւնը շատ հաճելի երկու տարբեր մթնոլորտներ կը ստեղծէ անակնկալ մոտիւլասիոնի մը շնորհիւ: իսկական գիւտ է:

Շարունակութեան մէջ ունինք աչքի առաջ Հայր Մերը:

Այստեղ ինչպէս ուրիշ առթիւ նշած ենք, մեղեդիական գիծը հիւսուած է կըրկին դորիական ձայնաշարի վրայ. այսինքն երգը կը կարծուի ըլլալ հիմ ունենալով ֆա մայէօռ ձայնաշարը, սակայն իրականին մէջ լա մինէօրի նկարագիր ունի, ինչ որ երեւան կ'ելլէ վերջաւորութեան:

Կոմիտաս դաշնաւորած է ուրիշ Հայր Մեր մը, որուն միաձայն ձեւը կայ դոհարանական մաղթանքին մէջ:

Վարպետը անոր տուած է շատ գեղեցիկ եւ այլապէս շահեկան դաշնաւորում մը, սկիզբը քառաձայն միայն իգական ձայներու համար:

Իր իսկ ղեկավարութեամբ այս կտորը երգուած է 1906ին Փարիզի մէջ տուած համերգի ընթացքին: Այնուհետեւ բոլորովին մոռացութեան տրուած: Դաշնաւորման արուեստին մէջ այլապէս գիտուն եւ շահեկան գործ՝ երկսեռ ձայներու համար, եւ որ տպագրուած է Տաղք եւ Ալէլուք հատորին մէջ:

Մեր ջանքերով զայն ներմուծած ենք Փարիզի եկեղեցւոյ երգեցողութեան մէջ, առիթ տալով ոմանց մօտ շփոթութեան թէ նորութեան մը առջե՞ւ կը գտնուէին արդեօք մեր կողմէ ներմուծուած: Բաւական դժուարութիւն կրեցինք համոզելու համար թէ ան վարպետին ամէնէն գեղեցիկ եւ վաւերական դաշնաւորումներէն մին էր, յիսուն տարիէ ի վեր մոռացութեան տրուած:

Շարունակութեան մէջ ունինք Տէր ողորմեան, ԲՁ եղանակաւորումով: Այս կտորին նախնական ձեւը ունինք արդէն Եկմալեանի ձայնագրութեան մէջ: Կոմիտաս պարզացուցած է մեղեդիական գիծին ընդհ. գնացքը:

Անցնելով Քրիստոս պատարագեալին, կը գտնենք որ միայն արական ձայներու համար պատրաստուած այս դաշնաւորումը պատարագին ամէնէն շահեկան մասն է երգչախումբի ամէն մէկ բաժնի տրըւած անցքերուն կարեւորութեան համար. ի բաց առեալ թաւ ձայնին մէջ ֆա պէմոլի բացակայութեան, որ կը կարծենք թէ ըլլայ հաւանաբար տպագրական սխալ մը կամ մոռացում, (խօսքը կը վերաբերի Ալէլուիա բառին):

Լցաք եւ բարութեամբ եւ Գոհանամք բաժիններու մայր եղանակները հիւսուած են մեր հոգեւոր երգերու ութ եղանակաւորումներու վրայ, բոլորովին հակառակ Եկմալեանի ընտրած մեղեդիներուն:

Գոհանամքի երգեցողութեան մէջ նշեցինք անպատեհութիւնը նախադասութեան բաժանումին մեներգի եւ խմբերգի միջեւ, որմէ զատ՝ ներդաշնակութիւնը խիստ հետաքրքրական է, ուր կ'երեւի փնտռտուք մը, մեղեդիական գիծին տալու համար մթնոլորտի փոփոխութիւն, յաջորդական աճռոններու շաղկապումով:

Ցիշատակութեան արժանի է նաեւ վերջաւորութեան Աւէ Աստուածը, սովորականէն դուրս ելլելու մտահոգութիւն մը այնտեղ ակներեւ է:

Այս բոլորէն դուրս, մենք կը գտնենք որ արական խումբի համար դաշնաւորուած այս գործը Պոլսոյ եկեղեցիներուն մէջ երգուելու մօտ պարագայական աշխատութիւն մըն է առաւելապէս, եւ մենք կը ցաւինք ժառանգած չըլլալու համար երկսեռ խումբի կատարումով խմբագրըուած պատարագի երգեցողութիւն մը:

Միայն արական ձայներու համար խմբագրուած գործի մը մէջ հեղինակը հնարաւորութիւն չունի լիուլի թռիչք տալու իր ներշնչման: Գործադրութեան տարբերը սահմանափակ են, եւ այս աշխատութեան եւ վարպետին մշակած երկսեռ խումբի դաշնաւորումներուն մէջ տարբերութիւնը զգալի է մթնոլորտի տեսակէտով:

Երբ քննենք Ցիշեսցուք ի գիշերին կամ Այս խորհուրդ լցաւը, պիտի եզրակացնենք որ Կոմիտաս պիտի կրնար անշուշտ պատարագի բարձրորակ գործ մը երեւան բերել, եթէ ճակատագիրը չհարուածէր զինքը:

Մեր տրամադրութեան տակ գտնուած խնդրոյ առարկայ պատարագը ներկայիս վերամշակումներու ալ ենթակայ է, քանի որ բազմաթիւ եկեղեցիներու մէջ նախընտրաբար փափաքելի է երգել երկսեռ խումբով. Նախ որ այս ձեւը աւելի հաճելի է, եւ երկրորդ՝ ամէն միջավայրի մէջ կարելի չէ միայն արարական ձայներու անհրաժեշտ թիւ մը ապահովել:

Այս բոլորին վրայ կ'աւելնայ անշուշտ երգչոնի մասնակցութիւնն ալ որ ներկայիս՝ անհրաժեշտութիւն է:

Կոմիտաս, եկեղեցական երգերու դաշնաւորման մէջ խորհեր է նախ զանոնք ներկայացնել համերգներու միջոցաւ, եւ հետեւաբար եկեղեցիէն դուրս:

Բազմաթիւ մշակումներէ, գեղջուկ թէ հոգեւոր երգերու դաշնաւորումներէ յետոյ է որ արական ձայներու յատուկ այս աշխատութեան ձեռնարկած է:

Պատարագի այս երգեցողութեան ամբողջութիւնը մենք կը նկատենք ծիսակատարութեան յատուկ գործ մը, որ բաղդատութեան դրուելով վարպետին այլ տեսակի դաշնաւորումներուն հետ՝ համեմատաբար կը գտնենք թոյլ, կամ՝ եթէ այս բառը խորթ կը հնչէ, կ'ուզէինք ըսել թէ իբր արուեստի գործ՝ մեր նախընտրութիւնը կ'երթայ դէպի երկսեռ խումբի համար իր մշակած երգերուն, հեղինակութեան համեմատաբար աւելի կանուխ շրջանին, որու կը պատկանին Զքօրհնէքի երգերը, յիշենք միշտ Ոտնլուայի բաժինը, Ցիշեսցուք ի գիշերին եւ իր հանդիսաւոր Հայր Մերը:

Ասոնց մէջ Կոմիտաս գերակշիռ է մտածումի եւ դաշնաւորման տեսակէտով, գործեր՝ ուր ներդաշնակութեան լուսեղէն ճառագայթ մը փայլ տուեր է մեր հոգեւոր երգերուն:

Ա. ՓԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Շար. – 9)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱՐԱՄ ՈՒԹՄԱԶԵԱՆ

(Կենսագրական տեղեկութիւններ)

Հաղորդած էինք թէ Դեկտ. 16ին, Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի մամուլի պետական կոմիտէի նախագահը՝ Հայկարամ Ութմազեան: Ողբացեալը ծընած էր 1912ին արեւմտեան Հայաստանի Զարա գիւղը: 1926ին ընտանիքով հաստատուած է Արխազիա:

1931 – 1933 թուականներուն Ութմազեան կը յաճախէ Լենինականի Բանգիւղֆակը, ապա կ'աւարտէ Սուխումի մանկավարժական տեխնիկը եւ 1936ին կ'ընդունուի Երեւանի պետական համալսարանը, հետեւելու համար պատմութեան ճիւղին: Ութմազեան ըլլալէ ետք դպրոցի տեսուչ, աշխատանքը կ'ընդհատէ, մասնակցելու համար Հայրենական պատերազմին եւ կ'արժանանայ Կարմիր Աստղի շքանշանին: 1953ին կ'ընտրուի Երեւանի Պետական համալսարանի կուսակցական կոմիտէի քարտուղար: 1957էն 1970 կը ղեկավարէ Երեւանի Պետական համալսարանի պատմութեան ամբիոնը: 1967ին կը նշանակուի Նախարարներու Խորհուրդի մամուլի Պետական կոմիտէի նախագահ եւ այդ պաշտօնի գլուխը կը մնար մինչեւ իր մահը: Ունէր պատմական ուսումնասիրութիւններ: Երեսփոխան էր Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի:

×

Հայկարամ Ութմազեանի թաղումը կատարուած է Դեկտ. 17ին, դագաղը փոխադրուած է Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճը, ու յաջորդաբար դամբանականներ արտասանած են Ռ. Ց. Խաչատրեան (Կոմկուսի Կեդրոնի քարտուղար եւ կազմակերպող կառավարական յանձնախումբի նախագահ), ինչպէս նաեւ Վ. Մկրտիչեան, Բառաշկով, Մելիքեան, Ադրբէյջանի եւ Վրաստանի մամուլի պատասխանատուներ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, կիրակի, Դեկտեմբեր 13ին, «Պիպլոսի» ընդարձակ սրահին մէջ, մեծ հանդիսութեամբ տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 80ամեակը: Հանդիսութեան ներկայ գտնուած են պետական հայ երեսփոխաններ Մ. Տէր-Գալուստեան, Խ. Պապիկեան եւ Ս. Խանամիրեան, Դըրան Եպիսկ. Գարեգին Սարգսեան, այլ կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ, ազգային մարմիններու անդամներ եւ այլ անձնաւորութիւններ: Բանախօսած են ընկերներ Կ. Սասունի, Հ. Տասնապետեան եւ Վ. Փափազեան:

ԹԵՍԱՂՈՆԻԿԻ եւ Աթէնքի մէջ, Դեկտեմբեր 5ին եւ 6ին, փայլուն հանդիսութիւններով տօնուած է Դաշնակցութեան 80ամեակն ու Սեւրի դաշնագրի յիսնամեակը: Երկու վայրերուն մէջ ալ բանախօսած է երիտասարդ ընկեր Վարանդ Փափազեան, Պէյրութէն: Զոյգ հանդիսութեանց ներկայ գտնուած են շրջանի հոգեւոր հովիւները, ազգային մարմիններու անդամները, յարանուանութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ խուռն բազմութիւն մը:

ՍԱՐԷՆ – ՁՈՐԷՆ

—o—

— Տարիներ առաջ, Ճափոնի մէջ, օրէնքով կիներուն արգիլուած էր լրագրող ըլլալ, որովհետեւ այդ արհեստը անվայել կը նկատուէր իգական սեռին համար:

×

— Բոլոր կենդանիներէն՝ միայն օձերը եւ մէկ քանի ուրիշ սողուններ կրնան ապրիլ առանց ջուրի:

×

— Կէտ ձուկի մը լեզուէն մէկ թոն իւղ կրնայ հանուիլ:

×

— Եւրոպայի մէջ, առաջին անգամ սուրճ խմողը Ֆրանսայի Լուի 14րդ թագաւորն էր:

×

— Օդային կազը առաջին անգամ գործածուեցաւ Անգլիոյ մայրաքաղաք Լոնտոնի մէջ 1800ին:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

—o—

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Անտրէյ լուռ կը մնար: Հայրը իր միտքը կը հասկնար, բայց միաժամանակ իր որդին մէջ ուրախութիւն եւ տրտմութիւն կը զգար: Ծերուկը ոտքի ելաւ եւ նամակը որդիին տուաւ:

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ ծերուկը, կնոջդ համար հոգ մի ըներ, ինչ որ կարելի է, կ'ընեմ: Նամակը Միխայիլ Իլարիոնովիչին յանձնէ: Գրած եմ որ քեզ լաւ տեղերը գործածէ եւ երկար ատեն ադիւտան չպահէ. զզուելի պաշտօն մըն է ատ: Անոր ըսէ որ ես կը յիշեմ զինքը եւ կը սիրեմ: Ինչպէս ընդունուելդ ինծի գրէ: Եթէ սիրես, ծառայէ: Նիկոլա Անտրէեւիչ Փոլքոնսկայի որդին ոչ ոքի մօտ որպէս ողորմութիւն պիտի չծառայէ: Դէ՛ հիմա մօտեցիր:

Ծերունին այնպէս արագ կը խօսէր որ բառերու վերջաւորութիւնները կ'ուտէր. սակայն որդին ընտելացած էր եւ կը հասկնար: Ցետոյ որդին առաջնորդեց դէպի գրադարանը, կափարիչը բարձրացուց, արկղիկ մը քաշեց եւ հոնկէ դուրս հանեց խոշոր, երկայն եւ նեղ ձեռագրով գրուած տետրակ մը:

— Հաւանօրէն ես քեզմէ առաջ կը մեռնիմ: Ասոր մէջ օրագրութիւններս գրուած են. մահէս ետքը կայսեր կը յանձնէք: Հոս կայ նաեւ Լոմբարտի տոմսեր եւ նամակ մը. ով որ Սուվորովեան պատերազմներու պատմութիւնը գրէ՝ անոր պարգեւն է: Ակադեմիա կը ղրկես: Այստեղ իմ նկատողութիւններս գրուած են, ի նձմէ ետքը կարդա, կ'օգտուիս:

Անտրէյ հօրը չըսաւ, թէ հաւանօրէն դեռ երկար կ'ապրի: Հասկցաւ որ ատիկա աւելորդ է:

— Բոլորն ալ կը կատարուի, հայրիկ, պատասխանեց միայն:

— Դէ՛, այժմ բարի ճանապարհ:

Ծերունին թոյլ տուաւ որ որդին իր ձեռքը համբուրէ եւ գրկեց զայն:

— Հասկցիր իշխան Անտրէյ, ըսաւ հայրը, եթէ քեզ սպաննեն, ինձ, ծերուկիս, մեծ ցաւ կը պատճառէ...: Անակնկալ կերպով լռեց եւ յանկարծ ճչող ձայնով շարունակեց.— Իսկ եթէ իմանամ, որ դուն Նիկոլա Փոլքոնսկիի զաւկին վայել ընթացք մը չես ցուցուցեր, ինծի ամօթ կը պատճառես:

— Այդ բանը կրնայիք չըսել ինծի, հայրիկ, ըսաւ Անտրէյ ժպտելով: Ուրիշ բան մըն ալ պիտի խնդրեմ, շարունակեց Անտրէյ իշխանը, եթէ սպաննուիմ եւ եթէ մանչ զաւակ ծնանի, կը խնդրեմ որ ձեր մօտէն չհեռացնէք: Ինչպէս ձեզի երէկ ըսի, թող ձեր մօտ մեծնայ...: Կը խնդրեմ:

— Կնոջդ չյանձնե՞մ, ըսաւ ծերունին խնդալով:

Կարճ լռութիւն մը տիրեց երկուքին միջեւ: Ծերունիին աչքերը ուղղակի որդւոյն աչքերուն մէջ սեւեռած էին եւ դէմքին ներքեւի մասը թեթեւ մը կը դողար:

— Հրաժեշտ տուիր... Գնա՛, ըսաւ հայրը յանկարծ զայրացկոտ եւ բարձր ձայնով մը բանալով առանձնասենեակին դուռը, գնա՛:

— Ի՞նչ պատահեցաւ, ի՞նչ հարցուցին իշխանուհիները տեսնելով Անտրէյ իշխանին ընկճուած եւ ծերունի իշխանին բարկացկոտ կերպարանքը:

Իշխան Անտրէյ հառաչեց եւ բան մը չըսաւ:

— Դէ՛, ըսաւ ան կնոջը դիմելով, սառնասրտութեամբ, կարծես ըսել կ'ուզէր «Այժմ ուզած խաղերդ խաղա»:

— Անտրէյ, հառաչեց փոքրիկ իշխանուհին դունատ, երկիւղով ամուսնին նայելով:

Իշխանը զայն գրկեց, իշխանուհին ճըչաց եւ անզգայ անոր ուսին վրայ ինկաւ:

Իշխանը զգուշութեամբ հեռացուց ուսը, մեղմիկ մը գրկեց կինը եւ բազմոցին վրայ նստեցուց:

— Իշխանուհի Մարիա, ըսաւ յետոյ քրոջը կամաց մը: Համբուրուեցան եւ արագ դանդաղ քայլերով սենեակէն դուրս ելաւ:

Իշխանուհին բազմոցին վրայ ինկած էր, օրիորդ Պուրիէն անոր քունքին երակները կը շփէր: Մարիա իշխանուհին բռներ էր հարսը եւ արտասուաթոր աչքերովը կը դիտէր դուռը, ուրկէ հեռացեր էր Անտրէյ իշխանը, եւ խաչակնքեց: Առանձնասենեակէն կը լսուէր ծեր իշխանին քթին խնչոցին ճարճատումը: Անտրէյ իշխանը նոր մեկներ էր, երբ առանձնասենեակին դուռը բացուեցաւ եւ սեմին վրայ երեւցաւ ծերուկին խիստ դէմքը:

— Գնա՞ց... աղէկ ըրաւ, ըսաւ ան զայրացկոտ ակնարկ մը նետելով անզգայ ինկած փոքրիկ իշխանուհիին վրայ, եւ զայրալից երերցուց իր գլուխը եւ ուժգնութեամբ դուռը փակեց:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

Այրի Տիկին Լեւոն Համբարձումեան, այրի Տիկին Արամ Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Փիէր Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Էմիլ Լաուէնր, Տիկին Ժաքլին Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Իվոն Սուլիէ, Պ. Ժան-Փիէր Պարոնեան եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՏՈՔԹ. ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

(խմբագիր «Խթան»ի)

մահը որ պատահած է Դեկտ. 12ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, այս Երեքշաբթի (Դեկտ. 29) ժամը 14,15-ին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

×

Փարիզի Խաեան Սանուց Միութիւնը խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր երիցագոյն անդամներէն նախկին Խաեանցի՝

ՏՈՔԹ. ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

մահը։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Պարոյր Թուրեան 20 Ֆր. կը նուիրէ Ամանորի առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Արամ Շէխիկեանի եւ իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն՝ իր եղբօր՝ Պր. Շմաւոն Շէխիկեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

ԱՄԱՆՈՐԻ ՑԱՅԳՕՆՔ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, 31 Դեկտեմբերին, գիշերուան ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ։

Ճաշադին 50 ֆրանք անձըլուխ։

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ կամ երգչախումբի անդամներու մօտ ամենէն մինչեւ 25 Դեկտեմբեր։

Հայկական նուագ։

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Հովանաւորութեամբ Պր. Պօղոս Ֆրէնկեանի կը կազմակերպէ իր

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Էքօլ Նորմալ տը Միւզիք, Սալ Գորթօ, 78 Ռիւ Քարտինէ, Մէթրօ Մալզերպ

Կիրակի Յունուար 17 ժամը 14,30ին

Սիրայօժար մասնակցութեամբ հետեւեալ արուեստագէտներու.—

Օր. ՄԱՐԻ ԻՒՍԹԱՍ (դաշնակահարուհի, Լիսանս տէ Քորսեր Էքօլ Նորմալ տը Միւզիք)
Տիկ. Հ. ԽՏՐՇԵԱՆ - ԼԱՇԱՍԱՆՑԸ (դերասանուհի, հայկ. և ֆրանսական բեմերու)
Օր. ԺՕԶԷ ՎԵՄԵԱՆ, (սոփրանօ Օփերայէն)
Տիկ. ԷՎԱ ԱՐԶՈՒԵԱՆ (պարուսոյց Երեւանի դպրոցէն վկայեալ)
Օր. ՍՈՆԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Պուքրէշի Երաժշտանոցէն)
Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ (ջութակահար, երկու առաջին մրցանակ)
Պ. ՓԵԹԵՐ ՆԻՔՈԼՈՎ (Թէնոր Փարիզի Երաժշտանոցէն)։

Մասնակցութեամբ Միութեան Երիտասարդաց Թատերախումբի դերակատարներու

Օր. Վիքի Մոստիչեան, Ագապի Պալեան, Անի Քէշիշեան, Ժիւլիէթ Տէմիրեան, Պ. Պ. Իշխան Խաչիկեան, Ազատ Մամլեան, Գէորգ Թէրզեան, Սերգօ Մոստիչեան, Արգար Մարտիրոսեան։

Խօսնակ՝ Պր. ԱՐԱ ՏԷՑԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

Տոմսերու համար դիմել Տիկ. Մարգարեանի, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, 15, 10 եւ 5 ֆ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս Կիրակի 27 Դեկտ. եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի հոգեհանգիստ

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱԳԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ ծառայած բոլոր դպրապետ դպիրներուն եւ շինութեան սատարողներուն հոգիներուն համար։ Կը հրաւիրուի բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ ըլլալ այս արարողութեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Պարթեւեանէ (Քան) 200 ֆրանք, ողբացեալ Տիկին Գրիգոր Ճըրճըրեանի մահուան առթիւ։

le roman de l'Arménie martyre

VICTOR GARDON

L'APOCALYPSE ECARLATE

couverture de Carzou

CALMANN-LÉVY

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauvau,
MARSEILLE (Ier) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան
որ կը սպասէ ձեր այցելութեան
— Հաճելի մթնոլորտ —
Արեւելեան համով ճաշեր

Տօնական օրերու առթիւ կարելի է ապսպրել տուն տանելու համար անուշեղէն եւ պէօրէկ։

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ
ՑԱՅԳՕՆՔ

Վերապահել ձեր տեղերը։
Մանրամասնութեանց համար՝
հեռաձայնել՝ 33-19-84

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլ. Օտտոյի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները (28 Դեկտ.) Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին սովորական վայրը։ Կարեւոր օրակարգ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Quelques poèmes choisis pour composer

La légende Arménienne

Disque 33 tours

Montage poètique et réalisation EVE GRILIQUEZ
Production ROUBEN MELIK

Կ'արտասանեն

François Chaumette (sociétaire de la Comédie Française)
Jean-Jacques Aslanian — Eve Griliquez — Jean Martin

Թարգմանուած հեղինակներ՝

Եղիշէ Չարենց, Նարեկացի, Յովհ. Թումանեան, Վահան Տէրեան, Յովհ. Շիրազ, Սայաթ Նովա, Յովհ. Երզնկացի, Նահապետ Քուչակ, Վահան Թէքէեան, Դանիէլ Վարուժան, Պարոյր Սեւակ եւ ժողովրդական։

ԳԻՆ 30 ՖՐ.

PRIX 30 FR

Դիմել

Editions EREBOUNI, B. P. 46, Charenton(94) — Eglise Arménienne, 15 Rue Jean Goujon, Paris (8e) — Librairie H. Samuélian, 51, Rue Mr-le-Prince — Tarpinian, 269, Bd. Voltaire — Palouyan, 43, Rue Richer Paris (9e) et « Haratch »

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐ ԵՆ

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ՁՈՐ ԿՐՆԱՔ ԸՆԵԼ ՁԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՑԱՅԳՕՆՔ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբին, Հինգշաբթի Դեկտ. 31, ժամը 22էն մինչեւ լոյս, Մշակոյթի Տան մէջ

12-14, Ռիւ Սէն Պազիլ

ՋՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ — ՔՈԹԻՅՈՆ — ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Ծախքերու մասնակցութիւն 40 ֆր.

Տեղերը ապահովել հետեւեալ հասցէներէն

Տիկ. Շալճեան, 20 Ավընիւ Վալտոն հեռաձայն 62-93-23
Ա. Շեխիկեան հեռաձայն 20-33-80
Ա. Քէսէօեան հեռաձայն 20-23-33
Միլտոնեան (Շըմիզըրի Միլթոն) Փլաս Սատի Քառնօ, հեռ. 20-90-10,

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Պանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղի խնճոյքը՝ Փետրուար 7ին ժամը 16էն մինչեւ 23 Պանեէօյի Լուի Փասթէօր սրահը։

×

Կապոյտ Խաչի Պօմանի մասնաճիւղի տօնածառը 10 Յունուար Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Թատերական ներկայացումը Կիրակի Մարտ 14ին։

×

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր»ը տեղի կ'ունենայ Յունուար 17ին Ազգ. Տան սրահը։

×

Իսիի Կապոյտ Խաչի տարեկան ճաշը Փետրուար 20ին։

×

Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան Ցերեկոյթ-Պարահանդէսը 21 Մարտ։

×

ԿՈՎԿԱՍ, ՆԱՅԻՐԻ եւ ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբերու բացառիկ փառատօնը Կիրակի, Փետր. 14ին, ժամը 21ին Փլեյէլ սրահը։

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 21ին։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 29 DECEMBRE 1970

LE NUMÉRO 0,50 F

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·001 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 12.001

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԷՆ ՊՈՒՐԿՈՍ

—o—

ԳԵՐՄԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ
ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

—o—

Լենինկրատի դատավարութիւնը վերջ գտաւ անցեալ օր բաւական ծանր վճիռներով: Երկու գլխաւոր ամբաստանեալները՝ Տիմչեց եւ Կուզնեցով մահուան դատապարտուեցան, միւսներն ալ չորսէն 15 տարի բանտարկութեան : Ծանօթ է որ 11 ամբաստանեալները, մեծ մասամբ Հրեայ, կը պատրաստուէին օդանաւ մը չեղեցնել դէպի Իսրայէլ և ձերբակալուեցան Լենինկրատի օդակայանը, դեռ յանցանքը չգործած : Այս կէտը կարեւոր է իրաւագիտական գետնի վրայ, տրուած ըլլալով որ յանցանքի գործադրութեան սկիզբն իսկ չէ եղած: Անշուշտ այս վճիռը մեծ աղմուկ հանեց աշխարհի ամէն կողմը, Իսրայէլէն սկսեալ եւ յատկանշական է որ Փարիզի « Իւմանիթէն» իսկ, համարձակեցաւ Մոսկուայէն տարբեր կարծիք ունենալ եւ այդ կարծիքն ալ արտայայտել խմբագրականով: Համայնավար պաշտօնաթերթը ցաւ կը յայտնէ « որ նման կարեւորութիւն ունեցող դատական որոշումի մը պատճառաբանութիւնները հրապարակաւ յայտնուած չըլլան համաշխարհային կարծիքին եւ թէ դատավարութիւնն ալ գրեթէ դռնփակ եղած ըլլայ» :Թերթը «անհամեմատ» կը գտնէ դէպքերն ու վճիռը եւ յաջորդ օրն ալ, « Իւմանիթէ»ի խմբագրապետը՝ Ռընէ Անտրիէօ կը խոստովանի թէ « չի հասկնար որ նման դատավարութիւն մը դռնփակ տեղի ունեցած ըլլայ »:

«Իւմանիթէ»ի խմբագրապետը դիտել կուտայ սակայն թէԻսրայէլ միշտ երկու կշիռ ունի եւ ինչ որ ոճիր է երբ կը գործուի Հրեաներուն դէմ , առաքինութեան կը վերածուի երբ Իսրայէլ ինքն է այդ ոճիրին հեղինակը եւ օրինակներ կը յիշէ իսրայէլեան ոճիրներու Արաբներուն դէմ :

Իսրայէլի մէջ, Տիկին Կոլտա Մէյր յայտարարած է այս առթիւ.— « Խոր ցաւով է որ Իսրայէլի կառավարութիւնը իմացաւ Լենինկրատի ամբաստանեալներէն երկուքին մահապատիժը: Խորհրդային վարչակարգը կը շարունակէ ճամբան զոր գծած են ցարերը, որոնք կ'ամբաստանէին Հրեաները ծիսական ոճիրներով, որպէսզի անմեղներ դատէին եւ դատապարտէին »:

Իսրայէլէն դուրս ալ ամէն կողմ ցոյցեր տեղի կ'ունենան իսկ Ֆրանսայի կառավարութիւնը պաշտօնական միջամտութիւն ըրած է, մինչ Տիկին Կոլտա Մէյր, յանուն Իսրայէլի կոչ կ'ընէր աշխարհի, որ փրկեն մահուան դատապարտուած երկու Հրեաները :

Մարսէյլի մէջ, Ուրբաթ օր, ութ հրեայ ուսանողներ ծոմապահութիւն ըսկըսան, բողոքելու համար Լենինկրատի դատավճիռին դէմ :

Փարիզի մէջ «պաշտպանութեան հրեայ կոմիտէն» հրապարակաւ յայտնեց թէ պատասխանատու է այն եղեռնափորձին, որ կատարուած է խորհրդային Ինթուրիսթ ճամբորդական գրասենեակին վրայ, աւելցնելով թէ «հոդ պիտի չըդադրի իրենց գործունէութիւնը »:

Նմանօրինակ ցոյցեր տեղի ունեցած են Ուաշինկթըն, Հռոմ (ցոյցը կատարուած է մինչ Պօղոս Զ. ծննդեան պատգամը կը կարդար Ս. Պետրոսի պատշգամէն), Լոնտոն, Զուիցերիա, Սթոքհոլմ, Քոփընհակըն եւն. եւն.:

×

Մինչ կը սպասուէր որ Շաբաթ օր յայտնուէր Պուրկոսի ամբաստանեալներուն վճիռը, բոլորովին անակնկալօրէն Էթան (Պասք շարժումը) ազատ ը՛արձակէր Սան – Սեպասթիանի գերման պատուակալ հիւպատոսը, զոր իբրեւ պատանդ կը պահէր 23 օրէ ի վեր: Սակարկութիւնը կատարուած էր գերման հեռատեսիլի Բ. կայանի պատասխանատուներու եւ Էթայ ի միջեւ, ու Ուրբաթ օր, գերման հիւպատոսը կը հասնէր Վիզպատըն, ուրեն քիչ ետք կը մեկնէր Սան – Սեպասթիան, ընտանիքին մօտ: Սպանական ձայնասփիւռն ու մամուլը շատ հակիրճ կերպով կուտային այս անսպասելի լուրը: Ծանօթ չեն անշուշտ այս ազատագրման բուն պատճառները, ըսուեցաւ թէ Գերմանիա շատ սուղ «գնած» է իր հիւպատոսը , բայց լուրը հերքուեցաւ յետագային :

Ամէն պարագայի մէջ, Մատրիտի պատերազմական խորհուրդը կը յայտարարէր թէ Պուրկոսի դատավճիռները պիտի տրուէին Երկուշաբթի օր ժամը 16ին:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՁԻՒՆ–ՁՄԵՌ

Եւրոպայի ու նաեւ Ֆրանսայի վրայ , աննախընթաց ձմեռ մը սկսաւ անսպասելի կերպով եւ աննպաստելի շրջաններու մէջ: Առաւելաբար Կիրակի եւ Կիրակիէն Երկուշաբթիի գիշերն է որ երկիրը անսովոր երեւոյթ մը ստացած է: Մինչ Փարիզը զերծ կը մնար ձիւնէ , (ցուրտը թէեւ զերոյէն վար մինչեւ 8–9 աստիճան կ'իջնէր), ամբողջ Ֆրանսան եւ մանաւանդ հարաւը. տեղատարափ ձիւնի զոհ կ'երթար: Առտէշի եւ Տռոմի նահանգներն են ուր ձիւնը մինչեւ 60 սանթիմեթրի հասած է եւ խանգարած ամէն երթեւեկութիւն : Բոլոր կառքերը ճամբան կեցած են եւ մարդիկ գիշերած Վալանսի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ: Կառախումբերն ալ կամ չեն բանիր կամ ժամերով յապաղում կ'արձանագրեն Մարսէյլ – Փարիզ գիծին վըրայ : Մոնթէլիմար եւ Փիէրլաթ նոյնիսկ զրկուած են ելեկտրականութենէ եւ նահանգապետը՝ Օռսէք (ստիպողական օգնութիւն աղէտներու առեն) ծրագիրը գործադրութեան դրած է :

Ըստ նախատեսութեանց պիտի ձիւնէ նաեւ Փարիզի վրայ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ գիտութեանց լսարանի ուսանողները շատ ծանր բախումներ ունեցած են առջի օր: Ձախ եւ աջ ուսանողներու կռիւները այնքան ծանր բնոյթ ստացած են որ ծայրայեղ ձախ ուսանող մը սպաննուած է եւ երեք ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Պայթում մը պատահած նաեւ Անգարայի Ֆրանսական դեսպանատունը : Կը կարծուի թէ ձախապաշտ տարրերու գործն է: Ասոնք առաւելաբար կը բողոքեն օտար կայաններու (իմա՛ ամերիկեան) հաստատման դէմ , Թուրքիոյ մէջ :

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
հետաքրքրութեամբ պիտի կարդաք
ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ
« ԸՆՏԱՆԻՔ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՏԻՒ »
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Կ Ո Ն Դ Ա Կ

ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՍԱԽԱՆԴ ՍԻՐՈՅ ՈՂՋՈ՛ՅՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻ՛ՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ Տ. Տ. ԽՈՐԵՆԱՅ ԱՌԱՋՆՈՅ, ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Տ. ԵՂԻՇԷԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ , ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԱՅՈՑ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ Տ. ՇՆՈՐՀՔԱՅ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ, ՀԱՄՕՐԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ԵՒ ՍԱՐԿԱՒԱԳԱՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԷԻՑ ԵՒ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՀԱՅՈՑ

«Յիշեցէք զառաջնորդս ձեր որ խօսե-
ցան ձեզ զբանն Աստուծոյ, հայեցեալք
յելս գնացից նոցա նմանող եղերուք
հաւատոցն »:

Լուսոյ խորան սուրբ Էջմիածնի կամարներու կողքին, սպիտակ մարմարի տակ կը հանգչի մարմինը Վասպուրականի Արծիւ Հայոց Հայրիկին :

Գրելու համար Հայրիկին մասին , պէտք է գրիչը թաթխել հայ ժողովուրդի յոյզերու եւ երազնաքներու աւազանին մէջ, զի Տ. Տ. Մկրտիչ Խրիմեան Հայրապետը, համայն Հայութեան գիտակցութեան մէջ, շատոնց ի վեր փառաւորուած է անթառամ լուսապսակով՝ իբրեւ անձնադիր քաջ հովուապետ, իբրեւ դաստիարակ հայ շինականի, իբրեւ նուագող դում կթան կովեր ու ոչխարներ : Թէ Հայոց դարաւոր վշտի, իբրեւ ռահվիրայ հայրենեաց ազատութեան : Անոր ոգին կը սաւառնի այսօր ալ Հայոց աշխարհի երկնակամարին ներքեւ, հաւատք եւ յոյս ներշնչելով մեր ժողովուրդին , լուսաւոր նոր հորիզոններ բանալով դէպի ապագան :

Ամենայն Հայոց Հայրիկը կը մնայ բոլորիս համար կենդանի, պայծառ, իբրեւ խորհուրդ, իբրեւ կարապետ, իբրեւ պատգամ :

Իր կեանքի ընթացքին երկու տեսիլքներ , երկու մեծ իղձեր առաջնորդեցին զինք՝ խաղաղութիւնը եւ վերաշինութիւնը հայրենի երկրի ու վերադարձը պանդուխտ Հայերու դէպի Հայաստան :

Լսեցէք կտակը Հայոց Հայրիկին, բացէք ձեր սրտերը .

« Ես քեզ կը թողում մեր հայրենի ժառանգութիւն, դաշտեր ու հողեր, կը թողում կթան կովեր ու ոչխարներ: Կը մեռնիմ , երթամ գերեզման , եւ այլեւս չկարեմ խօսիլ ձեզ հետ կենդանի բարբառով ու գրով, ահա կը թողում ձեզ գիրս իբրեւ մշտախօս կտակ եւ յիշատակ, որուն միակ նպատակն է, որ Հայն իր հայրենատուր հողէն չբաժնուի :

Այսպէս, Թոռնիկ, հողն պէտք է կենաց եւ մահու օր, սորա համար պապիկն զքեզ հողին հետ կապեց ու պսակեց, որ պինդ գրկես զհողն, չթողուս որ ուրիշներ ձեռքէդ յափշտակեն , դու անհող մնաս »:

Ո՛վ պաշտելի հայրիկ, տե՛ս ահա, կէս դար է արդէն որ խաղաղ է երկիրդ քու նուիրական, մայր հողը ծաղկած է թոռնիկներուդ աշխատանքով արդար, քու երազած ճարտար հնարքներովը արդի գիտութեան, պտուղներ տալով մէկի տեղ երեսուն, մէկի տեղ վաթսուն, մէկի տեղ հարիւր : Լեցուն են ամբարները շինականներուն, առատ կը հոսի ոսկեվազ գինին Արարատեան դաշտի, կը բարձրանան քաղաքներն ու գիւղերը մեր շէն, եւ համայն ժողովուրդը մեր, սուրբ տենդով զեղուն, կ'ապրի կառուցելով, կը կառուցէ երգելով, լոյս երազանքներով:

Սակայն, Հայրապետ մեր բարի, «Նըւագող վշտից Հայոց», ինչպէս քու կեանքիդ օրերուն, այսօր ալ տակաւին ունինք ի սփիւռս աշխարհի ցրուած պանդուխտ զաւակներ, մեր աշխարհէն պոկուած հայ շինականներ, հազար-հազարներ...

Արդ, աղօթէ դուն Հայոց աստուծոյն, որ օգնութեան հասնի մեզի տկարներուս, որպէսզի կարենանք քու եւ մեր հօտը պահել ամբողջ ու անբաժան, հեռու կորստեան ճամբաներէ, յափշտակիչ օտար ձեռքերէ, պահպանելով բոլոր մեր զաւակները՝ հոգեպէս նուիրուած իրենց հաւատքի տուն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին, իրենց կեանքի մշտահոս աղբիւր Հայոց աշխարհին, իրենց աւանդութիւններուն, իրենց մայրենի լեզուին, մինչեւ օրն այն արեւով լեցուն, երբ շեփորները վերստին հնչեն, երբ փրկութեան լաստերը ազատ արձակուին, եւ դէպի երկիր դառնան պանդուխտ որդիները մեր՝ աշխարհի բոլոր ծագերէն :

Հարազատ ժողովուրդ մեր հաւատացեալ եւ յուսացեալ, այսօր հանդիսաւոր կարդալով մեծ հովուապետի լոյս դարձած հոգւոյն, անգամ մը եւս ուխտենք մնալ հաւատարիմ Հայոց Հայրիկի յիշատակին, անոր տեսիլքներուն, անոր ժառանգութեան, եւ ապրիլ ու գործել՝ ի փառս մեր առաքելական սուրբ եկեղեցւոյ եւ մեր անմահ ազգին :

Փրկչի Էջման սուրբ սեղանէն, երջանկայիշատակ Խրիմեան Հայրիկի լոյս շիրիմին՝ բոլորիդ ողջո՛յն, բոլորիդ օրհնութի՛ւն, սիրով, կարօտով, քաղցր ըսպասումով:

Այսու մեր կոնդակով հրաւէր կը կարդանք որ յառաջիկայ Դեկտեմբեր ամսուան ընթացքին Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներու մէջ հանդիսաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուի Ս. պատարագի մատուցմամբ եւ կենդանի խօսքով եւ պանծացուի անունը եւ գործը լուսարնակ Տ. Տ. Մկրտիչ կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց , անոր ծննդեան 150-ամեակի առթիւ :

Լո՛յս, միշտ աւելի լո՛յս, խաղաղութիւն եւ օրհնութիւն երանաշնորհ Հայոց Հայրիկին : Ամէն :

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Ծայր. Պատրիարք եւ Կաթողիկոս
Ամենայն Հայոց

Տուաւ կոնդակս ի 26-ն Նոյեմբերի
1970 Փրկչական ամի,
Եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԻ,
Ի մայրավանս սրբոյ Էջմիածնի
Համր, 697

ՓԱՍՏԵՐՈՒ ԵՒ ՎԱՒԵՐԱԿԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

ՄԵՐԿԱՑՈՒՄՆԵՐ

ՄԱԼԹԱՅԻ ՄԷՋ ԱՆՊԱՏԻԺ ՄՆԱՑԱԾ ԹՈՒՐՔ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ և ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԱՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Ա.

ԽՄԲ.— Թրքական բարբանջանքները յանախադէպ դարձան վերջերս: Օր նոր՝ սուտ նոր: Առտուն կանուխ արթնցողը հէքեաթ մը կը դարբնէ:

Մեղապարտի հոգեբանութեամբ ու հալածախտէ մտրակուած՝ թուրք գրիչներ այս օրերուն մղուած են մասնաւորաբար յանկերգելու, թէ ցեղասպանական ու տաբագրային ոճիրները հետեւանք էին Հայերու դաւանանութեան...

Թրքական մամուլը կ'աղաւաղէ ո՛չ միայն Հայոց առընչուած պատմական նրշմարտութիւնները, այլ եւ ժամանակակից պատմութեան հանրայայտ դէպքերն ու իրադարձութիւնները:

Աղաղակող այս անպարաբութեանց է որ կ'անդրադառնայ մեր վաստակաւոր աշխատակիցը՝ ընկ. Հայկազն Գ. Ղազարեան, իր ներկայ յօդուածարքով, եւ որուն յաջորդական մասերը եւս պիտի հրատարակենք:

Թուրք հրապարակագիրներ, գրագէտներ, օրաթերթերու եւ պարբերաթերթերու աշխատակիցներ, Թուրքական Պատմագրական Ընկերակցութեան (Թիւրք Թարիհի Տէրնէյի) անդամներ՝ Իթթիհատականի ու նոյնանման ոճրային մտայնութեամբ, իրենց գլուխը ամէն կողմ կը զարնեն, Թուրքիոյ ի նպաստ փա՛ստ մը փնտռելու եւ վարագուրելու համար գործուած ոճիրները. խեղաթիւրելու համար իրողութիւնները:

Քիչէ դարձուած քանի մը խարէական նախադասութիւններ ունին զորս գլխաւորաբար քաղած են Թալաաթի կառավարութեան կողմէ եւ Օրհանիէ տպարանէն 1916ին (1332) հրատարակուած «Հայ խռովարար կոմիտէներու գործերը եւ շարժումները» անուն սուտերու տոպրակ գրքէն: Նո՛յն յանկերգը կը կրկնեն առինք, այսօր ալ: Թէ Հայերը «լրտե՛ս» էին, «Թուրք բանակին կռնակէ՛ն զարկին»: Վերջերս ալ, «Եմի Իսթանպուլ», Հոկտեմբեր 3ի եւ 6ի (1970) իր թիւերուն մէջ կ'աւելցնէր, թէ «իբր պատիժ՝ Հայերը Սուրիա եւ Իրաք դրկուեցան»:

Նման գրութիւններով, ինչպէս Թուրք գրող Իհսան Ըլկար ըրած է, կ'ուզեն Թուրքերը ցոյց տալ իբրեւ անմեղ զոհուկներ, իսկ Հայերը՝ «յանցաւոր»... փոյթ չէ՛ թէ Թուրքիա կանխամտած ձեւով եւ պետական բոլոր միջոցներով 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը կատարած ըլլայ:

Իսթանպուլի, Անգարայի եւ Իզմիրի մէջ՝ ներկայիս կը հրատարակուին թրքական 15 օրաթերթեր: Ասոնց մէջ Ատալէթ կուսակցութեան թերթեր են «Սոն հաւատիս» (Կ. Պոլիս), «Ատալէթ» (Անգարա), եւ՝ Իզմիրի մէջ՝ «Եմի Ասըր» եւ «Էկէ Էքսփրէս»: Ատալէթի համակիր են Կ. Պոլսոյ «Հիւրիյէթ»ը եւ «Թէրճիման»ը, իսկ Անգարայի մէջ՝ «Վաթան»ը: Կ. Պոլսոյ մէջ կան նաեւ «Միլլիյէթ» (չափաւոր), «Ագշամ» (ձախ) եւ Անգարայի մէջ «Տիւնեա» եւ «Եմի Թանին» թերթերը, որոնք իրենք զիրենք «էմնիյէթական» կը կոչեն:

Կ. Պոլսոյ մէջ հրատարակուող «Եմի Իսթանպուլ», որ գրաբանութիւններ գրած է Հայոց դէմ՝ ինքզինք աջակողմեան կը կոչէ:

Թրքական այս 15 օրաթերթերու ընդհանուր տպաքանակը 1.360.000 է: Թուրքիոյ 22 միլիոն բնակչութեան (ոչ թէ 35 միլիոն) միայն 5 առ հարիւրը թերթ կը կարդայ:

«Եմի Իսթանպուլ»ի խարէական մտայնութեամբ տոգորուած էին 1) Խալիտէ Էտիպ՝ իր երկու հատոր յուշերով: Այս կինը, իր երկրորդ ամուսնին, Տոքթ. Ատնանի հետ, Սուրիոյ մէջ հայ որբեր եւ որբուհիներ կը թրքացնէր: 2) Ահմէտ Րիւսթէմ, Ռուշէնկթընի մէջ նախկին Թրքական դեսպանը, խլամացած Լեհ մը, որ հեղինակն է «Ընդհ. Պատերազմը եւ Թուրքեւհայկական հարցը» գրքին: 3) Հիլմի Պայուր եւ 4) Հիքմէթ Պայուր՝ իրենց պատմագիրական գրքերով: 5 եւ 6՝ Պետեվի եւ Քոչաս, իրենց ստայօդ գրքերով: Ասոնք, բոլորը, նո՛յն սահմանափակ շրջանակին մէջ կը դառնան. միակ մտասեւեռում մը ունին, — մէկ մտքի վրայ կեդրոնացում մը, որ մտային խանգարում մըն է: Գիտական բառով՝ մոնոմանիա, տեսակ մը մտքի հիւանդութիւն է, որմէ վարակուողը մանեաք մըն է:

Թերթերուն կը հետեւին դեսպանատանց կցորդները եւ թրքական լրատու գրասենեակներու ղեկավարները:

Հայերու «դաւաճանութեան» առասպելներէն առաջ, 1910 եւ 1911ի Սեպտ. եւ Հոկտ.ին Սելանիկի մէջ գումարուած Իթթիհատի «Քոնկրէ»ներուն մէջ, ոչ-Թուրք տարրերը բնաջնջելու որոշումներ տրուած էին փոթորկոտ նիստերու մէջ: 1911–13ին չէթէական ղեկավար մարմիններ կազմուած էին, գործելու համար Պալքաններու եւ Իզմիրի մէջ, Հայերու եւ Յոյներու դէմ: Ասոնք կը կոչուէին «Ֆէտայի զապըթան»: Ասոնց ցանկին մէջ էին Ալի Ֆէթհի (նոր անունով՝ Օքեար), Էնվէր՝ որ այդ ատեն տակաւին հազարապետ էր, Սապահէտտին Հազզը՝ որ 1915–1916ի տարագրութեան օրերուն Սամսոնէն մինչեւ Տէր Զօր տարագրութեանց միւֆէթթիշ (քննիչ) էր, Տոքթ. Իպրահիմ Թալի, Մուսթաֆա Քէմալ՝ որ այն ատեն հազարապետ էր, Իզմիթլի Միւմթազ՝ որ յետոյ Էնվէրին թիկնապահը եղաւ, հազարապետ Սիւլէյման Ասքերի եւ բեմախօս — ճարտասան Էօմէր Նաճի:

Իսկ 1911–13ին, այդ «Թէշքիլաթ»ին գործակալներ էին Եագուպ Ճէմիլ, Պէհաէտտին Շաքիր, փոխ–գնդապետ Զոռումլու Ազիզ, Էյուպ Սապրի, Հիւսամէտտին (հեծելազօրաց հարիւրապետ), Մ. Քէմալի թիկնապահ Րուսուհի, Ֆիլիպէյի Հիլմի, որոնք, բոլորն ալ 1915–1916ի տարագրութեան տարիներուն ցեղասպանական լայն գործունէութիւն ունեցան:

Համիտ Բ., որ 1875–1909 թուականներ 400.000 զոհ պատճառած էր Հայութեան, բայց չէր կրցած արմատախիլ ընել զայն, իբրեւ ապդ, վերջին շունչը փչեց Փետր. 10, 1918ին: Հինգ ամիս վերջ ալ՝ Յուլիս 3, 1918ին: մեռաւ Սուլթան Րէշատ (Մուհամմէտ Ե.), որ ցեղասպանութեան օրերուն խամաճիկն էր Իթթիհատի: Իրեն յաջորդեց Վահէտտին Մուհամմէտ Զ., որ յայտարարեց անգլիացի ծովակալ Տը Րոպէքի՝ թէ Թուրք «արկածախնդիր կէնկսթէրները աւերեցին երկիրը»:

Այն ոճիրներուն համար, զորս Թուրք կառավարութիւնը գործած է Հայութեան դէմ, օգտուելով պատերազմական վիճակէն, Թուրք գրողներ կը մեղադրեն Հայե՛րը, անշուշտ երեւակայական զանազան ոճիրներ վերագրելով մեզի:

Վերջին օրինակը կուտայ «Եմի Իսթանպուլ»ը, որ կ'ըսէ թէ «Հայերը Կարսի մէջ ջարդ կատարեցին եւ Թուրքերու տուներուն մէջ լեցուցին Հայեր»:

Ճշմարտութիւնը ճի՛շդ հակառակն է:

Թուրք կառավարութեան Ներքին Գործոց նախարարութիւնը, 1915 Մայիս 12ին ծածկագիր հեռագրով հրամայեց պարպել տալ հայ գիւղերը իր բնակիչներէն, եւ Յունիս 10 (1915) թուակիր հեռագրով ալ յանձնարարեց Հայերէ պարպուած գիւղերուն ու քաղաքներուն մէջ բնակեցնել Թուրք գաղթականներ եւ վաչկատուն ցեղախումբեր, աւելցնելով՝ որ «Հայերու տուներուն մէջ մուհաճիրներու զետեղման գործը խիստ կարեւոր է»:

Ներքին նախարարութիւնը գաղտնի շրջաբերական գրութեամբ մը նաեւ հրամայած է պարպուած հայկական մեծ գիւղերուն մէջ խմբովին բնակեցնել Թուրք փոքր գիւղերու բնակիչները, եւ մարդիկ ճարել՝ որպէսզի խնամեն այգիները ու պարտէզները: Յաւելեալ պարապ տուներու մէջ եւս ցեղախումբեր եւ Թուրք գաղթականներ լեցնել:

Ներքին նախարարութիւնը Յուլիս 29, 1915ին հեռագրով հրամայած է վերջապէս, որ «Գոնիա եւ Անգարա գտնուող թուրք գաղթականները Գոնիայէն ղրկուին Ատանա եւ Տիարպէքիր (Հայերու տուներուն մէջ) իսկ Անգարայէն ղրկուին Սեբաստիա, Կեսարիա եւ Խարբերդ»:

Եզրակացութիւնը կը մնայ ընթերցողին:

«Եմի Իսթանպուլ» իր խանգարուած մտքով հետեւեա՛լն ալ կ'ըսէ.—

— «Հայերու կողմէ բանակի դէմ գործուած չարիքներու ի պատիժ՝ Հայերը ղրկուեցան Սուրիա եւ Իրաք, եւ Զօր. Հարպորտ՝ երբ Ամերիկա վերադարձաւ՝ կառավարութեան յանձնեց ամբողջովին անկողմնակալ եւ առարկայական տեղեկագիր մը, որ խոր արձագանգներ ունեցաւ Ամերիկայի մէջ»:

Այդ տողերը գրող Իհսան Ըլկար կ'երեւի թէ աշխարհէն լո՛ւր չունի կամ դիտաւորեալ կերպով անգէտ կը ձեւանայ:

Չի՛ գիտեր նոյնիսկ, թէ Պատերազմական նախարար Էնվէր (փաշա), որ 1914ի սկիզբը ինքզինք զօրավար ըրած էր, րստ Լիման Ֆոն Զանտէրսի՝ 5 Օգոստոս 1914ին բանակի ղեկավարութեամբ վերակազմած եւ զօրացուցած էր «Թէշքիլաթը մախսուսէ»ի ջարդարար չէթէական կազմակերպութիւնները գաղտնի հրահանգով եւ բանակի սպաներու ղեկավարութեան տակ:

Անկախ Թուրք պետական պիտանէէն, անոնք գաղտնի ֆոնտեր ունէին: Իրենց պարտականութիւնն էր զինուորական եւ քաղաքային իշխանութեանց հետ, չէթէներու գործակցութեամբ, բնաջնջումի գործերը գլուխ հանել, «ճիհատ»ական նորահնար մոլեգնութեամբ:

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԷՔԵԱԹ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ

Ժամանակաւ պայտար մը կար, որ Թշուառութիւն կը կոչուէր եւ իր փոքրիկ շունը՝ Աղքատութիւն: Թշուառութիւնը յետին աստիճան աղքատ՝ ո՛չ ուտելիք հաց եւ ոչ ալ պայտելու երկաթ ունէր: Վաճառականներուն քով ալ վարկ չունէր:

Պատերազմները, ըմբոստութիւնները, կենդանիներու տարապայման սղութիւնը՝ ժողովուրդներու աղերջանկութեան պատճառ դարձած էին, հետեւաբար առանց այդպէս միջակ եւ խոնարհ դասակարգը խեղճութեան մատնուած էր:

Օր մը սակայն, բարին Աստուած եւ հրեշտակապետը անոր աշխատանոցին առջեւէն կ'անցնին: Բարին Աստուած իր էշուն վրայ թէեւ հեծած խեղճ կենդանին կը կաղար, մէկ ոտքին պայտը ինկած եւ կորսուած էր: Աստուած հարցուց պայտարին թէ կ'ուզէ՞ր պայտել իր էշը:

— Այո՛, պատասխանեց Թշուառութիւնը:

Սակայն փոքրիկ կտոր մը իսկ երկաթ չունենալով, գնաց իր սենեակէն հատիկ օղակ մը բերաւ որ արծաթ էր եւ սկսաւ կռել իր սալին վրայ:

— Ի՞նչ պիտի ընես այդ արծաթին կտորը, հարցուց Աստուած:

— Իշուդ համար պայտ կը պատրաստեմ, ըսաւ Թշուառութիւնը եւ պայտեց կենդանին:

— Ի՞նչ է պայտիդ գինը եւ աշխատութեանդ վարձքը:

— Ոչի՛նչ, պատասխանեց Թշուառութիւնը, ձեր արտաքին երեւոյթէն դատելով, կարծեմ թէ դուք ինձմէ աւելի հարուստ մէկը չէք:

— Ուրեմն, քանի որ դրամ չես ընդունիր, քեզի երեք տեսակ շնորհ ընել կ'ուզեմ, լաւ խորհէ եւ խնդրէ ինձմէ ինչ որ կը բաղձաս:

Հրեշտակապետը որ միշտ կը հետեւէր Աստուծոյ, ցած ձայնով ըսաւ պայտարին, «արքայութիւնը ուզէ»:

— Անոր ալ ժամանակը կուգայ, ըսաւ պայտարը, ու դառնալով Աստուծոյ՝ պիտի խնդրէի որ առանց բացառութեան ինչ որ մտնէ իմ ծխատուփիս մէջ, առանց իմ թոյլտուութեանս չկարողանայ դուրս ելլել:

— Թո՛ղ այդպէս ըլլայ, ըսաւ բարին Աստուած: Երկրո՞րդը:

«Արքայութիւնը ուզէ՛», յուշեց հրեշտակապետը:

— Չէս հանգիստ թող, չատախօ՛ս, ես գիտեմ թէ ինչ պէտք է խրեմ: — Ուէ մէկը, երբ կը նստի իմ աթոռներէս մէկուն վրայ, պիտի ուզէի որ չկարողանայ ոտքի ելլել առանց իմ արտօնութեանս:

— Համաձայն եմ, ըսաւ բարին Աստ-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆՇԱՆԱԾ

ԵՐԵՔ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

8.

Նոյն գիշերը Մատլէն ինքզինքը գտաւ Լուի Ժէ.ի ոճով, սիենագարդ եւ սրահակներով ընդարձակ անկողնոյ մէջ, որուն մետաքսեայ ծածկոյթներուն ու քաղցր բուրումով օծուած փետրալից ժանեկազարդ բարձերուն մէջ երբ թաղուեցաւ, իրեն թուեցաւ թէ պարիկներու առանդավէպի մը մէջ ապրող հերոսուհի մըն է: Յաջորդաբար կը մտաբերէր սենեակը, ուր նախորդ գիշերը անցուցած էր, աչքառու զոյներով ու աժան տեսակէ գնուած պատի թուղթերը, որոնք քանի՛ քանի տեղերէ պատռուած էին, ներկերը՝ որոնք խոնաւութենէն աւրուած էին. սեղանը, վրան կոնքը եւ ջրամանը. յարդէ աթոռը եւ երկաթեայ մահճակալը, կարծր խշտեակով. մոխրագոյն հնամաշ վարագոյրները, որոնք վերջին անգամ լուացարարուհիին տալէ ետք նախընտրելի էր կրկին չսպասել:

Մատլէն այս բոլորին մէջ կը տեսնէր նաեւ կոպիտ տանտէրը եւ իր ձեռքի փոքր պայուսակը, 9 Փրանքի ճղճիմ պարունակութեամբ: Ապա տիկին Սէվէսի գրասենեակը, որմէ յետոյ, յանկարծ Ռաուլի երեւումը, որուն նման հրապուրիչ իշխան մը կը հրամայէր այս բոլորի անհետացումն ու ցնդումը: Իսկ այն թուրիսթական կառքը, որով ինք փախուստ կուտար իր տառապանքի ու վշտի վայրերէն, արդեօք երբեմնի մոգական այն կառքը չէ՞ր, որ իրմէ վանած էր տխուր իրականութիւնը:

Այն երկու կատարեալ ու նրբակերտ ճաշերը, զոր տուած էին իրեն այն օրը, չի՞ջուցմներ չէի՞ն իր քանի օրերու ծոմապահութեան:

Մատլէն, շնորհակալութեամբ հեռացնելէ ետք իր սենեկապանուհին, այժմ բոլորովին առանձին էր, իր ուզած կերպով մտածելու համար:

Քնանալէ առաջ կանգ առաւ պատուհաններէն մէկուն առջեւ, որ կ'իշխէր Վիճի վրայ եւ ուրկէ կը տեսնուէր մատուռի զանգակատան գագաթը:

Գիշերային անդորրութեան մէջ, բնութիւնը վեհ ու հրապուրիչ խորհուրդ մը ունէր: Լուսինը լո՛ւռ կը խուզարկէր դաշտանկարին վիհերը, իր խորհրդապաշտ փարոսի լոյսով կ'ողողէր կրօնական շէնքերն ու շրջակայքը: Այդ բացարձակ հանդարտութեան մէջ էր որ Մատլէն կը ներշնչուէր անբաղդատելի հանգիստի մը բարօրութեան զգացումով:

Նախորդ օրուան եւ անոր յաջորդող դէպքերու յոգնութենէն վերջապէս յաղթուած, Մատլէն երկարեցաւ թանկարժէք հնադոյն ընդարձակ անկողնին վրայ, խորհելով իր վիպային դէպքերու մասին: Աչքերը գոցուեցան ծանր արտեւանունքին տակ ու իր ամբողջ էութիւնը խորասուզուեցաւ քաղցր քունի մէջ:

9.

Երեք շաբաթէ ի վեր Մատլէն եւ կոմսը Պրիսիլէն կը գտնուէին Պուլթէյոյ:

Երեք շաբա՜թ... կը խորհէր Ռաուլ:

Երեք շաբա՜թ... կը մտածէր Մատլէն:

Վաղը, կը մտածէր Մատլէն, կոմսը Պրիսիլէն իր կառքով զիս կրկին պիտի առաջնորդէ Փարիզ, մինչեւ Օթէօյի կամ Մայէօյի դուռը, ուր մեծարանքով ձեռքս համբուրելէ ետք, այլեւս օտարական մը պիտի նկատուիմ անոր համար: Օտարական մը, որ ընկճուած ու ծանր սրտով իր քայլերը պիտի առաջնորդէ մէթրոյի առաջին կայարանը:

ԼԻՒՏՈՎԻԿ ՏԱՌՆԷԼ

(11 – Շար.)

ուած, մնաց միայն երրորդը, լաւ մտածէ ու այնպէս ըրէ ընտրութիւնդ:

— Ամէն անոնք որ իմ ընկուզենիիս վրայ կը մագլցին, առանց իմ հրամանիս չկարողանան անկէ վար իջնել:

Բարին Աստուած այս երրորդն ալ շնորհաբաշխելէ ետք, հեծաւ իր իշուն վրայ եւ հրեշտակապետին հետ շարունակեց իր ճամբան:

Հակառակ այս երեք շնորհներուն Թշուառութեան վիճակը չբարուոքեցաւ, ոչ իսկ կարողացաւ փոքր ինչ բան ուտել: Մինչդեռ իր փոքրիկ շունը՝ Աղքատութիւնը, նիհարցած եւ ոսկոր ու մորթ դարձած էր:

— Ա՜խ, կ'ըսէր յաճախակի ինքնիրեն, յիմար էի որ հարստութիւն չուզեցի: Երանի թէ չնչին գումարի մը փոխարէն ինքզինքս ծախէի...:

Իրիկուն մը սակայն, լաւ հագուած պարոն մը մտաւ իր աշխատանոցէն ներս եւ ըսաւ անոր.— Քանի որ պատրաստ ես գումարի մը փոխարէն հոգիդ ծախելու, կը վճարեմ քեզ ինչ որ կ'ուզես, ըլլայ ոսկի թէ արծաթ: — Շատ լաւ, պատասխանեց Թշուառութիւնը, սակայն քանի՞ տարուան համար կը շնորհես այդ հարըստութիւնը որ բաւարարութիւն ունենամ ապրելու եւ վայելելու: — Քսան տարի:

— Շատ բարի, ըսաւ պայտարը, դրամդ կ'ընդունիմ: Այդ պարոնը որ սատանայ մըն էր, տուաւ Թշուառութեան, քսան տարուան համար արծաթ եւ ոսկի, պայտարը ուրախացաւ եւ ուզածին պէս ապրեցաւ: Բայց քսան տարին շուտ կ'անցնի. երբ մարդուն քսակին մէջ դրամը առատ է եւ չի ձանձրանար եւ լաւ կ'անցընէ իր ժամանակը: Քսաներորդ տարւոյն վերջը Սատանան կուգայ Թշուառութեան հոգին առնելու:

— Պատրաստ եմ, կ'ըսէ պայտարը, թոյլ տուր որ քիչ մը լուացուիմ, մաքրուիմ: Նստէ քիչ մը աթոռիս վրայ, երկար չեմ սպասցներ քեզ: Շատ ժամանակ չառաւ Թշուառութիւնը իր մաքրութեան համար եւ երբ վերջացուց, — Կուգա՞ս, հարցուց Սատանային: Փորձեց Սատանան ելլել, սակայն այնպէս ուժով փակած էր, կարծես զինքը աթոռին գամած ըլլային: Տակաւին սպասե՞մ, հարցուց պայտարը, պիտի գա՞ս:

— Չեմ կրնար տեղէս ելլել, ըսաւ Սատանան:

— Այս անգամ քանի՞ տարի եւս կու տաս ինծի որ քեզ ազատ թողում որ երթաս:

— Դարձեալ քսան տարի, պատասխանեց, եւ քեզի կու տամ թէ՛ արծաթ եւ թէ ոսկի:

Սատանան կարողացաւ Թշուառութեան աթոռը ձգել եւ հեռանալ: Քսան տարին շուտ կը սահի, թէեւ կարելի է առատ դրամին շնորհիւ հանդստաւէտ կեանք մը անցընել: Քսան տարին վերջացաւ եւ Սատանան վերստին եկաւ, այս անգամ ուրիշ երեք ընկերներով որպէսզի պայտարը առնէ ու տանի:

— Պզտիկ արդուզարդի մը ժամանակ շնորհեցէք եւ ահա պատրաստ կ'ըլլամ: Եթէ կը սիրէք ընկոյզ ուտել, հասունցած եւ թարմ ընկոյզներ, ձեր ամբողջ կեանքին մէջ այսքան համեղ ընկոյզ չէք կերած, բարցրացէք եւ փորձեցէք անգամ մը:

Չորս Սատանաները մագլցեցան ընկուզենիին վրայ եւ անյագօրէն սկսան ուտել: Երբ Թշուառութիւնը եկաւ ծառին ստորոտը, Սատանաները չէին կրնար վար իջնել ծառէն, այս տեսնելով Թշուառութիւնը անոնց վրայ կը խնդար ու կը ծաղրէր: Սատանաները կռահեցին խնդիրը եւ խնդրեցին պայտարին, որ զիրենք ազատ արձակէ: Խոստացան նոյնիսկ քսան տարուան ուտելիք եւ առատ դրամ: Այս անգամ եւս պայտարը յաջողեցաւ քսան տարի հանդստաւէտ կեանք անցընել: Եւ երբ քսան տարին վերջացաւ եկաւ Սադայէլը՝ Սատանաներու իշխանը, միասին բերելով դժոխքին մէջ եւ իր հրամանին տակ գտնուող իր նմանները:

— Ահաւասիկ պատրաստ եմ, գոչեց պայտարը, միայն թէ ինծ վստահեցուցին ձեր մասին ճշմարտութիւն մը, ըսելով թէ կարող էք պզտիկնալ այնպիսի չափով մը, տեղաւորուելով նոյնիսկ մրջիւնի մը մարմնոյն մէջ, կ'ուզեմ հաւատալ, արդեօք կարելի՞ է փորձել իմ ներկայութեանս եւ մտնել բոլորդ միասին մրջիւնի մը մարմնոյն մէջ...:

— Անտարակոյս, պատասխանեց Սադայէլը:

Պայտարը յաջողած էր իր հնարամտութեան մէջ: Սադայէլը եւ բոլոր իր հետեւորդները փոխակերպուեցան մրջիւնի: Թշուառութիւնը առաւ մրջիւնը եւ իր ծխատուփին մէջ դնելով կափարիչը գոցեց: Մտաւ իր աշխատանոցը, ծխատուփը դրաւ սալին վրայ, առաւ իր ամէնէն մեծ մուրճը եւ սկսաւ այնպէս մը ծեծել որ թաց խմոր եղաւ իր չափիկը: Օրերով շարունակեց այս գործողութիւնը:

Այդ օրէն ետք երկրիս երեսը այլեւս պատերազմը եւ կռիւը վերջացան, մարդիկ սկսան քաղցրութեամբ վարուիլ իրարու հետ, ամէն կողմ խաղաղութիւն կը տիրէր, իրարու հաշտ աչքով կը նայէին եւ երջանիկ էին: Կար սակայն դասակարգ մը որ չափազանց դժգոհ էր եւ նոյնիսկ խղճալի: Անոնք էին զինագործարանատէրերը եւ բանուորները որոնք զէնք կը շինէին, օդանաւի գործարանատէրերը, դատախազները ոճրագործներու, գողերու եւ ապստամբներու դատերը կը վարէին եւ այս ներկայ կացութեան պատճառաւ կը տառապէին եւ ողորմելի վիճակի մը մատնուած էին:

Այս վերջինները միանալով որոշեցին դիմել Թագաւորին եւ տրտունջ անել կացութեան մասին: Պարզեցին պայտարին կատարած աւերները, յայտնելով Սատանաներու ոչնչացումը, որով իրենք անօթի մեռնելու դատապարտուած էին: Թագաւորը իսկոյն հրամայեց ազատ արձակել բոլոր Սատանաները եւ եթէ Թշուառութիւնը չհնազանդի, մահուամբ պիտի պատժուի:

Թշուառութիւնը վախնալով մահուան պատիժէն, ազատ արձակեց Սատանաները պայմանաւ որ այլեւս զինքը չհետապնդեն: Դժբախտաբար սակայն խաղաղութիւնը խանգարուելով զինագործ եւ դատախազ վերասկսան առատօրէն շահիլ: Թագաւորին գոհունակութիւնը սահման չունէր:

Գալով Թշուառութեան, վերջապէս կը մեռնի եւ պզտիկ շունին՝ Խեղճութեան հետ միասին կը հասնի արքայութեան դուռին առջեւ, կը զարնէ դուռը եւ ահա հրեշտակապետը կը բանայ:

— Դո՞ւն ես, կ'ըսէ ծաղրական շեշտով, դուն արքայութեան մէջ տեղ չունիս, ժամանակին քեզ յուշեցի եւ պնդեցի որ արքայութիւնը խնդրես, մերժեցիր: Ճամբու դնելով դուռը ուժգին գոցեց անոր երեսին: Թշուառութիւնը այս անգամ գնաց դժոխքին դուռը ափ առաւ:

Սատանան դուռը բացաւ եւ ճանչցաւ, արգիլեց անոր ներս մուտքը եւ ըսաւ.

— Կորսուէ՛, գնա՛ Թշուառութիւն, իրաւունք չունիս այս դուռնէն ներս մտնելու, յիշէ քու անգթութիւններդ, դուն մեզի մահացու տառապանքներու ենթարկեցիր քու անիծեալ ծխատուփովդ...:

Յուսահատ, Թշուառութիւնը երկիր վերադարձաւ: Ահա թէ ինչու համար դարէ ի դար կը մնայ եւ պիտի մնայ Թշուառութիւնը եւ Խեղճութիւնը երկրիս երեսը:

ՆՈՒՊԱՐ ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԱԾ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԷՆ

—O—

«Աքատէմի Ֆրանսէզ»ը Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 17ին իր տարեկան հանրային նիստը ունեցաւ վարձատրելու համար գրական զանազան հեղինակութիւնները, որոնք արժանացած են մասնաւոր գնահատանքի Ակադեմիայի կողմէ:

«Մշտական քարտուղար» Մորիս Ժընըվուա կարդաց իր գնահատական ճառը, նուիրուած մրցանակի արժանացած հեղինակներուն:

Գրականութեան առաջին մրցանակը տրուած է Ժիւլիէն Կրինի, իր ամբողջական գործերուն համար: Ուրիշ առաջին մրցանակներու կարգին, Տիկին Մարիան Ճերմակեան – Ուրբերեանի ընդարձակ գործը «Իւրսէնի իշխանուհին, իր կեանքը եւ Նամակները», որուն մասին անցեալ Յունուարին մանրամասն գրեցինք «Յառաջ»ի մէջ, վարձատրուեցաւ «պատմական գրական գործ»ի մրցանակով:

Մորիս Ժընըվուա երկարօրէն գովեստը ըրաւ Հայ հեղինակին այսքան կարեւոր եւ ընդարձակ աշխատութեան, որ այնքան պրպտումներու արժանացած է:

«Գիրքը գրուած է շատ փայլուն եւ մաքուր ոճով, կենդանի եւ մանրակրկիտ, Լուի 14րդ դարու կեանքէն: Ամբողջական գործ մըն է, եւ նիւթը կարելի է սպառած նկատել, ինչ կը վերաբերի Իւրսէնի իշխանուհիին, որուն մասին առաջին ամբողջական գործն է որ կը հրատարակուի»:

Տիկին Ճերմակեան խանդավառ ծափահարութեանց արժանացաւ բոլորին կողմէ:

Այս տարուընէ սկսեալ, Տիկին Ճերմակեան – Ուրբերեան Մոնփէլիէի համալսարանէն ֆրանսական գրականութեան փրոֆէսէօր ընտրուած է:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Ճամբորդութեան ելած սիրուն կնոջ մը մտերմական օրագրէն.— «Երկրորդ օր ճամբորդութեան՝ ծանօթացայ նաւապետին, շատ գեղեցիկ մարդ է»: «Երրորդ օր՝ այս իրիկուն երկարատեւ պտոյտ մը ըրի անոր հետ կամրջակին վրայ. յայտնի է որ շատ կ'իյնայ ետեւէս»: Չորրորդ օր՝ խենթի պէս սիրահարած է վրաս, ըսաւ որ ամբողջ շոգենաւը պիտի պրկէ ծովուն յատակը, եթէ չյանձնուիմ իրեն»: «Հինգերորդ օր՝ փրկեցի շոգենաւը, նաւաստիներն ու 700 ճամբորդները»...

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Աղքատները բախտ ունին, կրնան ձրի բարեկամներ ունենալ:

×

Երբ ակադեմական ընդունուեցաւ, Շանֆոր կը պատմէր պատկառելի կրօնաւորի մը գիւղի իր տունին մասին, ուր երբեք չէր երթար, այնքան բազմազբաղ էր.

« Գուցէ աւելի լաւ է այդպէս, ըսաւ քահանան. մարդ միշտ պէտք է ունենայ տեղ մը ուր չերթար, բայց կը կարծէ թէ երջանիկ պիտի ըլլայ եթէ երթայ»:

«Ճիշդ է, կը պատասխանէ Շանֆոր, եւ այդ է անկասկած որ դրախտին համբաւը շինած է»:

Նոր Տարուան Առթիւ
ՅԱՌԱՋ
ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (70)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

—O—

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

1805ի Հոկտեմբերին ռուսական զօրքը բռներ էր աւստրիական երցհերցողութեան գիւղերն ու քաղաքները, եւ դեռ նոր զօրաբաժիններ կուգային Ռուսիայէն, որոնք այդ կողմի ժողովուրդներուն մեծ նեղութիւն պատճառելով, կը տեղաւորուէին Պրաունաու բերդաքաղաքին շուրջը: Պրաունաուի մէջ էր ընդհանուր հրամանատար Կուտուզովիչի գլխաւոր կեդրոնավայրն ու բնակարանը:

1805 Հոկտեմբեր 11ին Պրաունա նոր ժամանած հետեւակներու զօրաբաժին մը քաղաքէն կէս մղոն հեռու բնակած էր եւ ընդհ. հրամանատարին քննական այցելութեան կը սպասէր: Զնայելով որ բանակատեղին եւ շրջակաները ոչ-ռուսական էին եւ զօրաբաժինը հետաքրքրութեամբ դիտող ժողովուրդը Ռուսներ չէին, բայց եւ այնպէս զօրաբաժինը կեդրոնական Ռուսիոյ որեւէ մասին մէջ քննական այցելութեան սպասող զօրագունդի մը երեւոյթը ունէր: Իրիկուան համար ընդհ. հրամանատարութեան կողմէ իմաց տրուած էր գունդը մեկնումի վիճակին մէջ դնել: Հրամանը թէպէտ շատ որոշ էր, սակայն զօրաբաժնի հրամանատարը որոշապէս չէր հասկցած, ուստի իր ստորադաս սպաներուն հարցուց թէ տրուած հրամանը մեկնումի կարգուսարքո՞վ էր թէ ընդհակառակն: Բայց վաշտին սպայակոյտը վճռեց որ զօրաբաժինը ներկայացուի տօնական օրերու յատուկ կարգուսարքով: Զօրաբաժինը 30 մղոն ճամբայ քալելէն ետքը, ամբողջ գիշերը, առանց աչք գոցելու, ամէն ինչ կարգի բերաւ, սպաները աչքէ անցուցին բանակը, վերահաշուեցին: Առտուն, առջի իրիկուան անկարգ անկանոն ամբոխի մը փոխարէն, զօրաբաժինը հիմա կը ներկայացնէր երկու հազար մարդոց կանոնաւոր դասաւորում մը, որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր տեղը եւ ընելիքը գիտէր եւ իւրաքանչիւրին մէն մի կոճակը իր տեղն էր ու մաքրութեամբ կը փայլէր: Զինուորներուն ոչ թէ միայն արտաքինը յարդարուած էր, այլ, եթէ ընդհ. հրամանատարը հաճէր նաեւ ներքին մասերը աչքէ անցընել, ան պիտի տեսնէր միեւնոյն մաքրութիւնը, եւ պայուսակներուն մէջ պիտի գտնէր մաքրութեան ու կարկտուքի վերաբերեալ ամէն տեսակ առարկաներ, ինչպէս իրենք՝ զինուորները կ'ըսէին: Միայն պարագայ մը կար, որ ամէնքն ալ կ'անհանգստացնէր: Ատիկա կօշիկներու խնդիրն էր: Զինուորներուն կէսէն աւելիին կօշիկները պատառ պատառ էին: Սակայն այս պակասութիւնը զօրաբաժնին հրամանատարին անհոգութեան արդիւնքը չէր, քանի որ, հակառակ անոր բազմաթիւ պահանջներուն, աւստրիական զինուորական վարչութիւնը հարկ եղած իրերը չէր յատկացուցեր, իսկ զօրագունդը ամբողջ 1000 մղոն ճամբայ քալեր էր:

Զօրաբաժնին հրամանատարը տարեքոտ, կարմիր երեսներով, աղեբեկ յօնքերով եւ մօրուսաւոր ժեներալ մըն էր, կուրծքէն թիկունքը աւելի լայն ու հաստ, քան մէկ ուսէն միւսը. հագած էր նոր ասեղնագործուած համազգեստ մը, ոսկեզօծ ուսադիրներով, որոնք կարծես անոր ուսերը ոչ թէ դէպի վար, այլ դէպի վեր կը բռնէին: Հրամանատարը կեանքէն էն փառաւոր եւ էն մեծ գործերէն մէկը յաջողութեամբ կատարող մարդու մը երեւոյթը ունէր: Ան աջ ու դարձ կ'ընէր զօրաշարքի ճակատի դծին վրայ եւ իւրաքանչիւր քայլափոխին կ'օրօրուէր: Նկատելի էր որ ան իր զօրաբաժինով կը հրճուէր, անով երջանիկ էր, եւ ամբողջ հոգեկան կարողութիւնը նուիրած էր գունդին: Սակայն անոր օրօրուն քալուածքը կարծես կը վկայէր, որ զինուորական շահերէն զատ, անոր հոգիին մէջ իրենց արժանի տեղը կը գրաւեն հասարակական կենցաղը եւ կանացի սեռը:

— Է՜հ, Միխայիլ Միտրիչ, ըսաւ վաշտի հրամանատարներէն մէկուն, (վաշտի հրամանատարը ժպտելով առաջ անցաւ, երկուքն ալ յայտնապէս երջանիկ էին), աղէկ հանդստացանք երէկ գիշեր, չէ՞. բայց ըստ երեւոյթին, գունդը շատ գէշ չէ... այնպէս չէ՞:

Վաշտի հրամանատարը հասկցաւ ուրախ ծաղրը եւ խնդաց:

Այդ վայրկեանին, քաղաք տանող ճամբուն վրայ երկու ձիաւորներ երեւցան. աժիւտան մը եւ անոր հետեւող կազակ մըն էր: Աժիւտանը գլխաւոր վարչութեան կողմէ ղրկուած էր, զօրաբաժնի հրամանատարին հաստատապէս հաղորդելու այն՝ ինչ որ երեկոյին տրուած հրամանին մէջ անորոշ կերպով ըսուած էր, այսինքն ընդհանուր հրամանատար՝ զօրաբաժինը կ'ուզէ տեսնել ճիշդ այն վիճակին մէջ՝ ինչ վիճակի մէջ՝ որ ան ժամանած էր, այսինքն՝ վերարկուներով, հրացաններու պահարաններով եւ ընդհանրապէս առանց փոփոխութեան:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Տար.)

Այրի Տիկին Շողիկ Փաստրմաճեան եւ աղջիկը՝ Արփիկ, Խաչիկ Փաստրմաճեան ընտանիքը, Սահակ եւ Օր. Հայկուհի Դաւթեան, Այրի Տիկին Հայկուհի Գա–րակիւլեան եւ ընտանիքը (Թիֆլիզ), Մա–նիա եւ Գուրգէն Օհաննէսեան (Երեւան), Այրի Տիկին Սրբուհի Սէյրանեան եւ զա–ւակները (Թեհրան), Տիկին Վարդանոյշ Մառաբեան եւ ընտանիքը (Պաթում), Տիկին Մաննիկ եւ ընտանիքը, Անուշա–ւան Շտիկեան եւ ընտանիքը, Տէր եւ Տիկին Ամատունի ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, , եղբօր եւ ազ–գականին՝

ՀՐԱՆՏ ԳԷՈՐԳԻ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆԻ
(Ծնած Կարին, 1902ին)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 19ին, Լաէնէք հիւանդանոցը, յետ երկարատեւ հիւանդութեան :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ – Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը խորին շնորհա–կալութեամբ ստացած է անցեալ 6 Դեկ. տեմբերին տեղի ունեցած Մոնմորանսիի հանգստեան տան այցելութեան առ–թիւ կատարուած հետեւեալ նուիրա–տուութիւնները .

Տիկ. Իշխանեան 50, Տէր եւ Տիկին Նա–հապետ Քէչիչեան 110, Տիկ. Գալայճեան 10, Տիկին Զուարթ Քէչիչեան 10, Տի–կին Եղսայ Շահինեան 40, Տիկին Ազատ–եան 10, Տիկին Մարինոս Ղուկասեան 50, Օր. Անահիտ Ղուկասեան 70, Տիկին Ժընըվիէվ Տօնիկեան 50:

ՆՈՒԷՐ

Երուանդ Ցարութիւնեանի յիշատակին Տիկին Ա. Ցարութիւնեան կը նուիրէ 100 ֆրանք Մշակոյթի Տան, 25 Կապ. Խա–չին, 25 Կարմիր Խաչի կայաններուն, 25 «Հայաստան»ի, 25 «Յառաջ»ին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

le roman de l'Arménie martyre

VICTOR GARDON

L'APOCALYPSE ECARLATE

couverture de Carzou

CALMANN-LÉVY

ԱՄԱՆՈՐԻ ՑԱՅԳՕՆՔ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Ցանձնախումբին, Հինգշաբթի Դեկտ. 31, ժամը 22էն մինչեւ լոյս, Մշակոյթի Տան մէջ
12–14, Ռիւ Սէն Պազիլ

ԶՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ — ՔՈԹԻՅՈՆ — ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Ծախքերու մասնակցութիւն 40 փր.

Տեղերը ապահովել հետեւեալ հասցէներէն

Տիկ. Շալճեան, 20 Ավընիւ Վալտոն հեռաձայն 62–93–23
Ա. Շեխիկեան հեռաձայն 20–33–80
Ա. Քէսէօեան հեռաձայն 20–23–33
Միլտոնեան (Շըմիզըրի Միլթոն) Փլաս Սատի Քառնօ, հեռ. 20–90–10,

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Անիէռ – Պուա Քոլոմպի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստա–ցաւ 25 ֆրանքի նուէրը ընկերուհի Ար–մենուհի Խաչիկեանի իր Թոռան Ռեփե–նայի դառնակսկիծ մահուան քառասուն–քին յիշատակ:

Հ. Բ. Ը. Մ.Ի ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մաս–նաճիւղի հրապարակ հանած վիճակահա–նութեան տոմսակներուն Թիրաժը տեղի ունեցան 12 Դեկտ.1970 Շբ. գիշեր, Սա–լոն Սլփանտիտի մէջ տեղի ունեցած տա–րեկան պարահանդէի ընթացքին: Շահող Թիւերն են 00004 եւ 1299: Այս տոմսակ–ները ունեցողները իրաւունք կ'ունենան ձրի երթուդարձ կատարել Հայաստան:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
40ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի 7 Մարտ 1971 կէսօրէ ետք ժա–մը 2,30ին: Կը խնդրուի նկատի առնել այս Թուականը:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT
LE
Piment Rouge

20, Rue Beauvau,
MARSEILLE (Ier) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան որ կը սպասէ ձեր այցելութեան
— Հաճելի մթնոլորտ —
Արեւելեան համով ճաշեր

Տօնական օրերու առթիւ կարելի է ապսպրել տուն տանելու համար անուշեղէն եւ պէօրէկ:

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ
ՑԱՅԳՕՆՔ

Վերապահել ձեր տեղերը:
Մանրամասնութեանց համար՝ հեռաձայնել՝ 33–19–84

ԱՄԱՆՈՐԻ ՑԱՅԳՕՆՔ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, 31 Դեկտեմբերին, գիշերուան ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ:

Ճաշագին 50 ֆրանք անձգլուխ:

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ կամ երգչախումբի անդամներու մօտ ամէնէն մինչեւ 25 Դեկտեմբեր:

Հայկական նուագ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Պանեէօ–Քաշանի մասնա–ճիւղի խնջոյքը՝ Փետրուար 7ին ժամը 16էն մինչեւ 23 Պանեէօյի Լուի Փասթէօր սրահը:

×

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր»ը տեղի կ'ունենայ Ցունուար 17ին Ազգ. Տան սը–րահը:

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Հովանաւորութեամբ Պր. Պօղոս Ֆրէնկեանի կը կազմակերպէ իր

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Էքոլ Նորմալ տը Միւզիք, Սալ Գորթօ, 78 Ռիւ Քարտինէ, Մէթրօ Մալզերպ
Կիրակի Յունուար 17 ժամը 14,30ին

Սիրայօժար մասնակցութեամբ հետեւեալ արուեստագէտներու.—

Օր. ՄԱՐԻ ԻՒՍԹԱՏ (դաշնակահարուհի, Լիսանս տէ Քոնսեր Էքոլ Նորմալ տը Միւզիք)
Տիկ. Հ. ԽՏԸՇԵԱՆ – ԼԱՇԱՍԱՆՑԸ (դերասանուհի, հայկ. և ֆրանսական բեմերու)
Օր. ԺՈԶԷ ՎԵՄԵԱՆ, (սոփրանօ Օփերայէն)
Տիկ. ԷՎԱ ԱՐԶՈՒԵԱՆ (պարուսոյց Երեւանի դպրոցէն վկայեալ)
Օր. ՍՈՆԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Պուքրէշի Երաժշտանոցէն)
Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ (ջութակահար, երկու առաջին մրցանակ)
Պ. ՓԵԹԵՐ ՆԻՔՈԼՈՎ (Թէնոր Փարիզի Երաժշտանոցէն):

Մասնակցութեամբ Միութեան Երիտասարդաց Թատերախումբի դերակատարներու Օր. Վիքի Մոստիչեան, Ագապի Պալեան, Անի Քէշիշեան, Ժիւլիէթ Տէմիրեան, Պ. Պ. Իշխան Խաչիկեան, Ազատ Մամլեան, Գէորգ Թէրզեան, Սերգօ Մոստիչեան, Արգար Մարտիրոսեան:

Խօսնակ՝ Պր. ԱՐԱ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

Տոմսերու համար դիմել Տիկ. Մարգարեանի, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, 15, 10 եւ 5 ֆ.

Disques Vogue

Եթէ կը փափաքիք ամբողջացնել ձեր հաւաքածոն
ՎՕԿ Ընկերութիւնը կը ներկայացնէ վերջին նորութիւնը եւ ամբողջական
ցանկը ցարդ հրապարակուած երգապնակներու, հեղինակութեամբ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

1 — TRIO (եռանուագ) սրինգ, քլարինէթ և դաշնակ

2 — TRIO (եռանուագ) երկու սրինգի եւ տաւիղի համար

N° 526 (20103) — «ՀԱՅ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԵՐ»
Գարուն Երեւան, Եայլի, Թաթարական պար, Օրօր, Ալագեազ, Նազ պար, Ազրպէյճան, Պիլիպի, Գերիներու երգ, Կաքաւիկ, Եարօ ճան, Քանաքեռ, Ղայթարմա, Քիզ եման, Լէզկինքա

N° 527 (20136) «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
Հայրենիք, Էրզրում, Զով գիշեր, Կայնել ես, Տարօն, Արի Սէյրան, Լալա եարս, Եա–առաջ, Պանդուխտի երգ, Շօպի, Մարալէ, Վարդավառ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

20157 (Յուլք Հայաստանի — 199 (Հայաստան) — 20167 (Պտոյտ Հայաստանի մէջ
20172 (Հայկական երեկոյթ) — 20181 (Վիպական Հայաստան) — 182 Կովկաս
20176 (Սէնֆոնիք նուագի գործեր) — 714 (Երազներու շարք)
442 (Եկմալեան պատարագ) — 451 (Կոմիտասեան պատարագ)
20169 եւ20175 (Գանձարան Հայ Եկեղ. երաժշտութեան, Տօնական օրերու)
001 (Լիզ Սարեանի տասը երգերը) — 409 (Թառխաթ Գարեգին):
Ստանալու համար դիմել Ա. Պարթեւեանի 14, Rue Petit, Paris (19e) — 208.99.22

Առաքում contre remboursement — Գին 30 Ֆրք.

CHEZ VOUS ET SANS MAITRE

APPRENEZ L'ARMENIEN EN 3 MOIS

En y consacrant 1/4 d'heure par jour

GRACE AU NOUVEAU MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE REDIGE PAR :

HAROUTIOUN KURKDJIAN

chargé de cours au « Haïgazian College »
Professeur de français au Lycée Arménien Palandjian de Beyrouth

CONÇU D'APRES LES METHODES PEDAGOGIQUES LES PLUS RECENTES ET ACCOMPAGNE D'UN DISQUE 33 TOURS

PRIX DE LANCEMENT : 20 F. (25 F. avec le disque)

PUBLICATION
UNION DES ETUDIANTS ARMENIENS D'EUROPE
EDITIONS « HAMASKAINE »

388 pages, 72 leçons + supplément + lexique

EN VENTE :
Librairie « Le Petit Prince », 121 Bd. St Michel — Paris (5e)
Librairie Orientale, 51 Rue Monsieur-le-Prince — Paris (6e)
Maison des Etudiants Arméniens, 57 Bd. Jourdan — Paris (14e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 30 DECEMBRE 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.002 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 12.001

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՈՄԿՈՒՍԸ

(ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

Ա.

Կէս դար առաջ, 1920 Դեկտեմբեր 29-ին, կազմուեցաւ Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը, իբրեւ հետեւանք Ընկերվարական կուսակցութեան երկփեղկումին՝ Թուրի 18րդ համագումարին մէջ։

Այս պատմական դէպքին յիսնամեակը կ'ոգեկոչուի այս օրերս տեղական մամուլին մէջ։

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան պատմութիւնը շատ հին է։ Գրեթէ հարիւրամեայ։ Սկզբնական շրջանին կուսակցութիւնը զանազան հատուածներու բաժնուած էր։ Միասնականութիւն կարելի եղաւ գոյացնել միայն 1905ին։

Միացեալ ընկերվարական կուսակցութիւնը յարած էր երկրորդ Միջազգայնականին։ Իր գաղափարականով ներշնչուած էին բանուորական կազմակերպութիւնները։ Ընկերվարական շարժումը ծնած էր աշխատաւորներու եւ ընչազուրկներու կեանքի պայմանները բարելաւելու նպատակով։

Ընկերվարութիւնը դէմ էր պատերազմին, որ դրամատիրութեան, շահագործող դասակարգի շահերուն միայն կը ծառայէր։ Ֆրանսայի, մանաւանդ Գերմանիոյ ընկերվարականները կ'երդուըն-նային ընդհանուր գործադուլ յայտարարել եւ իշխանութեան դէմ ապստամբել՝ եթէ պատերազմ յայտարարուէր։

Սակայն 1914ին Ռայխսթակի սոցիալ-դեմոկրատ երեսփոխանները միաձայնութեամբ քուէարկեցին զինուորապաշտ Վիլհելմ Բ. կայսեր պատերազմական ելմտացոյցը։ Ազգայնական զգացումը յաղթեց միջազգայնական, համամարդկային գաղափարականին, որ հիմնական սկզբունքն էր ընկերվարութեան։

Գերման ուղղափառ մարքսականներուն պէս Ֆրանսայի ընկերվարականներն ալ մասնակցեցան իրենց երկիրներու պատերազմական ճիգերուն։ Ժիւլ Կէտի պէս Թունդ մարքսական տեսաբան մը եւ յայտնի ընկերվարական Ալպէր Թոմա մասնակցեցան՝ իբրեւ նախարար՝ «կապիտալիստ» կառավարութեան, որ ազգային պաշտպանութեան համար պէտք ունէր բոլոր հոսանքներու աջակցութեան։

Զինադադարին Ֆրանսա տեսաւ ահաւորութիւնը պատերազմի արհաւիրքներուն։ Մէկուկէս միլիոն մեռելներ, հազարաւոր անկարներ ու անդամահատուածներ, արեւելեան եւ հիւսիսային նահանգները աւերակի վերածուած։

Ընկերվարական Երկրորդ Միջազգայինը սնանկացած էր։ 1920ի գարնան վերակազմութեան փորձեր եղան։ Սթրազպուրկի համագումարին մէջ, ուր Ֆրանսայի ընկերվարականները տրամադրութիւն ցոյց տուին քաշուելու Միջազգայնականէն։

1917ի ռուսական յեղափոխութիւնը նոր հեռանկարներ կը բանար ընկերվարական գաղափարականով տոգորուած շարքայիններու առջեւ, որոնցմէ շատեր «յեղափոխական գործ» կ'ուզէին։ Դէպի ձախ հակումը հող կը շահէր հետզհետէ, ոչ միայն Փարիզի, այլեւ գաւառական կարգ մը քաղաքներու մէջ։

Կուսակցութեան 18րդ համագումարը տեղի պիտի ունենար Թուրի մէջ 1920 Դեկտեմբերի Ծնունդի արձակուրդին։

1919 Մարտին Մոսկուայի մէջ կազմըւած էր Երրորդ Միջազգայինը — համայնավարական։ Ընդհանուր քարտուղարը՝ Զինովիեւ։ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը անոր յարելէ առաջ կ'ուզէր մօտէն ծանօթանալ կացութեան։

Բոլշեւիկեան յեղափոխութեան արձագանգները կանուխէն հասած էին Ռուսիոյ սահմաններէն անդին։ Գերմանիոյ մէջ համայնավարական երկու անյաջող շարժումներ արեան մէջ խեղդուած էին. — 1919 Յունուարին սպարտակեաններու ապստամբութիւնը Պերլինի մէջ Ռոզա Լիւքսէնպուրկի եւ Կարլ Լիպնէխթի գլխաւորութեամբ, նոյն տարուան Մայիսին «Պավարիոյ սովետական հանրապետութիւն»ը։

Նոյն ձախող վերջաւորութիւնն էր ունեցած Պէլա Քունի «Հունգարիոյ սովետական հանրապետութիւնը»։

Իտալիոյ, Սպանիոյ, Զուիցերիոյ, Անգլիոյ եւ Հոլանտայի մէջ բանուորական ծանր խլրտումներ ծագած էին։ Փարիզի մէջ 1919 Մայիս Մէկին կէս միլիոն բանուորներ մասնակցեցան աւանդական ցոյցերուն եւ ընդհարումներ ունեցան ոստիկանութեան եւ զինուորներուն հետ։ Նոյն յեղափոխական ցոյցերն ու գործադուլները կրկնուեցան 1920ին եւս Ֆրանսայի մայրաքաղաքին մէջ։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

Բոլշեւիկ Ռուսիա ներքին եւ արտաքին թշնամիներու դէմ մղած կռիւները յաջողութեամբ վերջացնելէ ետք սկսած էր ամրապնդել իր դիրքը։ Լեհաստանի դէմ իր ձեռնարկած արշաւանքը կը կասեցուէր Վարշաւայի մէջ։ Ֆրանսա՝ Զօր. Վէյկանի հրամանատարութեամբ օգնութեան փութացած էր նորազատ պետութեան։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՐՍԿՈՍ ՎԵՑ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ

ՄԵԾ ՅՈՒԶՈՒՄ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ,

ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ՈՐ ՖՐԱՆԿՕ ՆԵՐՈՒՄ ՇՆՈՐՀԷ

Երկուշաբթի ժամը 14.15ին Պուրկոսի զինուորական ատեանը կուտար իր վճիռը՝ վեց մահապատիժ։ Ասոնցմէ երեքը մահուան դատապարտուած են երկու անգամ, այսինքն երկու տարբեր յանցանքներու համար, մին՝ սպանութիւն, միւսը՝ աւազակութեան։

Պարզ է որ աւելի խղճահարութեան կը սպասուէր Պուրկոսի ատեանին կողմէ, մանաւանդ այսքան յապաղումէ եւ դերմանացի հիւպատոսին ազատ արձակումէն ետք։

Աշխարհի ամէն կողմը յուզումը մեծ է եւ հակազդեցութիւնները՝ մեծ։ Լոնտոն շշմած են եւ յոյս կը մնայ որ մահապատիժը ներումի վերածուի։ Պոն եւ կարգ մը այլ երկիրներ անմիջապէս միջամըտած են Մատրիտի կառավարութեան մօտ մինչ Մոսկուա, որ մանաւանդ Լենինկրատի դատավարութեան այս օրերուն կրնար լսել «արդարութեան ծաղրանք» կը նկատէ ինչ որ ըրած են Սպանացիները։

Ֆրանսայի սենտիքաները աշխատանքի կէս ժամ դադար հրահանգած են Երեքշաբթի օրուան համար ժամը 11.30էն 12։

Վատիկանի մէջ ալ յուզումը մեծ է մանաւանդ որ Պապը դիմում կատարած էր ամբաստանեալներուն ի նպաստ։

Յիշենք որ Պուրկոսի ամբաստանեալներու թիւը՝ 16 էր։ Ասոնցմէ վեցը ուրեմն մահուան դատապարտուած են, մինչ 9ը բանտարկութեան (12, 30, կամ 70–80 տարի)։ Կին մը՝ անպարտ արձակուած է թէեւ դատապարտուած էր ուրիշ յանցանքի համար եւ բանտը կը մնար արդէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՑԻ ամէնէն նշանաւոր լրտեսը՝ Կիկերոն, բուն անունով՝ Էլիէսա Պացնա, մեռաւ առջի օր Միւնիխի մէջ 66 տարեկանին։ Ինք է որ Հիթլէրին տուած էր Նորմանտիի ցամաքահանման թուականը, բայց Պերլինի մէջ ոչ ոք լուրջի առած էր այդ զգայացունց լուրը, զոր «կատակ» նկատած էին։ Գերմանիա անգլիական կեղծ դրամով (երեք հարիւր հազար ոսկի) վճարած էր իր լրտեսին ծառայութիւնները։ Ծնած Թուրքիա, Կիկերոն ծառայ էր Անգարայի բրիտանական դեսպանատունը։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութիւնը որոշեց վերսկսիլ բանակցութիւնները Եարինկի հետ, նկատի առնելով, որ այժմ զինուորական եւ քաղաքական պայմանները կ'արդարացնեն նման խօսակցութիւններու վերսկսումը։ Գահիրէի համար Թէլ Ավիվի այս որոշումը քաղաքական ռազմավարութիւն մըն է, որ կը ձգտի երկարաձգել հրադադարի ժամանակամիջոցը։ Եգիպտոսի նախագահը՝ Անուար Էլ Սատաթ, ամերիկեան թերթի մը թղթակիցին յայտնեց, թէ Իսրայէլ պէտք է պարպէ իր գրաւած արաբական հողերը, որմէ ետք Եգիպտոս կ'ընդունի ճանչնալ երկիրը իբրեւ անկախ եւ գերիշխան։ Պաղեստինեան հարցի կարգադրութենէն ետք է միայն, որ Իսրայէլացիք կրնան իրաւունք ստանալ օգտագործելու Թիրանի նեղուցն ու Սուէզի Ջրանցքը։ Ցամենայն դէպս, Եգիպտոս երբեք դիւանագիտական յարաբերութիւն պիտի չհաստատէ Իսրայէլի հետ։

ՄՈՆԹՐԷԱԼԻ ագարակներէն մէկուն մէջ ձերբակալուած են Փիէր Լափորթի առեւանգիչներն ու սպանիչները։ Երեք երիտասարդներ են 23էն 27 տարեկան։

ԱՆԳԱՐԱՅԻ համալսարանի առջի օրուան բախումներուն ընթացքին սպանըւած են երկու ուսանողներ։ Արդարեւ, վիրաւորուած ուսանողներէն մին մեռած է հիւանդանոցին մէջ։ Նոր կռիւ մըն ալ ծագած է համալսարանի շրջափակին մէջ։ Ուսանողական բախումները, միշտ արիւնալի, ձախադաւեան եւ աջակողմեան ուսանողներու միջեւ, այլեւս ընթացիկ երեւոյթ դարձած են։ Մամուլը քիչ տեղ կը յատկացնէ դէպքերուն իբրեւ սովորական իրադարձութիւն։

ՁԻՒՆ – ՁՄԵՌԸ կը շարունակէ աղէտ գործել Ֆրանսայի վրայ, ուր երթեւեկութիւնը անկարելի դարձած է կարգ մը շրջաններու մէջ։ Երկուշաբթի օր ձիւնեց նաեւ Փարիզի վրայ։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ սկսեալ կարգ մը ծխիկներու գիները պիտի բարձրանան։ Գլխաւորաբար եւրոպական եւ ամերիկեան 21 մարքերու վրայ պիտի կատարուի այս յաւելումը։

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ Վերաքննիչ Ատեանը անակնկալօրէն նիստի կանչուած է Չորեքշաբթի օրուան համար։ Խորհ. կարգ մը մտաւորականներ բողոքած են Լենինկրատի վճիռներուն առթիւ։

Հ. Բ. Ը. Մ.Ի ՆԱԽԱԳԱՀ՝

ԱԼԷՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

ԽՄԲ. — Հ. Բ. Ը. Մ.ի Կեդրոնական Վարչական Ժողովի դիւանը հետեւեալ զեկոյցը հրապարակած է Դեկտ. 17 թուականով։ Առ այժմ որեւէ մանրամասնութիւն չունինք այս հարցին առընչութեամբ, ոչ ալ մեր ձեռքը հասած է Պ. Ալէք Մանուկեանի խնդրոյ առարկայ նամակին պատճէնը։

Հ. Բ. Ը. Միութեան 57րդ Ընդհանուր Ժողովը գումարուեցաւ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, 1970ին, Առաջնորդարանի Կիւլպապի Կիւլպէնկեան Մշակութային Կեդրոնի Հայկ Գավուքճեան սրահին մէջ, Նիւ Եորք։

Ընդհանուր ժողովը, չինիչ եւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ սպառած ըլլալով օրակարգի հարցերը երբ մօտեցած էր իր աւարտին, խորազոյն վշտով ունկնդրեց Միութեան մեծարգոյ նախագահ Պ. Ա. Մանուկեանի փակման խօսքը, — զոր հրատարակութեան համար նոյնութեամբ յանձնած ենք Հայ Մամուլին, — որուն մէջ ան կը յայտնէր թէ որոշած է 1971էն սկսեալ չստանձնել Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահութիւնը։

Նախագահ Պ. Ա. Մանուկեան թէեւ իր այս որոշումը յայտնած էր պատ. կեդր. վարչ. ժողովի Նոյեմբեր 17ի նիստին մէջ, սակայն ժողովը միահամուռ կերպով մերժած էր ընդունիլ հրաժարումի համազօր այդ որոշումը եւ թախանձագին խնդրած իրմէ զայն վերանկատողութեան առնել խնայելու համար Միութեան անդարմանելի տագնապ մը։

Ընդհ. Ժողովը, լսելէ ետք նախագահին անակնկալ եւ ծանրակշիռ յայտարարութիւնը, սիրոյ եւ բողոքի սրտաթրթիռ ցոյցով մը անվարան եւ յոտընկայս մերժեց զայն ընդունիլ։

Ապա դարձեալ յոտնկայս եւ անվերջանալի ծափահարութիւններով Ընդհ. Ժողովը։

Ա) Վաւերացուց Միութեան Հիմնական Կանոնագրի բարեփոխման առաջարկ մը, ըստ որում Կեդր. Վարչութեան Ժողովը կրնայ, Ընդհ. Ժողովին յանձնարարութեան վրայ, ցկեանս Կեդր. Վարչ. Ժողովի անդամ եւ նախագահ հռչակել իր այն անդամը, որ յաջորդաբար 15 տարիներ վարած է Միութեան նախագահութիւնը։

Բ) Բարձրօրէն եւ անկեղծօրէն գնահատելով նախագահ Պ. Ա. Մանուկեանի 17 երկար տարիներու անզուգական ղեկավարութիւնը, ջերմօրէն յանձնարարեց, որ պատ. Կեդր. Վարչ. Ժողովը զինք հռչակէ կազմին ՑԿԵԱՆՍ ԱՆԴԱՄ ԵՒ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՑԿԵԱՆՍ ՆԱԽԱԳԱՀ։

Անկասկած 57րդ Ընդհ. Ժողովը իր այս տնօրինութիւններով հարազատ արտայայտիչը եղաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան աշխարհացրիւ անդամակցութեան կամքին եւ հայ ժողովուրդի զգացումներուն։

Սակայն, պարտք կը զգանք ցաւ ի սիրտ յայտնելու, թէ ցարդ Նախագահ Պ. Ա. Մանուկեան ետ չէ առած իր որոշումը։

Մեր յոյսն ու ջերմ մաղթանքն է, որ մեր թանկագին նախագահը լսէ իրեն ուղղուած թախանձագին խնդրանքները, վերանկատողութեան առնէ իր աղէտաբեր որոշումը եւ շարունակէ իր լուսափիւռ նախագահութիւնը յաւիտենական բոլորիս։

ԴԻՒԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Դեկտ. 17, 1970

ՓԱՍՏԵՐՈՒ ԵՒ ՎԱՒԵՐԱԿԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

ՄԵՐԿԱՑՈՒՄՆԵՐ

ՄԱԼԹԱՅԻ ՄԷՋ ԱՆՊԱՏԻԺ ՄՆԱՑԱԾ ԹՈՒՐՔ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ Ւ ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԱՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

—o—

Գ.

Ինչ կը վերաբերի Ջօր. Հարպըրտի այն տեղեկագրութեան՝ թէ Մալթա տարուած թուրք ջարդարարները մնացին անպատիժ, այդ մասին իր լուսաբանութիւնը, պիտի հրատարակենք, ըստ որեւ, անգլիական արտաքին նախարարութեան, Լորտ Քըրզընի, անգլ. զօրավարին, ծովակալին եւ բրիտանական բարձր կոմիսարին միջեւ փոխանակուած պաշտօնական գրութիւնները, այդ ոճրագործները փոխանակութեան պատրուակով անպատիժ եւ ազատ ձգելու մասին,— քանի մը անգլիացի պատոնեաներու արձակման ի խնդիր:

×

Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարութիւնը 1963ին հրատարակեց 1919–1939 թուականներու իր գաղտնի փաստաթուղթերը, որոնք կը գրաւեն 25 հատոր, դասաւորուած՝ մասնագէտներու կողմէ:

Այդ հատորներուն մէջ կան փաստաթուղթեր Հայերու եւ Անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան, ինչպէս նաեւ Հայ Դատի եւ Թուրք ցեղասպաններու մասին:

Հատորներու շարքին մէջ մասնաւորապէս շահեկան է 13րդը որ կը պարունակէ 206 փաստաթուղթեր՝ 235 էջերէ բաղկացեալ:

Հրատարակուած են դիւանագիտական նամակներ եւ գաղտնի տեղեկագիրներ՝ որոնք կը վերաբերին Քեմալական Թուրքիոյ, Սովետներու, Հայաստանի եւ Մալթայի մէջ արգելափակուած Թուրք ոճրագործներու, անոնց՝ որոնք ղեկավարած էին Թուրքերու գործադրուած ցեղասպանութիւնը, Հայերու դէմ:

Ինչպէս ծանօթ է, Առաջին Համաշխարհային պատերազմը Թուրքիոյ հետ՝ վերջացաւ Հոկտեմբեր 30, 1918ին: Այդ թուականի զինադադարէն գրեթէ մէկ շաբաթ առաջ՝ Թալէաթ, Էնվէր եւ ընկերակից ոճրագործները փախած էին Գերմանիա եւ այլ վայրեր, իրենց հետքերը կորսնցնելու համար: Անոնցմէ ոմանք հետապնդուեցան եւ շան-սատակ եղան Պերլինի, Հռոմի, Թիֆլիսի մէջ եւ այլ վայրեր: Այդ ոճրագործներէն հարիւրէ աւելի հատընտիրներ ձերբակալուեցան Պոլսոյ մէջ եւ ժամանակաւորապէս արգելափակուեցան Պատերազմական Նախարարութեան շէնքին մօտ, «Պէքիր Աղա Պէօլիւկի» կոչուած զինուորական բանտին մէջ:

Անոնցմէ ոմանք գիշերով փախան, ինչպէս Էնվէրի հօրեղբայրը՝ Խալիլ փաշան: Անգլիացիները զրահաւորով փոխադրեցին զանոնք Մալթա կղզին, ուր մնացին մէկ տարիէն աւելի: Անոնց այդ մեկուսացումը պատճառ եղաւ սակայն, որ գերծ մնան դնդակահարուելէ:

Անգլիոյ Արտաքին Նախարարութեան փաստաթուղթերուն մէջ կան քանի մը վաւերաթուղթեր, այդ Թուրք ոճրագործներու ազատ արձակման մասին: Կուտանք անոնցմէ մի քանին.—

Փաստաթուղթ, թիւ 100: Թուական՝ Յուլիս 21, 1920 (Ֆորէյն Օֆիս):

Գ. Ֆից Մորիսի (*) յուշագիրը՝ Թուրք բանտարկեալները ազատ արձակելու մասին, թիւ Է., 10303/37/44:

« Այս արգելափակեալները, որոնք մեծ մասամբ Թուրք կառավարութեան կողմէ ձերբակալուեցան Պոլսոյ մէջ, վստահուեցան մեզի՝ որովհետեւ Թրքական բանտերը յարմարութիւններ չունէին: Կարելի չէ զանոնք ազատ թողուլ, առանց Թուրք կառավարութեան համաձայնութեան:

Ծշգուած է որ անոնք համակիրներ են գերմանասէր Թուրքիոյ պատերազմական վարչակարգին. հետեւաբար, քեմալական ազգայնականներու համախոհ եւ ուղեկիցներ են: Անոնց ընդդիմութիւնը եւ խաղաղութեան պայմաններու գործադրութեան դէմ հակառակութիւնը՝ կ՚երկարաձգեն իրենց արգելափակման շրջանը:

« Եթէ այժմ ազատ ձգուին անոնք, եւ (անկարելին ենթադրելով) եթէ նոյնիսկ ներկայ Թրքական կառավարութիւնը յօժարութիւն յայտնէ նման քայլի մը, կառավարութիւնը կը վարկաբեկուի եւ իր գործունէութեան ազդեցութիւնը կը նուազի հաշտութեան պայմաններու գործադրութեան օժանդակելու գործին մէջ:

Մեր պատճառաբանութիւնները զանոնք ազատ ձգելու՝ պիտի թողուն ժխտական տպաւորութիւն եւ պիտի մեկնաբանուին իբրեւ քեմալականներու յաղթանակ մը, ընդդէմ Անգլիացիներուն, ինչ որ լուրջ հարուած մը պիտի ըլլայ պայմաններու գործադրութեան ի նպաստ:

« Այս նկատումները գլխաւորաբար ի զօրու են նաեւ «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» (Իթթիհատ վէ Թէրագգը) կոմիտէի ներքին (ծածուկ) անդամներուն համար ալ. օրինակ՝ Րահմի պէյի նմաններուն: Րահմի, թէեւ Իզմիրի մէջ իր կարգ մը հաշիւներով վեհանձն գրանուած է տեղւոյն անգլիական գաղութին հանդէպ, սակայն մոլեռանդ կերպով հակառակ եղած է Յոյներուն(**):

« Ասոր ալ ազատ արձակումը՝ մեր կողմէ, Պոլսոյ մէջ պիտի մեկնաբանուի իբրեւ պարտութիւն, եւ առ ոչինչ համարում Տամատ Ֆէրիտ փաշայի եւ Իզմիրի ու Թրակիոյ մասին Խաղաղութեան Խորհրդաժողովի որոշումներուն:

« Թուրք բանտարկեալները Մալթայի մէջ բաժնուած են քանի մը դասակարգերու:— Անոնք՝ որ պատերազմական գերիներու դէմ չարչարանքներ ի գործ դրած են: Անոնք՝ որ Զինադադարի պայմաններուն հակառակ գործած են, եւ անոնք՝ որ Յոյներու եւ Հայերու դէմ անպատուութիւններ գործած են:

« Առաջին դասակարգին մաս կազմողները պէտք չէ ազատ ձգուին որքան ատեն որ ընդհանուրին արձակումի օրը հասած չէ:

« Երկրորդ դասակարգին մաս կազմողները ազատ կրնան ձգուիլ ընդհանուր արձակման օրն իսկ: Ասոնց մասին բրիտանական բարձր յանձնակատարը Մարտ 11, թիւ 335 հեռագրով յայտնած է՝ թէ քաղաքական որեւէ արժէք չեն ներկայացներ անոնք: Իմաստ չունի որ փոխանակուին Թուրք ազգայնականներու կողմէ իբր պատանդ վար դրուած Դաշնակիցներու սպաներու հետ:

« Նման փոխանակութեան մը գաղափարը ենթադրել կուտայ, թէ մենք անկարող ենք խօսք հասկցնելու քեմալականներուն եւ գործադրելու հաշտութեան պայմանները:

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար. – 3)

(*) Ֆից Մորիս երկար ատեն եղած է Պոլսոյ անգլիական դեսպանատան առաջին թարգման եւ 1913ի հայկական բարենորոգումներու խորհրդաժողովին բրիտանական պատուիրակ:

(**) Րահմի մօտ 7·5 միլիոն տոլարի Կաշառք ստացած է Իզմիրի Հայերէն՝ տարագրութեան օրերուն, անոնց հետ մեղմ վարուելու համար: Ասիկա վկայութիւնն է Իզմիրի ամերիկեան ընդհ. հիւպատոսին, որ 1915 – 18 Իզմիր կը գտնուէր:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ծիսակատարութիւնները իրենց երգերով — Հայկական նոթագրութիւնը — Շարականներու դասաւորումը — բառեր եւ խօսքեր ջարդուփշուր — բազմաձայնութիւնը — Եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագները — Քառորդ թոնը — Պատարագիչի եւ սարկաւագի բաժինները — Անվաւեր հրատարակութիւններ — Մենք եւ օտար հեղինակութիւններ — Անկումը

—o—

10.— ՔԱՌՈՐԴ ԹՈՆԸ

11.— ՊԱՏԱՐԱԳԻՉԻ ԵՒ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ԲԱԺԻՆՆԵՐԸ

Երկու կիսաձայներու միջեւ կայ բաժանում մը, մեզի տալով այդ երկուքին միջեւ ձայնի տարբեր դրդայնութիւն մը, որուն կը տրուի քառորդ թոն բացատրութիւնը:

Երգիչը դայն կ՚արտաբերէ իր ձայնը դէպի վեր կամ վար սահեցնելով քիչ մը, ջութակի վրայ ալ նոյնը ընելով լարին վրայ:

Մեր եկեղեցական երգերու մէջ երբեմն կը հանդիպինք այս անհաճոյ երգուածքին որ յաճախակի էր ժամանակին կարգ մը դպիրներու մօտ արեւելքի մէջ առաւելապէս, ուր երգիչները միանդամայն նուագածուներ էին արեւելեան գործիքներու:

Մեզ մօտ անոր երեւումը դժալի է գկ. եղանակաւորումին մէջ ուր հիմնաձայնէն դէպի վեր չորրորդ նօթը երբեմն կ՚երգուի իր բուն արժէքին փոքր ինչ ցած ձայնով:

Այս դրութիւնը երգուածքին կուտայ լալկան նկարագիր:

Ժամանակի ընթացքին հետզհետէ ջնջուելու կը միտի ան, մանաւանդ, երբ երգեհոնը կ՚ընկերանայ երգին: Բայց եւ այնպէս երգիչները պարտին ուշադրութիւն ընել, այս չորրորդ նօթը երգուած պահուն չենթարկուելու համար այս անախորժ փորձութեան:

Կոմիտաս Վարդապետ քառորդ թոնի այս դրութեան տուած է «Անմիտ» բացատրութիւնը:

Ընդունելի է անշուշտ որ արեւելեան կարգ մը երգերու մէջ անոր կիրարկումը երբեմն հետաքրքրական է, սակայն մեր երգեցողութեան մէջ նախընտրելի է որ չխորհինք այս մասին:

Հետանալով պահ մը մեր նիւթէն, նշենք որ այս պարագան ուշադրութեան առարկայ եղած էր օտար յառաջապահ երաժիշտներէն որոնք ամէն օր հնարք մը գտնելու խօլ արշաւին մէջ գործունէութեան նոր տարր մը պիտի գտնէին քառորդ թոնի վրայ հեղինակութիւններ դարբնելով, եւ սակայն յաջողութիւն մը չկրցան արձանագրել եւ հրաժարեցան:

Ընկերութիւն մըն ալ հնարեց դաշնակներ քառորդ թոներու ստեղնաշարերով օժտուած, սակայն՝ գործիքները հաջողութէ չինուած, ընդունելութիւն չգտան:

Վերադառնալով մեր նիւթին, խոստովանութիւն է որ Գկ եղանակաւորումով ու-եւէ երգեցողութեան ժամանակ դպիրները ուշադիր ըլլան չորրորդ նօթը ամբողջ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(1 – Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԸՆՏԱՆԻՔ, ՊԱՏԻՒ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Ժամերէ ի վեր, հոն դուրսը, դրան եւ տեւ, կը սպասէր Դեկտեմբերի ցուրտ ու ձիւնոտ օդով մը: Աղքատախնամի անդամները, ներսը, իրենց կիրակնօրեայ սովորական նիստը կ՚ընէին, կարգաւ նըպաստ բաժնելով հոն հաւաքուած աղքատներուն, որոնք արդէն իբրեւ նպաստընկալ արձանագրուած էին եւ կուգային իրենց յատկացուած գումարը առնելու:

Ինք, հէք կինը, առաջին անգամն էր, որ կուգար. տակաւին չէր արձանագրուած, հետեւաբար զինքը չէին ճանչնար:

Դռնապանը բսած էր, որ միւսներուն գործը լմննալէն ետքը պիտի կրնար ներս մտնել ու խնդիրքը ներկայացնել ժողովին:

Առանձնաշնորհեալները, բախտաւորները հետզհետէ կը կանչուէին:

— Ֆերիգեղցի Թագուկ, Տոլապ Տերեցի Սուրբիկ, Հաճի Թումիկ... եւայլն:

Ու ահա դռնապանին հրմշտուքներովը ներս կը մտնէին, իրենց դոյգն նպաստը կ՚առնէին եւ ստացագրի մը տակ կը ստորագրէին կամ խաչ մը կը շինէին, իրենց ուսումնական վիճակին համեմատ:

Ոմանք երբեմն դիտողութիւն մը, խընդիրք մը, խօսք մը կ՚ունենային ընելիք, վեհերոտ, սարսափահար կերպարանքով մը.

— Էֆէնտիներ, Աստուած մէկ օրէ տնիդ հազար ընէ, Աստուած ձեր քէսէնէ բուն պէրէքէթ տայ... մէկ աղաչանք մը ունիմ, զաւակներնուդ գլխուն համար... աս ամիս...

— Հայտէ՛, հայտէ՛ — կը լսուէր խոժոր ու դաժան ձայնը ատենապետին,— էմէլ խօսքի պէտք չկայ, փարադ առի՞ր, գործդ լմնցա՞ւ, հայտէ՛, առապաղ քաշէ:

Ու քարտուղարին դառնալով.

— Ասկէ ետքինը ով է նէ՝ կանչել տուր նայինք:

Եւ խնդրարկուն դռնապանին հրմշտուքներովը դուրս կը նետուէր, առանց խօսքը կարենալ աւարտելու:

Դուրսը, իրենց կարգին սպասողները, կասկածոտ, գրեթէ թշնամական ակնարկներ կ՚ուղղէին դրան եւեւ նստող նորեկ կնոջ: Այդ անծանօթը, որ ապահովաբար կուգար նպաստ խնդրելու, մրցակից մըն էր, որ իրենց բերնէն պատառ մը հաց խլելու կը պատրաստուէր. եւ ահա չեղակի ակնարկները հետզհետէ կը ծանրանային իր վրայ, նեղացուցիչ, անպատկառ երեւոյթով:

Պառաւ մը, չոր ու նիհար, թոմթոկած մաղաղաթացեալ մորթով, ա՛լ չկրնալով զսպել իր հետաքրքրութիւնը, ելաւ հարցափորձելու, բան մը հասկնալու համար:

— Աղջիկս, ո՞ր թարաֆէն ես,— հարցուց փաղաքշական, գթասիրտ շեշտով մը:

— Ֆէրիգիւղէն:

— Առջի անգա՞մն է փարա ուզելու կուգաս:

Միւսը գլխու հաստատական շարժումով մը պատասխանեց, ջանալով կարելի եղածին չափ կարճ կապել այդ անհաճոյ հարցաքննութիւնը, բայց պառաւը միտք չունէր իր որսին օձիքը դիւրաւ ձգելու:

— Ի՞նչ կ՚ընուիս,— ըսաւ:

— Սաթենիկ:

— Էրիկ չունի՞ս:

— Մեռած է:

— Վա՜խ, վա՜խ, վա՜խ, չօճուխ ունիս:

— Աղջիկ մը ունիմ,— պատասխանեց կինը անհամբերութեան շարժում մը ընելով:

Պառաւը նոր հարցումներու կը պատրաստուէր, երբ սրահին դուռը բացուեցաւ եւ դռնապանին ձայնը գոչեց.

— Եղիսաբէթ Քիւթիւկեան, հայտէ՛

Հետաքրքիր ու շատախօս պառաւն էր: Անմիջապէս ոտքի ելաւ եւ սենեակ ուղղուեցաւ, մինչ միւսը լայն շունչ մը կ՚առնէր, վերջապէս ազատած ըլլալուն այդ ջատուկին ձեռքէն:

Եւ սակայն այդ քանի մը կարճ հարցպատասխանը վեր ի վար յուզած էր խեղճ կինը, վերակենդանացնելով իր ամբողջ կեանքը, ամուսնին մահը, աղջկան հիւանդութիւնը, իր թշուառ վիճակը:

Սաթենիկ Ամասեան, հազիւ երեսուն տարեկան, շնորհալի եւ նուրբ դիմագիծերով կին մըն էր, գեղեցիկ սեւ աչքերով, փոքրիկ բերանով եւ սպիտակ ակռաներով: Թշուառութիւնը զինքը ընկճած ու քիչ մըն ալ խամրած էր, բայց բոլորովին չէր եղծած իր կնօջական հրապոյրը: Դէմքին ժպտունութիւնը եւ մանկամարդ որբեւայրիի տրտմութիւնը, որ ամբողջ կերպարանքին մէջ նկարուած էր, ազնուական շնորհ մը կուտային իրեն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(1 – Շար.)

բողջ արժէքով երգելու, այսինքն դէպի բարձր պնդելու իրենց երգուածքը, այսպէս երգեցողութիւնը իր շարունակութեան մէջ դէպ վար ձայնափոխութեան կ՚ենթարկուի։

Քառորդ թօն որքան ալ ջնջել ուզենք մեր երգերուն մէջ, անիկա բնական կերպով գոյութիւն ունի։

Իր սովորական վիճակին մէջ երբեմն հետաքրքրական է, (ծայրայեղ արեւելքի երաժշտութեան մէջ), սակայն մեզ մօտ լաւագոյն՝ հրաժարիլ այդ մանուածոր հմայքէն։

Քառորդ թօն, տեսակ մը երաժշտական միջոց է, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, որ մասնաւորապէս իր ներկայութիւնը զգալի կ՚ընէ երբեմն աւետարաններու ընթերցման կամ ժամարար հոգեւորականներու ասացուածքներու (րէսիթա-թիֆ) ատեն, եր սովորութիւն է ամէն նախադասութեան վերջաւորութեան կէս թօնի բարձրացում կատարել, որ շարունակութեան մէջ կը մտնէ աւելի բարձրանալ մանաւոր ճիգով երգուելու կամ արտասանելու պարագային։

Երբեմն սրահ, ջերմութիւնը կամ հոծ բազմութեան ներկայութիւնն ալ կը նպաստեն այս ձայնափոխութեան, մտահոգութիւն պատճառելով ղեկավարին եւ երգչոնահարին

×

Այս հատուածին մէջ կրնանք խօսիլ քիչ մըն ալ պատարագիչ հօր եւ սարկաւագին սահմանուած բաժիններուն վրայ։

Եկմալեան, Կոմիտաս եւ կամ ուրիշներ որեւէ եղանակաւորում չեն սահմանած այդ հատուածներուն համար, եւ կամ շատ ժուժկալ ցուցմունքներ բրած են։

Սարկաւագի բաժինը որոշ չափով կարելի է երգելի նկատել, պայմանաւ որ թօնի ձայնապահութիւնը յարգուի։ Ըսենք նաեւ որ շատ մը աւելորդ զարդաբանքներով եւ յաւելուածական ելեւէջներով երգը օժտելու զրութիւնը ամէն անգամ յանձնարարելի չէ։

Ինչ կը վերաբերի պատարագիչ հօր բաժնին, այս մասին ցուցմունքներ ընելու փորձութենէն պիտի ուզէինք լիովին հեռու մնալ։

Եւ սակայն տեղին է դիտել տալ թէ պատարագիչի բաժինը երգելի տարր մը չէ ծիսակատարութեան ընթացքին, աւելի ճիշդը՝ ինք կ՚աղօթէ եւ կամ պատգամներ կ՚արձակէ, որոնք ասացուածքներ (րէսիթաթիֆ), պէտք է ըլլան որպէսզի մեկնաբանութիւնը աւելի մտացի եւ տպաւորիչ ըլլայ։

Կը հանդիպինք երբեմն պատարագիչ հայրերու. որոնք կը կարծեն թէ երաժշտական կտորի մը մէջ մեներգողներ են իրենք, եւ, ըստ իրենց ձայնի որակին եւ կարելիութեան, երգուածքին կու տան անտեղի եւ աւելորդ մեղեդիական կարեւորութիւն, որ թերեւս այնքան ալ անհրաժեշտ չէ։

Այսպէս՝ օր օրինակ կը կարծենք որ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. 80-ԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ)։— 1970ի աւարտին, Հ. Յ. Դ.ը բոլորեց իր կեանքին, պատմութեան ու գործունէութեան ութսուներորդ տարին։ Այս յատկանշանական տարեդարձը ոգեկոչուեցաւ սրտաւոր յարգանքով եւ խոր հաւատքով կիրակի Դեկտեմբեր 20ին, Մարսէյլի նորահաստատ Մշակոյթի Տան մէջ։

Հաւատաւորներու բազմութիւն մը եկած էր հաղորդուիլ անգամ մը եւս հայ ժողովուրդի այս հարազատ կազմակերպութեան հետ։ Տօնակատարութեան տրուած էր աւելի դասախօսական ասուլիսի ձեւ, ուղղուած յատկապէս երիտասարդութեան։

Հանդիսութեան կը նախագահէր ընկեր Սարգիս Դաւլաքեան, իր շուրջը ունենալով երկու երիտասարդ դասախօսներ՝ ընկեր Կարօ Յովսէփեան եւ ընկեր Խաժոն Սարաճեան։

Նախագահը իր բացման խօսքին մէջ յատկապէս ծանրացաւ Դաշնակցութեան հիմնադիրներու վրայ, շեշտը դնելով անոնց գաղափարին եւ առաջադրանքներուն վսեմութեան։ Յեղափոխականներ էին որ կ՚ուզէին ընկճուած ու սարկացուած հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ արթնցնել արժանապատուութեան զգացումը եւ ազատութեան տենչը։ Անոնք պաշտպանեցին բանուորին, գիւղացիին, քաղաքացիին իրաւունքները, եղան ընկերվարականներ եւ սակայն իրենց նպատակը, գոնէ առաջին տարիներուն, միջազգային գաղափարախօսութիւններով կորսուիլ չէր։ Այլ կ՚ուզէին իրենց շուրջ համախմբել անձնուրացներ, որոնք գտնային պարզապէս հայ ժողովուրդի ծառաները, անկեղծ ու զոհաբերող եւ իրբեւ գերագոյն նպատակ ունենային ազգին ազատութիւնն ու բարօրութիւնը։ Ու այս ընտանիքին մէջ խմբեցին՝ եւ մտաւորականը, եւ գիւղացին, եւ եկեղեցականը, եւ քաղաքացին եւ բանուորը։ Նոյնպէս նախագահը անդրադարձաւ Դաշնակցութեան կատարելիք դերին այժմէականութեան առջեւ եւ հանդէպ ապագային։ Արդէն այս ձեւով կը տրուէր ասուլիսի նիւթը եւ շրջանակը։

Կարօ Յովսէփեան, հայերէն, մեկնելով կեանքի չոր իրականութիւններու հաստատումէն եւ մեր ներքին ճշմարտութիւններէն բաւ յատկապէս թէ իր սերունդին համար որ ծնած, սնած ու հասակ նետած է օտար ափերու վրայ Դաշնակցութիւնը եղաւ օտարութեան մէջ ափ մը հող եւ կտոր մը հայրենիք։ Դասախօսը բացատրեց Դաշնակցութեան բացառիկ կենսունակութիւնը եւ յարատեւութիւնը շնորհիւ իր համահայկական եւ համաժողովրդական ծնունդին, իր հայեցութեան եւ բարոյական հաւկայութիւններու հանդէպ իր աւանդական վճռամոլութիւնը։ Ապա, երիտասարդ բանախօսը, շեշտը դրաւ օրուան նշանակութեան որը թէ Ուխտի եւ թէ համաբաւութեան օր է։ Ոգեկոչեց բոլոր մեր անանուն եւ անուանի հերոսները, նահատակները եւ ընկերներ որոնք պատարագ եղան Դաշնակցութեան ճամբով հայրենիքի ծառայութեան սրբազան խորանին առջեւ։ Աւելցուց թէ մանաւանդ երիտասարդութեան համար անոնց յիշատակը երկիւղածութեամբ ու պաշտամունքով պէտք է լեցնէ սրտերն ու հոգիները։ Առնելով անոնց կեանքը իբր առաջնորդ իր քայլերուն։

Յետոյ, Կարօ Յովսէփեան, անցաւ Դաշնակցութեան կատարած աշխատանքներուն, իր առաջին տարիներու մտահոգութիւններուն՝ հայ ժողովուրդի ֆիզիքական պաշտպանութեան եւ իրաւունքներու ճանաչման, յետոյ ինքնապաշտպանութեան եւ բարենորոգումներու պահանջի տարիներուն, հանրապետութեան շրջանին կատարուած գերմարդկային ճիգերուն թէ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատներու վրայ եւ մանաւորապէս ծանրացաւ Դաշնակցութեան սփիւռքի հայ գործունէութեան շրջանին։ 1921էն ըսկսեալ Դաշնակցութեան հիմնական նպատակը կ՚ըլլայ սփիւռքի հայ զանգուածներու պահպանումը եւ հասնող սերունդներու հայեցի դաստիարակութիւն,— զարկ տալով դպրոցական, մշակութային գործին, մամուլին, պատանեկան ու երիտասարդական շարժումներու ստեղծման, քաղաքական հիմնական առաջադրանքն ու մտահոգութիւնը կը մնան հայ դատի հետապնդումը՝ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի ստեղծումը Սեւր – Ուիլսընեան սահմաններով»։

Կարօ Յովսէփեան տուաւ նաեւ աշխատանքի ուղեգիծ՝ հասնելու համար առաջադրանքներու իրականացման, ըստեղծել յենարաններ բոլոր գաղութներու մէջ, ու անոնցմէ մէկուն մէջ այնպիսի ուժեղ Հայութիւն մը որ իր բարոյական, տնտեսական եւ ֆիզիքական կարողութիւններով ինքզինքը պարտադրէ իր շրջապատին։

Կարօ Յովսէփեան, ֆրանսերէն շարունակեց յատկապէս խօսքը ուղղելով երիտասարդութեան վեր առնելով Դաշնակցութեան անհրաժեշտութիւնը հայ կեանքէն ներս, հրաւիրելով զանոնք գործել Դաշնակցութեան հետ մեր ազգային իտէալներու իրագործման։ Բանախօսը՝ եզրակացուց յայտարարելով՝ այսօրուան սերունդը ունի կարեւոր դեր կատարելիք, ան որ վայելած է Ֆրանսայի նման ազատ երկրի մը ամէն տեսակի շնորհները, պէտք է բերէ իր արդար մասնակցութիւնը, թէ ոչ պատմութիւնը զայն պիտի դատապարտէ։

Երկրորդ դասախօսն էր, ընկեր Խաժոն Սարաճեան։ Երիտասարդ ընկերը, ֆրանսերէն, եղաւ թարգմանը իր տարեկից Դաշնակցականներուն, դրաւ այն բոլոր հարցերն ու խնդիրները որոնց պէտք է մտածէ այսօր ոչ թէ միայն Դաշնակցական երիտասարդը, այլեւ բոլոր անոնք որոնք կ՚առնեն Հայութիւնը իբր ապրում եւ հայ մշակոյթը իբր պաշտամունք։ Երիտասարդ ընկերը, աւելցուց թէ՝ կարելի չէ մոռնալ պատմութիւնը, մեր աւանդները ու ընդհանրական անցեալի օրինակէն եւ կեանքէն լեցուած գործել ապագային համար, դնել Հայկական Հարցը մեր այժմէական մտահոգութիւններու առաջին կարգին եւ տալ մեր ժամանակէն թանկագինը բերելու համար Հայու մեր բաժինը անոր իրականացման ճանապարհին վրայ։ Հաճելի եւ ազդու էր տեսնել երիտասարդ ընկերոջ զգայուն խօսքերուն մէջ իր ամբողջ հաւատքը եւ համոզումը։ Քաջալերական երեւոյթ է տեսնել երիտասարդներ որոնք կը զգան ու կ՚ապրին Հայութիւնը իրենց ամբողջ էութեամբը։

Այս երկու դասախօսութիւններուն աւարտին, եղան հարցումներ եւ պատասխաններ յատկապէս հայկական հարցի շուրջ երիտասարդութեան եւ սփիւռքի Հայութեան նպատակներուն եւ դերին շուրջ, որոնք տեղի տուին գաղափարներու փոխանակման սքանչելի առիթի մը։

Հանդիսութիւնը շարունակուեցաւ գինեձօնով մը որուն միջոցին ստեղծուեցան մտերիմ շրջանակներ ուր կը լսուէին թէ ընկերական խօսակցութիւններ, թէ քաղաքական տեսակէտներ ամբողջը ողողուած մեր հարազատ յեղափոխական ու հայրենասիրական երգերով ու խմբերգներով։

Ահա ձեռնարկ մը եւս որ կը պանծացնէ Դաշնակցութիւնը, կապելով իր կեանքը հայ ժողովուրդի տեւականութեանը հետ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

«Առէ՛ք կերէ՛ք, այս է մարմին իմ» նախադասութիւնը լաւագոյն է հատիկ հատիկ արտասանել, նախընտրաբար թաւ ձայնով, տպաւորիչ եւ մանաւանդ Տիրական ձեւով, քան թէ զայն օժտելը չեչտուած եղանակաւորումով, եւ Ռոմանի մը ընոյթը տալով։

Պատարագիչի բաժինը սահմանափակել քանի մը նօթերու միջեւ աւելի պատշաճ ըլլալ կը կարծենք։

Ուրիշ պարագայ մը եւս։

Ճշդեցինք որ պատարագի արարողութիւնը տեղի կ՚ունենայ երեք տարրերու գործակցութեամբ։ Պատարագիչ, սարկաւագ եւ երգիչ խումբ։ Այս երեքը պէտք է ջանան յարգել համաձայնութիւնը իրենց մէջ, թօնի տեսակէտով։

Անյարմար է որ սարկաւագը իր ուզած ձայնը պարտադրէ երգչախումբին, այս ցուցմունքը երգչոնահարին կը վերաբերի ըստ սահմանուած նօթագրութեան, նաեւ՝ կը սխալին այն հոգեւորականները որոնք կը կարծեն ազատ ըլլալ ցուցմունքներէ, իրենց երգասացութեան պահուն։

Այս բոլոր նկատողութեանց տակ թըլւոյ պատճառ երգեցողութեան ամբողջական համադրութեան յարգուիլն է, որ մտահոգութիւնն է մանաւանդ ղեկավարին եւ երգչոնահարին։

Նշեցինք որ պատարագի ընթացքին ներմուծուած զանազան անկապ ընդմիջումներ, ժամամուտ, ճաշու շարական, գիրք, ծանուցում կամ քարոզ եւ այլ չնախատեսուած բաներ արդէն ձեւով մը կը կոտրատեն երգեցողութեան հմայքը եւ ընացքը, անոր տեւողութիւնը եւ հետեւաբար տիրական ըլլալու եւ առաջին տեղը գրաւելու հանգամանքը։

Ասոնց վրայ եթէ աւելնան անհամաձայնութիւններ երգիչներու միջեւ, երբեք փախչելի չէ որ ընդհանուրը տպաւորութիւնը տայ տերեւաթափ անխնամ պարտէզի մը նկարին։

Գիտենք որ համեստ միջավայրերու մէջ կարելի չէ այնքան ալ բծախնդիր ըլլալ, սակայն, կարեւոր կեդրոններ պէտք է օրինակ հանդիսանան երաժշտութիւնը իր ամբողջութեանը մէջ հմայիչ դարձնելու հարցին մէջ։

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (72)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

— Թօյլատրեցէ՛ք, Թօյլատրեցէ՛ք, ահա դուք միշտ այսպէս էք, երիտասարդներդ, ըսաւ հրամանատարը քիչ մը մեղմանալով, Թօյլատրեցէ՛ք։ Ձեզ բան մը ըսող թէ չէ, դուք արդէն... Հրամանատարը լռեց, ձեզ բան մը ըսող թէ չէ, դուք արդէն... ի՞նչ գոչեց ան նորէն բորբոքելով, հաճեցէք զինուորներուն փայլուն հագցնել...։

Եւ զօրաբաժնի հրամանատարը, նայելով ատիւտանին, իր օրօրուն քայլերով դէպի գունդը յառաջացաւ. կ՚երեւի իր բարկութիւնը իրեն իսկ մեծ գոհունակութիւն կը պատճառէր. անցնելով գունդերու մօտէն, բարկութեան առիթ կը փնտռէր. սպայ մը յանդիմանեց իր շքանշանի անմաքրութեան, ուրիշի մը շարքերու անկանոնութեան համար եւ մօտեցաւ 3րդ վաշտին։

— Ի՞նչպէս կեցեր ես. ո՞ւր է ոտքդ. ոտքդ ո՞ւր է, գոչեց հրամանատարը սրտնեղած ձայնով դեռ հինգ մարդ հեռու գտնուելով կապտագոյն վերարկու կրող Դոլուխովէն։

Դոլուխով շտկեց ծռած ոտքը եւ իր պայծառ, ամբարտաւան աչքերը շիփ-շիտակ ժեներալին դէմքին յառեց։

— Ինչո՞ւ կապոյտ վերարկուով ես, հանէ՛... ենթասպա՛յ, փոխել տուր այդ անպի... խօսքը վերջացնել չկրցաւ։

— Հրամանատար, ես պարտաւոր եմ հրամաններդ գործադրել, բայց պարտաւոր չեմ... ըսաւ Դոլուխովը շուտ շուտ։

— Զխօսի՛լ... չխօսի՛լ... չխօսի՛լ...

— Պարտաւոր չեմ վիրաւորանքներ կրել, վերջացուց խօսքը Դոլուխով, բարձրաձայն։

Հրամանատարին եւ զինուորին աչքերը իրարու հանդիպեցան. հրամանատարը լռեց, սրտմտութեամբ ժապաւէնը վար քաշելով։

— Հաճեցէք փոխուիլ, կը խնդրեմ, ըսաւ ան եւ հեռացաւ։

Բ.

— Կուգա՛յ, պոռաց ազդարարող պահակը։

Զօրաբաժնի հրամանատարը կարմրելով, ձիուն մօտ վազեց, դողդոջ ձեռքերով սանձը բռնեց, հեծաւ, շտկուեցաւ, սուրը մերկացուց եւ երջանիկ, վճռական դէմքով բերանը քովնտի բանալով պոռալու պատրաստուեցաւ։ Զօրքը զարթնող թռչուններու պէս սթափեցաւ եւ անշնչացաւ։

— Հանգստա՛րդ, գոչեց հրամանատարը մարդու հոգին ցնցող ձայնով մը, որ իրեն համար հրճուանք, զօրքին համար խստութիւն եւ մօտեցող մեծաւորին համար ողջոյն կը պարունակէր։

Լայն, ծառազարդ եւ անխճուղի ճանապարհին վրայէն թեթեւակի աղմկելով հապճեպով կը սլանար վիեննական կապոյտ կառքը։ Կառքը շրջապատուած էր շքախմբով եւ ուղեկից հեծելազունդով մը։ Կուտուզովի քովը օտարոտի կերպով, ճեփ-ճերմակ համազգեստով նստած էր աւստրիացի ժեներալը որ առանձնակի կ՚որոշուէր սեւազգեստ Ռուսներէն։ Կառքը զօրաբաժնին հասնելով կեցաւ։ Կուտուզովը եւ աւստրիական ժեներալը բանի մը վրայ կը խօսակցէին. Կուտուզով ոտքը կառքէն գետին դնելու ատեն ժպտեցաւ, կարծես գոյութիւն չունէին այդ 2000 զինուորները, որոնք շունչերնին բռնած անոր եւ իրենց հրամանատարին կը նայէին ակնապիշ։

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՈՅ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՆՈՒԷՐ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մարի Ակոնայեանէ 50 փր. ի նպաստ անտէր հիւանդներու:

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ

Նոր Տարուան եւ Ս. Ծնունդի առթիւ բազմաթիւ շնորհաւորական նամակներ կը ստանանք Հայաշխարհի բոլոր անկիւններէն:

Շնորհաւորական այդ նամակներուն հնարաւոր չըլլալով մէկ առ մէկ պատասխանել, կ՚ապաւինինք մեր մամուլին եւ անոր միջոցով կ՚ուղենք շնորհակալութեան եւ շնորհաւորանքի խօսք ըսել բոլոր անոնց, որոնք մեզ յիշած են:

Շնորհաւորանքի եւ մաղթանքի խօսք ունինք նաեւ բոլոր մեր ազգակիցներուն եւ բարեկամներուն, ԱՆՁԱ-ի ընտանիքի անդամներուն, Հ. Օ. Մ.-ի բոլոր ընկերուհիներուն, ազգային - եկեղեցական, կրթական մեր հաստատութիւններուն եւ անոնց ղեկավարութեան, մեր մամուլին եւ իր ժրաջան խմբագիրներուն եւ աշխատակիցներուն մեր մարզական կազմակերպութիւններուն եւ բոլոր անոնց, որոնք հայ ժողովուրդի իտէալներուն կը ծառայեն:

Թող Նոր Տարին համերաշխութեան եւ ազգային բարօրութեան տարի մը ըլլայ համայն Հայութեան համար:

Շնորհաւոր Նոր Տարի եւ Բարի կաղանդ:

Շնորհաւոր Ս. Ծնունդ:

Սրտագին մաղթանքներով՝

ՃՈՐՃ ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ
Նախագահ ԱՆՁԱ-յի

×

Կաղանդի եւ Ս. Ծնունդի առթիւ Տէր եւ Տիկին Համբարձում Զալլաղեան եւ զաւակները ջերմագին շնորհաւորութիւններ կը յայտնեն Ֆրանսա եւ այլուր ղրտնուող իրենց բոլոր ազգականներուն, բարեկամներուն եւ ընկեր - ընկերուհիներուն, մաղթելով բոլորին բարի Ծնունդ եւ երջանիկ տարիներ:

H. ZALLAKIAN
14851 Horger St.
Allen Park Mich.
48101

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պոմոնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Ողբ. Արսէն Քիւրտեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տիկ. Ճէհիզեան Անահիտ 20 փր., Պ. Պեզճեան Ժան, Պ. Գրիգորեան Գրիգոր 10ական: Ողբ. Տիկին Ալիս Տէր Մարտսեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Աւագեան Յարութիւն 20, Տէր եւ Տիկին Միհրան Անդրէասեան, Ալոյեան Մարտիրոս 10ական: Ողբ. Վազգէն Անդրանեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տիկին Էլիզ Չրբաշեան 50, Տէր եւ Տիկին Հայգործեան Յովհաննէս, Սերոբեան Սերոբ 30ական, Տէր եւ Տիկին Թէրզիպաշեան Քրիստոփ 10: Ողբ. Պաղտասարեան Գրիգորի հոգեհանգիստին առթիւ. Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան Անտրէ 30 փրանք:

×

Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Հանգուցեալ Երուանդ Զարդարեանի մահուան քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զարդարեան Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ 300 փր., Պուլ. Օտտոյի Կ. Խաչին 100, Սինանեան ընտանիք եկեղեցւոյ 100, Յովսէփ Արզումանեան Մարսիլիոյ Մշ. Տան 10, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Խոզիկեան եկեղեցւոյ 40, Տէր եւ Տիկին Արամ Շոտոյեան Մարս. Մշակ. Տան 50, Տէր եւ Տիկ. Հացպանեան եկեղեցւոյ 50, Տիկին Մինասեան եկեղեցւոյ 40, ծերանոցին 10, Վարդան Փափազեան եկեղեցւոյ 50, Տէր եւ Տիկին Օհանեան եկեղեցւոյ 50, Մարս. Մշակ. Տան 50, Պուլ. Օտտոյի Կ. Խաչին 20, Տէր եւ Տիկին Գամպէրեան Մարս. Մշակ. Տան 20, Պ. Ժանօ Պէժեան եկեղեցւոյ 20, Պր. Միլտոյեան Մարս. Մշ. Տան 20, Տոքթ. Պէրպէրեան Մշակ. Տան 50, եկեղեցւոյ 50, Տէր եւ Տիկին Փափուլ Յակոբեան եկեղւոյ 100, Պր. Խանդէմուրեան եկեղեցւոյ 50 փրանք:

ԱՄԱՆՈՐ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ա) Ամանորի առթիւ պատարագ 3 Յունուար, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին:

Ծրագալոյցի արարողութիւն, 9 Յունուար Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 4,30ին:

Ծնունդի առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէք, 10 Յունուար Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին:

Երգեցողութիւնք տեղւոյն երգչախումբին կողմէ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

Պ. Հրանդ Պալեան (Վերսայլ) նոր տարուոյ առթիւ կ՚ընէ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Դպրոցասէրին 200, Մուրատեան վարժարանին 200, Կարմիր Խաչին 200, Կապոյտ Խաչին 200, Աղքատախնամին 200, Որբախնամին 100 (ստանալ «Յառաջ»էն), եւ 100ական Փարիզի եւ Շաւիլի եկեղեցիներուն:

le roman de l'Arménie martyre

VICTOR GARDON

L'APOCALYPSE ECARLATE

couverture de Carzou

CALMANN-LÉVY

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է Օր. Ռստիկեանի նշանախօսութեան առթիւ, Պ. Տօնապետ Տօնապետեանէն (Լիոն) 50 փրանք ի նըպաստ նոր ակումբի շինութեան:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Վալանսի Հայ Առաք. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, Ամանորեայ Ս. Ծնունդի առիթով տօնածառի հանդէս մը կազմակերպեց:

8 Յունուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Պետական Թատրոնին մէջ: Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի Հայութիւնը անխտիր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauvau,
Marseille (Ier) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հանելի մթնոլորտ —

Արեւելեան համով ճաշեր

Տօնական օրերու առթիւ կարելի է ապսպրել տուն տանելու համար անուշեղէն եւ պէօրէկ:

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՅԱՅԳՕՆՔ

Վերապահել ձեր տեղերը:

Մանրամասնութեանց համար՝
հեռաձայնել՝ 33-19-84

ԱՄԱՆՈՐԻ ՅԱՅԳՕՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան կեդր. Յանձնախումբին, Հինգշաբթի Դեկտ. 31, ժամը 22էն մինչեւ լոյս, Մշակոյթի Տան էջ 12-14, Ռիւ Սէն Պազիլ

ՋՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ — ՔՈԹԻՅՈՆ — ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Ծախքերու մասնակցութիւն 40 փր.

Տեղերը ապահովել հետեւեալ հասցէներէն

Տիկ. Շալճեան, 20 Ավընիւ Վալտոն հեռաձայն 62-93-23
Ա. Շեխիկեան հեռաձայն 20-33-80
Ա. Քէսէօեան հեռաձայն 20-23-33
Միլտոնեան (Շըմիզըրի Միլթոն) Փլաս Սատի Քառնօ, հեռ.)-90-10,

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Էմիլ Ազատալեան Գիւմրեցի, հօր անունը Գէորգ, մեծ հօր անունը Յովհաննէս, կը փնտռէ իր ազգականները: Լաւ լուրի մը համար է:

Տեղեկացնել Հրանդ Ակոնայեանի
32, Rue de Paix — 92 - Antony.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւո պայծառութեան.

Սիմոն Պոստիկեան ընդ. Տէմիրճեանի ամուսնութեան ուրախ առիթով 100 փր., Տէր եւ Տիկին Զաքարեան իրենց զաւակ Նոյէլի ընդ. Էլեա Թանկեի ամուսնութեան ուրախ առիթով 60 փր. Օննիկ Վարպետեանի յաղման առթիւ Ստեփան եւ Թագուոր Վարպետեան 150, Վահէ Պարտիզպանեան Ց, Տիկին Նէլլի Արմէն իր ողբ. ամուսնոյն հոգեհանգիստին առթիւ 100 Տոքթ Սիվրիհիսարլեանի հոգեհանգիստին Տէր եւ Տիկին Թիւթիւնճեան 20, Կարլոս Հաճիւետիքեանի քառասունքի հոգեհանգիստին առթիւ Կարպիս Տալիպոյաճեան 50 փր., Տիկին Աչխէն Հազարապետեան ուխտի մը առիթով 100 Ֆրք.:

» ՈՒՐԱՐՏՈՒԷՆ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ »

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէ այս Կիրակի, ժամը 14.30ին խմբական այցելութիւն «Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը» հայկական արուեստի ցուցահանդէսին, 107 Րիւ տը Ռիվոլի, առաջնորդութեամբ Փրոֆ. Իւթիւճեանի:

Կը հրաւիրուին էսաեանցիներ եւ համակիրներ:

Ժամադրութիւն՝ ցուցահանդէսի մուտքին, ժամը 14.30ին:

Մուտք՝ զեղչեալ գին 2 փր. 50:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 40ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի 7 Մարտ 1971 կէսօրէ ետք ժամը 2,30ին: Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը:

Disques Vogue

Եթէ կը փափաքիք ամբողջացնել ձեր հաւաքածոն
ՎՕԿ Ընկերութիւնը կը ներկայացնէ վերջին նորութիւնը և ամբողջական ցանկը ցարդ հրապարակուած երգապնակներու, հեղինակութեամբ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

1 — TRIO (եռանուագ) սրինգ, քլարինէթ և դաշնակ

2 — TRIO (եռանուագ) երկու սրինգի եւ տաւիղի համար

N° 526 (20103) — «ՀԱՅ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԵՐ»
Գարուն Երեւան, Եայլի, Թաթարական պար, Օրօր, Ալագեազ, Նազ պար, Ագրպէյճան, Պիլիպի, Գերիներու երգ, Կաքաւիկ, Եարս եան, Քանաքեռ, Ղայթարմա, Քիզ աման, Լէզկինքա

N° 527 (20136) «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
Հայրենիք, Էրզրում, Զով գիշեր, Կայնել ես, Տարօն, Արի Սէյրան, Լալա եարս, Ետ-առաջ, Պանդուխտի երգ, Շօղի, Մարալէ, Վարդավառ

ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

20157 (Յուշք Հայաստանի — 199 (Հայաստան) — 20167 (Պտոյտ Հայաստանի մէջ
20172 (Հայկական երեկոյթ) — 20181 (Վիպական Հայաստան) — 182 Կովկաս
20176 (Սէնֆոնիք նուագի գործեր) — 714 (Երազներու շարք)
442 (Եկմալեան պատարագ) — 451 (Կոմիտասեան պատարագ)
20169 եւ20175 (Գանձարան Հայ Եկեղ. երաժշտութեան, Տօնական օրերու)
001 (Լիզ Սարեանի տասը երգերը) — 409 (Թառխմ Գարնգին):
Ստանալու համար դիմել Ա. Պարթեւեանի 14, Rue Petit, Paris (19e) — 208.99.22

Առաքում contre remboursement — Գին 30 Ֆրք.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Պանեէօ-Բաչանի մասնաճիւղի խնջոյքը՝ Փետրուար 7ին ժամը 16էն մինչեւ 23 Պանեէօյի Լուի Փասթէօր սրահը:

×

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր»ը տեղի կ՚ունենայ Յունուար 17ին Ազգ. Տան սըրահը:

×

Իսիի Կապոյտ Խաչի տարեկան ճաշը Փետրուար 20ին:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 21ին:

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ թատերական ներկայացումը Կիրակի Մարտ 14ին:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise — Paris (9e)